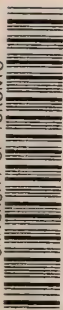

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01433345 4

PURCHASED FOR THE
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
FROM THE
CANADA COUNCIL SPECIAL GRANT
FOR
MEDIEVAL STUDIES

LA CHRONIQUE LIÉGEOISE DE 1402

COMMISSION ROYALE D'HISTOIRE

LA

CHRONIQUE LIÉGEOISE DE 1402

PUBLIÉE PAR

EUGÈNE BACHA

BRUXELLES

Librairie KIESSLING et Cie

P. IMBREGHTS, SUCCESSEUR

54, MONTAGNE DE LA COUR, 54

1900

DH
801
L56B₃

---

*Publication de la Commission royale d'histoire
de Belgique (1900).*

Je prie M. Godefroid Kurth, professeur à l'Université de Liège, et MM. Petit et van den Gheyn, conservateurs à la Bibliothèque royale, d'agréer l'expression de ma gratitude. Le premier m'a dispensé sans compter les trésors de sa science inépuisable ; les deux autres m'ont prêté assistance dans les recherches les plus difficiles. Je les remercie tous trois cordialement.

EUGÈNE BACHA.

Bruxelles, octobre 1900.

INTRODUCTION

Dans un manuscrit du XVIe siècle de l'ancienne abbaye de Gembloux, aujourd'hui conservé à la Bibliothèque royale de Bruxelles, on trouve la copie d'une chronique latine anonyme brusquement arrêtée au récit des événements de 1401 (1). Le scribe inconnu auquel on doit cette

---

(1) Manuscrit n° 5802-7. Il contient les écrits suivants :

(Fol. 1 r°-2 r°.) POÈME EN VERS LÉONINS EN L'HONNEUR DES SS. BENOÎT ET SCHOLASTIQUE. Inc. *Providus nomen est genitoris Justiniani filiusque imperatoris...* Desin... *Nomine re dictus obiit sanctus Benedictus.*

(Fol. 2 r°-4 r°.) SERMON SUR S. BENOÎT. Inc. *Benedictus basis ecclesie, emulator bone vite...* Desin... *ad se ascendentes coronabit. Amen.*

(Fol. 4 r°-9 v°.) SERMON SUR S. BENOÎT. Inc. *Ego in innocentia mea ingressus sum...* Desin... *per omnia secula Benedictus, amen.*

(Fol. 9 v°-10 r°.) HYMNE A S. BENOÎT. Inc. *Salve abba monachorum...* Desin... *promissionibus Christi.* Cf. ULYSSE CHEVALIER, *Repertorium hymnologicum*, t. II, p. 500, n° 17825.

(Fol. 10 r°.) ORAISON DE S. BENOÎT.

(Fol. 11 r°-166.) CHRONIQUE CISTERCIENNE, éd. Migne, *Patrol. Latin.*, t. CLXXXV, pp. 998-1198; fol. 11 r°-11 v°, prologue en vers inédit.

(Fol. 170 r°-248 r°.) (Pagination propre 1-78.) INCIPIT CRONICA EPISCOPORUM LEODIENSIIUM.

(Fol. 250 r°-515 v°.) INCIPIT HISTORIA SEU CRONICA DUCUM BRA-

copie — probablement un moine de l'abbaye de Gem-

BANTIE, éd. Matthæus, *Anonymi chronicon ducum Brabantiac. Lugduni Batavorum* 1707, pp. 1-124.

(Fol. 516 r°-552 v°.) INCIPIT SECUNDA PARS DE ORIGINE NOBILISSIMORUM DUCUM BRABANTIE. PROSAPIA VIDELICET KAROLI MAGNI (— 1465). INC. *Quia Mathi XIII° Dominus regnum celorum...* Desin... *Interea Leodienses Philippi inimici efficiuntur.* Mentionnée dans le rapport sur les *Chroniques de Brabant* de la Commission royale d'histoire. Recueil de ses *Bulletins*, 5e série, t. X, p. LXXXIII, n. 59.

(Fol. 555 r°.) CROQUIS A LA PLUME DE L'ABBÉ DE GEMBOUX ERLUINUS III, PAR ANTOINE PAPIN. Cf. Bibl. roy., ms. 10292-4, fol. 56.

(Fol. 555 v°.) CROQUIS A LA PLUME D'UN ABBÉ MITRÉ.

(Fol. 556 r°-580 r°.) CHRONIQUE D'ANGLETERRE. INC. *Et premièrement quil le nommat Albion et comment les geans y habiterent.* Desin... *qui de ce font mention.*

" Henri
de Lencastre
fut roy apres
Rychart.

Thomas.

Henry.

Jehan.

Hinfray.

Papier. 564 feuillets. Sur la feuille de garde : *Bibliothecæ Gemblacensis* ; (fol. 169 v°) : *Monasterium Sancti Petri Gemblacensis me possidet* ; fol. 565 r° : *Cenobium Gemblacense me habet.* Écriture, XVIe siècle, premier tiers. Les fol. 1-169, à deux colonnes, de la main de Barthélemy Alard, qui a signé la copie de la chronique cistercienne, fol. 166 v° : *Expliciunt gesta Illustrium virorum ordinis cisterciensis scripta manu F. Bartholomei Alard, anno M V^o 27°, abbatisante D. Antonio Papiano.* Les fol. 170 r°-565 r°, de la main d'un copiste inconnu.

bloux — n'a laissé aucune indication relative à la provenance de ce document. Soit oubli, soit ignorance, il n'en a pas cité l'auteur. Il a donné une transcription soignée, sinon toujours correcte, du texte qu'il avait sous les yeux, et il a déposé la plume au commencement d'une phrase, après avoir annoncé l'année 1402.

Depuis le XVIe siècle, les érudits se sont signalé l'un à l'autre la présence dans le manuscrit de Gembloux de cette chronique anonyme dont ils ne connaissaient pas d'autre copie. Sous le nom impropre de *Chronicon Gemblacense*, Chapeville l'a mentionnée dans ses notes de l'édition de Gilles d'Orval et d'Hoesem (1), et il en a publié des extraits (2). En 1865, un jeune savant allemand,

(1) CHAPEVILLE. *Qui Gesta pontificum Leodiensium scripserunt auctores*, t. II, p. 458 : *Chronicon Gemblacense quod procedit usque ad annum 1402*. Il y renvoie, t. II, pp. 25, 56, 75, 85, 128, 258, 261, 279, 280, 282, 292, 297, 309, 315, 331, 354, 355, 363, 375, 377, 380, 386, 392, 400, 401, 405, 406, 411, 429, 458, 456, 486, 495; t. III, pp. 6, 9, 15, 17, 18, 19, 24, 41, 45, 45, 48, 54, 61, 65, 65, 67.

(2) CHAPEVILLE, *op. cit.*, t. II, p. 45 (v. la présente édition, pp. 122, 28-125, 2); p. 85 (*ibid.*, p. 151, 17-19); p. 111 (*ibid.*, p. 155, 8-22); p. 115 (*ibid.*, p. 154, 7-15); p. 310 (*ibid.*, p. 220, 28-50); p. 522 (*ibid.*, p. 251 note a); p. 550 (*ibid.*, pp. 254, 15-255, 3); p. 586 (*ibid.*, pp. 288, 20-289 2); p. 415 (*ibid.*, pp. 520, 3-521, 8); p. 418 (*ibid.*, pp. 521, 19-524 6). Ces deux derniers fragments du *Chronicon gemblacense* sont reconnus par Chapeville identiques aux deux passages correspondants de Jean le Prêtre; p. 440 (*ibid.*, p. 529, 11-17); p. 451 (*ibid.*, pp. 529, 18-550 10); p. 456 (*ibid.*, p. 551, 13-18); t. III, p. 4. (*ibid.*,

de passage à Bruxelles, M. A. Wohlwill, a retrouvé le *Chronicon Gemblacense* à la Bibliothèque royale (1). Il signala le document à M. Stanislas Bormans, qui l'examina alors avec attention (2). Longtemps après, M. Godefroid Kurth en commença l'étude scientifique (3), qu'il devait bientôt, sur nos instances, abandonner à nos soins.

La *Chronique liégeoise de 1402* — ce sera désormais son nom — restée jusqu'aujourd'hui telle que l'avait transmise le scribe de l'abbaye de Gembloux, chronique anonyme, de provenance inconnue, comprend deux parties. La première est une compilation embrassant l'histoire jusqu'à la fin du règne d'Englebert de la Marck; la seconde est une composition originale, une chronique contemporaine des trente dernières années du XIVe siècle.

341, 14); p. 24 (*ibid.*, pp. 564, 29-565, 5); p. 25 (*ibid.*, 566, 11-13). Chapeville ne s'astreint pas toujours à copier exactement le *Chronicon Gemblacense*.

(1) A. WOHLWILL, *Die Anfänge der landständischen Verfassung im Bisthum Lüttich*, 1867, p. 198.

(2) Voir *Compte rendu des séances de la Commission royale d'histoire*, 5e série, t. IX, pp. 458-444.

(3) Voir *Ibid.*, 4e série, t. XVII, p. 277.

LA COMPILATION.

I. — *Première partie* (— 1247).

Hormis un renvoi à Hégésippe (1) et trois références, l'une à Honorius d'Autun (2), l'autre à Conrad von Lichtenau (3), la dernière à Marianus Scotus (4), l'auteur n'indique pas à quelles œuvres il a eu recours pour composer sa chronique. Il a utilisé presque constamment :

a) Le *Martini Oppaviensis Chronicon pontificum et imperatorum* (5);

b) Le *Sigeberti Gemblacensis Chronographia* (6);

c) le *Gesta pontificum Tungrensium Trajectensium et Leodiensium abbreviata* (7).

Il avait en outre sous la main les chroniques et ouvrages suivants :

Ekkehardi Uraugiensis Chronicon universale (8).

Historia miscella (9).

---

(1) Voy. la présente édition, p. 1, 18.

(2) Voy. HONORIUS AUGUSTODUNENSIS, *Imago mundi de dispositione orbis*, éd. Bibl. m. Patr. Lugd., t. XX, p. 964, et la présente édition, p. 1, 8.

(3) Voy. la présente édition, p. 1, 19.

(4) Voy. *Ibid.*, p. 45, 2.

(5) Voy. *MGH.*, SS., t. XXII, pp. 597-475.

(6) Voy. *Ibid.*, t. VI, pp. 500-535.

(7) Bibliothèque royale de Bruxelles, ms. 49627.

(8) Voy. *MGH.*, SS., t. VI, pp. 17 et suiv.

(9) Voy. PITHOEUS, *Historiae miscellae... libri XXIV*. Bâle, 1569, 8°.

- Gesta Treverorum* (1)
Rafini presbyteri Aquileiensis Historia ecclesiastica (2).
Gregorii Turonensis Historia Francorum (3).
Fredegarii Chronicon (4).
Helinandi Chronicon (5).
Hugonis Floriacensis Historia ecclesiastica sex libris digesta (6).
Hugonis Floriacensis Chronicon (7).
Liber pontificalis (8).
Sigeberti Auctuarium Ursicampinum (9).
Sigeberti Continuatio gemblacensis (10).
Ottonis Frisingensis episcopi Chronicon (11).
Anselmi Leodiensis Gesta pontificum Trajectensium et Leodiensium (12).
Hugo Flaviniacensis Chronicon Viridunense (13).
-

- (1) Voy. *MGH.*, SS., t. VIII, pp. 150-174.
(2) Voy. MIGNE, *Patrol. lat.*, t. XXI, pp. 461-540.
(3) Voy. *MGH.*, Script. rer. Merovingic., t. I.
(4) Voy. *Ibid.*, t. II, pp. 18-168.
(5) Voy. FISSIER, *Bibliothec. Patr. Cistere*, t. VII, pp. 75-203.
(6) Voy. *MGH.*, SS., t. IX, pp. 554-564.
(7) Voy. ROTTENDORF, *Hugonis Floriacensis Chronicon*, *Monasterii*, 1656.
(8) Voy. DUCHESNE, *Liber Pontificalis*. Paris, 1886-1892.
(9) Voy. *MGH.*, SS., t. VI, p. 469.
(10) Voy. *Ibid.*, t. VI, p. 585.
(11) Voy. *Ibid.*, t. XX, pp. 116-501.
(12) Voy. *Ibid.*, t. VII, pp. 189-254.
(13) Voy. *Ibid.*, t. VIII, pp. 288-502.

- Annales S. Jacobi Leodiensis* (1).
Lamberti Parvi annales S. Jacobi Leodiensis (2).
Reineri Continuatio annalium Lamberti Parvi (3).
Annales Floreffienses (4).
Annales Fuldenses (Rudolphus monachus Fuldensis) (5).
Laurentii de Leodio Gesta episcoporum Viridunensium (6).
Chronicon S. Benigni Divionensis (7).
Historia Francorum Senonensis (8).
Fragmentum historiae Francorum (9).
Mariani Scoti Chronicon (10).
Honorii Augustodunensis Imago mundi de dispositione Orbis (11).
Annales Colonienses maximi (Chronica regia Coloniensis) (12).
-

- (1) Voy. *Ibid.*, t. XVI, pp. 655-645.
(2) Voy. *Ibid.*, t. XVI, pp. 645-651.
(3) Voy. *Ibid.*, t. XVI, pp. 651-680.
(4) Voy. *Ibid.*, t. XVI, pp. 618-651.
(5) Voy. *Ibid.*, t. I, pp. 545-415.
(6) Voy. *Ibid.*, t. X, pp. 486-516.
(7) MICHE, *Patrol. lat.*, t. CLXII, pp. 655-860.
(8) Voy. *MGH.*, SS., t. IX, pp. 564.
(9) Voy. D. BOUQUET, *Recueil des historiens des Gaules et de la France*, t. VIII, p. 297.
(10) Voy. *MGH.*, SS., t. V, pp. 495-562.
(11) Voy. *Biblioth. m. Patr. Lugd.*, t. XX, pp. 964 et suiv.
(12) Voy. *MGH.*, SS., t. XVII, pp. 729-847.

Balduini Ninoviensis Chronicon (1).

Sigeberti Liber de Scriptoribus ecclesiasticis (2).

Interpolatio Hoiensis ad Albricum (5).

Vincentii Bellocacensis Speculum historiale (4).

Aegidii Auracallensis Gesta pontificum Leodiensium (5).

Il a complété les fragments détachés de ces œuvres par de longs extraits des biographies que voici :

Vita Materni (6).

Vita Servatii inedita (7).

Vita Hieronymi presbyteri (8).

Vita S. Ambrosii Mediolanensis archiepiscopi, auctore Paulino Mediolani presbytero (9).

Vita S. Remigii episcopi Remensis, auctore Fortunato (10).

Vita S. Remigii episcopi Remensis, auctore Hincmaro (11).

---

(1) Voy. *Ibid.*, t. XXV, pp. 521-546.

(2) Voy. MIGNÉ, *Patrol. lat.*, t. CLX, pp. 547-592.

(5) Voy. *MGH.*, SS., t. XXXIII, pp. 674-950.

(4) Voy. Éd. Douai, 1624, 4 vol. in-fol.

(5) Voy. *MGH.*, SS., t. XXV, pp. 14-129.

(6) Voy. *Catalog cod. hagiogr. biblioth. Bruxell.*, t. I, p. 559.

(7) Voy. Bibliothèque royale de Bruxelles, ms. 8401. Cf. *Catalog. cod. hagiogr. biblioth. Bruxell.*, t. II, pp. 74 et 209.

(8) Voy. SERIUS, *Vit. SS.*, 5 sept., t. V, p. 495.

(9) Voy. *Ibid.*, 4 avril, t. II, pp. 526 sq.

(10) Voy. *AA. SS.*, 1 oct., t. I, pp. 128-151 (éd. Palmé).

(11) Voy. *AA. SS.*, 1 oct., t. I, pp. 151-166.

Vita Monulphi, auctore Jocundo (1).

Vita S. Amandi, auctore Baudemundo (2).

Vita S. Amandi, auctore Philippo Harvengio (3).

Vita Remacli episcopi Trajectensis auctore anonymo, monacho Stabulensi (4).

Vita S. Beggae (5).

Vita S. Gertrudis abbatissae Nivellensis (6).

Vita Lamberti episcopi Leodiensis, auctore Sigeberto (7).

Vita S. Lamberti episcopi Leodiensis, auctore Nicolao (8).

Vita sexta Huberti episcopi Leodiensis (9).

Prima Vita Aldegundis, auctore anonymo (10).

Vita Aldegundis, auctore Hucbaldo (11).

Vita S. Odae viduae Amanii, auctore anonymo (12).

Gesta Dagoberti I regis Francorum (13).

---

(1) Voy. AA. SS., 16 jul. t. IV, pp. 158-159.

(2) Voy. AA. SS., 6 februar., t. I, pp. 859-864.

(3) Voy. AA. SS., 6 februar., t. I, pp. 867-882.

(4) Voy. AA. SS., 5 sept., t. I, pp. 692-696.

(5) Voy. AA. SS. *Belgii*, t. V, pp. 411-419.

(6) Voy. AA. SS., 17 mart., t. II, p. 592.

(7) Voy. AA. SS., 17 sept., t. V, pp. 589-602.

(8) Voy. AA. SS., 17 sept., t. V, pp. 602-617.

(9) Voy. AA. SS., 5 novembr., t. I, pp. 856-848.

(10) Voy. AA. SS., 50 januar., t. III, p. 651.

(11) Voy. *Ibid.*, p. 655.

(12) Voy. AA. SS., 25 octobr., t. X, pp. 159-142.

(13) Voy. *MGH.*, *Scrip. rer. Meroving.*, t. II, p. 599.

Acta Mengolli auctore clerico (1).

Einhardi Vita Karoli (2).

Vita Alberti episcopi Leodiensis (3).

Vita Odiliae Leodiensis (4),

On rencontre encore dans cette première partie des fragments dont la provenance ne se découvre pas. Ce sont :

A. Des passages relatifs à la succession des rois de France de la première, de la deuxième et de la troisième dynastie qui accusent, les premiers du moins, une origine rémoise et semblent extraits de la *Chronique* d'Hugues de Châlons dont certains morceaux nous ont été conservés par Albérie de Trois-fontaines (5).

B. Quelques annotations qui trahissent une provenance hutoise (6).

1 Voy. A 4. SS., 8 februar., t. II, pp. 191-196.

(2) Voy. *MGH.*, SS., t. II, pp. 445-465.

(3) Voy. *Ibid.*, t. XXV, pp. 159-168.

(4) Voy. *Ibid.*, t. XXV, p. 172.

(5) Voy. la présente édition, pp. 50, 28-51, 2; 51, 2-11; 51, 18-23; 55, 17-54, 6; 56, 22-27; 57, 27-58, 2; 59, 6-7, 10-11; 40, 26-41, 3; 41, 9-20; 41, 24-26; 41, 29-42; 42, 11-21; 45, 4-17; 44, 15-18, 27-29; 46, 12-13; 55, 22-54, 7; 69, 1-10; 79, 18-80, 4; 88, 11-15; 95, 19-22; 96, 12-13; 104, 17-22; 112, 15-22; 125, 25-23; 149, 28-150, 3; 155, 23-27.

(6) Voy. la présente édition, pp. 68, 9-12; 85, 16-20; 90, 3-8, 129, 3-8; 152, 13-16; 156, 3-12; 150, 27-151, 4; 162, 3-7.

C. Des extraits d'une Chronique lotharingienne inconnue (1).

Les données chronologiques de cette première partie sont souvent erronées. Ces inexactitudes proviennent soit de l'incorrection des manuscrits consultés par l'auteur de la *Chronique*, soit de l'inadvertance du scribe qui a copié celle-ci dans le manuscrit de Gembloux.

II. — Seconde partie (1247-1547)

A l'avènement de Henri de Gueldre, la *Chronique de 1402* cessant d'être une chronographie générale, commence le récit détaillé des événements de l'histoire liégeoise. On retrouve ici la plupart des fragments de la *Chronique de Jean le Prêtre* publiés par Chapeville (2), quelques rares

(1) Voy. la présente édition, pp. 49, 45-50, 5; 51, 47-29; 58, 48-22; 61, 9-15; 64, 49-65, 5; 66, 44-18; 67, 48-68, 5; 84, 7-21; 85, 16-20; 85, 25-26; 87, 26-29; 90, 5-8; 105, 5-14; 118, 9-17; 122, 10-25; 125, 9-18; 128, 44-16; 154, 4-6; 158, 24-28; 159, 51-140, 2; 146, 19-25; 156, 45-21; 159, 9-15; 165, 27-50; 166, 8-167, 20.

(2) Voy. la présente édition, pp. 178, 46-179, 44; 180, 47-24; 181, 9-22; 219, 6-8; 226, 21-24; 257, 40-258, 5; 242, 17-244, 4; 256, 44-257, 40; 261, 9-27; 267, 7-10; 284, 49-25; 298, 27-299, 6; 511, 45-512, 50; 520, 5-521, 8; 521, 49-524, 6; 526, 49-527, 49; 527, 20-529, 2. On trouve à la fin de cet ouvrage (pp. 447-475) une édition critique des fragments de la *Chronique de Jean le Prêtre* publiés par Chapeville.

morceaux empruntés au second livre d'Hoeseem, et un très grand nombre de notices dont la provenance est inconnue. Ces dernières, selon toute vraisemblance, émanent de la plume de Jean de Warnant. Nous essayerons de l'établir.

L'œuvre de Jean le Prêtre, on le sait, est perdue. Pour la connaître, on ne dispose que des fragments publiés par Chapeville, et de quelques indications souvent contradictoires, que nous ont laissées sur elle les érudits qui en possédèrent des copies. On peut tout au plus en savoir ceci.

Jean, prêtre, investi de la cure de Warnant près de Huy (1), composa, vers 1550, une chronique liégeoise qui

(1) Au début de sa chronique, Jean le Prêtre se nomme : *Cum mihi Johanni Presbytero auctori quarti libri gestorum pontificum Leodiensium affectus devolutus esset audire et legere vitas sanctorum...* (chap., II, p. 274); Jean d'Outremeuse cite parmi ses sources les chroniques sires Jehan prestres et vestis del engliese de Warnant (Ly myreur, éd. BONGER, t. V, p. 572). On retrouve son nom au début d'une chronique liégeoise, transcrite au XVe siècle, aujourd'hui conservée à la Bibliothèque royale sous le n° 9841, fol. 1 : *Gesta pontificum Tungrensiun, Trajectensium, sive Leodiensium conscripserunt primo Harigerus...; postea Anselmus...; et inde Aegilius monachus cenobii Aureevallis...; deinde Johannes presbyter investitus S. Joannis Warnans inde scripsit, complens gesta dictorum pontificum usque ad Englebertum de Marka. Dein scripsit frater Johannes de Stabulaus...* — Placentius l'appelle *Johannes Presbyter*. (Catalogus omnium antistitum Tungarorum Trajectensium ac Leodiensium [1529]). Bucherius cite un manuscrit *cujusdam Joannis Presbyteri Warnantii* (Disputatio historica. ap. CHAPEVILLE, t. I, appendice, p. 19.) Il est nommé

débutait au pontificat de saint Materne et s'étendait, ee semble, comme celle d'Hocsem, jusqu'aux premières années du règne d'Englebert de la Marck (1). On y retrou-

Johannes Presbyter par CHAPEVILLE, t. II, p. 274. Annot. 2. et passim. Fisen l'appelle *Joannes Warnantius* (HISTORIARUM ECCLESIE LEODIENSIS PARTES DUE, t. I, p. 554, n° 8) ou *Warnantius* (IBID., t. II, p. 44, 1re colonne). Comme l'église de Warnant était incorporée à l'abbaye norbertine de Floresse (Voy. J. BARBIER, *Nécrologe de l'abbaye de Floresse*, p. 9), quelques auteurs, dont nous donnons ci-dessous la liste, ont supposé que l'investi de Warnant était prémontré. C'est possible; aussi bien, les mêmes auteurs qui se copient, assignent-ils à la Chronique de Jean le Prêtre la fausse date finale de 1540. Voy. SWEERTIUS, *Athenae belgicae seu nomenclator inferioris germanie scriptores*, Anvers, 1628, p. 485; VAN DER MEER, *Bibliotheca scriptorum Leodiensium* (Bibliothèque royale, manuscrit 17659, fol. 215 et fol. 250), qui croit à l'existence de deux auteurs distincts : *Jean le Prêtre* et *Jean de Warnant*; NÉLIS, *Belgicarum rerum prodromus* (éd. de Reiffenberg, Introduction à la *Chronique de Philippe Mouskes*, t. I, p. CCCX); FOPPENS, *Biblioth. belgica*, t. II, pp. 714 et 755, qui copie Van der Meer; VALÈRE ANDRÉ, *Bibliotheca Belgica*, éd. Louvain, 1645, p. 550. L. ADRY, *Hommes illustres de la nation liégeoise* (éd. Helbig et S. BORMANS), p. 15; BECDELIEVRE, *Biographie liégeoise*, t. I, pp. 110-111; LELONG, *Bibliothèque historique de France*, n° 8695; VILLENFAGNE, *Nouveaux mélanges* (éd. de Theux), pp. 158 et suiv.

(1) CHAPEVILLE, t. II, p. 274 : *Johannes Praesbyter, qui floruit circa annum Domini 1350 conscripsit gesta pontificum Leodiensium orsus quoque cum nostro Hocsemio ab Henrico de Geldria...* JEAN D'OUTREMEUSE, *Chroniques*, liv. III (éd. BORGNET, t. VI, p. 657) déclare que la chronique de Jean le Prêtre se terminait à l'année 1547; il lui donne par trois fois la même étendue que celle

vait, au début, les écrits d'Hériger, d'Anselme et de Gilles d'Orval, vraisemblablement sous la forme réduite du *Gesta abbreviata* (1), dont un passage figure parmi les fragments

d'Hoesem (*Chroniques*, éd. BORGNET, t. I, p. 4; t. V, p. 160; t. VI, p. 297). PLACENTIUS (*loc. cit.*), CHAPEAUVILLE (t. II, p. 274) et FISEN, (t. I, p. 554) s'accordent à déclarer que la chronique de Jean le Prêtre, comme celle d'Hoesem, s'étendait de Henri de Gueldre à Englebert de la Marek.

(1) Jean de Warnant déclare (CHAPEAUVILLE, t. II, p. 274) qu'il commençait son récit au règne de Henri de Gueldre. CHAPEAUVILLE, t. II, p. 274, et FISEN, t. I, p. 554 s'accordent à lui assigner le même début. Mais, à la façon ordinaire des chroniqueurs, Jean le Prêtre avait fait précéder la partie originale de sa chronique d'une compilation des écrits antérieurs. En effet, CHAPEAUVILLE, t. I, p. 2 (*Praefatio*) constate que : *Aegidius Aurevallis, Johannes Presbyter, S. Brusthemius et alii inserunt suis scriptis eundem Anselmi textum... nisi quod aliquando aliqua sua immiscent quod sepe facit Aegidius, vel subinde rescencit quod alii frequentius*. Le même Chapeauville cite des fragments de Jean le Prêtre explicatifs de passages de GILLES D'ORVAL, t. II, p. 126 (a° 1175); p. 195 (a° 1198), et il renvoie fréquemment à cet auteur dans ses *Annotationes* de l'édition de GILLES D'ORVAL (t. II, pp. 5, 58, 67, 111, 115, 150, 190, 258, 261). BECHERIUS, *Disputatio Historica* (ap. CHAPEAUVILLE, t. I, app., p. 49), est plus explicite encore que Chapeauville : *Incidi in codicem quendam veterem et anno Christi circiter 1578 scriptum, cujusdam Joannis Presbyteri Warnantii, qui se Harigerum, Anselmum, et Aegidium interpolasse fatetur, usque tum domestica tum externa multa infulsisse. Is in Valentino nono Tungrorum Pontifice ita scribit : scire se Harigerum octo priorum episcoporum, S. Materni successorum, non signasse annos; quod eorum gesta omnium Hunnorum persecutionibus interierint. Se tamen Joannem aliter sentire, credereque Tungris (lisez : Trajecti) tranquillam semper pacem regnasse, dum*

publiés par Chapeville. Sa chronique devenait originale au récit de l'histoire de Henri de Gueldre. A en juger par ce qui nous en reste, cette partie originale était un exposé tout à fait impersonnel et aussi précis que possible de faits mémorables de l'histoire liégeoise recherchés dans les sources.

L'idée première de ce travail germa dans l'esprit de l'auteur à la lecture d'une vie métrique de Henri de Gueldre, due à la plume d'un moine d'Orval, qu'il se réserva d'utiliser d'abord. Il ne paraît pas être revenu, au cours de son travail, à ce poème aujourd'hui perdu. On

*aliè Galliarum ecclesie persecutionum procellis quaterentur : quin potius religionem adeo floruisse, ut inibi insurrexerint 72 congregationes prout credimus (inquit) religionum, et ordinum, seu ecclesiarum. Unde nec verum esse, quod omnia priorum Epi-coporum gesta perierint. Imo se in veteres quosdam annales incidisse, qui a condito orbe ad Fredericum usque secundum imperatorem, rerum seriem deducerent, atque inter alia predictorum Pontificum nostrorum annos ac tempora notarent : quae ipse feliciter in sua scripta transfuderit. Haec ibi, eo fere sensu : neque enim verba ipsa, atque parum cum elegantia quam cum veritate comparata vituli. Ces Veteres Annales, utilisées par Jean le Prêtre, sont ou bien le *Gesta pontificum Leodiensium* de Gilles d'Orval, ou bien le *Gesta pontificum Tunyngensium, Trajectensium et Leodiensium abbreviata*. Ces *Gesta* s'arrêtent au règne de Frédéric II. Ainsi que le disait Jean le Prêtre, ils contiennent une chronologie des premiers évêques, la mention de la présence de soixante-douze congrégations à Cologne, à l'arrivée de S. Servais, et un passage relatif à l'heureuse tranquillité de Maestricht pendant les invasions hunniques.*

ne retrouve pas le moindre fragment métrique dans les notices du règne de Henri de Gueldre, émanées de sa plume, et d'ailleurs le genre de composition auquel il s'arrêta devait bientôt détacher son attention des élucubrations poétiques. A en juger toujours par les fragments que Chapeville nous a transmis, il a utilisé, en confectionnant son œuvre, les chartes et diplômes dont il réussit à découvrir des exemplaires. On retrouve dans ses notices des extraits, des résumés, des paragraphes de documents diplomatiques (1). Mais le fond de sa chronique a été emprunté à la source même utilisée par Hocsem. On constate, en effet, dans les notices correspondantes d'Hocsem et de Jean le Prêtre, un certain nombre de passages identiques. Ces passages ont été détachés de la source primitive, aujourd'hui perdue, que les deux auteurs ont utilisée diversement. Cette source primitive mérite d'arrêter un instant notre attention.

On a vainement recherché les éléments constitutifs de la chronique d'Hocsem. Le futur éditeur de celle-ci aura l'occasion de constater que pour rédiger le premier livre de son ouvrage, Hocsem a consulté : 1° les *Annales S. Jacobi Leodiensis*, qu'il reproduit textuellement; 2° le *Martini Oppaviensis Chronicon*; 3° une *Chronique*

---

(1) Voy. CHAPEVILLE, t. II, pp. 281, 2, 317, 350, 428-429, et la présente édition, pp. 178, 21-22; 179, 1-3; 257, 15-258, 5; 527, 2-19; 528, 20-21.

d'histoire générale, de provenance française, utilisée par Guillaume de Nangis et Guillaume Scot ; 4° le *Liber cartarum* ; 5° des *Quaternula* anciens, couverts de notes confuses, qui ne seraient autre chose, à mon sens, qu'un memorandum de l'église de Liège. *Ex diversis quaternulis quaedam corrupte narrata, in distinctionibus maxime temporum, quibus acta dicuntur...*, hoc opusculum compilavi, dit Hoesem. Si laconiques que soient les annotations de sa *Chronique* relatives à l'histoire du pays et des régions circonvoisines, elles accusent, pour ainsi dire toutes, une origine liégeoise. Selon toute apparence, l'écolâtre de Saint-Lambert les aura extraites de cahiers du Chapitre ou de la Chancellerie, dans lesquels avaient été consignés rapidement, sans beaucoup d'ordre, les nouvelles de l'avènement ou du décès des souverains, les communications officielles de l'extérieur, les incidents notables de la vie politique et les événements de l'année. Voilà la source primitive qui des mains d'Hoesem sera passée dans celles de Jean le Prêtre.

Revenons à celui-ci. Nous croyons, disions-nous, pouvoir lui attribuer les notices de la *Chronique de 1402*, dont la provenance est inconnue.

En effet, la plupart des notices que Chapeville attribue à Jean le Prêtre présentent cette particularité remarquable, qu'on retrouve à leur base la source utilisée par Hoesem ; mises en regard des notices correspondantes d'Hoesem, elles se caractérisent par la multitude des

détails nouveaux qu'elles contiennent. Or, les notices de la *Chronique de 1402* dont nous recherchons la provenance, présentent cette même particularité notable, qu'on retrouve à leur base la source utilisée par Hoesein; si on les compare aux notices d'Hoesein correspondantes, on constate qu'elles aussi s'en différencient par la multitude des détails nouveaux qu'elles contiennent. — L'analogie est frappante, la conclusion s'impose, il faut les attribuer à Jean le Prêtre.

Où, certes, on pourrait admettre que la deuxième partie de la *Chronique de 1402* a été détachée tout entière de l'œuvre de Jean le Prêtre, si un fait — un seul, — ne contrariait cette supposition.

Chapeville, préparant son édition du *Gesta episcoporum Leodiensium*, avait sous les yeux la *Chronique de 1402* et celle de Jean le Prêtre. Loin de confondre ces deux écrits, il renvoie à l'un et à l'autre concurremment. Il distingue de la chronique de Jean de Warnant la partie correspondante de la *Chronique de 1402* que nous en croyons détachée. Mais si Chapeville ne confond pas les deux compositions, est-ce à dire qu'en réalité elles différaient l'une de l'autre? Pas nécessairement. Si l'éditeur d'Hoesein a reconnu que dans son ensemble la *Chronique de 1402* était une œuvre personnelle, postérieure à l'écrit de Jean de Warnant, ne pouvait-il la distinguer de celui-ci sans l'analyser, et sans tenir compte des rapports des deux compositions, ne pouvait-il renvoyer à l'une et à l'autre successivement? C'est

que sous la forme où ils se présentent, ces renvois aux deux chroniques, presque toujours simultanés, semblent démontrer la parfaite identité de celles-ci; ils disent en effet presque tous que les notices de Jean le Prêtre se retrouvaient dans la *Chronique de 1402*. En réalité Chapeaville ne s'est pas demandé si les deux œuvres avaient ou non des parties semblables; il les jugeait différentes et les citait comme telles. Ayant devant lui la *Chronique de 1402*, qu'il appelle *Chronicon Gemblacense*, et l'écrit de Jean le Prêtre, il recherchait dans celui-ci les notices correspondantes à celles de l'écolâtre, puis recourait au *Chronicon Gemblacense*. Constatait-il dans l'une ou l'autre de ces compositions une notice corrélatrice à un passage d'Hoesem, il en signalait l'existence dans ses *Annotationes*. Que remarquons-nous en lisant celles-ci? Nous l'avons dit, de nombreux renvois simultanés à l'un et à l'autre manuscrit. Chapeaville note presque toujours la présence des mêmes notices dans chacun d'eux. Ces mentions concurrentes peuvent aussi bien servir à établir l'identité des deux compositions qu'elles ont servi à indiquer les concordances entre elles et la chronique de l'écolâtre.

Ainsi le doute ne paraît pas possible : la deuxième partie de la *Chronique liégeoise de 1402* a été tout entière, hormis les extraits d'Hoesem, détachée de la chronique de Jean de Warnant. Il nous est loisible, à présent, d'étudier celle-ci et d'en examiner les nouveaux fragments.

Une remarque préalable. Si l'on compare la deuxième

partie de la *Chronique de 1402* à l'œuvre parallèle d'Hocsem, on est frappé d'un fait. Toute une série de notices manque à cet ensemble pour qu'il soit le tableau complet des événements de 1247 à 1347, tel que le donne l'écolâtre de Saint-Lambert (1). Faut-il en conclure que la chronique

(1) Voici, par exemple, toute une série de faits relatés par Hocsem que la *Chronique de 1402* ne mentionne pas. Hocsem, I, 14 : Mariage de Philippe IV le Bel et de Jeanne, reine de Navarre (CHAPEAUVILLE, II, pp. 513-514); Rivalité de Pierre III, roi d'Aragon, et de Charles Ier, roi de Sicile (p. 514); élection d'Honorius IV (p. 515); expédition de Philippe III le Hardi en Catalogne (p. 515). — I, c. 16 : Guerre entre Jean Ier, duc de Brabant, et Waleran II le Roux, sire de Fauquemont (pp. 519-520). — I, 17 : Migration des moines de Cornillon (p. 524); élection de Nicolas IV (p. 521). — I, 19 : Guerre entre Gui de Dampierre, Bouvignes et Dinant (p. 524). — I, c. 20 : Guerre entre Jean d'Avesnes, comte de Hainaut, et Valenciennes (p. 524). — I, c. 21 : Aliénation du château de Mirwart (p. 527). — I, c. 22 : Mariage des fils de Philippe IV le Bel, roi de France (pp. 528-529). — I, c. 25 : Origine de la guerre des Awans et des Waroux (p. 551); destruction des ponts de Paris (p. 552). — I, c. 24 : Meurtre d'Albert Ier d'Autriche, empereur, avènement d'Henri VII de Luxembourg (p. 555). — I, c. 26 : Révolution à Liège (1501) (pp. 557-558). — I, c. 27 : Révolution à Thuin (1502) (p. 559). — I, c. 28 : Compétition au trône épiscopal de Liège à la mort d'Adolphe de Waldeck (p. 540-4); Pontificat de Boniface VIII; son hostilité à la France; sa lutte contre les Colonna (pp. 541-542); résistance et soumission de Huy à Thibaut de Bar (p. 544); I, c. 55 : Mouvements révolutionnaires au pays de Liège, à la mort de Thibaut de Bar (pp. 555 et suiv.). Livr. II, c. 5 : Adultères des brus de Philippe IV le Bel (pp. 566-567). — II, c. 6 : Alliance de Jean III, duc de Brabant, et

de Jean le Prêtre était de moindre étendue que la chronique d'Hoesem? Non, sans doute. Selon toute apparence, les deux œuvres parallèles touchaient concurremment aux mêmes sujets; le compilateur de 1402 aura, suivant sa convenance, omis d'emprunter à Jean le Prêtre, aussi bien qu'à Hoesem, les notices dont nous constatons le défaut dans son œuvre.

Il s'en faut de beaucoup que la *Chronique liégeoise de 1402* contienne l'œuvre de Jean le Prêtre tout entière. Elle n'en reproduit qu'un morceau, somme toute assez court. Le compilateur en a détaché d'assez nombreuses notices relatives au règne de Henri de Gueldre et de ses successeurs jusqu'à Adolphe de la Marck, mais, mise en regard du premier livre d'Hoesem, cette première partie laisse déjà de côté la mention d'un très grand nombre de faits. La seconde partie, c'est-à-dire celle que Jean le Prêtre avait consacrée à l'histoire d'Adolphe et d'Englebert de la Marck, reste perdue presque tout entière. A l'endroit où elle aurait pu trouver place dans la compilation de 1402, on a le désappointement de rencontrer des notices d'Hoesem, si clairsemées à vrai dire, que l'intention du

---

d'Adolphe de la Marck, évêque de Liège (p. 575); Enguerrand de Marigny, sa fortune, sa fin (pp. 575-574); guerre entre Édouard II (V), roi d'Angleterre, et Robert Bruce, roi d'Écosse (p. 574). — II, c. 7 : Mort de Louis X, roi de France; avènement de Philippe V le Long (p. 575). — II, c. 10 : Guerre entre Adolphe de la Marck et Jean 1er, marquis de Namur (p. 576); arrestation des juifs en France (p. 576).

compilateur d'abrégé cette partie de son exposé est manifeste. Vers la fin, même, celui-ci se contente d'amalgamer des fragments d'Hoesem avec des passages supplétifs de son émule.

Donc c'est un extrait de la chronique de Jean de Warinant que nous avons à apprécier.

On s'en souvient, nous avons observé qu'Hoesem et Jean le Prêtre ont utilisé la même source. Or, la chronique de ce dernier mentionne quantité de faits dont Hoesem a omis de parler(1); en second lieu, elle contient sur les événe-

(1) Tels sont, par exemple, les suivants : 1276 : Mort de Richard, roi d'Allemagne, avènement de Rodolphe de Habsbourg (*Chronique liégeoise*, p. 220, 8-10.) — 1278 : Mort de Raes, sire de Beaufort; mariage de sa fille avec le neveu de Jean d'Enghien. (*Ibid.*, p. 221, 4-7.) — 1280 : Débordement du Hoyoux, à Huy. (*Ibid.*, p. 221, 12-17.) — 1282, août : Mortalité à Huy. (*Ibid.*, pp. 225, 23-224, 2.) — 1285 : Migration de Dave à Saint-Quirin de Huy du couvent de Saint-Martin de Rouillon (*Ibid.*, p. 225, 4-12). — 1285 : Translation de Cologne à Huy des reliques de Sainte-Odile. (*Ibid.*, pp. 225, 27-226, 6) — 1289 : Dissensions à Liège entre les bourgeois et le clergé qui se réfugie à Huy. (*Ibid.*, p. 250, 1-4.) — 1289 : Guerre entre Boucharde, évêque de Metz, et Thibaut II, duc de Bar. (*Ibid.*, p. 250, 5-8.). Séjours de Jean d'Enghien à Anhée, près Namur; ses voyages par eau. (*Ibid.*, p. 250, 9-16.) — 1297 : Siège du château de Hozemont par les Liégeois. (*Ibid.*, p. 252, 1-6.) — 1294 : Gouvernement de Gui, élu de Liège, avant la confirmation de son élection. (*Ibid.*, p. 252, 15-24). — 1297 : Révolution démocratique à Huy, notée par Hoesem (*Ibid.*, pp. 255, 26-257, 9.) — 1295 : Luites à Maestricht entre les hommes de Saint-Lambert et les sujets du duc de Brabant;

ments mêmes relatés par l'écolâtre une infinité de détails qui lui sont propres. Par contre, dans les notices d'Hoesem correspondantes à celle de Jean le Prêtre, toujours moins

incorporation au duché de Brabant du domaine de l'église de Liège à Maestricht (*Ibid.*, pp. 254, 13-255, 3.) — 1297 : Guerre de Gui, comte de Flandre, en Hollande et en Zélande; avènement de Jean, comte de Hainaut, au gouvernement de ces comtés. (*Ibid.*, p. 258, 6-28.) — 1303 : Mort de Jean, comte de Hainaut; avènement de Guillaume. (*Ibid.*, p. 252, 10-15.) — 1303 : Congélation du Hoyoux à Huy. (*Ibid.*, p. 252, 14-18.) — 1303 : Interdiction de Huy, Dinant, Saint-Trond. (*Ibid.*, pp. 252, 28-255, 2.) — 1308 : Guerre civile en Frise; appel et avènement de Guillaume, comte de Hainaut, Hollande et Zélande. (*Ibid.*, pp. 255, 1-256, 2.) — août 1309 : Inondations à la paroisse Saint-Marc, à Dinant. (*Ibid.*, p. 257, 11-16.) — 1312 : Incendie du château de Fize par Henri, sire de Hermalle. (*Ibid.*, p. 263, 10-20.) — 1315 : Révolte à Namur. Recours de Jean, comte de Namur, aux Heshignons. Pacification, notée par Hoesem. (*Ibid.*, pp. 268, 26-269, 23.) — 1325 : Deuxième mariage de Charles, roi de France. (*Ibid.*, p. 284, 8-11.) — 1323 : Incendie de l'Escluse par le Brugeois. (*Ibid.*, p. 284, 12-18.) — 1324 : Tremblement de terre en Hesbaye. (*Ibid.*, p. 285, 11-14.) — 1324 : Célébration à Cologne du mariage de Louis V de Bavière et de Marguerite. (*Ibid.*, p. 285, 13-23.) — 1326 : Guerre entre Adolphe de la Marek et le Liégeois, alliés du châtelain de Waremme; hostilité des Liégeois au clergé. (*Ibid.*, pp. 287, 7-290, 21.) — 1327 : Refus des Fosséens d'ouvrir les portes de la ville à Adolphe de la Marek. (*Ibid.*, p. 290, 22-28.) — 1329 : Siège et destruction du château de Fauquemont par Jean III, duc de Brabant. (*Ibid.*, pp. 302, 26-305, 15.) — 1329 : Acquiescement par Jean III, duc de Brabant, de la somme due par son aïeul au comte de Berg pour l'achat du comté de Limbourg. (*Ibid.*, p. 305, 14-18.) — 1329 : Dissensions à Liège entre les chanoines de Saint-Lambert et les

explicites qu'elles, figurent des particularités nombreuses, des détails typiques qui consacrent par leur présence

---

bourgeois. Rétablissement de la paix à Dinant, Tongres, Saint-Trond et Fosses. (*Ibid.*, pp. 504, 21-505, 14). — 1529 : Mort de Jean 1er, comte de Namur, avènement de son fils. (*Ibid.*, p. 505, 15-20.) — 1529-1550 : Préliminaires de la paix de Flônes. (*Ibid.*, pp. 505, 21-508, 3.) — 1550 : 16 juillet, éclipse solaire. (*Ibid.*, p. 508, 4-6.) — 1550 : Pèlerinage à Jérusalem de Jean II, comte de Namur, de Gui, son frère, et de Walter, avoué de Huy (*Ibid.*, p. 508, 7-13.) — 1550 : Soumission de l'antipape romain, Nicolas V, à Jean XXII, à Avignon, notée par Hoensem. (*Ibid.*, pp. 508, 14-509, 10.) — 1550 : Retour inattendu d'Italie en Bavière de Louis, empereur. (*Ibid.*, p. 509, 11-18.) — 1551 : Troubles à Saint-Trond provoqués par la conduite de Robert de Glimmes, notés par Hoensem. Animosité de Saint-Trond contre Léau. (*Ibid.*, pp. 511, 15-512, 30. — 1555 : Levée extraordinaire d'impôts au pays de Liège. Achat de la terre de Florennes. (*Ibid.*, p. 517, 5-16.) — 1555 : Contestation entre Jean III, duc de Brabant, et Guillaume 1er, comte de Hainaut, au sujet de la rupture des fiançailles de leurs enfants. (*Ibid.*, pp. 517, 17-518, 2.) — 1555 : Violent incendie à Aix-la-Chapelle. (*Ibid.*, p. 518, 13-16.) — 1555 : Sièges du château de Montjoie par Guillaume V, comte de Juliers. Mort de Waleran de Fauquemont. (*Ibid.*, p. 518, 17-28.) — 1555 : Désastres en Condroz, à Fosses et à Mézières. (*Ibid.*, p. 519, 1-17.) — 1555 : Violent incendie à Fosses. (*Ibid.*, p. 519, 18-25.) — 1555 : Prédication de la croisade à Paris. (*Ibid.*, pp. 519, 26-520, 4.) Préliminaires et conclusion de la paix entre les Awans et les Waroux, notés par Hoensem. (*Ibid.*, pp. 524, 7-526, 3.) — 1555 : Mort de Jean II, comte de Namur. Avènement de Gui. (*Ibid.*, p. 526, 12-18.) — 1557 : Confirmation papale de la vente de Malines par l'église de Liège au comte de Flandre. (*Ibid.*, p. 529, 3-6.) — 1557 : Mort de Gui, comte de Namur, avènement de Philippe. (*Ibid.*, p. 529, 6-10.)

l'incontestable supériorité de l'œuvre de l'écolâtre. Comment cela s'explique-t-il?

Les deux chroniques parallèles présentent une concordance parfaite dans les parties qui leur sont communes. Cette constatation dévoile un mérite des auteurs : ils reproduisirent loyalement, bien qu'en toute liberté de choix, les données de leurs sources. Point de contradiction entre eux, mais chez l'un et l'autre un procédé de travail différent qui devait déterminer l'originalité propre de chacune de leurs œuvres.

L'écolâtre a écrit une grande partie de sa chronique sous la dictée de la tradition orale et de ses propres souvenirs. Grâce à la haute situation qu'il occupait à l'église de Liège, il avait une connaissance très variée d'intrigues diplomatiques, d'histoires de cour, d'anecdotes curieuses, de traits de caractères sur les hommes vivants ou morts du monde de la politique, et il s'est empressé d'enrichir de ces données — presque toutes relatives à l'histoire extérieure — son exposé des événements de la chronique locale. Assurément, celui-ci est moins détaillé que la relation de Jean le Prêtre ; mais, outre qu'il est infiniment plus vivant, il emprunte à la personnalité de l'auteur un intérêt de tout premier ordre. S'inspirant, en effet, de la tradition politique du gouvernement de son pays, Hoesein, en racontant les événements, les juge. Il discute le droit, formule ses vues, parle de lui-même, et sait donner aux circonstances qu'il relate le relief accusé de leur impor-

tance. L'écolâtre est historien; Jean le Prêtre, historiographe. Adonné tout entier à la recherche, soucieux du détail, avide d'exactitude et de précision, ce dernier s'est imposé la tâche de rédiger des notices d'histoire aussi explicites que possible, en reproduisant intégralement les annotations documentaires qu'il avait sous les yeux. But modeste, travail ingrat d'érudition, mais œuvre éminemment précieuse. Non seulement les parties retrouvées de sa chronique accusent le souci que nous lui avons reconnu déjà d'exposer d'une façon impersonnelle les faits de l'histoire, sa préoccupation constante d'utiliser toutes les données, elles jettent encore une lumière très vive sur la nature de ses sources. On peut difficilement en douter désormais : Jean le Prêtre a en sous les yeux, après Hoesem, un manuscrit de l'église de Liège où s'alignaient des notes succinctes, prises au cours des événements par quelque plume autorisée. Cette source primitive constituait, ce semble, le fond même de sa composition; il en aura présenté à ses lecteurs un texte lisible. Et qu'était-elle, cette source? Selon toute vraisemblance, un memorandum dans lequel avait été mentionné ce qui intéressait la vie politique du pays ou la curiosité publique. Nouvelles de l'avènement ou du décès des souverains étrangers, élections papales, guerres extérieures auxquelles le pays participait, mouvements révolutionnaires locaux, phénomènes naturels insolites, tout y était noté avec une précision de détails si remarquable que, sans crainte d'erreur, on peut

aujourd'hui déclarer contemporaines l'apparition des faits et leur mention résumée au livre de l'histoire. La rédaction de ces notes hâtives portait la marque de leur origine officielle, cela va de soi. Mentionnés sans commentaires, les faits ne cessaient d'y être envisagés à la lumière des intérêts du pouvoir et de l'Église; d'autre part, où que se passassent les événements auxquels le prince et ses armées assistaient, il en était rédigé à leur retour une relation circonstanciée. C'est ainsi que Jean le Prêtre a pu reproduire le récit de l'expédition de Henri VII en Italie et celui de la marche de Philippe de Valois en Flandre tels qu'ils avaient été consignés au retour des compagnons de Thibaud de Bar ou des soldats d'Adolphe de la Marek (1).

Ce memorandum, nous l'avons dit, Hoesem l'avait consulté avant Jean le Prêtre. Mais l'écolâtre, tout porté à le croire, considérait la première partie de sa chronique comme une introduction sommaire à l'histoire détaillée du règne d'Adolphe de la Marek. Aussi s'est-il borné à recueillir les principaux faits antérieurs à l'avènement de son héros. En son premier livre il ne raconte pas, il résume. Il juxtapose des notes succinctes, écourtées, recueillies avec labour, il le confesse, dans des textes difficiles. Impatient, ce semble, de commencer le récit personnel des événements dont il avait été témoin, il expose aussi brièvement que possible l'histoire préliminaire. On pouvait donc après lui

---

(1) Voy. pp. 258-267; 350, 11-551, 14; 551, 19-554, 11.

reprandre le sujet et refaire notamment toute la première partie de la chronique en recourant à ses sources mêmes.

C'est ce que fit Jean le Prêtre. En s'assujettissant à un patient travail d'historiographe, il a sauvé de l'oubli ces notes primitives qui émanèrent d'une plume hâtive à l'apparition même des événements. On les retrouve ici sous la forme vraisemblable de leur première rédaction, frustes et mal agencées. A cela rien d'étonnant : Jean le Prêtre était desservi par une incapacité regrettable d'écrire correctement le latin. Chapeville lui reproche, non sans raison, la barbarie de son style et l'obscurité de sa pensée (1). Et de fait, il n'évite ni les phrases enchevêtrées, ni les barbarismes, ni l'incessante répétition des mêmes mots, ni la substitution illogique de sujets grammaticaux, ni les appositions déconcertantes, ni rien de ce qu'il aurait pu enlever au texte primitif sans faire tort le moins du monde à son respect scrupuleux de la vérité (2).

(1) Voy. CHAPEVILLE, t. II, p. 275.

(2) Voici quelques phrases typiques (p. 207, 12-17) : *Oppidani Namurcenses propter quasdam exactiones quas minus juste, prout dicebant, repetebat ab eis imperatrix Constantinopolitana eorum domina. tum temporis Namurci manens, et nullam misericordiam possent ei impetrare nisi quod ad ejus voluntatem quicquid habebant recipiebat, invitaverunt ergo Henricum...*

Page 211, 11-17 : *Solutis duci Brabantino XIII milibus marchis, quas Henricus noster episcopus anxius auxilio, tempore guerre contra suos bonas villas, promiserat ei, conferendo per cyrographum in vadium videlicet Mechliniam Hugaridiam atque Bavechiniam usque*

Jean le Prêtre a-t-il eu en mains la chronique écrite par Hoësem? Il y a tout lieu de le croire, si même rien ne le prouve. Il semble inadmissible que, rédigeant son ouvrage au pays de Liège, il n'ait pas connu le remarquable écrit de l'écolâtre de Saint-Lambert qui l'intéressait plus que personne et auquel l'auteur devait sa célébrité.

quo dicta summa fuisset persoluta, sed Mechlinienses, adulationibus ducis decepti, minime curabant episcopo reverti.

Page 265, 7-15 : *Quare contra ipsum a quibusdam procurata est in die inventionis prothomartiris Stephani, que est tertia die mensis augusti, consilii totius patrie cum comite Loscensi circumlocutio interesse pro mamburno episcopatus, quod idem comes, nostra sede vacante, suis predecessoribus quondam in possessionem distributum repetebat, capitulo sibi contradicente cum communitate Leodiensi quam capitulum tunc pro sua parte habebat.*

Page 267, 15-16 : *Cum communitas Leodiensis timeret se pro dominis ejus urbis... ne forte novus episcopus... opprimat eam.*

Page 275, 9-15 : *Quare episcopus magis timuit videns se non habere valitudinem eis obstare nec quibat nisi cum magno dedecore fugere.*

Page 274, 27-29 : *Nam Hoyenses repetebant episcopo suam libertatem et damna facta apud Hansinales que idem episcopus juraverat eis restituere.*

Page 285, 15-29 : *Eodem anno Ludovicus Baiuarie, rex Almannie, duxit in uxorem filiam Guilhelmi comitis Hollandie et Hannonie, nuptias celebrare volentes Aquisgrani quas rex Bohemie magna cum potentia honorare preparaverat, sed et dux Brabantie non cum minore honore et gloria easdem decorare volebat, fecitque illic sibi preparare hospicia.*

Il est vraisemblable aussi qu'il a trouvé dans une chronique locale de la ville de Huy les nombreux détails relatifs à l'histoire hutoise qui remplissent sa composition.

III. — *La chronique originale.*

La copie du manuscrit de Gembloux s'arrête aux premiers mots d'une phrase annonçant l'année 1402. *Anno Domini MCCCCII^o cum rex Francie infirmaretur ....* Cette fin brusque crée un doute. La transcription est-elle restée inachevée, ou la *Chronique de 1402* se terminait-elle au commencement d'une phrase? On ne peut admettre que le scribe ait abandonné son travail avant de l'avoir achevé; une autre main se serait certainement substituée à la sienne. A-t-il remarqué, peut-être, que les mots *Anno Domini MCCCCII^o cum rex Francie infirmaretur* appartenaient à la chronique de Zantfliet(1)? Supposition inutile. La *Chronique liégeoise de 1402* est une composition inachevée qui s'arrêtait à l'endroit même où se termine la copie du manuscrit de Gembloux. Le souci de reproduire servilement son texte a conduit le scribe à en écrire jusqu'à la dernière phrase inutile. Voilà la vérité toute simple.

---

(1) La notice correspondante de Zantfliet débute comme suit : *Anno MCCCCII^o cum Francorum rex Carolus infirmaretur... V. Amplissima collectio, t. V, p. 559.*

Cette dernière partie est une œuvre originale, due à la plume d'un auteur anonyme qui vécut dans la seconde moitié du XIVe siècle. Cet inconnu, qui a donné une relation aussi impersonnelle que possible des événements de son temps, s'est abstenu de rien nous apprendre sur lui-même. Essayons de dégager sa personnalité.

Ses souvenirs personnels remontaient à l'arrivée des Flagellants à Liège, en 1374. Il a vu ces malades; il décrit de façon très vivante leurs excentricités (1). A cette époque — il devait avoir alors au moins vingt ans, — la chose publique l'intéresse. Ce que pense et dit le peuple frappe son esprit attentif aux événements du jour; il se forme un jugement sur les hommes. Aussi, vingt à trente ans plus tard, lorsqu'il parlera de cette époque de sa vie, il se souviendra du grave préjudice que causa à la réputation de Robert de Namur et de ses amis leur reddition au comte de Juliers (2); il se souviendra des regrets de Jean d'Arckel qui avait fait la paix avec le pays après le meurtre du bourgmestre de Thuin (3); il rappellera les murmures dissimulés du peuple de Liège à la nouvelle du second départ d'Arnoul de Horn pour Utrecht (4).

Sa vie s'écoula, selon toute vraisemblance, à l'abbaye de

(1) Voy. pp. 559-564.

(2) Voy. p. 557, 23-26.

(3) Voy. p. 566, 11-15.

(4) Voy. p. 580, 4-9.

Saint-Jacques, à Liège. Il parle en témoin oculaire des événements tragiques qui échurent cette maison en 1401 (1), et il a laissé un croquis esquissé d'après nature du frère Jean de la Porte (2).

Cependant, à l'ombre du cloître il est resté en relations avec le clergé et la société liégeoise de son temps. Voyez ses portraits d'Arnoul de Horn (3) et des chanoines de Leka (4) : vous reconnaîtrez à la vivacité du trait l'impression de quelqu'un qui a personnellement connu ces hauts personnages. Détail typique : il montre une grande réserve lorsqu'il apprécie la conduite de ses concitoyens. Quand, par exemple, il expose le procès scandaleux des échevins de Liège en 1586, il s'interdit d'étaler leurs méfaits, afin, dit-il, de ne pas faire tort à leur réputation ou les compromettre (5). Mais, pour le reste, il formule à l'occasion son appréciation personnelle en toute liberté d'esprit. Ainsi, il estime que le décès de l'empereur Charles IV causa un grave préjudice au pape Urbain VI (6). Il doute qu'Urbain V soit mort empoisonné (7). L'inaction — ou ce qu'il prend pour telle — de Charles V devant les incur-

(1) Voy. p. 444.

(2) Voy. p. 444, 3-6.

(3) Voy. p. 409, 15-16.

(4) Voy. p. 422, 2-8.

(5) Voy. p. 400, 19-22.

(6) Voy. p. 578, 16.

(7) Voy. p. 556, 4-6.

sions des Anglais en France le déconcerte (1). Il approuve la renonciation aux austères fonctions épiscopales des frères de la Marck, attirés vers la vie mondaine (2), et il déplore l'injustice de la guerre que les Liégeois soutinrent en 1598 contre le duc de Gueldre (3).

La rédaction de sa chronique apparaît postérieure à l'an 1590. On y lit (4), en effet, à la date de 1588, que Guillaume V, comte de Hollande, tombé cette année en démence, vécut plus de trente ans dans ce misérable état (5). Selon toute probabilité, il mourut à la tâche en 1405, ayant dépassé la cinquantaine.

Qui donc était cet écrivain qui, à la fin du XIVe siècle, composa dans la riche bibliothèque de l'abbaye de Saint-Jacques la *Chronique liégeoise de 1402*? Un nom s'impose à l'esprit, celui de Guillaume de Vottem.

On ne connaît pour ainsi dire rien ni de l'œuvre ni de la vie de cet écrivain. On sait seulement, grâce aux recherches de D. Ursmer Berlière (6), que Guillaume de

(1) Voy. p. 586, 2.

(2) Voy. p. 411, 5-6.

(3) Voy. p. 457, 22-29.

(4) Voy. p. 547, 5-4.

(5) Guillaume V, comte de Hollande, mourut au commencement de l'année 1589.

(6) Voy. *Comptes rendus des séances de la Commission royale d'histoire*, 5e sér., t. IV, pp. 95-106. Le manuscrit II, 1159 de la Bibliothèque royale contient fol. 29ro-43ro des transcriptions autographes de Guillaume de Vottem.

Vottem, prieur de Saint-Jacques à Liège en 1594, mort en 1405, composa une glose sur des lettres de saint Paul et une chronique, aujourd'hui perdue, du grand schisme d'Occident. N'est-il pas remarquable que ces données concordent absolument avec les indications que nous avons pu recueillir sur l'auteur inconnu de la *Chronique de 1402*? Ici et là apparaît un bénédictin de Saint-Jacques à Liège, mort en 1405, auteur d'une composition historique. Certainement, rien, en théorie, ne s'oppose à ce qu'aient vécu en même temps à la même abbaye deux hommes de haute culture et du même âge, également adonnés à l'étude de l'histoire; que ces hommes aient écrit, chacun de leur côté, une chronique de leur époque et que, par une coïncidence bizarre, ils soient morts précisément la même année. Mais, puisqu'une supposition s'impose, n'est-il pas plus rationnel de confondre en une seule ces deux personnalités que tout concourt à nous révéler identiques? Quoi qu'il en soit, dans l'ignorance où nous nous trouvons, il serait toujours plus malaisé d'admettre la coexistence de deux personnalités indistinctes que de croire à la réalité d'un seul et même individu, si d'ailleurs un détail de composition ne nous autorisait à attribuer la paternité de la *Chronique de 1402* à Guillaume de Vottem.

Celle-ci est une œuvre originale, qui ne contient aucun fragment d'autre chronique. D'autre part, on sait que Radulphe de Rivo composa, à la fin du XIVe siècle, une histoire des évêques de Liège jusqu'en 1588. Il travaillait

à cette composition à l'époque où l'auteur de la *Chronique de 1402* devait avoir la main à l'œuvre. Les deux écrivains ne se sont certainement pas connus. La concordance fondamentale de leurs récits, jointe à l'identité de certains mots, prouve l'emploi par tous deux d'une source commune; mais la divergence des détails et la singularité des passages additionnels ou des omissions constatées en chacune de leurs œuvres en démontrent la confection originale et indépendante. Or, dans la chronique de 1402, figurent des passages textuels de l'histoire du grand schisme de Guillaume de Vottem (1). La rencontre de ces passages s'expliquerait très mal s'il fallait supposer que l'auteur de la *Chronique de 1402* a pu démarquer une œuvre de Guillaume de Vottem, son contemporain, du vivant même de ce dernier, alors que c'était le droit exclusif de celui-ci de recopier dans une chronique personnelle ce qu'il avait écrit ailleurs.

---

(1) Voy. p 572, 12; 575, 5; 575, 8-23; 582, 20-23.

L'édition de cette chronique a été faite conformément aux règles adoptées par la Commission royale d'histoire.

La critique des éléments constitutifs du document a déterminé l'emploi de caractères typographiques de différentes grandeurs. Le texte courant met en lumière les parties originales. Le petit caractère a été réservé aux fragments empruntés. Les passages équivalents mais non identiques à l'écrit original sont imprimés en petits caractères espacés. On trouvera, en marge des pages, les indications de provenance.

Incipit Cronica episcoporum leodiensium.

0 r². Anno ab urbe condita VII^c XI° Octavianus obtinuit a Martin. Pol.
ab U. c. 710.
senatu principatum Romanorum.

Qui Octavianus tunc erat annorum circiter XVII Hist. misc.
p. 228.
— — — — cognomen suum ferre jusserat. Cujus Julii
Cesaris sororem Anthonius duxerat materteram
Octaviani.

Colonia quondam dicta Agrippina, testante Honorio. Hon. Aug.
de Imag.
M., III, 6.
ab Agrippa rege conditur tempore Augusti. Nullo tempore
10 ante Augustum magis respública floruit.

In diebus ejus claruerunt insignes philosophi et Ekkehard.
ab U. c. 726.
710.
poete Cornificus — — — — Sitio alexandrinus et
Ovidius, multique alii sapientes et clari viri.

Cesar igitur Augustus universo presidens orbi Hist. misc.
p. 248.
15 scire voluit — — — — quot homines in toto orbe
essent.

Tunc inventa sunt nonagies — — — — LXXX^a milia Martin. Pol.
Pont. 1.
et Imp. 1.
Romanorum cum armis militantium. Hee Egesippus et
magister Conrardus in cronicis suis (1).

20 Anno igitur imperii Augusti XLII°, anno vero ab urbe Otto Fris.
III. 6.
condita VII^c LII°, ab Olympiade anno C^oXCIII^o, revolutis ab
Adam quinque milibus CXCIX annis, ebdomada secundum
Danielem LXVI^a, anno XXXII° regni Herodis regis

---

(1) La mention de ce recensement ne figure pas dans le *De excidio*
25 *urbis Hierosolymitanae* d'Hegesippus (Bibl. vet. Patr. Lugdun. t. V,
p. 1425 sq.) Elle se trouve dans la Chronique d'Ekkehard (M. G.
H. SS. t. VI, p. 95), citée ici sous le nom de son dernier con-
tinueur, Conrad von Lichtenau : *A. D. 14, Augustus cum Tyberio*
censum Romae agitans invenit nonagies ter centena et 70 milia
hominum.

Judeorum. octavo kalendas januarii, in introitu signi capricorni, media nocte. prima hora diei dominice. natus est Ihesus Christus, filius Dei, ex Maria virgine, secundum carnem filius David, in Bethleem Jude.

Otto Fris.
III 6.

Anno Domini XLVIII°, pontificatus beati Petri apostoli romane urbis anno quarto, imperii Claudii Cesaris anno quinto. ipse Petrus ad metropolim Treverorum civitatem tres discipulos destinavit Eucherium videlicet episcopum, Valerium diaconum et Maternum subdiaconum.

G. abb.
fol. 5 1°

Unde sciendum est quod tres sunt Gallie, quarum prima cognominatur comata ob longas comas sic dicta, que est versus Aquitaniam, ob aquas scilicet Rodano et Ligere ita dictam; alia dicitur togata a longis vestibus, dicta est nunc Francia a Francione rege. in qua est civitas Lutecia, a Luto, nunc vero Parisius vocata; tertia belgica est a Belo, patre Nini, dicta. Semiramis enim, uxor Nini, Treberum filium marili sui, quem ex prima conjugate susceperat, invidiose expulit a patria; qui, multis finibus peragratis, terram Galliam subiit, ubi super fluvium Moselle civitatem de nomine suo dictam Treberim, sed nunc nuncupatam Treverim fundavit. In qua^a per annos postmodum regnans, in circuitu, videlicet^b ab ortu^c Moselle et Mose descendente usque Coloniam, et iterum a latere usque Oceanum tendentem, quam suo dominatui subjugaverat, dictam Galliam, belgicam, sub nomine Beli avi sui, cognominavit. Abraham patriarcha tunc puer fuit.

Cf.
G. Trever.
7.

Cf.
G. Trever.
14. note

^a quo cod.   ^b forsitan adjiciendum est regionem.   ^c ab ortu solis Moselle et Mose verbo solis deleto cod.

Treberenses industria sua subjugaverunt Basileam G. Trever.
 — — — — Coloniam et Italiam. 5.

Atque ita Treberorum dominatus mansit usque ad 8.
 tempora Romanorum. Nam anno L^o ante Christi inear-
 nationem Julius Treberim sibi subegit.

170 v°. Ad hanc igitur, ut dictum est, beatus Petrus ut ibi G. abb.
 Christum predicarent tres discipulos misit; qui ex Roma fol. 5 r°.
 progressi cum Elegiam castellum Argentine dyocesis
 devenissent, Maternus febre correptus mortuus est; quo terre
 mandato, ejus socii Romam reversi ad beatum Petrum
 quod evenerat narraverunt. Qui baculum sui pontificii eis
 conferens, precepit ut super corpus Materni defuncti impo-
 nerent, et quod officium a se sibi injunctum perageret
 intimarent. Quibus reversis XL° defunctionis die, corpore
15 exanimato ^a et baculo beati Petri super ipsum imposito,
 Maternus a mortuis suscitatur, propter quod ibi multi
 Christo crediderunt, et in eodem loco ecclesiam construxerunt,
 ei ex hoc quod acciderat resurrectionis nomen imponentes.

Incarnationis igitur Domini nostri anno LIII° Treve- G. abb.
20 rim dum devenissent, Christi fidem verbis et dietis fol. 5 1°.
 dilatabant.

Et hic annus fuit primus pontificii Eucharit Treve- Albric. 52.
 rensis episcopi

Eodem anno, prima die maii, Philippus apostolus
25 crucis suspendium pro vite regno subiit.

Anno vero quinto Eucharit episcopi, Paulus apostolus Martin. Pol.
 Romam venit. Pont. 44.

Eodem anno, civitas Tornaci condita est.

Anno Domini LVI° — — — — Nero successit in imperium Ekkehard.
30 qui regnavit — — — — mensibus septem cum XXII diebus. 56, 57.

a exhumato *G. abb.*

- Ekkehard. 65. Anno XI° Eucharii, prima die maii, Jacobus minor factus episcopus in Jherusalem a Judeis occisus est.
64. Marcus evangelista in Alexandria patitur.
- Hon. Aug. de Imag. M., III, 6. Eodem tempore Lucas in Authioccia scripsit evangelium. 5
- Ekkehard. 70. Anno Domini LXX°, Petrus apostolus — — — — a Nerone imperatore, III° Kalendas julii, crucifixus est. Et eodem die Paulus — — — — jussu Neronis. Qui Nero eodem anno propria manu se interfecit.
- Martin. Pol. Imp. 71. Postea Galba ^a imperavit — — — — sese interfecerunt. 10
- Martin. Pol. Pont. 44-129. Anno incarnationis LXXI°, Linus — — — — XIII diebus.
- Martin. Pol. Imp. 72. Anno LXXII°, Vespasianus: — — — — mensibus X cum diebus XXII.
- Martin Pol. Imp. 72. Jherusalem — — — — anno incarnationis LXXIII° subvertitur, 15
- Hon. Aug. de Imag. M. III, 6. que steterat annis 1089.
- G. abb. fol. 3 r°. Expletis itaque XXIII annis, quibus Treverensem rexerat ecclesiam, beatus Eucharius episcopatum sancto Valerio recommendans in Domino requievit. 20
- Albric 76 Unde, anno Domini LXXVI°, Valerius factus est Treverensium episcopus.
- Martin. Pol. Pont. 44-129. Unde, anno VII° pontificii ejusdem, martirisatur Linus papa, et Cletus — — — — annis XI.
- Martin. Pol. Imp. 72, 82, 85. Eodem anno, profluxu ventris mortuo Vespasiano, Titus — — — — Postmodum — — — — Domicianus — — — — quinque mensibus. 25
- G. abb. fol. 5 r°. Cum vero beatus Valerius ecclesiam Treverensem per XV annos rexisset, apparente sibi sancto Euchario suum cognovit obitum imminere, ac die sequenti Maternum in 30
- a Galbo cod.

conspetu totius ecclesie ad sacerdotalem gradum solempniter
provexit; et post, anno gracie XCI^o in Domino fideliter
obdormivit.

et factus est beatus Maternus ejusdem urbis Albric. 91.
5 episcopus.

In anno secundo ejus pontificii, — — — — Clemens Martin. Pol.
— — — — X diebus. Pont. 44-129.

Anno vero incarnationis XCVII^o, Thymotheus
apostolus et Dyonisius ariopagita martirisantur.

10 Eodem anno, Domicianus — — — — interficitur Ekkehard. 98, 99.
— — — — Nerva — — — — morbidus obiit.

Eodem ^a anno, beatus Johannes ewangelista ab exilio Martin. Pol.
revocatur; Imp. 85.

deinceps scripsit ewangelium. Hon. Aug. de Imag. M. III, 6.

15 Anno incarnationis XC^o Trayanus — — — — annis X Martin. Pol.
et IX. Imp. 100.

Eodem anno, beatus Johannes ewangelista — — — — Ekkehard. 100.
in Domino requievit.

Anno sequenti, Clemens martirio coronatur, et Anacletus Martin. Pol.
1711°. — — — — et cessavit papatus XIII diebus. Pont. 44-129.

Ignatius episcopus anthiocenus a Trayano impera-
tore martirisatur.

Maternus, ut supra dictum est, episcopus effectus G. abb. fol. 3°.
25 quicquid in Treveris superstitionis remanserat predicatione
et miraculis expurgavit. Que dum faceret, quidam infidelium
manus in sanctum injicientes ^b episcopum usque ad mortem
cedere ceperunt. Inde per visionem ammonitus ut alia loca
visitaret, per Mosellam descendens, habitantes in Bonna ad fol. 5°.
30 fidem convertit, Coloniamque perveniens ipsam fidei signaculo
confirmavit; in Traiecto eciam, in aggeris publici via strata

^a Eodem anno usque annis X et XI, in margine inferiori cod.   ^b inicientes
cod

que appellatur Via regia, dedicavit ecclesiam in honore Sancti Salvatoris et principis apostolorum Petri. Tandem beatus Maternus Tongris ascendit, ejus civitatis Plinius secundus in libris de naturis aquarum (1) meminit dicens: Tungris, civitas Gallie, fontem habet insignem pluribus bullis stillantem ferruginei saporis quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic fons corpora, tercianas febres discutit, calculorum vitio adest, aqua igni admota turbida fit, ac postremo rubescit. Tradunt historie quod in Dardania que in Asia sita est, Troes quidam, Siuntrog nomine, vir potens, tempore Ayoth judicis filiorum Israel edificavit Troyam magnam, que stetit per Cet LXXXV annos, per ejus medium fluit Xantus fluvius. Anno autem ante urbem romanorum conditam CCCC^o et XX°, anno III° Abdon judicis Israel, Troya capta est a grecis qui eam obsederant per decennium. Post ejus destructionem multitudo maxima fugiens in duos populos se divisit; quidam enim eorum Francionem, Priami regis Troye nepotem, scilicet Hectoris filium, quidam vero Turcum filium Troyli, filii Priami, sunt secuti. Turcus cum suis mansit in Asia magna, Francio ascendit in Europam et inde, tradunt quidam, duos populos Francos scilicet et Turcos usque hodie appellari. Hic Francio Troyam juxta Renum condidit, aquam Xantum a Xanto fluvio Troye, terram a suo nomine Franciam appellavit. Hujus frater ille putatur fuisse qui Tungrim construxit et ei nomen suum imposuisse, vel dicitur Tungris a vico Troye qui Tungria dicebatur, in quo apothecaria vendebantur, vel dicitur a porta vel palacio civitatis Tungeris nominari, in quo allata de mari copia specierum reponebantur. A progenie itaque Troyanorum edificata est Tungris. Hec et Octavia dicitur ob honorem Octaviani augusti, vel matertere ejus, diete Octavie, sororis Julii Cesaris, qui Julius

---

(1) C. Plinii secundi *Natur. Hist.* XXXI. 8.

in ea palacium tam maximum edificavit quod in eo, prout dicitur, LX reges commode inhabitabant. Latus unum civitatis oceanus accingebat, sed dicitur quod recedente beato Servacio recessit mare, recessit virtus fontis, recessit et gloriositas civitatis. Unde legitur quod ira Dei super eam manet usque in hodiernum diem.

G. abb.
fol. 5 v°.

Maternus igitur, anno Domini C^o primo, Clementis pape anno IX°, imperii vero Trayani anno III°, pontificatus sui Treverensis XI° et Coloniensis II°, intravit Tongrim et populum ad fidem convertens ecclesiam in ea, in honore beate Marie perpetue Virginis, construxit in qua etiam sedem pontificalem posuit. Hec dicitur prima ecclesia ex ista parte Alpium beate Marie virgini consecrata. Post hanc consecravit et aliam in honore ejusdem Virginis in villa que a consecratione ipsius denominatur : Altera ecclesia. Omnes vero ecclesias quas in dyocesi Tungrensi consecravit beatus Maternus in honore ejusdem Virginis Marie consecrasset dicitur, licet in multis locis ab ejus successoribus aliter sit mutatum.

fol. 4 r°.

Maternus igitur primus Tungrensis episcopus cum villas predictae dyocesis circuiret, tandem Hoyum devenit, quod oppidum ab antiquis ita accipimus esse fundatum post victoriam de Gallis a Julio Cesare factam, anno ante incarnationem Domini LX°, ut Beda testatur in historia Anglorum (1). Coloni venerunt in vallem profundissimam que fere cingitur undique montibus super fluvium Mose, edificantesque oppidum, a fluvio Hoyolo, qui per medium fluit, Hoyum nuncupaverunt. In hoc^a ergo Maternus predicans Christum, omnes ad ipsum convertit, et ecclesiam ad radicem montis versus Mosam in honore beate Virginis Marie consecravit, anno dominice incarnationis

a hac cod.

(1) *Histor. ecclesiast.*, I, c. 2 (éd. Giles, Londres, 1845, t. II, p. 56).

Gest. abb.
fol. 4 r°.

CH^o, **Anacleto** papa Romane ecclesie presidente, et **Trayano** imperante.

Tunc temporis fecerunt duos pontes lapideos supra Mosam, fol. 17
unum in Carath juxta **Juppiliam**, alium vero contra
Amanium ad leucam de **Hoyo**, et ^a eos causa fraterni- 5
tatis spiritualis a beato Materno suscepte ^b pontes Treverenses
nominarunt. Hiis diebus beatus Memmius Cathalaniensis
episcopus divinitus ammonitus **beatum** ut visitaret **Maternum**
[Dinantum venit ^c], cui beatus Maternus eodem spiritu
ammonitus ^d occurrit in Dyonanto, scilicet in villa 10
sui episcopatus in qua tunc temporis colebatur ydolum
quod vulgariter nominabatur deus **Nam**, a quo eciam
locus nomen sortitus est. Erat eciam ibi serpens qui Dyonantum
plurimum opprimebat. Pontifices vero predicti, **velut duo**
luminaria suis predicationibus patriam illuminantes, 15
populum hujus ville ad fidem **Christi** converterunt, ydolum
destruxerunt, et serpentem occiderunt, consecrantes
ibidem duas ecclesias, **Maternus** unam in honore virginis
Marie que nunc est ecclesia canonicorum, **Memmius**
aliam in honore **Stephani** prothomartiris que nunc dicitur 20
sancti **Memmi**

Inde, beati viri secundum ripam **Mose** descendentes,
venerunt **Namuto** ubi similiter colebatur **deus Nam**, qui
mutus factus non dabat responsa suis cultoribus ex quo
die patriam primo intraverat **Maternus**; pro quo facto 25
eandem villam cultores nominavere **Nammutum**, a **deo**
Nam et mutus, sed modo dicitur **Namureum**. Destructo
ergo simulacro, et gente ad fidem conversa ac baptisata,
in eodem loco **beatus Maternus** in honore beate virginis

^a et eos causa usque nominarunt in marg. superiori cod.   ^b suscepto cod., 30
suscepte G. abb.   ^c omisit cod., add. ex G. abb.   ^d ammonitus inter
lineas cod.

Marie [ecclesiam consecravit ^a] que nunc est conventualis
 canonicorum, ubi adhuc servatur altare a beato
 Materno consecratum per ipsius merita. Deinceps
 sancti sequentes descensum cursus Mose pervenerunt
 5 apud Namecham, ubi ydolum binnomium, scilicet Nam
 Mecham, inventes, a quo binomio ydolo villa Name-
 cha vocatur. Illic gente ad fidem Christi conversa,
 beatus Maternus ecclesiam in honore Dei genitricis
 fundavit, juxta quam beatus Memmius eciam fundavit
 10 et aliam in honore prothomartiris Stephani que nunc
 est prioratus monachorum Domino et sancto Benedicto
 militantium. Deinde beatus Memmius valedicens
 beato Materno recessit.

G. abb.
 fol. 4 r.

fol. 4 v.

Fuit eciam ecclesia beate virginis Marie de Cynei
 15 ubi nunc sunt canonici, a beato Materno fundata et
 consecrata, nec non et gens ejusdem ville ad fidem
 Christi conversa, ratione ejusdam miraculi eminentis.
 Nam beato Materno ibidem predicante, quedam
 mulier quinque pueros mortuos peperit, qui pueri sic
 20 nati a beato viro in sacro fonte renati mox fuerunt
 vivificati. Unde, prout dicitur, ab istis quinque natis
 eadem villa Cynei gallicae fuit denominata.

Anno Domini CXI^o, — — — — Evaristus — — — — Martin. Pol.
 et cessavit papatus diebus XVIII. Pont.
 44-129.

25 Anno vero Domini CXVIII^o, profluvio ventris mortuo
 Trayano imperatore, Adrianus Helius in imperatorem
 creatur,

Ekkehard.
 118 119.

qui regnavit annis XXI Illic judeos rebelles secundo Martin. Pol.
 — — — — et Helyam suo nomine vocavit. Imp. 119.

a omisit cod., add. ex G. abb.

Martin, Pol. Anno vero III° Adriani, — — — — Alexander primus
Pont. — — — — et cessavit papatus diebus XXXV.
44-129.

Cumque bogis beati Petri apostoli, cum quibus Nero ipsum ligaverat, filia Quirini prefecti urbis Rome gutturosa ^a devote osculatis sanata fuisset, Alexander papa festum beati Petri apostoli in kalendis augusti celebrandum instituit, et in honore beati Petri apostoli ecclesiam fabricavit, ubi vincula reposuit et ad vincula nominavit; sed nomen hujus festi quodam ritu gentilium subiecit, quia in memoriam et ¹⁰ honorem ^b, quam prima die augusti Octavianus habuit, Romani hae die solempnisabant.

Martin, Pol. Hic martirio coronatur.
Pont. 44-129.

Martin, Pol. Et Sixtus — — — — cum diebus XXI.

Aeg. Aur. Beatus autem Maternus per XL annos hiis tribus ¹⁵
I. 14. ecclesiis — — — — officium celebrasse.

Vit. Materni Tandem cum in urbe Coloniensi beatus Maternus
Cat. e. hag. — — — — eosdem una jungeret sepultura.
Brux. I. p. 540.

G. abb. Sequenti nocte post dietam revelationem, prope diem, ^{fol. 1}
fol 4 v°. venit vox eunctis audientibus dicens : Materne, serve Dei, veni. ²⁰
Et cum accepisset communionem sacram, quievit in Domino XV° kalendas octobris apud Coloniam, senex et plenus dierum, anno Domini C^oXXX^o, ejus pontificii prime sedis Tungrensensis XXX°, Sixti pape IIⁱ, imperii vero Adriani anno XIII°. ²⁵

Aeg. Aur. Floruit autem sub apostolicis viris Cleto, Clemente,
I. 16. Anaeleto, Evaristo, Alexandro et Sixto, imperantibus vero per successionem Domiciano, Nerva, Trayano atque Adriano,

^a gutturose cod. ^b forsam adjiciendum est dignitatis vel aliquod verbum ³⁰
simile.

et cum ymnis et laudibus juxta corpus beati Eucharii Treveris est sepultus. Post septingentos vero annos, III° kalendas aprilis reliquie corporis ejus Leodii translate sunt.

G. abb.
fol. 4 v°.

Sedit autem in episcopatu Treverensi annis XL
5 — — — ipse ante jacuerat depositus in sepulero.

Aeg. Aur.
l. 14.

Ab hoc, brevi tempore leguntur XIII episcopi Treve- Albric 145.
rensi ecclesiae prefuisse qui fere omnes martires
extiterunt.

In ecclesia vero Tungrensi Materno successit Navitus,
10 ecclesie vero Coloniensi creditur successisse Avitus.

G. Trever.
16.

Navitus discipulus beati Materni quem proprie vite Vit. Materni
sanctitas et magistri electio in extremis commendabilem p. 542.
reddiderant ^a officio sacerdotis,

factus est secundus episcopus Tungrensis. anno
15 Domini CXXXI^o.

Aeg. Aur.
l. 17.

Et anno Domini CXXXVIII^o, — — — Thelesphorus
— — — et cessavit papatus diebus VII.

Martin. Pol.
Pont. 159.

Anno vero sequenti, — — — Anthonius pius
— — — cum tribus mensibus, anno Domini C^oXXXIX^o.

Martin. Pol.
Imp. 140.

20 Inde anno X^o sui imperii, anno Domini CXLIX^o ad partes
Gallie belgice veniens, super Mosam Hoyum pervenit, videns-
que scitum oppidi et descriptionem rupis fundamenta castr
firmissimis muris construxit, oppidum ampliavit et civitatem
Benefactam nominavit. Ab oriente montem habet caninum, a
25 meridie montem aerinum, et ab occidente montem super quem
fundatum est castrum. Imperatore vero defuneto, habitatores
processu temporis pristinum nomen, scilicet Hoyum, revoca-
verunt.

G. abb.
fol. 5 r°.

Eodem anno CXLIX^o — — — Iginus — — —
30 Isti successit Pius — — — et cessavit episcopatus
diebus XIII.

Martin. Pol.
Pont.
150. 154.

^a reddiderat *cod*

- Martin, Pol
Imp. 162. Anno Domini CLXII^o, — — — — Marcus Anthonius Verus — — — — imperavit XIX annis. Hoc tempore floruit Egesippus historiographus.
- Martin, Pol.
Pont.
165. 175. Anno III° ejusdem imperii, Anichetus — — — —. Huic successit Sother — — — — et cessavit papatus XXII diebus 5
- Martin, Pol.
Imp 181. Anno Domini CLXXXI^o, Commodus — — — — annis XIII.
- Martin, Pol.
Pont 184. Anno III° ejus imperii, — — — — Eleutherius — — — — cum V diebus.
- G. abb.
fol. 4 v°. Navitus autem episcopus Tungrensis cum multos ad fidem signis et miraculis convertisset et ecclesiam Tungrensem LX annis et amplius rexisset, migravit ad Dominum, 10
- Aeg. Aur.
I. 17. CXC^o, XII° kalendas octobris et sepultus est in ecclesia Tungrensi.
- G. abb.
fol. 4 v°. Huic succedit Marcellus.
- Aeg. Aur.
I. 17. Marcellus discipulus Naviti, vir sanctissimus et egregius predicator factus est tercius Tungrensis episcopus anno Domini CXCI^o. 15
- Martin, Pol.
Imp. 194. Anno quinto ejus pontificii, Helius Pertinax — — — — annis XVIII.
- Marcellus autem Tungrensis episcopus sua predicatione lustrabat civitates et urbes alienigenas. 20
- Martin, Pol.
Pont. 184. Ad cujus predicationem per Angliam Lucius rex Britannie ad Christum conversus Eleutherio — — — — duos religiosos viros ad regem misit qui eum sacro fonte baptismatis regeneraverunt. 25
- Origenes nascitur.
- Martin Pol.
Pont.
199. 209. Anno Domini CXCIX^o, Victor — — — —. Isti successit Zepherinus — — — — et cessavit diebus sex. fol.
- Martin, Pol.
Imp 212. Anno Domini CC^oXII^o, Anthonius Caracalla — — — — annis VII. 30
- Ekkehard
215. Hic occiditur.
- Martin, Pol.
Imp. 219. Inde, Macrinus — — — — anno uno.

Et a militibus occiditur.

Ekkehard.
220

Eodem anno, Calixtus — — — — et cessavit papatus
VI diebus Hic constituit jejunia quatuor temporum.

Martin. Pol.
Pont. 218.

Anno Domini CC^oXX^o Marcus Aurelius sacerdos

Ekkehard.
221.

— — — — annis III Hic occiditur.

Alexander Aurelius — — — — annis XIII. Hic in Maguntia
decollatur.

Ekkehard
225.

Eodem anno, Urbanus — — — — et cessavit papatus
diebus XXX.

Martin. Pol.
Pont. 225.

Cecilia virgo, Tyburecius et Valerianus passi sunt ab
Almachio urbis prefecto Rome, anno VII° ejus
pontificii.

Cf.
Martin. Pol.
Pont. 225.

Tandem in ecclesia^a Tungrensi mortuo III° ka-
lendas octobris Marcello, Metropolis successit.

G. abb.
fol. 4 v.

Metropolis autem vir sanctitate et gracia plenus
factus est Tungrensis episcopus quartus, anno Do-
mini CCXXI^o.

Aeg. Aur.
l. 17.

Anno autem Domini CCXXXI^o, Poncianus — — — — et
cessavit papatus X diebus.

Martin. Pol.
Pont. 251.

Inde anno Domini CC^oXXXVI^o, Maximus^b imperavit annis
tribus. Hic a Pupieno occiditur.

Martin. Pol.
Imp. 256.

Qui et ipse regnum usurpans occisus est.

Ekkehard.
241.

Anno vero Maximi imperatoris II°, Antheros — — — —
cum XXV diebus

Martin. Pol.
Pont. 257.

Deinceps anno Domini CC^oXXXVII^o, XXI° die
mensis octobris, II° anno imperii Maximi, solo Metro-
polo episcopo in Treverensi et Tungrensi, Aquilino
vero Coloniensi ecclesie residentibus, undecim milia
virginum Colonie cum Ethereo regis Anglie filio,
sponso beate Ursule, filie Dynoti regis Cornubie, nec

^a in ecclesia in marg. ne exteriori cod.   ^b Maximianus Martin. Pol.

non cum Cyriaco papa et multis aliis episcopis et cardinalibus passe sunt.

Martin. Pol. Dicitur autem Cyriacus Ponciano ^a successisse — — — —
Pont. 251. in cathalogo pontificum non ponitur.

Martin. Pol. Inde, anno Domini CC^oXXXIX^o, Gordianus imperavit annis 5
Imp. 239. VII, et a suis occiditur.

Martin. Pol. Anno sequenti, Fabianus — — — — et cessavit papatus
Pont. 240. VII diebus.

Martin. Pol. Anno Domini CCXLV^o, Philippus cum Philippo filio suo
Imp. 245. imperavit annis VII 10

Istos Origenes ad fidem convertit et sacro baptismatis fonte regeneravit, et christiani effecti, sanctam ecclesiam plurimum sublimare intendebant.

Martin. Pol. Iste Philippus primus imperator fuit qui fidem
Imp. 245. Christi recepit. 15

Albric. 249. Ab urbe condita, anno imperii sui primo, completus
est annus millesimus postquam ydolis dietaretur.

Hist. misc. Qui quidem annus — — — — spectaculorum apparatu
p. 509. celebratus.

Ekkehard. Decius imperatorem Philippum — — — — regnavit 20
254. duobus annis et a milite occiditur.

Ekkehard. Sub isto, Fabianus papa, Abdon et Sennes, beata Aghata et
254, 256; septem dormientes passi sunt.
Albric. 256.

Martin. Pol. Anno II° Decii, Cornelius — — — — cum decem diebus
Pont. 252. hic rogatus a Sancta Lucina — — — — de cathacumbis 25
levavit.

Martin. Pol. Inde, anno Domini CC^oLIII^o, Gallus — — — — annis
Imp. 254. duobus mensibus tribus.

Ekkehard. Hii ab Emilio — — — — quatuor menses occiditur.
257.

^a Poncio cod.

Anno CCLV^o, Valerianus cum filio suo — — — — Martin, Pol.
annis XVI. Imp. 256.

Legitur autem in quadam cronica quod Galienus
fuit binomius; dictus enim erat Galienus et Decius.

5 Anno primo hujus Decii, miles quidam cum uxore Cf Vinc.
— — — a Decio martirisantur. Bell XI. 55.

Eodem anno Lucius — — — — mensibus tribus cum Martin Pol.
totidem diebus Pont 255.

Deinceps Stephanus primus — — — — XV diebus. Martin, Pol.
Pont 258.

10 Anno primo ejus pontificii Ciprianus Carthagi-
nensis episcopus a Decio occiditur.

Tunc Metropulus Tungrensus episcopus plenus
bonis operibus migravit ad Dominum III° kalendas
octobris;

15 cui successit Severinus. G. abb.
fol. 4 v°.

17°. Severinus non ille coloniensis a Tungrensibus cum esset
vir sanctitate et in omni justitia perfectus eorum
episcopus est institutus anno Domini CCXL^o. Aeg. Aur.
I. 17.

Cujus anno III°, hoc est anno Domini CCXLIII^o, Martin, Pol.
20 Sixtus secundus — — — — et cessavit papatus XXII diebus. Pont. 262.

Hic, anno Domini CCXLV^o, sexta die mensis augusti Cf Vinc.
cum Felicissimo — — — — martirio a Decio coronatur. Bell. XI. 92.

In hac die est festum transfigurationis Domini que
facta fuisse creditur circa initium veris.

25 Triduo autem post mortem beati Sixti, beatus Lau- Cf. Ib. XI.
rentius super craticulam — — — — quem Ypolitus 95
sepelivit.

Et inde, quarta die, ipse Ypolitus cum XIX personis Cf. Ib. XI.
promiscui sexus ejus familie martirio coronatur. 95.

30 Justinus autem presbiter eorum corpora — — — — Ib. XI. 95.
sepelivit.

Completis inde XXII diebus a martirio beati Sixti

Martin. Pol. pape, Dyonisius — — — — et cessavit papatus octo diebus.
Pont. 265

Vinc. Bell. Sequenti vero die, Hyreus et Habundus — — — — in
XI. 95. quadam cloaca vivi necati sunt; quorum corpora Justinus
presbiter rapiens eum aliis sepelivit. 5

Martin. Pol. Inde, anno Domini CCLXVII^o, Felix — — — — mensi-
Pont. bus X. Isti successit Euticianus — — — — cum IIII diebus.
268., 270

Vinc. Bell. Cujus tempore Decius a demonio areptus^a per triduum
XI. 95. — — — — una cum filia veniens ab eo baptisata est.

Ekkehard. Inde, anno Domini CCLXXIII^o, Claudius — — — — 10
274. cum IX mensibus regnavit; morbo obiit.

Vinc. Bell. Sub quo, Marius et Martha ejus uxor, Audax^b et Abbaeuch
XI. 98-100. eorum filii cum Valentino presbitero decollantur.

Tandem cum Severinus ecclesiam Tungrensem
cum omni sollicitudine et diligentia rexisset obdor- 15
minavit in Domino, XI° kalendas novembris;

Aeg. Aur. I. 17. cui succedit Florentinus.
G. abb. fol. 4 v°.

Florentinus ergo vir Domino et omni populo charus
ordinatione divina^c factus est sextus Tungrensis
episcopus anno CCLVIII^o. 20

Martin Pol. Anno vero Domini CCLXXXIII^o, Aurelianus imperavit
Imp. 273. annis V. Hic porcine — — — — instituit Qui ad Gallias
— — — — suo nomine Aurelianus vocavit.

Martin Pol. Anno Domini CCLXXIX^o Tacitus^d — — — — VI
Imp. 277. mensibus. 25

Hic subita morte interiit.

Martin. Pol. Eodem anno Gayus — — — — et cessavit papatus
Pont. 278. XI diebus.

Ekkehard. Mortuo Tacito primo anno ejus regni, Florianus
281.

a areptus usque demonio, in margine inferiori cod. *b* Audifax Vinc. Bell. 50
c divina in margine exteriori cod. *d* Tatius cod.

— — — — duobus mensibus cum dimidio; in Tharso occiditur.

Eodem anno, Probus — — — — tribus mensibus, et a Martin. Pol. Imp. 279. militibus occiditur.

5 Inde, Florentinus, plenus dierum, episcopus Tungrensensis migravit ad Dominum kalendis marcii.

Cui succedit Martinus. G. abb. fol. 4 vº.

Martinus, magnus predicator a Deo edoctus, creatus Aeg. Aur. I. 17. est episcopus Tungrensensis septimus, anno Domini
10 CCLXVIº.

Hic cum causa predicationis suam dyocesim circuiret, G. abb. fol. 4 vº. venit ad villam dictam Horion, sed expulsus a rusticis recedens inde fessus ex itinere in silva super ^a rupem accubuit qui ei ad modum cathedre sedem dedit, et ipse
15 rupis adhuc ita permanet usque in hodiernum diem.

Inde, anno Domini CCLXXXIIIº, Carus cum suis Martin. Pol. Imp. 287. filiis — — — — filii occiduntur.

Anno vero CCLXXXVº, Dyoclecianus et Maximianus Martin. Pol. Imp. 289. — — — — XX annis, quorum unus expellitur a regno,
20 alter occiditur.

Quinto autem anno eorum imperii, Marcellinus Martin. Pol. Pont. 289. — — — — cum XXV diebus.

Inde, septimo anno ejus pontificii, beata Katherina in Alexandriam ^b nascitur.

25 Anno quoque XIIIº Dyocleciani, tanta sevitia persecutionis efferbuit — — — — Cosmas, Damianus, Primus, Felicianus, quatuor coronati et Georgius in martirisantur. Martin. Pol. Imp. 289.

a super rupem in marg. exteriori cod.   *b* in urbe Alexandriam verbo urbe deleto cod.

Martin. Pol.
Pont. 304.

Anno Domini CCCV^o, Marcellus — — — — et cessavit
papatus XXV diebus.

Aeg. Aur.
I. 17.

Tandem Martinus Tungrensis episcopus moritur XI° fol. 172
kalendas julii;

G. abb.
fol. 3 r°.

cui succedit in episcopio Maximinus.

Aeg. Aur.
I. 17.

Maximinus, ab incolis Tungrensibus pro sua sanctitate
ordinatus est eorum episcopus octavus, anno Domini
CCLXXVII^o, et cum magna charitate rexit suam
ecclesiam.

Ekkehard.
453.

Circa ejus tempora, anno scilicet Domini CCCII^o, 10
sub Dyocleciano et Maximiano imperatoribus, beatus
Johannes baptista caput suum — — — — duobus monachis
revelavit.

Martin. Pol.
Pont. 304.

Tunc cum Rome Marcellus summus pontifex esset,
et Maxentium imperatorem de nimia sevicia in 15
christianos increparet, et in quadam domo — — — —
imperator domum illam fecit stabulum jumentorum,

Vinc. Bell.
XII. 103.

et eundem Marcellum in custodia ibidem ad servitium
animalium deputavit, in quo post multos annos in
Domino requievit. 20

G. abb.
fol. 3 r°.

Mortuo Maximino Tungrensi episcopo idibus sep-
tembris, Valentinus illi succedit.

Aeg. Aur.
I. 17.

Valentinus (non ille Terranensis) factus est Tun-
grensis episcopus nonus anno Domini CCXC^o.

Vinc. Bell.
XII. 102.

Hujus temporibus, Maximianus imperator sanctum 23
Cyriaeum diaconum propter Arthemiam sororem — — — —
sororem suam interfecit.

Hon. Aug
de Imag. M.
III. 6.

Inde, anno Domini CCCV^o, Maximianus ^a a regno
expellitur et Galerius filius Dyocletiani cum Constancio

imperatores effecti sunt, sed eodem anno Galerius se ipsum interfecit et Constancius occiditur.

Anno Domini CCCVII^o, Constantinus — — — — cum XI diebus. Martin. Pol. Imp. 511.

5 Quinto autem anno ejus imperii, in urbe romana passa est beata Agnes, tercio decimo etatis sue anno.

Anno Domini CCCX^o, Eusebius — — — — et cessavit papatus VII diebus. Martin. Pol. Pont. 510.

Eodem anno, in urbe Alexandrina, Maxentio illic
10 regnante, passa est beata Katherina Costi regis filia, XVIII° anno etatis sue, mense novembris, XXV^a die, feria sexta, hora tercia, scilicet diem et horam servans pro mundi redemptione qua passus est Christus. Tunc temporis tres obtinebant imperium, Constantinus
15 scilicet a Constante patre suo moriente in Britannia factus imperator, et Maxentius Maximiani filius a pretorianis militibus Rome Augustus appellatus, et Maximinus in Orientis partibus cesar effectus.

Anno Domini CCCXI^o, beata Lucia in civitate
20 Syracusana patitur, que moriendo dixit: Annuntio — — — — Maximino de suo regno expulso. Vinc. Bell. XIII. 2. 5.

Nam eodem anno Constantinus — — — — contra
Maxentium Romam — — — — venit et tunc Constantinus
ab omnibus Romanis unanimiter imperator receptus
25 est; Cf. Ekkehard. 511.

qui postmodum imperavit annis XXX mensibus X, cum XI diebus, Martin. Pol. Imp. 511.

et, ut legitur in quadam cronica satis autentica, Constantinus tunc perfecte non credidit, nec tunc sacrum baptismum suscepit, sed per Silvestrum
Cf. Ekkehard. 511 et Vinc. Bell. XIII. 48.

- Cf. papam renatus et a lepra mundatus in Christum
 Ekkehard. deinceps perfecte credidit, et sic matrem suam
 511 et Helenam Iherosolimam misit ut crucem Domini
 Vinc. Bell. XIII. 48. requireret.
- Martin. Pol. Anno Domini CCCXII^o, Melchiades — — — — et cessavit 5
 Pont. 512. papatus XVI diebus.
- Ekkehard. Eodem tempore Constantinopolis — — — — con-
 311. struitur qui prius Bisantium dicebatur.
- Albuic. 524 In anno Domini CCCXV^o, tripartita historia incepta
 est. 10
- Martin. Pol. Eodem anno Silvester — — — — et cessavit papatus
 Pont. 515. XV diebus.
- Cf. Constantino autem persequente christianos, Sil-
 Vinc. Bell. vester de urbe exiit — — — — lotus, a lepra est fol. 174
 XIII. 46. plene purgatus. 15
 47. 48.
- G. abb. Dum vero beatus Valentinus Tungrensis episcopus
 fol. 5 r°. ad extrema vite sue vergeret, baculum pastorem, quo
 utebatur more pontificali, super altare beate Marie Tun-
 grensis ponens, sub indissolubili anathemate vetuit ne quis
 eum temerarius tolleret donec veniret cui daretur per 20
 revelationem Ihesu Christi, et post hec obdormivit in Domino,
 ab incarnatione Domini CCC^oVIII^o, VII° idus junii.
 Qua sententia cunctis terris, sedes Tungrensis vacavit
 absque pontifice septem annis.
- Vinc. Bell. Eodem anno Domini CCCVIII^o beatus Martinus ex 25
 XVII 10. nobilibus progenitus — — — — nascitur.
- Infra tempus septennium predictum Treverenses,
 quorum ecclesiam usque nunc episcopi Tungrenses
 rexerant, specialem sibi episcopum constituerunt.
- Aeg. Aur. Completis igitur septem annis, beatus Servatius nutu 30
 l. 23. Dei factus est episcopus Tungrensis decimus et ultimus.
- G. abb. Servatius genere fuit propinquus Salvatori. Anna enim et
 fol. 3 r°.

Hysmeria sorores fuerunt; Anna peperit beatam Mariam gloriosam matrem Domini, Hysmeria autem peperit beatam Elizabeth matrem beati Johannis Baptiste, et unum filium nomine Eliud. Qui Eliud genuit Emyu; Emyu autem
 5 genuit beatum Servatium. Servatius ergo in oppido dicto Penestia in confinio Persidis et Armenie scito, natus,

G. abb.
fol. 3 r°.

tanta flosculos infancie primos decoravit abstinentia ut
 non solum, instar beati Nycholai, quarta et sexta feriis
 verum etiam pene die nulla refectionem suscipere dignatus
 10 est vice secunda. Adolescens inde factus, sacerdotalis est
 ordinis officio implicitus Cui ^a postea jam provecete
 etatis angelus in oratione posito astitit, curamque occidui
 orbis tradidit, atque Octaviam in maris littore sitam adire
 imperavit, dicens : Deus te elegit ut fias pontifex in ea.

Vit. Servat.
ined.
fol. 5 v°.

15 At Servacius : Domine, ait, ecce paratus sum sed viam
 quo ibo nescio. Respondit angelus : Ne timeas, ego ero
 dux itineris tui. Illico ergo ignotas attemptavit vias, per-
 mensoque ^b immensi ^c itineris spacio, angelo Domini prece-
 dente illumque semper custodiente, Octaviam pervenit, anno
 20 Domini CCCXV^o, ea die qua LXXII congregationes in
 ecclesia beate Marie Virginis convenerant quatenus
 ibi de sacerdotii causis negocium agerent.

fol. 7 r°.

Cumque de his multi multa quererentur, tanquam fulmen
 in caligine apparens angelus eunetos formidine cinxit, humi-
 25 lem Servacium, ut nuper ingressus humi supplex in oratione
 procumbentem, erexit, baculum pastorem de altari
 sumptum porrexit, maximoque cum stupore intuentium ad
 cathedram pontificalem provexit. Disparente interim angelo,
 beatoque Servatio cum virga pastoralis in ecclesia consistente,

fol. 7 r°, v^o.

a quem *cod.*   *b* permensemque *cod.*   *c* immenso *cod.*

- Vit. Servat. **consecratur totius civitatis consensu et voce episcopus.**
 ined.
 fol. 14 r°. **Infulatus itaque, instar apostolorum, quorum olim in**
 Jherusalem loquentium vox per Spiritum sanctum cunctis
 fol. 14 v°. **gentibus, ex voce simpla loquentis unius inoffenso cursu**
 singulis auscultantibus, tanquam genitive lingue **dulciter**
 fol. 15 v°. **profluebat intellectus. Cum vero e contra seculari quovis**
negocio urgeretur, interpretis adjutorio utebatur. Cujus
eciam ciborum reliquie leprosis et energumenis celerem
emendationem transfundere. Pedes quoque et manus ejus
 10 **qui tetigisset eger, protinus incolumitate resumpta exiliebat**
alacer, sed et fluxiales gutte lotis manibus Servatii decur-
rentes prestabant infirmis sanitates.
- Anno Domini CCCXXX^o, Sarraceni Siciliam invadentes**
 — — — — ossa ipsius disperserunt (1). 15
- Sigeb. Chr. **Sed a quodam monacho — — — Beneventum sunt**
 851. **translata.**
- Vinc. Bell. **Anno Domini CCCXXXI^o, beatus Martinus ex**
 XVII. 10. **nobilibus progenitus — — — — nascitur (2).**
- Ekkehard. **Anno Domini CCCXL^o, Constantinus imperator — — — —**
 340. **moritur.** 20
- Albric. 337. **Et eodem anno beatus Anthonius monachus obiit.**
- Vinc. Bell. **Neenon et eodem anno beatus Martinus puer**
 XVII. 10. **decennis invitis parentibus — — — — factus est**
cathecuminus. 25
- Vinc. Bell. **Circa hoc tempus erat quidam presbiter alexandrinus**
 XIII. 62. **Arrius nomine,**

---

(1) Ce passage, de provenance inconnue, est publié dans les AA. SS, August., V, p. 58, d'après un lectionnaire manuscrit de la Laurentienne. 30

(2) L'auteur de la *Chronique de Gembloux* mentionne pour la seconde fois la naissance de Saint-Martin. Cf. p. 20, ligne 25.

- qui Christum puram creaturam — — — — quod non
 74 vo. erat, et quod propter nos factus est. ut nos per eum
 tanquam per instrumentum Deus crearet, et ideo
 Constantinus imperator ad suggestionem Athanasii
 5 episcopi Anthiocene viri multum catholici,
 ex precepto sancti Silvestri pape fecit synodum
 — — — — episcopi catholici,
 ubi ejus error dampnatus — — — — interiit quia,
 omnia viscera et intestina sua per secessum emisit.
 10 Hiis temporibus floruit Eusebius — — — — conscripsit.
 Anno Domini CCCXLI^o, Constantius — — — — imperavit
 annis XXIII cum quinque mensibus cum dimidio.
 Fecit autem Constantius de Gallo filio Constantii
 avunculi sui cesarem, sed cum Gallus et Julianus
 15 ejus frater aliquid nephas contra leges imperiales
 commiserint, Constantius Gallum jugulavit; quod
 Julianus percipiens confugit et monachus effectus est.
 Anno Domini CCCLXV^o, cum cesares, scilicet filii
 Constantini, decrevissent ut veteranorum filii ad miliciam
 20 scriberentur, beatus Martinus — — — — miles factus
 est.
 Circa idem tempus beatus Jeronimus Eusebii viri
 nobilissimi filius — — — — oriundus extitit.
 Cum autem Julianus monachus a quadam femina
 25 que eum virum religiosum existimabat magnum
 thesaurum puri auri in custodiam recepisset, furtive
 cum eodem thesauro ad Constancium redit, et
 mediante pecunia eidem est pacificatus et cesar
 effectus.
 30 Anno Domini CCCXXXVIII^o, Marcus — — — — CUM
 XX diebus.

Lib. pont.
p. 471.Hug. Flor.
pp. 96, 98Hug. Flor.
p. 96.
Rufin. H. e.
I. 15.Martin. Pol.
Imp. 511.Martin. Pol.
Imp. 541.Cf.
Martin. Pol.
Imp. 541.Vinc. Bell.
XVII. 10.V. Hieron.
p. 495.Martin. Pol.
Pont. 358.

- Martin. Pol. Pont. 340. Anno Domini CCCXL^o, Julius — — — — et cessavit papatus XV diebus.
- Vinc. Bell. XVII. 10. Anno Domini CCCXLVIII^o, tempore hiemali cum beatus Martinus ingrederetur portam Ambianensem — — — — ense vibrante excidens tradidit. 5
Anno Domini CCCXLIII^o, beatus Nycholaus obiit.
Anno Domini CCCXLVII^o, beatus Hylarius in scientia clarus factus est Pictavensis episcopus.
- Martin. Pol. Pont. 354. Anno Domini CCCLV^o, Liberius — — — — et cessavit papatus XXV diebus. 10
- Martin. Pol. Imp. 362. Inde, anno Domini CCCLXV^o, Julianus — — — — cum octo mensibus. Hic a fide apostatavit et signum crucis ubique destruxit, et christianos in quantum potuit persecutus est. Sanctum autem Quiriacum Ierosolimitanum episcopum pro eo quod sanctam crucem 15
invenerat peremit, Johannem et Paulum latenter decollari jussit.
- Hon. Aug. de Imag. M. III. 6. Anno Domini CCCLXVII^o, Julianus a sancto Mercurio milite lancea perforatur.
- Martin. Pol. Imp. 364. Eodem anno Jovinianus — — — — septem mensibus. 20
- Martin. Pol. Imp. 365. Inde, anno sequenti, Valentinianus — — — — imperavit annis XI.
- Vinc. Bell. XVI. 18. Anno Domini CCCLXXIX^o, beatus Jeronimus cum esset annorum XXIX — — — — presbiter cardinalis ordinatur. 25
- Vinc. Bell. XVII. 46. Eodem anno, beatus Augustinus in provincia affricana — — — — est genitus.
- Vit. Ambrosii. p. 526. Ambrosius Rome eruditus dum causas pretorii splendide — — — — Æmiliamque provincias ° tunc temporis directus est. 30
a emurieque provinciis cod.

Anno Domini CCCLXXVII^o, beatus Martinus factus est episcopus Turonensis.

In anno Domini CCCLXXXI^o, — — — Gratianus cum Martin, Pol.
fratribus suis — — — annis sex Quo mortuo filii Imp.
381, 387.

5 sui — — — imperaverunt annis XI

Anno autem primo Gratiani, cepit regnare super Francos Priamus, non rex sed dux, annis V.

Post quem filius ejus Marcomirus annis XXXVIII.

Albric. 389.

10 Circa idem tempus dyabolus beati Servaeii bonis actibus invidens Tungrenses adversus eum commovit.

G. abb.
fol. 5 v°.

175 r°. Dicebant enim : « quid nobis et homini huic ignoto qui nescit judicia et leges terre, qui non frequentat curias regum ut consuetudo est pontificum aliorum, unde et res et honores

15 abjecerunt. Venit ergo Trajectum, et in basilica a beato Materno dedicata orationi vacabat ubi excidium Tungris et Galliarum est ei revelatum. Quod cum palam prediceret, a majoribus regni rogatus et precibus victus Romam ire annuit ad querendum intercessionem sancti Petri apostolorum
20 principis, quatenus Deus predicta ab eis avertere dignaretur.

Ubi cum ad beati Petri tumulum accessisset, post multas preces et lachrimas ab ipso fusas, in extasi positus vidit Altissimum in throno sedentem, angelis et animabus sanctis vallatum.

fol. 6 r°.

25 Tunc beatus Petrus Servacio dixit : « Noveris diffinitum a Deo Tungris et omnia castella et oppida Europe ab Hunis esse complananda; Stephanum tamen pro sua ecclesia Metensi noveris exauditum. Post modicum autem tempus migrabis ad Dominum ne mala ventura videre cogaris, et in Trajecto quod tibi Domino servare placuit, accipies sepulturam. »

30 Deditque ei beatus Petrus clavem divinitus fabricatam in potestatem claudendi celum et aperiendi. Cum ergo beatus

Servacius tale responsum accepisset, iter accelerat, Gal-
 fol. 6 v° liasque velociter repetit. veniensque ad urbem Tungren-
 sem, convocato clero et populo, revelationem sibi factam per
 ordinem recitavit, exhortansque eos ad penitentiam dicebat :
 » quod si pro corporibus salvandis intervenire nequeo, 5
 animabus saltem vestris salutem impetrare curabo: ab hac die
 me ulterius non videbitis vobiscum commorantem ». Hiis diebus,
 sanctorum Naviti, Marcelli, Metropoli, Severini, Florentini,
 Martini, Maximi^a, et Valentini ejusdem urbis episcoporum et
 aliorum sanctorum reliquias, cruces, ac divini mysterii vasa 10
 tolli imperat, et necessaria etiam sue sepulture. De porta vero
 Tungrensi usque ad portam Trajecti quo tendebant, ob honorem
 presulis et sanctarum reliquiarum de caelo voces dulciter canen-
 tium audiuntur. Ex itinere autem fatigatus cum in quodam loco
 residere vellet, terra ad instar pulvinaris se extulit et sic 15
 locum prebuit ejus sessioni. Et cum Trajectum pervenisset
 in ecclesia quam beatus Maternus consecraverat criptam fieri
 precepit, ibique thesaurum Octavie suumque sarcophagum
 collocavit. Cum autem quadam die missam celebraret a
 dextris altaris apparens angelus suum ei exitum nuntiavit, et 20
 post hec III° idus maij in Domino fideliter obdormivit.

Spectanteque omni populo, velamen sericum super venera-
 bile corpus ejus angelicis manibus est allatum, voces etiam ibi
 Deum laudantium sunt audite. Omnes infirmi funeri ejus
 occurrentes sospitatem habere meruerunt. Septem diebus 25
 celebrate sunt ejus exequie, et die octavo sepultus est in
 ecclesia memorata circa annum Domini CCCLXXXVIII,
 anno LXXV° sui pontificii et beati Martini Turonensis
 anno XII° pontificii.

Aeg. Aur.
 l. 13.

Illa autem die qua beatus Servacius reliquit urbem 30
 Tungrensem recessit ab ea mare, virtus fontis anni-

a legendum est Maximini.

chilatur et nobilitas ejusdem urbis periit.
Unde mortuo beato Servatio civitas remansit abinde
destituta pastore.

In ecclesia vero Trajectensi remansit clavis quam
5 beatus Petrus dederat beato Servacio. G. abb.
fol. 6 v°.

Gratianus itaque Valentiniani filius civitatem quam
— — — — Ambianis eam nominavit. Siegb. auct.
Ursicamp.
382.

Anno III° Graciani, Basilius Cesariensis obiit. Siegb. Chr.
383

10 Anno ejus quinto, Justina Valentiniani mater — — — —
execrabili odio desevit. Siegb. Chr.
385.

Hoc tempore primum antiphone — — — — celebrari
ceperunt. V. Ambrosii.
p. 528.

Francis, post Priamum — — — — in oppidis Germanie. Siegb. Chr.
385.

15 Nec multo post Quintinum et Heraclium — — — —
juxta Treverim deleverunt. Siegb. Chr.
387.

Anno vero Graciani sexto, secunda synodus universalis
— — — — ad missas solemnibus diebus decantat. Siegb. Chr.
386.

20 Mortuo beato Servacio sedes Tungrensensis vacavit
absque pastore proprio centum et VIII annis usque
quo beatus Remigius baptisavit Clodoveum regem
Francie. Sed inter spacium dicti temporis venit Cf. Aeg. Aur.
l. 18.
quidam episcopus nomine Candidus causa orationis
Trajectum ad sepulturam beati Servatii, qui ibidem
permansit totum tempus vite sue supplens officium
25 episcopi sicut vicarius.

Anno Domini CCCLXXXVIII^o, Theodosius — — — —
XI annis. Martin. Pol.
Imp. 587.

Anno Domini CCCXC^o, Syricius — — — — et cessavit
papatus diebus XX. Martin Pol.
Pont. 588.

30 Anno Theodosii secundo, corpora sanctorum Gervasii
et Prothasii — — — — ab Ambrosio reperta sunt. Siegb. Chr.
388.

- Sigeb. Chr. 592. Anno Theodosii sexto, caput sancti ° Johannis
 — — — Constantinopolim est translatum a Capadocia.
- Sigeb. Chr. 594. Eo tempore sanctus Patricius Scotus — — — — angeli
 sepe alloquio fruitur.
- Martin. Pol. Imp. 599. Anno Domini CCCXCIX°, Archadius et Honorius 5
 — — — — annis XIII.
- Martin. Pol. Imp. 410. Pariter et Archadio defuncto, Honorius cum Theodosio
 — — — — annis XIII.
- Sigeb. Chr. 402. Anno Domini CCCCI°, obiit beatus Martinus anno
 vite sue LXXI°. 10
- Vinc. Bell. XVII. 49. Et anno sequenti, adveniente paschali tempore,
 beatus Augustinus cum esset annorum XXX, cum filio
 suo Adeodato — — — — sacrum baptismum suscepit.
- Martin. Pol. Pont. 404. Postea, anno Domini CCCCV°, Anastasius — — — —
 diebusque XXXVI. 15
- Martin. Pol. Pont. 407. Et anno Domini CCCCVII°, beatus Augustinus
 episcopatus curam suscepit.
- Sigeb. Chr. 409. Eodem anno, Innocentius primus — — — — et XX diebus.
 Eodem eciam anno, beatus Johannes Crisostomus
 — — — — in exilium missus obiit. 20
- Martin. Pol. Imp. 410. Inde, anno IX° sequenti, — — — — Honorius — — — —
 imperavit annis XIII.
- Cf. Sigeb. Chr. 407. Eodem tempore, dum Gothi Romam accepissent
 — — — — Augustinus librum de civitate Dei composuit.
- Sigeb. Chr. 405. Anno Domini CCCCXIII°, obiit beatus Ambrosius. 25
- Ekkehard. 418. Inde, anno Domini CCCCXV°, facta est invencio
 reliquiarum beatorum Stephani, Gamalielis, Nychodemi,
 et Abibon.
- Anno Domini CCCCXVIII°, qui fuit Honorii

annus IX, Samione et Marcomiro Francorum ducibus Sigeb. Chr. 419.
defunctis — — — — Pharamundum sibi regem ordinant qui
regnat annis XI.

Anno Domini CCCCXVII^o, Zosimus — — — — et Martin. Pol. Pont. 422.
cessavit papatus XI diebus.

Huic succedit Bonifacius — — — — et cessavit papa- Ib. 423.
tus diebus XXI.

Anno Domini CCCCXXVII^o, Theodosius junior Sigeb. Chr. 424.
— — — — et regnavit solus tribus annis.

10 Et tercio suo anno, Theodosius Valentinianum Sigeb. Chr. 427.
— — — — et regnaverunt simul annis XXIII.

Eodem anno, Celestinus — — — — et cessavit papatus Martin. Pol. Pont. 428.
diebus XXII.

Anno Domini CCCCXXXVIII^o, Clodius — — — — Sigeb. Chr. 450.
15 regnat super Francos.

Hic Clodius Thoringiam invasit — — — — aliquamdiu Sigeb. Chr. 451.
habitavit.

Inde, missis exploratoribus usque ad urbem Cameracum Sigeb. Chr. 445.
— — — — usque ad Somenam fluvium perveniens omnia
20 occupavit.

A Celestino ^a papa missus sanctus Patricius — — — — Sigeb. Chr. 452.
insulam Ilybernam convertit ad Christum.

Anno Theodosii junioris V^o, tertia synodus universalis Sigeb. Chr. 453.
176 r°. — — — — justo anathemate condempnavit.

25 Anno Domini CCCCXXXV^o, Sixtus — — — — Martin. Pol. Pont. 456.
diebus IX.

Anno autem III° ejus pontificii, festivitas sancti Cf
Petri — — — — instituta est. Sigeb. Chr. 458.

Inde, anno Domini CCCCXLI^o, obiit beatus Ieronimus Sigeb. Chr. 421.
30 anno etatis sue XCVIII^o.

a syllaba le inter lineas cod.

Martin. Pol. Anno Domini CCCCLIII^o, Leo primus — — — — et
 Pont. 444. diebus XXVII.

Cf. Hiis temporibus Gensericus rex Wandalorum ex
 Sigeb. Chr. Hispania in Affricam veniens pene totam ferro
 440. flammis et rapinis crudelissime devastavit. Et anno
 Domini CCCCLVII^o, ad Ypponensem civitatem
 venerunt et ipsam obsederunt.

Sigeb. Chr. Sub hac tribulatione Augustinus ^a — — — — migravit
 440. ad Dominum.

Ekkehard. Anno Domini CCCCLVIII^o, obiit beatus Brietius 10
 446. Turonensis episcopus,

Sigeb. Chr. et, eodem anno, obiit beatus Germanus Anthiodorensis
 450. episcopus, anno episcopatus sui XXX°.

Sigeb. Chr. Anno Domini CCCCLIX^o, Meroveus — — — —
 448. X annis. 15

Sigeb. Chr. Eodem anno, in civitate Remensi beatus Remigius
 449, et Vit. Remig. ex matre dicta Cylinia nascitur.
 1.

Sigeb. Chr. Anno Domini CCCCLIII^o, Marcianus — — — —
 451. cum quo Valentinianus annis quinque.

Sigeb. Chr. Hujus imperii anno primo, instancia Leonis pape 20
 452. — — — — una patrum sententia prejudicavit.

Cf. Anno sequenti Attila Hunorum rex dum cum fratre
 Sigeb. Chr. suo Bela inter Pannoniam et Daciam gubernaret
 449. patriam, Belam germanum suum, regnique consor-
 tem, peremit. 25

Sigeb. Chr. Fultus itaque fortissimarum gentium — — — —
 453. efferbuit indignatio.

Tunc Hunorum rabie civitas Colonie et omnes
 civitates supra Renum, nec non Parisius, Remis,

a Augustinus in marg. exteriori cod.

Belvacum, Ambianis et pene omnes civitates Gallie capte sunt ac destructe.

Beatus vero ^a Nychasius Remensis episcopus — — — — in ecclesia Remensi martirisatur ab Hunis, sed mox
 5 terror subitus hostes ^b invasit ita ut, relictis spoliis urbis per compita irrevocabiliter aufugerent, relinquentes civitatem vastam absque habitatoribus quos pene omnes occiderant. Post multas vero cedes et terrarum vastationes, anno quinto imperii Marciani,
 10 completis a transitu beati Servacii Tungrensis episcopi annis LXX,

Hunis Aurelianis urbem obsidentibus — — — — inter quos eciam cecidit Theodoricus rex Wisigothorum. Sigeb. Chr. 455.

Atila tanquam leo — — — — strages dedit.

15 Tungris diu obsessa capta et dirupta est, et ad solum funditus eversa, habitatoribus ejus occisis. Meritis autem beati Servacii Huni Trajectum nunquam convenerunt, licet in circuitu cuncta vastarent. Facta sunt hec anno Domini CCCCLVII°. Civitas Tungrensis ^c itaque, oppidis preter
 20 Trajectum et castris cum tota gente hujus patrie destructis, superstes mansit destituta absque capite seu pastore qui eam consolaretur. Et vacavit sedes hujus civitatis post ejus subversionem quasi annis XL usque quo beatus Remigius baptisavit Clodoveum
 25 regem Francie.

Anno Domini CCCCLVIII°, Hildricus — — — — regnavit — — — — annis XXIII. Sigeb. Chr. 458.

^a vero inter lineas cod. Tungrensi cod.

^b hostes in marg. exteriori cod.

^c Civitate

- Sigeb. Chr. ^{457.} Anno Domini CCCC^a LIX° Genovefa virgo Parisiensis — — — claruit,
que plus quam LXXX annis vixit — — — egentibus panes integros dabat.
- Vinc. Bell. XX. 48.
- Martin. Pol. Imp. ^{458.} Anno Domini CCCCLVIII^o, Leo primus — — — annis XVI. 5
- Cf. Sigeb. Chr. ^{461.} Circa ejus tempora Hildricus rex Francie propter insolentem et luxuriosam ejus vitam — — — octo annis mansit cum Basino rege Thuriginorum.
- Cf. Sigeb. Chr. ^{469.} Quo revocato in suum dominium, Basina uxor Basini — — — genuit ex ea Clodoveum qui post baptisatus per beatum Remigium christianus effectus est, et sanctorum numero aggregatus. fol. 176
- Martin. Pol. Pont. ^{465.} Anno Domini CCCCLXIII^o, Hylarius — — — marinas insulas sibi servire coegit. 15
- Sigeb. Chr. ^{468.} Anno Domini CCCCLXVI^o, solempnes letanie — — — sunt institute.
- Sigeb. Chr. ^{471, et} Anno Domini CCCCLXX^o, et Leonis imperatoris XIII°, beatus Remigius cum esset annorum viginti duorum factus est archiepiscopus Remensis. 20
- Martin. Pol. Pont. ^{471.} Anno CCCCLXXI^o, Simplicius — — — et cessavit papatus diebus sex.
- Cf. Sigeb. Chr. ^{465 note.} Inde, anno quarto pontificii beati Remigii, quarto nonas julii, reliquie beati Martini Turonensis episcopi translate sunt in majorem ecclesiam ejus civitatis a sancto Perpetuo ejusdem urbis episcopo. 25
- Martin. Pol. Imp. ^{475.} Anno Domini CCCCLXXVI^o, Zeno imperavit XVII annis.
- Sigeb. Chr. ^{484.} Anno Domini CCCCLXXXII^o, Clodoveus filius

Hildrici adhuc gentili errore implicitus, mortuo suo Sigeb. Chr. 484.
 patre, factus rex tertius ^a Francorum regnavit super
 Francos XXX annis.

Cujus regni anno quinto, qui fuit annus Domini Martin. Pol. Pont 486.
 5 CCCCLXXXVI Felix — — — — et cessavit papatus quinque
 diebus.

Mortuo Zenone imperatore, Anastasius ab Augusta Sigeb. Chr. 492.
 assumptus imperator, simul et Auguste maritus
 cunctis innotuit, anno Domini CCCXCIII^o. mundi
 10 vero III^mCLVI^o, et imperavit annis XXVI.

Iste favebat hereticis persequens catholicos.

Martin. Pol. Imp. 492. Ib.

Huic Hormisda papa — — — — per ietum fulminis interiit
 Anno Domini CCCXCII^o, Gelasius — — — — cum Martin. Pol. Pont. 494.
 XXVIII diebus.

Cujus temporibus facta est inventio [eripte ^b] sancti Vinc. Bell. XX. 102.
 15 Myehaelis — — — — sub Zenone imperatore.

Hoc tempore Clodoveus rex Francorum, adhuc
 gentilis, accepit uxorem nomine Clotildim, christia-
 nissimam filiam Hilperici regis Burgundie, que virum

Cf. Greg. Tur. H. F. II. 50. 51.

20 suum regem Clodoveum nitebatur convertere, sed
 nequibat. Unde casu accidit quod infinitus exercitus
 Alemanorum, Hunorum, Saxoniorum auxiliis fultus,
 super Francos veniret; unde Clodoveus territus vovit
 Domino Deo quem uxor sua colebat, dicens quod si
 25 de tanta multitudine sibi victoriam concederet,
 Christi fidem reciperet. Quam ^c ad libitum adeptus,
 beatum Remigium adiit, seque ab eo baptisari
 poposcit. Igitur, anno Domini CCCXCVII^o, Gelasii

^a tertius inter lineas cod. ^b omisit cod., add. ex Vinc. Bell. ^c qua
 cod.

pape VI°, imperii Anastasii V^o, Remigii archiepiseopi Remensis XXVIII°, in vigilia Pasce, Clodoveus rex Francie, anno regni sui XV°, cum maxima multitudine Francorum a beato Remigio baptisatur in ecclesia beate Marie Remensi. et appellatus est in baptismo Ludovicus. 5

Hinc. V s. Ampulla vero repleta sacro chrismate " — — — —
Remigii. 65. sancto viro delata,

Vinc. Bell. in Remensi ecclesia servatur, et inde usque hodie reges
XXI. G. Francie inunguntur. 40

Aeg. Aur. Eodem vero anno, ab eodem rege Clodoveo — — — —
I. 50. prima synodus Aurclianis pro restauratione regni et ecclesiarum ubi sedes Trajectensis habuit exordium, in qua Agricolaus institutus fuit primus episcopus Trajectensis. 15

Agricolaus igitur in synodo predicta in episcopum eligitur, et in Trajecto sedem habere — — — — cathedra collocatur.

Itaque, anno Domini CCCCXCVII^o, Agricolaus factus est primus episcopus Trajectensis. 20

Hic tectum sepulcri beati Servacii — — — — reparavit.

Similiter hoc tempore ecclesia Hoyensis — — — — reedificatur.

Martin. Pol. Anno Domini Vc, Anastasius — — — — et cessavit
Pont. 498. papatus IX diebus. 25

501. Huic successit Symachus — — — — et cessavit papatus septem diebus.

Tandem, anno Domini VcIII^o, anno VII° sui pontificii, anno secundo Symachi pape, nonis februarii, fol. 177

cum beatus Agricolaus in vinea Domini — — — — Aeg. Aur. l. 30.
in pace quievit, et in ecclesia Trajectensi tumulatur.

Cui succedit Urcisinus ^a.

Urcisinus, multum Deo devotus, factus est secundus Aeg. Aur. l. 51.
Trajectensis episcopus anno Domini V^cIII^o.

Inde, anno Domini V^cVIII^o, Clodoveus rex Francie Sigeb. Chr. 509.
Alaricum regem — — — — interfecit; cui successit
Almaricus ejus filius in regnum.

Anno vero sequenti idem Clodoveus rex codicillos Greg. Tur. H. F. II. 58.
de consulatu ^b ab Anastasio — — — — Parisius venit, ubi
cathedram regni Francorum instituit.

Urcisinus autem episcopus Trajectensis, cum suam Aeg. Aur. l. 51.
dyocesim fideliter in Domino rexisset, migravit a
seculo anno tertio sui episcopii, kalendis octobris,
et in Trajecto sepultus est; cui succedit Designatus.

Designatus, vir charitate repletus, tercius Trajec- Aeg. Aur. l. 51.
tensis ordinatus est episcopus anno Domini V^cVII^o.

Inde, anno Domini V^cXI^o, rex Clodoveus obiit Greg. Tur. H. F. II. 53.
anno etatis sue XLV°, regni vero sui XXX°, sepultusque
est Parisius — — — — construxerant.

Quo mortuo, regnaverunt quatuor ejus filii — — — — H. III. I.
et Hildebertus.

Qui regnum Francorum per thetrarchias diviserunt. Hugo Floriac. p. 131.
Theodericus sedem ^c sui regni Remis statuit, Lodo-
miris Aurelianis, — — — — et in Hyspaniam perducta est.

Tandem Designatus in bona senectute obiit anno
III° sui presulatus, ydibus januarii, et suis predes-
cessoribus appositus est Trajectensibus ^d; cui succedit
Resignatus anno Domini V^cXI^o.

^a syllaba ei inter lineas cod.   ^b consultu cod.   ^c sedem inter lineas
cod.   ^d Trajectensi cod.

Aeg. Aur.
l. 31.

Resignatus ab omni clero et populo Trajectensi sua bonitate quartus eorum episcopus institutus sedit annis sex.

Martin. Pol.
Pont. 516.

Inde, anno Domini V^cXVII^o, Hormisda — — — —
et cessavit papatus septem diebus.

Albric. 518.

Inde, terecio anno ejus pontificii, Justinus senior imperavit annis VII.

Cum autem Resignatus suam ecclesiam in magna virtute rexisset, morbo correptus moritur III° nonas augusti, et in ecclesia Trajectensi tumulatur; cui
succedit Sulpicius.

Aeg. Aur.
l. 31.

Sulpicius creatus est quintus Trajectensis episcopus anno Domini V^cXVII^o, et sedit annis octo.

Martin. Pol.
Pont. 525.

Johannes primus — — — — cum diebus XVIII, anno Domini [V^c]^a XIX°. Hic papa anno Domini V^cXX^o
a Theodorico rege — — — — spiritum Domino reddidit V^o kalendas junii, et cessavit papatus LVIII diebus.

Sieg. Chr.
521.

Boecius philosophus ab eodem Theodorico occiditur.

522.

Sanctus Benedictus hoc tempore virtutibus claruit.

Cf. Gest.
reg. Fr. 24.

Clodomiro rege Aurelianensi defuncto, tres filii remanserunt, quorum Lotharius et Hildebertus fratres occiderunt duos, Theobaldum scilicet decennem et Guntranum septennem; tercius vero filius, scilicet
Clodoaldus, fugiens dilapsus est. Hildebertus vero regnum eorum obtinuit.

Sulpicius Trajectensis episcopus quievit in Domino

anno Domini V^cXXIII^o; sepultus est in ecclesia Trajectensi.

Cujus festivitas — — — — post beatum Austrigisilum Aeg. Aur. l. 51.
episcopum; cui succedit Quirillus.

3 Quirillus, vita et honestate morum preclarus, a Aeg. Aur. l. 51.
Trajectensibus factus est eorum sextus episcopus,
anno Domini V^cXXV^o, qui sedit annis duobus.

Anno Domini V^cXXI^o, Felix quartus — — — — et Martin. Pol. Pont. 527.
cessavit papatus anno uno.

10 Cum autem Quirillus episcopus suam ecclesiam Aeg. Aur. l. 51.
in bona pace rexisset, moritur, et sepelitur in
ecclesia Trajecti; cui succedit Eucherus.

Eucherus, vir pius et justus et omni bonitate Aeg. Aur. l. 51.
15 plenus, ab omni populo Trajectensi eligitur eorum
septimus episcopus anno Domini V^cXXVII^o, qui sedit
annis IX.

Anno Domini V^cXXVI^o Bonifacius^a secundus — — — — Martin. Pol. Pont. 531.
et cessavit papatus diebus sex.

177 v°. Tune temporis Priscianus Cesariensis artis gram-
20 maticae profunda rimatur.

Tandem Eucherio episcopo Trajectensi mortuo,
anno Domini V^cXXXVI^o, succedit ei Falco.

Falco communi assensu omnium factus episcopus Aeg. Aur. l. 51.
Trajectensis octavus, sedit quatuor annis.

25 Johannes secundus papa anno Domini V^cXXVII^o Martin. Pol. Pont. 535.
— — — — et cessavit papatus diebus septem.

Anno autem Domini V^cXXXIII^o Theodericus^b rex Cf. Albric. 535.
Remensis filius Clodovei — — — — ejus filius, qui

^a Bonifacius *cod.*   ^b Theodericus *se vel se hisce duobus litteris cum signo abbreviationis junctis, cod.*

regnavit annis XIII, reddens se magnum atque in omni bonitate praecipuum.

Sigeb. Chr.
342.

Tunc Maurus — — — — claruit in Gallia.

Faleo autem episcopus Trajectensis in bona senectute quievit in Domino quarto kalendas septembris; cui successit Eucharius.

Aeg. Aur.
I. 51.

Eucharius, vir Deo et omni populo multum amabilis, institutus a episcopus Trajecti nonus anno Domini V^cXL^o, sedit annis quinque.

Martin. Pol.
Pont. 556.

Anno vero Domini V^cXXIX^o Agapitus primus — — — — diebus XVIII.

558.

Huic successit Silverius — — — — cum diebus XI.

Aeg. Aur.
I. 51. 52.

Tunc Eucharius episcopus Trajectensis obiit circa annum Domini [V^c] ^b XLIII, tertio kalendas marcii. Cui successit beatus Domicianus episcopus in Trajecto decimus, anno Domini V^cXLV^o. anno XX° Justiniani imperatoris, anno vero XXXIII° Hildeberti regis filii Clodovei; qui sedit annis XVI.

G. abb.
fol. 7 v°.

Domicianus predicator egregius universis infirmis ad se venientibus sanitatem exhibebat. Aurelianis ergo synodo secunda congregata, plebs Trajectensis et clerus beatum Domicianum, scientia et sanctitate celeberrimum, a rege et universa synodo eum sibi dari postulabat episcopum, quod et factum est.

Tunc enim Hildebertus rex Parisiensis Clodovei filius, Lodomiro rege Aurelianensi fratre suo et filiis suis defunctis, utrumque regnum regebat.

G. abb.
fol. 7 v°.

A rege ergo Hildeberto, qui in dicta synodo presens

erat, predia et castella que Tungrensis ecclesie et civitatis
erant beneficia, concessum est beato Domiciano transferre
ad sedem Trajectensem.

G. abb.
fol. 7 vº.

Anno Domini V^cXLIIIº Vigiliis — — — — et Martin, Pol.
cessavit papatus mensibus tribus cum quinque diebus. Pont. 541.

Hoc tempore beatus Leonardus virtutibus floruit
quem beatus Remigius episcopus baptisavit.

Anno Domini V^cXLVº obiit idem beatus Remigius
Remensis episcopus. Sigeb. Chr. 545.

In anno sequenti Theodebertus rex Remensis obiit;
eui successit Theobaldus ejus filius in regnum, 550.
qui regnavit annis VII.

Albric. 550.

Domicianus vero episcopus in locis congruis ecclesias
et hospitalia fieri faciebat. Vocatus quoque ab Hoyen-
sibus propter fontis infectionem Hoyum venit, et baculo
pastorali fixo in conductu aquae fontis draconem
effugavit, et illo fonte siccato mox novum fontem,
premissa prius oratione, produxit. Exinde Hoyense oppidum
vir sanctus cepit frequentare, et tandem, circa annum
Domini V^cLX, nonis maii, beato fine quievit. Corpus vero
ejus suavissimum emittens odorem Hoyum ejus discipuli,
sicut eis vivens preceperat, transtulerunt eum
maxima reverentia, in ecclesia beate Marie sicut ordina-
verat eum sepelierunt, ubi omnes egritudines meritis ejus ab
infirmis propulse sunt. Quidam vero miraculis ejus detra-
hentes, nimio terrore perterriti, ea sunt coacti predicare.
Diversis autem temporibus sex juvenes submersi in diversis
ejusdem festivitibus sunt suscitati. Huic successit Monul-
phus.

G. abb.
fol. 7 vº.

fol. 8 rº.

Monulphus, vir sanctus, honeste vite, et per cuncta Aeg. Aur.
l. 55.

- Aeg. Aur. I. 55. **laudabilis, ex oppido Dyonensi ex preclaris parentibus ortus, a Trajectensibus factus est eorum episcopus undecimus qui sedit annis XXXIX. Ille episcopus factus ecclesiam sancti Servacii amplio- rem construxit, ad quam ^a etiam sedem episcopalem de ecclesia beate Marie virginis in Trajecto transtulit, in quam sedem presederunt X episcopi, quorum Monulphus primus fuit et beatus Hubertus ultimus.**
- Martin. Pol. Imp. 527. 563. **Anno V^cXXVI^o Justinianus — — — XXXV annis. Post quem, anno Domini V^cLXI^o, Justinus — — — XVI annis** fol. 178
- G. abb. fol. 8 r°. fol. 8 v° **Eodem tempore sanctus Monulphus Dyonantum oppidum suum cujus erat heres et dominus visitaturus, ingressus in itinere, villam in valle sitam inter opaca nemorum intravit, audiensque quod ^b Legia vocaretur, prophético spiritu tactus ait : Eya locus quem Dominus ad multorum salutem fidelium elegit, et per merita cujusdam servi sui postmodum summis civitatibus equabitur. Dyonantum ergo veniens, omnium prediorum suorum beatum Servacium scripsit heredem Erat enim locuples in possessionibus terrenis. In Legia vero ecclesiam in honore beatorum Cosme et Damiani martyrum construxit et dedicavit,**
- V. Monulphi c. 2. **quam postmodum sanctus vir Lambertus suo sacro sanguine nobilitavit.** 25
- Albric. 554. **Anno Domini V^cLIII^o Clotildis relicta Clodovei regis Francorum obiit.**
556. **Inde, anno sequenti, Theobaldus rex Remensis VII° anno, et Hildebertus rex Parisiensis ^c et Aure-**
- a* quam inter lineas cod.   *b* quod inter lineas cod.   *c* Parisiensis cod.

lianensis XLIII° anno regnorum suorum absque liberis Albric. 556.
 obierunt. Lotharius autem rex Suessionis, quartus
 filius regis Clodovei, supervivens suos fratres, totum
 regnum Francie obtinuit, qui postea regnavit VII
 5 annis.

Anno Domini V^cLX^o Pelagius primus — — — — et Martin. Pol.
Pont. 558.
 cessavit papatus mensibus III cum XXV diebus.

Tempore hujus ossa prothomartiris — — — — collocata.

Anno Domini V^cLXII^o obiit Lotharius — — — — Cf. Albric.
565.
 10 LI° anno regni sui, et regnaverunt quatuor filii sui
 pro eo, silicet Charibertus qui posuit sedem regni sui
 Parisius, Guntramnus Aurelianis, Chilpericus Suessionis,
 et Sigibertus Remys. Habebant autem hii quatuor Cf. Aeg. Aur.
I. 36.
 15 fratres sororem nomine Blitildem, quam Clotarius
 pater eorum dederat in uxorem Ansberto nobili duci
 Francorum et senatori Romanorum. Qui Ansbertus
 ex ea genuit Boggum ducem.

Eodem anno predicto, scilicet V^cLXII^o, natus est
 Chilperico regi Suessionis filius ex Fredegunde
 20 uxore sua, nomine Lotharius.

Anno Domini V^cLXIII^o Johannes tertius — — — — Martin. Pol.
Pont. 562.
 et cessavit papatus mense uno tribus diebus.

Eodem tempore sanctus Maurus — — — — tumulatus.

Eodem anno Huni iterum Gallias appetunt, contra Cf. Greg.
Tur. H. F.
IV. 29.
 25 quos Sigibertus rex exercitum dirigit, et gesto contra eos
 bello, vicit et fugavit.

Inde, anno V^o imperii Justinii, obiit sanctus Vedastus Sigeb. Chr.
370.
 Atrebatensis episcopus, anno XL° sui pontificii.

Inde, anno Domini V^cLXXIII^o in die Pasche Cf. Gest.
reg. Fr. 31.

natus est Sigiberto filius, et in die Penthecostes baptizatus, vocatus Childebertus, ex Brunichilde regina, filia Athanarici regis Hyspanie, quae arriana erat. Haec naturalis et nigromancie sibi nephandis artibus usa maliciis, partim maleficiis seu venefeciis, partim consiliis maligni ° decem ferme numero vel reges vel regum filios, inter quos et virum suum sed et nepotes suos vita privavit et regno.

Martin. Pol.
Pont. 574.

Anno Domini V^cLXXIII^o Benedictus primus — — — —
et cessavit papatus mensibus tribus, diebus decem.

Cf. Gest.
reg. Fr. 32.

Sigibertus autem rex Remensis, instinctu Brunichildis intendens usurpare regna suorum fratrum, cum manu valida intravit terram eorum, sed fratres in occursum ejus suos exercitus dirigentes, et adversus eum bellantes, cecidit Sigibertus mortuus anno etatis sue XL°, regni vero sui anno XIII°. Eodem etiam anno obiit absque liberis Charibertus rex Parisiensis, et Chilpericus ejus frater rex Suessionis ejus regnum accepit. Inde, anno tertio post mortem Sigiberti, Childebertus ejus filius cepit Remis regnare anno Domini V^cLXXVII^o.

Martin. Pol.
Imp. 576.

Tiberius ^b autem imperator cepit imperium anno Domini V^cLXXVII^o, et imperavit annis VI.

Pont. 580.

Et anno sequenti Pelagius secundus — — — — et cessavit papatus mensibus sex et diebus XXV.

Sigeb. Chr.
581.

Hiis diebus Gregorius, Romane ecclesie archidiaconus. a papa Pelagio Constantinopolim missus

178 vº. — — — — de fide resurrectionis errantem eorum Sigeb. Chr. 581.
imperatore correxit.

Anno Domini V^cLXXXIII^o Mauricius imperavit annis XX. Martin. Pol. Imp. 585.

Eodem anno Chilpericus rex Parisiensis et Sues- Cf.
3 sionis, XXIII° anno regni sui, perinitur Fredegundis Gest. reg. Fr. 55. 56.
consilio, a Landrico ejus amasio. Et cum Lothario
filio suo quatuor mensium cum eodem Landrico
regnum possedit. Lotharius postmodum duxit in
uxorem unicam heredem ducis Aquitanie, ex qua
10 genuit Dagobertum regem et sanctam Odam Amanie, Cf. Aeg. Aur. l. 56.
quam idem rex Lotharius dedit in uxorem, cum
ducatu Aquitanie, Boggo Arnolde nobilissimo duci
Francorum, filio Ansberti ducis Francorum et
senatoris Romanorum, ex Blitilde filia Clotarii filii
15 Clodovei regis Francie progenito, ex qua Oda dictus
Bogus genuit Arnulphum nobilem ducem Francorum,
patrem sancti Arnulphi Metensis episcopi.

Anno Domini V^cXCI^o Gregorius primus — — — — cuni Martin. Pol. Pont. 591.
X diebus.

20 Anno Mauricii X^o regnabat in Hybernia insula Philtanus Sigeb. Chr. 595.
— — — — et fratres ejus Foillanum et Ultanum.

Tandem beatus Monulphus episcopus Trajectensis,
plenus bonis virtutibus, videns finem suum imminere, G. abb. fol. 8 vº.
omnibus digne peraetis, in dicta ecclesia Trajectensi
25 [in qua ^a] per annos eireiter XL fuerat episcopus, locum
sepulture sue designavit, ubi cum honore sepultus est
XVII° kalendas augusti, anno Domini V^cXCIX^o.

Cui successit Gundulphus.

a omisit cod., add. ex Gest. abb.

Gundulphus, vir bonitate plenus, ab omni clero et populo Trajectensi XII^{us} est factus eorum episcopus, anno Domini VI° qui sedit annis VIII.

G. abb.
fol. 8 v°.

Hic cum quodam tempore Tongris venisset, et in ecclesia beate Marie vidisset virgulta nata, incolis provincie jussit 5
eam citius innovari, disponens eciam ibi morari. Recordatus Dominus injurie beato Servacio ab illa urbe facte, a luporum sevissimorum missa multitudine, in presentia pontificis, habitatores jussit devorari perfide ^a urbis. Quod eciam constructum fuerat ultrix flamma consumpsit, 10
et cetera fulgur comminuit. Terre motus denique multos muros subruit, adeo frequens fuit ut ipse pontifex mortem evadere desperaret. Sicque ab opere cessavit, et penitencia diluit quod inscius fecerat contra Dei voluntatem.

Cf. Gest.
reg. Fr. 53.

Guntrammus rex Aurelianensis, sanctitate clarus, 15
XXXIII° anno regni sui dormit in Christo absque liberis, et Lotharius rex Parisiensis et Suessionis, filius Chilperici fratris sui, ejus regnum suscepit.

G. abb.
fol. 8 v°.

Gundulphus episcopus Trajectensis feliciter migravit ad Dominum anno Domini VI^oVII^o, XVII° kalendas 20
augusti, anno septimo sui pontificatus, et sepultus est in medio ecclesie sancti Servacii. Cui successit beatus Perpetuus.

G. abb.
fol. 8 v°.

Perpetuus, vir bonus, gratia et sanctitate plenus, a Trajectensibus electus est eorum episcopus XIII^{us}, 25
anno Domini V^oVIII^o, qui sedit annis XIII.

Cf. Gest.
reg. Fr. 57.

Dehine, tertio anno sui presulatus, Childebertus rex Remensis obiit, et Theodericus ejus filius regnare cepit.

Anno Domini VI^{III}° Focas imperavit annis octo.

Martin. Pol.
Imp. 605.
Marian.
Scot. 605.

Eodem anno, secundum Marianum, sanctus Benedictus abbas obiit.

Anno sequenti Savinianus — — — — et cessavit
3 papatus mense uno et diebus XXV. Martin. Pol.
Pont. 604.

Huic successit Bonifacius tertius — — — — mensibus
octo. 606.

Dein isti successit Bonifacius quartus — — — — et
cessavit papatus mensibus VII et diebus XXI. 607

10 Hic impetravit a Foca imperatore — — — — decreta
est fieri in honore omnium sanctorum.

Cum vero beatus Perpetuus episcopus Trajectensis
ad senectutem pervenisset, bonis operibus plenus, pridie
nonas novembris migravit ad Christum, et sepultus est
179 r°. Dyonanti in ecclesia beati Vincentii. De cujus tumba oleum
per longa tempora dicitur emanasse. Postmodum ejus
corpus translatum est in ecclesiam beate Marie ejusdem
oppidi. Cui successit Ebrigi^{us}.

Ebrigi^{us} in urbe Tungrensi ex nobili progenie ortus,
20 in litterarum scientia summos doctores equiparans, factus
est circa annum Domini VI^{cXXI} episcopus XIII^{us} Tra-
jectensis, et sedit annis XIII.

Anno Domini VI^{cXI}° Eraelius — — — — imperavit
annis XXXI. Martin. Pol.
Imp. 611.

25 Hiis temporibus Mahumeth, pseudopropheta et
magus, Agarenos sive Hysmahelitas, id est Sarracenos,
seducere cepit. Cf. Albric.
607.

Anno II° imperii Eraelii Deusdedit — — — — cessa-
vitque papatus mense uno et diebus XXV. Martin. Pol.
Pont. 615.

Anno Domini VI^{cXV}° Jherusalem a Cosdroe rege Martin. Pol.
Imp. 611.

Martin. Pol. Persarum capta est — — — — crux ab eo aspor-
Imp. 611. tatur.

Martin. Pol. Eodem anno Bonifacius V^{us} — — — — et cessavit
Pont. 616. papatus mense uno et diebus XXV.

Martin. Pol. Inde, anno Domini VI^cXXII^o, Cosdroe rex — — — — 5
Imp. 611. interemptus est anno XII° ejusdem Eraclii imperii.

Martin. Pol. Anno Domini VI^cXX^o Honorius primus — — — — et
Pont. 621. cessavit papatus mensibus VII cum diebus XVIII.

Fiedeg. Eodem anno Lotharius rex, cum esset in anno XL°
c. 47. sui regni, Dagobertum — — — — super Austros regnare 10
instituit.

Anno Domini VI^cXXIII^o Theodericus rex Remensis
profluvio ventris absque liberis moritur, et Dago-
bertus rex, una cum Lothario patre suo, ipsius
regnum suscepit. 15

G. abb. Tandem Ebrigijs episcopus Trajecti in bona senec-
fol. 9 r. tute collocatus est ad patres suos, V^o kalendas aprilis,
et sepultus est in Trumonia villa Coloniensis dyocesis. Post
CCC vero et quinque annos mortis Ebrigii episcopi,
idem Ebrigijs tertio apparens Brunoni archiepiscopo Colo- 20
niensi dixit ut corpus suum a loco illo, in quo reconditum
erat, reciperet, et Coloniam deportaret; qui Bruno
corpus ejus Coloniam in ecclesia beate Cecilie transtulit
IX° kalendas novembris. Huic successit Johannes Agnus.

Johannes Agnus, nutu Dei factus est Trajectensis 25
episcopus XV^{us}, anno Domini VI^cXXXV^o. Qui
dictus est Agnus ob simplicitatem suam, prout in ejus
operibus apparebat. Nam agriculture insistebat, non propter
egestatem, ymmo verius valde dives fuit, ut testantur
predia ejus collata, quorum decimationem sanctorum Cosme

et Damiani retinet ecclesia in castro Hoyensi pro ejusdem sepultura. Quemadmodum autem sit factus episcopus pulchrum est audire. Nam quidam transmarinus ammonitus fuit per visionem ut mare transiret, et civitatem Benefactam perquireret, Johannemque, ex cognomine Agnum designatum, pastorem in Trajectensi ecclesia super gregem Domini constitueret. Qui tandem post multas terras lustratas Hoyum devenit, et inde paululum secus Hoyum a parte inferiori progressus, predictum Johannem Agnum in Tytancie villa repperit, predio suo rurali operi incumbentem, dixitque ei : Salve vir optime Agne. Resalutatus vir transmarinus ^a et cercior factus dixit Johanni : « Statuit Dominus noster Jhesus Christus ut in Trajecto, suo pastore viduato, pastoralis fungaris officio. » Cui Johannes : « Uxorem habeo, litteras non didici, et quomodo possunt hec fieri? » Et senior respondit : « Illi ^b qui euneta sicut vult potest, id facere impossibile non est. » Tunc Johannes baculum quo urgebat boves post se trahentes aratrum, quem tenebat humo infigans, ait : « Sicut impossibile est hoc lignum aridum terre radicibus inherere, florere, pariter et fructificare, sic quod dicis noveris impossibile. » Mox lignum terre inhesit, corticem induit, viruit, floruit, et fructum protulit. Quod vulgatum est illico in omnium auribus, non latuit etiam regem Dagobertum, necnon et plebem in Trajecto congregatam. Adducitur ergo Johannes cum transmarino Trajecti et ibidem cum magno gaudio idem Johannes Agnus factus est eorum episcopus circa annum Domini VI^oXXXVI, et prefuit ecclesie Trajectensi sex annis, et post hec in Domino quievit XIII° kalendas augusti,

G. abb.
fol. 9ro.

fol. 9vo.

^a syllaba trans inter lineas cod.   ^b Ille cod.

G. abb. sepelieruntque eum in castro Hoyensi in ecclesia beatorum
fol. 9 v°. Cosme et Damiani martyrum. Cujus epitaphium est :

Per stimuli florem tulit agricultor honorem.

Hujus reliquias levavit a terra Johannes hujus nominis
secundus Leodiensis episcopus, et eas ^a recondidit in altari
predictorum martyrum anno Domini M°CC°XXX°. Johanni
Agno successit Amandus episcopus Trajectensis XVI°. 5
anno Domini VI°cXLI°.

G. abb. Amandus igitur sanctissimus, partibus Aquitanie, in pago
fol. 9 v° et Berbatico, christianis atque inclitis parentibus puer est editus 10
V. Amandi anno VI° Justinii junioris imperatoris. Hic ab infancia
c. 1-8. sacris litteris eruditus, parentes suos reliquit, et in
quodam monasterio religionis habitum assumpsit.
Deinde, causa peregrinationis Turonis venit ad sepul-
chrum sancti Martini et fuit ibi in quodam cellula 15
XV annis, cilicio supertectus, et cinere aqua et pane
ordeacio sustentatus. Exhinc Romam ivit, et cum in
ecclesia beati Petri pernoctare voluisset inveniens eum
custos ecclesie minis irreverenter eiecit. Qui dum
ante fores ecclesie dormitaret, apparuit ei sanctus 20
Petrus exhortans eum ut causa predicationis Gallias
repereret. Qui reversus in Trajectensi episcopatu, in
honore sancti Petri cenobium in comitatu Namurensi
edificavit, et monasterium supra Sambriam nominavit.
Ibidem requiescit corpus sancti Fredegandi abbatis cujus 25
festum colitur XVI° kalendas augusti. Requiescit eciam ibi
beata Ytta abbatissa.

G. abb. Inde, anno Domini VI°cXXXII° Severinus — — — —
fol. 10 r°. et cessavit papatus mensibus III cum XXVIII diebus.

Martin. Pol.
Pont. 655.

Eodem anno obiit Caribertus rex, frater Dagoberti.

Qui Dagobertus, mortuo rege Francorum patre suo Lothario, — — — — et timor in omnes regiones per circuitum pervenit. Vinc. Bell. XXIII. 55.

5 Beatus autem Amandus Gandavense oppidum ingressus — — — —, beato Johanne Agno Trajectensi episcopo ad superna translato, rex Dagobertus ipsum in Trajectensem episcopum sublimari fecit. Harvengii Vit. Anandi 7-11.

10 Anno Domini VI^cXXXVIII^o, Johannes quartus — — — — et cessavit papatus mense uno cum diebus XIII. Martin. Pol. Pont. 656.

Huic successit Theodorus primus — — — — et cessavit papatus diebus LII. 641.

Inde, anno Domini VI^cXLVI^o, Martinus — — — — et cessavit papatus diebus XXVIII. 647.

15 Cum circa hoc tempus jam obisset Karlomannus dux Francorum qui in Hasbania ac Brabancia suum obtinuit dominium, et reliquisset duos filios sibi successores, Pipinum scilicet et Walbertum patrem beatarum Aldegundis et Waldetrudis, gloriosus dux
20 Pipinus ejus filius dictus de Landis, vir bonus et sapiens, justus et prudens, primus extitit Brabancie dux, habens uxorem nobilem sanctam ac devotam nomine Yttam, aut etiam Ytubergam, de qua filium habuit, Grimoaldum nomine, duas quoque filias
25 quarum una vocabatur Gertrudis, virgo Deo devota, altera Begga. Pipinus igitur nobilis dux ipsius inferioris Austrie quae nunc Brabancia nuncupatur, sub rege Dagoberto ac sub Lothario Dagoberti patre major domus factus, strenue regni Francorum disponebat principatum. Cujus filia Begga, regio more Cf. Aeg. Aur. l. 56.

adulta desponsatur habenda Angiso filio sancti Arnulphi ducis Francorum, qui non procul a Flandria in Lotthringia ducatum tenebat, postea episcopi Metensis, quem Boggus Aquitanie dux genuerat ex uxore sua dicta Oda Amaniensi, sorore Dagoberti regis.

Sigeb. Chr.
642.

Anno imperii sui XXX°, Eraclius imperator moritur — — — — imperium arripit.

Sigeb. Chr.
643.

Verum Heraclonas, abseiso sibi naso — — — — Constantinus dicitur, filius Constantini, regnavit annis XXVI. Cepit autem anno Domini VI^oXLIII^o.

Sigeb. Chr.
643.

Hujus anno primo Oswaldus rex — — — — perimitur. Eo tempore virgo Christi Reginulpha sanctitate claret in Gallia.

Gest.
Dagoberti
c. 47.

Eodem eciam anno, dux Pipinus pater sanctarum Gertrudis et Begge moritur, nec parvum dolorem — — — — cultu et bonitate ejus dilectus fuit. Grimoaldus eciam ejus filius ad instar ^a patris a ^b plurimis diligebatur.

Vil.
Gertrudis
3. 4.

Siquidem beata Gertrudis, patre ejus Pipino humanis exempto ^c, matris ejus in viduitate permanentis adhesit obsequio, apostolica servans precepta. Cum multis virtutum incrementis cotidie beata Gertrudis Dei famula proficeret, venerabilisque ejus mater ^d maximas curas animo evolveret quatenus cogitata ad effectum perduceret, contigit venerabilem episcopum Amandum domum ejus adventare, qui tunc in Dei rebus magnus habebatur. Tunc venerabilis Yta depoposcit ab eo sacrum velamen sibi imponi, ac ex domo sua monasterium consecrari, quod et factum est.

a istar cod. *b* a inter lineas cod. *c* forsán adjiciendum est miseris vel aliquid verbum simile. *d* ejus mater ejus cod.

Nam non solum se, verum etiam omnia quae habere potuit Domino libentissime devovit. Venerabilis itaque Ytta accipiens filiam suam Gertrudem obtulit eam sacerdotibus Dei ad accipiendum sacrum velamen, 5 preposuitque eam omni gregi Nyvellensis monasterii^a. quoniam puritatem mentis in eam conspexerat.

Similiter, circa idem tempus virgo Aldegundis, Walberto ejus patre fratre Pipini predicti jam mortuo, cum quadam die audierit vocem dicentem sibi : 10 « Non alium tibi queras sponsum quam Dei filium », sacrum velamen accepit, et Berthilia ejus mater suo instinctu sanctissimo suam aulam Malbodiensem fecit consecrari in monasterium, ipsamque dotavit ex nobilibus possessionibus.

15 Waldetrudis vero ejus soror fuit data in conjugium Vincencio comiti Montensi,

ex qua genuit duas sacras virgines scilicet Madelbertam et Aldetrudem. Tandem, mortuo sancto Vincentio ejus marito, sancta Waldetrudis 20 similiter ex palacio suo Montensi fecit ecclesiam sanctificari, et convocatis secum quibusdam sacris virginibus ex monasterio Malbodiensi, in suam ecclesiam Montensem, sacro velamine accepto, intravit.

Circa hoc tempus ex duce Capree montis Angiso. 25 filio sancti Arnulphi ducis, filii sancte Ode Amaniensis, uxoris Boggi ducis Gallorum, et ex sancta Begga Andanensi ejus uxore et sancte Gertrudis sorore, nascitur secundus Pipinus Brabantie dux et pater Karoli Martelli.

Huebaldi
Vit.
Aldegundis
5. 14.

1^a Vit.
Aldegundis.
4.

Cf. Aeg. Aur.
II. 50.
Cf. Vit.
Waldetrud.
7.

^a monasterii curam *cod.*

3^a Vit.
Amandi, 11

Cum vero beatus Amandus Trajecti episcopus per triennium vicos et castra sue dyocesis circueiens verbum vite disseminasset, et nichil prolicere se cerneret, **insuper** sacerdotes et dyaconos cum super incontinentia argueret, prout patet in epistola decretali a Martino papa ei missa (1), et illi incorrigibiles eidem insultarent, ipsis **ideo** dimissis et sedem Trajectensem relinquens, ad aliena loca se transtulit.

G. abb.
fol. 10 r°.

Eodem tempore a beato Martino papa sanctus Landoaldus, sancte Romane ecclesie presbiter, beato Amando transmissus fuerat in auxilium predicationis exercende. Beato itaque Amando alias transmeato, ordinatur a populo et plebe Trajecti Landoaldus archipresbiter Trajectensis, vices supplens episcopi. Qui rexit ecclesiam Trajectensem per spacium novem annorum donec eam beatus Remaculus, ab omni populo et clero episcopus electus, regendam suscepit. Cum autem inter^a hoc tempus beatus Amandus in Kasana^b insula Scaldi predicasset, verbi Dei contemptores ibidem per biennium plaga adeo crudelis^c attrivit ut nullus remansit ex hiis qui^d virum Dei spreverunt predicantem. In Wasconia eciam predicavit. Reversus tandem in Franciam, a rege Clodoveo filio Dagoberti locum pro construendo cenobio poposcit et obtinuit; sed Mummolus^e episcopus Ozindensis^f hoc egre ferens, in mortem viri Dei aspirat. Beatus autem Amandus multa cenobia construxit, utpote Aquicinctum, Mareines, Hannon, sanctum

fol. 10 v°.

fol. 180

^a inter hoc tempus usque predicasset, in margine inferiori cod.   ^b Kasava cod.   ^c crudeli cod.   ^d quae cod.   ^e Minuels cum signo abbreviationis supra litteras ls cod.   ^f Ozidensis cod.

(1) Philipp. Harveng. Vit. S. Amandi, c. 46-50, AA. SS., Februar. I, pp. 876-877.

Petrum in Gandavo, sanctum Bavonem et Elnonem ^a in quo ad ultimum habitavit, ubi et vitam finivit et quievit VIII° idus Februarii, anno Domini VI^oLXI^o, etatis sue XC^o, imperantibus autem per successionem Constantino filio
 5 Eraclii ^b, Martina ^c cum filio suo Heraclona atque Constante Constantini filii Heraclii filio, regnantibus quidem in Francia Dagoberto magnanimo rege atque Clodoveo ejus filio.

G. abb.
fol. 10 v°.

Tempore vero Karoli magni, ejus corpus elevatur, anno ab
 10 obitu ipsius CL^o, corpore autem integro invento, cum ejus capilli et ungues, qui exerevisse videbantur, succiderentur, et dentes forcipe excuterentur, sanguis inde profluxit qui ad memoriam posterorum reservatur ^d. Amando successit Rema-
 elus Trajecti episcopus XVII^{us}.

G. abb.
fol. 10 v°.

15 Remaelus, in Aquitania, in dyocesi Bituricensi, ex patre Albucio, matre vero Matriona traxit originem. Educatuque sublimiter bone indolis puer Remaelus, prout plurima
 facultatum copia ejus suppetebat parentibus,

Vit. Remaeli.
1.

sub beato Sulpicio Bituricensi episcopo, in ejus venera-
 20 tione constat ab eodem sancto viro plurimas in nostra dyocesi postea Deo dicatas ecclesias.

G. abb.
fol. 10 v°.

Post hec, Dagobertus rex Sigibertum filium suum satis
 juvenem Austrie prefecit, sedemque regni Metis
 habere permisit, Cunibertum Colonie presulem, et
 25 Grimoaldum inferioris Austrie ducem, secundum filium primi Pipini, ad palacium ^e et regnum gubernandum instituit. Postea mortuus est Dagobertus,
 secundo anno Constantini imperatoris, et in ecclesia

Sigeb. Cbr.
640.

645.

a Gandavo et in Elnonem sanctum Bavonem, cum signo abbreviationis supra ultimam syllabam verbi Elnonem cod. *b* Eraclio cod. *c* Martino cod. *d* reservantur cod. *e* Pipini et ad palacium cod.

beati Dyonisii sepultus; cui successit Clodoveus filius ejus, qui regnavit XVII annis.

Anno Constantini III°, sanctus Remaelus, communi plebis ac sacerdotum Trajectensium ^a electione, eorum ordinatur episcopus XVII^{mo} anno Domini VI° L^o, 5
beato Amando adhuc vivente, et verbum Dei ubique predicante.

G. abb.
fol. 11 r°.

Siquidem sanctus Remaelus vir Deo plenus, multorum fuit cenobiorum institutor ^b et pater multorum discipulorum, de quorum numero fuerunt Theodardus, 10
Lambertus et Hadelinus. Sanctus etiam Trudo adhuc puer vocit ut, si Deo cooperante ^c sacrarum litterarum scientiam posset attingere, in sue proprietatis fundo monasterium construeret, in quo toto tempore vite sue Domino deserviret. 15

Aeg. Aur.
l. 52.

Mittitur ergo a beato Remaelo ad sanctum Clodulphum Metensem episcopum — — — — ante altare beatorum Quintini et Remigii sepulturam accepit.

Martin. Pol.
Pont. 652

Anno Domini VI° LVI°, Eugenius primus — — — — et cessavit papatus mense uno diebus XXVII. 20

G. abb.
fol. 11 r°.

Remaeli etiam tempore, rex Austrie Sigibertus XII monasteria edificavit, cooperante sibi majore domus Grimualdo fratre sanctarum Gertrudis et Begge, quorum duo ^c, scilicet Malmundarium et Stabulaus, posuit in dispositione beati Remaeli. 25

Sigeb. Chr.
655.
651.

Eodem tempore, anno Domini VI° LV°, sanctus Judocus — — — — quievit in Christo.

Hiis diebus, multi utriusque sexus — — — — operam suam impenderunt.

^a Trajectensium eorum electione eorum *cod.*   ^b cenobiorum instructor institutor *verbo* instructor *deleto cod.*   ^c duorum *cod.*

Ex quibus Rodoaldus, frater Ytte — — — — a fratris Sigeb. Chr. sanctitate non degenerat. 646.

Sanctus eciam Fureheus in Hybernia — — — — ubi eciam martirio coronatus quiescit. 648.

181 r°. Ultanus vero ejus frater, ibidem satis prope, ecclesiam in honore beate Aghate fundavit. G. abb. fol. 11 v°.

Sanctus^a quoque Landelinus ex predone per Aubertum^b Cameracensem episcopum factus discipulus Christi, fundavit super Sambriam cenobium Lobiense et Alnense, Bertuinus Maloniense, Eloquius Waltiodorensis, Foramnanus Hasti-
10 riense^c, Gillenus Hadelinus Cellense, Eligius episcopus Noviomense, Audoenus, qui et Dado, Rothomagense. Igitur beatus Remaelus curas episcopatus emergentes fastidire cepit, Stabulensi solitudine^d mirabiliter attractus^e. Tandem
15 Theodardum, apostolica auctoritate interveniente et regis assensu, in cathedra Trajectensi reliquit successorem. Sigibertus autem rex, audito fervore fratrum de Stabulaus, quicquid sui juris erat in circuitu monasterii intra XII leucarum ambitum eidem monasterio contulit jure perpetuo possi-
20 dendum.

Beatus vero Remaelus, cum post hec rexisset abbatiam Stabulensem circa annos XXVI, feliciter obdormivit in Domino, scilicet anno Domini VI^oXCIII^o, tertio nonas septembris, tempore beati Lamberti
23 episcopi; cujus corpus in oratorio sancti Martini Stabulensis, nunc dicta ecclesia sancti Remaeli, sepelitur. Post Remaclum fuit Theodardus in Trajecto episcopus XVIII^{us}.

Theodardus, magistro suo Remaelo episcopo^f Trajectensi

^a sanctus sanctus cod.   ^b Ausbertum, littera s deleta cod.   ^c Hastiense cod.   ^d sollicitudine cod.   ^e atractatus cod.   ^f episcopo cod.

renuntiato, in eadem sede successit, anno Domini VI°LVII°, predicti magistri sui vestigia sequens.

Martin. Pol.
Pont. 656.

Anno Domini VI°LIX°, Vitalianus — — — et cessavit papatus mensibus duo cum XIII diebus.

Anno Domini VI°LXII°, obiit sancta virgo Aldegundis Malbodiensis. 5

Inde, anno sequenti, obiit rex Sigibertus filius Dagoberti absque liberis, et Hyldricus filius fratris sui Clodovei regis Francorum super Austrasios est rex effectus. 10

Sigeb. Chr.
654.

Anno Domini VI°LIII°, sanctus Foillanus Fossensis martirisatur.

656.

Et anno Domini VI°LVI°, Oswinus rex Nordanimbrorum — — — ipsum regem Pendam peremit.

658.

Anno Domini VI°LVIII°, obiit Ytta mater sancte Gertrudis. 15

650.

Hec Ytta, relicta sancti Pipini, instinctu sancti Amandi — — — Gertrudem Deo dignam virginem prefecit.

G. abb.
fol. 11 v°.

Beatus Theodardus videns quosdam fundos et possessiones ecclesie sue Trajectensis ab aliquibus 20 injuste detineri, de consilio fidelium ecclesie regem voluit adire et ejus sententiam audire, auxiliumque ipsius obtinere. In itinere autem, in saltu Bywart, non longe a Spyra, ab ipsis detentoribus occiditur, III° ydus septembris, omnibus de comitatu ejus fugientibus, solo puero remanente. 25 Quo longius procedente, et a quadam puella filum pro fasciis ^a faciendis quibus vulnera pontificis ligarentur petente, prebuit illa; tamen suum non erat quod filabat. Rediens ergo puer, duo magna luminaria invenit, unum ad caput

^a faciis cod.

et aliud ad pedes gloriosi martiris. Cum autem domina
 puelle de filatione illius sibi videret deficere, puellam
 propter hoc in capite percussit, et statim **domina** lumen
 oculorum amisit. Que ad corpus sancti deducta, munus
 5 obtulit, et protinus visum recepit. Sepultum est autem corpus
 martiris in loco dicto **Heceumba**. Procedente vero tempore,
beatus Lambertus ad deportandum **sanctum** corpus locum
 adiit, sed inefficax rediit, populo loci resistente. Secundo
 tamen profectus, **sanctum** corpus **Legiam**, postmodum
 10 **dictam** **Leodium** transtulit, et **ibidem** in oratorio
sanctorum Cosme et Damiani, quod pre ceteris ejus
 oratoriis ardentius diligebat et frequentabat, honorifice
 sepelivit. **Theodardo** successit **Lambertus** episcopus **Traject-**
tensis decimus nonus.

G. abb.
 fol. 12 rº.

15 **Lambertus**, **Theodardo** magistro suo per martirium
 consummato, **Hildrico** rege **Austrie** annuente, a toto clero et
 populo anno etatis sue **XXIº** est electus **Trajectensis** episcopus
XIX^{us}, et a **sancto Cuniberto** **Coloniensi** archiepiscopo
 consecratus, anno **Domini VIºLXº**, seditque **XLI**
 20 **annis.**

G. abb.
 fol. 12 rº.

Anno Domini VIºLXIIº, obiit **Clodoveus** rex — — — — **Sigeb. Chr.**
 in regno **III** annis. **662.**

Ipsa autem mortuo, **Theodericus** ejus frater per
 81 vº. **Ebroinum** majorem domus in regem sublimatur. Postmodum
 25 vero, per insolentiam **Ebroini**, in secundo anno sui regni
 ambo repudiantur, **Theodericus** in cenobio **sancti Dionisii**
 prope **Parisius**, **Ebroinus** vero in **Luxovio** tonsurantur.
Hildricus vero ejus frater ex **Austria** vocatus, regnum
Francorum suscepit, anno **Domini VIºLXVIIIº**, qui
 regnavit **XII** annis.

G. abb.
 fol. 12 vº.

- Sigeb. Chr. Batildis autem sancta regina — — — — Corbeye et
662. Kale monasteria Deo construxit.
664. Anno Constantis qui et Constantini XXI°, obiit
sancta Gertrudis Nivellensis.
665. Et anno ejusdem Constantis XXII°, obiit sanctus
Eligijs Noviomensis episcopus.
688. Sed et anno ejusdem XXV°, Theodorus archiepiscopus
et Adrianus — — — — in Angliam diriguntur.
669. Anno sequenti, Constans imperator — — — — in
balneo occisus est. 10
669. Post quem * Constantinus ejus filius cepit imperare
anno Domini VI^cLXX^o, mundi vero III^mVI^cXXXIII^o,
et imperavit annis XVII.
- Martin. Pol. Inde, anno Domini VI^cLXXIII^o, Deodatus — — — —
Pont. 671. et cessavit papatus mensibus quatuor cum XV diebus. 15
675. Huic successit Donus — — — — et cessavit papatus
mensibus duobus cum XV diebus.
- Sigeb. Chr. Circa hoc tempus, Angisus, filius sancti Arnulphi et
685. frater germanus Clodulphi Metensis episcopi, sponsus
Begge et pater Pipini principis Francorum, et tertius 20
dux Austrie inferioris, id est Brabantie, a Gunduino
perimitur.
- Vit. Beggae Dum idem dux Angisus quodam tempore venatui
5. instetisset, ecce quidam puer apparuit ei — — — —
laniat atque discerpit. 25
6. Begga audiens sponsum suum a Gunduino crudeliter
peremptum — — — — erue me de manu peccatorum.
8. Igitur Begga expavescit, et deferens locum habitaculi
— — — — Caprimontis venit ad locum quo tendebat,

cepitque deinceps esse sollicita eorum — — — — Vit. Beggae
sancta corpore et spiritu. 10.

Rebusque suis prudenter dispositis, — — — — quam 10.
eciam papa benigne suscepit.

5 Inde reversa venit sancta vidua ad locum ville 13
— — — — a ripa remotum.

Deinde, in territorio Andanensi, — — — — Christo 15.
Dei filio continue deservirent.

Et ita, anno Domini VI^oLXXXVI^o Begga — — — — Sigeb. Chr.
10 monasterium Andenense in comitatu Namurcensi fundat. 686.

Circa idem tempus, Bodilo Francus quem Hildrieus 679.
182ro. — — — — uxore sua pregnante interfecit,

et Theodericus a Leodegario Augustudunensi episcopo
de monasterio revocatus, de consilio primorum, regno
15 iterum restituitur, et spreto Ebroino, Eudonem majorem
domus constituit. At Ebroinus hec perpendens, de Luxovio
egressus, undique una manu collecta^a scilicet Eudonem et
Leodegarium interfecit, et invito Theoderico rege sub eo
major domus fuit.

20 Et ejusdem Ebroini consilio Theodericus rex synodum 8
episcoporum colligit — — — — ibique per septem annos
habitavit secum. Sigeb. Chr. 685.

Sanctus vero Leodegarius diu ab Ebroino tormentatus 685.
— — — — consummavit tandem martyrimum per capitis
25 abscisionem. Cujus eciam fratrem Garinum idem 682.
perfidus apostata jussit lapidibus obrui.

Hiis temporibus Addewinus Coloniensis episcopus in 8
odium Lamberti, data pecunia, procuravit a rege ut Phara-
mundus quidam ecclesie sue clericus precesset ecclesie Trajec-
30 tensi. Expleto vero septennio, Ebroino interfecto, miser ille
G. abb. fol. 12 v°.

G. abb.
fol. 12 v°.

non solum a Trajecto verum etiam a tota provincia expulsus est, et Lambertus ad sedem revocatus per Pipinum filium Angisi et Begge restituitur. Post hec, beatus Lambertus sua predicatione Taxandriam ad fidem convertit. Hic etiam beatam Odam Amaniensem, Boggi ducis Aquitaniorum relictam, ad contemptum mundi induxit, que, redditibus suis plurimis in usus pauperum distributis, in predio suo quod Amanium dicitur monasterium construxit in honore beati Georgii martyris, quem pre ceteris sanctis plus in mente habuit, ibidemque Deo, usque ad ejus obitum, fideliter servivit. Beatus etiam Lambertus sanctam a Landradam, que in fundo dicto Belisia cenobium construxit, sacro velamine insignivit.

fol. 15 r°.

5

10

Martin. Pol.
Imp. 688.

Anno Domini VI°LXXXVI°, mortuo Constantino orthodoxo augusto, filius ejus Justinianus — — — — annis X. 15

Martin. Pol.
Pont. 680.

Eodem anno, Leo secundus — — — — et cessavit papatus mensibus XI diebus XXII.

Martin. Pol.
Pont. 684.

Anno Domini VI°LXXXVIII°, Benedictus secundus — — — — et cessavit papatus mensibus XI diebus XXII. 20

686.

Isti successit Johannes quintus — — — — anno uno diebus X.

687.

Inde Cono — — — — et cessavit papatus mense uno diebus IX.

689.

Anno Domini VI°XCI°, Sergius — — — — et cessavit papatus mense uno diebus XX. 25

Martin. Pol.
Imp. 697.

Tempore hujus Sergii, anno Domini VI°XCVII°, Leo sumpsit imperium, et imperavit annis III.

Sigeb. Chr.
697.

Hujus anno primo, Willibrordus a Sergio papa ad

a sanctus cod.

predicandum — — — Trajectum lingua gallica oppidum dicitur

Anno Domini VII^c, Absimarus — — — imperavit Sigeb. Chr. 698.
annis VII.

5 Eodem anno, moritur Theodericus rex Francorum, 693.
relinquens sibi tres filios, scilicet Ludovicum, Hildebertum et Dagobertum. Ludovicus vero rex factus regnavit in Francia III annis.

10 Pipinus autem, filius Angisi et Begge, post mortem
Wolfaldi ducis partem Austrie regebat, obtinuitque regnum Francorum per annos XXVII, sub honore majoris domus sub regibus Ludovico qui et Clodoveus. Hildeberto et Dagoberto.

Circa hoc tempus, sanctus Ursmarus — — — Sigeb. Chr. 698.
15 Lobienne cenobium a Pipino principe regendum suscepit.

Post hec, contigit ut Gallus et Riolus, consanguinei G. abb. fol. 15 rº.
20 Dodonis viri potentis, importabiliter ecclesie Trajectensis premerent servientes, propter quod a consanguineis Lamberti episcopi occisi sunt.

20 Pipinus vero ex conjugē sua Plictrude tres filios Cf. Sigeb. Vit. Lamberti 38.
sibi genuit scilicet Drogonem ducem Campanie, Grimoaldum majorem domus regis Francorum et Silvinum^a.

Postmodum vero, ipsa a Pipino repudiata et G. abb. fol. 15 rº.
25 exul apud Coloniam facta, Pipinus superinduxit illicite Alpaydem, sororem ducis Aprici, ex qua pelice genuit Karolum Martellum.

Quod scelus Lambertus, in Oppilia Pypino et Alpayde G. abb. fol. 15 rº.
30 caturum minabatur. Tunc Dodo, qui tunc temporis apud

^a Silvium *cod.*

G. abb.
fol. 13 r°.

Awyricum morabatur, ira accensus tam ex confusione sororis quam ex consanguineorum nece, cum multitudine armata domum **Lamberti** episcopi apud Legiam obsedit. Quod puer domus viro sancto nunciavit, et ille statim mucronem ut eos expugnaret arripuit, sed ad se 5
rediens gladium de manu projecit, melius judicans ut persistendo et moriendo vinceret quam ut sacratas manus de impiorum sanguine macularet. Impii ergo, irruentes in pontificem ipsum in oratione prostratum ante altare beatorum Cosme et Damiani, quod oratorium olim beatus Monulphus construxit, lancea peremerunt, circa annum Domini VII^c, XV° kalendas octobris, anno pontificii sui XL°, etatis sue LXI°. 10

Sigeb. Vit.
Lamberti
58.

Eodem anno, Dodo intersector sancti Lamberti pessimo languore cruciatur, et a vermibus consumitur, 15
et ob intolleranciam fetoris in Mosam fluvium dimergitur.

G. abb.
fol. 15 v°.

Omnes hujus culpe complices infra annum divinitus puniuntur. Percussor vero, qui sanctum martirem propriis manibus punxit, eadem die qua martir Dei passus est et frater ejus pro spoliis dividendis, in monte publico cum litigarent, alter ab altero perimitur. Cum autem corpus sancti Trajectum transvexissent, et divina circa ipsum celebrassent, vox desuper intonuit dicens : 20
« Deus novo martiri Lamberto dignum successorem, Hubertum nomine, per **Sergium** papam suum vicarium Rome ordinatum et consecratum vobis transmittit ». Exportatum vero corpus de ecclesia cathedrali beate Marie in ecclesia beati Petri extra urbem, in tumba patris sui est sepultum. Alpays vero **Dodonis** fratris sui et aliorum miserabili morte perterrita, penitencia ducta, ecclesiam in honore beate 25
Marie beatique **Lamberti** in suo allodio, scilicet in villa

quae dicitur Orpion edificavit, et de claustro Nivellesi assumens moniales ibidem collocavit, totum eciam comitatum suum de Turnis Deo et beato Lamberto martiri tradidit jure perpetuo possidendum, seipsamque in arcta cellula conclusit, et ibidem vitam finivit et sepulturam accepit. Lamberto successit Hubertus episcopus XX^{us} et ultimus Trajectensis et Leodiensis primus.

G. abb.
fol. 15 v°.

Hubertus, in Acquitania natus, nobili genere, comes, in armis strenuus, per idem tempus Romam iverat ut contemptum mundi, quem ad exhortationem beati Lamberti mente conceperat, meritis apostolorum Petri et Pauli, ad effectum perduceret. In ipsa autem passionis hora beati Lamberti, angelus Sergio pape baculum pastorem martiris attulit, et ei nomen Huberti, et quod eum successorem Lamberti substitueret, et signa quibus eum inveniret, indicavit.

Inventus igitur Hubertus a Sergio papa, cum pontificio Trajectensi rennueret, nam indignum se profiteretur, ecce omnibus pontificalibus ornamentis sancti Lamberti, quae subito a loco martirii sunt ei allata, omnibus videntibus qui aderant, mox induitur. A papa eciam in episcopum consecratus, anno Domini VII^{cl}o, cum ibidem missam celebraret, apparuit ei beatus Petrus apostolus tradens ei clavem quasi auream in manu gestandam in potestatem ligandi atque solvendi, et lunaticis furiosisque conferendi sanitatem. Clavis vero predicta usque hodie Leodii in ecclesia beati Petri monstratur.

fol. 14 r°.

Revertens ergo cum baculo et ornamentis pontificalibus beati Lamberti et clave a beato Petro sibi tradita, a clero et populo Trajectensibus honorifice recipitur.

Anno Domini VI^cXCIX^o, mortuo Ludovico rege Francorum, Hildebertus — — — regnavit annis XVIII.

Sigeb. Chr.
697.

Martin. Pol.
Pont. 698.

Sergio pape successit papa Leo tertius — — — — fol. 483
propter ejus malum introitum.

701. Inde, isti successit Johannes sextus — — — — mensibus
duobus, diebus XXIII.

704. Isti eciam successit Johannes septimus — — — — et 5
cessavit papatus mensibus IX.

707. Deinde, huic successit Sisinnius — — — — et
cessavit papatus mensibus VI.

Imp. 707. Anno Domini VII^cVI^o, Justinianus — — — — impe- 10
ravavit annis VII.

Sigeb. Chr. Anno Domini VII^cX^o, Hyldeberto monarchiam regni
709. Francorum — — — — fundaret ecclesiam in memoriam sui.
Quod ita fecit.

Martin. Pol. Anno sequenti, Constantinus — — — — et cessavit
Pont. 708. papatus XL diebus. 15

Aeg. Aur. Anno Domini VII^cX^o beata Begga — — — — obiit,
II. 21. et, ut in sua legenda invenitur, ejus corpus in
Vit. Beggae 16. ecclesia Andanie quam edificaverat sepelitur.

Eodem anno, illam partem Gallie, in qua Sequana
fluvius et Ligeris transfluunt ^a, tunc vocatam Grandi- 20
nam, cum ibi rex non esset, duo reguli fratres ex con-
silio matris invaserant, et primo impetu Warmasiam
aggressi, ubi a Francis reprehensi, iterum reparatis
viribus, civitatem Maguntinam obsidione cinxerant,
ad hec Franci orientales, regem non habentes, 25
Karolum Martellum filium Pypini filii Begge. quem
Pypinus genuerat ex Alpayde pelice, sorore Dodonis,
regem decreverunt facere. Qui Karolus coronam
quidem recipere noluit, sed vexillum eorum contra

^a transluit cod.

Grandinos suseepit, et predictos regulos occidit in prelio, terram illam Francigenam sive Karlingiam vocari decrevit.

Inde, anno Domini VII^oXII^o, beatus Hubertus Vit. sexta Huberti, 56.
 5 Trajectensis episcopus ecclesiam de Hamale sue dyocesis in honore beate Marie consecravit, prout sculptum invenitur in lapide marmoreo in eadem ecclesia in hunc modum :

Basilicam sacer hanc Hubertus episcopus ^a olim
 10 Servizio Domini populo spectante sacravit.

Quippe decembris erant ^b in primo sole kalende Annorum Domini septingenti duodeni (1).

Circa eundem annum, Pypinus, princeps et dux Sigeb. Chr. 714.
 Brabantie tertius, filius Begge, moritur et filium
 15 suum ex Alpayde Karolum, eudentem seu Martellum cognomento, (hoc sibi imposito pro eo quod, sicut faber percutit frequenter super eudem de martello, ita se nobiliter regebat in preliis ense et armis) principatus sui heredem reliquit, Grimoaldum filium suum legit-
 20 timum exhereditando. Quare Plectrudis, ejus legitima relieta, hoc egre ferens, pro Grimoaldo filio suo adhuc juvenem ipsum Karolum privignum suum — — — et eum nepote suo ^c Reginfrido majore domus principatum usurpat.

25 Post hoc Karolus de custodia noveree sue divino, ut Sigeb. Chr. 715.

a episcopus inter lineas cod.   *b* erat cod.   *c* suo in margine exteriori cod.

---

(1) Cf. *AA. SS.*, 5^a die Novembris. *De S. Huberto, Commentarius praevious*, n° 117. (Ed. Palmé, novembre, t. I, p. 788.)

creditur, nullo — — — — Raginfredo solatiantem ^a aggressus, multum exercitus dampnum consequitur.

724. Karolus Baioarios armis subjugat.

Albric. 725. Victus Alemannis et Suevis usque Danubium, — — — — et nepte sua Sunichilde reversus est.

Sigeb. Chr. Anno Domini VII^cXIII^o, Philippicus qui et Bardanius
712. — — — — anno uno cum sex mensibus imperavit.

715. Hujus anno primo, Grimoaldus Pypini ex Plectrude filius et major domus Leodii — — — — ab avo suo Pipino major domus statuitur.

714. Eodem anno, Pypinus princeps obiit anno XXV° sui principatus, et, ut dictum est, Karolum Martellum — — — — heredem reliquit.

Circa eundem annum Domini VII^cXIII^m Karolus Martellus utrumque regnum, scilicet Francorum et Austrie, tanquam major domus suscepit gubernandum. Karolo eciam circa hoc tempus nascitur filius. Pypinus parvus nuncupatus.

Sigeb. Chr. Anno Domini VII^cXV^o, Arthemius, qui et Anastasius,
714. Philippicum — — — — imperavit annis duobus.

715. Hujus anno primo, sanctus Egidius — — — — claret in Provincia.

Hiis temporibus, sub rege Francorum Hildeberto, ab Hispania Sarraeni cum omnibus suis familiis — — — — ecclesias Dei concremabant,

Albric. 729. ecclesia ^b vero sancti Hylarii Pictaviensis ab ipsis ineensa est

Sigeb. Chr. Quibus Karolus congregiendiens, in die sancti Servatii.
750. auxilio Dei fretus, — — — — et reliquias eorum contrivit.

^a pavifica solatione *cod.*   ^b ecclesiam *cod.*

Tunc beatus Hubertus Trajectensis episcopus visione sibi ^a facta ammonetur beati Lamberti corpus, quod integrum cum esset XII^{us} annus martirii sui in suo loculo repperit, ut ad locum in quo passus fuerat transferret ac sepeliret, sedemque episcopalem ibidem transportaret. Quo facto, illuc urbem egregiam [fecit ^b], et civibus leges statuit, duas ecclesias Deo serviencium scilicet beatorum Lamberti et Petri edificavit, nomen civitati Leodium imposuit quae prius Legia vocabatur. Sextarium bladi et vini et pondera diversorum mercimoniorum composuit, monetam sue ymaginis impressione formavit. Sigillum civitatis quod continet ymaginem gloriosi martiris Lamberti cum inscriptione hujus tituli fecit, scilicet : Sancta Legia Dei gratia ^c romane ecclesie filia. Ex tunc Leodium cepit esse civitas inter suffraganeas ecclesie Coloniensis. Unde versus :

G. abb.
fol. 14 r°.

Legia prima soror et dextris matris honoror.

Circa idem tempus, Floribertus, filius beati Huberti, vir magne perfectionis et sanctitate plenus, ex plurimis facultatibus et bonis possessionibus dotavit ecclesias beatorum Lamberti et Petri Leodiensis, instituens in qualibet canonicos sub regula. Sed et beata Oda ducissa, Boggi quondam ducis Aquitanie relicta, adhuc vivens sed jam senio confecta, necnon virtutibus et sanctitate clarens, quam beatus Lambertus ad mundi contemptum induxerat, ex prediis, terris, villis et possessionibus aliis quam plurimis canonicos sancti Lamberti adhereditavit, nil retinens nisi

^a sibi inter lineas, supra verbum sepius deletum cod.   ^b omisit cod., add. ex Gest. abb.   ^c gratie cod.

aliquas possessiones ex quibus, instinctu predicti Floreberti, dotavit ecclesiam Amaniensem, in qua idem Florebertus canonicos regulares instituit.

Vil. Odae 5. Et post hec, beata Oda feliciter in Domino quievit, et est sepulta in ecclesia beati Georgii Amanii 5 predicta. nunc dicta ecclesia sancte Ode.

5 Igitur sanctissima Oda ex magnis regibus — — — — apud Deum et homines glorificata.

Post hec, beatus presul Hubertus reliquias sancti Domitiani episcopi, apud ecclesiam beate Marie in 10 Huyo sepulti, in capsula auro et gemmis undique decorata recondidit.

Martin. Pol. Anno Domini VII°XIII° Gregorius secundus — — — — Pont. 715. diebus XX.

Imp. 715. Quibus temporibus Theodosius Anastasium devictum 15 718. — — — — presbiterum ordinat imperans pro eo anno uno.

Vinc. Bell. Cepit autem anno Domini VI°XVII°.

XXIII. 444.

Denique adversus eundem Theodosium insurrexit Leo — — — — residuum vite transegit in pace. 20

Vinc. Bell. Cepit autem Leo tertius imperare anno Domini XXIII. 445. VII°XVIII°, et imperavit annis XXIII — — — — perit subita et eternali morte.

Cf Sigeb. Eodem anno III°, mortuo Hildeberto rege Francorum, Chr. 715. Dagobertus ejus frater est rex factus, qui III annis 25 regnavit.

719. Inde, anno Domini VII°XIX°, Dagoberto minore rege Francie mortuo, Lotharius — — — — annis duobus.

721. Leonis tereii imperatoris anno quarto, Luitprandus rex Longobardorum transtulit, — — — — in urbem Papyam.

Anno Domini VII^eXXI^o, mortuo Lothario rege Franco-
rum, Franci quemdam Chilpericum ^a nomine sibi regem
preficiunt, relinquentes Theodericum filium Lotharii
cui Karolus Martellus contradicens rebellat

Cf. Sigeb.
Chr. 721.

Unde, anno quinto regni Chilperiei, Karolus aciem
direxit in campum Vinciacum ^b adversum Chilpericum
regem et Reginfridum principem ejus milicie, domi-
nica die illuscescente, XII° kalendas aprilis, anno
Domini VII^eXXX^o, et triumphum de eis sicut desi-
deravit adeptus est,

Cf. Hugo
Flavinian.
717.

et Theodericum filium Lotharii in regno Francie
restituit, qui regnavit XV annis.

Sigeb. Chr
726.

Anno Domini VII^eXXXIII^o Gregorius tertius
— — — ut romanam ecclesiam liberaret a Longhobardis,
qui Alpes cum magno exercitu pertransiens Romam
a Longhobardis liberavit.

Martin. Pol
Pont. 711.

Circa hec tempora, Pleetrudis relicta Pypini patris Karoli
ecclesiam sancti Petri de Skinate ^c construxit, in qua filius suus
Silvius ^d requiescit, et etiam sanctus Anglius quartus abbas
Stabulensis. Hec dum in pago Andaginensi ^e accumberet,
apparuit ei angelus tradens cartam rubeam litteris aureis
scriptam, monens ut ibidem monasterium clericorum in honore
beati Petri apostoli construeret, quod et fecit, et eis suum
capellatum Berengarium, quasi abbatem prefecit, qui
ibidem requiescit. Postmodum eadem Pleetrudis de palacio
suo in Coloniensi urbe scito, in honore beate Marie
virginis ecclesiam fecit, et ibi sepulturam accepit.

G. abb
fol. 14 r°.

Circa hoc tempus, edificata est ecclesia sancte Walbur-
gis ^f — — — ad memoriam futurorum.

Aeg. Aur.
II. 22.

a Chilpericum cod. b Vincianum cod. c Deskinate cod. d Silvius
cod. e Andagiensi cod. f Walburginis cod.

Allric. 734. Anno Domini VII^cXXXV^o, obiit Beda dictus venerabilis.

G. abb. fol. 14 v°. Tempore beati Huberti, vir nobilis Adalardus et ejus uxor Germiarria in sua proprietate cenobium nomine Eka fundaverunt, et in eo, cum suis filiabus Harlinde atque Relinde Deo sacratis virginibus, devote vixerunt, animas vero Deo reddentes; in uno sarcophago ibidem diete filie requiescunt.

G. abb. fol. 14 v°. Tandem, beatus Hubertus multis miraculis clarus, in loco dicto Fura, distante a Leodio XXX milibus, migravit ad Dominum. Indeque relatus Leodium, sepultus est in ecclesia beati Petri ante altare beati Albini confessoris Andegavensis, quem specialiter dilexerat. Obiit autem Hubertus circa annum Domini VII^cXXX^o, tertio kalendas Junii, quamvis festivitas ejus tertio nonas Novembris recolatur, quando Karlomannus frater Pypini ejus corpus, per manus Floreberti secundi episcopi Leodiensis, de terra levavit, anno ab ejus transitu XVI°, et in ecclesia beati Lamberti transtulit. Huberto successit anno Domini VII^cXXXI^o Florebertus episcopus Leodiensis secundus.

Florebertus Andegavis de stirpe regia natus, beati Huberti filius dicitur fuisse. Fuit autem, ut creditur, nutritus sub disciplina beati Remacli in cenobio Stabulensi. Prebuit autem, vivente patre, duabus congregationibus in Leodio canonicorum, scilicet beatorum Lamberti et Petri prebendas. Illic corpus beate Ode, clarens miraculis, elevavit, et in altari apud Amanium collocavit, illud consecrans in honore beate Ode et beati Georgii, in cujus martiris nomine antea consecratum fuerat. Postquam autem rexit ecclesiam Leodiensem circiter XVIII annos,

migravit ad Christum, sepultusque est in ecclesia beati Lamberti.

Hujus tempore, Karolus Martellus in Gasconia Albric. 735.
— — — — petivit usque Marsiliam.

5 Karolus Avennionem — — — — ad internationem delet. 734.

A Karolo obsessa Athinia rege Sarracenorum — — — — 735.
in profundo fluvio dicto Birra.

184 vº. Arelato ^a urbe Galliarum — — — — invadendi gratiam Sigeb. Chr. 738
abstulit.

10 Karolus Martellus victoriosissimus super Ysaram fluvium Albric. 750
obiit, anno XXVIIº principatus sui, in Cariziaco, anno
Domini VIIºXLº apud sancti Dyousii templum in paro-
chia Parisiensi sepultus est quod ditaverat prediis et
denariis, ornaverat preciosis reliquiis.

15 Eodem anno obiit Theodericus rex Francorum, et Vinc. Bell. XXIII. 150.
Hildericus ejus filius successit in regnum; qui regnavit
super Francos XI^m annis IX.

Inde, anno Domini VIIºXLIº mortuo Leone filius ejus Vinc. Bell. XXIII. 151.
Constantinus — — — — sub ipso pro recta fide periclitati
20 sunt.

Hujus Constantini anno primo, Vinc. Bell. XXIII 151.
Zacharias — — — — et cessavit papatus XII diebus. Martin. Pol. Pont. 741.
Hic libros Dyalogorum — — — — in Baconia silva fundavit. Vinc. Bell. XXIII 151.
Anno Constantini IIIº, cinis de celo cecidit.

25 Anno sequenti, corpus beatae Marie — — — — a se Sigeb. Chr. 745.
constructum transfertur.

Reliquit autem Karolus Martellus moriens IIII filios, G. abb. fol. 15 rº et Albric. 748.
scilicet Pypinum parvum qui leonem discerpit, Karloman-
num, Remigium et Grifonem. Quorum Remigius factus
30 est archiepiscopus Rothomagensis et sanctus obiit.

Pypinus vero et Karlomannus regnum patris inter se dividerunt in loco qui dicitur Vetus-Pictavis, Pypino, ut majore natu, Burgundiam Neustriam atque Provinciam sortito, Karlomanno vero Austriam, Alemaniam, atque Turingiam.

Sigeb. Chr. 745. Ordigo dux Bewarie, rapta sorore Pypini — — — — quamvis dampnosa superat.

Albric. 748 Grifo frater eorum, minor natu, — — — — custodie ipsum mancipant.

Post hec, liber effectus iterum contra fratres rebellat, sed Pypinus in Saxonia Grifonem et ejus complices — — — — sed ad Waffarium in Aquitania fugit.

Vinc. Bell. XXIII. 154. Karlomannus quoque, anno V^o principatus sui, divino timore compunctus — — — — post laudabilem vitam quievit in Domino.

G. abb. fol. 15 r°. Eucherius, Aurelianensis episcopus, episcopio privatus quia Karolo Martello contra Raginfredum ad bellum euntem, urbem Aurelianensem, timore Raginfredi, apperiri noluisse apud Sercinium, vicum Hasbanie, exulatus est, et in cenobio Sancti Trudonis in sanctitate obiit.

Hic quodam die, dum oraret raptus est, et vidit Karolum in inferno torqueri, eique interroganti responsum est ab angelo ductore quod paciebatur quia res ecclesiarum et Deo serviencium ac pauperum abstulerat. Tunc filius ejus Pipinus, ista sciens, synodo apud Lipturas congregata, quantumcumque potuit res ecclesiarum reddere curavit.

G. abb. fol. 15 r°. Florebarto successit anno Domini VII^c XLIX° Fulcarius Leodiensis episcopus tercius.

Fulcarius prefuit XIX annis et mortuus est in senectute bona.

Eodem tempore Hildricus regnabat — — — — nihil-
que in regno nisi nomen habebat. Martin, Pol.
Imp. 754.

Pypinus vero fratre suo Karlomanno — — — — et major
domus dicebatur.

185 rº. **Misitque** Pypinus ad Zachariam papam consulens — — — — Vinc. Bell,
XXIII. 154.
et monachico tegmine palliato

cum uxore sua, Martin, Pol.
Imp. 754.

anno Domini VII^eL^o statim Pipinum parvum sibi
regem constituerunt, Vinc. Bell,
XXIII. 154

10 quem sanctus Bonifacius — — — — in regem **Suessionis** Martin, Pol.
Imp. 754.
unxit,

et regnavit post hoc annis XVIII — — — — super reges Sigebr. Chr.
750.
Francie.

Interim Zacharias papa moritur et Stephanus secundus Martin, Pol.
Pont.
741. 751
15 — — — — et cessavit papatus mense uno diebus V.

Anno sequenti Aystulphus rex Longhobardorum per Martin, Pol.
Imp. 754.
quosdam — — — — tantam hominum et ecclesiarum afflic-
tionem cernens,

Stephanus papa ad expetendum Pypini regis auxilium in Sigebr. Chr.
752.
20 Franciam venit et Karlomannus frater Pypini jussu
abbatis sui licet invitus ut negocium pape apud
fratrem suum impetraret.

Porro Pypinus rex ubi prefatum papam venientem Vinc. Bell,
XXIII. 156.
— — — — ejus omnibus totis se nisibus obedire promisit.

25 Quod et fecit.

Sed quia hyemps erat — — — — apud sanctum Dyoni- Albric. 755
sium cum hyemare fecit.

Pypinus a Stephano papa cum filiis suis Karlomanno et Sigebr. Chr.
752
Karolo,

50 jam XII annorum, Albric. 755.

et **Bertrada** uxore sua cognomine **Berta** in regium Sigebr. Chr.
752.
honorem sacra unctione confirmatur et per eos
eorum generatio — — — — apo-
stolico anathemate interdicitur.

- Sigeb. Chr. 753. Post hec Italiam Pipinus ^a aggreditur — — — — pacem
facere cum Romanis ad nutum Pypini compellitur.
- Albric. 754. Sed remeante Pypino fedus — — — — extra cymiteria
proiecit.
756. Pypinus rex Italiam repetens — — — — restitui fecit. 5
Tunc Pypinus a papa et principibus in patrieum
Romanorum est electus,
- Albric. 756. et ita prospere in Gallias revertitur.
- Sigeb. Chr. 754. Anno sequenti Karlomannus monachus — — — —
quod ipse in Thoringia fundaverat honorifice tumulatur. 10
- Vinc. Bell. XXIII. 157. Huic successit Lullus — — — — predicat orbis.
Vinc. Bell. XXIII. 158. Anno Domini VII^cLVII^o caput sancti Johannis Baptiste
— — — — honorifice susceptum a quodam monacho
religioso sacerdote nomine Felicio qui, orationis
gracia, in illis diebus Jerosolimam ab Occidentali 15
parte ^b adierat. Ac postmodum in eisdem finibus — — — —
subito redivivi resederunt.
- Albric. 757. Anno sequenti Aystulphus rex Longhobardorum — — — —
percutus moritur
- Martin. Pol. Pont. 756. Anno Domini VII^cLVIII^o Paulus — — — — et cessavit 20
papatus anno uno et mense uno.
766. Huic successit Constantinus — — — — mense uno.
- Sigeb. Chr. 767. Eodem tempore anno Domini VII^cLXVII^o Pypinus
multo exterminio — — — — captus ^c secum adducit.
768. Sed Waiferum sui in gratiam — — — — Pypinus 25
moritur anno Domini VII^cLXVIII^o,
- Albric. 769. et apud sanctum Dyonisiium tumulatur anno sue coro-
nationis XVIII°, dueatus autem sui ^d anno X^o. fol. 5
- Vinc. Bell. XXIII. 161. Cujus filius Karolus — — — — in urbe Suessionica,
- ^a Pipinus *inter lineas cod.*   ^b parte *in margine exteriori cod.*   ^c captus
inter lineas cod.   ^d sue *cod.*

qui cum biennio regnasset — — — — sicque Karolus regni monarchiam tenuit.

Fuleario Leodiensi episcopo successit Agilfridus in Leodio episcopus quartus. G. abb. fol. 15 vº.

5 Agilfridus vir preclarus et nobilis ex palacio Karolomagni in episcopum Leodiensem fuit assumptus anno Domini VII°.LXVIII°, qui sedit XVI annis.

Eodem anno, qui fuit annus XXVII Constantini imperatoris, Constantino — — — — oculisque privato, Vinc. Bell. XXIII. 167.

10 Stephanus tertius — — — — mensibus V diebus XXVI, quem etiam gentibus — — — — morte Constantinus martirizavit. Martin. Pol. Pont. 768. Vinc. Bell. XXIII. 167.

Huic successit Adrianus — — — — mensibus III diebus XXVIII. Martin. Pol. Pont. 771.

15 Hic Adrianus in magna angustia et tribulatione positus Karolum regem ad defendendum res ecclesie Romane contra Desiderium Longhobardorum regem accersit. Qui Karolus collecta multitudine suorum, Alpes transiit, Papiamque obsedit. Ibiq̄ relicto exercitu
20 — — — — et, nisi resipiscerent, bona eorum publicari precepit. Vinc. Bell. XXIII. 168.

Regno itaque Longhobardorum destructo, totaque Italia sub jure regni Francorum redacta, Karolus reversus est ad propria. Vinc. Bell. XXIII. 170.

25 Constantinus vero imperator plaga pessima incendiis — — — — et imperavit annis sex. Vinc. Bell. XXIII. 171.

Hujus anno primo quibusdam in Ytalia rebellionem meditantibus — — — — ceteris majestate sui nominis terrorem incussit

30 Anno sequenti, Karolus rex in Hyspania Cesaraugustam vastando — — — — aliasque urbes in dedicionem accipit.

Karolus rex orationis causa — — — — et captus a febre mortuus est.

Vinc. Bell
XXIII. 172. Post ^a quem uxor ejus Hyrene — — — — annis decem.
Cepit autem anno Domini VII^cLXXXII^o.

G. abb.
fol. 15 v°. Agilfridus episcopus Leodiensis obiit anno Domini :
VII^cLXXXII^o, cui anno sequenti successit Gerbaldus
Leodiensis episcopus quintus.

Gerbaldus vir nobilis presuit in episcopatu XXVI annis.

Sigeb. Chr.
788. Anno Domini VII^cXC^o, instancia Adriani pape et
Starasii patriarche — — — — et heresys execrantium yma- 10
gines Dei imperpetuum abdicatur.

789. Eo tempore Karolus Colonie — — — — pontes duos ^b
construit.

790. Qui circa pauperes non solum — — — — ut christianis
sub eis degentibus esset relevatio. 15

791. Anno Domini VII^cXCII^o, Constantinus sextus matrem
suam Hyrenem — — — — eisque in sola fuga spem fol. 186
evadendi relinquit.

792. Pypinus eciam Karoli regis filius ex concubina, gibbo
— — — — alii exiliantur, pauci perimuntur. 20

793. Anno secundo Felicianus heresis — — — — ab ipso
Felice auctore abdicatur.

793. Saxones in fide Dei — — — — vacillant.

793. Sed virtute Karoli conterriti — — — — fidelitati.

794. Karolus rex non solum patria lingua — — — — cum 25
ante quatuor tantum cardinales venti nominarentur.

Martin. Pol.
Pont. 796. Anno Domini VII^cXCVI^o, Leo tercius — — — — et
cessavit papatus diebus tribus.

Sigeb. Chr.
798. Cujus temporibus Hyrene imperatrix super erepto
— — — — et sola annis IIII imperat. 30

a Post quem usque annis decem in margine inferiori cod. *b* duos in
margine interiori cod.

Cum autem anno primo Hyrenes Leo papa celebritatem
letanie — — — — ae videndi officium divinitus ei reformatur. Vinc. Bell. XXXIII. 176.

Et tandem de manu eorum erutus — — — — omnes
Romanorum motus sedat ^a, Sigeb. Chr. 799. 800.

5 et ipsum Leonem papam in sede romana re colloca- 800.

Romani autem qui ab imperatore Constantinopolitano
— — — — regem Ytalie ordinatum collaudant. 801.

Anno Domini VIII^cIII^o, Nycheforus imperavit annis IX
in Constantinopoli. Martin. Pol. Imp. 799.

10 Karolus vero cum imperatore Constantinopolitano Cf. Einhardi V. Karoli 28.
hoc modo pacem perpetuam componit ut alter
alterius semper nominetur frater, et alter ab altero
semper juvetur.

15 Grecus autem imperator Orientem, Karolus vero Cf. Sigeb. Chr. 801.
suique successores habeant Romam cum toto Occi-
dente. Ab isto ergo Karolo monarchia mundi trans-
fertur ad Francos et tenuerunt eam per annos CII.

Karolus Aquisgrani basilicam mire pulcritudinis in Sigeb. Chr. 795.
beate Virginis honore construxit ad eujus structuram
20 — — — — marmora devehit fecit.

In eujus consecratione concilium convocavit in quo fuit Leo
papa, et romani cardinales, episcopi Ytalie et Gallie, et alii
numero CCCLXV absque abbatibus et aliis ecclesiarum
prelatis. Interfuerunt eciam romani principes, marciones,
25 comites, principes Ytalie, Saxonie, Bavarie, Allemanie et
utriusque Francie tam orientalis quam occidentalis, ut sedes
regia ibi locaretur.

Karolus eciam terram sanctam a Sarracenis — — — — Martin. Pol. Imp. 801.
Aquisgrani reposuit.

30 Tempore Gerbaldi episcopi Leodiensis, idem Karolus G. abb. fol. 16 r°.

magnus in ecclesia Hoyensi XV canonicos sub abbate instituit, faciens ibidem comitatum, cujus ultimus comes fuit Anfredus et Basinus primus.

Tempore Karoli scole a Roma Parisius translate sunt.

Aeg. Aur. II. 53. Obiit autem Gerbaldus Leodiensis episcopus XV° kalendas novembris.

G. abb. fol. 16 v°. Huic successit, anno Domini VIII^cIX^o, Walcandus episcopus Leodiensis VI^{us}. Circa cujus tempora isti tres episcopatus, scilicet Mindensis, Monasteriensis, et Osnabrugensis ^a, facti sunt suffraganei ecclesie Coloniensis, temporibus Karoli magni, sub quo ille provincie fidem catholicam suseperunt.

G. abb. fol. 16 v°. Walcandus prefuit annis XXVIII. fol. 186 v

Cujus temporibus Karolus testamentum suum, factum sua et Leonis pape auctoritate, roboravit, et morbo subreptus, per quatuor annos — — — febribus correptus est.

Sigeb. Chr. 814. Et tandem gloriosus imperator — — — statu quoque sancte ecclesie ordinato,

Martin. Pol. Imp. 801. ac thesauro suo pluribus ecclesiis distributo, plenus bonis operibus, Aquisgrani moritur,

Hugo Floriac. Chr. p. 177. anno Domini VIII^cXIII^o, scilicet V^o ^b kalendas februarii — — — regni vero sui XLVII°, ex quo autem imperator et augustus est factus anno XIII°, consecrationis Walcandi episcopi Leodiensis anno quarto.

Vinc. Bell. XXIV. 26. Ludovicus vero ejus filius — — — imperator post patrem creatur,

Sigeb. Chr. 814. qui imperavit annis XXVI.

a Obseburgensis cod. b V^o inter lineas cod.

Hic fuit semper preceptorum Domini — — — — strenuis- Vinc. Bell.
simus propugnator. XXIV. 26.

Hoc tempore legati Michaelis imperatoris — — — — qui Martin. Pol.
cum magno recepti sunt gaudio. Imp. 815.

5 Anno Domini VIII^oXVI^o, Stephanus quartus — — — — Pont. 816.
et cessavit papatus diebus XVIII.

Hic, pro pace et unitate ecclesie confirmanda, Otto Fris.
Francie iter arripuit ad pium Ludovicum a quo V. 55.
honorifice receptus est — — — — coronatus Romano-
rumque imperator pronuntiatus.

10 Tunc temporis ceperunt deponi ab episcopis — — — — Helin, 820.
vestes et alia secularia pariter ornamenta.

Anno Domini VIII^oXVII^o, Paschalis — — — — et Martin. Pol.
cessavit papatus diebus XVIII. Pont. 817.

15 Floruit hiisdem temporibus Theodulphus Floriacensis Hugo
abbas et Aurelianensis episcopus — — — — a vinculis Floriac. Clr.
absolvi precepit et priori gratie redonavit. p. 181.

Ludovicus pius imperator ex Emengarde conjuge
sua, nobilissima filia Emerici, sorore sancti^o Wilhelmi,
20 tres filios habuit, scilicet Lotharium, Ludovicum et Pypinum, Martin. Pol.
quos Ludovicus genuerat patre suo Karolo adhuc Imp. 815.
vivente, sed Emengardis, circa quartum annum
imperii Ludovici, obiit. Qua mortua, duxit inde
idem Ludovicus in uxorem Judith, filiam Welphi
25 ducis Bewarie, ex qua genuit Karolum Calvum.
Ludovicus inter quatuor filios suos imperium dividit,
primum scilicet Lotharium cesarem fecit — — — — et
Acquitaniae regem fecit. Regnum vero Francie occidentalis
pro Karolo juniore filio suo retinuit, sed Lotharius
30 hanc imperii divisionem — — — — sibi subjicere temptavit, Hugo Flor.
Hist. ecc. 814.

a sancti inter lineas cod.

- Helin. 840. et adhuc vivente patre, nomen imperatoris — — — — ex
Judith uxore natum crebrius osculabatur. Sed, disponente
Deo, populus Ludovicum pristino honore restituit.
et filii ejus veniam de commisso ei exposcunt.
- Sigeb. Chr. Anno Domini VIII^cXXII^o, Lotharius filius Ludovici 5
825 pii — — — — imperatoris atque augusti nomen accepit.
- Martin. Pol. Anno Domini VIII^cXXIII^o, Eugenius secundus — — — —
l'ont. 824. mensibus duobus.
827. Isti successit Valentinus primus — — — — et cessavit
papatus VIII diebus. 10
828. Cui successit Gregorius quartus, qui et Leo quartus.
Hic sedit annis XVI.
Hic assensu Ludovici imperatoris — — — — quod ex fol. 18
institutione Bonifacii pape Romani faciebant.
- Albric. 858. Recuperato Ludovicus pius imperio — — — — et exercitii 15
prestantioris armorum cultioris habitus et dulcioris elo-
quencie
- G. abb. Walehandus Leodiensis episcopus in monasterio Anda-
fol. 16 v°. ginensi ^a, clericis expositis, monachos instituit, reliquiasque
corporis beati Huberti de Leodio illuc transtulit; locum 20
vero possessionibus suis et sui fratris Erohengoldi ditavit.
- Albric. 821. Jonas episcopus Aurelianensis vitam beati Huberti
scriptus ad Waleandum edidit.
- Aeg. Aur. Anno Domini VIII^cXXXVIII^o, obiit idem Waleandus
II 34. — — — — quam dicitur construxisse et consecrasse. 25
- Albric. 809. In villa vero Andaginensi ^b, que nunc sanctus
Hubertus dicitur, fuerat castrum, tempore beati
Servatii episcopi Tungrensis, dictum Ambra, caput
Amberlaci fisci, quod castrum ab Hunis ex toto fuit

^a Andaginiensi cod.   ^b Andaginiensi cod.

destructum, et in eodem loco Plectrudis relicta Pypini Albric. 809.
 principis, filii Begge, monente angelo, de eisdem
 lapidibus monasterium in honore beati Petri apostoli
 fecit, quod nunc est ecclesia sancti Huberti.

5 Walcando successit Pyrardus episcopus Leodiensis. G abb.
 fol. 16 vº.
 Pyrardus pontificali dignitate est functus per duos annos.

Tempore cujus Ludovicus pius imperator ad mortem Albric. 840.
 infirmatur — — — — dominicum corpus fuit.

Obiit autem anno Domini VIIIºXLº — — — — imperii
 10 vero XXVIº.

Cujus corpus a fratre suo Dragone — — — — et in
 ecclesia sancti Arnulphi episcopi et confessoris eorum
 tritavi^a sepultum.

Lotharius solus — — — — annis XVI post patrem Sigeb. Chr.
 15 imperavit. 840.

Sed ante obitum sui patris XVIII annis a Paschali Helinand.
 827.
 papa consecratus — — — — imperatoris et augusti nomen
 accepit.

Karolus calvus et Ludovicus — — — — contra eum Sigeb. Chr.
 20 insurgere parant. 841.

Lotharius vero contra eos exercitum duxit adjuncto
 sibi Pypino cum Aequitanorum populo. Conseritur 842
 inter eos pugna in pago Autisiodorensi apud Fontiniacum
 campum,

25 in quo bello atrociter inter se dimicaverunt — — — — Albric. 842.
 victoriam tamen Karolus et Ludovicus obtinuerunt.

37 vº. Bellum VIIº kalendas Julii, sabbato die, actum est Ruod. Fuld.
 841.
 anno Domini VIIIºXLIIº.

Eodem anno obiit Pyrardus Leodiensis episcopus. G. abb.
 fol. 16 vº.

a triavi cod.

- G. abb. fol. 16 v°. Hyrcharius ^a episcopus Leodiensis VIII^m successit
Pyrardo. Hic rexit ecclesiam Leodiensem per annos XV.
Anno vero secundo ipsius pontificatus, Lothario
Sighb. Chr. Ludovico et Karolo fratribus nundum a bello desisten-
843. tibus, — — — — et ita pax usque in annum sequentem
indueiatur. 5
- Martin. Pol. Anno Domini VIII^mXLIII^o Sergius secundus — — — —
Pont. 844 proprium nomen mutaverunt.
- Albric. 844. Eodem anno, inter partes descripto regno, fratres
— — — — ab eo denominatur Lotharingia. 10
- Ex hinc, diviso regno, regna duo modo, scilicet orientale
et occidentale, — — — — Karoli calvi tenet et Pypini
scilicet regnum ^b Aquitanie.
- Sighb. Chr. Post divisionem factam Karolus — — — — ejus frater in
844. Germania annis XXXIII. 15
- 855 Ludovicus filius Lotharii — — — — regnavit XI annis.
- Martin. Pol. Anno Domini VIII^mXLVII^o Leo quartus — — — — et
Pont. 847 cessavit papatus VI diebus.
- Post hunc Johannes Anglicus — — — — et cessavit papatus
mense uno. 20
- Hic, ut dicitur, femina fuit — — — — non describitur
in cathalogo ^c pontificum romanorum.
- Martin. Pol. Exeunte fama in Affricam et Hyspaniam de pugna horum
Imp. 840. trium fratrum — — — — Galliam intrant ferro igneque
devastantes. 25
- Sighb. Chr. Normanni in patriam suam — — — — nullus nisi unus
854. puer remaneret.
855. Lotharius vero, XVI° anno sui imperii, regno renun-
ciavit — — — — non multo post, eodem anno,
III° kalendas octobris, 30
- Ruod. Fuld. III° kalendas octobris,
855.

a Ryrcharius *cod.*   *b* regnum inter lineas *cod.*   *c* cathalago *cod.*

anno Domini VIII^cLVI^o obdormivit in Christo.

Sigeb. Chr.
855.

De ejus anima maxima inter angelos et demones altercatio

Martin. Pol.
Imp. 850.

— — — — sed monachis orantibus demones sunt fugati.

Anno Domini VIII^cLVII^o Ludovicus secundus — — — —

Martin. Pol.
Imp. 855.

5 Iste habuit prelium cum Romanis.

Anno vero Domini VIII^cLXV^o, sui quoque imperii

IX°, Normanni Galliam repetentes — — — — tanquam
oves a lupis consumuntur.

Sigeb. Chr.
866.

Eodem anno quo Lotharius imperator obiit,

10 Benedictus III^{us} — — — — et cessavit papatus diebus XV.

Martin. Pol.
Pont. 855
858.

Isti successit Nycholaus primus — — — — imperator

188ro. sua presencia roboravit.

Adrianus secundus succedens isti sedit annis V.

867.

Hyrearius episcopus Leodiensis obiit tereio kalendas

G. abb.
fol. 16 v°.

15 augusti circa annum Domini VIII^cLV^m.

Franco, Leodiensis episcopus factus IX^{us},

anno Domini VIII^cLVI^o,

Aeg. Aur.
II. 52.

tunc de cenobio Lobiensi assumptus rexit ecclesiam

G. abb.
fol. 16 v°.

Leodiensem annis XLVIII. Circa idem tempus in Leodio

20 tanta inundatio pluviarum fuit ut domos lapideas everteret, et
eas cum hominibus in Mosam violenter per civitatem
precipitaret.

Anno Domini VIII^cLXXIII^o Johannes VIII^{us} — — — —
ecclesiam beati Benedicti in monte Cassino destruxerunt,

Martin. Pol.
Pont 872.

25 et Beneventanam regionem devastabant contra quos

Vinc. Bell.
XXIII. 59.

Ludovicus imperator viriliter occurrit et cum fratre suo

— — — — cum multorum suorum dispendio rediit.

Post hec, iterum Ytaliam repetens, obiit ibidem, anno
sui imperii XXI°.

42.

50 Karolus vero calvus ejus patruus, rex Francie occi-
dentalis, hoc intelligens Romam properat, et Johannem

Sigeb. Chr.
876.

- Sigeb. Chr. 876. papam cum Romanis per munera — — — ipse per aridum alveum Germanie regnum intraret.
- Albric. 876. Interea Ludovicus senior rex Germanie moritur apud Franckeneborch, tres filios relinquens, scilicet Karlo-
mannum patrem Arnulphi — — — qui non multum post
etiam imperavit. 5
- Otto Fris VI. 6. Porro Karolus imperator, morte fratris audita, regnum Lotharingie invadere molitur, collectaque milicia primo a palacium Aquisgrani occupans, capellam spoliat hiis quae Karolus magnus avus ejus de Constantinopoli attulerat et ibidem posuerat, videlicet prepucium Domini, spineam coronam, unum de clavis, sudarium, de ligno crucis, manna et quaedam alia. Quae pignora hic Karolus calvus transtulit, videlicet prepucium apud abbasiam Sancti Salvatoris de Carophio que
sita est in Aquitania, sudarium apud Compendium, nam
ibidem fecerat monasterium in honore beati Cornelii
eujus corpus a Roma illuc transtulerat, et hoc
castrum cogitaverat facere — — — unum de clavis
Domini, de ligno crucis, manna et quaedam alia ibidem
posuit. 10 15 20
- Otto Fris VI. 6. Karolus calvus, Aquisgrano spoliato, usque Coloniam progreditur — — — fines regni intrasse missa legatione,
Sigeb. Chr. 877. rogabat ea quae pacis sunt — — — et multo dedecore fugere compulit. 25
- Cf. Vinc. Bell. XXIV. 42. Flandria usque ad hoc tempus adhuc nunquam habuerat comitem, sed a regum Francorum forestariis regebatur — — — itaque comitatus Flandrie ab hoc Balduino habuit exordium.

Karolus calvus imperator Romam secundo petiit — — — — Otto Fris.
Papiam se contulit. VI. 6.

Audiens fratuclos suos — — — — a quodam Sedechia Sigeb. Chr.
188 vº. Judeo male pocionatus Manthue moritur, 878.

3 anno Domini VIIIºLXXIXº, VIº idus octobris, imperii Albric 877.
sui anno secundo, regni sui Francie XXXVIº.

Karolus junior — — — — in imperatorem creatur a Sigeb. Chr.
Romanis. 878.

10 Ludovicus vero balbus rex Francie, filius Karoli
calvi, a Johanne VIIIº papa apud Treas in imperatorem
benedicitur, et ideo, hic papa a Romanis — — — — Martin Pol.
fere per annum fuerat commoratus. Pont. 872.

Ludovicus autem balbus obiit anno Domini VIIIºLXXXº Sigeb. Chr.
— — — — regnaverunt similiter quinque annis, Bosonem
15 semper persecutorem habentes 880.

Karolus rex Baioarie, filius Ludovici senioris regis
Germanie, obiit eodem anno, VIIº kalendas aprilis,
relinquens duos heredes, scilicet Arnulphum impera-
torem. et sororem ejus matrem beati Mengoldi
20 martyris comitis Hoyensis.

Eodem anno, Karolus ejus frater a Johanne papa in Sigeb. Chr.
imperatorum coronatur. 882.

Sed tereio anno post suam coronationem, Ludo-
vicius junior, rex Germanie, eorum frater, moritur,
25 et ita Karolus imperator Alemaniam, Germaniam et
Ytaliam pacifice solus possedit.

Anno Domini VIIIºLXXXIIº Martinus — — — — Martin Pol.
et cessavit papatus diebus duobus. Pont. 882.

Normanni morte regis Germanie Ludovici comperta Otto Fris.
— — — — igne consumunt, VI. 8.

- Sigeb. Chr. 885. Et inde, Metim venientes. — — — — Valerius Metensis episcopus cesus est.
- Albric. 888. Inde, percurrentes alveos tam Sequane quam Materne, desolatis usque Campaniam — — — — et armentum in presepibus non relinquunt. 5
- Sigeb. Chr. 882. Anno Domini [VIII^c]° LXXXVI°, presulatus Francorum XXXI°, Normanni Wal fluvium ingressi totam Batuanam — — — — pignora tucioribus locis absconderant.
- Sigeb. Chr. 882. Deinde Normanni, adjunctis sibi Danis, — — — — ferro et igni devastant. 10
- Albric. 881. Rex Ludovicus, frater Karlomanni, filius Ludovici balbi bellum gerens contra Normannos — — — — secundo nonas augusti, et apud sanctum Dyonisium sepultus est. Regnavit autem annis duobus, et regnavit ejus frater Karlomannus idem duobus annis. 15
- Albric. 884. Karlomannus rex Francorum tam ferro quam auro — — — — a singulari fera in venatu, apro videlicet, ferociter percussus obiit.
- Martin. Pol. Pont. 885. Eodem anno, Adrianus tertius — — — — ut imperator non intromitteret se de electione papali. 20
- Albric. 885. Audita Francie desolatione, Normanni — — — — ad auxilium sibi invitantes, Franciam ei subiciunt.
- Qui tunc solus ex stirpe Karolimagani superesse — — — — fol. 189
cum Normannis gessit bella.
- Contra quos apud Lovanium semel et bis — — — — etiam 25
in Francia annis VI.
- Hic annus Domini VIII°LXXXV^{us} fuit Karoli — — — —
secundum privilegium sancti Benigni.
- Martin. Pol. Pont. 885. Eodem anno, Stephanus quintus — — — — et cessavit papatus diebus V. 30

Post hec, anno Domini VIII^cLXXXVII^o, Normanni Sigeb. Chr. 887.

— — — — Parisius obsident.

Sed videntes civitatem Parisius — — — — transferunt in Albric. 888.
superiora fluminis ultra Parisius.

5 Karolus imperator lenis animoque remissus — — — —
corporis elegantia videretur.

Karolus imperator, anno XII° sui imperii, cum corpore Otto Fris. VI. 9.
et animo — — — — ut pane egens ab Arnulpho jam rege
facto stipendia miserabiliter exigeret.

10 Qui paucos fiseos in Alemannia — — — — eodem anno Albric. 890.
obiit,

ae in monasterio Augiensi humatus est. Otto Fris. VI. 9.

Eodem anno, Formosus episcopus Portuensis — — — — Martin. Pol. Pont. 891.
et cessavit papatus mensibus duobus.

15 Eodem anno, occidentales Franci Odonem — — — — Albric. 890.
multa prelia gerens viriliter contra Normannos.

Odone rege in Aquitania commorante — — — — in Albric. 893.
regem benedici faciunt.

20 Qui rex effectus armis et odiis — — — — post ipsum
recipiendi concessit.

Arnulphus rex vocatu Formosi pape — — — — ad Urbem Otto Fris. VI. 15.
usque progreditur.

25 Qua capta illos qui papam — — — — in imperatorem Sigeb. Chr. 900.
benedicitor, anno Domini VIII^cXCIII^o, qui VII annis
imperavit.

Hoc tempore erat Raynerus comes Hanoniensis et
dux Hasbani, qui duos habuit filios, Reynerum
comitem Hannonie et Lambertum comitem Lova-
niensem.

30 Anno Domini VIII^cXCVI^o Bonifacius VI^{us} — — — — Martin. Pol. Pont. 896.
diebus XV et cessavit papatus XI mensibus.

- Martin. Pol. Isti successit Stephanus VI^{us} — — — — et cessavit
Pont. 897. papatus diebus tribus.
- Albric. 896. Dux Rollo cum terribili multitudine barbarice juventutis
— — — — qui capti fuerant a Rayneri milicia redditus est
et redemptus. 5
- Otto Fris. Quod audiens Arnulphus — — — — repedantes solam
VI. 11. vitam servarent.
- Martin. Pol. Anno Domini VIII^oXCVIII^o Romanus — — — — diebus
Pont. 898. XXII.
899. Isti vero successit Theodorus — — — — XX diebus. 10
- Robertus dux Senonensis, frater Odonis, genuit
Hugonem, qui Hugo genuit secundum Hugonem
dictum Capet, postea Francie per invasionem regem.
- Sigeb. Chr. Odo rex Francorum moritur — — — — toto regno Fran-
899. corum recepto, regnavit annis XXVI. fol. 189 v
- Martin. Pol. Anno Domini VIII^oXCIX^o, Johannes IX^{us} — — — —
Pont. 900. sedit annis duobus.
902. Inde, Benedictus III^{us} — — — — et cessavit papatus
diebus tribus.
- Cf. Hiis temporibus Hungari ex quadam insula maris 20
Otto Fris. Pannoniam venientes dominium sibi subjugaverunt, et
VI. 10. ibidem habitantes, mutato nomine, ejusdem terre
deinceps post ipsos nuncupatur Hungaria.
- Albric 902. Post vero multas victorias imperator Arnulphus in
Baioaria moritur, III° kalendas decembris, anno Domini 25
IX^oII^o, regni sui XII°, imperii vero VII°. Arnulpho
successit, anno sequenti, filius ejus Ludovicus,
sed ad coronam imperii non pervenit.
- Sigeb. Chr. Unde ipse fuit finis imperii quantum ad posteri-
912. tatem Karolimagni, culpis exigentibus, quia ecclesias,

quas patres eorum extruxerant, non fovebant sed potius dissipabant.

Anno Domini IX^cIII^o, Leo V^{us} — — — — XL diebus, Martin. Pol. Pont. 903.
et cessavit papatus anno uno.

5 Hungari, statim post mortem Arnulphi — — — — Albric. 902, 904.
operi capacitate sui aptos utreque acies convenere.

Post multam stragem Ludovicus rex ab Hungaris Albric. 904.
vincitur,

et ejus regnum sub tributo eorum redigitur. Sigeb. Chr. 903.

10 Anno Domini IX^cVI^o, Christoforus — — — — VII men- Martin. Pol. Pont. 906.
sibus, et cessavit papatus mensibus V.

Circa eundem annum, qui erat quasi XL^{us} episco- G abb. fol. 16 v°.
patus Franconis Leodiensis episcopi, cum iterum
Normanni Galliam peterent totamque, ut prius, vasta-
15 rent, et circa Leodium multos molestarent, ipse Franco, fol. 17 r°.
armis assumptis, post multorum bellorum assultus eos a
finibus Leodiensibus propulsavit, et quia humani sanguinis
effusioni interfuit, ab altari humiliter se subtraxit. Hic, in
eclesia Ekensi corpora sanctarum virginum Reinille et
20 Harlindis elevavit, Leodiensi ecclesie Lustinum contulit;
nam ibidem fuerat abbacia, sed a Normannis erat
destructa. Franco eciam acquisivit ^a suo episcopatu
abbaciam Lobiensem et preposituram Fossensem cum suis
appendiciis.

25 Anno Domini IX^cVII^o, Berengarius imperavit in
Italia III annis.

Eodem anno, Sergius — — — — et cessavit papatus Martin. Pol. Pont. 907.
VII diebus.

Anno Domini IX^cIX^o, VI° idus februarii passus est in G abb. fol. 17 r°.

a syllaba vit in margine interiori cod.

G. abb. Hoyo comes et dux et martir beatus Mengoldus, Arnulphi
fol. 17 rº. imperatoris Romanorum nepos ex sorore.

Karolus magnus genuit Ludovicum pium imperatorem. Ludovicus autem imperator genuit Ludovicum regem Germanie. Ludovicus autem rex genuit Karlomannum regem Bewarie. Karlomannus autem rex genuit Arnulphum imperatorem et ejus sororem, quae genuit beatum Mengoldum. 5

Albric. 899. Cujus pater legitimus fuit Ilugo, rex Anglorum, — — — —
et antiquo rege Oswaldo Nordanumbrorum. 10

G. abb. Comitatus Hoyensis provenit ei ex parte Geile uxoris sue
fol. 17 rº. relictæ Wilhelmi comitis Hannoniensis. Horum filius fuit
Lietardus et alii heredes qui tenuerunt comitatum Hoiensem
unus post alium, usque ad tempora Anfredi comitis in
dyocesi Leodiensi. 15

Vit. Mortuo Wilhelmo comite, comes Albertus ejus frater
Mengoldi 6. 7. volebat Geilam relictam fratris exhereditare — — — —
et multa mala et homicidia ex hoc emergerunt.

19 Tandem victoria capta de inimicis Mengoldus et Geila
gracia Spiritus sancti illustrati — — — — sacrum
velamen sibi imposuit. 20

Albric. 910. Anno Domini IX^cX^o, abbacia Cluniacensis fundata est
a Wilhelmo comite pio principe Burgundie.

Deinceps, anno Domini IX^cXII^o, cepit ordo in
monasterio Cluniacensi, et Odo factus est abbas. 25

Albric. 912. Eodem anno dicitur dux Rollo baptisatus fuisse.

Karolus enim simplex rex Francie cum magnalibus
librato consilio — — — — baptisantur, et reliqui Norman- fol. 190.
norum gentilitatis errore relicto.

Ista antiqua Normannia ex qua isti Normanni 30
venerant est sita ultra Daciam versus Norwegiam, et

ista Normannia sita ultra Parisius tunc vocabatur Neustria. Sed ab eodem tempore quo illa terra data fuit Normannis, mutato nomine, usque nunc vocatur Normannia.

- 5 Ludovicus rex Alemannie filius Arnulphi imperatoris moritur, sed Conrardus filius Conrardi, fratris istius Ludovici, in Alemannia rex factus, anno Domini IX^cXIII^o, regnavit VII annis, tamen inter imperatores non numeratur quia non imperavit in Ytalia, et
10 ideo caruit benedictione imperiali.

Franconi successit, anno Domini IX^cIII^o Stephanus episcopus Leodiensis X^{us},

G. abb.
fol. 17 r°.

qui sedit annis XVIII.

Aeg. Aur.
II. 41.

Stephanus Metensis canonicus,

G. abb.
fol. 17 r°.

- 15 vir sanctitate et scientia clarus episcopus factus,

Aeg. Aur.
II. 39.

vitam sancti Lamberti martiris et passionem ad Herman-
num archiepiscopum Coloniensem urbanus edidit quam
Agilfridus ^a quondam fecerat. Cantum similiter qui in
solempnitate beati Lamberti canitur, scilicet

Sigeb. de
Scrip. ecc.
125.

- 20 responsoria et antiphonas musice fecit. Scripsit etiam capitularium librum in quo responsoria, capitula, versiculi, collecte, per singulas diei et noctis horas per totum annum distinguuntur. Fecit etiam responsoria de sancta Trinitate,

G. abb.
fol. 17 r°.

et condidit similiter sub dulci modulatione et regu-
25 lari cantum de inventione prothomartiris Stephani.

Sigeb. de
Scrip. ecc.
125.

Hujus tempore sanctus Gerardus abbas, fundator cenobii sancti Petri Broniensis, filius comitis Namurensis ex sorore ipsius Stephani episcopi, corpus sancti Eugenii Tholosane urbis episcopi in episcopatu Leodiensi transtulit.

G. abb.
fol. 17 r°.
fol. 17 v°.

^a Agilfridus *cod.*

Oratorium de Bronio primo jussu Pypini principis in saltu Malagnie accepimus fundatum et a beato Lamberto Trajectensi episcopo dedicatum.

G. abb.
fol. 17 v°.

Tempore ejusdem Stephani claruit sanctus Wibertus, qui Gemblacense monasterium in honore beati Petri fundavit in suo patrimonio, et cingulo mundane milicie deposito, monachus factus est in ecclesia Gorgiensi in Metensi dyocesi

5

Martin. Pol.
Pont. 914.

Anno Domini IX^cXV^o, Anastasius tertius — — — — et cessavit papatus diebus duobus.

10

916.

Inde, anno Domini IX^cXVI^o, Lando papa sedit mensibus sex.

Albric. 908.

Eodem anno Berengarius secundus imperavit in Italia VIII annis.

Martin. Pol.
Pont. 917.

Inde, anno Domini IX^cXVII^o, Johannes X^{us} ^a — — — — mensibus duobus diebus tribus.

15

Sigeb. Chr.
917.

Hungari Alemanniam — — — — ad Fuldam ^b perveniunt.

Albric. 919.

Anno VII° sui imperii,

Sigeb. Chr.
919.

Conrardus rex moriens — — — — Henricum ducem Saxonie.

20

Sigeb. Chr.
919.

Henricus itaque factus rex circa annum Domini IX^cXX^m, regnavit annis XVIII, et hoc per Alemaniam. Unde nec ipse inter imperatores computatur quia non regnavit in Ytalia, nec fuit per papam coronatus.

Sigeb. Chr.
921.

Hujus tempore Spitigneus dux Boemorum ad fidem convertitur.

25

G. abb.
fol. 17 v°

Postquam autem Stephanus rexerat ecclesiam Leodiensem XVIII annis, obiit XIII° kalendas junii, sepultus que est sub altare Sancte Trinitatis in cripta beati Lamberti.

Cf.
Sigeb. Chr.
925.

Karolus simplex rex Francie cum Henrico rege

30

Alemannie pactum iniit ob cuius eciam amorem
Lothariensi regno cedit.

XVII° kalendas julii actum est bellum inter Karolum Hist. Franc.
Sen. 922.
regem et Robertum fratrem Odonis regis Francie
3 defuncti ^a in pago Suessionico, non longe ab ipsa
civitate, secus ecclesiam sancte Genovefe, ubi cecidit
Robertus predictus regni invasor mortuus et ex
utroque populo non minima pars.

Post hec idem nobilis rex Karolus incidit in nefandam Siegb. Chr.
924
10 traditionem, nam ab Heriberto comite captus, Perone
custodie mancipatur.

Unde, anno Domini IX^oXXVI^o, idem Karolus, multis Siegb. Chr.
926.
doloribus attritus, in carcere moritur.

Qui recte vocari potest martir et sanctus quia injuste ab Chr.
S. Benig.
p. 814.
15 infidelibus — — — — Ludovicum ex Ognia regis Anglorum
filia.

Unde Ludovicus adhuc puer, Karolo patre suo Albric. 927.
incarcerato, confugit in Angliam.

Franci vero Rodulphum ducem Burgundie, qui
20 filiam Karoli simplicis duxerat in uxorem, in regem
Francie creaverunt quousque post ipsum Ludovico ^a
memorato Karoli filio moderamina reddiderunt.

Unctus est ergo in regem ipse Rodulphus III° idus julii Hist Franc.
Sen. 922.
in Suessionis civitate,

25 qui duobus annis regnavit. Siegb. Chr.
926.

Quo mortuo, per Guilhelmum archiepiscopum Senonen- Hist. Franc.
Sen. 936.
sem reductus est ab Anglia Ludovicus filius — — — —
unctus est in regem apud Laudunum.

Qui XXVII annis regnavit, Siegb. Chr.
928.

a defunctum *cod.*   *b* Ludovico in *marginē interiori cod.*

Fragment.
Hist. Franc.
p. 299.

et accepit Gheerbergam filiam Henrici regis Saxonie sororem primi Ottonis in uxorem, unde duos genuit filios, scilicet Lotharium post patrem Franconie regem, et Karolum Brabancie ac Lottringie ducem, et tunc Brabancia a Francia est separata.

G. abb.
fol. 17 v°.

Stephano Leodiensi episcopo successit Richarius XI^{us} fol. 190
Leodiensis episcopus, anno Domini IX^cXXII^o.

Richarius, vir catholicus, abbas Prumiensis et Stabulensis, Rome ordinatus est episcopus Leodiensis a Johanne papa hujus nominis X^o, repudiato Hilduino qui, data pecunia duei Bullionensi Gilberto, episcopatum ambiebat. Richarius erexit altare ante corpus sancti Lamberti; ecclesiam autem sancti Petri in Leodio a Normannis destructam reedificavit, edificiis ampliavit, XXX canonicos ibidem instituit, nam antea fuerant regulares canonici. Patrimonium suum in parochia Metensi, scilicet allodium de Nouroit, cum suis pertinentiis, decimis, vineis, censu, hominibus, et villam de Wavereis cum tota parrochia eidem contulit. Edificavit eciam ecclesiam super rivum Legiam dictum, ad honorem beati Servatii, qui Servatius ibidem de rupe quondam eduxerat fontem, qui ductus per canale sub terra usque hodie potum habitatoribus prebet, totam decimam de Ans et de Hambrui similiter custodie beati Petri contulit.

Martin. Pol.
Pont. 950.

Anno Domini IX^cXXX^o, Leo VI^{us} — — — — et cessavit papatus diebus X.

951.

In anno sequenti, Stephanus VII^{us} — — — — et cessavit papatus diebus II.

Eodem anno, Berengarius III^{us} imperavit in Ytalia VII annis.

Martin. Pol.
Pont. 952.

Deinde, anno sequenti, Johannes X^{us} — — — — mensibus X diebus XV.

Richarius edificavit per suam dyocesim, sicut et sui predecessores ^a Franco et Stephanus, plures ecclesias a Normannis destructas, interfectis abbatibus monachis et monialibus, in quibus novenos constituerunt clericos, inter quos constituerunt unum qui curam ageret et hospitalitatem tam presens quam absens exhiberet, ipsumque abbatem vocaverunt ne antiqua ^b devotio deperiret. Nomina abbaciarum : prima sancte Marie sanctique Lamberti Leodiensis; 2^a sancte Marie et sanctarum Harlindis et Reinule Ekensis; 3^a sancte Marie sancti Georgii sancteque Ode ^b Amaniensis; 4^a sancte Marie sanctique Domiciani Hoyensis; 5^a sancte Marie sanctique Severi Meffiensis; 6^a sancte Marie Cennacensis; 7^a sancte Marie sanctique Hadelini Cellensis; 8^a sancte Marie Namurensis; 9^a sancte Marie sanctique Perpetui Dyonensis; 10^a sancte Marie sanctique Petri Alnensis; 11^a sancte Marie sanctique Theodardi Thudiniensis; 12^a sancte Marie sanctique Rumoldi Machliniensis, dyocesis Cameracensis. Hii abbates dicuntur capellani episcopi quia binis vicibus et per singulos menses cum eo esse debent et horas decantare.

G. abb.
fol. 17 v°.

fol. 18 r°.

Henricus rex Alemannie obiit anno Domini Albric. 937. IX^cXXXVII^o, et, anno sequenti, Otto primus ejus filius in regem creatur.

Anno Domini IX^cXXXVII^o, Leo VIII^{us} — — — — et cessavit papatus die uno.

Martin. Pol.
Pont. 936.

Eodem anno Lotharius secundus imperavit in Ytalia annis duobus.

Inde, anno Domini IX^cXXXIX^o, Berengarius quartus cum filio suo imperavit in Italia IX annis.

Inde, anno sequenti Stephanus VIII^{us} — — — — et cessavit papatus diebus X.

et Martin. Pol.
Pont. 939.

a prediessores *cod.*   *b* aliqua *cod.*   *c* Odo cum *litt.* e *superscrip. cod.*

Albric. 941. Inde, anno Domini IX^cXLI^o, obiit Heribertus comes Trecentis et sepultus est — — — — et dominium eorum dedit episcopo Metensi.

Cf. Albric. 941. Eodem anno, factum est bellum inter Radulphum comitem Cameracensem nepotem Ludovici, filii Karoli simplicis regis Francie ex Adela sorore ejusdem Ludovici regis, et filios predicti Heriberti comitis pro comitatu eorum ex quo Radulphus a rege donum acceperat. In quo quidem bello multi nobiles mortui ceciderunt. Sed et Radulphus ibidem cecidit, et sepultus est in abbacia Waltiodorensi supra Mosam.

Inde, sub Ludovico Karoli simplicis filio, Hungaris Franciam, Austrasiam et Allemanniam depopulantibus, omnia circumquaque ferro et flamma incendio submittebantur.

Martin. Pol. Pont. 942. Anno Domini IX^cXLIII^o, Martinus secundus — — — — et cessavit papatus tribus diebus.

945. Isti successit Agapitus secundus — — — — mensibus VI.

G. abb. fol. 18 r°. Rexit autem Richarius ecclesiam Leodiensem annis XXIII, obiitque X^o kalendas augusti, et sepultus est in Leodio, in ecclesia beati Petri; cui successit Hugo episcopus XII^{us}, anno Domini IX^cXLVI^o.

Hugo preluit ecclesie Leodiensi duobus annis et sex mensibus, et obiit III° idus aprilis.

Martin. Pol. Pont. 953. Anno Domini IX^cLIII^o, Johannes XI^{us} — — — — et cessavit papatus diebus XV.

Eodem anno Bruno, vir gloriosus, dux Bullionis et Lothoringie, frater Ottonis regis Alemannie, factus est archiepiscopus Coloniensis.

Cum autem Johannes XI^{us} papa creatus fuisset

1 rº. venator et totus lubricus — — — — manum amputari
feecerat Martin. Pol.
Pont. 953.

Otto ergo, rex Alemannie, a Papia ad Urbem usque
progrediens — — — — de qua filium genuit tam regni
5 quam sui nominis successorem. Martin. Pol.
Imp. 955.

Hugoni episcopo Leodiensi successit, anno Domini
IX^cXLVIII^o, Farabertus episcopus XIII^{us}. G. abb.
fol. 18 rº.

Farabertus abbas Prumiensis factus episcopus Leodiensis
rexit ecclesiam VI annis: obiit autem,

10 anno Domini IX^cLIII^o, Aeg. Aur.
II 44.

kalendis septembris. Ipsius autem temporibus bellum
fuit super Mosam inter Courardum ducem Bullionis et
Lotthoringie, filium Brunonis, et Raginerum comitem
Hanoniensem. G. abb.
fol. 18 rº.

15 Anno Domini IX^cLVI^o, Ludovicus rex Francie
— — — — regnavit in Francia XXXI annis. Sigeb. Chr.
955.

Anno Domini IX^cLIX^o, sanctus Gerardus — — — — obiit. Sigeb. Chr.
959.

Circa eundem annum Bruno — — — — construxit
Colonie cenobium sancti Panthaleonis. Sigeb. Chr.
957.

20 Faraberto Leodiensi episcopo successit Ratherius epis-
copus XIII^{us}, G. abb.
fol. 18 rº.

anno Domini IX^cLIII^o,
qui prefit duobus annis. Sigeb. Chr.
954.
G. abb.
fol. 18 vº.

Ratherius Lobiensis monachus, ad regem Hugonem in
25 Ytaliam profectus, ab eodem Verone episcopus constituitur, sed
quia duci Baiouariorum contra Hugonem regem fauerat,
ab ipso Hugone de episcopatu propulsus, Papie exiliatur.
Tandem ad partes nostras reversus, Faraberto episcopo
Leodiensi mortuo, per Brunonem archiepiscopum Coloniensem
30 idem Ratherius Leodiensis episcopus ordinatur, anno
Domini IX^cLVII^o. G. abb.
fol. 18 rº.

- G. abb. fol. 18 v°. Hic, dum in mores hominum nimis mordaciter inveteretur, et nec potenti vel humili penitus deferret, indultis quantuliscumque episcopatus redditibus, a sede propulsus apud Lobias secessit, et XIX° anno ab expulsionem sua, qui fuit Notlgeri episcopi Leodiensis annus III^{us}, vitam finivit. 5
- Hic scripsit post suam expulsionem librum quem intitulavit Frenesim, alium similiter quem nominavit Inefficax, vitam vero Ursmari^a Lobiensis episcopi, et librum de corpore et sanguine Domini et de predestinatione, et librum sermonum scripsit. 10
- Ann. S. Jacobi Leod. 961. Otto puer Aquisgrani ab Ottone patre suo imperatore ascitur in regnum.
- G. abb. fol. 18 v°. Rexit autem Ratherius ecclesiam Leodiensem duobus annis; cui successit Baldricus primus, episcopus Leodiensis XV^{us}, 15
- Sigeb. Chr. 956. anno Domini IX^cLVI^o.
G. abb. fol. 18 v°. Baldricus, annuente suo^b avunculo Raginero longo collo, comite Montensi in Hannonia, factus est episcopus Leodiensis,
- Sigeb. Chr. 956. Ratherio ab episcopatu ejecto, anno Domini IX^cLVI^o, 20
G. abb. fol. 18 v°. qui prefuit ecclesie Leodiensi tribus annis; obiit autem XV° kalendas novembris.
- Sigeb. Chr. 962. Sanctus Guibertus fundator cenobii Gemblacensis — — — —. Corpus vero ejus in Brabantia ad cenobium Gemblacense relatum est. 25
- Martin. Pol. Pont. 955. Eodem anno, Johannes papa cum frequenter — — — —
965. communi voto Leo IX^{us} eligitur,
962. qui sedit — — — — et cessavit papatus diebus VII.
Tamen, ipso adhuc vivente, — — — — in papam eligitur et Leo destituitur, 30

a Ursmarii *cod.*   *b* ajuventute sua *cod.*

qui Benedictus sedit mensibus duobus, diebus V.

Propter quod Otto imperator hoc intelligens,

Romam cum magno exercitu — — — — in exilio sepultus
est.

Martin, Pol.
Pont. 962.
962.

Martin, Pol.
Imp. 755.

5 Baldrico successit Eraclius XVI^{us} Leodiensis episcopus, anno IX^cLIX^o.

G. abb.
fol. 18 v°.

Eraclius, claro Saxonum sanguine procreatus, plenissime
divinis scientiis et humanis imbutus, cum esset prepositus
Bonnensis ^a in episcopum Leodiensem est promotus. Hic totam
10 provinciam nostram nullis antea studiis illustratam, peritos
clericos colligendo, et eisdem sumptus ministrando, studiis
et scolis decoravit. Scholas frequenter intrabat, et majoribus
lectiones dabat. Postea, morbo qui dicitur lupus fere usque
ad mortem deductus, voto Turonicam civitatem adiit, et in
15 extasi factus, tactu baculi beati Martini in pontificalibus sibi
apparentis perfecte curatus est, et ad jussum beati Martini in
canonicum Turonensem receptus est, et ibidem eadem die
missam celebravit. Ecclesiam in Leodio in honore beati
Martini fecit et dotavit, et XX canonicos ibidem constituit, et,
20 de mandato beati Martini iterum sibi apparentis, canonicos
sancti Martini Leodiensis et Turonensis confratres fecit et
suos et eorum successores. Idem episcopus ecclesiam sancti
11 v°. Pauli in Insula usque ad fenestras construxit, et ibidem XX
canonicos deputavit. Constituit etiam ut in adventu Domini, et
25 a LXX^a usque ad Pascha, clerus in signum penitentie nigris
cappis amiceretur. Ecclesiam similiter sancti Laurentii
inchoavit, sed morte preventus eam non perfecit. [Co]^b rpus ^c
vero Euremari [martyr]^b is in Ruthis elevavit.

fol. 19 r°.

30 Anno Domini IX^cLXVII^o, Johannes XIII^{us} — — — —
mensibus XI diebus XV.

Martin, Pol.
Pont. 964.

^a Bonensis cod.

^b Hae litterae desunt in cod., add. ex Gest. abb.

^c Corpus usque elevavit in margine exteriori cod.

Sigeb. Chr
965.

Eodem anno mortuus est Remis Bruno — — — —
Coloniam est relatum.

Ann. S
Jacobi Leod.
968.

Otto junior — — — — consors imperii a seitur; inde in
Saxoniam rediit Otto pater.

Martin. Pol.
Imp. 955

Ille imperator multitudinem paganorum — — — — et 5
Magdeburgh in ecclesia sancti Mauritiĩ mire pulchritudinis.
quam fundaverat, et maximis possessionibus quam
dolaverat, est sepultus.

Martin. Pol.
Imp. 968.

Otto secundus ejus filius succedit, anno Domini
IX^cLXXVI^o, qui imperavit IX 10

Martin. Pol.
Pont. 971.

Annō Domini IX^cLXXVII^o. Benedictus sextus
— — — — mensibus VI.

G. abb
fol. 19 r.

Tandem cum Eraelius Leodiensis episcopus monu-
mentum suum in ecclesia beati Pauli fieri mandaret, idem 15
apostolus ei apparens dixit non esse voluntatis sue ut aliquis
quantumcumque justus in ecclesia sua jaceret. Obiit autem
predictus Eraeleus eodem anno, VI° kalendas novembris,
pontificatus sui anno XII°, et in ecclesia beati Martini
sepelitur. Cui successit Nothgerus episcopus XVII^{us}.

Nothgerus, de Suevia natus genere, et scientia, moribus 20
clarus, de palacio regis Ottonis assumptus est ad episcopatum
Leodiensem. Castrum famosum Capremontis juxta Leodium
erat tunc temporis nimis eidem urbi contrarium.
Accidit autem quod Nothgerus predictus a domino 25
ejusdem castri fortissimi Capremontis rogatur venire ad
castrum pro prole baptisanda; qui pontifex, cum multitu-
dine copiosa militum et aliorum habitu monachorum et
clericorum vestitorum, ingreditur castrum predictum, qui
mox dirimit menia ex toto, ecclesias, et domos universas.
Erat ibi ecclesia beate Marie in qua erant XII presbiteri, 30
quorum prebendas et decimas postmodum idem episcopus

transtulit in ecclesiam Aquensem beate Virginis; alia beati
Johannis Evangeliste, quam destruere non potuit donec votum
emitteret quod ei aliam in civitate sua edificaret; eratque

G. abb.
fol. 19 r°.

5 sanctorum Cosme et Damiani. Castro quidem destructo sub
anathemate indixit in perpetuum locum esse inhabi-
tabilem. Ecclesiam beati Lamberti a beato Huberto edificatam

G. abb.
fol. 19 r°.

10 diruit et pulchrius reedificavit, claustra et officinas ejusdem
ecclesie renovavit. In ecclesia beati Lamberti LX
canonicos instituit. Ecclesiam beate Marie parochialem et
palacium a fundamentis fecit. Claustum sancti Martini exterius
exciso colle, triplici vallo, muris et turribus munivit et eandem
turrium et murorum munitionem circa civitatem perduxit.
Ecclesiam beati Pauli consummavit, et decem canonicos
15 adjecit. Ecclesiam sancti Johannis evangeliste in Insula a
fundamentis cum suis officinis propriis sumptibus construxit,
ibi XXX canonicos instituit, et eis de temporali subsidio
providit.

fol. 19 v°.

20 Mosamque circa claustum sancti Pauli sanctique Johannis
fluere fecit.

Aeg. Aur.
II. 53.

Nothgerus ecclesiam beati Dyonisii per Nithardum^a
custodem Leodiensem condidit, in qua XX canonicos
posuit, et postea decem sunt additi.

G. abb.
fol. 19 v°.

25 Robertus prepositus majoris ecclesie Leodiensis,
Nothgero sibi exhortante, confortante et juvante,
ecclesiam sancte Crucis cum congruis officinis contra volun-
tatem defensoris, qui castrum ibi facere volebat,
contruxit et eam agris, decimis et aliis redditibus dotavit, et
XV fratres ibi instituit. Thudunum castrum in defensione
30 marchie episcopalis, abbacieque Lobiensis protectione Noth-
gerus fecit, in qua abbatia abbatem posuit quia non

G. abb.
fol. 19 v°.

^a Nichardum *cod.*

- G. abb. fol. 19 v°. vacabat ei ^a quotidianis necessitatibus monachorum intendere.
Sancti Foillani Fossensis ecclesiam condidit, et eam
 exterius valida castris completionem munivit. Gemblacensis
 ecclesia, meritis Nothgeri et auctoritate imperiali, ecclesie
 Leodiensi se subiecit 5
- Ann. S. Jacobi Leod. fol. 978. Lotharius rex Francie Aquense palatium videre venit
 quem refugientem Otto rex Alemannie usque
 Parisius vastando insequitur,
 980. deinde concordia inter ipsos est facta.
- Martin. Pol. Pont. 975. Anno Domini IX^cLXXVIII^o. Bonifacius VII^{us} — — — — fol. 192
 diebus XII.
- G. abb. fol. 19 v°. Otto secundus, filio suo Ottone adhuc puero relicto
 in Saxonia, [in Italiam profectus est] ^b; de consensu
 ejusdem et omnium principum factus est Nothgerus
 propter suam providentiam tutor pueri. 15
- Martin. Pol. Imp. 968. Rex vero Otto cum regina et eciam exercitu magno
 — — — —. Erat enim summa pax inter papam et impera-
 torem.
- Martin. Pol. Pont. 984. Inde, anno Domini IX^cLXXVIII^o, Johannes XIII^{us}
 — — — — et cessavit papatus X diebus. 20
- Albric. 988. Inde, anno sequenti, Johannes XV^{us} sedit annis sex cum
 mensibus VII.
- Martin. Pol. Imp. 968. Post hec, anno Domini IX^cLXXXIII^o Otto secun-
 dus imperator defunctus est, et — — — — honorifice
 tumulatus. 25
988. Cui Otto tercius — — — — annis XVII imp. ravit.
- Ann. S. Jacobi Leod. fol. 986. Circa quae tempora Lotharius rex Francorum obiit, et
 Ludoviens ejus filius eidem succedit,
 Sigeb. Chr. fol. 986. qui solo anno regnavit.

^a vacet sibi cod.
 sunt

^b hæc vel similia verba, ut videtur, adjicienda

Fuit iste Ludovicus quintus et ultimus de progenie Albric. 987.
 Karoli magni, qui anno III° Ottonis tertii imperatoris
 obiit, et Francis regnum transferre ^a — — — — sorore primi
 Ottonis imperatoris filia primi Henrici Germanorum
 5 regis, et sic defecerunt reges de stirpe Karoli magni
 anno Domini IX^cLXXXIX^o, qui tamen a Pypino
 parvo, patre scilicet ipsius Karoli magni usque ad
 hec tempora illud possederant, annis videlicet
 II^cXXXVII.

10 Igitur, anno Domini IX^cLXXXIX^o, regnavit Hugo Sigeb. Chr.
 Capet ^b — — — — IX annis 987.

Anno sequenti, sedit Gregorius quintus — — — — et Martin. Pol.
 cessavit papatus XV diebus. Pont. 996.

15 Inde, anno sequenti, Martinus secundus sedit
 annis X, et cessavit papatus XXI diebus.

Isti eciam successit, anno sequenti, Silvester secun- Martin. Pol.
 dus — — — — et cessavit papatus diebus XXIII. Pont. 999.

Anno imperii Ottonis tertii octavo, Karolus dux Sigeb. Chr.
 — — — — succedit ei in ducatu Lottariensium. 991.

20 Anno Domini millesimo, abstulit comes Raynerus Albric. 998.
 — — — — Godefrido comiti Virdunensi.

Anno sequenti, Johannes XVI^{us} — — — — et cessavit Martin. Pol.
 papatus diebus XIX. Pont. 1002.

25 Inde, anno sequenti, Johannes XVII^{us} — — — — et 1003
 cessavit papatus diebus XXX.

Nothgerus episcopus ordinavit in sua dyocesi, sicut G. abb.
 abbas Odilio Cluniacensis preordinaverat in monasteriis sibi fol. 19vo.
 subjectis, ut, in crastino omnium sanctorum, fidelium omnium
 defunctorum fieret commemoratio.

^a transferre in margine exteriori cod.   ^b Capes cod.

Albric. 950. Regula beati Columbani — — — — tempore cepit ubique recipi.

G. abb. fol. 19 v°. Predictus abbas et sui successores plures ecclesias in dyocesi Leodiensi acquisierunt, scilicet prioratum sancti Simphoriani in Boxo, prioratum sancte Marie de Bertria, prioratum sancti Stephani in Namecha, ubi prius fuerant canonici, et prioratum sancti Victoris in Hoyo. Eo tempore, comes Hoyensis et Lovaniensis Anfredus, de consilio Nothgeri episcopi Leodiensis, claustrum de Turni fundavit quod dux Brabantinus tenet ab episcopo Leodiensi, ibique uxorem et filiam posuit, et comitatum Hoiensem ecclesie Leodiensi contulit, relictaque milicia, in clericum tonsuratus, Ultrajectensis episcopus effectus est. Imperator Otto III^{us}, intercedente Theophania matre sua, hoc donum confirmavit, et ipse idem quod in Hoyo habebat, scilicet theloneum, monetam, et alios redditus, totum Leodiensi ecclesie dedit.

Albric. 997. In Francia, rege Hugone mortuo. Robertus ejus filius succedit, anno Domini IX^cXCVIII^o, unctusque est Aurelianus in regem Francie, qui regnavit XXXV annis. Iste Robertus rex genuit Henricum regem, Robertum ducem Burgundie et Alam comitissam Flandrie, que peperit Balduinum comitem Flandrie. Robertus rex, valde litteratus, modestus, Gerberti philosophi discipulus, ad preces Constancie sue uxoris, sequentiam *Sancti Spiritus assit nobis gratia* etc., et responsoria *Judea et Jherusalem*, et *O constantia*, et alia plura contexit.

Martin. Pol. Pont. 1008. Anno Domini M^oVIII^o, sedit Sergius quartus annis II, mensibus VII.

Ann. S. Jacobi Leod. 1002. Anno Domini M^oI^o, imperator Otto tertius obit, et Henricus dux Bewarie — — — — annis XXIII.

Sigeb. Chr. 1002. Hic Henricus, primum ab omnibus principibus in impera-

fol. 192.

torem electus, multa bella prospere egit in Germania, Boemia, et Ytalia.

Eodem anno obiit Otto dux Lottringie ac Brabancie, Karoli filius filii Ludovici regis Francie. Albric. 1005.

5 Quo mortuo, ducatus Lottringie et magna pars Brabancie datur ab imperatore Henrico Godefrido comiti Viridunensi, filio Godefridi Ardennensis, tantumque Gerberga, soror predicti Ottonis, Lovanium et Bruxellam cum eorum pertinentiis retinuit, habens Lambertum dictum cum
10 barba, filium Rayneri comitis Hannoniensis, in maritum.

Abstulerat autem idem Raynerus comiti Godefrido Albric. 998. Montem Castri.

Castrum praeterea Valencianas — — — et Richario Sigeb. Chr. 1006.
15 comite Normannorum.

Sed quia rex de obsidione redierat inefficax. — — — Sigeb. Chr. 1007. sacramento fidelitatis manus dedit.

Nothgerus, dum in via esset, scolares adolescentes secum G. abb. fol. 20 ro.
20 faciebat.

Item de schola Nothgeri fuerunt Guntherus archiepiscopus Salzeburgensis, — — — Haymo episcopus Viridunensis, Durandus et Wazo postmodum episcopi Leodienses.

25 Nothgerus predia ecclesiastica in tres equas porciones divisit, unam sibi retinuit, alteram ecclesiis, terciam militibus qui ecclesiam tuerentur concessit. G. abb. fol. 20 ro.

Construxit etiam idem Nothgerus ecclesiam parochialem juxta sanctum Johannem — — — et extreme unctionis
30 totius Insule Leodiensis contulit. Aeg. Aur. II. 55.

Construxit etiam super Renum unum claustrum monialium G. abb. fol. 20 ro.

G abb.
fol. 20 r°.

in villa Villica. Hiis diebus, ecclesia sancti Gengulphi
martiris in Florines incepit per Arnulphum de Ruminaco.
Qui Arnulphus duos habuit filios, scilicet Godefridum et
Gerardum Cameracensem episcopum. Ille Gerardus, cum
intellexisset quod beatus Johannes Baptista conquestus fuisset
euidam viro religioso, in extasi raptus, quod multi in dyocesi
Leodiensi cenobia diversis sanctis construebant, et nullus sui
meminebat, in honore ipsius beati Johannis cenobium
fecit in suo patrimonio apud Florines, et multum sufficienter
dotavit. Postquam autem Nothgerus rexit ecclesiam
Leodiensem XXXVII annis, obdormivit in Domino.
Tunc quelibet ecclesia quam fecerat vel perfecerat in Leodio
se debere ejus funeri exequias est professa. Prima die
celebrate sunt exequie in ecclesia beati Lamberti; 2^a in
ecclesia sancte Crucis; 3^a in ecclesia beati Martini; 4^a in
ecclesia sancti Pauli; 5^a vero die in ecclesia beati Johannis
evangeliste, ubi sepulturam accepit III° idus aprilis,
anno Domini M^oVII^o.

Aeg. Aur.
II. 58.

G. abb.
fol. 20 r°.

Nothgero successit secundus Baldricus Leodiensis epis-
copus XVIII^{us},

Ann. S.
Jacobi Leod.

1008.
G abb.

fol. 20 r°.

anno Domini M^oVIII^o.

Baldricus II^{us}, vir nobilis, nullam in episcopatu suo eccle-
siam, nullum cenobium pretermisit quod non decimis vel
agris dotaverit. Eciam, ex prediis sui patrimonii allodium,
quod dicitur Pannardum, majori ecclesie ad sustentandos
XXIII pauperes perpetuo delegavit. Arnulphum comitem de
Lous, liberis orbatum, consanguineum suum, induxit
ut ecclesiam Leodiensem sibi heredem constitueret. Eius
temporibus, Gerardus Cameracensis episcopus cum Godefrido
fratre suo oppidum et monasterium Florinense sancti Johannis
Baptiste ecclesie Leodiensis subiecit dominio, et episcopus
Leodiensis contulit illi cenobio duas ecclesias, scilicet ecclesiam

de Liers juxta Leodium, et ecclesiam de Awiria sancte
 Marie. Baldricus ecclesiam sancti Bartholomei in Leodio
 dedicavit quam Godesealcus prepositus majoris ecclesie edifi-
 cavit, et XII fratres ibi instituit, et suis allodiis dotavit.

G. abb.
 fol. 20 vº.

5 Dicitur quod sanctus Ulbertus martir ibi quiescit. Hoc
 tempore, Henricus imperator Ioppiliam juxta Leodium dedit
 episcopo Viridunensi. Baldricus in allodio suo Hungardis
 castrum facere disponens, fossatum inchoavit, sed comes
 Lovaniensis Lambertus barbatus maritus Geerberge se
 10 opposuit, et ideo ab episcopo excommunicatur. Tandem
 hinc et inde congregatis exercitibus et facto congressu, apud
 Hongarde, anno Domini MºXIIº, comes Lovanii belli
 193 rº. victor efficitur, ibique CCC homines episcopi vita privantur. Ob
 quorum in hoc bello preceptorum animarum remedium
 15 Baldricus episcopus cenobium sancti Jacobi in Insula
 usque ad vitreas construxit, possessionibus dotavit, et postmo-
 dum de cenobio Gemblacense est ibi conventus adductus. Post
 hec comes Lovaniensis legatos ad episcopum Leodiensem
 misit, absolutionem obtinuit, et pacem fecit, et in signum
 20 majoris amicitie Horrencium allodium valde bonum episcopo
 dedit, quod episcopus beato Jacobo tradidit.

Anno Domini MºVIIIº Benedictus VIIIºs — — — — Martin, Pol.
 et cessavit papatus anno uno. Pont. 1011.

Henricus imperator postmodum Godefridum ducem
 25 — — — — sed inefficax rediit, tendens versus Hannoniam. Sigeb. Chr.
 1012.

Tunc comitatus Montensis ab eo depopulatur, quem
 Raynerus comes cum patruo suo Lamberto comite Lovaniensi
 insecutus, apud Floribes pugnam commiserunt, anno
 Domini MºXVº, et plus quam CCC viri ibi occisi sunt,
 30 ubi et ipse Lambertus occubuit, relinquens post se
 filium, Henricum nomine. Tandem Baldricus, cum

G. abb.
 fol. 21 rº.

G. abb.
fol. 21 r°.

rexisset ecclesiam Leodiensem XI annis, obiit III° kalendas augusti, anno Domini M°XVII°, sepultusque est in cripta beati Jacobi. Accidit ^a [quod ^b] Soldanus Egiptiorum hoc tempore cepit Jherusalem, omnesque ecclesias ejus destruxit, patriarcham Hierostem martirizavit. Baldrico successit Wolbodo episcopus XIX^{us}, anno Domini M°XIX°.

Wolbodo de Flandria, vir nobilis et religiosus, sanctitate plenus, ab Henrico imperatore a claustrum abstractus, factus est capellanus ejusdem Henrici, et postmodum episcopus Leodiensis ab eo constituitur. Ecclesiam beati Jacobi Leodiensis et ejus officinas perfecit. Hic imperatorem Henricum aliquando sibi iratum placare cupiens, pecuniam collegit ut eam Henrico exhiberet; cogitans vero apud semetipsum quod melius esset sibi placare regem celestem in cuius manu sunt omnium corda principum et eos pacificos reddidit quando vult. Itaque totam pecuniam pauperibus distribuit. Quod ut rex scivit, prudentiam viri laudavit, et in amicitiam amphorem recepit. Hic constituit fieri processiones ab universo clero Leodiensi ad majorem ecclesiam certis per annum solemnitatibus, scripsitque propria manu librum psalmodiarum, uniusque psalmo compositam ex eodem et a se dictatam subiecit orationem. Hic liber in Leodio hactenus observatur. Hic Popponi abbati Stabulensi providenciam ecclesie sancti Laurentii commisit; nullus enim ibidem adhuc abbas fuerat institutus. Septem matrices ecclesias beato Laurentio contulit, et in Flandria sui patrimonii multa predia. Obiit autem XI° kalendas may, pontificatus sui mense tricesimo, et sepultus est in cripta beati Laurentii, et dimisit CCC libras in opus ecclesie illius perficiende. Cui successit Durandus XX^{us} Leodiensis episcopus, anno Domini III°XXII°.

^a Accidam cod.   ^b omisit cod. add. ex Gest. abb.

Durandus fuit de familia Godeschalci prepositi Leodiensis. Hic Godeschaleus fuit filius castellani de Morealmeir. Durandum autem Wolbodo dudum imperatori Henrico, querenti clericum litteratum, assignaverat et summopere commendaverat. Ob hanc autem commendationem Henricus Wolbodone defuncto, Durando Leodiensem episcopatum contulit Godeschaleus vero, a suo capitulo electus, dum ad regem Henricum pro regalibus pergeret Durandum obviam habuit. Voluit autem Durandus domino suo Godeschaleo donum regis resignare, sed ille noluit, quin ymmo prepositus Durandum in episcopatum ^a firmiter promovit. Fuit ergo in theatro mundi quasi in fabula quod suis dominis dominaretur qui natus fuit serviliter. Durandus bona plurima que Wolbodo antecessor suus dederat beato Laurentio abstulit, partem sibi retinens, partem militibus tribuens; sed eum Wolbodo primo ac secundo per visum in spiritu lenitatis super hoc eum corripuisset, et ille parvipendisset, tercio apparens gravissime illum pastorali baculo tetigit. Dum autem Durandus acclamasset et ejus familia accurrisset, quod ei acciderat enarravit, et post hec dixit. « En morior; ad memoriam sancti Wolbodonis me feretis, et secus parietem ecclesie sancti Laurentii exterius me sepelietis » et sic factum est, X^o Kalendas februarii, anno Domini M^oXXIII^o, tercio anno sui pontificatus. Tempore Durandi Henricus imperator Aquisgrani edificavit ecclesiam in honore sancti Adelberti et beati Hermetis atque dotavit, et in ea XX canonicos ordinavit.

fol. 193 v°.

Deinde Henricus obiit — — — successit ei Conrardus

Ann. S.
Jacobi Leod.
1024.
Albric, 1024.

filius Henrici filii Ottonis de Suevia filii Dudice sororis Ottoni secundi hujus nominis imperatoris, anno Domini M^oXXV^o, qui Conrardus XIII annis regnavit.

^a in episcopatum in margine interiori cod.

Martin. Pol.
Pont. 1022.

Anno Domini M°XXIII°o, Johannes XVIII°s frater
Benedicti pape ultimi sedit annis IX, mensibus IX.

Ecclesia beati Huberti de Fumale consecrata fuit a
Durando Leodiensi episcopo, prout cernitur in litteris
sculptis in lapide imposito in limine magni hostii
ejusdem ecclesie.

G. abb.
fol. 21 v°.

Durando successit Reginardus XXI°s Leodiensis episco-
pus, anno Domini M°XXVI°o.

Reginardus, natus de territorio Coloniensi de claro genere,
fuitque prepositus ecclesie Viridunensis. Defuncto interea
Viridunensi episcopo, clerus et populus concorditer eum sibi
prefici postulabant. Vacabat etiam tunc Leodiensis episcopatus
per mortem Durandi; quem ille magis ambiens, eum a Con-
rardo imperatore per pecuniam obtinuit, et eum sanctus
Heribertus archiepiscopus Coloniensis in episcopum sacra-
vit. Ille ecclesiolam juxta Sanctam Crucem in Leodio in honore
beati Nycholai, anno Domini M°XXX°o, XI° kalendas augusti,
dedicavit, que fuit prima in honore beati Nycholai in regno
Lothoringie, ut dicitur, fundata. Hanc ecclesiam populus
Leodiensis consummavit, quia in territorio Leodiensi ad invo-
cationem beati Nycholai cessaverat quedam pestilencia
muscarum, quae homines nimis infestabant. Cum autem
quatuor annos in tali amministrazione explevisset, corde
compunctus, Romam adiit, et propter vicium symonie episco-
patui resignavit, quem papa Johannes tercia die benigne
colligens, quia spontanee hoc egisset, curam et regimen
Leodiensis ecclesie ei reddidit. Post hec veterem ecclesiam
beati Laurentii destruxit, et novam edificavit. Duodenis
canonicis in ecclesia sancti Bartholomei octo canonicos addidit
et eis de redditibus providit. Super Mosam in Leodio sump-
tuo laboro pontem maximum exstruxit, duos alios pontes

locis palustribus per insulas, quartum super Urtam fluvium
fecit. G. abb. fol. 72 r°.

Hic etiam in maxima fame quae fuit suis temporibus sustentavit quotidie mille CC pauperes, Leodii CCC,
5 Hroy CCC, Dyonanti CCC, Fossis CCC. Aeg. Aur. II 80.

Anno Domini M^oXXXII^o, rex Francorum Robertus
vita scientia ac devotione preclarus, obiit. Ann. S. Jacobi Leod. 1051.

Henricus vero ejus filius in regem sublimatur, qui
XXIX annis regnavit.

10 Anno Domini M^oXXXIII^o castrum de Mirvail in Ardenna
— — — — Huberti possessione. Albric. 1035.

Eodem anno, Benedictus IX^{us} papa factus sedit
annis XII. Martin. Pol. Pont. 1035.

15 Inde, anno sequenti ecclesia beati Laurentii Leodiensis
a Pilgrino Coloniensi archiepiscopo consecratur. Anselm. 57.

Item, tempore Reginardi episcopi, anno Domini
194 r°. M^oXXXV^o, dux Normannie Robertus moritur, — — — — ac
postea regnum Anglorum acquisivit. Albric. 1035.

20 Anno Domini M^oXXXVIII^o, presulatus sui XIII°,
Reginardus Leodiensis episcopus migravit ad Dominum,
II° nonas decembris, sepultusque est in ecclesia beati Laurentii
ante altare majus, ejus tumbam opere et decore insignivit
Erluinus ^o abbas ejusdem loci. Reginardo successit
Nythardus ^b episcopus XXII^{us}, anno Domini M^oXXXIX^o. G. abb. fol. 22 r°.

25 Nythardus ^b fuit custos majoris ecclesie Leodiensis.
Hujus avunculus fuit suus predecessor ^c Reginardus. Hujus
temporibus nova ecclesia sanctorum Petri et Remacli
Stabulensis a domino Poppone abbate edificatur. Ille dominus
Poppo pro sua sanctitate XX ecclesias fertur rexisse. Circa hoc

a supra Erluinus, manus recentior scripsit : Everlinus cod.   b Nychardus cod.   c predissessor cod.

- G. abb. fol. 22 r°. tempus castrum Dyonense construitur, in quo capella sancti Benedicti consecratur.
- Ann. S. Jacobi Leod. 1037. Bellum apud Barrum inter Goselonem ducem Ardenne et Lottringie, et Odonem comitem Campanie fuit,
- Sigeb. Chr 1037. in quo prefatus comes cum ingenti multitudine Francorum occubuit, et dux. Deo favente, victor existit.
- Ann. S. Jacobi Leod. 1039. Conrardus imperator obiit anno Domini M°XXXIX°, et Henricus III^{us} ejus filius imperator effectus est, anno Domini M°XL°, qui regnavit XVI annis. 10
- Albric. 1024. Conrardo imperatori fuerunt nepotes comes Letardus — — — — Gisila prudens.
- Ann. S. Jacobi Leod. 1041. Henricus imperator contra Odolricum ducem Bohemie pergit, quem bello subjugavit.
- Ala comitissa Flandrie, soror Henrici regis Francie genuit Balduinum comitem Flandrensem et filiam Alam nomine. quam duxit in uxorem Guillelmus Nothus comes Normannie, qui conquisivit Angliam, quae peperit Guillelmum Rufum regem Anglie et fratrem ejus Henricum post eum regem, et Robertum comitem Normannie, et filiam quam duxit Stephanus comes de Bloys. 20
- G. abb. fol. 22 v°. Cum Nythardus ^a episcopus Leodiensis rexisset episcopatum III annis, obiit, kalendis augusti, anno Domini M°XLII°, et in ecclesia beati Lamberti sepelitur. Cui successit Waso episcopus XXIII^{us}, anno Domini M°XLIII°. 25
- Waso frater fuit Wensonis abbatis de Florines. Hic primo capellanus Nothgeri episcopi, postea ab eo magister scholarium factus est, et sub Baldrico decanus ecclesie majoris; postmodum

^a Nythardus *cod.*

vero, sub Reginardo episcopo, in decanatus officio posito vicario, ad curiam imperatoris est vocatus. Cum autem prebende majores ita pauperes essent ut per singulos dies unicuique solus panis daretur, adjecit, cum esset decanus, panem candentis simile quinque libras appendentem singulis diebus cuilibet tribui. Adjecit etiam in potu CXL vecturas vini singulis annis proventuras. Duodecim pauperibus coram fratribus in refectorio quotidie reficiendis alimenta sufficientia providit. Hospitale, cui de episcopi culturis decime conferuntur, cum ipsius creditum esset providentie tam fideliter gubernavit, ut XXX pauperes per totum annum sufficienter sustentarentur, et ad elemosinam, quam Baldricus episcopus XXIII pauperibus reficiendis delegaverat, XII adderentur, et quod omnes sine equis venientes reciperentur; qui vero cum equis venirent episcopo relinquerentur. Defuncto autem Nythardo ^a Leodiensi episcopo, a clero pariter et populo Leodiensi rapitur potius quam eligitur et episcopus efficitur.

Anno Domini M^oXXLI^o, Stephanus III^{us} papa factus sedit LVI dies ^b.

G. abb.
fol. 22 v°.

Eodem anno Gregorius VI^{us} — — — mensibus sex.

Martin. Pol.
Pont. 1048.

Ecclesie sancte Crucis in Leodio Wazo XV canonicos adauxit, ecclesie beati Bartholomei X supplevit et de bonis temporalibus providit.

G. abb.
fol. 25 r°.

Anno Domini M^oXLIII^o, Goselo dux Lottringie obiit, et sepelitur ad sanctum Hubertum, juxta quem et

Ann. S.
Jacobi Leod.
1044.

Cunegundis comitissa filia sua postea sepulta est.

Godefridus ejus filius, privatus honore paterno, rebellat.

Wazo episcopus plura castra, quae Godefrido duci adhaerebant et civitatem Leodiensem opprimebant, dejecit.

G. abb.
fol. 22 v°.

Anno Domini M^oXLV^o, ecclesia sancte Gertrudis

Sigeb. Chr.
1046.

^a Nythardo *col.*   ^b dies inter lineas, supra verbum annis del tum, *cod.*

Nyvellensis — — — — benedicatur a Wazone Leodiensi episcopo, presente Henrico imperatore.

Martin. Pol. Anno Domini M°XLVII°, Clemens III^{us} — — — — et Pont. 1050 cessavit papatus diebus XX.

Sigeb. Chr. Eodem anno gratie, rex Henricus Rome, in die natali 5
1046. Domini, a Clemente papa coronatus, nomen imperatoris et augusti suscepit.

Ann. S. Eodem anno, Godefridus dux Lottringie capitur et fol. 194
Jacobi Leod. 1045. custodie mancipatur.

Erat hoc tempore Ryehardus episcopus Verdunensis, cui imperator comitatum Verdunensem contra Godefridum ducem dedit. 10

Ann. S. Eodem anno, Godefridus dux cum Balduino — — — —
Jacobi Leod. 1046. 1047. capit et incendit.

G. abb. Circa hoc tempus fuit bellum apud Rivoniam, in quo a 15
fol. 23 r°. Godefrido duce occiditur Albertus comes Namurensis. Ille Albertus in Namurco ecclesiam sancti Albani dirutam et spoliatam prediis, et destitutam religione, quondam divitiis et ordine honoratam, et a papa Cornelio kalendis septembris dedicatam reedificavit, anno 20
Domini M°XLVII°, in qua prius fuerant monachi, et in ea XX canonicos instituit. Fredericus vero, archidiaconus Leodiensis, qui Stephanus IX^{us} dictus postea papa fuit, de Maguntia reliquias sancti Albani illuc advexit, et postmodum alias multas. Albertus illi ecclesie contulit Britinium cum 25
quinque molendinis et prato et nemore de Glons super terram fluvium, sed commutatio facta fuit cum monachis sancti Jacobi, qui dederunt ecclesiam sancti Remigii de Dus et predium vel prediolum quoddam et Novilhe pro Glons. Dedit eciam Albertus ecclesie sancti Albani ecclesiam sancti 30
Memmi in Dyonanto, et ecclesiam in Veloin es, et ecclesiam

sancti Lamberti in Emines, et uxor ejus dedit medietatem in
Hollain eum omnibus appendiciis ejus.

Anno Domini M^oXLVII^o, Damasus II^{us} — — — — Martin, Pol.
et cessavit papatus XI diebus. Pont. 1051.

5 Hoc tempore, mortuus est Bozo archidiaconus Leodiensis G. abb.
et abbas Hoyensis, qui in ecclesia beate Marie Hoyensis fol. 23 r°.
eum essent IX canonici, addidit sex, et decanum eis prefecit. fol. 23 v°.
Est etiam interfectus hoc tempore apud Tornacum
Lambertus comes Lovaniensis, qui ecclesiam beati Petri
10 Lovaniensis ampliaverat, et canonicos ibi posuerat. Hermannus,
frater comitis de Los, archidiaconus et abbas Leodiensis, ad
honorem beatorum Petri et Pauli et sancti Odulphi ecclesiam
de Los ampliavit, et in ea VII canonicos instituit.

Tandem, anno Domini M^oXLVII^o, Albertus dux Ann. S.
15 Mosellanorum a Godefrido perimitur. Jacobi Leod. 1048.

Eodem anno, Wazo Leodiensis episcopus VIII° idus G. abb.
junii, anno quinto sui pontificatus, migravit ad Dominum, fol. 23 r°.
sepultusque est ante altare ^a beati Lamberti. Epitaphium ejus :

Ante ruet mundus quam surgat Wazo secundus.

20 Cui successit Theoduinus Leodiensis episcopus fol. 23 v°.
XXIII^{us},

anno Domini M^oXLVIII^o.

Ann. S.
Jacobi Leod.
1048.

Theoduinus, vel Dietenus ^b, claro genere de Bawaria
natus, consanguineus III^{us} Henrici imperatoris, ab

G. abb.
fol. 23 v°.

25 eodem Henrico Leodiensis episcopus est constitutus.

Henricus imperator contra Balduinum — — — — satisfacit Ann. S.
imperatorii Aquis. Jacobi Leod. 1049.

Anno Domini M^oXLIX^o, Leo IX^{us} Alemannus de regno Martin. Pol.
Imp 1052.

^a altare in margine interiori cod.   ^b uldietenus cod.

Lottariensi, filius Hugonis comitis de Daborth, sedit
in papatu annis V mensibus II diebus VI.

Hic cantum sancti Gregorii composuit.

Albric. 1049. Tunc synodus Maguncie celebratur — — — et ibi
canonisata est vita ejus. 3

Martin. Pol. Pont. 1052. Hic Leo papa in ecclesia sancti Petri — — — clarens
miraculis.

Ann. S. Jacobi Leod. 1051. Anno Domini M°L°, Balduinus comes Flandrie et
Hannonie cum Balduino — — — in vaso Monte ° dicto
Castriloco. 10

Aeg. Aur. III. 52. Anno Domini M°LI°, Andana cum banno combu-
ritur, et sanctae ° moniales viliter in ecclesia sancti
Stephani opprimuntur, et hoc per comitem de Duras.

Ann. Floreff. 1052. Anno Domini M°LII° secunda obsidio ° Florinis °.

Ann. S. Jacobi Leod. 1053. Anno Domini M°LIII°, Balduinus junior Thudunium 15
incendit. Eodem anno, Balduinus major cum juniore
Hoyum vastant et incendunt.

1054. Anno Domini M°LIII°, Henricus imperator Balduinum
totis viribus depopulatur, Tornacum capit, et per Camera-
cum terram Balduini intrans, usque Attrabatam 20
depopulatur.

Martin. Pol. Pont. 1057. Anno Domini M°LV°, Victor II^{us} sedit annis duobus
mensibus III diebus XIII.

Lamb. Parvi Ann. 1035. Eodem anno, Henricus III^{us} imperator obiit, III° nonas
septembris, et sepultus est in Spyra civitate, 25

Albric. 1056. successitque ei Henricus III^{us} ejus filius, qui imperavit
annis L.

Martin. Pol. Imp. 1040. Tunc temporis dux Bullonii Godefridus venit in Ytaliam,
et insecuti sunt eum Normanni a Roma usque ad Aquinum.

a in vaso monte cod. b sancti cod. c obsidicio cod. d Florencie cod

Tunc Papias librum suum ^a edidit.

Albric.1053.

Rex Garsea Hyspanorum misit Theoduno episcopo Cf. Aeg. Aur.
111. 5.
Leodiensi reliquias apostolorum beati Jacobi fratris et Lamb.
Parvi Ann.
Domini, beati Johannis evangeliste, beati Bartholomei, 1056.

5 beati Laurentii et aliorum plurimorum sanctorum
quas venerabilis pontifex venerabiliter collocavit
1057ro. Leodii in ecclesia beati Jacobi minoris, in cujus
honore Reginarus Leodiensis episcopus consecraverat, 1050.
anno M^oXXX, VIII° kalendas augusti.

10 Anno Domini M^oLVII^o, tempore magne gheerre castrum Albric.1057.
de Mirval jussu imperatoris Henrici disruptum est.

Anno Domini M^oLIX^o, Fredericus Leodiensis archi- Aeg. Aur.
111. 10.
diaconus, frater Godefridi barbati ducis de Bulhon
factus est papa vocatus Stephanus IX^{us}

15 qui sedit IX mensibus. Martin. Pol.
Pont. 1059.

Hic papa Stephanus Theoduno episcopo Leodiensi Aeg. Aur.
111. 10.
et ejus successoribus misit superhumerales et ejus usum.

Anno Domini M^oLX^o, Henricus rex Francorum — — — — Ann. S.
Jacobi Leod.
ejus filius succedit, 1060.

20 qui regnavit — — — — L annis. Sigeb. Chr.
1060.

Eodem anno, Benedictus X^{us} — — — — IX mensibus. Martin. Pol.
Pont. 1060.

Inde, anno sequenti, Nyholaus secundus — — — — 1061.
mensibus VI. Cui successit Alexander secundus — — — — 1063.
mensibus VI diebus XXV.

25 Anno Domini M^oLXVI^o, episcopatus domini Theo- Albric.1066.
duini anno XIX°, imperii vero Henrici quarti anno X^o
obit sanctus Theobaldus in Vincencia — — — — in multis
locis venerationem meruerunt.

Theodunus, anno XXV° sui pontificatus, acquisivit G. abb.
fol. 23 v°.

^a ejus cod.

a Richarde comitissa Hannoniensi et ejus filio Balduino
dictum comitatum Hannoniensem,

Albric.1072. cum suis appendiciis, qui Balduinus recepit a dicto
episcopo in feodum,

G. abb.
fol. 23 v°. quam acquisitionem idem episcopus fecit confirmari 5
ab Henrico imperatore hujus nominis III°.

Albric.1070. Anno Domini M°LXX°, Godefridus dux — — — — etsi
corpore exiguus animo tamen eximius.

Albric.1076. Iste Godefridus a sychario occisus, Antwerpie
moritur absque liberis, et apud Virduum juxta patrem 10
suum sepelitur, et obtinuit dominium ejus Godefridus
de Boiloen filius sororis sue sancte Ide. Henricus autem
archidiaconus Virduensis, filius Frederici comitis
Tullensis, cognatus istius Godefridi, postmodum factus
Leodiensis episcopus dictus Henricus pacificus, factus est 18
tutor juvenis Godefridi — — — — adduxit et reduxit, ut
dicitur.

Hoc tempore Balduinus comes, filius majoris Bal-
duini, deferri fecit omnia corpora sanctorum mar-
chionis sue ad dedicationem Montensis cenobii; post 20
ipsam vero dedicationem idem Balduinus, XL° die
Brugis ° moritur, sed Montensi cenobio tumulandus
defertur. Huic successit Arnulphus ejus filius adhuc
puer. Eodem anno, Robertus filius majoris Balduini
ac frater minoris, avunculusque Arnulphi pueri, 25
exiens de Frisia, tradito sibi castello quod Crisellum
dicitur, idus februarii, insperato Flandriam invadit,
Arnulpho nepote suo puero tunc forte cum Richarde
avia sua Corbie apud curiam Philippi ^b regis Francie

a Burgis cod.   *b* Philippi cod.

commorante. Rex autem hec audiens, collecto exercitu pro tempore cum Arnulpho puero venit ad expellendum Robertum. Exorta autem pugna, X^o kalendas marcii, Arnulphus puer occiditur multique viri
 5 potentes cum eo trucidantur, rex fugatur, Rychardis quoque comitissa capitur; ad ultimum ipse Robertus accipitur, sed paulo post pro Richarde Flandrensibus redditur.

Anno Domini M^oLXXIII^o, Gregorius VII^{us} — — — — Martin. Pol.
 10 mense uno diebus III. Pont. 1074.

Tandem, cum Theoduinus rexisset ecclesiam Leodiensem XXVIII annis, obiit, anno Domini M^oLXXV^o, kalendis julii, sepultusque est in ecclesia beate Marie Virginis in Hoyo, cui successit Henricus pacificus episcopus XXV^{us}, anno
 15 Domini M^oLXXVI^o. G. abb. fol. 24 r°

Henricus iste, Viridunensis archidiaconus, filius Frederici comitis Tullensis, factus episcopus Leodiensis, oppidum sancti Trudonis obsedit propter Luponem monachum, qui turrim ecclesie occupaverat et contra voluntatem ipsius Henrici abbas
 20 sancti Trudonis esse volebat; tandem salvis corporibus et rebus se reddiderunt.

Hiis temporibus mota est magna gheurra inter Godefridum ducem de Bulhon et Albertum comitem Namurensensem, qui per uxorem suam dictum ducatum
 25 reclamabat. Cum predictus comes contra Godefridum castrum de Mirval quondam diruptum intenderet reedificare, episcopus Leodiensis Henricus, preveniens eundem, montem, in quo castrum fuerat, cum pertinentiis emit. Cf. Chronic. S. Huberti Andag. 43

Hildebrardus cardinalis papa effectus ac Gregorius VII^{us} Martin. Pol. Imp. 1057.

dietus, contra imperatorem Henricum quartum invehitur fol. 109
 — — — — omnes sibi adherentes absolvit.

Martin. Pol. Sed post hec, Henricus ad papam in Lombardia veniens,
 Pont. 1074. — — — — absolutionem impetravit.

Imp. 1057. Imperatore vero in Ytaliã existente — — — — Guiber- 5
 tum Ravennatem ^a archiepiscopum,

Pont. 1074. in papam elegerunt, Clementem vocantes — — — — in
 Apuliam descendens Salerni mortuus est, miraculis chorus-
 chando.

G. abb. Anno Domini M°LXXXV°, Henricus pacificus 10
 fol. 24 r°. Leodiensis episcopus propter nimiam stragem hominum
 quae in episcopatu et in tota dyocesi Leodiensi fiebat, concilio
 Alberti comitis Namurensis, de concilio omnium primatum
 ac baronum, pacem cum predicto Alberto composuit et
 ordinavit. 15

Martin. Pol. Anno Domini M°LXXXVI°, Victor III^{us} — — — — et
 Pont. 1086. cessavit papatus diebus IX.

Pont. 1089. Inde, anno sequenti, de Mirrea civitate — — — — ossa
 beati Nycholai Barrim transferuntur.

Pont. 1089. Inde, anno Domini M°LXXXVIII°, Urbanus secundus 20
 — — — — in terre sancte subsidium et maxime in regno
 Francie.

G. abb. Sub Henrico Leodiensi episcopo fundata est ecclesia
 fol. 24 r°. beati Mathei in Flones, et ab ipso dedicata. Hospitale
 fol. 24 v°. autem factum est ibidem a Radulpho ac Lamberto fratribus 25
 fol. 24 r°. ac eorum consanguineo Fulcuino ^b militibus. Tandem, Hen-
 ricus episcopus, ordinationis sue anno XVIII°, incarnationis
 dominice M°XCI°, pridie kalendas junii, decessit, sepultusque
 fol. 24 v°. est in ecclesia Hoyensi ante altare beati Johannis Baptiste.
 Cui successit Obertus, XXVI^{us} Leodiensis episcopus, 30
 anno Domini M°XCII°.

a Ravennensem cod.   *b* Fulcuio cod.

Obertus, canonicus in ecclesia sancti Lamberti et prepositus Sancte Crucis in Leodio, per Henricum episcopum ejectus, fideliter in parte Guiberti Ravennatis servivit imperatori Henrico quarto. Quare donum
 5 episcopatus Leodiensis, predicto Henrico episcopo mortuo, datus est ei ab eodem imperatore.

G. abb.
fol. 24 v°.

Anno Domini M^oXCIII^o, Obertus Leodiensis episcopus a Godefrido de Bulhon castrum quod dicitur Bulhon cum suis appendiciis mille trecentis argenti
 10 purissimi marchis, et tribus auri marchis undecimque corasis emit.

Inde, idem dux Sathanacum et Mosacum sancte Marie Viridunensi in perpetuum tradidit, et comitatum urbis
 15 episcopi diruit, et episcopus Rieherus multam summam argenti ei dedit.

Laur.
de Leodio
c. 12.

Episcopus Obertus corpus sancte Ode virginis, quae illuminata fuit ad sepulchrum beati Lamberti, elevavit de terra, et in ecclesia Rodensi collocavit. Obertus episcopus,
 20 anno Domini M^oXCV^o, castra de Covino et de Claramonte beato Lamberto multo precio acquisivit.

G. abb.
fol. 24 v°.

Anno Domini M^oXCVI^o, mirabilis multitudo Gallicorum
 96 r°. ——— comes Blesensis, comes Flandrie, comes Sancti Egidii, Martin. Pol.
Imp. 1057.

Cono comes de Monte acuto et Lambertus ejus filius comes
 25 de Claramonte et plures alii Leodiensis dyocesis. Albric. 1101.

Boamundus dux Apulie cum Tancredo suo consanguineo, Rotoldus comes de Pertico, — — —, Anselmus
 de Riboldi monte, Thomas de Chuti et plures alii nobiles et barones et episcopi et archiepiscopi,
 30 abbates ac sacerdotes, Albric. 1096.

Albric. 1101. inter quos et venerabilis sacerdos Petrus Heremita primus
hujus sancte peregrinationis predicator et auctor.

Sigeb. Chr. Anno Domini M°XCVIII° christiani, Godefrido de
1098. Bulhon duce, Anthiociam ceperunt, feria quinta,
III° nonas junii.

Sigeb. Chr. Postremo, anno Domini M°XCIX°, exercitus christia-
1099. norum venientes Iherusalem eam obsederunt quam
et XXXIX° obsidionis die ceperunt, feria VIª, in divisione
apostolorum, Godefrido de Bulhon duce. Unde versus:

Virginis a partu qui Christi claruit ortu 10
Anno milleno centeno sed minus uno
Quindecies julio jam Phebi lumine tacto
Iherusalem Franci capiunt virtute potenti.

Albric. 1099. Capta vero Iherusalem, Godefridus de Bulhon statim
ab universo populo christiano in regem electus, 15

Albric. 1100. sed nunquam voluit portare coronam auream ubi
Christus filius Dei vivi portavit coronam spinam. Tunc
a Godefrido Arnulphus patriarcha constituitur.
Eodem anno, idem Godefridus usus consilio domini
Arnulphi patriarche et Petri Heremite, XX canonicos 20
regulares in ecclesia sancti Sepulchri constituit, atque
campanas ibidem fieri jussit quae haecenus non
fuerant ibi.

Albric. 1099. Eodem anno, Obertus episcopus Leodiensis castrum de
Mirval refirmavit et Bovonem de Wahaaur fecit castellanum 25
ejusdem loci — — — et Symonem decanum Metensem et
Leodiensem.

Aeg. Aur. Item, eodem anno, Obertus comitatum de Brunegerag
III. 15. quem comes Lovaniensis convictus in judicio coram

III° Henrico imperatore effestueavit, Alberto comiti Namurcensi in benefecium feudi resignavit.

Anno Domini M^oC^o, id est II° anno quo Godefridus de Albric. 1100. Bullhon electus fuerat in regem, Iherusalem moritur, corpus vero ejus in ecclesia sancti Sepulchri, non longe ab ipso sepulchro, venerabiliter sepelitur.

Cui Balduinus princeps, ejus frater, substituitur. Albric. 1101.
Epitaphium Godefridi :

Francorum gentis Syon loca sancta petentis

Mirificum sydus dux hic rexit Godefridus

Egipti terror. Arabum fuga, Persidis error.

Rex licet electus, rex noluit intitulari,

Nee dyademate sed sub Christo famulari.

Ejus erat cura Syon sua reddere jura

Catholicęque sequi pia dogmata juris et equi,

Totum scisma teri circa se jusque foveri.

Sic et cum superis potuit dyadema mereri

Milicie speculum, populi vigor, anchora cleri.

Creduntur tunc transfretasse — — — — in subsidium terre Martin. Pol. Imp. 1057.
sancte.

Eodem anno, Paschalis secundus — — — — mensibus V Pont. 1100.
diebus VII.

Henricus quartus imperator excommunicatus a Gf. Otto Fris. VII. 11.
papa, usus consilio suorum principum, Henricum Gf. Otto Fris. VII. 11.
filium suum coronavit in regem Alemanie.

Postmodum filius ambiens imperium, contra jus Vinc. Bell. XXV. 116.
nature et phas legum — — — —, premisit suos occupare
pontem Visetum, ne quis sibi venienti obstaret.

Itaque filius, jam collecta milicia, patrem subsequens Otto Fris. VII. 12.

— — — — super pontem Mose apud Visetum bello temptatus cedere compellitur,

Vinc. Bell. militibus patris concurrentibus — — — — inter quos
XXV. 116. etiam Bruno comes occisus est. Anno Domini M°CVI°
hoc actum est.

5

G. abb. Henricus autem imperator predictus, postquam Gode-
fol. 24 v°. fridus de Bulhon transfretasset, ducatum Lottringie
circa Mosam, de consensu omnium principum, Henrico de
Lymboreli contulerat.

Sigeb. Chr. Inde, anno Domini M°CV°, hic imperator Henricus 10
1109. quartus Leodii obiit,

Aeg. Aur. et extra Leodium in monte Cornelii, ubi tunc erat
III. 16. quedam domus religiosorum et postmodum abbacia pre-
monstratensis ordinis, ejus corpus sepelitur.

Martin Pol. Henricus vero quintus ejus filius — — — — imperavit fol. 196
Imp. 1107. XIII annis.

Hoc etiam tempore, sub Balduino rege Iherusalem
ordo templariorum — — — — quia in porticu templi sedem
sui ordinis statuerunt.

Sigeb. Chr. Anno Domini M°CX°, Philippus ^a rex — — — — ejus 20
1109. filius successit in regnum,
Albric. 1109. qui regnavit XXVII annis.

Sigeb. Chr. Sanctus Guibertus fundator Gemblacensis cenobii
1110. — — — — et mirabili gaudio populorum, anno Domini
M°CX°, IX° kalendis octobris.

25

Martin, Pol. Anno Domini M°CXI°, Henricus quintus, Theutonicorum
Pont. 1100. rex, cum magno exercitu — — — — vix ad palacium Latera-
nense circa vespas potuit pervenire.

Aeg. Aur. Corpus vero Henrici — — — — et sepultum apud
III. 16. Spynam, VII° idus Augusti.

30

a Philppus *cod.*

Anno Domini M^oCXIII^o, vir vite venerabilis Aeg. Aur. III. 17.
 Petrus Heremita, apostolicis actibus egregius et jugiter
 innumeris virtutibus pollens, primus prior et
 fundator ecclesie Novi-monasterii in suburbio Hoyensi,
 5 ubi sub regula beati Augustini constituerat canonicos
 quos confratres fecerat Jherosolimitane ecclesie,
 consummata viriliter presentis vite milicia, migravit
 plenus dierum ad patriam eterne felicitatis, et
 sepultus est VIII° idus Julii in ecclesia Novi-monasterii
 10 predicti.

Anno Domini M^oCXV^o, fundatum est cenobium Clarevallis Albric. 1115.
 — — — — — Erat autem, quando factus est abbas, XXV anno-
 rum.

Anno Domini M^oCXVI^o, Henricus de Lymborch dux, G. abb. fol. 24 v°
 15 ut reus lese majestatis ab Henrico imperatore V^o custodie
 traditur, et ducatus ejus Lottringie, judicio principum
 aule imperialis ei abjudicatur, et Godefrido comiti de
 Lovanio in perpetuum possidendus ab eodem impera-
 tore traditur.

20 Eodem anno, Leodium civitas multis plagis — — — — Anselmi Cont. Sigeb. 1117.
 dum lavat puero manus ejus rubent sanguine fluido.

Eodem anno, ecclesia sancti Petri in Lovanio crematur. 1150.

Anno Domini M^oCXVIII^o, Balduinus rex Jherosolimo- 1118.
 rum, frater Godefridi, anno XVIII° regni sui, obiit.

25 Cui succedit Balduinus de Burgo ejus consanguineus,
 197 r°. filius Hugonis comitis de Reicesta, qui regnavit annis
 XIII.

Eodem anno, Gelasius papa secundus — — — — et Martin. Pol. Pont. 1118.
 cessavit papatus diebus XXIII.

Cum vero Henricus imperator de investitura episco- Anselmi Cont. Sigeb. 1119.

porum et abbatum se intromitteret, ab eodem papa excommunicatur.

G. abb.
fol. 25 r°.

Eodem eciam anno, pridie kalendas februarii, anno **XXVIII°** sui pontificatus, **Obertus** episcopus **Leodiensis** obiit, et in ecclesia sancti **Lamberti** sepelitur.

5

G. abb.
fol. 25 r°.

Fredericus Leodiensis episcopus **XXVII^{us}** successit **Oberto**, anno **Domini M°CXX°**. Post mortem vero **Oberti** cepit discordare clerus et populus, nobilitas et vulgus. **Alexander** archidiaconus et sacrista, faventibus et juvantibus et presentibus duce **Godefrido Lovaniensi** et aliis nobilibus pluribus, de manu **imperatoris Henrici quinti**, qui a papa excommunicatus erat, baculum et anulum ^a accepit; sed archiepiscopus **Coloniensis**, auctoritate apostolica et sua, **Leodiensibus** mandavit ne ipsum recipèrent.

10

Martin. Pol.
Pont. 1120.

Inter hec, anno **Domini M°CXX°**, **Calixtus secundus** — — — — in **Sutrio** se recepit.

15

G. abb.
fol. 25 r°.

Postmodum vero, assignata die, dominus **Fredericus** majoris ecclesie prepositus, electus, **Remis** in synodo **CCC** et eo amplius episcoporum, a **Calixto** papa ibi presente benedicitur. Tamen longa inter eos post facta est concertatio Nam partem **Alexandri** adjuvabat **Godefridus** dux **Lovaniensis**, **Gilbertus** comes **Duracensis**, **Renerus** **Leodiensis** milicie signifer, **Lambertus** comes de **Monte acuto**, et pene tota familia ecclesie cum suis viribus; partem vero **Frederici** adjuvabat **Godefridus** comes **Namurensis**, frater ejus **Walleranus** comes de **Lymborch**, qui postea extitit dux, **Goessuinus** de **Faleomonte**, civitas fere tota, et omnes abbates episcopatus.

20

25

Ann. S.
Jacobi Leod.
1119.

Hic **Fredericus** cum fratre suo **Godefrido** comite **Namurensi** ac militum manu — — — — circa **Hoyum** bello devicit, **Lamberto** de **Monte acuto** capto.

30

Nec mora, castrum **Hoyense**. **Hoyensibus** faventibus

^a anulum cod.

et in partem contrariam se vertentibus, obsidet, in quo erat Alexander predictus, nec a multum post, castrum et qui intus rebellabant in deditionem accepit. Inter hec comes Lambertus sub obsidibus se redimerat.

Ann. S.
Jacobi Leod.
1119.

5 Dux vero Lovaniensis hoc intellecto, magno exercitu congregato, Hoyum properat, et contra Hoyenses hostiliter pugnat.

Tandem, pace reddita episcopatu Leodiensi, Alexandro confuso, Fredericus ordinationis sue anno secundo migravit ad Dominum, anno Domini M^oCXXI^o, sepultusque est in ecclesia sancti Lamberti, et post mortem ejus dicitur multis miraculis claruisse.

G. abb.
fol 25 v°.

Eodem anno, abbas Aureevallis Treverensis dyocesis fundatur.

Albric. 1151.

15 Anno Domini M^oCXX^o, a Norberto archiepiscopo ordo Prémonstratensis — — — — centeno bis quoque deno

Balduin.
Ninov. 1114.

In Premonstrato fundatur candidus ordo

Anno Domini M^oCXXII^o, Henricus imperator Pascha Domini Aquisgrani celebrat — — — — Godefrido duce Lovaniensi obsidet, capit, incendit et destruit.

Anselmi
Cont. Sigeb.
1122.

Eodem anno, ecclesia Montensis in Hannonia — — — — crematur, salvo tamen thesauro et bibliotheca.

1122.

25 Anno Domini M^oCXXIII^o, Henricus imperator concessit sancte romane ecclesie — — — — electionem et dationem baculi et annuli.

Martin. Pol.
Imp. 1107.

Eodem anno, factus est Albero Leodiensis episcopus XXVIII^{us}.

Anselmi
Cont. Sigeb.
1123.

Albero, primicerius Metensis, frater ducis Lovaniensis ex parte matris, post annos duos a morte domini Frederici

G. abb.
fol. 25 v°.

a nec multum usque redimerat in margine exteriori cod.

G. abb.
fol. 23 v°.

Leodiensis episcopi, licet Alexander predictus Leodiensis archidiaconus resistere voluisset, est factus episcopus Leodiensis XXVIII^{us}.

Hic Albero, dum ex more de nocte iret ad ecclesiam beati Servatii in Leodio sitam, audivit mulierem ad funera mariti sui plangentem, quod ei vulnerate episcopus vulnus inferret, euleitram suam tollendo pro mortua manu. Antiquitus enim, mortuo aliquo rustico, dextera manus abscindebatur, et domino suo presentabatur in signum quod amplius ei non serviret. Tandem coacti fuerunt rustici hanc abscisionem redimere pro meliori re mobili quam habebant. Quam exactiorem idem episcopus in tota terra sibi subjecta in perpetuum dampnando exemit.

Anno ^o Domini M^oCXXV^o, Balduinus de Burgo, tertius rex Iherosolimorum, civitatem Tyrum obsedit et cepit, et nomini christiano restituit.

Martin, Pol.
Pont. 1125.

Eodem anno, Honorius secundus — — — mensibus duobus diebus tribus.

Ann. S.
Jacobi Leod.
1125.

Anno Domini M^oCXXIII^o, Henricus quintus imperator obiit, et Lotharius dux Saxonie strenuus ac precipuus — — — a Frederico Coloniensi archiepiscopo Aquisgrani in exaltatione sancte Crucis, anno Domini M^oCXXV^o.

G. abb.
fol. 23 v°.

Albero vero Leodiensis episcopus obiit anno Domini M^oCXXIX^o, kalendis januarii, anno VI° sui pontificii, sepultusque est in ecclesia sancti Egidii in Publico monte ante majus altare, in qua canonicos regulares instituit. Hanc ecclesiam fundavit primo Gundranus mimus. Iste Albero solempnitatem beate Marie Magdalene in synodo Leodiensi tam a clero quam a populo celebrari instituit, quia ^b hiis

a Anno Domini usque diebus tribus in margine inferiori cod.   *b* quia hiis diebus usque tradidit in margine exteriori cod.

diebus quidam presbiter, Leso nomine, oratorium in honore ipsius construxerat in Monte Castri prope Trajectum, cumque ° idem presbiter per manus ejusdem episcopi, ecclesie Novi-monasterii Hoyensis in perpetuum
5 possidendum ^b tradidit.

Alberoni successit Alexander episcopus Leodiensis **XXIX^{us}**, anno Domini M^oCXXIX^o. G. abb. fol. 25 v°.

Alexander archidiaconus Leodiensis, qui bis antea episcopatum ambierat sed non profecerat, Alberoni successit
10 **XXIX^{us}** Leodiensis episcopus. G. abb. fol. 25 v°.

Fuit iste Alexander vir magne prudentie, sagacis facundie — — — suo tempore secundus. Aeg Aur. 111. 25.

Hic, de consensu Metensis episcopi, abbaciam et oppidum Sancti Trudonis, procurante abbate ejusdem loci, sub patro-
15 cinio suo suscepit G. abb. fol. 25 v°.

Circa hoc tempus abbaicia Floressiensis habuit exordium, primo Alexandro episcopo Leodiensi et Godefrido comite Namurensi consentientibus.

Alexander episcopus ecclesiam Novi-monasterii Hoyensis
20 perfecit, dotavit, G. abb. fol. 26 r°.

et, anno Domini M^oCXXX^o, XI° kalendas octobris, consecravit in honore sancti Sepulcri Domini et beati Johannis baptiste. Aeg Aur. 111. 24.

Anno Domini M^oCXXXI^o, Innocentius secundus — — —
25 et cessavit papatus diebus duobus. Martin. Pol. Pont. 1130.

Eodem anno Domini, Balduinus, rex Jherusalem obiit, Anselm. Cont. Sigeb. 1129. 1130.
et Fulco comes Andegavensis Cenomannensis et Thuro-
nensis fit rex ejusdem loci, qui regnavit XI annis.

Eodem anno, Gregorius qui et dictus Innocentius secundus
50 papa, dominica tertia XLe, quod est XI° kalendas aprilis, G. abb. fol. 26 r°.

a eamque *cod.*   *b* possidendam *cod.*

- G. abb. Leodium venit, et sequenti dominica ab ecclesia sancti Martini
fol. 26 r°. usque ad ecclesiam beati Lamberti solempnem exhibuit
processionem. Missa vero celebrata, regem Alemannie
Lotharium et reginam coronavit. Ibi interfuit beatus Bernardus
abbas Clarevallis.
- Ann. Parch. Anno Domini M°CXXXII°, Norbertus episcopus
1154. — — — — octavo idus junii obiit.
- Anno Domini M°CXXXIII°, monasterium de
Gerundisarto prope Namurecum dedicatum est.
- G. abb. Tandem, anno Domini M°CXXXV°, anno VI°^a 10
fol. 26 r°. sui pontificatus, ab Innocencio papa, in concilio Pisano,
Alexander Leodiensis episcopus propter symoniam depo-
nitur, et post hec vita functus est, et in ecclesia beati Egidii
in Publico Monte absque pastoralibus sepelitur, pridie nonas
julii, sui pontificatus anno VI°. 15
- G. abb. Albero, hujus nominis secundus, primicerius Metensis
fol. 26 v°. et avunculus Godefridi secundi Lovaniensis ducis Alexandro^b
successit XXX^{us} Leodiensis episcopus, anno Domini
M°CXXXVI°.
- Cf. Siegb. Eodem anno, Ludovicus grossus rex Francorum obiit; 20
Cont. gembl. Ludovicus autem, ejus filius, eodem anno coronatus
1136. est, qui regnavit XLII annis.
- Cf. Siegb. Eodem anno, mortuo Henrico rege Anglorum sine
Cont. gembl. liberis, Stephanus comes de Bolonia, filius Stephani
1136. comitis de Bloys ex sorore Henrici regis predicti, 25
factus est rex Anglorum. Sub quo Stephano rege.
miles quidam in Hybernia purgatorium sancti Patricii
adiit, de quo mira narrantur.
- Otto Fris. Anno Domini M°CXXXVII°, Lotharius imperator
VII. 22.

obit; cui, anno sequenti, successit **Conrardus**, filius **Leopoldi** ^o ducis, ex sorore nepos **Henrici** imperatoris ultimi, unctus in regem **Aquisgrani** a cardinali romano **Tyeguino**, volente et iubente **Innocencio** papa. Olio Fris.
VII. 22.

5 **Alberonis** **Leodiensis** episcopi jussu **Renerus**, aurifaber **Hoyensis**, fontes eneos in **Leodio** fecit mirabili ymaginum varietate circumdatos, stantes super **XII** boves diversimode se habentes.

Hic eciam **Albero**, contra **Raynaldum** comitem G. abb.
fol. 26 v°.
10 **Barrensem** qui **Bullionem** occupaverat, et **Fossas** cum domo episcopali combusserat, ter **Romam** adiit sed nichil profecit. In tribus denique regalibus curiis, **Conrardo** secundo regnante, super hoc justiciam petiit, sed non obtinuit.

Quapropter episcopus, anno a captione castris **VII**^o,
15 anno **Domini M^oCXLI^o**, castrum **Bullonicum** obsedit, et erant, ut dicitur, in exercitu **Alberonis** episcopi tria milia militum et centum milia peditum, qui in die beati **Lamberti** insultum fortem fecerunt sed nichil profecerunt.

20 Tandem per obsidionem et merita beati **Lamberti**, ejus feretrum illuc fuerat allatum, redditum est castrum episcopo. G. abb.
fol. 26 v°.

Idem episcopus, **III**^o kalendas maii, fecit **Leodii** agi festum beati **Lamberti**, scilicet illo die quo de **Trajecto** **Leodium** a beato **Huberto** est translatus.

25 Iste eciam **Albero** contulit in synodo abbati sancti **Egidii** prebendam sancti **Dyonisii** **Leodiensis**, quia inter abbates non habebat cappam sericam propter nimiam paupertatem.

Anno **Domini M^oCXLII^o**, **Fulco** rex **Iherosolimorum** Cf. Sigeb.
Cont.gembl.
1144.
obit, **III**^o idus novembris; cui successit in regno

Baldwinus, hujus nominis tertius, qui regnavit
annis XIII.

fol. 198

Martin. Pol. Anno Domini M°CXLIII°, Celestinus — — — —
Pont. 1144. diebus XIII

1145. Inde, anno sequenti, Lucius secundus — — — — 5
diebus III.

1146. Deinceps, anno Domini M°CXLVI°, Eugenius tertius
— — — — et cessavit papatus diebus II.

Albric. 1145. Eugenius antequam fieret papa vocabatur Bernardus,
et erat abbas sancti Anastasii Rome, — — — — sub 10
obediencia et disciplina beati Bernardi primi abbatis
ejusdem loci.

Circa annum quo Eugenius papa factus est, Hen-
ricus, Hugo cognominatus, comes Darburgensis
fundavit apud Wangias monasterium monialium 15
ordinis premonstratensis.

Sigeb. Eodem tempore inter Alberonem episcopum Leodiensem
Cont. gembl. et Raynardum comitem Barrensem multa hinc inde
1140. contigerunt mala, — — — — combussit ^a, edificia lapidea
quaecumque eminentiora erant, destruxit. 20

G. abb. Sub hoc Alberone episcopo, cepit disciplina clericorum
fol. 27 ro. deperire. Per claustrum equi et mulieres in domibus habita-
bant; prehende venales erant diete emende; cives filias
suas sine discretionem graduum clericis et layeis in uxores
dabant; presbiteri in die bis missam celebrabant. Super 25
hiis episcopus Romam citatus, rediens moritur, expleto
sui presulatus anno XV°,

Aeg. Aur. Ortine sepelitur, VI° kalendas aprilis, anno Domini M°CL°.

III. 29.

Hiis diebus primo facta est in partibus Leodiensibus
memoria beate Marie virginis semel in septimana. 30

a combussit usque erant in margine inferiori cod.

Alberoni successit Henricus secundus.

Henricus, nobilis genere et moribus, fuit Leodiensis episcopus XXXI^{us}, qui multa bona episcopatus acquisivit, domos et plurima castra fecit, scilicet castrum de Seans, de Belmont, de Astenoit, de Havlange, de Virves, de Duras, de Uffey, de Borne, et de Ortimont.

G. abb.
fol. 27 r°.

Hic Henricus fecit palacium Leodiense.

Cf. Aeg. Aur.
III. 30.

Hoc tempore beatus Bernardus Clarevallis in Alemannia — — — — in proprias ulnas susceperet asportans eum de basilica.

Albric. 1147.

Conrardus vero in Frankeborch cum uxore sua — — — — crucis caractere est signatus.

Martin. Pol.
Imp. 1138.

Inde, beatus Bernardus per Spyram et Coloniam iter faciens, venit secundo Leodium. In qua via multi nobiles per manum illius se Domino mancipaverunt.

Albric. 1147
et G. abb.
fol. 27 r°.

In ecclesia vero beati Lamberti idem sanctus missam solemniter decantavit, postea coram episcopo Henrico, in prato quod dicitur episcopi, publice predicavit, et in palacio, in presentia ejusdem episcopi, tria miracula fecit. Quo viso, episcopus Henricus desiderio compunctus, abbaciam de Alna fundavit, quae fuerat ecclesia canonicorum. Primus abbas dictus est Gerardus.

G. abb.
fol. 27 r°.

Anno Domini M^oCXLVII^o, ad instanciam Eugenii pape et beati Bernardi predicationem, rex Francie Ludovicus ab ipso cruce signatus est, et imperator Conrardus,

Albric. 1148.

cum maxima multitudine Gallicorum et Theutonicorum de Lottingria, Flandria, et Anglia, alii per Panoniam atque alii cum CC pene navibus per mare usque Constantinopolim devenerunt. Ubi propter dolum Greecorum — — — — multa bella gloriose gesserunt.

Martin. Pol.
Imp. 1138

Tandem aliter ipsis evenit quam sperarent, quum quidam eorum, a Turcis capti, et alii fatigatione, plurimique fame et inedia consumpti sunt, ita quod imperator cum paucis vix rediit. Rex Ludovicus iterum causa orationis ut peregrinus in Iherusalem 5 aliquantulum manens, ad propria rediit.

G. abb
fol. 27 1°.

Tunc temporis inter episcopum Leodiensem Henricum et Henricum comitem Namurcensem tanta guerra fuit, quod ex utraque parte villis combustis et hominibus ceis, apud Andanum congregato exercitu majore, episcopum invadit 10 comes, et ibi cum suis imbellibus ^a omnino fugit, e quibus multi ceciderunt, et de suis capti sunt fere CCCC et XXX milites.

Tunc Andana miserabiliter exusta est ecclesia, nec non et moniales expoliatae, pons lapideus super Mosam destructus, de ^b 15 quo episcopus post penitens ecclesiam Andane privilegiavit.

Hoc bellum actum est anno Domini M°CLI°.

Albric. 1153. Inde, anno Domini M°CLIII°, XIII° kalendas septembris obiit beatus Bernardus.

Eodem anno, rex Jerosolimorum Balduinus junior 20 Asealonem cepit.

Martin. Pol. Anno eodem, Anastasius III^{us}, — — — — et cessavit 25
Pont. 1154. papatus diebus XX.

Martin. Pol. Anno Domini M°CLII°, Conrardus rex moritur, qui licet
Imp. 1138. XIII annis — — — — imperialem non habuit.

Ann. Tunc Fredericus dux filius Frederici — — — — Aquisgrani
Colon. max. 1152. inungitur. fol. 198

Martin. Pol. Iste Fredericus largus et strenuus — — — — et in
Imp. 1153. omnibus fuit gloriosus.

a imbellis *cod.*   *b* de quo episcopus usque actum est in margine inferiori *cod.*

Inde, anno Domini M^oCLIII^o, Adrianus — — — — Martin. Pol.
et cessavit papatus diebus ° XX. Pont. 1155.

Anno Domini M^oCLV^o, XIII° kalendas julii Fredericus Ann.
ab Adriano papa in ecclesia sancti Petri in impera- Colon. max.
5 torem consecratur. 1155

Anno Domini M^oCLVII^o, inter papam Adrianum et impera- G. abb.
torem Fredericum graves controversie inceperunt. Nam fol. 27 v°.
Innocencius secundus Rome in muro depingi fecerat se in sede
residentem, imperatorem vero, complicatis manibus, coram se
10 inclinatum, coronam imperii suscipientem. Item, quia duo
cardinales imperatori litteras pape detulerunt hec continentes:
« Beneficium corone tibi contulimus neque penitencia move-
remur si excellencia tua majora a nobis beneficia suscepisset »,
verbo « beneficii » imperator offensus, cardinales injuriis affectos
15 ejici^b fecit, dicens : « Coronam a solo Deo habemus ; primam
electionis ab episcopo Maguntinensi, regalem ab archiepiscopo
Coloniensi, imperialem consecrationem a papa. Scripture
corrigantur, picture deleantur, alioquin inter regnum et
sacerdotium pax stare non potest. »

Anno Domini M^oCLIX^o, Adrianus papa excommunicatus fol. 28 r°.
Fredericum imperatorem, moritur. Rulandus, contra-
rius imperatori eligitur, qui dum de electione refutaretur quasi
indignus, alii, faventes imperatori, Octavianum elegerunt,
et Victorem vocant. Sed primi iterum Rulandum elegerunt
25 et Alexandrum vocant,

qui sedit annis XXI mensibus XI diebus XVIII. Martin. Pol.
Pont. 1159.

Propter hoc scisma, imperator concilium generale vocat. Ad G. abb.
hoc Victor venit humiliter, sed Alexander venire noluit, fol. 27 v°.
mandans quod ipse debebat [mandare non^e] mandari ; propter
30 quod omnes episcopi presentes Rulandum excommunicaverunt,
et Octavianum pro apostolico susceperunt. Itaque imperator et
qui sub ipso erant Victorem loco pape habebant, alii vero

a annis cod.   b eici cod.   c omisit cod., add. ex G. abb.

Alexandrum. Quare concilium factum est apud Bysoncium inter imperatorem et Ludovicum Francorum regem de duorum apostolicorum controversia. sed nichil actum est.

Cf.
Albric. 1211.

Anno Domini M°CLXIII°, obiit Henricus, Hugo 5
cognominatus, comes Dasburgensis ^a et de Muhat,
relinquens unicam filiam sibi heredem, Ermengardam ^b
nomine, quam Godefridus, secundus dux Lovaniensis,
duxit in uxorem. Ex hac secunda sua uxore idem
Godefridus genuit Albertum comitem de Daborch et 10
de Muha, et Hugonem ejus fratrem, qui jacet in choro
monialium apud Wangias.

G. abb.
fol. 27 v°.

Henricus episcopus Leodiensis impetravit a Frederico
imperatore corpora trium regum apud Mediolanum
pro tunc jacentia, sed morte preventus est idem 15
episcopus, anno Domini M°CLXV°, sui pontificii XV°,
et sic ecclesia Leodiensis preciosa trium magorum
corpora amisit.

Aeg. Aur.
III. 55.

Ossa vero episcopi fuerunt a Mediolano relata
Leodii, et ibi sepulta. 20

G. abb.
fol. 27 v°.
fol. 28 r°.

Alexander secundus fit Leodiensis episcopus XXXII^{us} ^c
anno Domini M°CLXXI°, qui sedit in suo episcopatu
tribus tantummodo annis.

Ann. Floreff.
1165.

Anno primo ejusdem episcopatus, scilicet anno 25
Domini nunc predicto, collocatum est fundamentum
ecclesie Floreffiensis a domino Raynaldo Coloniensi archi-
episcopo et secundo Alexandro episcopo Leodiensi, et
Henrico comite Namurensi, et Alberto regis Bohemie filio,
sub Gerlando abbate.

^a Darburgensis cod.   ^b Ermergardam cod.   ^c XXXII, 2us cod.

Predictus autem Raynaldus Coloniensis archiepiscopus postquam Fredericus civitatem Mediolanensem cepit, concremavit, predicta tria sanctorum magorum corpora cum duobus martiribus, scilicet Felice et Naborio, impetravit ab eo, quae reliquie ab omnibus Coloniensibus honorifice sunt susceptae et simul collocatae.

Aeg. Aur.
III. 35 et
G. abb.
fol. 27 vº.

Tandem Alexander Leodiensis episcopus, tertio anno sue ordinationis, in Italia morte repentina obiit, anno Domini MºCLXVIIIº, sed relata sunt ejus ossa Leodii, et in ecclesia beati Lamberti humata.

Aeg. Aur.
III. 36.

Eodem anno, XVIIIº kalendas septembris, scilicet in die assumptionis beate Marie, Henricus, puer quatuor annorum, vivente patre ejus Frederico imperatore, Aquisgrani in regem coronatur a Philippo archiepiscopo Coloniensi.

Ann.
Colon. max.
1169.

Radulphus frater ducis Thuringie, qui fuerat archiepiscopus Maguntinus et depulsus quia statuam auream, quam imperator Pincerne fieri jusserat, destruxit, fit, mediante avunculo suo comite Namurcensi Henrico ceco, episcopus Leodiensis XXXIIIº, anno Domini MºCLXIXº, qui fuit sagax sed avarus. Hiis diebus, Gerardus comes de Los Tongris est ingressus cum armis, domum episcopi et ecclesiam incendit hominesque predavit.

G. abb.
fol. 28 rº et
Aeg. Aur.
III. 37.

Quo dolore stimulatus a] episcopus Radulphus totam terram de Los pene delevit. nec non et castra de Los et Calvimonte vi cepit, Beliziaque abbacia depopulatur.

Aeg. Aur.
III. 37.

Inde, anno Domini MºCLXXIº, sanctus Thomas Cantuariensis archiepiscopus in ecclesia, quarto kalendas januarii, tempore vespertinali, hora XIª, pro libertate ecclesie sue tuenda, martirisatur.

G. abb.
fol. 28 rº.

a omisit cod., add. ex Aeg. Aur.

Albric.1171. Ad cujus sepulcrum Ludovicus pius — — — — protege fol. 199ro.
filium meum Philippum.

G. abb.
fol. 27vo. Anno Domini M°CLXXVI°, imperator Fredericus Aquis-
fol. 28ro, grani natale Domini celebravit, ibique corpus Karoli magni
quod jacuerat in terra CCCLII annis transtulit, presentibus
multis episcopis et principibus, quod canonizatum est de
voluntate pape Paschasii, et sanctus confessor dictus est.

G. abb.
fol. 28ro. Anno Domini M°CLXXVII°, confirmata est pax et unitas
ecclesie romane, et Alexander summus pontifex est receptus,
presentibus imperatore Frederico et de toto orbe prelati, 10
cum jam seisma XVII annis durasset.

Albric.1179. Anno Domini M°CLXXIX°, in festo omnium sanctorum,
Philippus magnanimus, filius Ludovici pii, Remis
1181. ab archiepiscopo Wilhelmo coronatur — — — — mortuus
est in abbaicia cysterciensi ordinis dicta Babel. 15

Anno Domini M°CLXXXI°, obiit Alexander papa

Martin.Pol. et Lucius — — — — et cessavit papatus diebus XIII.

Martin.Pol. Hujus tempore Petrus Comestor — — — — in scientia
Pont. 1181. claruit.

Albric.1182. Eodem anno, Philippus rex magnanimus — — — — 20
retinuit fisco.

Albric.1185. Fecit eciam idem rex omnes vias — — — — lapidibus
durissimis et quadratis.

Balduinus leprosus rex, in Iherusalem convocatis
regni majoribus, nepotem suum parvulum Balduinum 25
sororis sue Sybille filium in regem Iherosolimorum
inungi fecit, et tam ipsum quam regni negocia provi-
dencie et tutele comitis Tripolitani commisit.

G. abb.
fol. 28vo. Tunc guerra inter Henricum comitem Namurensensem et
ducem Brabancie mota est pro qua Gemblacum a gente 30
Namurensi destructum est et incensum, et terra comitis

Namurensis in banno hac de causa diu posita est a Lucio papa.

Anno Domini M^oCLXXXVI^o, Lucius papa obiit, Martin. Pol. Pont. 1185.
cui Urbanus succedit, qui sedit uno anno, mensibus X,

5 diebus XXV.

Radulphus episcopus Leodiensis per Udelinum carnificem G. abb. fol. 28 v°.
prebendas vendi faciebat, ad quem per hoc multi confluebant,
contra quod quidam homo publice predicavit et, quibusdam
a malicia conversis, prelati indignati ipsum per episcopum
10 capi fecerunt, ducentesque cum per ecclesiam unguibus
impingunt. Ipse vero dixit : « Heu ! heu ! ecce dies veniunt
cum subts altare beate Marie virginis terram effodient
porci. » Quod post accidit. Nam, anno Domini M^oCLXXXV^o,
hec ecclesia sancte Marie et sancti Lamberti concremata est, in
15 die translationis beati Lamberti, ab igne prosiliente a domo
eiusdam et comburente in circuito domos et officinas. Princi-
pale tantum altare quod erat sancte Marie mansit incrematum,
libris quoque et thesauro ecclesie similiter per Dei
providenciam conservatis.

20 Eodem eciam incendio conflagravit ecclesia beati
Petri et vetus palacium cum ecclesia parochiali sanctorum
Clementis et Trudonis. Aeg. Aur. III. 42.

Anno Domini M^oCLXXXVI^o, feria sexta, in octava
sanctorum apostolorum Petri et Pauli, Saladinus Lamb. Parvi ann. 1187.
25 soldanus Babiloniorum, congregato exercitu Turchorum
iniit bellum — — — tres civitates remanserunt.

199 v°. Anno Domini M^oCLXXXVII^o, obiit Urbanus papa, et Martin. Pol. Pont. 1187.
Gregorius — — — cessavit papatus diebus XX.

Inde, anno M^oCXXXVIII^o, idem Gregorius papa obiit, et 1188.
30 Clemens — — — annis tribus diebus XVI

Eodem anno, Balduinus Hannoniensis comes

Namurecum obsedit et comburit, et castrum cepit, et totam terram saisivit.

Vita Alberti
ep. leod. 1.

Itaque comes Balduinus Hannonie violenter extorsit
— — — — jam senex et cecus.

G. abb
fol. 28 v°.

Eodem anno, Henricus Albanensis episcopus, legatus
Clementis pape, crucem predicans venit Leodium, ubi
receptus est cum maxima veneratione, et cum ibi
plures symoniacos invenisset, contra symoniam predi-
cavit. Canonici vero conterriti beneficia sua simpliciter
resignaverunt, quos alibi prebendavit, transmutando bene- 10
ficia de una ecclesia ad aliam. Episcopus vero Radulphus
penitencia ductus, ab eodem legato crucem accepit,
et cum Frederico imperatore transfretavit,

Aeg. Aur.
III. 46.

sed cum veniret prope Anthiociam, dictus imperator
casu miserabili submersus est, anno Domini M^oCXCI^o. 15

Martin. Pol.
Pont. 1192.

Eodem anno, obiit Clemens papa, cui successit
Celestinus tertius — — — — mensibus octo diebus XI.

Lamb. Parvi
ann. 1191.

Secunda vero die pasche, Henricus rex Alemannie
— — — — in imperatorem benedicitur, anno Domini
M^oCXCII^o. 20

Aeg. Aur.
III. 46.

Postmodum Radulphus rediens ad propria — — — —
anno Domini M^oCXCII^o diem clausit extremum, et
sepultus est in quadam ecclesia sue proprietatis, anno XXII°
sui pontificatus.

Lamb. Parvi
ann. 1191

Eodem anno, Philippus rex Francie et Rychardus
rex Anglie mare transierunt, Achon et plurimas civitates
et oppida a Saladino capta receperunt, Turcorum
infinita multitudine interfecta.

Albrie. 1191.

Anno quo Achon capta est a christianis obiit absque
liberis Philippus comes Flandrie, cui Balduinus comes

Hannoniensis, ratione **Margarete** uxoris sue, quae Albric. 1191.
 erat soror primogenita dieti **Philippi**, successit in
 comitatum, et **Henrius dux Brabancie filius Gode-**
fridi tercii aliam ejusdem **Philippi** sororem habuit in
 5 **uxorem.**

Albertus, archidyaconus sancti **Lamberti**, frater **Henrici** Vita Alberti
ep. leod. 1.
 ducis **Brabancie**, fuit episcopus **Leodiensis XXXIII^{us}.**

In nativitate beate **Marie** tanta frequentia populorum Lamb. Parvi
ann. 1191.
 — — — — **Albertum** predictum fratrem suum preponere
 10 volebat.

Balduinus vero comes **Hannonie** omnino ipsi con- G. abb.
fol. 29 rº.
 tradiebat. Nam ipse elegit **Albertum** prepositum, fratrem
 comitis **Retestensis** ^a, stolidum et illiteratum, consencientibus
 sibi tamen quinque canonicis, electis adeuntibus imperatorem
 15 pro regalibus suis et ibi ^b discordantibus. **Inde** **Albertus** **Retes-**
tensis ^a electionem suam concordem fecit electioni **Alberti**
archidyaconi, fratris ducis **Lottringie** seu **Lovanie**
 canonice electi, et cedit juri suo. Sed cum imperator ambos
 refutaret et **Lotharium de Hostalh** ^c prepositum **Bonnen-**
 20 **sem** episcopum facere vellet, sicut ^d et fecit pro tribus
milibus marcharum, et ille iret **Leodium** ut ibi reciperetur,
Albertus frater ducis **Brabancie** contra ipsum appellavit
 papam. Et cum imperator hac ratione ei insidiari faceret
 ubicumque venit, viam distortam invenit. Cumque idem
 25 **Albertus** in curia **Romana** in coquina tanquam cocus esset
 et nihil faceret, **quidam** pauper homo fecit eum tenere
 calceos ut siccarentur ad ignem et ungerentur; quos ungere
 volens cucurrit in stabulum ut equos inter se bellantes
 compesceret; qui coram papa venit in specie rustici; quem

a Reiscensis cod.   *b* ibi inter lineas cod.   *c* Hastolh cod.   *d* sicut et
 usque marcharum in margine exteriori cod.

G. abb. papa osculans et postea episcopum confirmans, facit eum
fol. 29re. insuper summum cardinalem, et Lotharium ab episcopatu
Leodiensi amoveri precepit, imperatoris indignationem
pro hoc vilipendens. Albertus autem furtive a Roma
rediit, et imperatorem timens Remis viam suam dirigit, 5
et ab episcopo ejusdem urbis accepta episcopali con-
secratione, ibidem moratur, quia imperator cognatis suis
minabatur. Septem vero Alemanni Albertum a Remis blande
educentes occiderunt,

Aeg. Aur. anno Domini M^oCXCII^o, VIII° kalendas decembris, anno 10
III. 68. primo sui pontificii, et ita effectus martir,

Lamb.Parvi ibidem sepultus est in ecclesia beate Marie virginis.
ann. 1192.

Cf. V. Alberti Lotharius autem, qui sedem Leodiensem invaserat,
ep. leod. 45. audita morte ejus, a castro Hoyensi de nocte aufugit
versus imperatorem. Parentela vero Alberti, congre- 15
gata Colonie, conjurat contra imperatorem; sed pace super
hoc reformata, imperator Lotharium pro quo turbatur, et
homicidas in curia sua prius bene receptos expellit. Imperator
eciam pro remedio hujus homicidii, a se ipso dolose
perpetrati, duo altaria nova in ecclesia beati Lamberti
instituit.

G. abb. Symon interim, filius ducis Ardenne, in episcopum fol. 200
fol. 29ro. Leodiensem eligitur. Hujus electioni favit Henricus
dux Brabancie; sed contra electionem hujus episcopi Symo-
nis, Balduino comite Hannoniensi instigante, appellant 25
ad papam quatuor archidiaconi Leodienses.

Imperator vero regalia tribuit Symoni licet invite, qui
fol. 29vo. miras^o variationes beneficiorum cepit facere. Itaque Symon

civitates oppida et castra Leodiensia saisivit. Interim Albertus de Cuch claudicus a Roma rediens, per instanciam predicti comitis in episcopum eligitur per Albertum prepositum sancti Lamberti et fautores suos, quem
 5 Balduinus comes volens vi promovere Hoyerum ingreditur et a burgensibus recipitur. Castrum vero Hoyerense idem Balduinus cum armis impugnat, sed a parte Symonis episcopi defenditur, quem eciam milites sancti Lamberti et cives Leodienses juvant. Dux vero Lovaniensis Henricus Balduinum comitem recedere facit, hac conditione ut ambo electi cum
 10 partibus suis Romam vadant jura sua ostensuri, quod et fecerunt. Utraque parte ergo Romam veniente, Symon fit cardinalis, qui et moritur Rome; moriuntur et decanus Leodiensis et multi alii eanonici. Tunc Albertus de Cuch
 15 a Roma veniens affert reliquias de carne sancti Laurentii a papa Celestino, quae reliquie post decessum ejusdem Alberti fuerunt translate reverenter in ecclesiam a beati Laurentii Leodiensis, anno Domini M^oCCl^o. Albertus de Cuch rediens infirmus febre et calculorum, imperatori
 20 presentatus recepit ab eo regalia, et anno Domini M^oCXCVI^o ab archiepiscopo Coloniensi consecratur Leodiensis episcopus XXXVI^{us}, qui Leodium veniens solempniter recipitur. Tunc Balduinus comes Hannonie Flandrensium et Namurensium, qui fuerat adjutor fidelis Alberti reddens pacem ecclesie moritur,
 25 cui Balduinus filius suus primogenitus successit in comitatibus Hannonie et Flandrensi, Philippus vero, secundus filius in comitatu Namurensi; sed Henricus tertius filius sine comitatu remanet, qui postea fit imperator Constantinopolitanus. Balduini eciam filiam primogenitam, Mariam
 30 nomine, duxit in uxorem Philippus rex Francie, ex qua

G. abb.
fol. 29vo.fol. 30ro.

G. abb. genuit Ludovicum regem. Henricus autem imperator de
fol. 30 r°. uxore sua Constancia, quae erat heres regni Apulie,
habuit unicum filium quem nomine patris sui vocavit
Fredericum.

Hoc anno, terra nigra ad usum fabrorum et focum facien- 5
dum optima juxta Leodium in multis locis est inventa hoc
modo. Quidam senex, canicie ac barba venerandus, alba
veste indutus, fertur transisse per vicum in Leodio qui
ab opere carpentarii^a dicitur Cocke, et dixisse fabro con-
querenti quod nimis expendebat de carbonibus factis de 10
cockis arborum, et sic parum acquirebat : « Amice, perge ad
montem vicinum monachorum sancti Laurentii, et
invenies nigras venas terre patentes quae est terra utilissima
ad hoc, et hoc dicto, disparuit ».

fol. 30 v°. Die natalis Domini episcopus Albertus, dum curiam teneret 15
Leodii, quidam ebrius surgens e mensa ymagini in palacio
sculpte obtulit carnes eum veru, percutiens faciem ejus eum
eatino dicens aliis epulantibus : « Quid hic stat jejunos ? »
Statim veru versum oculum illudentis eruit.

Tunc tanta sterilitas facta est ut modius siliginis vendebatur 20
XL solidis Leodiensibus et spelte XX. Multitudo pauperum
per plateas moritur. Cadavera animalium mortuorum indiffe-
renter ab eis comeduntur.

Martin. Pol. Anno Domini M°CXCVIII°, Innocentius tertius — — — —
Pont. 1198. mensibus III diebus XXIII. 25

Albric. 1198. Eodem anno primo surrexit novus ordo fratrum sanete
Trinitatis.

G. abb. Anno Domini M°CXCVII°, moritur Henricus imperator
fol. 50 v°. magnificus qui regnum Apulie et Syecilie cum imperio tenuit,
parvulo ejus filio remanente Frederico quem Apulei regem 50
fecerunt. Cito post uxor sua Constancia moritur, quae tutelam

a carpentali *cod.*

fili sui Frederici pape Innocencio reliquit. Tunc orta est
 seditio gravis pro imperio, principibus discordantibus postquam
 dux de Curinges ^a Bertholdus electionem quam habuit ab
 archiepiscopo Coloniensi et suis fautoribus rejecit in ^b Philip-
 5 pum ducem Suevie; consensit autem archiepiscopus Colo-
 niensis cum suis in ^b Ottonem Pietaviensem qui ^c in sola
 Colonia est receptus, et Aquisgranum obsidens VI ebdomadis ^d,
 per pecuniam intrat, et ibi in ^b regem intronisatur per solum
 archiepiscopum Coloniensem, episcopo Leodiensi Alberto
 10 absente et non consensum prebente nisi Philippo.

G. abb.
 fol. 30 vº

Sed ut episcopus consentiret, Otto ante suam coro-
 nationem Leodium venerat, episcopum tamen Albertum
 nec precibus nec muneribus frangere potuit.

Reineri
 ann. 1198.

21.0 vº. Philippus vero, dux Suevie, Maguncie cum uxore sua
 15 coronatur — — — — et inde in quantum potest
 Ottonem persequitur. Hoc tempore fulgur in castro
 Hoyensi cecidit, et ante pedes episcopi quemdam oppidanum
 interfecit.

Reineri
 ann. 1198.

Papa Innocencius, recolens malefacta per Fredericum impe-
 20 ratorem, proponit quod de domo Suevie nullus erit imperator,
 et dicit Philippum non electum regulariter, perjurum et
 excommunicatum, et quod papa debet inungere et consecrare
 et coronare imperatorem. Et ita electionem Ottonis confirmat,
 electionem Philippi condempnando.

G. abb.
 fol. 31 rº.

25 Temporibus illis, orta est sedicio magna Leodii inter cleri-
 cos et laycos. Layci civitatem muro et aggere firmantes a clericis
 et familia eorum exactiones et tributa exigebant, nobilitatem
 clericorum infringere cupientes. Clerici silencium a divinis
 civitati imposuerunt, et quosdam eives a nundinis Francie
 30 revertentes spoliaverunt, alios vero verberaverunt, episcopo

fol. 31 vº.

a Buringes cod.   b in inter lineas cod.   c quia cod.   d ebdomadas cod.

G. abb. laycis consenciente; qui jurabant ^a nunquam contra liber-
fol. 31 v°. tatem ecclesie agere, communicabant. Postea reformata est
pax, civibus jurantibus coram Alberto episcopo nunquam se de
cetero facere contra libertatem ecclesie, et de injuriis satisfacere.

Anno Domini M°CC°, anno quinto sui pontificii, ⁵
decedit Albertus episcopus, et ante chorum sancti Lamberti
sepelitur. Versus :

Hoc in sarcophago cunctorum dira vorago
Clauditur Albertus, Giezi dum vixit apertus.

Hugo secundus de Petraponte, nobilis, literatus, prepositus ¹⁰
major et archidiaconus Leodiensis, fit episcopus XXXVII^{us}
anno Domini MCCL°; prefuit annis XXIX et sex
septimanis. Hic, ab omnibus recipitur, et ab Ottone rege
regalia recepit. Contra episcopum tumultus fit. Nam Henricus
archidiaconus, vir nobilis, favore Philippi ducis Suevie ¹⁵
Romam petit ad electionem ejus cassandam post appellationem.
Hugo vero electus committit episcopatum Balduino comiti
Flandrie et Romam eciam petit.

Cum a die qua quartus Henricus imperator ducatum
Lottringie circa Mosam, ab ^b Harstatio ubi tunc positum ²⁰
fuit caput hujus ducatus usque Hollandiam, comiti
Lovanii dederat ^c, Trajectum, existens ab antiquo de
dominio beati Lamberti confirmato ab imperatoribus
usque ad presens tempus, ampliatum fuisset et de die
in diem ampliaretur ^d, Lovanienses ^e, totam amplia- ²⁵
tionem suo dominio subjugare desiderantes, pontem
Trajectensem et aggerem extruxerunt.

Hugo a Monte Pessulano revertitur, et Guido cardinalis
legatus in Francia Leodium venit, et in Colonia Philippum
G. abb. Suevum eum complicitibus suis ex parte pape excommunicavit. ³⁰
fol. 31 v°.

^a jurabant quod *cod.*   ^b in *cod.*   ^c dederit *cod.*   ^d ampliaret *cod.*
^e Lovanii *cod.*

Coram quo Hugo, ibi vocatis sex abbatibus, de objectis sibi G. abb.
fol 51 vº. criminibus Colonie septima ^a manu jurando se purgavit.

Tunc electio ejus confirmatur ibi et ipse in episcopum consecratur. Anno secundo episcopatus sui, Hugo cenobium
 5 Vallis sancti Lamberti fundavit, ubi multa bona contulit. Hoyenses vero Hugoni episcopo rebellant propter quedam jura quae ab eis exigebat, machinas quae de Namureo vehabantur in navi succendunt, navimque per siccam terram usque ad medium forum trahunt, castrum eciam introitum et exitum
 10 aggere muniunt; nec multo post, penitencia tacti Leodium omnes veniunt, et episcopo, vidente clero et populo, nudis pedibus satisfaciunt. Anno Domini MºCCIIIº, orta est contentio inter duem Brabancie et comitem Loscensem fol. 52 rº. propter trecensum Sancti Trudonis ad episcopum Metensem pertinentem. Ludovicus comes de Los omnia castra scilicet
 15 Montiniax, Brustemiam ^b, et omnia alia cum omni terra sua sancto Lamberto tradidit et super altare ipsius, presente episcopo Hugone et comite Alberto de Mubaut, [legitima reportavit donatione ^c]. Dux vero exercitu congregato
 20 oppidum Sancti Trudonis volens invadere, in Landines ^d VIII diebus mansit. Comes eciam congregato exercitu ab episcopo petit auxilium; episcopus vero in Waremmia cum multis armatis expectat exitum belli. Tandem, mediante comite Namurensi, treuge dantur et exercitus ad propria revertuntur.
 25 Tunc Guido quidam abbas cysterciensis, legatus a papa, Leodii novum hospitale benedixit. Sciens autem legatus iste canonicos dormire cum suis fornicariis, precepit eis in dormitoriis dormire, et ecclesias nocte et die frequentare, et quod decani et prepositi qui curam eorum gerunt delinquentes
 30 punirent. Ordinavit maxime in majori ecclesia quod residentes fol. 52 vº. simul in refectorio comedant, et in dormitorio jaceant, et non

^a septimo cod.   ^b Brustemiam cod.   ^c [omisit cod., add. ex G. abb.
^d Landes cod.

G. abb.
fol. 32 v°.

extra, nisi de licencia decani. Rebellis vero stipendio suo privetur. Item quod ibi sint sex prebende canonicorum sacerdotum qui in majori altari suas septimanas faciant sine lucrario. Item nullus acolitus vocem habeat in capitulo, nulli duo personatus in eadem ecclesia dentur ^a. Archidyaconi ^b non teneant locum nisi sint dyaconi. Dimidie prebende nulli conferantur. Priventur eciam beneficiis clerici in sacris constituti et ammoniti nisi fornicarias a domibus dimittant. Usurarii manifesti tanquam excommunicati devitentur. Libri scripti romane vel thetonice de divinis scripturis episcopo tradantur. Nullus vel nulla recudatur nisi de licencia episcopi. Clerici comam nutrientes careant stipendiis donec tonsuram congruam fecerint. Ordinata sunt hec observari sub pena excommunicationis, anno Domini M^oCCIII^o. Tunc comes Flandrie et Hannonie **Baldwinus** cum fratre suo Henrico et multis magnatibus et clericis et laycis Leodiensibus ^c amore Dei cruce signatus vadit ultra mare in subsidium terre sancte, et cum Venetis venisset cum maxima multitudine nobilium et ignobilium, aliter non potuerunt ab eis habere victualia nisi redderent ^d eis ducem eorum, qui captus est et cecatus et in Gazarea civitate tenebatur. Quare dictus comes cum aliis nobilibus civitatem Gazaream obsederunt, ceperunt et destruxerunt, et Venetiis ducem eorum reddiderunt. Qua de causa omnes excommunicati a papa fuerunt, nec absolutio- nem suam aliter a papa habere potuerunt nisi Alexium juvenem Constantinopolim reducerent, et in sede patris sui imperiali, ex qua expulsus fuerat, relocarent, quod et fecerunt. Sed ipso puero in sede imperiali

^a detur cod.   ^b archidyaconi vero verbo vero deleto cod.   ^c Leodium cod.   ^d redderet cod.

relocato et Balduino jam regresso [cum °] aliis, statim
Greci puerum occiderunt.

Quod Balduinus intelligens, cum suis revertens
civitatem Constantinopolim secundo vi ceperunt, et
5 Balduinum imperatorem fecerunt, anno Domini
M^oCCIII^o. A qua civitate multe reliquie ad partes nostras
afferuntur, et eciam a quodam canonico Ambianensi
pars capitis beati Johannis Baptiste, quae faciem
demonstrat, de Constantinopoli apud Ambianensem
10 civitatem Francie predictam delata est, et cum honore
recondita.

Eodem anno, episcopo Leodiensi consenciente, Guido
legatus romanus instituit in ecclesia sancti Albani et
sancti Petri Namurensis, annuente Philippo comite fratre^b
15 imperatoris Constantinopolitani, qui Philippus patronus
earum dotavit eas donis et reliquiis, quod quilibet canonicus
in horis conventualibus et majoribus missis deserviat in
persona propria. Item quod in dormitoriis dormiant. Item si
canonicus foraneum se exhibeat non habebit nisi quinque
20 solidos in natali Domini solvandos. Item nullus in ecclesia
beate Marie simul et sancti Albani canonicus esse poterit.

Anno Domini M^oCCVI^o, Balduinus imperator Con-
stantinopolitanus capitur in quodam prelio, nec postea
visus est, et Henricus frater suus in regnum substituitur.

25 Eodem anno, mortuo Rychardo rege Anglie, consensu
tam Innocencii pape quam omnium principum regni,
Philippus Aquisgrani consecratus est in regem
Alemannie. Ipso vero ita coronato, cum persecutus
esse Ottonem, anno Domini M^oCCVII^o, XVI° kalendas

G. abb.
fol. 32 v°.

G. abb.
fol. 32 v°

Reineri
ann. 1206.

augusti, ad ejus lectulum in quo sub conclavi pausabat frater episcopi Babergensis et marchio de Wiebach latenter venientes ipsum peremerunt. Postmodum, die electionis statuta inter principes regni, Ottonem jam pene desperatum eligunt in regem, qui vero in regnum 5

Albric. 1209. confirmatus consensu principum Romam adiit et ab Innocencio papa consecratur in imperatorem.

Albric. 1209. Eodem anno, III° nonas octobris, Otto antequam consecraretur juravit pape — — — — orta est discordia inter sacerdotium et imperium, et Innocentius tertius papa 10 Ottonem imperatorem excommunicat, et excommunicatum omnibus filiis ecclesie denunciavit.

Albric. 1208. Anno Domini M°CCVIII°, in Assumptione beate Marie Virginis, Hugo episcopus Leodiensis prioratum Novi-Monasterii prope Hoyum transmavit in abbatiam, et 15 Alexandrum ^b prefate ecclesie canonicum in abbatem benedixit.

Albric. 1207. Eodem anno, occasione predicationis contra Albigenes cepit novus ordo fratrum Predicatorum — — — — quem fol. 201 ministrum generalem appellant. Vixit abhinc beatus 20 Franciscus annis XVIII.

Martin. Pol. Anno III° imperii Ottonis, principes elegerunt Fredericum Imp. 1207. — — — — populo honorifice recipitur.

G. abb. Henricus dux Lovaniensis cum exercitu copioso Hollan- fol. 33 r°. diam sibi subjugat, item comitem Ghelrensem sue ditioni 25 submittit, nexu homagii ipsum confederans.

Tunc Albertus comes de Muhaut, de consensu Hugonis episcopi Leodiensis, ecclesiam et monasterium in valle de Laris, inter Wangias et Vinamont, satis

a et Alexandrum usque benedixit in margine inferiori cod.   *b* Alexandrum cod.

prope Hoyum in honore beate Marię virginis edificavit, ob cuius reverentiam abbacia vocatur Vallis beate Marię, quam etiam abbatiam idem comes dotavit multis bonis possessionibus.

5 Cum autem idem Albertus comes ex uxore sua non haberet heredem, allodium suum, scilicet castrum de **Muhaut**, cum suis appenditiis ecclesie Leodiensi super altare beati Lamberti per ramum cespitemque portavit, hac conditione quod ipsum tenebit ad vitam et heres suus, si quem
10 habuerit, tenebit in feudum ab ecclesia predicta; qui si sine herede decesserit usque in quartam generationem, libere erit allodium [beati Lamberti^a]. De qua collatione post penitet, cum filiam **Ghertrudem** nomine haberet. Sed ab episcopo pecuniam sibi debitam petit, quam episcopus solvere promittit.
15 **Inter hec idem Albertus obiit.** Dux vero Brabancie **Henricus** vult ponere in castro de Muhaut custodes, dicens sibi deberi pecuniam a patruo suo **Alberto** comite de Muha defuncto, sed episcopus **Hugo** hoc prohibet, se spondens stare ordinationi imperatoris. Insuper **Hugo** episcopus et **Ludovicus**
20 comes **Loseensis** pontem **Trajecti** et aggerem quos **Lovaniienses**^b extruxerant solo adequaverunt. Tunc temporis claruit venerabilis **Maria de Awelhonbruch de Oigniez**. Anno Domini **M^oCCXI^o**, **Brabantinus** dux adiit **Ottone** regem
fol. 33 v°.
excommunicatum a papa, et accepit ab eo sententiam aut
25 **Leodium** sibi subicere aut destruere. Qui reversus dicit episcopo quod castrum de Muha possidebit si non pecuniam petitam habeat, sed jurat episcopatu non nocere. Sed episcopus de pecunia nichil egit. Tunc dux, vocato exercitu de **Hollandia ac Brabancia**, cum genero suo comite **Ghelrensi**
30 opprimit **Leodium**, anno Domini **M^oCCXII^o, V^o nonas maii**,

^a omisit cod., ex add. G. abb.   ^b Lovanii cod.

G. abb.
fol. 35 v°.

id est III° die maii in qua est festum Inventionis sancte Crucis et tunc dies Ascensionis Domini. Unde versus :

Anno millesimo duecenteno duodeno
Christi natalis fit Legia preda Brabantis.

G. abb.
fol. 35 v°.

Episcopus autem fugit Hoyum. Omnes autem ecclesie
leodienses fracte sunt, libri, vestes, vasa sacra sublata sunt et
suppellex civium,

Reineri
ann. 1212.

aurumque et argentum, omnia direptioni patuerunt
et mulierum, parvulorum magna multitudo interiiit,
aliis interfectis atque aliis submersis.

G. abb.
fol. 33 v°.

Volens quoque dux Leodium comburere, castellanus de
Bruxella habens ibi filium canonicum hoc ei dissuasit, sed
ejus concilio, dux canonicos civesque in palacium convocat,
et facit promittere fidelitatem Ottoni imperatori. Inde, in die
dominica, dux fregit hallam pannorum. Brabantini post-
modum revertentes cum leticia cantabant : Inter Brabantos
sunt flores, inter Leodienses dolores.

Muha autem non obsident quia fortissimus erat locus, sed ad
propria redierunt. Episcopus autem, Hoyum convocato
concilio, ducem Brabancie Henricum et Ottonem comitem
Ghelrie cum suis fautoribus excommunicat; quinque autem
abbates Brabantie hoc non approbantes [puniuntur^a];
ymago crucifixi cum cruce et reliquie ubique proster-
nuntur in ecclesiis. Hoc factum mandat episcopus pape
Innocentio, qui cives Leodienses a fidelitate facta coacte
Ottoni absolvit.

fol. 34 r°.

Tunc comes Barrensis terram episcopi ultra Mosam sitam
invadit et turrim de Uffey solo adequavit. Rursus, anno

a omisit cod., add. ex G. abb.

sequenti, dux volens secundo depopulari Leodium, collecto G. abb.
fol. 34 r°
 202 r°. exercitu venit Waleviam, atque Hasbaniam intrans multas
 villas incendit. Tungrenses autem exercitus timentes, feretrum
 beate Marie Leodium portant, dux vero Tungris magnam
 5 partem vastans incendio, quia ^a scriptum est : Ira Dei super
 Tungros est in sempiternum. Sed Tungrenses in ecclesia
 beate Marie Virginis se contra ducem muniunt. Dux vero in
 circuitu villas incendit ita quod usque Leodium color igneus
 apparuit. Vespere dux prope Leodium venit, sed quia jam
 10 firmatum erat, intrare non valuit. Tunc episcopus fecit
 Fossenses et Dyonenses usque Hoyum pervenire quod contra
 ducem bene munitum erat. Inde Hoenses fecit exire fol. 34 v°.
 succursuros Leodiensibus. Dux autem Brabantinus
 timens recedit, cuncta loca incendens. Tunc episcopus,
 15 pulsata campana banni, cives jubet exire, junctis pariter
 sibi Hoyensibus, Fossensibus et Dyonensibus.
 Episcopus eciam comiti Ludovico de Los habenti exercitum
 suum in Montegnys mandavit ut in crastino ad se veniat.
 Tunc episcopus in Gleons super Jecoram figit tentoria
 20 cum suis, et ei nuntiatum est quod Brabantini in custodia de
 Stepes requiescerent. Episcopus vero nocte suos ordinat ad
 bellum, et duobus miliaribus transit ab illis, diescit; quibus
 occurrit comes de Los cum suis. Die dominica venit exercitus
 in Stepes, ubi, ut ^a dicitur, beatus Lambertus visus est in
 25 armis acies suas precedere. Et Brabantini in primo congressu fol. 35 r°.
 homines episcopi retrocedere faciunt, et quinque milites
 Hugonem episcopum et Ludovicum comitem de Los
 prosternunt, sed a suis in equis reponuntur. Tunc
 Henricus dux Ardenne volens Leodiensibus timorem incutere

a quia scriptum est usque in sempiternum in margine exteriori cod.   *b* ut
 inter lineas cod.

G. abb.
fol. 35 r°.

dicat episcopum et comitem esse mortuos; quo audito
Loscenses fugerunt, sed comes clamat eos mentiri, Leodien-
sibus in prelio perseverantibus et beati Lamberti nomen
invocantibus hostes fugerunt Dux vero fugiens Lovanium
intravit. Celebrata est ibi hec victoria die dominica, in

fol. 35 v°.

fol. 35 r°.

ecceiderunt. Computata sunt autem duo milia Brabantino-
rum interemptorum. Conversus cystericiensis ordinis
hora nona victoriam in Léodio nunciavit, sit concursus populi
gaudentis, et signis ecclesie pulsantibus, in majori ecclesia
cantatur : *Te Deum*. Episcopus reversus turrim de Hannuit
solo adequavit, Lewis et Landines ^a incendit. Postea

fol. 35 v°.

episcopus per ducem est pecunia corruptus, quare
ei de Brabancia revertenti canonici vix voluerunt aperire
fores eo quod victoriam suam noluit adimplere. Organa sunt
resumpta, sed ymago crucifixi cum aliis reliquiis in medio
ecclesie remansit, donec dux eam relevavit. Post hec dux,
compellente comite Hannoniense venit Leodium. Presul
vero et majores ecclesie dum in ecclesia majore inter-
essent, dux pronus vestigiis absolutus est, relevans crucem
et reliquias de pulvere.

G. abb.
fol. 35 v°.

Hugo episcopus inde visitavit sanctum Jacobum in
Galicia ^b, quia hoc voverat pro prelio de Stepes.

Martin. Pol.
Imp. 1207.

Anno Domini M°CCXIII°, Fredericus rex Sicilie
in imperatorem — — — — ibi mirifice triumphavit.

Vit. Odil.
III. 14.

Mense aprili, post bellum de Stepes, Otto rex fugatus
— — — — Normanniam intrat, invasurus ex una parte
regem Francie Philippum, contra quem Philippus

^a Landes cod.   ^b Gallis cod.

mittit Ludovicum filium suum primogenitum cum magno exercitu.

Post hec, in mayo, Henricus dux Brabancie Mariam primogenitam suam filiam desponsavit Ottoni quae
5 Aquisgrani fuit coronata. Reineri
ann. 1214.

Eodem anno Domini M^oCC^oXIII^o, in Julio, in Nivella sancte Gertrudis congregati sunt — — — Ferandus comes Flandrie et comes Bolonie et alii multi comites de
10 Alemannia, et inde progredientes per Hannoniam tendunt ad Franciam. Vit. Odil.
III. 15.

In crastino autem beate Marie Magdalene, Philippus rex Francie movit de Perona — — — dux de Lemborch et Hugo de Bovis per centenarios et quinquagenarios fugiebant.
20 v°. Comes Bolonie et multi alii nobiles qui erant de parte regis Alemannie capti sunt. Albric. 1214.

Sed et ipse rex Otto cum socero suo duce Brabancie evasit. Reineri
ann. 1214.

Circa annum Domini MCCXIII^m, sine liberis obiit Philippus comes Namurensis, frater Balduini et
20 Henrici imperatorum Constantinopolis, et Petrus Antisiodorensis habens sororem eorum successit in comitatu. Albric. 1214.

Anno Domini M^oCCXV^o, Otto imperator obiit, et eodem anno Fredericus rex Sycilie, filius Henrici
25 imperatoris, VIII° kalendas augusti, ab archiepiscopo Maguntino Aquisgrani in regem Alemannie honorifice coronatur.

Anno Domini M^oCCXVI^o, consecrata est ecclesia beate Marie de Juncis ubi habitant milites thentonici ordinis. Anno eodem
30 Innocentius papa ^o tertius, anno XVIII° sue coronationis, celebrat concilium ubi fuerunt CCCC et XXII episcopi et G. abb.
fol. 35 v°.

a papa in margine interiori cod.

G. abb. nuntii quinque regum, et alii quamplurimi nuntii. Ibi quatuor
fol. 35 v°. ordines sunt instituti, scilicet Predicatorum, Minorum, Trini-
tatis et Scholarium.

Martin. Pol. Anno Domini M°CCXVII°, Honorius III^{us} sedit annis X,
Pont. 1216. mensibus VIII diebus XXIII.

Henricus imperator Constantinopolis X° anno
cf. regni sui obiit, et Petrus comes Anthisiodorensis ac^a
Albric. 1217. Namurensis^b ab Honorio papa Rome ad sanctum
Laurentium ungitur in imperatorem Constantinopoli-
tanum. Philippus autem adlabra, ejusdem Petri filius, fit 10
comes Namurensis. Inde, anno sequenti, Ludovicus
comes Loseensis obiit.

Anno Domini M°CC°XIX°, nonis^c novembris,
exercitus christianus Damiatam civitatem^d suo sub-
jugavit dominio. Eodem anno, civitas Jherusalem 15
destructa est a Coradino, Saphadini^e filio, foris et intus;
muri ejus cum turribus, preter templum Domini et
turrim David, in acervos lapidum sunt redaeti. De
sepulero Domini glorioso consilium habuerunt Sar-
raceni, sed huic temeritati propter loci reverenciam 20
nemo presumpsit manus apponere.

Albric. 1218. Eodem anno, Otto imperator obiit.

Reineri Anno Domini M°CCXX°, Fredericus rex, X° kalendas
ann. 1220. decembris. die dominica qua cantatur — — — — conse-
cratur in imperatorem, qui regnavit annis XXXIII. 25

Albric. 1220. Eodem anno, Robertus frater Philippi comitis Namur-
censis in virtute magna et potestate Constantinopolim
proficiscitur suscepturus imperium quod ab avunculis suis

a ac inter lineas, super et deletum cod.   *b* Namuriensis cod.   *c* nonas
cod.   *d* civitatem in margine exteriori cod.   *e* Saphidini cod.

scilicet Balduino et Henrico prius fuerat possessum, et post- Albric. 1220.
modum, Petro patre suo defuncto, succedit in imperium,
qui regnavit annis XVII.

Anno sequenti, obiit Henricus dux de Lemboreh cui Albric. 1221.
5 successit Waleranus ejus filius.

Anno Domini M^oCCXXII^o, obiit sanctus Dominicus 1221.
fundator ordinis Predicatorum.

Anno Domini M^oCCXXIII^o, obiit Philippus rex Francorum Reineri
cui successit Ludovicus filius suus, qui tribus annis ann. 1223.
10 tantummodo regnavit.

Eodem anno, sanctus Dominicus elevatur et — — — — Albric. 1223.
canonizatur.

Anno Domini M^oCCXXIII^o, dominus Conrardus filius Reineri
ducis de Cherenges — — — — abbas, modo cardinalis ann. 1224.
15 episcopus, legatus in Alemannia ^a,

Leodium veniens ordinat quod prebenda integra cuilibet G. abb.
ecclesie ad fabricam et ad usus assignetur, et sub pena excom- fol. 36 v°.
municationis late sentencie precepit ne aliquis mulieres
religiosas de lapsu carnis sollicitet. **Item** idem Conrardus
20 consecrat ecclesiam de novo ab Ottone decano sancti Pauli
Leodiensis fundatam in loco qui dicitur Sartii et nunc ab
ipsius benedictione dicitur Vallis Benedicta, in qua positi sunt
canonici regulares, ejus prior primus fuit Walinus de novo
hospitali. Cum anno eodem siccitas nimia esset, in festo
25 Jacobi et Christoferi ventus validus aristas triticeas maturas
concussit, pro quo tanta caristia secuta est, quod modius
siliginis vendebatur XXV solidos leodienses, et lupi circa
Renum irruerant in homines, et infantes asportabant pro
nimia fame.

30 Anno Domini M^oCCXXV^o, quidam heremitico habitu indutus
a Flandrensibus et Hannoniensibus propter similitudinem

^a Alemmaniam *cod.*

G. abb.
fol. 56 r°.

vultus putatus est fuisse comes eorum Balduinus qui ante multos annos Constantinopolis adeptus imperium in Grecia perierat, et ab ipsis Flandrensibus hic heremita ad honorem comicie rapitur, qui per duos menses magnam partem terre occupans ornatu imperiali purpuratus, precedente se eruce, sicut mos est imperatoribus a Constantinopolis. A rege autem Francie Ludovico idem examinatus, et ab Hugone episcopo Leodiensi requisitus ubinam factus fuit miles, et in quo loco suam uxorem desponsavit, et in quo thalamo cum ea primo dormierit, nichil respondit Quare, cum a Flandria expelleretur cum suis adherentibus, dicit se iturum Coloniam, petiturum auxilium ab archiepiscopo. Qui hoc agens, in via solivagus aufugit. Post in Burgundia agnitus capitur, et in Flandria reductus apud Insulam suspenditur, magna parte plebis ipsum fuisse comitem tendente. Eodem anno, circa festum quatuor coronatorum, Englebertus Coloniensis archiepiscopus a Frederico comite de Ysenboreh b martirisatur. Inde per omnes ecclesias suffraganeas Coloniensis supra comitem dictum cantatur : *Media ria*, ipsum excommunicando. Comes vero per totum annum profugus, quodam vero die a Leodio Hoyum tendens, a milite dicto Baschin capitur, et pro duobus milibus et centum marchis venundatus, Coloniensibus traditur. Qui per vicos et plateas Colonie civitatis vilissime equis distrahitur, et ad ultimum extra civitatem in rota vitam stravit.

Albric.1226. Anno M°CCXXVI°, III° kalendas octobris, obiit beatus Franciscus fundator ordinis fratrum Minorum.

Albric.1226. Eodem anno, Ludovicus rex Francorum obiit, cui sanctus Ludovicus filius ejus in regnum successit.

a imperialibus cod.   b Dyseboreh cod.

Eodem anno, obiit comes Namurensis Philippus sine liberis; Margareta vero, soror ejus, comitissa Vienne, in ejus comitatum succedit et Philippus filius ejus, dictus marchio.

5 Honorius papa Fredericum imperatorem sibi rebellem
— — — — ab ejus fidelitate absolvit. Martin, Pol.
Pont. 1226.

Anno Domini M^oCCXXVII^o, Gregorius IX^{us} sedit annis XIII. Frater Raymundus — — — — edidit librum decretalium ab ipsius nomine nuncupatum. 1226.

10 Eodem anno, Conrado legato curie romane confirmante, facta est transmutatio oppidi Sancti Trudonis pro curtis de Berthehem ^a — — — — Lambertus tenebat in Metensi dyocesi. Aeg. Aur.
III. 96.

Eodem anno, apud Dyonantum, super ecclesiam 15 sanete Marie in valle sitam, cum rupis maxima diu pependerit, in crastino sancti Thome apostoli cecidit, et XXXVI viros pro defuncto missam ibi audientes oppressit, et plures alios debilitavit.

Eodem eciam anno, canonizatus est beatus Francisus a Gregorio papa. 20

Eodem anno, obiit Waleranus dux Lemburgensis, cui successit ejus filius eciam dictus Waleranus.

Hugo autem episcopus Leodiensis in castro ^b Hoyensi decumbens, dispositis rebus suis, et eligens sepulturam in 25 Valle sancti Lamberti quam fundaverat, moritur anno Domini M^oCC^oXXX^o, G. abb.
fol. 57 v°.

sepultusque ^c est feria secunda — — — — XVII° kalendas maii. Aeg. Aur.
III. 100.

^a Berchehem cod.   ^b castro in margine extertori cod.   ^c sepultusque usque kalendas maii in margine inferiori cod.

Aeg. Aur. Cui succedit Johannes secundus — — — — in vigilia
III. 100. Urbani pape concorditer electus.

Johannes secundus, major prepositus, filius sororis domini Hugonis — — — — ecclesiam rexit annis octo.

Aeg. Aur. Cujus temporibus, tanta per orbem universum — — — — 5
III. 101. ut copularet consimili federe ratione ecclesie Johannem

nostrum electum nondum^a in presulem consecratum, qui, in XL^a sequenti ordinatus est, — — — — a domino Henrico Remensi archiepiscopo.

Aeg. Aur. Qui Otto cardinalis, cum in civitate inter cetera eciam 10
III. 101. inter clerum patrimonii Ihesu Christi — — — — per omnes fol. 203
ecclesias in pavimenti pulvere crucifixo.

Quo audito, imperator misit nuncium qui antistiti sub regis imperio regalia interdixit.

Aeg. Aur. Johanne igitur episcopo hiis irretito negociis, licet 15
III. 100. promotus fuisset sabbato quo cantatur *Scientes*^b ad ordinem presbiteratus, distulit tamen celebrationem

sue prioris misse agere usque ad octavas^c Penthecostes subsequentis, cadentes XV° kalendas junii, anno Domini M^oCCXXXI^o, quam missam omnibus negotiis 20 postpositis tunc cum magna devotione celebravit solempniter in Valle sancti Lamberti, et in sequenti ebdomada, in qua fiunt octave Trinitatis, pro utilitate sancte ecclesie omnibus prelati et abbatibus ecclesiarum sue dyocesis coram se convocatis, cum civitas 25 Leodiensis esset supposita ecclesiastico interdicto, tenuit suam priorem synodum in Novo-monasterio Hoyensi, in qua Theodericus abbas sancti Jacobi Leodiensis tunc clausit diem extremum.

a nundu cod.   b Scientes cod.   c octava cod.

Eodem autem die quo Johannes episcopus celebra-
vit solemnitatem sue prioris misse in Valle sancti
Lamberti apud Leodium, bellum tam enorme tamque
crudele exortum est — — — factus est in Villari
5 abbazia, relicta vanitate seculi, monachus.

Aeg. Aur.
III. 101.

Eodem anno, sancta Elizabeth — — — filia Andree
regis Hungarie obiit.

Albric. 1232.

Inde, anno Domini M^oCCXXXII^o, qui erat tertius
annus pontificatus Johannis, nonne de Solires — — —
10 assumpserunt ordinem eisterciensem.

Aeg. Aur.
III. 101.

Hiis temporibus, moniales Roberti Montis translate sunt
ad superius nominatum locum quod dicitur Vallis
Benedicta, canonicis regularibus prius inde remotis qui
ibidem residebant. Fundatum est tunc claustum quod
15 dicitur Vinea Nostre Domine a Renero, priore Bellifageti
ordinis sancti Augustini, qui de licencia Johannis episcopi,
mobilibus et immobilibus sue ecclesie partitis, partem
suo clero reliquit, nonnis vero relinquam partem,
20 que nonne inde, processu temporis, ordinem eister-
ciensem susceperunt.

G. abb.
fol. 36 r°.

Eodem anno, sanctus Anthonius frater ordinis fratrum
Minorum obiit

Albric. 1231

Inde, anno Domini M^oCCXXXIII^o, kalendis junii,
25 Johanne episcopo, quarto anno ^a sui pontificii, gene-
ralem synodum Leodii celebrante, hora vespertina,
facte sunt tot fulgurum choruscationes et tonitruum
collisiones quod a multis ruina mundi eminere
credebatur. Celebrata vero synodo, Johannes episcopus

^a anni cod.

profectus est peregrinari in Compostella ad sanctum Jacobum.

Eodem anno, in oppido Hoyensi, in loco ubi nunc habitant, qui tunc nuncupabatur Clarus locus^a, clarificatus est ordo fratrum sancte Crucis, qui longo tempore dormierat. Inde, anno Domini M°CCXXXIII°.

Aeg. Aur.
III. 102.

fratres Predicatores intraverunt Leodium, a quibus inchoata est [in^b] Insula, secus viam qua itur ad sanctum Johannem, ecclesia ipsorum fratrum.

Aeg. Aur.
III. 102.

Eodem anno similiter, fratres Minores civitatem intrantes edificaverunt ecclesiam suam, et alia pars eodem anno divertit Hoyum, quibus a Hoyensibus

Aeg. Aur.
III. 102.

data est ecclesia beati Jacobi. Preterea fratres Minores eodem tempore inchoaverunt ecclesiam unam Aquisgrani — — — quibus omnibus Johannes episcopus Leodiensis suum prebuit consilium, auxilium et favorem.

Aeg. Aur.
III. 102.

Tempore eciam Johannis episcopi, in loco civitatis Leodii qui Graveria antiquitus dicebatur — — — postea fratres de ordine Scholarium constituti sunt, a qua domo postmodum conventus de Lewis et de Hufalize creantur, et est prior Leodiensis visitator eorum.

Albric. 1255.

Eodem anno M°CCXXXIII°, inundacio aquarum post liquefactionem nivium enormia dampna multis intulit — — — decem persone inter magnos et parvos perierunt.

Aeg. Aur.
III. 94.

Inde, anno Domini M°CCXXXV°, Gertrudis comitissa de Muhant et de Walevia^c defuncta est absque liberis.

Ann.
Colon. max.
1235.

Eodem anno, soror regis Anglie rogatu Frederici

^a Clarusmons locus verbo mons deleto cod.   ^b omisit cod.   ^c de Walevia castri cod.

imperatoris — — — excessus Henrici regis theutonici eoram imperatore ibidem aperiuntur. Quare rex Henricus ad preceptum sui patris Frederici imperatoris incarcerationatur.

8 Cum autem dux Henricus Lovaniensis, qui Leodium spoliaverat,

G. abb.
fol. 58 rº.

a curia reverteretur,

Albric. 1255

Colonic breviter diem clausit extremum, ac honorifice relatus est Lovanium. et in ecclesia beati

G. abb.
fol. 58 rº.

10 Petri in medio chori sepultus, anno Domini MºCCXXXVº. nonis septembris. qui XLIX annis ducatum tenuit, relinquens filium sui nominis et principatus heredem.

15 Inde, anno Domini MºCCXXXVIº, imperator Fredericus descendit usque ad castrum Marburch — — — — — quamquam ibi alii multi episcopi et principes affuerint, inter quos Johannes episcopus Leodiensis et Fredericus imperator suus consanguineus. Ipse etiam imperator coronam auream — — — — de sacro corpore effluxit.

Ann.
Colon. max.
1256.

20 Inde, in festo Viti, die dominico, circa horam nonam. iterum combusta est ecclesia regalis sancte Marie et palacium cum tota civitate Aquensi, in qua XXX homines ardore incendii consumpti sunt. Tunc Johannes episcopus Leodiensis villam de Zittre cum suis pertinentiis pro duobus milibus librarum acquisivit, quam suo dilecto Walerano de Falconemonte mariscaleo in feudum nomine ecclesie beati Lamberti reddidit. Postea, idem Waleranus Teetis villam episcopi combussit, quem episcopus in persona insecutus est ut eum caperet usque ad

G. abb.
fol. 58 rº.

castrum Montis Jovis, ubi ille se recepit. Dehinc episcopus terram ipsius de Buthenbach igne vastavit.

Ann
Colon. max.
1257.

Ante vero hoc tempus, frater Jordanns secundus magister ordinis Predicatorum — — — — ubi Dominus gloriosa miracula per ipsum operatur.

5

Albric. 1258. Eodem anno, Henricus rex Theutonicus seu Alemannie in prisione patris sui imperatoris Frederici moritur.

Aeg. Aur.
III. 102.

Orta est etiam hiis diebus contencio inter Johannem — — — — distans a fluvio Mose et ab oppido Dyonanti.

fol. 204 v

Albric. 1258. Quare idem Johannes cum esset vir animosus — — — — castrum obsedit.

Albric. 1258. Ad cujus castri obsidionem, ad rogatum simul et mandatum post aliquantulum — — — — assultus faciebant petris, magonaliis et sagittis arcibus evulsis, sed quia castrum munitum erat, parum proficiebant.

15

Aeg. Aur.
III. 102.

Interim, gravi morbo episcopo Johanne oppresso, ignorante suo exercitu, Dyonantum proficiscitur — — — — Henrico VII° predicti Frederici filio.

Aeg. Aur.
III. 102.

Corpus ejus autem occulte, exercitu ignorante, a Dyonante nocte navi translatum est — — — — ne de tanti viri exanimatione obsessi animarentur.

20

Albric. 1258. Verumtamen erastino mortis episcopi die — — — — audiens noster exercitus sine dilatione — quot capita, tot fuge, — infra Dyonantum se recepit.

25

Aeg. Aur.
III. 102.

Processu vero temporis, ab abbate Vallis sancti Lamberti super sepulchrum Johannis episcopi hoc epitaphium est exaratum :

Quem splendor morum generosus sanguis avorum
— — — — — rexit cum quatuor annis.

Post decessum autem domini Johannis episcopi — — — — Aeg. Aur.
 205 rº. diem clausit extremum, anno Domini MºCCXXXIXº, mense III. 103.
 octobri,

transportatusque est — — — — parentes qui dictum Aeg. Aur.
 5 claustrum fundaverunt honorifice sepultus, vacavitque inde III. 103.
 sedes Leodiensis per annum et amplius.

Anno Domini MºCCXXXVIIIº, non longe ab urbe
 Trajectensis inferioris visus est gallus habens duo
 capita qui utroque edebat.

10 Hoc tempore in episcopatu Leodiensi natus est
 infans habens oculum magnum et rotundum ad
 modum speculi retro renes; et caputium carneum
 super scapulas velut monachus habebat.

Tunc Philippus marchio, comes Namurcensis, dya-
 15 deniate Constantinopolis imperii se insignivit. et Rome
 consecratus est a Gregorio papa in die beati Nycholay.

Robertus vir nobilis genere, frater Radulphi — — — — Aeg. Aur.
 in episcopum Leodiensem eligitur et constituitur, III. 104º

XLI^{us} episcopus, et a beato Materno LXVIII^{us};
 G. abb.
 fol. 39 rº.
 20 anno Domini MºCCXLº, circa festum omnium sanctorum. Aeg. Aur.
 Fuerat enim quondam — — — — abbas sanete Marie III. 104.
 Leodiensis. Hic erat in divina lege satis eruditus — — — —
 multis bonis decoratus moribus.

Hic etiam ecclesiam fratrum Predicatorum Leodiensium
 25 — — — — ydibus augusti dedicavit, anno Domini MºCCXLIIº,
 tertio anno sui pontificatus. Aeg. Aur.
 III. 106.

Eodem anno, turris David in Iherusalem, sic
 nuncupata, que ab Herode rege quondam constructa
 fuerat, a Soldano Damascenorum capitur, et in acervo
 lapidum redigitur.

Aeg. Aur.
III. 106.

Hiis diebus, obiit papa Gregorius, cui successit Celestinus quartus — — — — non potuerunt ad invicem infra XXII menses concordari; quare sedes apostolica vacavit per biennium.

G. abb.
fol. 39 v°.

Inde, anno M°CCXLIII°, fratres Minores in Leodio, in Colonia, in Hoyo et fere per omnes civitates et oppida Germanie et Francie commutaverunt domos suas.

Eodem anno, Johanna comitissa Flandrie et Han-
nonie absque liberis obiit. et Margareta, ejus germana,
in dominium dietorum comitatum successit. Quae
Margareta quondam in flore juventutis sue conjuncta
cum Buchardo de Avennis, nobili viro, sed non in
legali thoro, quia canonicus beati Lamberti Leodiensis
et dyaconus [erat ^a]. plures pueros habuit. A quo
ordine iterum dum idem Buchardus Romam profectus
esset pro dispensatione, ut dictam Margaretam ducere
posset in uxorem, sed nimis tardaret quia minime ab
ipsa dispensatione proficeret, dicta Margareta Wilhel-
mum de Danpierre strenuum militem, minime genere
nobilem, licet aliquantulum armis ingenuum, qui ejus
homo legius erat, accepit in matrimonium; ex qua
genuit plurimos pueros, Buchardo hoc ignorante.
Sed ^b eo dispensato et reverso, hoc intelligens, ut
faceret suos pueros legitimos dicebat Margaretam
esse suam sponsam, quia papa in sua dispensatione
matrimonium ejus ac Margarete confirmavit; quare
repetebat eam. Tandem per ecclesiasticam censuram
Margareta compulsa ad Buchardum sponsum priorem
redire, rediit; sed Buchardus, cum corde esset nimis

^a omisit cod.   ^b Sed cum cod.

elatus. ipsam repudiavit, intrans ordinem. Margareta itaque se videns a Buardo esse contemptam, dicebat pueros Guilhermi esse legitimos et non Buchardi. Unde eadem ^a Margareta ad dominium comitatumum
 5 Flandrie et Hannonie successa per mortem Johanne comitisse sue sororis, prout superius predixi ^b, ingens commocio mota est inter Johannem de Avennis, primogenitum Buchardi, et Wilhelmum filium Wilhelmi pro comitatibus Flandrensi et Hannoniensi.
 10 Nam quilibet horum dicebat se esse heredem. Margareta vero horum mater erat pro parte Wilhelmi, et totus comitatus Flandrie qui eum. instinctu matris, tenebat pro domino. Attamen mater gerebat dominatum nomine et actu. Pro parte autem Johannis erant
 15 amici ejus tam ex parte matris quam patris, cum comitatu Hannonie, et obediebant ei Hannonienses tanquam domino suo vero et legitimo. Et ita lis, discordia et fomes odii tunc viguit inter matrem et fratres, unde radix inter successores usque nunc
 20 perduravit.

Eodem anno, terra sancta Jherusalem a Medis devastatur.

205 v°. Cum curia romana usque ad hoc tempus a papatu vacasset, tunc ad invicem concordati sunt, eligentes
 25 quartum Innocentium papam, circa festum omnium sanctorum, qui sedit octo annis. Imperator autem Fredericus (1) tempore preterito, urbe Romulea a papatu vacante, et

Aeg. Aur.
 III. 106.

a idem cod.   *b* predixi cum signo abbreviationis cod.

---

(1) Le texte de Gille d'Orval présente une lacune depuis *Fredericus* jusqu'à *vir devotus*. Voy. M. G. H. SS., t. XXV, p. 128, 43.

Aeg. Aur.
III. 106. eciam tempore hujus Innocentii pape, dicitur successive tres papas creasse, quorum ultimus fuit vir devotus Helias discipulus beati Francisci.

Eodem vero anno quo Innocentius in papam est creatus, venit ipse in Gallias, et apud Lugdunum longo tempore, timore Frederici imperatoris, commoratus est. Mense eciam X^o sue coronationis, videlicet anno Domini M^oCCXLV^o. XVI° kalendas augusti, indictione tertia, residentibus apud Lugdunum in ecclesia sancti Johannis CC tam archiepiscopis quam episcopis in consistorio ibidem convocatis ad concilium generale,

Aeg. Aur.
III. 106. in quo fuit presens patriarcha Iherosolimitanus et maxima multitudo abbatum et ceterorum prelatorum ecclesiarum, papa Innocentius quartus cum universis fratribus suis cardinalibus, residens in sede pro tribunali,

Aeg. Aur.
III. 106. Fredericum imperatorem publice et solemniter deposuit et condemnavit pro manifestis et notoriis articulis injuriis et offensis, quos articulos, injurias et offensas viva voce, coram populo qui ad concilium venerat^a expressit, eodem die absolvens a fidelitate et juramento quosecumque qui dicto Frederico ad fidelitatem tenebantur, proferens excommunicationis sententiam in eos qui dicto imperatori destituto deinceps^b preberent auxilium, consilium et favorem.

Martin. Pol.
Pont. 1246. Itaque, Frederico condempnato et privato imperio, Innocentius papa procuravit Ianthgravium Thuringie, Henricum nuncupatum, in regem Alemannie eligi, qui rex creatus eodem anno obiit.

^a venerant *cod.*   ^b deinceps *in margine exteriori cod.*

Cum autem finito concilio dominus Robertus Leodiensis reversus esset, pro bono pacis acquisivit a Walerano comite Lucemburgensi pontem de Lessia et terram secundum ripam Mose inferius usque ad quemdam rupem pertranseuntem occursum Bovinie, et quicquid juris habebat in Dyonanto.

Aeg. Aur.
III. 106.

Tunc temporis, in die beati Kalixti, reedificatum est claustrum Roberti Montis ordinis cystericiensis.

Aeg. Aur.
III. 106.

Robertus etiam Leodiensis episcopus obtinuit a generali capitulo — — — — festum solempniter celebretur.

III. 104.

Qui etiam plurimo tempore ante finem vite sue — — — — et ibidem ante altare sancti Andree honorifice sepelitur.

III. 105.

Roberto pontifice viam universe carnis ingresso ^a cum in capitulo Leodiensi electio ad eligendum episcopum instituta esset, electio ipso die non potuit fieri, quia electores discordes ad invicem facti sunt.

III. 107.

Unde sedes nostra vacavit per annum. Sed, inter hoc intervallum temporis, cum venerabilis vir dominus

Hocsem.
1. 2.

Petrus Capucius sancti Georgii ad velum aureum dyaconus cardinalis, apostolice sedis legatus, fuisset ad partes Alemannie ob gratiam Wilhelmi Hollandie ut eligeretur in Alemannorum regem, adhuc vivente Frederico, procurantibus siquidem ipso Wilhelmo nec non et ejus avunculo ^b Henrico duce Brabantino, ad prefati Petri Caputii mandata, in capitulo Leodiensi iterum

Aeg. Aur.
III. 107.

Cf. Hocsem.
1. 2.

Aeg. Aur.
III. 107.

statuitur dies electionis, anno Domini M^oCC^oXLVII^o, kalendis octobris, in qua, ipso Petro instigante, Henricus hujus nominis tertius, Xantensis prepositus, genere nobilissimus, frater Ottonis comitis Gelrensis, Guilhelmi novi electi in regem Alemannie consobrinus,

^a egresso *cod.*   ^b avunculo *cod.*

Aeg. Aur.
III. 107.

Henrici ducis Brabancie ex sorore filius, electus est
in episcopum Leodiensem

Hoesem.
I. 2.XLI^{us},Aeg. Aur.
III. 107.

et LXX^{us} a beato Materno primo Tungrensi, si Pharamundus computetur — — — — idem Henricus LXIX^{us} 5
episcopus computabitur, postquam in episcopum consecratus rite fuerit.

Hoesem.
I. 2.

Henricus itaque electus, et a Petro cardinali predicto confirmatus, cum esset juvenis etate sed plus moribus, et nimis elatus corde, se promoveri in sacerdotem 10
distulit, magis insequens miliciam quam statum clericatus, multas insolentias faciendo. Cui nullus audebat contradicere, cum esset genitus tanto claro germine prefato, ob cujus germinis gratiam Petrus cardinalis sepedictus, tunc ad partes nostras residens, fol. 206 r
tantas injurias supportabat. Quare, regalibus impetratis, nostram patriam Henricus electus regebat, prebendas, scabinatus, et officia dabat, percipiendo fructus et redditus integre et absolute pertinentes episcopo. ac si esset in episcopum consecratus. 20

Anno vero hujus primo electi, Ludovicus villieus Leodiensis violavit ecclesiam fratrum Minorum urbis, ipsam intrans cum multis sociis post hominem. qui ibidem confugerat pro quodam forefacto. qui transiliens super altare, anxietate timoris arripuit 25
cyborium ubi sacratissimum corpus Christi reservabatur, et ecce quidam cum villieo, parvipendentibus precibus a choro fratrum ibidem existente deploratis, vi ultra turmam fratrum transiliens, fratres hac illacque trudendo, illum recumbentem^a super altare 30

^a *recombentem cod.*

cultello transfixit letali vulnere, a quo sanguis manans
 hesit in altari, cyborium frangitur, et sternitur hostia
 sacra. Heu! quae feritas! quis furor! unde scelus
 hoc! unde tanta superbia! non altare, non hostia
 5 sacra. nec domus fratrum, nec preces eorum fusc
 hunc non potuerunt tueri quin ita morti cesus vi
 traheretur ab ecclesia! Quare fratres suspenderunt
 sua organa. relinquentes suum altare intinctum san-
 guine usque quo reconciliatur. Sed villicus, inde
 10 quidem pro labe tanti delicti constrictus, vadit cum
 sua complice, nudis pedibus. ad ecclesiam predicto-
 rum Minorum, fratribus genuflexo querens veniam;
 quare fratres, misericordia moti, facinus sibi factum
 indulserunt, factis prius emendis, quarum prima
 15 fuit : ab altari raditur sanguis vulnerati. et, rasura
 posita in disco, villicus, omni plebe speculante, super
 caput suum ambabus manibus tenens discum, ab
 ecclesia fratrum usque ad ecclesiam beati Lamberti
 deportavit. Deinde. villico cum octo de sua complice
 20 obligatis peregre ad sanctum Jacobum in Galicia
 proficisci, et ecclesia^a fratrum a domino Arnaldo
 Semigallensi episcopo, suffraganeo nostri electi. recon-
 ciliata, et organo prius a fratribus resumpto, a domino
 Petro cardinali prenotato absolvuntur.

25 Circa idem tempus, Albertus clericus Henrici
 canonici beati Lamberti a quodam layeo perimitur,
 quod factum noster electus minime correxit, quare
 clerus condolens dicebat : « Libertas cleri temporibus
 Hugonis, Johannis et Roberti episcoporum florebat,

a ecclesiaque cod.

sed nunc nostri electi defectu annihilatur, quia layci, divitiis et honore nuper elati, multum premunt clerum, nec est qui eis resistat. Nam noster electus, natus claro sanguine, posset si vellet tanta facta corrigere, sed cecatus munere nil horum agit. Nemo de clero securus poterit deinceps in urbe manere. »

Eodem anno, mota est guerra inter nostrum electum et archiepiscopum Remensem. Quamobrem noster electus, vallatus agmine militum, in apparatu armorum porrexit versus Mosonem, ut solo adequaret turrim de Dozi quam archiepiscopus in finibus suis construxerat. Cum ergo sui ^a Mosonem ^b assilirent, et jam prima janua esset effracta, quare Remenses, terrore concussi tum vellent inire fugam. noster electus, adulationibus comitis Loscensis deceptus, nil plus agens recessit, pariens ob hoc in se ab ^c audientibus obprobrium.

Tunc temporis, cum Aquenses, adhuc adherentes Frederico ab imperio destituto, minime mandatis pape obedirent ^a ut Wilhelmo Hollandie novo electo obedirent, et aperirent eorum civitatem ut in ea inungeretur in regem, sicuti est mos regum Alemanorum in eadem inungi, venerabilis Petrus Capucius prefatus legatus, de mandato summi pontificis Innocentii quarti, crucem contra ipsos in partibus Alemannie fecit predicari. Itaque Wilhelmus Hollandie electus predictus, cruce signatus, oppidum Aquense, anno Domini M°CC°XLVIII°, mense mayo, eum CC fere

a sui *inter lineas cod.*   *b* sui Mosonem sui *cod.*   *c* ab *inter lineas cod.*
d obedire *cod.*

milibus tam cruce signatorum quam aliorum ex diversis provinciis adunatorum obsedit. Sed Aquenses oppidum suum nobiliter tenebant cum manu valida, de die in diem prestolantes auxilium Frederici. Ideoque

Cf. Hoeseem.
I. 2.

5 sedes Aquensis a cruce signatis conjurata; sederunt ibidem per sex menses et amplius. in quibus Aquenses sensere terribiles ictus armorum. Tandem Aquenses, penuria sitis et famis coacti, ad dedicionem positi sunt. Quare, eodem anno, adhuc Frederico vivente, a
10 Wilhelmo episcopo cardinali sancte Sabine legato romane ecclesie Wilhelmus Hollandie, ad mandatum Innocencii pape, die dominico, kalendis novembris, in regem
206 vº. Alemannie inungitur Aquisgrani, presentibus quamplurimis veris nobilibus et ignobilibus quorum hii
15 nominatissimi fuerunt, videlicet: Wilhermus episcopus, Petrus Capucius dyaconus cardinales predicti, Conrardus Coloniensis, Sefredus Maguntinensis, Arnoldus Treverensis archiepiscopi, Henricus noster electus, episcopus Monasteriensis, et alii episcopi,
20 abbates et prelati ecclesiarum quamplurimi. Interfuerunt eciam et he clarissime persone, scilicet: Florekinus comes Hollandie, frater Wilhelmi novi electi regis ibidem consecrati, Henricus dux Brabancie, Otto comes Ghelrensis, Aigulphus comes de Montibus, Waleranus comes de Lemborch ejus frater,
25 comes Juliaccensis, Johannes de Avengnis comes Hannoniensis, Ludovicus comes Loscensis, et quamplures alii duces et comites, quorum nomina ignoramus, excepta magna turba aliorum nobilium.

Eodem anno, a papa Innocencio quarto apud

Lugdunum, ubi tunc adhuc timore Frederici residebat, consecratus est et privilegiatus ordo fratrum Sancte Crucis. Hic ordo legit regulam beati Augustini, et habet suum priorem superiorem et capitulum generale dominica quarta post Pascha, scilicet in dominica *Cantate*, in oppido Hoyensi, in quo per XVI annos, videlicet ab anno Domini M°CCXXXIII° qui erat quartus annus presulatus Johannis de Eppa ante suam confirmationem, et in eodem loco, tunc dicto Clarus locus, ubi nunc manet, manserat °.

Cf. Hocsem. I. 2. Anno Domini M°CCXLIX°, Ludovicus rex Francie et legatus romanus cum rege Cypri et principe Achaie et universis principibus et reliqua plebe cruce signatis, III° idus maii, in die Ascencionis Domini, apud Limocium mare transfretantes, ante Damiatam, III° idus junii, feria VI° pervenerunt. Turci vero, eorum adventum percipientes, portum fortiter arcibus et sagittis defenderunt, et cum diu non possent sustinere nostrorum balistarum ictus, portum relinquentes infra civitatem se receperunt, et sic nostri Christo portum obtinent. Illico rex castra metatus est in pratis ante Damiatam; dominico autem die illuscescente, nescio quo timore nisi Dei terrore Turci percussi, civitatem relinquentes, mutuo effugerunt. Rex vero, legatus, et universi principes hoc percipientes, Jhesu Christo non sibi hanc victoriam asseribentes, humiliter et devote civitatem intraverunt. Statim ecclesia beate Marie mundatur, et a legato sedis apostolice

reconciliatur, celebrando in eadem missarum solemniam
in beate Marie virginis et ejus filii honore.

Sed paululum post, nescio quo infortunio, Ludovicus rex
Francorum, pene omnibus suis amissis captus fuit, sed
5 postea restitutus fuit

Inde, anno Domini CCL^o, kalendis maii, majus altare beati
Lamberti consecratur — — — et electo Leodiensi Henrico,
et aliis quam plurimis ecclesiarum prelati.

Fredericus autem post suam ab imperio destitucionem
10 — — — — ibi gravi infirmitate correptus obiit, anno
Domini M^oCCLI^o.

Innocencius vero papa, mortuo Frederico, Appuliam
— — — — Neapoli moritur et sepelitur.

Cui succedit Alexander IV^{us} — — — — diebus quatuor.
15 Hic Alexander multas defalcationes ecclesiarum
parochialium fecit, convertens tanta extorta ecclesiis
conventualibus.

Conrardus autem rex, filius Frederici, mortuo patre, ut
Sicilie regnum susceperet — — — — veneno mixto intulit
20 sibi mortem.

Eodem anno M^oCC^oLI^o, obiit absque liberis Guilher-
mus primogenitus Wilhelmi [et ^a] Margarete comitisse
Flandrie, cui affectus Flandrensiu fuerat, instinctu
sue matris, eum habere in comitem, sed in eadem affec-
25 tione diete matris atque Flandrensiu successit Guido
eius frater, alter filius predictorum Wilhelmi et Mar-
garete; ymmo ipsa Margareta, timore Johannis de
Avengnis, ejus filii primogeniti Buchardi primi sui
sponsi, et omnium amicorum ejus qui pro parte

Johannis erant, ne insurgerent in eam et destituerent a dicto comitatu Flandrie prefatum comitatum ^a, nomine suo et actu ut comitissa regebat, et ob hoc idem Johannes a molestatione matris sue ad supplicationem suorum amicorum quiescebat ^b, volentes autem amici ut de comitatu Hannoniensi, quem hortatu [ipsorum ^c] sasierat, sufficeret ei quoad vitam matris.

Hocsem.
l. 2.

Inde, anno Domini M^oCCLII^o, mense novembri, obiit Blanchia regina Francorum, filio ejus Ludovico adhuc existente in partibus transmarinis.

Martin. Pol.
Pont. 1254.

Hoc tempore Manfredus filius naturalis Frederici — — — — magnus exercitus ymmo in nichilo proficiens mittitur.

Cum Johannes de Avengnis comes Hannoniensis vellet tunc temporis corrigere Valencinienses pro suis culpis eminentibus, et oppidani ab ipsa correptione fuissent rebelles, quare ultra modum ipse Johannes eos opprimeret, Valencinienses, quorundam consilio ^d abusi, mandaverunt Margarete comitisse Flandrie ut si apud Valenciniam adventare valeret et eos contra Johannem ejus filium eorum comitem tueri, quod se et Valenciniam traderent in manus ejus. Quare Margareta, abusa consilio ^d, secessit Valenciniam et eam saisivit, dicens quod Johannes filius suus ipsa vivente in ejus prejudicium et contra ejus ^e voluntatem comitatum Hannonie tenebat. Attamen, licet diceret : « ipsa vivente » sua intencio, erat si posset, quod tam ex comitatu Hannoniensi quam Flandrensi ipsum Johannem exhereditaret, et Guidoni filio suo ex

^a comitem cod.   ^b quiescebant cod.   ^c omisit cod.   ^d concilio cod.
^e suam cod.

Guilhermo tribueret. Johannes vero Avennensis, hoc factum intelligens, iratus animo vehementi, conquestus est super hiis Guillemo regi Alemannie et Florentino comiti Hollandie ejus fratri, quorum propinquus erat. Quare rex, querimonia facta, primo pro bono pacis direxit suos nuncios Margarete; que cum non vellet aliud agere quam ceperat, idem Johannes, consilio^a regis et aliorum, movit guerram in matrem. Sed ob hoc cum minime valeret se recreare adhuc ejus mater, filius inde potitus auxilio Hollandensium, multas villas Flandrie circa mare igne et ferro delevit, undique predans et faciens maximam cedem hominum.

Tunc Flandria rutilabat divitiis et honoribus, quare Flandrigene, elati corde, credebant Johannem et omnes coadjutores ejus suppeditare, et congregatis omnibus proceribus et militibus ac aliis tam nobilibus quam ignobilibus quos prece, precio et vi secum habere potuerunt, naves ascenderunt cum omni apparatu armorum, navigantes Zelandiam quam primo intendebant sibi subjugare, cum eorum comitissa super ejus dominatum quamdam proprietatem repeteret. Sed Florentinus comes Hollandie, marchio Zelandie et princeps Frisie, fultus auxilio Wilhelmi regis Alemannorum, sui fratris, et plurium aliorum procerum, cum eorum coadjutoribus adornatis omni genere armorum, animo militari resistit Flandrensibus Zelandiam adventatis, anno Domini M^oCCLIII^o, in

a concilio cod.

translatione beati Martini que " est III^a die mensis julii. Sed mox. bello vix inito, Flandrenses victi non ense aut gladio neque clipeo sed potius more pecudum. pleno pudore capiuntur. De quibus trucidantur, submerguntur et capiuntur ad numerum LX milium hominum. Ibiq[ue] comes Barri Theobaldus^b amisit unum oculum, se defendendo. Qui et Renaldus, ejus frater, in ipso bello capti, in prisione comitis steterunt per annum et amplius.

Hocsem.
I. 5.

Eodem anno Domini M^oCC^oLIII^o, in civitate Metensi, maxima mortalitas infra quatuor menses plusquam quinque milia hominum civium nominatorum consumpsit, exceptis mulieribus et parvulis, pauperibus notis et ignotis, qui sub uno numero non potuerunt comprehendi.

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
I. 11.
pp. 281-282.

Hen! fomes livoris et superbie, — unde infinita mala postmodum emersa sunt — tunc exorta est a layeis contra clerum in civitate Leodiensi pro quodam famulo Henrici canonici Sancte Crucis, cum juvando suum magistrum lesisset quemdam layeum ictu pestili, qui est unus ex illis baculis inhibitis in lege leodiensi dicente : « Si quis ledat aliquem ex cultello, reus percussor lege^c forensi puniatur^d (1). » Quare scabini servum canonici proscripserunt, quod fuit in prejudicium canonicorum cum lex fuisset quondam eis data ab imperatore Henrico quarto, sub cyrographo munito et corro-

a qui cod.   b Theobaldi cod.   c ex lege Chapeav.   d percutiatur Chapeav.

(1) Cf. *Loi muée* du 8 août 1287, art. 15 (POLAIN et BORMANS, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1re sér., p. 76); *Loi muée* du 9 octobre 1287, art. 12 (*Ibid.*, p. 80); *Statuts de la cité* du 6 avril 1528, art. 16 (*Ibid.*, p. 184); *Statuts de la cité* du 15 octobre 1543, art. 16 (*Ibid.*, p. 263).

borato sub sigillo, dicente ^a : « *Canonici reprehendant et corrigant forefacta servorum suorum ne potestas laycalis eis manum apponat* (1). »

Querimoniis ergo super hiis factis a canonicis ad Wilhelmum ^b regem Alemannie, amore Henrici nostri electi ipsius consanguinei, ut puta ejus matertere filii, reddidit servo canonici libertatem, litteratorie mandans scabinis ut incongruum judicium ab eis in servum canonici factum revocarent. In quos, cum recusarent mandatum regis adimplere, sententia a canonicis lata est, necnon et ecclesie parochiales Leodienses suppositae sunt ecclesiastico interdicto.

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II.
pp. 281-282.

Hiis diebus, villicus de Awans occidit secus rivum, in foro rerum venalium civitatis, quemdam hominem, et inde occisor, ascendens equum, liber exit ab urbe, nec fuit qui eum detineret. Quare murmur oritur in civitate. Quo ad aures nostri electi pervento, ingressus est civitatem, et in orto episcopi ad se convocatis majoribus ecclesie nec non et scabinis atque tota civitate, dixit : « Ad hoc veni ut fiat judicium de malefactoribus civitatis, nec parcat oculus meus quemquam, non divitem nec pauperem, quia volo quod pauper in pace queat stare cum divite. Sed scabini contradicunt hoc iterum, quod volunt quod forefacta corrigantur secundum leges eorum, et non aliter, quia talis est voluntas populi, prout quidam civis, Visetus cognomine, verbo scabinorum publice affirmabat; quod erat falsum, quia populus insequabatur verba electi. Quare archidiaconus ei innuebat ut taceret,

Cf. Hocsem.
I. 3.

a dicens Chapeav.   *b* Guilhelmu Chapeav.

---

(1) Cf. le diplôme d'Henri V du 25 décembre 1107, art. 2 (POLAIN et BORMANS, *loc. cit.*, p. 12), et RAIKEM et POLAIN, *Contumes du pays de Liège*, t. I, p. 556.

Cf. Hocsem. 1. 3. sed cum tacere non valeret, percussit eum archidiaconus eum virga quam lenebat leni ictu, non emulatione sed zelo pacis; sed hic veneno plenus, mox evomere desiderans quod potaverat, exit ab orto episcopi, et ecce, sed nescio quo instinctu, tumultus oritur in urbe, in quo dicitur : clerus perimit cives. Campana ergo pulsante, ingens murmur insurgit, sed plures, audito murmure, ignorant quod esset. Tunc canonici, terrore concussi, relictis mensis, latitant ubi possunt. Electus vero cum suo sanguineo subintrat suum palacium, firmans post se ostia^a ne aliquis malefactorum eos insequeretur. Et ecce Visetus, currens ad arma, illico stipatus agmine populari, cum manu armata subintrat claustrum sancti Lamberti ut violaret domum archidiaconi, sed prohibitus ab ipsius amicis, inde recessit.

Johan Pr. ap. Chapeav. t. II, p. 282. Tandem (1) vero, tumultu pacato, mox electus exit ab urbe comminans omnibus qui tumultum incitaverant^b. Insuper et canonici secuti sunt eum, quorum instinctu ab electo lata est sententia in cives, et tota civitas supposita est ecclesiastico interdicto. Sed post pusillum tempus, pace inter eos reformata, scabini obligati sunt imperpetuum ecclesie beati^c Lamberti, quolibet anno, in festo beati^c Martini, ad persolvendum octo aymas^d vini.

Cf. Hocsem. 1. 3. Deinceps juraverunt ipsi scabini amplius in posterum servos canonicorum non condemnare. Et sic

a hostia *cod.*   *b* excitaverant *Chapeav.*   *c* sancti *Chapeav.*   *d* annas *Chapeav.*

---

(1) Chapeaville, t. II, p. 282, cite ce passage de Jean le Prêtre et celui de la page 184, lignes 9 à 22, à la suite l'un de l'autre, en les séparant par les mots : *Et paulo post.*

4. canonicis, anno Domini MCCLIII^o, in octava beati Martini Cf. Hoensem. l. 3.
 hyemalis, regredientibus urbem, turba civium pro-
 cessit nudis pedibus eis obviam, candelas^a accensas^b defe-
 rens manibus, comitando iter eorum usque quo ingressi
 5 fuissent ecclesiam beati Lamberti. In medio cujus
 ecclesie campanis [resonantibus^c] ubique in urbe resu-
 muntur organa, concinnando antiphonam sancti
 Lamberti scilicet : *Magna vox, etc.*

10 Post reditum vero canonicorum, scabini timentes ne electus
 propter eorum forefacta diruat suas domos, cum tunc esset
 mos in civitate prosterni edes malefactorum, quare et ut ipsi
 eciam^d fortiores fiant contra canonicos, prius communitate
 acquisita pro sua parte, elegerunt in civitate ydolum quemdam,
 Henricum de Dyonanto nomine, quem magistrum super
 15 populum constituerunt ut eum compellat libertatem servare
 urbis, coercentes^e ipsum Henricum jurare eandem liber-
 tatem firmiter tenere^f et defendere populum contra eorum
 electum et alios eciam^g quoscumque. Insuper statuerunt fieri
 in civitate^h vicenas, ordinando ut queque vicena esset subdita
 20 sub quodam ductore, ut per hoc si necesse esset plebs posset
 citius coadunari et in hostes bella movere. Hoc scabini ad con-
 culcandum clerum faciebant; sed retortum est in caput eorum (1)
 8 r°. veluti fraus ipsorum postmodum patuit detecta
 cunctis qualiter solebant emungere lucra ex plebe
 25 falsis judiciis justum condempnando. reum autem non.

Cum vero Johannes de Avennis, comes Hannonie,
 tunc temporis ultra modum Flandrenses opprimeret,
 et eorum edes villas et castra destrueret, predans eos

a candelis *cod.*   *b* accensis *cod.*   *c* omisit *cod.*, *add. ex Hoensemio.*
d eciam omisit *Chapeav.*   *e* cogentes *Chapeav.*   *f* servare *Chapeav.*
g eciam omisit *Chapeav.*   *h* civitate *ex cod.*

---

(1) *Hactenus Johannes Presbiter, dit Chapeaville.*

Cf. Hoese. ubique, ita quod nullus mercator ex Flandria ingredi
 1. 5. aut egredi auderet. Karolus comes Provincie, frater
 Ludovici regis Francorum, venit in adiutorium Flau-
 drensium. Qui Hannonienses refrenabat in multis
 preliis contra ipsos commissis. Quare Johannes, veniens 5
 Leodium, petit a nostro electo capitulo et civitate ^a
 auxilium. Scabini vero Leodienses mox consenserunt
 Johanni habere exercitum leodiensem. sed Henricus
 Dyonensis, tunc novus magister in civitate existens,
 contradixit. Quare res non potuit fieri. Electus autem, 10
 cujus affectus erat Johannem juvare. hiis auditis.
 exit ab urbe furibundus. diffidens magistros, minans
 plura dampna eis inferre.

Cf. Hoese. Inde, anno Domini MCCLIII° quinto ydus maii, feria
 1. 5. secunda, serenissimus rex Alemannorum Wilhelmus 15
 commisit navale bellum contra Frisones, qui fratri
 suo Florentino eorum principi denegabant subjec-
 tionem, nec alicui volebant subesse. Qui gloriose trium-
 phavit de eis, sex milibus eorum interfectis

Est autem locus in claustro beati Lamberti Leo- 20
 diensis in quo cives consueverant ab antiquo in unum
 convenire ad tractandum de re communi Ibi ergo.
 Cf. Hoese. cum quodam die convenissent scabini, magistri,
 1. 5. vinitores civitatis, ut per eos taxatio vini fieret, ecce
 ibi dissencio, a scabinis mota, surgit in Henricum 25
 Dyonensem, itaque unus illorum exprobrat ei quis
 esset, et imponens manum cutello minabatur illi.
 Quare mox in urbe fama orta est dicens : Henricus
 Dyonensis peremptus est in claustro a scabinis

Armatur ergo populus ut vindicet hunc Ostia vero Cf. Hoensem. I. 5.
 ecclesie mox obserantur, in qua, mox tumultu plebis
 levato, scabini metu mortis confugerant. Populo itaque
 adventato ad fores ecclesie, quas cum invenisset ob-
 5 clausas et ascia secaret ^a, ecce accurrens Henricus dicit :
 « Ad quid hoc agitis, quia salvus ego sum », et, hoc
 dicto, populus pacatus recedit. Quare scabini secure
 redeunt ad officia inepta. Canonici vero nolentes
 hunc reatum sine correctione remittere, movent
 10 plebem; que^b satisfacere volens canonicis, fieri fecit
 nova ostia ecclesie, petens nudis pedibus et genu flexo
 eis veniam; quare correctio virge a canonicis ei datur.
 Cum vero tanti rumores facti pervenissent ad aures
 nostri electi, precepit vinculo anathematis illos
 15 enodari qui ecclesie ostia secaverant, nec eos absolvi
 sine suo mandato speciali, mandans cessare a divinis
 ecclesias parochiales, et quod suspenderent presby-
 teros rebelles contra hoc mandatum. Quare presbyteri
 timentes cessaverunt a divinis in suis ecclesiis.
 20 Eodem die Hermannus de Salmis noster canonicus Cf. Hoensem. I. 5.
 testificatus est, presente Henrico Dyonensi, quod
 exactio cervisiarum esset preterita, quare eam
 amplius nequaquam deberent levare. Respondit
 autem Henricus ipsam emptam esse quinque annis,
 25 teste decano Trajecti et aliis quamplurimis personis,
 pro mille trecentis marchis; ymmo si electus vellet
 illam pecunie summam eis reddere, cessaret exactio
 cervisiarum; alioquin non. « Et quia electus noster
 gravat nos contra jus et sine ratione, Apostolos

^a quas cum et invenisset obclausas ascia assecaret *cod.*   ^b qui *cod.*

Cf. Hoensem. 1. 5. appellamus. » Postea Henricus Dyonensis. presente plebe communi, ammonet scabinos ut jurent defendere libertatem ecclesie et urbis. Sed scabini, hoc jurare nequaquam volentes, in electum discedunt cum tota sua familia atque suppellectili ab urbe. Pars etiam 5
 canonicorum beati Lamberti, favens electo, exit, sed prepositus, cantor, Guido, Johannes, Henricus, et Symon. isti sex, tamen remanent. prout asserunt. pro jure tuendo ecclesie et urbis. Quare, ab electo guerra mota, primitus proventus prepositi, cantoris, 10
 et Henrici, diripiuntur.

Cf. Hoensem. 1. 5. Deinceps multa pericula, insidie, strages hominum, furta, rapine, jurgia, homicidia, bella et doli insurgunt in urbem per electum. Sed cives armati instant acutius hostibus, hos impugnantes; renovant fossata 15
 urbis. per vicinas munientes ipsam urbem armis gladiis et sagittis. Gerardus de Herans, miles, pater Gerardi de Berloz militis, mariscalcus electi, impetit atrociter Leodienses, premens eos variis insidiis. depredando greges ovium et boum eorum. Turbantur 20
 ergo Leodienses, qui furore repleti, currunt versus Selacim, turrim, domum, et ortum ipsius Gerardi vastando ^a. Inde quoque idem Gerardus, supra cives capta quadam preda, intrat novum castrum situm secus aquam dictam Ambleve ^b cum dicta preda, quam Leodienses usque ad dictum castrum insecuti sunt. Et ecce 25
 famulus Henrici, signifer Leodiensis, adiens ad fores dicti castri provocat in castro reclusos ad pugnam; sed fol. 208 v

^a vastando diripientes verbo diripientes in margine exteriori cod. ^b Amblere cod.

hinc mox congerie lapidum conteritur. Unde et illico, capto vexillo. ponitur in vertice castrî, ubi a Leodiensibus plano aspectu respicitur. Ibi eciam duo juvenes eives sagittis occiduntur. Quibus de causis
 5 Leodienses tristes effecti discedunt. comburendo circumquaque villas subditas sub dominio dicti castrî, rapientes preda eorum, nec non et capientes plures viros illius terre, quos detraxerunt Leodium, recludentes in carcerem. Insuper Gerardus prohibet
 10 res venales ad urbem venire. inferens deferentibus dampna. sed et idem Gerardus. junctis sibi sociis. reperit quodam die extra muros gregem quem rapit: sed eives fugant raptores, et reducunt. Insuper Gerardus die altera rediit, et duo jumenta pascencia
 15 ad ingressum urbis reperiens rapuit. Plebs vero. ista sciens. properat ad arma. et exit ab urbe; sed quidam juvenes, inducti in armis cursu veloci equorum anticipantes alios, et ecce vident cuneos hostium ad se venientes. quos formidant sed tamen instant eis
 20 audacter. Illis itaque pugnantibus, unus horum juvenum. properans in dominum suum electum. levat eum a sella ^a ex hasta, que mox frangitur magno vibramine, nil aliud mali sibi inferens. et statim quasi ad mortem vulneratus, evasit a pugna liber,
 25 relictis suis sociis captis ab hostibus; fugiens. pervenit ad aciem Leodiensium qui eos insequabantur, narrans eis singula facta. Que mox revertens, reportavit hunc lesum. agendo suspiria pro captis.

Hoc autem infortunio habito, Henricus Dyonensis, Cf. Hocsem.
I. 5.

Cf. Hoeseem.
l. 5.

consilio ^a usus, secessit Dyonantum. Hoyum et apud Sanctum Trudonem, oppidanos alliciens verbis astutis et mellifluis ut civitatem juvent contra ipsorum dominum electum, qui eam contra jus et absque ratione, ut ipse dicebat, debellat. Qui pollicentur 5
Henrico parati esse pro libertate tuenda urbis et ecclesie. Confederatione itaque jurata Dyonenses, Trudonenses atque Hoyenses, quilibet eorum in suo oppido, consilio ^a Henrici, prout civitas fecerat 10
constituit duos magistros et vicenas ut citius possit coadunari si necesse fuerit et movere bella in hostes. Quod electus intelligens commotus est in iram. Quare 15
capit quosdam Trudonenses et incarcerat. Tunc miserunt Hoyenses magnam societatem armatorum in civitatem ut eam adjuvet contra assultus inimicorum. Que veniens Leodium penetrat domos vacuas 20
canonicorum atque scabinorum qui a civitate exierant vorans et rapiens ligna, poma, pira, fenum, triticum et omnia alia reperta in eisdem domibus; quare canonici et scabini hoc factum multum conqueruntur. 20

Otto eciam comes Gelrensis, frater electi, quantumcumque potest laborat pro pace ut concordia firma regnet inter eos.

Cf. Hoeseem.
l. 5.

Tandem Petrus Caputius legatus romanus tractavit de pace, et auditis utrisque partibus mitigat electum 25
et ita pace reformata in Trajecto, in festo Damasi, rediit electus, duce legato, eodem anno, videlicet M^oCC^oLIII^o, et in octava beati Nycholai, intrans civitatem cum canonicis et scabinis, exceptis quatuor in carcere

retentis quos Trudonenses retinent, reddere nec
 curabant priusquam singula captura suorum resti- Cf. Hoesein,
I. 5.
 tuatur.

Pace itaque reformata, legatus absolvit Leodienses Cf. Hoesein,
I. 5.
 5 quos electus enodaverat vinculo anathematis.
 Sed cum pax non esset facta ad laudem cano-
 nicorum et scabinorum, canonici, ab electo moniti,
 recusant resumere organa donec eis reddita sint
 ablata. Sed ecclesie parochiales, parendo electo,
 10 resumunt organa. Prepositus eciam, cantor, novus
 decanus et Henricus, tunc tendens ad preposituram
 sancti Johannis, hostes electi, mediante legato, sunt
 ad invicem concordés et amici effecti. Preterea videns
 Henricus Dyonensis civitatem, ratione guerre predictae
 15 esse occupatam magnis debitis, idcirco pro utilitate
 urbis petit quod taxatio divitiarum fiat inter cives ita
 quod dives solvat ^a marcham. Quod scabini intelli-
 gentes contradicunt, mallentes ante exire ab urbe
 quam talis exactio ipsos comprimat. Itaque exeuntes
 20 ab urbe plures amici eorum insequuntur.

Hiis gestis, fama referente, lis in Hoyo orta est, Cf. Hoesein,
I. 5.
 videlicet inter communitatem et scabinos pro sex
 hominibus quos scabini proseripserant pro una
 taberna quam nocte violaverant, ledentes in ea
 25 hominem, prout a scabinis dicebatur. Sed communi-
 tas eontra dicebat. Sed quia non prius fuerunt moniti,
 neque vocati antequam proscripti, plebs Hoyensis
 monet ^b scabinos ut revocent hos quos injuste et
 indebite proseripserant, vel exeant ab oppido, sine spe

^a solvant *cod.*   ^b monent *cod.*

Cf. Hoensem. 1. 5. revocandi; sed scabini recusantes hoc facere, penitus exeunt. Henricus vero Dyonensis, hoc audiens, venit cum magna societate Hoyum ut pacem reformet. Cui ab oppidanis pro se et suis sociis duo dolia vini oblata sunt. Cujus prece et exhortatione cum scabini non vellent proscriptos revocare, mox communitas in seditionem mota, edes, ortos et vineas scabinorum prostravit et combussit. 3

Preterea Henricus tendit intra Dyonantum, illic pace reformans quosdam discordes. Deinde parat impugnare turrin de Modale cum Hoyensibus. Nam dominus dicte turris sustinebat partem scabinorum Hoyensium^a, oppidanos dicti oppidi insidians, capiens et predans, prout dicebant. Sed dominus ejusdem turris non audens impetum Hoyensium prestolare, vadit illis obviam, prius datis obsidibus et facit pacem. Et post hec Henricus recedit ab exercitu Hoyensium usque Leodium faciente ipsi conductum^b. 15

Cf. Hoensem. 1. 5. Electus autem prefata intelligens motus est contra Leodienses et Hoyenses in iram. Qui prius voluit eos ligare vinculo anathematis, sed non est qui audeat sententiam in eos ferre. Tandem sententia, binis cedulis inscripta, lata est a duabus personis in civitatem, videlicet a puero quodam et muliere. Puer autem primo ostendit furtive Jacobinis, Minoribus et Scolaribus. Qua visa, mox suspenderunt sua organa, nil inde officiantes nisi januis clausis. Cum vero 25

a Hoyensium que erat cod.   *b* hic locus corruptus esse videtur.

mulier vellet ostendere sententiam presbytero Sancti Cf. Hocsem. 1. 3.
 Huberti, percipitur, capitur et laceratur, et ablato
 scripto, trahitur ante magistros urbis; a quibus mox
 clauditur in fovea, ubi tantum cibata est pane et aqua.

5 Itaque sententia nil ligat eos. Electus autem urgere
 cupiens Leodienses, Hoyenses, Dyonenses et Trudo-
 nenses, cum contra ipsum in unum essent confede-
 rati, ponit vispilonos et satellites infra sua castra,
 ipsos ubi poterant depredantes. Qui cum quodam die
 10 spoliassent mercatores lanam Hoyum deportantes,
 Hoyenses cursu veloci insequuntur eos usque Ware- Cf. Hocsem. 1. 5.
 miam; qui raptores cum alias fugissent, Hoienses
 invenerunt castrum vacuum, quod mox ab ipsis capitur
 et comburitur. Cum vero canonici Sancti Lamberti
 15 super hiis conquesti essent, Hoienses promittunt castrum
 reformare. Quibus promissis ira electi non sedatur,
 sed magis quam prius eis insidiatur. Et conquestus est
 duci Brabantino nec non et comitibus Loscensi, Juliacensi
 ejus sororio, et Gelrensi suo fratri, et aliis quam
 20 pluribus suis amicis, requirens eorum suffragia, cum
 intenderet movere bella contra dictas villas recusantes
 gerere sua jussa et sibi obedire. Igitur, ut ducis
 potiatur auxilio, dedit ei electus Mechliniam, Hugardiam
 atque Bavenciniam, que carta mediante erant ville
 25 speciales Sancti Lamberti. Quare canonici hoc contradi-
 centes, monent ducem ne saisiat villas predictas sibi
 appropriando, sed cum ob hoc dux Henricus non
 dimitteret, canonici deponunt ad terram corpora
 sanctorum cum erucifixo, deplorantes de duce

Cf. Hocsem. 1. 5. vindictam. Insuper candelis accensis et campanis pulsatis, enodant ipsum vinculo anathematis, canendo quolibet die. genu flexo et voce clara: *Media vita*. Tandem dux spondet dicta bona reddere ecclesie beati Lamberti, prius sibi XIII milibus marchis persolutis eidem ab electo promissis, et ita clerus a dicta excommunicatione ducis cessavit. 5

Cf. Hocsem. 1. 5. Tunc vispilioes existentes in castro de Muha opprimunt plura loca viarum, ne aliquis deferat alimenta Hoyum. Quare oppidani, furore repleti, cum armis insequuntur eos usque Muha et invadentes castrum ubi vispilioes refugerant, infregerunt ostia porte; sed custodes castrum introitum castrum contra Hoienses defenderunt, et ita in oppidum sunt regressi. 10 15

Tunc villicus Leodiensis Jacobus de Sancto Martino et Mauritius scabini existentes pro parte electi insidiantur urbi, perimentes pueros et viros quos inveniebant, nec est qui audeat propter eos exire ab urbe; idecirco edes eorum in urbe a civibus devastantur, et funditus dejiciuntur. Cum vero tunc temporis timore vispilionum urbem undique opprimentium non esset qui merceimoniam neque annonam Leodiensibus deportare auderet, unde urbs victu multum degebat, Hoyenses querebant et emebant annonam ubique, et deportabant Leodiensibus, succurrendo penurie famis eorum. Siquidem dux Brabantie, comes Gelrensis, Juliacensis et Loscensis, veniunt ferre juvamen electo; quare Trudonenses, cum eorum oppi-

Cf. Hocsem. 1. 5. fol. 209 v°.

dum dicti^a vellent expugnare, timore coacti faciunt Cf. Hocsem.
I. 5.
electo pacem et ita dux recedit.

Pace ergo reformata de Trudonensibus, timent
Leodienses ne agmina armigerorum electi veniant
5 pugnantes in eos, claudunt arboribus plura loca
viarum civitatis, resecando eas securi, et maxime
circa Sanctum Laurentium, frangendo partem muro-
rum ejusdem abbacie, ne hostis fugiens et clam sub-
intrans claustera fieret tucior.

10 Tunc temporis comes Juliacensis, Hasbanis secum Cf. Hocsem.
I. 5.
conglomeratis, tendens versus Hoyum subintrat
castrum de Muha. Quod Hoyenses intelligentes cum
armis secedunt versus dictum castrum, illic quosdam
assaltus arcibus atque sagittis agentes. Sed cum^b
15 minime proficerent et versus Hoyum redirent, comes
Juliacensis, a dicto castro cum suis exiens, eos
insequitur. Et cum invenisset eos dispersos, ita quod
una pars intraverat jam Hoyum et altera adhuc erat
inter Anthey et Vinamon, in eos transiliit. Qui
20 cum mox darent terga fuge, insecuti sunt eos,
occidentes ex ipsis ducentos fere viros, exceptis
vulneratis et captis, anno Domini M^oCCLV^o, in die
beati Laurentii

Post hoc electus, stipatus agmine militum, sibi Cf. Hocsem.
I. 5.
25 associatis scabinis Leodiensibus, Votemmiam vadit,
ubi villiens, sede judicis sedens, dictante Jacobo
de sancto Martino scabino Leodiensi, instituit duos
ministros ut impleant jussa eorum, unus campanam

^a dicti proceres *verbo proceres delete cod.*   ^b cum *inter lineas cod.*

Cf. Hoeseem. pulsando, alter proclamando ore scabinorum binos
 1. 5. magistratos urbis esse fractores domorum, eos
 similiter proseribens. Hiis itaque impletis, quisque
 festinus recedit. Et ecce plebs communis urbis
 furibunda, instinctu Henrici Dyonensis funditus 5
 prosternit in civitate domos eunctorum qui se et
 suum socium lege forensi condempnaverant.

Cf. Hoeseem. Deinceps cives de pace a quibusdam fide dignis
 1. 5. requiruntur, sed pristina libertas prius restituta
 erit magistris quam sit pax. quia locus est in foro 10
 in quo scabini jure possunt eos judicare, extra
 quod^a nulla potestas proseribendi eis conceditur; quare
 oportet revocare magistratos per ipsos scabinos ut^b
 inter eos possit oriri aliqua via pacis. Hoc dicendo
 affirmabat communitas urbis. Tractatores vero 15
 pacis pollicentur communitati quod magistratos quos
 proseripserant scabini facient revocare per regem, et
 talis revocatio sufficit communitati si super hoc ei
 detur carta munita sigillo regis.

Quatuor igitur homines eliguntur, quorum si 20
 dieta teneantur, queque bonarum villarum reuun-
 tiabit magistris, vicenis, atque federibus inter
 eas factis, et electus deinceps erit bonus corrector de
 forefactis patrie, equo judicio, non plus diviti parens
 quam inopi. Pacis vero factores, ut pax fiat, 25
 submitunt sub regis judicio: si proscriptio facta a
 scabinis extra septa^c loci proprii debeat de jure
 teneri, an non. Dum itaque de pace tractaretur,

a quam *cod.*   *b* quam *cod.*   *c* septa *cod.*

euneus hostilis magis atque magis urbi insidiatur, a quo quatuor cives cum fratre magistri in vinea secus urbem capiuntur; quare communitas multum tristatur. Cf. Hoeseem.
l. 5.

Tunc quedam mulier decrepita, avere carens, utens
 5 verbis teuthonicis, circumdata variis nodis, in quibus
 res diverse cum vino et quodam mure sunt invente,
 que vestita [erat ^a] vili tegmine, ad ingressum urbis a
 custodibus capitur et ligatur. Et quia ipsa sola
 mediante, in terra plana vir quidam, nubilo obice
 10 offendente eum, ab equo ruit, et fracto calcari vix
 potuit se movere ita quod hiis et aliis modis apparuit ^b
 sortilega, et idcirco trahitur ad magistros urbis, quorum
 preceptis suspenditur ex pollicibus ut coacta vera
 dicat, et quia nil voluit respondere, interprete ei
 15 petente, jussu Henrici Dyonensis viva humatur.

Hiis diebus, consilio proborum hominum, de quo
 libet ordine civitatis bini fratres transmissi sunt Cf. Hoeseem.
l. 5.
 ad regem ut civibus subveniat reformando [cum]
 electo pacem ^c. Tunc in festo beati Francisci, hora ves-
 20 pertina, hostes invadunt XV cives lapidas extra
 menia urbis lapides sculpentis ^d, ex quibus XII
 capiuntur. Sed reliqui tres fugientes evadunt. Quod
 communitas intelligens extra urbem absque magistris
 transiliit, sed hostibus non inventis mox recessit,
 25 multum murmurans quare magistri ab urbe non
 exierant.

Tunc a pacatoribus die pacis statuta, Hoi sex cives

a omisit cod.   *b* apparuit cum signo abbreviationis cod.   *c* eos reformando electo paci cod.   *d* sculpantes cod.

Cf. Hocsem. I. 5. in conductu comitis Juliacensis transmittuntur, ubi
 eciam concilium Dyonensium interfuit. Pax vero ibi
 ordinatur, quam bone ville tenuerunt renuntiantes fol. 210
 multis libertatibus quibus prius utebantur. In qua
 pace Dionenses obligati sunt electo in magna summa 5
 pecunie pro redemptione vesanie^a forefactorum suo-
 rum; similiter Hoyenses pro emenda pacis castrum
 de Waremmе quod combusserant suis sumptibus
 restruxerunt. Sed et campana bauni oppidi eorum
 sono clarissima dicta^b «Pacis» frangitur; verum eciam 10
 turris firmitatis oppidi eorum dicta «Damiata» juncta
 est castro Hoyensi. Pace itaque reformata et eivitati
 nunciata, XII cives potentiores omni plebe atque fide
 digni communi consensu transmittuntur electo ut
 pax confirmetur quemadmodum erat ordinata Sed 15
 electus non vult pati quod in pace fiat mentio magis-
 trorum quos scabini proseripserant; quin remaneant
 proscripti. Quare pax urbi non stetit, licet pacato-
 res sponddissent eivibus quod pace confirmata
 facerent dietos magistrōs per regem revocare. 20

Cf. Hocsem. I. 5. Tandem plebs urbis, oppressa fame et carens divitiis,
 amplius non vult uti sermonibus Henrici Dyonensis,
 quin facerent pacem sicut fecerant Hoyenses et
 Dyonenses; sed hec pax non placens Henrico, lachri-
 mando rogat cives ut ponatur in pace quia propter eos 25
 erat inique dampnatus. Plebs vero ei respondit quod
 ipsum secundum suum posse juvabit, sed faciet pacem
 nec plus tardabit. Quare iterum, in festo beati Dyonisii,
 cum de pace tractaretur, cives inviti deposeunt sibi dari

^a vesania cod.   ^b dictu cod.

pacem decentem quam prius sepe requisiti spreverant. Cl. Hocsem.
l. 5.
 Plebs itaque decepta facit pacem absque magistris, sine preposito, cantore et Johanne canonicis beati Lamberti, sed et sine presbiteris ac clero remanentibus in urbe
 5 ad libitum electi, sine quibus primo recusabat facere pacem. Que pax fit apud Bierses (1), in die triumphi beati Lamberti. Tunc Arnoldus episcopus suffraganeus nostri electi absolvit cives quos electus fecerat ligari vinculo anathematis, et inde, tactis sacrosanctis reliquiis, facit unumquemque jurare obviam
 10 electo, necnon et pacem inviolabilem conservare, et quod una ex portis urbis electo deliberabitur quam comes Loscensis munit cibis et armis, ac habitabit eum quatuor militibus, hominibus beati Lamberti, ne urbs ^a
 15 fraudibus aliquorum capiatur, donec sententia fit prolata de forefactis. Inde mille viri ex ditioribus urbis sunt electi qui tenebuntur respondere super premissis electo. Nec vult electus quod magistri remaneant in urbe sed sano conductu discedant. Itaque Henricus
 20 Dyonensis exit ab urbe, et post hec, in festo sancti Luce evangeliste, Henricus noster electus, stipatus agmine militum, canonicorum, scabinorum ac aliorum tam nobilium quam ignobilium, ingreditur urbem, et primo ejus oratione in ecclesia Sancti Lamberti
 25 facta, secessit in suum palacium, ubi reddidit omnes captivos excepto fratre magistri.

Deinde, XIII^a die novembris, Arnoldus episcopus

a urbi cod.

---

(1) Voy. POLAIN et BORMANS, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1re sér., pp. 50-51.

eum officiali Leodiensi ac aliis quampluribus sibi comitantibus, precepto electi altaria ecclesiarum parochialium urbis fregit, tollens albas, casulas, calicesque dietarum ecclesiarum, quod factum est in prejudicium, dedecus et gravamen prepositi ac cantoris. Dicunt
 5
 eciam pacis factores quod electus habebit a civibus pro forefactis eorum XXV^c marchas argenti; que exactio, quamvis fuisset in solutione gravis communi populo, attamen eam solvere temporibus preordinatis repromisit. 10

Inde, cum quodam die electus ^a esset in urbe cum canonicis, pietate motus est de presbiteris parochialibus quorum altaria sunt diruta ideo quod suspensi celebraverant; quos ad se vocans archidiaconus Trajectensis et missali tacto facit unumquemque jurare
 15
 quod deinceps erunt obedientes electo; postea absolvit eos mittens officiali ut ejus consilio celebrent. Sed officialis, ut ab eis pecunias extorqueat, facit eis dilationem, dicens quod unusquisque sibi deferat calicem et vestimenta in quibus celebraverunt antequam fuissent
 20
 reprobata, in synodo Trajectensi, consensu totius cleri dicentis ipsa esse digna tradendi igni; postea dicit eis modum celebrandi. Que vestimenta itaque deliberata officiali, dicit: « Ego investigabo a jureperitis utrum
 25
 possit eis secure celebrari, an non. » Cum vero tunc temporis emissus esset a curia romana Leonardus legatus pape Alexandri, ut tractaret Guilhelmi regis Alemannie negotia, veniens Leodium compassus est culpis presbiterorum, et absolvit eos reddens illis

a cum quodam die cum electus *cod.*

officium celebrandi; quare officialis precibus multorum
 canonicorum, mediante decano Trajecti, reddidit eis
 albas atque calices. Hiis diebus Arnoldus episcopus,
 mediante summa XVI marcharum a presbiteris sibi
 5 persolvendarum, resacravit altaria contrafacta.

Cum circa hoc tempus valeret tractare Trudonenses Cf. Hocsem.
 quemadmodum Hoyenses atque Dyonenses, et vexare I. 5.
 sine causa eum, mediante duce, eis fuisset pax
 reformata, vadunt ante duceem requirentes ejus
 10 auxilium. Dux vero eorum misertus mandat electo
 ut parcat Trudonensibus, et serviat eos in pace cum
 pax eorum fuisset reformata per ipsum. Insuper
 dux inhibet Trudonensibus ut non obediant electo nec
 jurent persolvere ei quidquam. Electus vero. hiis
 15 auditis, adiit furibundus Leodium, conquerens suo
 capitulo de duce qui sua fraude vult usurpare jura
 beati Lamberti in Sancto Trudone. Quare una cum
 capitulo scripsit abbatibus, decanis et canonicis
 20 tocius dyocesis Leodium venire. Quibus accessis,
 datur consilium cessandi a divinis pro duce Bra-
 bantino. Sed pax postmodum super hiis fuit ita
 reformata quod Trudonenses debent in pace quiescere,
 nec solvent pro premissis aliquid electo, sed erit eis
 25 libertas talis qualis fuit temporibus Hugonis, Johannis
 et Roberti, et electo tenentur servire.

Heu! cum circa hoc tempus Guilhelmus rex Cf. Hocsem
 Alemannie moveret bella in Frisones, fraude suorum I. 5.
 est occisus, in conversione sancti Pauli, anno Domini
 superius inscripto, videlicet M°CCLV°. Illo vero die
 30 Deus subdidit ei hostes suos, quare recedere con-
 cesserat acies suas, et ecce, ipso cum paucis remanente,

eminus conspicit paucos hostes. Qui armatus conscendit equum, solus parans adire illos, et ruit ejus equus, ipso cadente, et vocitante suos nullus advenit, et sic necatur ab hostibus.

Hiis diebus in civitate Leodiensi jubentur, secundum ordinationem pacis C et XL ex obsidibus populi secedere ad Sanctum Jacobum, nec ab eodem loco exire donec sit soluta moneta electo promissa. 5

Cf. Hoeseem. 1. 2. Communitas vero dicit se non posse summam tante pecunie persolvere nisi exactio recipiatur a quacumque re venali. Sed canonici e contra respondent: 10

« Quod hoc non potest pati quia talis exactio redempta erat electo; quare in evum non licet fieri teste sigillo ipsius electi (1). et factum erat ex consensu totius patrie et civitatis, et omnes canonici eunetarum ecclesiarum 15

juraverant in perpetuum hoc conservari, et super hoc erat carta munita sigillo eorum. et etiam rex Alemanie sigillo auri confirmavit amplius non levari. Insuper Petrus Albanensis, tunc temporis istis partibus legatus a curia romana, supplicante communitate civitatis, munimine sui sigilli idem confirmavit. 20

Deinceps, ut esset durable in evum, papa factum memoratum duorum, videlicet legati et electi, confirmando approbavit ratum et firmum habiturum, suis litteris existentibus penes nos munitis ejus 25

sigillo, recitans predicta facta duorum. » Plebs vero urbis, licet hoc audierit, non vult quiescere quin dicta

---

(1) Cf. le diplôme d'Henri, élu de Liège, du 25 juin 1249. POLAIN et BORMANS, *loc. cit.*, p. 45.

solutio capiatur ab exactione rerum venalium. Quare Cf. Hocsem. I. 5.
 canonici turbati precipiunt presbiteris ecclesiarum
 parochialium urbis ut cessent a divinis eodem die
 quo solus denarius a re venali caperetur, cum hoc
 5 esset in prejudicium omnium canonicorum ac totius
 cleri. Sed, contemptis canonicis et omni clero, exactio
 a re venali levatur, quare majores et minores ecclesie
 urbis supposite sunt ecclesiastico interdicto. Tunc
 Jacobini et Minores monentur a canonicis ut cessent
 10 a divinis quemadmodum et Scholares; tandem assiduis
 ammonitionibus devicti cessaverunt, januis tamen
 clausis celebrantes. Itaque cum major seu minor
 populi moritur humatur absque sacerdote.

Deinceps, canonicis atque militibus super hiis simul
 15 associatis, jurant quod erunt cor unum et idem spiri-
 tus, nec amplius erunt parati servire electo nisi deleat
 hoc tributum civitati impositum; quod ^a si non esset
 ejus assensus non levaretur. Electus vero nil cupiens Cf. Hocsem. I. 5.
 canonicos atque milites offendere convocat ad se
 20 cives, inhibens eis ne aliquo modo exactio de re venali
 capiatur, et si quid levaverint restituatur canonicis
 ac forefactum emendetur majori ecclesie (1). Deinde obsi-
 dibus monitis quisque redit ad Sanctum Jacobum;
 quare duobus milibus marchis in populo taxatis,
 25 precipitur ut quisque solvat summam ei pre-
 taxatam.

Plebs vero non inveniens electo neque canonicis Cf. Hocsem. I. 5.

a qui cod.

---

(1) Cf. le diplôme d'Henri, élu de Liège, du 25 février 1256.
 POLAIN et BORMANS, *loc. cit.*, p 45, note 4.

Cf. Hocsem. 1. 5. ullam misericordiam et cum non esset, prout asserit, moneta equaliter pretaxata, iterum bellum in electum movere intendens, clam dirigit litteras Henrico Dyonensi, ipsum deprecando ut visis mox reditum faciat, prout consulitur a duobus quorum unus, dictus 5 Cokars cognomine, prodidit eum; ejus Henrici adventum caute de nocte enarravit scabinis, qua ratione dictus Cokars fuit a reatu immunis. Itaque in festo beate Gertrudis, cum Henricus Dyonensis intraret urbem, murmur et tumultus nimius oritur, quia 10 plebs communis in adventu ipsius plaudens venit ei obviam, armis salutans eum tanquam dominum et patrem patrie. Sed villicus atque scabini pluresque alii meliores urbis armati rapere satagunt dictum Henricum, sed nequeunt, quia urbs dat strepitus. Unde 15 timore coacti, caventes munimenta populi, fugiunt trans Mosam.

Igitur Henricus Dyonensis armatus exiens a sua domo penetrat forum, et plebs armata eum insecuta 20 est. Sed mox major decanus et hic de Peis et Gribecensis, hos tendentes pacificare, confestim^a veniunt ad Henricum; quare inducie dantur, mediante sigillo urbis appenso tutele canonicorum predictorum, et ecce die sequenti Henricus recedit ab urbe. Unde ipse et ejus 25 lateri adherentes queruntur^b imperio comitis Juliaensis sed non inveniuntur. Inde, electo accesso Leodium, vocantur banni, a quibus domus Henrici Dyonensis et plures alie funditus dirute sunt, et eciam multi ex populo capiuntur, et ducuntur ad palacium

^a festim cod.   ^b quarumque cod.

episcopi ubi clauduntur carcere tenebroso et fetenti. Cf. Hocsem. I. 5.

Hiis diebus due crucees fabricantur ex trabibus domus Henrici Dyonensis unde in conspectu urbis, in festo beati Benedicti, jussu electi tunc ira moti, in una
5 suspenditur quidam civis.

Tunc temporis eciam precepto electi destructa sunt et in congeries lapidum redacta circa quatuor honaria de muris firmitatis urbis versus portam Sancte Walburgis, et fossata repleta humo; quare scabini turbantur Pre-
10 terea electus firmat saxis et muro recenti portam predictam Sancte Walburgis per quam ingressus urbis et egressus erat eunetis, et facit ex ea turrim quam circumdat muro ad instar castris, in ejus fundo puteus et career struuntur, unde tempore belli custodes turris
15 possint adaquari et capti trudi carcere; fenestre, fores et gradus turris murantur, per quos ponte levato graditur. Hiis eciam diebus jussu electi proscripti sunt et suis divitiis spoliati hii qui armati fuerunt in foro cum Henrico Dyonense contra scabinos et eorum
20 complices.

Plebs itaque videns posse electi timet, quare magis obedit electo quam prius, promittens ei solvere argentum pretaxatum.

Tunc moneta que fuerat assumpta a quacumque
25 re venali invitis canonicis, consensu ipsorum datur electo ad opus fabricationis castris Sancte Walburgis.

Inde, anno Domini M^oCCLVI^o, circa medium aprilis, Gerardus de Herans miles insequitur Henricum Dyonensem dum seit ipsum esse Namurci ^a, et positus

^a Namurci cum signo abbreviationis cod.

insidiis temptat eum decipere. Nam cum idem Henricus quodam die oraret in ecclesia beate Marie Virginis Namurensis, ecce quidam oppidanus educit eum; cum quo dum iret colloquendo, perveniunt ante pedem castris ubi est via stricta dirigens versus Mosam, 5 per quam prefatus Gerardus cum sua complice tendebat ^a dictum Henricum ducere captum et reddere vivum electo. Sed Henricus ^b, fortuito oculos divertens versus viam illam, percipit dictum Gerardum cum suis, et illico clamitat ^c voce magna, et ecce plebs festinans 10 accurrit; quod ipse Gerardus percipiens cum suis versus Mosam confugit, et ibi navem intrans, nil aliud agens recessit. Henricus vero Dyonensis, ita auxilio plebis evadens, ecclesiam beati Remigii intravit ut in eadem tueatur. Deinde, fretus quorundam virorum 15 conductu, latenter conducitur apud Valenciniam, ubi a comitissa Flandrie gratanter recipitur pro eo quod ipse Henricus pro parte ejus fuisset in Leodio eo die quo

Cf. Hocsem. Johannes de Avennis, comes Hannonie, ejus filius petivit 20
1. 5. a b electo nostro et civibus auxilium Leodiensium contra Flandrenses, cui idem Henricus solus contradixit.

Circa idem tempus dux Brabantie intravit in Sanctum Trudonem cum manu valida, et cepit atque incarcerationavit scabinos facientes contra suum velle nocumenta oppidanis ejusdem ville sibi faventibus, et 25 domos eorum in eodem oppido existentes ^d vastat et diripuit, et stabilivit loco ipsorum alios scabinos mandata ejus operantes. Quod electus intelligens temptat movere bella contra ducem, sed Florentinus

a tendebant cod.   b Henrico cod.   c clamitans cod.   d existente cod.

Hollandie atque Otto Gelrensis comites distulerunt bellum ; quorum precibus dantur inducie.

Interea de pace tractantes, siquidem Petrus Tere-
 burse, Grifardus et Renerus Cicada, qui tempore belli
 5 Leodiensis in urbe cum Henrico Dyonensi in sede
 cibo et potu communicaverant, in fine prodentes eum
 et^o populum communem, agentes miseris diram pacem,
 cum possent frui pace honesta mediante duce Bra-
 bantino, nisi fuissent per quorum concilia, facto
 10 iudicio in Votemmia, domus scabinorum Leodiensium
 dirute in urbe fuerunt. Hiis diebus, hii vincti obsi-
 dibus vadunt per urbem rapientes vada populi, et
 qui non vult aut qui non potest argentum sibi pretaxa-
 tum persolvere, exul exit ab urbe. Beghine et vidue
 15 cuncte monentur ut quelibet persolvat, sed beghine,
 jussu capituli, immunes a scotto fuerunt. Ostium
 eciam cujusque domus illorum qui solvere contra-
 dicunt aufertur et deportatur in foro, nec ab eis
 removeri audetur donec persolverint symbolum sibi
 20 pretaxatum.

Tunc cantor qui prius fuerat hostis electi et decani
 Trajectensis efficitur amicus ipsorum.

Eodem anno, Elbertus canonicus beati Lamberti Cf. Hocsem.
 l. 5.
 211 v°. attulit ab urbe Romulea litteras papales quod vicesima
 25 trium annorum levetur prebendis ecclesiarum
 nostre dyocesis et detur electo, unde Mechlinia, Hugar-
 dia, et Bavencinnia, possint redimi a duce Braban-
 tino, quas prefatus electus, anxius auxilio, tempore
 belli bonas villas episcopatus contulit duei in

vadimonium pro XIII milibus marchis. Et decurrunt per decanatus totius dyocesis famuli, mandata pape deferentes quod concessa erat vicesima fructuum prebendarum canonicorum, abbatum, monachorum et curatorum ecclesiarum parochialium, ligantes vineulo anathematis rebelles et contradictores in solutione dicte vicesime. Sed dux non vult pati quod ipsa vicesima levetur in terra sua, inlibens clero ne pareat monitionibus super hoc latis, sed si electus valeat ipsi clero super hoc facere nocumenta. querat suffragia pape. Et jurat dux, si quis tactus formidine elceti contra velle suum dictam vicesimam persolvat, quod iterum eandem vicesimam sibi ipsi persolvat. Itaque clerus Brabantie non audens super hiis electo obedire contra ipsum, Apostolos ne suspendatur appellat.

Cf. Hoeseem.
I. 5.

Cf. Hoeseem.
I. 5.

Cum circa idem tempus Flandria esset adhuc oppressa guerris predictis et incendiis a Johanne de Avennis, pro eo quod Margareta comitissa ejus mater volebat ipsum ex dicto comitatu exhereditare et dare Guidoni ejus filio ex Guilhermo, secundo ipsius sponso, et adhuc dicta mater saisierat Valenciniam que est ex proprietate feudi Hannoniaci; qui Hannonienses prefatum Johannem tanquam suum dominum et comitem ex dicta guerra juvabant, et eciam Hollandenses, Gelrenses, noster electus erant pro parte ipsius Johannis et multi alii proceres ejus amici; sed Ludovicus rex Francie, ejus vita erat Deo placens, ejus elemosina larga datur egenis, qui exaltat ecclesiam Dei et ministros ejus, qui supplex servat et

honorat partem crucis ^a Domini, clavos, coronam et hastam ejus, qui nullo terrore teri potuit nec munere frangi, hic ^b de transmarinis partibus reversus intelligens Flandriam ex dictis guerris desolatam et vastatam, ⁵ compassus est miserie ejus tractando de pace. Sed Flandrenses plus desiderantes eorum destructionem quam dictum Johannem ipsorum habere comitem, cum scirent ipsum fuisse fomitem tantum malorum sibi patrorum. Quare consilio quorundam dictus ¹⁰ rex tractavit de quibusdam matrimoniis quibus mediantibus omnes amici Johannis de Avennis paci se consenserunt. Unde ambe partes, consilio amicorum, in dictum regis Ludovici compromise, idem rex, ordinationi eorum, dividit inter fratres hereditatem, ¹⁵ distribuens Guidoni comitatum Flandrie et Johanni Hannonie comitatum cum quo Valencinia est restituta Johannes vero hanc sententiam intelligens fractus est animo; contieuit tamen eum videret quod non posset consensui amicorum suorum obviare. ²⁰ Pace itaque reformata, omnes captivi et principes in bello Zelandie a Guilhermo rege Alemannie et Florentino comite Hollandie ejus fratre capti liberantur.

Hiis diebus cum esset pax reformata de guerra mota ²⁵ inter ^c electum et ducem Brabancie de Trudonensibus, electus cum paucis venit Sanctum Trudonem pacem simulans, et eum armata juvenus insecuta esset eum, mox ingressa dictum oppidum valido clamore resultavit, et ecce Trudonenses videntes se

Cf. Hocsem.
1. 5.

a crucem cod.   *b* hoc cod.   *c* mota est inter, verbo est deleto cod.

fraude suorum esse deceptos fugiunt, et timore coacti latitant ubi possunt. Primo hii clamaverunt contra comitem Loscensem et decanum Trajecti voce minaci; abjudicantur lege forensi; insuper et hii qui se crexerunt contra electum fugantur penitus a patria et spoliantur rebus, et omnes domus eorum sunt solo adequate. Plurima vero pars populi videns ista, quidquid ^a habere potuit in rebus clam tollit et exit a dieto oppido; quod electus intelligens jurat nisi sponte revertantur, quod eorum edes destruct. Tunc electus, omnibus bannis hujus oppidi ad se vocatis, cum caterva equitum observat ne forte quis hostium eos invadat.

Dux autem reversus a torneamento intelligens pacem Trudonensem esse fractam ab electo, motus est in iram, et quia audit scabinos Trudonenses, quos debebat tueri, esse scabinali privatos honore, et edes eorum funditus dirutas, et turrim fecisse novam ex lignis et munisse Sanctum Trudonem militibus probis in armis et bannis, quare monet nostrum electum ut revocet illos quos scabini dampnaverant, et reedificet domos eorum quas ipse fregerat, et precipitet phalam ligneam quam construxerat versus Brabantiam in prejudicium et gravamen ipsius, sed electus hoc renuit ^b. Quare dux jubet sua arma parare volens Sanctum Trudonem expugnare; quod noster electus intelligens petit ubique auxilium potentum ad reprimendum Brabantinos ^c, sed gratia Dei odium vertitur in amorem quia electus et dux dant inter se

^a quicquid eod.   ^b renuit cod.   ^c Brabantos cod.

federa pacis. Itaque ablata restituuntur oppidanis et Cf. Hocsem. I. 5.
 jus redeundi datur exulibus; non tamen revocabit
 eos electus sed patietur ipsos ire, venire et manere
 .212 r°. in Sanctum Trudonem, nec eis inferet aliquod damp-
 5 num. et licebit electo, duce patiente, firmare novam
 turrim predictam, lignea quam fecerat solo primo
 adequata, et munire Sanctum Trudonem armis et cibis
 ne forte oppidani hujusmodi oppidum resumant,
 in eum bella [facientes] sicut antea fecerunt et ita
 10 pax facta est et munita sigillis eorum appensis litteris
 super hoc factis.

Oppidani Namurcenses propter quasdam exactiones, Cf. Hocsem. I. 5.
 quas minus juste, prout dicebant, repetebat ab eis
 imperatrix Constantinopolitana eorum domina, tunc tem-
 15 poris Namurci manens, et nullam misericordiam pos-
 sent ei impetrare nisi quod ad ejus voluntatem quic-
 quid habebant recipiebat, invitaverunt ergo Henri-
 cum comitem Luceburgensem ut Namurcum veniens
 maternam hereditatem recipiat. Quod dictus Henricus
 20 audiens, nimio gaudio fluitans, mox illuc nobilem
 virum, videlicet Walterum de Pures, cum quibusdam
 destinavit. Qui Namurcum intrantes, circa mediam
 noctem nativitatis Domini, anno dominice incarnationis
 prescripto, et ab oppidanis recepti, in diluculo
 25 crastine diei castrum hujusmodi oppidi obsederunt.
 Quare imperatrix querebat ubique auxilium, sed non
 inveniens traxit se capitulo leodiensi et electo ut
 emerent dictum comitatum, quem dedisset pro minima
 quantitate summe argenti respectu valoris hujusemodi

terre. Sed capitulum, electus et patria nostra, tam ^a de semetipsis pro guerris inter se eminentibus ex facultatibus imminuti ^b erant, heu! quod recusarunt tam nobile forum emere. Et ita imperatrix, omni auxilio desperata, profuga secessit, a dicto comitatu exhereditata. Cum vero in obsidione castri Namurensis multum tunc instaret, Johannes de Avennis, comes Hannonie, hoc intelligens venit Namurem cum magno exercitu, dicens se habere potiora jura in dicto comitatu quam Luceburgensis; sed concordas facti inter se, et capto castro Henricus Luceburgensis recepit dictum comitatum Namurensis a dicto Johanne in feudum.

Inde, eodem anno, in festo sancte Juliane, Hermanus de Salmis noster canonicus, qui fuerat quasi fomes guerre mote inter urbem et electum, obiit; tunc exactio cervisiarum cessavit.

Mortuo itaque, sicut predictum est, interfecto a Frisonibus Wilhelmo Alemannie rege, statuta die electionis, electores ^c, quod usque ad hoc presens tempus in eodem pendulo permansit quo ipsa electio iteratur, et quia papa Guilhermo Hollandie munera transtulit ut se permitteret in Alemannorum regem inungi, ita e converso comes Cornubie Richardus, Anglicus natione, auro et argento nunc papam et electores suis muneribus acquisivit; quod ipsi electores navigantes Angliam donum ei regale transtulerunt, et cum magno atque multitudine nobilium secum

a tunc cod.   *b* immunuti cod.   *c* aliqua verba omissa videntur in hoc loco corrupto.

Aquisgrani adducentes, anno Domini M^oCCLVII^o, in die Ascensionis, qui XVI° kalendas junii evenit, presentibus quam pluribus nobiles et ignobilibus, a Conrado Coloniensi archiepiscopo in regem Alemannie inungitur et coronatur.

Cf. Hoese-
m. I. 5.

Eodem anno, in die nativitat^{is} Domini, Johannes de Avennis comes Hannonie obiit, et similiter in sequenti marcio, mortuus est Florentinus comes Hollandie.

Inde, anno Domini M^oCCLVIII^o, in solempnitate beati Thome episcopi et martiris cadente die dominico, Rychardus rex Alemannie venit Hoyum, ubi tunc solaria domorum dicta « bretesses^a », pendencia super plateas in Hoyo et in omnibus bonis villis episcopatus edixit prescindi.

Cf. Hoese-
m. I. 5.

Eodem anno, obiit Alexander papa, cui successit Urbanus quartus qui sedit III^b annis, mense uno cum quatuor diebus, et cessavit papatus mensibus V.

Martin. Pol.
Pont. 1261.

Cum capitulum Leodiense perpessum fuisset Henricum electum nostrum nondum in sacerdotem promotum quasi XII annis regere nostram patriam, ob amorem Guilhermi regis Alemannie ejus consanguinei, eo occiso, amplius non vult pati quin promoveatur. Quare, ipse Henricus a capitulo monitus promotus est in sacerdotem, et in episcopum consecratus eodem anno superius inscripto a Conrado archiepiscopo Coloniensi.

Cf. Hoese-
m. I. 5.

Eodem eciam anno Domini scilicet M^oCCLVIII^o, obiit Ludovicus primogenitus regis Ludovici et Margarete,

G de Nang.
1259.

a bretesses cod.   *b* VII cod.

qui cum luctu omnium Francorum honorifice traditur sepulture ecclesiastice in abbacia Montis Regalis.

Cf. Hoensem. Eodem anno, Henricus noster episcopus est a monachis
1. 5. Stabulensibus in eorum abbatem electus et consecratus. 5

Hoensem. Tunc Philippus, filius Ludovici regis predicti, duxit in
1. 5. uxorem filiam regis Aragonie ex qua genuit Philippum dictum « Puleherrimum » regem Francie et Karolum ejus fratrem.

Cf. Hoensem. Dum cuidam recluse degenti in quodam reclusorio 10
1. 6. contiguo ecclesie sancti Martini, in contemplatione quiescenti, mysterium sacrati corporis Christi revelatum fuisset, et affectus Henrici episcopi nostri precibus et orationibus tante religiose totaliter inclinatus esset, idem episcopus, instinctu ejusdem sancte, 15
anno Domini M°CCLX°, impetravit ab Urbano quarto fol. 21
apostolice sedis pontifice, festum Sacramenti in sua dyocesi^a institui et celebrari. Igitur idem pontifex Urbanus, hujus sacramenti devotione affectus, pie statuit prefate institutionis memoriam prima 20
quinta feria post octavas Penthecostes a cunctis fidelibus solempniter celebrari.

Martin. Pol. Inde, anno Domini M°CCLXIII°, idem papa exercitum
Pont. 1261 Sarracenorum, quem Manfredus — — — —, eriperet illud ab
et Imp. 1265. eo contulit. 25

Eodem anno inceptum est hospitale Hoyense situm in parrochia sancti Stephani.

Cf. Martin. Pol. Inde, anno Domini M°CCLXIII°, ad Vincula beati Petri
Imp. 1264. videlicet kalendis augusti apparuit cometes que visa est per septem ebdomadas. 30

a in sua dyocesi usque affectus pie bis legitur in cod.

Et eodem anno, pridie kalendas octobris, obiit papa Urbanus quartus cui in die sanete Agathe sequenti successit Guido dictus Clemens quartus, qui sedit annis tribus, mensibus IX — — — X diebus.

Martin. Pol.
Pont. 1265.

Deinde, anno Domini M^oCCLXV^o, Karolus comes Provincie pro recuperatione regni Sycilie a Clemente papa vocatus navigio [Romam ^a] venit. Demum in Apuleam intrans, bello campestri habito contra Manfredum ipsum quoque regno et vita privavit et factus est a dicto papa Clemente rex Sycilie.

Solutis duce Brabantino XIII milibus marchis, quas Henricus noster episcopus anxius auxilio, tempore guerre contra suas bonas villas, promiserat ei, conferendo ^b per cyrographum in vadimonium videlicet Mechluniam, Ungaridiam atque Bavechiniam usque quo dicta summa fuisset persoluta, sed Mechlunienses, adulationibus ducis decepti, minime curabant episcopo reverti. Quare, anno Domini M^oCCLXVII^o, circa festum beati Remigii, Henricus noster episcopus coram Mechluniis, cum maxima multitudine episcopatus sue gentis, ad recuperandum jura beati Lamberti processit, sed parum obtinuit licet multum ei a Mechluniensibus fuisset promissum.

Cf. Ho'ssem.
I. 7.

Tunc, anno Domini M^oCCLXVIII^o, Conrardinus nepos Frederici quondam imperatoris parvipendens — — — a dicto Karolo rege cum multis nobilibus decapitatur.

Martin. Pol.
Imp. 1268.

Postea, anno Domini M^oCCLXIX^o, kalendis augusti, sole lucente in meridie, quando oves reverse erant ad caulas ^c, emisit Dominus grandinem in terra seus

^a Romam omisit cod., add. ex Martin. Pol.   ^b conferendum cod.   ^c caules cod.

ripam de Geire, per spacium quatuor miliariorum longitudinis et unius latitudinis; cujus grandinis lapis videbatur excedere pugnum grossum hominis.

Inde, anno Domini M°CCLXX°, mense decembri, in Brabancia villa que dicitur Heilechines, mulier quedam enixa est duos mares in ventre conjunctos, duo capita, quatuor brachia, unum ventrem et umbilicum, quatuor crura et duo virilia habentes, suas facies invicem intuentes. Postquam vero baptizati fuerunt, unus obiit et alter usque in sequentem diem supervixit; sed unus longior altero fuit, nichil-hominis quilibet eorum ita corpulentus erat sicut infans in die nativitalis sue.

Martin, Pol.
Imp. 1270.

Tunc Ludovicus rex Francie, vir christianissimus et sanctus, non territus preteritis penis — — — pro recuperatione Terre sancte iter assumpsit, qui Thunis perveniens obiit. Unde versus :

Anno milleno ducentis septuadeno
Thunis catholicus decessit rex Ludovicus.

Inde Philippus ejus filius cum exercitu redeundo, iter faciens per civitates in itinere existentes, deportavit super scapulas ipsius ossa sui patris sancti Ludovici defuncti, posita in sacco, usque Parisius, que in ecclesia beati Dyonisii fuerunt humata.

Cf.
G. de Nang.
1271.

Eodem tempore, post humationem sui patris idem Philippus consecratus est Remis in regem.

Martin, Pol.
Pont. 1272.

Inde, anno Domini M°CCLXXII°, obiit papa Clemens IV^{us} cui successit Theodardus dictus, Gregorius X^{us} — — — cum autem esset canonicus et archidiaconus Leodiensis, et devotionis causa secessisset trans fretum et regressus

esset in palacio Viterbiensi, ibidem a cardinalibus est in papam electus. Is itaque papa factus memorie commendans archidiaconatum, cujus dignitate in ecclesia Leodiensi fungebatur, ipsam multis privilegiis (1) nobilitavit ex quibus presbyteri eidem subditi libere reguntur.

Martin. Pol.
Pont. 1272.

Eodem anno, Guido comes Flandrie obsedit castrum Namurcense, dicens in dicto comitatu habere se potiora jura quam comes Luceburgensis; sed Johannes comes Hannonie, filius Johannis de Avennis, hoc intelligens, magnum exercitum congregavit, quia comitem Flandrie suum avunculum ab ipsa obsidione intendebat eripere, cum comes Luceburgensis teneret ab ipso in feudum dictum comitatum. Sed interim inter eos pax est ita reformata quod Guido comes Flandrie, jam tunc existens viduus, duxit filiam comitis Luceburgensis in uxorem, cui idem comes dedit dictum comitatum Namurcensem cum filia sua in dotem, sed et facto matrimonio de secunda filia dicti comitis Luceburgensis cum Johanne comite Hannonie, prefatus Guido Flandrensis comes recepit dictum comitatum Namurcensem ab eodem comite Hannonie in feudum, et sic concordés ad invicem facti sunt.

Cf. Hocsem.
l. 7.

Eodem anno, cives Leodienses, cum Henricus noster episcopus mediante castro sancte Walburgis nimis eos, prout dicebant, opprimeret, habito super hoc

Cf. Hocsem.
l. 7.

---

(1) Il n'y a pas trace de ces privilèges dans les *Registres de Grégoire X* (éd. J. GUIRAUD) ni dans le *Cartulaire de l'église Saint-Lambert* (éd. BORMANS et SCHOOLMEESTERS).

cf. Hocsem. consilio, decipiendo custodes dictum castrum intra-
 1. 7. verunt, et propugnacula in circuitu destruentes.
 ipsum, ut prius, in portam urbis redegerunt. Quare,
 guerra inter ipsos et episcopum iterum est mota. Sed
 per Margaretam matrem Guidonis comitis Flandrie, que 5
 fortuito tunc venerat Namureum, pax est reformata ita
 quod cives dederunt episcopo summam trium milium
 marcharum Leodiensium ex qua summa, sicut dicebant,
 poterant dictam portam redimere, quod tunc jam
 fecerant. 10

Henricus noster episcopus firmavit castrum de
 Monteforti, habuitque XX pueros et amplius ex
 pluribus mulieribus, sed quamvis multas insolencias
 fecisset, tamen bene liberavit et tenuit patriam a
 marchisis a suis vicinis, nec aliquis ipsorum suis tem- 15
 poribus violenter apposuit pedem, nisi forte dux
 Brabantie, cui ipsemet dedit facultatem ratione guerre
 inter ipsum et bonas villas mote.

Anno Domini M° CCLXXIII°. Gregorius papa
 Martin. Pol. tertio anno sui pontificatus, pro utilitate sancte Terre 20
 Pont. 1272. Iherusalem, quam personaliter visitare intendebat, Lugduni
 celebravit concilium,

cf. Hocsem. ad quod, convocatis archiepiscopis, episcopis, abba-
 1. 8. tibus ac prelatibus ecclesiarum omnium ordinum, Hen-
 ricus Leodiensis episcopus illuc est profectus. Quod 25
 hone ville episcopatus intelligentes, communi con-
 silio usae^b, Lugduni contra ipsum quosdam delegave-
 runt, qui de insolitudinibus quas egerat coram papa
 se proclamaverunt. Concilio vero in mense maii cele-

a marciscis cod.   b usi cod.

brato, Gregorius papa prefatum Henricum episcopum ab episcopo Leodiensi privavit. Qui Henricus Cf. Hocsem. I. 8. resignando infulam, baculum et anulum in manus dieti pape reportavit, sperans ab eo gratiam habere;
 5 sed eo tempore quo prefatus papa esset canonicus et archidiaconus Leodiensis ecclesie predictus Henricus levavit pedem in capitulo Leodiensi ut eum percuteret, vel forte percussit et hac ratione, ymmo verius suis
 10 culpis eminentibus fuit ei papa contrarius, nec Henricus ab eo aliquam obtinuit gratiam. Et sic depositus, idem vixit annis XII, degens absque beneficio. Prefuit autem ecclesie Leodiensi antequam fieret sacerdos atque in episcopum consecratus
 15 annis XII, et in sacerdotio XV, et sic per totum episcopatum Leodiensem XXVII annis gubernavit, residentibus in apostolica sede Innocentio, Alexandro, Urbano ac Clemente, sub nomine quarti videlicet quoque ^a atque Gregorio X^o, regnantibus vero regibus Alemannie Guilhelmo atque Rychardo.

20 Henrico itaque in consilio Lugdunensi a Gregorio papa ab episcopo Leodiensi privato atque destituto, Cf. Hocsem. I. 10. ibidem ab eodem papa Johannes de Anginis, hujus nominis tertius, episcopus Tornacensis, vir honestus ac nobilis, factus est noster episcopus a beato Materno
 25 primo Tongrensi LXX^{us}, nec non et abbas Stabulensis anno dominice incarnationis M^o CCLXXIII^o superius inscripto. Qui eodem anno, a concilio predicto regressus, in vigilia omnium sanctorum cum ingenti

Cf. Hoensem. comitatu veniens Leodium, est a capitulo et civibus
 l. 10. nobiliter receptus.

Cf. Hoensem. Anno Domini M°CCLXXV°, tres fratres Bellifortes,
 l. 11. milites, tunc multum effecti amici episcopi, pro sola
 vacca predata a ballivo Condrosii apud Jalain, que villa 5
 erat in dominatu Johannis de Gones, qui erat unus
 dictorum trium fratrum militum, multa mala gesserunt
 et procuraverunt nostro episcopatu, recipientes
 sua castra, in allodiis sancti Lamberti sita, ab alienis
 dominis in feudum, ut puta Rasso Bellifortis et 10
 Johannes de Gones domini a comite Namurensis, Rigaldus
 vero, tereius frater, dominus de Falais, a duce Brabantino.
 Quare Hoenses, quoddam manseolum in medio
 cujusdam stagni existentis in palude secus Thytanciam,
 cum castro de Gones et quicquid juris dominus Belli- 15
 fortis habebat in Hoyo, cum molendinis et ejus
 domibus tunc destruxerunt; sed, et castrum Bellifortis
 obsidentes, cum nihil proficerent, recesserunt. Tunc
 temporis etiam ballivus Hasbanie ad mandata epis-
 copi obsedit castrum de Falais. Quare dux Brabantie fol. 213
 Johannes ad querimoniam domini de Falais sui legii
 hominis, magnum exercitum congregavit ut dictam
 obsidionem fugaret; quod ballivus prefatus intelli-
 gens disparuit. Hiis etiam diebus, Guido comes
 Flandrie et Namurensis, querimoniis dominorum Bel- 25
 lifortis et de Gones, cum sua castra recepissent ab ipso
 in feudum, episcopatum Leodiensem est predans, ac
 igne et ferro vastans. Quare Hoyoenses, anno Domini
 prescripto, scilicet die mercurii tunc decidentis in
 capite jejunii, terram Namurensensem cum manu valida

intrantes, illo die plurimas villas combusserunt. Quod comes intelligens iratus est animo, et acquirens pro sua parte ducem Brabantie cum comite Luceburgensi, ipsi tres in episcopatum conjuraverunt.

Cf. Hoeseem.
I. 11.

5 Qui anno dominice incarnationis M^oCCLXXVI^o, immediate post Pascha, magnas acies congregantes, episcopatum ubique intraverunt. ipsum predantes atque comburentes. Ista bone ville episcopatus videntes, communi consilio in suis villis, prout
10 tempore Henrici episcopi quondam fecerant. magistros atque vicenas statuerunt ut, si necesse fuerit, contra inimicos citius cumulentur. Sed comes Flandrensis in bonis villis partem acquisivit suis donis, et principue in Hoyo. Quare feria quinta post Quasimodo, stipatus
15 maximo agmine Namurensium atque Flandrensiū, descendit usque Marneffiam et inde ulterius, eodem die, scilicet quinta feria predicta cadente tunc XVI^a die aprilis, pertransiit aquam de Mehangne, figens in villa de Warnans sua tentoria, ubi per triduum jaeuit;
20 nec esset de Leodiensibus qui occurreret. Castrum ejusdem ville et quam multas alias villas ^a in circuitu in regressu suo combussit. Eodem vero die quo idem comes Warnans intravit, mandaverunt Cennacenses episcopo ut eis succurreret, quia comes Luceburgensis intraverat Condrosium, ipsum vastans et comburens
25 ubique. Qui episcopus, consilio usus, misit eis quamplures balistas Hoyenses, quas ^b Robertus de Ferme miles, tunc mariscalus episcopi, conduxit eum ingenti societate armatorum usque Cennacum, in

Cf. Hoeseem.
I. 11.

^a multis aliis villis *cod.*   ^b quos *cod.*

ipsum intrans per portam versus Dyonantum. Nam comes Luceburgensis alteram partem ville isti oppositam " jam obsederat. multis assaltibus ipsam opprimens. Cum vero mariscaleus prefatus videret validitudinem Luceburgensium hominibus supervenientibus continuo exerescere, et sciret pro certo Cennacum habere nec ab episcopo nec a patria nullum succursum. timore concussus, fallaciter dixit Cennacensibus se Dyonantum secedere et exercitum ipsorum mane crastino facto secum adducere. Qui fallacie ejus credentes, ipsum properare deprecantur. Quare, eadem nocte sequenti, cum sua complice clam a Cennaco exiens, Dyonantum secessit.

Crastino itaque facto, scilicet in diluculo diei festi beati Ursmari, Luceburgenses se applicantes prebuerunt Cennacensibus magnos assultus. Cennacum circueundo; sed Cennacenses mox habere se credentes succursum Dyonensium, timore^b postposito, viriliter se defendunt. Qui itaque undique oppressi, et continuis assaltibus fessi et afflicti, cum non viderent succursum Dyonensium adventare, corde sunt destituti Tandem, cum non possent amplius impetum inimicorum sustinere, et perciperent Luceburgenses, propugnaeulis jam prostratis. Cennacum intrare, mox in tali periculo inventi, cum jam de vita desperarent, recursus eorum fit versus ecclesiam beate Marie virginis, ubi minime obstiterunt inimicis cum ipsi applicarent ignem diete ecclesie. Qui mox in tali angustia positi corpora sua ad libitum Luce-

a opposite *cod.*   *b* cum timore *cod.*

burgensium reddiderunt. Heu! itaque turres ecclesie
 beate Marie Cennacensis cremate, ac ^a eciam ecclesia
 [a ^b] beato Materno primo fundata, est a Luceburgen-
 sibus spoliata ac violata, gens capta, villaque predata.
 5 ac combusta. Unde versus :

Ursuari festi gens Cennaci memor esto.

Anno milleno bis centum septuadeno

Sex quoque, portasti mala, nam succensa fuisti.

Johan. Pr
 ap Chapeav.
 t. II, p. 510.

In crastino eciam beati Ursuari, scilicet die dominica Cf. Hocsem.
 10 qua cantatur *Misericordia*, vastata est atque combusta I. 11.
 Mellia a Brabantinis qui similiter in auxilium comitis
 Flandrie convenerant.

Tunc Hasbani. Condrosii et illi de Mefse et quam
 plures alii qui Hoyum confugerant timore inimicorum,
 15 tot mala intelligentes clamabant post episcopum
 dicentes : « O domina Hawidis. ad quid venisti nos-
 tram patriam regere? non debuisses esse episcopus
 sed monachus. Ve nobis quare perdidimus Henricum
 episcopum, qui ut gigas nobiliter defendebat contra
 20 omnes proceres marchisos ^c episcopatum. » Johannes
 vero episcopus, ista probra audiens, patienter ferebat,
 confortans populum sicut poterat, columbina voce
 dicens : « Filioli mei, Deo gracias nullus occiditur, et si
 domus ac bona vestra vastantur, cum tempus melioris
 25 fortune advenerit hiis dampnis recuperari poteritis. »

Postea, mense sequenti, scilicet feria secunda ante Cf. Hocsem.
 Ascensionem Domini, hoc est quinto ydus maii. Robertus I. 11
 215 10. mariscalus episcopi cum Hoyensibus intravit in terram
 comitis Luceburgensis que vocatur Rendareh, ac eam
 vastavit, comburens in ea XXX villas.

a ab cod.   b a omisit cod.   c marciscos cod.

Cum autem rumores tante guerre pervenissent
 Cf. Hoeseem ad aures regis Francorum Philippi, idem rex de
 l. 11. pace tractans inter partes, eam reformavit.

Eodem anno, obiit Gregorius papa, cui successit Inno-
 Martin. Pol. cencius quintus — — — et ce-savit papatus XXVIII diebus. 5
 Pont. 1276.

Deinde, mortuo eodem anno papa Innocencio
 Martin. Pol. predicto, Adrianus quintus — — — uno mense cum
 Pont. 1276. IX diebus. Eciam eodem anno Domini M°CCLXXVI°,
 obiit Rychardus rex Alemannie; quare eodem anno,
 Radulphus Aquisgrani inunctus est in regem, qui 10
 regnavit XVII annis.

Inde anno Domini M°CCLXXVII°, obiit Adrianus
 Martin. Pol. papa, cui Johannes XXI^{us} succedit, qui sedit octo mensibus
 Pont. 1276. cum uno die. Ille papa Johannes cum sibi spacium in annos
 plurimos — — — sacramentis omnibus ecclesiasticis 15
 perceptis expiravit.

Eodem anno, XVI°^a kalendas aprilis, in vigilia sancte
 Cf. Hoeseem. Gertrudis, Walerano de Falconemonte contradicente et
 l. 11. revertente, cum pater ejus quondam intrando
 manu armata Coloniam peremptus fuisset, comes 20
 Juliaccensis cum ingenti societate armata, cum duobus
 filiis suis et multis aliis nobilibus, ut vindictam
 sumeret de suis inimicis, Aquisgrani intravit; sed
 toto oppido in^b eum insurgente, ipso die cum predictis
 suis filiis et cum ducentis viris et XXVIII in armis 25
 inductis, in eodem interfectus est, paucis ex suis
 evadentibus. Unde versus :

Enses Aquenses senserunt Juliaccenses
 Gentes elate, Gertrudis nocte beate,
 Anno milleno C bis eptaque septuadeno. 30

Inde anno Domini M^oCC^oLXXVIII^o, mortuo papa
 Johanne, tertius Nycholaus papa effectus sedit tribus Cf. Hoesein.
 annis. I. 11.

Circa idem tempus moritur Rasso, dominus castrum
 5 Bellifortis, relinquens solam filiam sibi heredem, cui
 Johannes noster episcopus dedit nuptui socerum
 suum, ex sua sorore consanguineum.

Post hec, anno Domini M^oCC^oLXXX^o, obiit papa
 Nycholaus tertius. et in papam Martinus^a quartus creatur Cf. Hoesein.
 10 qui sedit annis XII et post ejus decessum vacavit I. 14.
 curia Romana a papatu per biennium et amplius.

Eodem anno, in nocte sanctorum Gervasii atque^b
 Prothasii, in qua tunc cecidit vigilia Sacramenti,
 aqua Hoyulphi currentis in Hoyo ita crevit, quod
 15 venit prope ecclesiam sancti Mengoldi, et navicule
 ibant per forum rerum venalium, et multa dampna
 fecit in Hoyo.

Circa idem tempus, pons lapideus supra Mosam Cf. Hoesein.
 in Trajecto superiore^c inceptus est edificari. I. 14.

20 Cum tunc temporis Henricus Gelrensis, quondam Cf. Hoesein.
 noster episcopus, repeteret Johanni de Anginis episcopo I. 12.
 Leodiensi magnam summam pecunie, pro quibusdam
 dampnis que habuerat, prout dicebat, pro patria
 nostra. anno Domini M^oCC^oLXXXI^o, in die beati Bartho-
 25 lomei apostoli, inter eos apud Hugardiam est dies
 assignata, ut super hiis adinvicem loquerentur.
 Sed cum Johannes, noster episcopus, prout a quibusdam
 asseritur, esset vir avarus, ymmo verius humilis,
 mansuetus, et pius, atque sine felle, credens in

a Nicolaus cod.   *b* atque inter lineas cod.   *c* superius cod.

Cf. Hoensem. altero ° esse quod in se, nil sinistri cogitans, incermis
 1 12. cum paucis hominibus illuc properavit, et prima
 nocte festi prefati apostoli, ipso dormiente, ab Henrico
 predicto et Arnolde comite Loscensi capitur. Et cum a
 quatuor militibus in via male tractando nimis coher- 5
 ceretur, cum esset homo satis piugnis, quasi mortuus
 factus est, et relinquentes eum in semita, secus
 abbaiciam de Helecines, ecce in diluulo diei apostoli
 predicti, a quadam meretrice ab aliqua domo exeunte
 corpus dieti episcopi adhuc palpitans ^b, parva tunica 10
 alba usque ad genu indutum, inventum est. Que
 eum ei investigasset quisnam esset, prout potuit
 respondit se esse episcopum Leodiensem. Itaque
 illa ammiratione sui pontificii mota pietate, reclina-
 vit caput episcopi in birro suo; quo facto, mox 15
 episcopus ibidem expiravit. Inde ejus corpus Leodii
 delatum est, et in ecclesia beate Marie sepultum. Sed
 Cf. Hoensem. postmodum, anno Domini M°CCC°II°, ad ecclesiam
 1. 15. beati Lamberti, cum Adulpho de Waldech episcopo tunc
 mortuo, et unus a dextris et alter a sinistris sepulchri 20
 Hugonis episcopi, ante altare beati Lamberti, circa
 Epiphaniam Domini, ad preces ejusdem Adulphi una
 die humantur.

Proch dolor! itaque vir innocens et justus sine
 causa occiditur, nec tale nephas ei ymmo verius 25
 ecclesie et patrie patratum unquam fuit emendatum,
 quod fuit pudor et dedecus omnibus.

Prefuit autem idem Johannes episcopus ecclesie
 Leodiensi octo annis, temporibus Gregorii Xi, Inno-

a alterum cod.   b palpaus cod.

centii Vi. Adriani Vi. Johannis XXIi, Nycholai IIIi, et Martini ^a IVi. Romanorum pontificum necnon et Rychardi et Radulphi regum Alemannorum.

Tumulato ergo domino Johanne de Anginis episcopo, anno Domini M^oCC^oLXXXI^o, ut superius habitum Cf. Hoeseem.
I. 14. est, statuitur dies electionis, in quo electus est in episcopum Leodiensem Buchardus, noster canonicus, frater Johannis comitis Hannonie. Sed quidam ex electoribus, instinctu Guidonis comitis Namurensis atque Flandrie. obstiterunt sue electioni. Quare prefatus Buchardus Apostolos appellavit. Interim Guido comes predictus Rome nuncios misit, et episcopatum Leodiensem a Martino ^b quarto Romane ecclesie summo pontifice pro Johanne filio suo Metensi episcopo l. 214 v°. impetravit. Quare prefatis Johanne et Buchardo 10 super hoc inde Romam in presentia pape accessis, ipse Johannes episcopatum Metensem in manu pape resignavit, quem papa mox contulit Buchardo, porrigens altera manu Johanni episcopatum Leodiensem. Itaque Johannes hujus nominis quartus, 15 filius Guidonis comitis Flandrie et Namurensis, vir nobilis, humilis et honestus, magister in decretis et Metensis episcopus, de manu pape Martini ^c quarti factus noster episcopus, LXXI^{us} Leodiensis, [Leodium ^e 20 cum magna multitudine nobilium et ignobilium et cum ingenti apparatu intravit anno Domini M^oCC^oLXXXII^o, in vigilia omnium sanctorum.

Hoc anno, circa augustum, in Hoyo ingens morta-

^a Nycholai cod.   ^b Nycholao cod.   ^c Leodium omisit cod., add. ex Hoeseemio.

litas tam senum quam juvenum utriusque sexus corpora consumpsit.

Cf. Hoensem.
I. 14.

Cum tunc temporis Petrus rex Aragonum saizisset regnum Sycilie, exhereditando Charolum fratrem sancti Ludovici patris Philippi regis Francie, quem sancta Romana ecclesia dicte regionis regem prefecerat, heredes Frederici quondam imperatoris extirpando a regno, et ob hoc eum prefatus Petrus excommunicatus esset a papa, et sua regio Aragonie supposita ecclesiastico interdicto, nec curaret ad unitatem sancte matris ecclesie reverti, predicatio crucis facta est contra dictum Petrum regem per legatos a Martino papa missos per Alemanniam, Franciam et alias partes christianitatis. in qua predicatione Philippus rex Francie, cum multis Francigenis contra voluntatem suorum filiorum, scilicet Philippi et Karoli, cum dictus Petrus esset avunculus eorum, cruce signatus est. Tunc mediante matrimonio pax reformatur. Nam rex Sycilie Karolus dedit nuptui Frederico filio prefati Petri regis Aragonum filiam suam; quare idem Petrus rex tradidit prefatum regnum Sycilie in manus Frederici filii sui, qui ex eo se fecit in regem coronari.

Cf. Hoensem.
I. 14.

Inde anno Domini M°CC°LXXXIII°o, mortuo Philippo rege Francorum prefato ac sepulto in ecclesia beati Dyonisii, predictus Philippus, ejus filius, consecratus est Remis in regem.

Cf. Hoensem.
I. 14.

Inde anno Domini M°CC°LXXXIII°o. mortuus est Charolus rex Sycilie. et Robertus ejus filius in regem

coronatus successit in principatus provincie Apulie et Calabrie, privato sibi regno Sycilie, eujus regni honore tantum gloria coronationis fungitur.

Et anno Domini M^oCC^oLXXXV^o, religiose mulieres, 5 scilicet priorissa et conventus sancti Martini de Rolhon, stans trans Mosam in opposito ville de Davles ^a, in terra Namurensi, versus latus quo itur Boviniam, ordinis sancte Marie Magdalene, de licencia Johannis nostri episcopi translate sunt ex 10 illo loco ad locum qui nuncupatus est Sanctus Quirinus, stans in suburbio Hoyensi, in quo tunc erat parvum hospitale.

Eodem anno, obiit Henricus Gelrensis quondam Cf. Hocsem. 1. 14. episcopus Leodiensis, et apud Ruremont ^b cum patribus 15 sepelitur.

Inde anno Domini M^oCC^oLXXXV^o, sedicio magna facta Cf. Hocsem. 1. 15. est in civitate Leodiensi inter clericos et layeos, unde, episcopo consentiente, clericis a divinis cessantibus, tota civitas excommunicationi subjacuit; 20 quare multa corpora carebant ecclesiastica sepultura, exieruntque tam canonici quam presbiteri civitate ^d, extra inde existentes per annum et decem menses. Et ista fuit causa quia cum civitas esset irretita ingentibus debitis, culpis gubernatorum, contra voluntatem et in prejudicium canonicorum levabant in urbe 25 exactionem rerum venalium.

Eodem anno, circa festum beati Johannis Baptiste, a quodam fratre ordinis sancte Crucis, cui degenti Parisius in conventu dietorum fratrum, divino affatu

^a Daüles cod.   ^b Rulemont cod.   ^c MCCLXXX cod.   ^d civitatem cod.

revelatum fuerat, inventum est in urbe Coloniensi, infra clausuram virgulti eujusdam civis, corpus beate Odilie virginis et martiris quondam martirisatum eum cuneo undecim milium virginum, et inde, die III° mensis julii, Hoyum translatum ad ecclesiam fratrum sanete Crucis, ubi choruseat infinitis miraculis.

Cf. Hoeseem. I. 15. Inde paraseeve ^a sequenti, martirisatur sanctus Warnerus, qui inde post Pascha claruit miraculis.

Cf. Hoeseem. I. 15. Inde anno Domini M^oCC^oLXXXVII^o, in vigilia Assumptionis beate Marie, pace reformata inter clericos et laicos Leodienses, clerus ingressus est civitatem, et resumpta sunt organa.

Cf. Hoeseem. I. 15. Eodem anno, Johannes noster episcopus, cum in silvis Bullonensibus in venatione esset inventus solus a quibusdam personis capitur, nemine ex sua familia hoc percipiente. In qua captivitate multa opprobia et injurias perpressus per quinque menses vel circiter jacuit, et tandem liberatus, rediens Leodium cum ingenti gaudio et honore recipitur. Cujus rei eventum et a quibus personis factum fuerit nemini dixit,

Johan. Pr. ap. Chapeav. t. II, p. 518. nisi privatis personis. Attamen divulgatum ^b est a multis quod comes ^c Luceburgensis ^d cum suis fratribus, instinctu comitis Namurensis eorum sororis et noverce ejusdem Johannis episcopi, cum imprisonment ^e [quia ^f forte idem episcopus in auribus sue noverce praefate aliquod nefas ab ipsa perpetratum reprehenderat, quare animo irato suis fratribus conquesta fuerat.]

Cf. Hoeseem. I. 16. Cum circa annum Domini M^mCC^mLXXXVI^m

^a parascene *cod.*   ^b vulgatum *Chap.*   ^c omisit *Chap.*   ^d Luxemburgensis *Chap.*   ^e imprisonment *Chap.*   ^f omisit *cod.*, *add. ex Chap.*

Waleranus dux Lemburgensis mortuus fuisset absque liberis, et Reynaldus comes Gelrie dicebat in dicto comitatu jus habere, mox castris suis donis sibi deliberatis, dictum ducatum saizivit, quod comites Luceburgensis et de Montibus intelligentes, cum dicerent potiora jura in dicto ducatu habere quam comes Gelrensis, quilibet eorum solidum ^a dictum ducatum prefato comiti repetebat, quare cum reddere non valeret, guerra mota est inter eos, que per biennium viguit et amplius. Tandem vero comes de Montibus proprietatem juris quam dicebat se habere in dicto ducatu duci Brabancie Johanni vendidit pro ingenti summa pecunie quam dux repromisit ei dare. Qua pactione ordinata, idem dux mandavit comiti Gelrensi quod prefatum ducatum sibi deliberaret quem mox emerat comiti de Montibus, qui in dicto comitatu potiora jura habebat quam ipse vel comes Luceburgensis. Cum vero comes Gelrensis renuisset ^b hoc agere, dux prefatus prefixit ei diem belli, quod comes Gelrensis intelligens, pacificatus est comiti Luceburgensi, cui pollicitus est cum juramento dictum ducatum deliberare, cum ipsum sciret de dicto ducatu jura potiora habere quam prefati comites; ad invicem confederati dixerunt ducatum dictum contra ducem suis armis defendere. Adventato igitur die conflictus prefixo, videlicet anno Domini M^oCCLXXXVIII^o, nonis junii, factum est grave bellum ante castrum de Werron pro ducatu Lemburgense,

Cf. Hoeseem.
I. 16.

^a in solidum *cod.*   ^b renuisset *cod.*

Cf. Hocsem.
1. 16.

inter Reynaldum comitem Gelrensem et Johannem
 ducem Brabancie, in quo quidem conflictu fuerunt
 auxiliares prefato comiti comes Luceburgensis cum suis
 tribus fratribus, Sigefridus ^a archiepiscopus Coloniensis,
 Waleranus de Falconemonte et multi alii nobiles. 5
 In comitatu autem ducis fuit exercitus Johannis
 Leodiensis episcopi, sui sororii, ipso tamen absente,
 comites de Montibus et Juliaensis, nec non et civitas
 Colonie, et duravit bellum inter eos ab hora diei
 tertia usque ad horam vespertinam, atque, inter hoc 10
 intervallum temporis, non est perceptum que partium
 videretur in aliquid suam partem adversam superare.
 Hora vero vespertina, tota civitate Coloniensi in
 auxilium ducis superveniente, statim in momento pars
 comitis Gelrensis disrupta, cesa et fugata est, et 15
 ceciderunt mortui ex sua parte duo millia ^b et quingenti viri,
 exceptis vulneratis et captis, necnon et in Reno
 submersis. Comes vero Luceburgensis disparuit, nec
 postea visus est, et dicitur a multis ipsum in Reno
 submersum fuisse. Waleranus etiam ejus frater, cum 20
 aliis duobus eorum fratribus, et similiter frater archi-
 episcopi Coloniensis in eodem prelio interfecti sunt.
 Solus autem de principibus, scilicet Waleranus de Falcone-
 monte, tantummodo vivus evasit. Archiepiscopus vero
 Coloniensis a comite de Montibus captus est, et eodem 25
 anno sub quodam pacto liberatus. Comes etiam
 Gelrensis a duce capitur, qui per annum et amplius in
 ejus prisione jacuit; tandem vero ducatum Lembur-

^a Zwederus cod.   ^b mille cod.

genscm duci deliberavit, et ita pax^a inter eos refo- Cf. Hocsem. I. 16.
 mata, a captivitate liberatur. De parte autem ducis
 mortuus cecidit in bello Bertholdus de Mechlinia nec
 plus nobilium. Ducatu igitur a duce saiziato^b, comes
 5 de Montibus petivit a duce summam pecunie sibi
 dari promissam, sed dux, solutionem protelando,
 fallaciter respondens. dixit heredes Luceburgenses
 potiora jura in dicto comitatu ipso habere, quare
 dictis heredibus reddet.

10 Circa idem tempus, Johannes episcopus Leodiensis Cf. Hocsem. I. 16.
 castrum Hoyense melioravit, faciens in eo aulam
 quadratam et eisternam. [In^c fundamentis hujus Johan. Pr. ap. Chapeav. t. II. p. 320.
 structure, inventa est quedam moneta habens imaginem
 Anthonii Pii quondam imperatoris et superscriptiones in
 15 hunc modum. Erat caput in medio nummi optime factum et
 in circuitu capitis scriptum : Anthonius piissimus imperator.
 Hic Cesar, prout invenitur in antiquis chronicis scriptum (1),
 anno dominice incarnationis 148, scilicet anno decimo ipsius
 imperii, veniens ad partes Gallie Belgice super Mosam
 20 tandem pervenit Hoyum, videlicet anno quadragesimo septimo
 a conversione Hoyensium ab idolatria ad Christum; cum
 vidisset situm oppidi et rupis admirabilis concepit animo, ut
 dictum oppidum ampliaret, castrumque super rupem con-
 strueret. De quibus oppido et castro papa Gregorius IX^{us} d
 25 dixisse fertur quod in toto mundo tam bonum castrum cum
 tam bono oppido, vel tam bonum oppidum cum tam bono
 castro non posset reperiri.]

a pax *cod.*   *b* saizato *cod.*   *c* add. ex Chapeav.   *d* X^{us} Chapeav.

---

(1) Voy. Gilles d'Orval, I, 17.

Sequenti autem anno, videlicet anno Domini M°CCLXXXIX°, iterum clerici in civitatem contra laicos discordes effecti veniunt Hoyum. sed post pusillum tempus inter eos pax reformatur.

Hoc tempore Buchardus, episcopus Metensis, contra 5 comitem Barri bellavit. et victi fuerunt Barrenses, quare a Metensibus multi eorum occisi et quamplurimi Meti in captivitatem sunt adducti.

Johannes noster episcopus castrum de Anheyes secus Namureum firmavit, quia ratione sui patris 10 comitis Flandrie qui sepe Namurei erat. ibi tenebat se pluries et locum amabat; qui episcopus. per plures annos ante finem vite sue morbo calculi irretitus. non poterat equitare, sed quotienscumque contingebat ipsum Leodium sive Hoyum sive Namureum profi- 15 cisci, habebat navem in qua faciebat se navigari

Cf. Hocsem. Anno Domini M°CCXCI°, in mense maii. civitas I. 17. Achonis seu Achre, civitas transmarina, a Soldano Babilonie et a Sarracenis obsidetur, et quadraginta dierum ac ° noctium continuis assaltibus ipsam expugnando tandem 20 ab eis capitur, et ad nichilum prorsus redigitur. Sed et menia urbis Damiate ab exercitu Sarrachenorum in suo regressu solo adequantur. Unde versus :

Dirupta predata fuit Achon eum Damiate
M. C. ter utendo ^b, prius inde novem removendo. 25

Cf. Hocsem. Anno Domini M°CCXCII°, Radulpho rege Alemannorum I. 17. mortuo, Adolphus ^c comes de Nassowe est electus in

a ac *inter lineas, supra et delet. cod.*   b ut *tendo cod.*   .c Adulphus *cod.*

215 v°. regem, et, eodem anno, Aquisgrani, in festo beati Johannis baptiste coronatus, qui regnavit circa sex annos.

Eodem anno, in festo beati Calixti, Johannes noster Cf. Hocsem. I. 17.
episcopus, anno XI° sui pontificatus apud Anheyes secus
5 Namurecum diem clausit extremum, et delatum est
ejus corpus ad abbaciam de Flines in Flandria^a et ibidem,
cum suis patribus traditum ecclesiastice sepulture.
Floruit autem idem episcopus sub apostolico viro
Nycholao III°, nec non et Radulpho et Adolpho^b
10 regibus Alemannorum regnantibus.

Igitur antistite nostro Johanne III° hoc modo Cf. Hocsem. I. 18.
viam universe carnis ingresso, eodem anno, statuta
die electionis electus est Guido, frater Johannis
comitis Hannonie; sed Johannes decanus Leodiensis,
15 instinctu, ut dicitur, Johannis ducis Brabancie atque
Guidonis comitis Flandrie ac Namurensis, sue
electioni contradixit eligens Guilhermum archidya-
conum Leodiensem et prepositum Lovanii, fratrem
Bertholdi de Meehliniis. Quare predictus Guilhermus
20 contra predictum Guidonem ad apostolicam sedem
appellavit. Guido vero a patria receptus, bonas villas
atque castra saizivit, et tutore^c pro se relicto, contra
prefatum Guilhelmum Romam profectus est. Ipsis
siquidem ambobus presentatis pape, videlicet Nycholao
25 quarto, idem papa in brevi tempore post decessit,
scilicet anno Domini M^oCCXIII^o immediate post Pascha, Cf. Hocsem. I. 19.
et inde vacavit papatus per biennium et amplius.

a *alia manus scripsit in margine superiori cod*: Quod est monasterium monia-
lium per ordinem cisterciensem valde excellenter extractum prope Duacum,
juxta quem lateraliter ante magnum altare honorifice visitur sepultus quidam
episcopus Cameracensis. *b* Adulpho *cod.* *c* in tutore *cod.*

Eodem anno, Guidone nostro electo adhuc in curia Romana existente, universus exercitus totius patrie nostre Leodiensis obsedit castrum de Hoesmont, ratione eujusdam civis Metensis filii capti a castellano ejusdem castri, quem tandem, castro obsessio, reddidit et ita exercitus nil aliud agens recessit. 3

Cf. Hocsem. l. 19. Inde anno Domini M°CC°XCIII°, in paschali tempore cum Guido noster electus regressus esset ab urbe Romulea, consilio horum quorum affectus erat ipsum habere in episcopum, ad partes^a Alemannie secessit, et litteras imperiales impetravit, in quibus regalia sibi concessa ostendit sub data XII° kalendas julii, indictione VII^a, anno Domini M°CC°XCIII°, regni vero ejusdem Adolphi^b imperatoris anno III°. 10

Dipl. Adolph. ap. Hocsem. l. 19.

Quibus ostensis in capitulo Leodiensi et in bonis villis episcopatus, ante plenam determinationem juris cause mote in curia Romana inter ipsum et Bertholdum de Mechlinia ejus adversarium, regebat patriam et justicias faciebat, prebendas scabinatusque dabat, fructibus et redditibus emendisque tam secularibus quam ecclesiasticis utebatur, quod erat in prejudicium sue electionis cum non ad episcopium esset admissus neque confirmatus. Que res postmodum ei multum nocuit in curia Romana. 20

Cf. Hocsem. l. 19. Eodem anno, Henricus comes Luceburgensis duxit in uxorem Margaretam, filiam Johannis ducis Brabancie, mediante quo matrimonio, pax reformatur inter ipsum ducem et dictum Henricum de morte sui patris et ejus avunculorum in bello de Werron olim occisorum. 25

^a partes in margine exteriori cod.   ^b Adulphi cod.

Hoc tempore, eciam Johannes II^{us} dicti ducis filius Cf. Hocsem. I. 19.
duxit in uxorem Margaretam, filiam Osuardi regis
Anglie, de qua natus est Johannes III^{us}.

Eodem anno, mota est guerra durissima inter reges
5 videlicet Philippum Francie et Oswardum Anglie,
quare rex Francie ^a tunc cepit Burdegalem, et saizivit et Cf. Hocsem. I. 19.
subjugavit sibi Gasconiam. necnon et fere totam terram ^b
quam rex Anglie tenebat circa mare. Rex autem
Anglie tunc fecit cedem maximam hominum secus
10 litus maris Flandrie et Britannie et aliarum regionum
prope mare jacencium, cepitque multitudinem navium
nautarum, piscatorum atque mercatorum, ita tunc
aliquo tempore nuncupatus est « Dominus et rex
maris. »

15 Eodem tempore, in crastino beatorum Petri et Pauli Cf. Hocsem. I. 20.
apostolorum pons lapideus in Hoyo ineptus est.

Hoc etiam tempore, Henricus comes Barrensis duxit Cf. Hocsem. I. 20.
in uxorem filiam regis Anglie ad quorum nuptias
Johannes dux senior Brabancie, cum Johannes ejus filius
20 haberet in uxorem alteram filiam prefati regis cum
magno apparatu secessisset, in die sancte Crucis, scilicet
quinto nonas maii, in villa Barri-ducis nuncupata prope
Lotharingiam majorem in hereuleis ictu lancee inter-
fectus est, anno Domini M^oCC^oXCV^o. Confederatione
25 itaque, matrimonio mediante, facta inter regem
Anglie et comitem Barrensem, idem comes terram regis
Francie circum ejus fines adjacentem predando
vastavit, atque igne et ferro consummavit.

Inde anno Domini M^oCC^oXCV^o, Petrus heremita in Cf. Hocsem. I. 20.

^a Anglie cod.   ^b tota terra cod.

Cf. Hoesem. I. 20. papam creatus vocatus est Celestinus quintus, qui cum sedisset mensibus quinque cum decem diebus, resignavit papatum, fugiens latitando atque petens occulta loca desertorum. Post hunc, eodem anno, in die regum, creatus est in papam Benedictus cardinalis, et nuncupatus est Bonifacius octavus. Ille ferox homo clam fecit Celestinum prefatum postmodum in deserto apprehendi, et in quodam reclusorio usque ad finem vite sue conservari, faciens irritum et vanum quidquid idem Celestinus in pontificali sede egisset. Habuitque papa Bonifacius guerram magnam contra cardinalem de Columpna quem excommunicavit atque maledixit, cujus castella, villas atque munitiones omnes fere destruxit. fol. 216 r.

Cf. Hoesem. I. 22. Circa idem tempus, cum Guido noster electus jam regressus esset pro suo negotio ad curiam Romanam, in Trajecto mota est controversia inter homines episcopi et ducis, quia pars ducis multum nostros opprimebat. Nostri vero nequaquam diu valentes hoc importunium ferre, contra Brabantinos ^a se erigunt, et ecce ingens bellum actum est inter eos, sed quia pars episcopi imminuta erat et pars ducis multiplicata, nostri non potuerunt diu ferre bellum, sed ad dedicionem penitus positi sunt. Quare Brabantini ^b eos dirimerunt, quosdam ex eis occidentes, aliosque vulnerantes et alios capientes, reliqui vero ubi potuerunt fugerunt. Tandem, vi coacti, duci se tradiderunt, facientes sibi homagium et beato Petro 25

^a Brabantos *cod.*   ^b Brabantii *cod.*

Lovaniensi, relinquendo sanctum Lambertum, et ita dux saizivit quicquid juris episcopus habebat in Trajecto, exceptis spiritualibus, et ita. proch dolor! Trajectum, olim noster civitas nostri episcopii, est
 5 tyrannica rapacitate ducis sua ab ecclesia alienatum.

Inde anno dominice incarnationis videlicet Cf. Hocsem. I. 21. M^oCCXCVI^o, rota fortune devolvente in contrarium illis quorum affectus erat Guidonem habere in nostrum episcopum. papa Bonifacius contulit Guil-
 10 helmo de Mechlinia episcopatum Trajecti inferioris, et ad nichilum redigens electionem Leodiensium de prefato Guidone fratris Johannis comitis Hannonie atque episcoporum Metensis et Cameracensis, necnon et principis del Moreye ^a factam. Hugonem de Cabilone
 15 consanguineum ducis Burgundie nostrum episcopum LXXII^m a beato Materno primo Tungrensi episcopo prefecit.

Hoc tempore, a pascha usque ad augustum sub- Cf. Hocsem. I. 22. sequentem, fuit tam ingens siccitas et tantus defectus
 20 bladi quod modius siliginis pretaxatus erat XXV solidis Leodiensibus, et modius spelte XIII solidis.

Eodem anno, circa festum beati Bartholomei apostoli, Cf. Hocsem. I. 22. Hugo noster episcopus a Cabilone veniens, cum maxima societate nobilium intravit Leodium, ubi
 25 cum ingenti honore est a capitulo et civibus receptus.

Anno Domini M^oCC^oXCVII^o, civitas Hoyensis Cf. Hocsem. I. 22. seditionem quam contra dominos in suo corde epotaverat evomere desiderans, vociferando eucurrit ad arma, et carnifices in prima faecie ante domum

^a Delmoreye *cod.*

Johannis de Monte regali congregati sunt. Sed idem
 Johannes, scabinus Hoyensis, auxilio amicorum
 suorum se et domum suam audacter defendit, trabes
 lapidesque per fenestras super assilientes obruendo.
 Tandem per balistas in fenestris opposite domus 5
 ipsius Johannis a communitate positas ipse Johannes et
 sui fugati sunt. Et cum hec pugna esset in crepusculo
 noctis, per tecta domorum fugientes. disparuerunt.
 Communitas vero ville domum intrans neminem
 invenit. sed domo spoliata ad propria revertitur. Que- 10
 dam tamen pars communitatis, eadem nocte per vicos
 discurrens, domum fratris ejusdem Johannis de
 Monte regali fregit et spoliavit. Deinde, diluculo diei
 crastine facto, communitas intelligens Johannem
 prefatum cum sua complice esse in domo fratrum 15
 Minorum, mox dictam domum inventam hostiis
 firmatam obsidendo circumdedit, volens eam expu-
 gnare et violare. Et dum communitas staret in
 eimiterio ante fores firmatas ecclesie fratrum, ecce
 advenit super equum in pontificalibus adornatus 20
 Guido, episcopus suffraganeus nostri episcopi, junctis
 manibus supplicans ex parte Hugonis Leodiensis
 episcopi tunc existentis in castro Hoyensi, sed et
 prefatus Johannes iterum intrans loca occulta cum
 suis amicis disparuit. Quo facto mox aperte sunt 25
 janue ecclesie et domus fratrum et ecce communitas
 ipsas intrans neminem de parte ipsius Johannis inve-
 nit, nisi solum Nycholaum dictum « imperatorem »
 quem communitas parum habebat odio. Attamen est

captus, et in domum Leonardi carnificis ductus et compeditus. Inde, pace inter eos per Hubinum de Sancto Martino scabinum Hoyensem reformata, Johannes de Monte regali cum sua complice in magnis
 5 emendis erga communitatem obligatus est. Ex tunc et inde communitas in officii dominatus ville Hoyensis manum apposuit, et sic de die in diem lis et discordia fomesque invidie vigeabat inter dominos hujusmodi ville et communitatem.

10 Cum Johannes ^asecundus ^adux Brabancie in prejudicium episcopi et ^abeati ^bLamberti totum ^cdominium Trajecti teneret, et super hoc Hugo noster episcopus duci Johanni quaestionem ^d et partibus beati Lamberti querimoniam ageret ^e, ex utraque parte compromissum est in
 15 arbitros, quorum sententia super hiis ^f ita pronuntiatur: Totum oppidum Trajecti et Wiick cum eorum ^g suburbiis sint in dominio ducis, exceptis duabus parrochiis tam in spiritualibus quam in temporalibus videlicet Sancta Maria ubi olim nostra sedes fuit posita, neenon et Sanctus Petrus existens in suburbio
 20 Trajectensi qui quondam fuit hereditas beati ^h Lamberti sibi proventa ⁱ ex parte suorum parentum. Item omnis alienigena ^j non progenitus in episcopo, in quacumque parte Trajecti maneat; dux semper habet ipsum corrigere. Similiter omnis in episcopo natus, ubicumque in Trajecto seu Wiick moretur,
 25 ejus correctio pertinet episcopo ^k. [Mulier ^l in episcopo progenerita si nupta sit cum viro alienigena, in quacumque parte Trajecti seu Wiick commoretur, semper sit cum suis liberis sub

Johan. Pr.
 ap. Chapeav.
 t. II. p. 350.

a omisit Chap.   *b* beati que Chap.   *c* totum usque episcopus omisit Chap.
d quaestionem usque Lamberti omisit Chap.   *e* faceret Chap.   *f* his Chap.
g suis Chap.   *h* sancti Chap.   *i* permanente Chap.   *j* alienigena .i. Chap.
k ad episcopum Chap.   *l* omisit cod., add. ex Chapeav.

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II. p. 350.

correctione episcopi, vir autem ejus sit sub ducis protectione :
et similiter mulier aliena nuptui data viro in episcopio proge-
nito, ubi cumque in Trajecto maneat semper sit cum suis
liberis sub ducis correctione, vir autem ejus sit ab episcopo
corrigen-] 5

Cum Guilhermus comes Hollandie, Zelandie et
Frisie circa hoc tempus fuisset mortuus absque fol. 21
liberis. Hollandenses dominium Hollandie et Zelan-
denses Zelandie, quemadmodum Frisones ante fece-
rant^a, saizierunt^b, nolentes habere dominum super se. 10
Quod Guido comes Flandrie intelligens, eum in
diets dominatibus diceret ratione propinquitatis sui
sanguinis omnium vivencium pociora jura habere,
adversus Hollandenses et Zelandenses ipsum exhe-
reditantes movit magnam guerram, terram eorum 15
predans et igne ac ferro vastans. Tandem Hollan-
denses et Zelandenses hiis guerris attriti, considerantes
quod gens sine capite parum potest proficere, consilio
usi, mandaverunt Johanni comiti Hannonie quod
veniret dominium terre eorum saizire, cum esset ei 20
jus paternum ratione Johannis de Avennis ejus patris
filii legitimi Margarete comitisse Flandrie, cui pro-
pinquus eorum comes fuerat. Quod Johannes comes
Hannonie intelligens, magno gaudio hilaris factus, eis
cum ingenti societate transmisit Johannem filium 25
suum primogenitum qui cum Hollandensibus et
Zelandensibus contra Flandrenses multa bella tam
navalia quam campestria gessit.

Cf. Hocsem.
1. 22.

Hoc tempore facta est confederatio inter regem

a fecerunt *cod.*   *b* zaisierunt *cod.*

Anglie et **Guidonem** comitem Flandrie, mediante matri- Cf. Hocsem.
 monio filie dicti comitis quam filius prefati regis debebat I. 22.
 ducere in uxorem. Quod **Philippus** rex Francie
 intelligens, fecit insidias poni et eodem die quo
 5 puella ad filium regis Anglie ducebatur capta fuit;
 que in captivitate regis post modicum tempus defuncta
 est. Guerra itaque inter Francigenas et Flandrenses orta,
 rex Insulam in Flandria obsedit, cepit et sibi subjugavit.
 Deinde rex **Philippus** volens idem de aliis bonis
 10 villis Flandrie facere, per aliquos intermedios pax
 reformata est, mediante qua Guido comes Flandrie
 ductus **Compendium** in captivitatem regis, in qua
 captivitate per aliquos annos vivens, obiit. Posuit eciam
 rex **Philippus** in Brugis Francigenas ut villam nomine
 15 suo conservarent.

Eodem anno, pax inter reges videlicet Francie et Cf. Hocsem.
 Anglie reformatur, deditque in confirmatione hujus I. 22.
 pacis **Philippus** rex Francie **Osuardo** filio regis Anglie
 Johannam ejus filiam in uxorem, ex qua genuit filium
 20 ex nomine ipsius nuncupatum cum qua pace eciam
 pax comitis Barrensis conjungitur.

Per idem tempus, **Karolus** frater regis Francie impe- Cf. Hocsem.
 rium Constantinopolis et comitatum Namurcensem repe- I. 22.
 tebat, quia filiam imperatricis prefati imperii et
 25 comitisse Namurcensis que erat heres tantorum
 dominiorum duxerat in uxorem, a quibus dominati-
 bus dicta imperatrix dolo et fraude quorundam
 extirpata fuit; sed **Guido** comes Flandrie repromisit
 ei ^a pro comitatu Namurcensi infinitam summam

^a ei quod *cod.*

Cf. Hocsem. I. 22. pecunie dare et ita pax inter eos est reformata. Inde vero magno exercitu congregato idem Karolus Alpes transit tendens versus Constantinopolim ut dictum imperium virtute armorum recuperare posset. Sed antequam Romam perveniret comes Barri cum 5 sua conjuge qui in suo comitatu et multi alii nobiles profecti erant, mortui sunt et quamplurimi alii infirmati. Quamobrem cum Romam pervenisset necessitate ductus compulsus est Franciam reverti.

Cf. Hocsem. I. 22. Eodem anno, Adolphus ^a rex Alemannie in bello cum 10 comitiva multorum nobilium occiditur, et Albertus in regem Aquisgrani coronatur qui regnavit XI annis.

Cf. Hocsem. I. 22. Hugo noster episcopus vir mitis et humanus sepe in suis capellis in sua persona missam canebat. Sed 15 abusus quorundam consilio multa fecit quare patria sibi facta est contraria. Qui fecit monetam in Stata ^b secus Hoyum nuncupatam « sealofrias », valentem quinque denarios pagamenti, que dolo nummulariorum tandem tam diminuta est argento non forma, quod dabatur in pagamenti pro quinque obolis et ita 20 obolus currebat pro denario usuale. Qua de causa commotio ingens orta est inter divites et pauperes. Nam divites nequaquam volebant in suis censibus obolum pro denario recipere sed petebant denarium 25 Leodiensem. Pauperes vero volebant solvere denarium usualem in suis censibus prout lucrabantur et ita quotidie lis et discordia vigeat inter eos. Tandem adjudicatum est a scabinis Leodiensibus quod denarius Leodiensis valens duos nigros turnenses debetur pro

^a Adolphus *cod.*   ^b Stacta *cod.*

denario in censibus persolvendis; quod pauperes intelligentes in majorem insultationem contra divites conversi sunt. Cf. Hocsem. I. 22.

[Cum ^a parentela de Awans multas insolentias fecisset temporibus praeteritis, nostra sede vacante, super illos de Warous et de Selaisin, ut puta segetes eorum conculcasset, trabibus in transverso segetum ab equis distractis, nec adhuc tantum curabant episcopo Hugoni obedire, ut amore sui darent eis aliquas treugas, domino de Awans procurante, prout communiter dicebatur, anno Domini 1297, tempore paschali, cum multi nobiles hujusmodi parentele essent in castro de Awans ibidem agentes munitiones suas contra inimicos, Hugo noster episcopus, instinctu capituli Leodiensis, cum ad hoc exercitum magnum congregasset dictum castrum obsedit; sed cum in dicto castro tunc essent cum domino de Awans probi milites, videlicet Nicolaus dominus de Falais, Raso dominus de Werfeseiz, Walterus ejus avunculus dominus de Momalia, Persandyo dominus de Henessia, Theodoricus ejus frater dominus castri de Serain, Lodovicus de Borslet, dictus Buthares, dominus Clarimontis et quamplures alii, quorum consilio de pace erga episcopum tractatum est. Qua reformata, dominus de Awans et quamplures alii milites in emendis episcopo faciendis deportaverunt sellas equorum suorum super sua capita ab ecclesia Sancti Martini in monte, populo spectante, usque ad Sanctum Lambertum sub corona.] Johan. Pr. ap. Chapeav. l. II. p. 552

Circa idem tempus parentele de Warouz et de Selacin convenerunt in pugnam contra progeniem de Awans inter Bolezeies et Lonchien, in qua pugna cecidit mortuus dominus de Awans cum XIII de parte ipsius, reliqui autem fugerunt; de alia parte nullus cecidit. Cf. Hocsem. l. 25.

a add. ex Chap.

Cf. Hocsem.
I. 23.

Postea precepto Hugonis episcopi magno exercitu congregato, Johannes de Cabilone ejus ^a frater, miles satis nobilis ac in armis inductus, castra nobilium Hasbanorum pro eorum forefactis sed sine lege et judicio solo adequavit, videlicet castrum de Hosemon, fol. 21 turrim de Hussimbur et quasdam alias domos; quare eodem die liber homo de Holognoulez (quem postmodum, cum factus esset miles, H^{us} Adolphus ^b Leodiensis episcopus apud Wangiam secus Hoyum fecit decollari pro suis forefactis), Hugone episcopo in suo palacio Leodiensi existente, civitatem valde commovit; sed et ut majorem populi seditionem contra episcopum faceret, currens ad banni campanam pulsavit. Hugo vero episcopus, ut strepitus civitatis abhorrens, quam citius potuit fugit Hoyum; quamobrem tunc mota est guerra inter episcopum et civitatem. 15

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
I. II. p. 554.

Eodem (1) tempore etiam mota est discordia inter conservatores drapparie Hoyensis et communitatem, instinctu textorum ejusdem oppidi pro quorum parte dicta communitas erat. Quare dietis conservatoribus cum suis fantoribus confederatis cum scabinis et aliis majoribus hujusmodi ^e ville in hospitali sub castro, una die, consiliis utrarumque partium pro colloctione ^d quadam existentibus, accidit quod invicem ^e cum seditione magna sunt separati, currentes ad arma. Egidius vero li Chockiers ^f, tunc villicus et scabinus Hoyensis, acceptis secum quamplurimis armatis per oppidum secedit ut dictam seditionem commotam pacaret, prout asserebat, et per subtus castrum ad

^a ejus cod.   ^b Adolphus cod.   ^c hujus Chap.   ^d colloctione Chap.
^e ab invicem Chap.   ^f liclockiers cod., le Chockiers Chap.

(1) Chapeaville, t. II, p. 554, cite ce passage de Jean le Prêtre et celui de la page 244, ligne 13, à la suite l'un de l'autre en les séparant par les mots : *Et paulo post.*

portam de Spontyn ^a cognominatam perveniens, obvium habuit latorem vexilli panificum quem vulnerando stravit, vexillum dissipans, eum suis monitis domum eum vexillo reverti ^b recu-
 5 divertens ^c, de signifero textorum sua jussa parvipendente idem fecit. Quod communitas percipiens contra in sedicionem vertitur, clamando « ad Villicum, ad Villicum qui nostros male tractat ». Villicus vero respiciens ex adverso percipit multos cum magno ^f tumultu et vexillo armatos properantes, quasi contra
 10 ipsum pugnatuos, et timens cum sua complice disparuit ^g, fugiens illac istac. Tunc communitas quasdam ^h domos suorum adversariorum violando spoliavit. Itaque ergo dissentione ⁱ seu contencione mota inter majores, ymmo ^j verius ditiores totius ville et reliquum vulgus, scabini cum ipsis omnibus cum
 15 Leodiensibus confederati, cum eorum uxoribus, familiis et mobilibus atque suppellectilibus, anno Domini M^oCCXCIX^o, in mense julii ^k, ab oppido Hoyensi exeunt, Leodium divertentes, ubi per biennium manserunt. Hugo vero episcopus communitati consentiens in oppido prefato alios scabinos fecit, et quicquid
 20 potuit civitati sibi rebellanti, cum communitate prenominate sibi opitulante, resistit, spondens proceribus nostris marchis ^l dare magnam summam pecunie ut sibi ferrent ^m auxilium contra Leodienses, obligando super hoc eis castra villas et bona beati ⁿ
 25 Lambertii in vadimonium, ut puta comiti Hannonie castrum Thuduni ^o, duci Brabantie Hugardiam et Bavenchiniam, comitibus vero Namurensi et Loseensi ^p singulis eorum singula bona beati Lambertii obligata sunt, capitulo Leodiensi contradicente. Vastabat ergo unaqueque partium, videlicet majores Hoyenses in civitate Leodiensi existentes et communitas oppidi Hoyensis
 30 una multoties ^q bona alterius, atque predata est. Habebat eciam ^r episcopus suis stipendiis bernarios et bidarios duo tela

Johan. Pr.
 ap. Chapeav.
 t. II. p. 334.

a Spontim Chap. *b* ire Chap. *c* Gau omisit Chap. *d* pontem Chap.
e revertens Chap. *f* ex adverso multos cum magno Chap. *g* disperavit
 cod. *h* quosdam cod. *i* discentione cod. *j* imo Chap. *k* julio Chap.
l marciscis cod. et Chap. *m* ferret cod. *n* Sancti; Chap. *o* Thudini
 Chap. *p* Lossensi Chap. *q* multoties; Chap. *r* eciam; omisit Chap.

Johan. Pr. portantes, qui cum quibusdam communitatis Hoyensis villas
ap. Chapeav. beati Lamberti scilicet Blaretum ^a et Puchey ^b predati fuissent,
l. II. p. 354. quosdam homines perimendo; que res postmodum episcopo
multum nocuit in sua depositione in curia Romana.

Cf. Hoeseem. Inde anno Domini M°CCC°, die II° mensis decembris, 5
l. 24. fluvius Mose tanta inundatione ymbrium crevit quod
antiquum pontem ejusdem fluvii existentem in claustro
beate Marie hujusmodi oppidi in angulo, a parte
superiori secus portam qua versus currit ^c, transfluxit.
eujus trabes, impetu aque vehementis, alveum eujusdam 10
arche novi pontis inferioris reprimentes, pilam pontis
demolierunt. Quare major pars ejusdem pile cum
areubus saxeis in se reflexa ^d corruit.

Johan. Pr. Eodem die, quasi eadem hora qua dicta pontis pila
ap. Chapeav. corruit, quidam majorum Hoyensium ab urbe supra montem 15
l. II. p. 355. de Arbone adventati asinarios Hoyum blada apportantes spo-
liaverunt ^e, sacculos bladi repletos per medium scindendo ^f.
Tunc in clamato ad arma ecce stipendiarii in magna villa
manentes veloci cursu equorum accurrerunt, sed ponte
invento ^g diruto nequaquam ultra transire temptati sunt ^h, 20
quare predicti Hoyenses cum suis spoliis sine impedimento
Leodium sunt regressi. Inde eodem anno, VII° idus marcii ⁱ,
in diluculo ^j diei, communitas Hoyensis cum manu valida
armatorum ab Hoyo ^k exiens castrum Clarimontis eodem
die oppugnando cepit, paucos in eo inveniens contradictores. 25
Castro vero capto, spoliato et aliquantulum ^l inflammato,
dominum castri ^m secus Hoyum in captivitatem adduxit. Hoc
Leodenses intelligentes, quam citius potuerunt prefatam

a Blaretum *Chap.*   *b* Puchey *cod.*, Pucey *Chap.*   *c* euerci *cod.*   *d* reflexit
cod.   *e* spoliarunt *Chap.*   *f* sciudentes *Chap.*   *g* invento ponte *Chap.*
h tentaverunt *Chap.*   *i* VII° idus marcii *omisit Chap.*   *j* dilucore *cod.*
k ab Hoyo mutuum *cod.*   *l* aliquantum *Chap.*   *m* castrum *cod.*

communitatem cum armis et vexillis insecuti sunt, majoribus ^{Johan. Pr.}
 Hoyensibus cursu ^{ap. Chapeav.} ^{i. II. p. 533.} a veloci equorum cos ^b precedentibus. Com-
 munitas vero Hoiensis hoc penitus ignorans et nil infortunii in
 suo regressu estimans, cum majori parte ^c oppidum ^d intrasset
 5 ecce subito pars ei adversa Leodiensium ^e juxta novam
 villam secus Thytanciam silvam exiens cum valida manu
 uao impetu in postremos communitatis irruit. Tunc ceciderunt
 mortui de communitate XXXII viri preter vulneratos et captos,
 10 de Leodiensibus vero sex tantum ^f. Ab inde commotus est fere
 totus episcopatus contra communitatem Hoyensem et episco-
 pum, ac uno consilio nisi ad papam nuntios dirigunt de ipso ^g
 conquerendo, ostendentes pape camisias scissas et infusas
 sanguine illorum ^h de Blareto ⁱ et de ^j Puchey ^k cum essent
 homines speciales ecclesie beati Lamberti quos stipendiarii
 15 episcopi perimerant ^l, nec non et episcopus castra villas et bona
 beati Lamberti proceribus nostris marchisis ^m pro ingenti summa
 pecunie in vadimonium contulerat ut et residuum nostre patrie
 ipsi ⁿ proceres destruerent. Unde Hugo episcopus ad manda-
 tum Bonifacii pape citatus est personaliter *coram nobis* ^o,
 20 qui cum in ejus presenciam ^p venisset a Leodiensi ^q episcopo
 privatur et deponitur, anno Domini M^oCCCI^o, anno scilicet ^r
 sexto sui pontificii ^s residente in urbe Romulea papa Boni-
 facio octavo, quarto vero anno ^t regni Alberti regis Alemannie.
 Sed cum dictus papa postmodum intellexisset quod prefatus
 25 Hugo non suis culpis ymmo ^u obstare volens furori et tyrannidi
 nostre patrie saltem deliquisset, cum esset vir nobilis et boni
 testimonii contulit ei archiepiscopatum Bisuntinensem.

Anno igitur dominice incarnationis M^oCCCI^o, videlicet ^{Cf. Hocsem.}
^{I. 23.}

a cursi *cod.*   *b* eis *cod.*   *c* majori in parte *cod.*   *d* oppidum ejus *cod.*
e parte ei adversa cum quibus Leodiensibus *cod.*   *f* vero tantum sex *Chap.*
g episcopo *Chap.*   *h* vestes sanguine perfusas illorum *Chap.*   *i* Blureto
Chap.   *j* de *omisit Chap.*   *k* Puchey *cod.*, Pucey *Chap.*   *l* peremerant
Chap.   *m* marchisis *cod. et Chap.*   *n* nostri *Chap.*   *o* Coram nobis
omisit Chap.   *p* presentiam *Chap.*   *q* Leodiensibus *Chap.*   *r* scilicet
omisit Chap.   *s* pontificatus *Chap.*   *t* anno *omisit Chap.*   *u* imo *Chap.*

Cf. Hoeseem. I. 25. hiis diebus quibus Hugo de Cabilone ab episcopo Leodiensi est privatus, eum Adolphus de Waldeck noster canonicus in curia Romana [esset ^a] factus est ab octavo Bonifacio papa prefato noster episcopus LXXIII^{us}. Eodem anno ab urbe Romulea regressus, Leodium cum ingenti nobilitate intravit, ubi a clero ac civibus honorabiliter est receptus; sed intelligens discordiam ac controversiam esse inter majores et communitatem ville Hoyensis, antequam dictum oppidum intraret inter eos de pace tractavit. In quo tractatu pacis reformande ab utraque parte sub pena excommunicationis late sentencie et sex milium marcharum compromissum est quicquid diceret firmiter teneri. Itaque Adolphus^b eos ad invicem concordans faciens scabinos veteres Hoyenses cum aliis oppidanis qui in eorum auxilium ab Hoyo exierant secum Hoyum in suo jocundo adventu reduxit, restituens eos, novis depositis, et de communitate aliquos de dicto oppido expellens ad ejus libitum revocandos; quod post aliquod ^c dierum spacium fecit.

Cf. Hoeseem. I. 25. Eodem anno, cum custodes regis Francie in Brugia ab eodem rege post obsidionem Insule in Flandria positi Brugesenses minus juste opprimerent, a Brugesensibus contra eos ideo in seditionem provocatis trucidantur Quod rex intelligens, magno exercitu congregato in quo erat flos milicie Franconiarum, Hannoniensium et Brabantinorum, sub conductu et vexillo comitis Atrebatensis in armis ingenui, contra Flandrenses direxit; qui in pugnam secus Coutray

a omisit cod.   *b* Adolphus cod.   *c* aliquot cod.

convenientes, heu! nescio quo infortunio ibidem Cf. Hoensem. l. 25.
 oppressi et strati contra inimicos quasi nichil agentes,
 fere omnes a Flandrensibus sunt extincti.

Eodem tempore Adolphus ^a de Waldeck ^b noster Cf. Hoensem. l. 27.
 5 episcopus lombardos sive usurarios in suo episcopatu
 fenerare prohibuit.

Tunc eciam temporis Fossenses contra canonicos Cf. Hoensem. l. 27.
 ejusdem ville commoti sunt, claudentes cimiterium
 Fossense muris ita quod canonici in suo claustro
 10 commorantes nequaquam possent per cimiterium,
 cum alibi nequiret fieri, aditum hujusmodi ville
 habere, et pro eadem discordia ipsi ^c canonici extra
 Fossas per aliquot annos commorati fuissent, Adol-
 phus ^a noster episcopus hoc intelligens ut eos unanimes
 15 efficeret apud Fossas suam viam dirigit, et claustum
 canonicorum inveniens non posse commodius aditum
 ville habere nisi per atrium dixit: « Ac civitate ^d
 cogente oportet iter claustri ad villam dirigens ab
 una parte cimiterii facere, et mea dispensatione fiat. »
 20 Moxque ipse episcopus cum sua familia lignibus
 acceptis murum atrii crepuit. Quod Fossenses per-
 cipientes in seditionem contra episcopum conver-
 tuntur. Episcopus hoc intelligens, cum impetum
 populi expectare formidaret, castrum suum infra
 25 Fossas existens cum sua familia intravit, et clausa
 est janua. Et ecce Fossenses cum armis ex adverso
 properantes ad fores castri cum gladiis, arcubus et

a Adolphus *cod.*   *b* Waldeck *cum littera a superscripta litteraz e cod.*
c ipsi *inter lineas cod.*   *d* Accitate *cum signo abbrev. cod.*

Cf. Hocsem. 1. 27. sagittis magnos assaltus fecerunt, familia episcopi se fortiter defendente et eos lapidibus obrutis procul a se repellente. Sed quidam sagittarius, arcu erecto, sagitta toxicata appetit episcopum gradibus cujusdam scale nitentem, cujus tunice pannum sagitta 5 emissa transfixit. Quod episcopus videns animo irato dixit sagittam nequaquam a sua tunica abstractam esse priusquam de tanto facinore accepta esset vindicta. Unde ab episcopo Hoyensibus demandatis et jam fere Fossis cum armis et vexillis adventatis, ecce 10 Fossenses hoc intelligentes, non audentes eos prestolari, oppidum eorum et quicquid in eo habebatur relinquentes, per abdita nemorum et alia loca occulta ubi poterant salvi fieri confugerunt. Hoyenses itaque, nemine sibi contradicente, Fossas intrant et ibidem per aliquos dies 15 cum episcopo pausando dictum oppidum ab eis et aliis rebus spoliant. Tandem Fossenses per aliquos intermedios ad detrimentum eorum libertatum episcopo pacificati sed obligati, et communitate cujusdam nemoris extirpati sunt. fol. 248 r 20

Cf. Hocsem. 1. 27. Anno Domini M^oCCCII^o, Adolphus ^a episcopus magno exercitu congregato in paschali tempore obsedit castrum de Mirval, quod et cepit et solo adequavit.

Cf. Hocsem. 1. 29. Eodem anno, obiit Bonifacius papa predictus, et Benedictus XI^{us} in papam creatur, qui sedit duobus 25 annis cum mense uno.

Cf. Hocsem. 1. 28. Adolphus ^a siquidem noster episcopus erat vir satis justus sed multum iracundus,

qui cum persecutus esset ^a Lombardos causa eorum ^{Johan. Pr.} fenerationis ^b ipsum multum habebant odio; quare, ut dicitur, ^{ap. Chapeav.} ab eis ^c inpotionatus ^d est veneno, ^{t. II p. 540.}

eum esset vir satis se onerans crapula et escis, et ^{Cf. Hocsem.} decidit in lecto ^e ad Sanctum Paulum, in domo scolastici; qui videns desolationem sui corporis imminere ^{I. 28.} precepit corpus domini de Auginis episcopi quondam ^f sepultum in ecclesia sancte Marie ad ecclesiam beati Lamberti transferre et ibidem tumulari. Post hec, ¹⁰ infra breve tempus, videlicet circa Epiphaniam Domini, eodem anno Domini prescripto, anno II° sui pontificii, expiravit. Floruit autem Adolphus ^g de Waldech ^h episcopus sub beatissimis viris videlicet Bonifacio VIII° et Benedicto XI° in apostolica sede ¹⁵ residentibus, nec non et Alberto rege in Alemannia regnante.

Anno Domini MCCCIII^o, immediate post Pascha, ^{Cf. Hocsem.} vir nobilis genere et corde purus, rethoricus in ^{I. 29.} eloquentia, prudentissimus, audax et multum intercipiens, videlicet Theobaldus noster canonicus, frater comitis Barrensis, cum esset in curia Romana, donum episcopii Leodiensis ab XI° Benedicto tunc in Romulea sede presidente accepit. Inter hoc tempus quod ²⁰ Theobaldus noster episcopus erat adhuc in curia Romana mota est guerra inter episcopatum et ducem Brabancie, quare capitulum Leodiense, civitas, et ²⁵ tota patria elegerunt sibi in tutorem, loco Theobaldi eorum episcopi, Johannem Barrensem ejus fratrem,

a fuisset *Chap.*   *b* causa fenerationis eorum *Chap.*   *c* ab eis *omisit Chap.*
d intoxicatus *Chap.*   *e* lectum *cod.*   *f* quemdam *cod.*   *g* Adolphus *cod.*
h Waldach *cod.*

Cf. Hocsem. 1. 29. militem in armis ingenuum. Qui tutor factus in mense julii, anno prescripto, exercitu totius episcopatus [congregato^a], consilio quorundam abusus, versus Wüick hunc dirigit^b cum esset pars fortior oppidi Trajecti sita trans Mosam, versus latus terre Falconismontis, in 5
circuito muris fortissimis, et turribus altioribus, et profundissimis fossatis hominibusque et omni genere armorum vallata ac premunita, assaltus inimicorum parum timens, ut tunc patuit ex quibusdam nostris ad quamdam portam assilientibus, quia quidam 10
nostrorum ex lapidibus strati, alii sagittis transfixi, alii mortui, alii vulnerati, nichil contra inimicos agentes procul a muris repulsi sunt.

Cf. Hocsem. 1. 29. Eodem die cum Petrus Barrensis, frater episcopi et 15
Johannis nostri tutoris, a Leodio cum quibusdam sociis armatis exisset ut nostrum exercitum exequeretur, in via a quibusdam adversariis obviatus, suis sociis fugientibus et eum reliquentibus, capitur. Quod noster exercitus intelligens multum turbatus est. Similiter 20
eodem die in Brabantia magna acies congregata versus Hasbaniam dirigitur; que cum usque in Latines venisset, Johannes de Hardeuilmon et Arnoldus ejus frater milites cum hoc intellexissent cum omnibus quos secum habere poterant in Hasbania eis viriliter restiterunt, ac Brabantini, quidquid habebant in hospiciis 25
jam in Latines captis, relinquentes in fugam convertuntur, Arnolde predicto in hac pugna ietu lancee in latere transfixo, ita quod lancea fracta in ejus corpore ferrum defixum remansit; de quo tamen postea

a omisit cod., add. ex Hocsem.   *b* dirigens^c cod.

convaluit. Exercitus vero noster, videns se circa Wiick Cf. Hocsem. I. 29.
 nil proficere, Leodium revertitur et mox intelligens bellum apud Latines et nostros in dicto bello Brabantinos^a superasse, Leodium pertransit, viam suam
 5 Hannuti dirigens; quo combusto cum quibusdam villis suo bajulatui adjacentibus, unusquisque ad propria remeavit. Dux autem Brabantie qui suum exercitum jam in Lovanio congregaverat, audiens suam terram a
 Leodiensibus conculcatam, dixit ut de tanto improprio
 10 se vindicaret. Et veniens per Hasbaniam in campis inter Holloniam et Onmaliam^b et viam regiam que vulgariter a multis vocatur «via strata Brunechildis» castra metatus est, nostros ad pugnam provocans; ubi per triduum pernoctans villas huic loco propinquas circum-
 15 quaque combussit. Sed cum cerneret quod^c nullus occurreret aciem suam ad propria reduxit.

Eodem anno, circa festum omnium sanctorum, Theobaldus Cf. Hocsem. I. 29.
 noster episcopus ab urbe Romulea regressus cum magno apparatu Leodium intravit, ubi eum magna
 20 gloria a capitulo et civibus est receptus.

Anno Domini M^oCCCIII^o Benedictus papa obiit, et Cf. Hocsem. I. 29.
 archiepiscopus Burdegalensis a cardinalibus in urbe Romulea in papam electus [est^d]. Qui distulit diu^e transalpinare, sed post menses octo, consilio regis
 25 Francie, mandatis quibusdam cardinalibus, exiens a Burdegalis, anno predicto, die veneris post Martini hyemalis, intravit Lugdunum; qui proprio die dominico coronatus est apud Sanctum Justum secus civitatem

^a Brabantos *cod.*   ^b Vinaliam *cod.*   ^c quia *cod.*   ^d omisit *cod.*
^e diu *inter lineas cod.*

Cf. Hoeseem. Lugdunensem et Clemens V^{us} nuncupatus est; qui
I. 29. sedit XII annis cum IX mensibus et XXII diebus,
et cessavit papatus XVII diebus.

Cf. Hoeseem. Anno Domini M^oCCCV^o magnum bellum fuit inter fol. 218
I. 29. Francigenas et Flandrenses, in quo, Flandrensibus 5
devictis, Philippus rex campum obtinuit. Ibidem ceci-
dit Guillelmus Juliacensis canonicus et archidiaconus
Leodiensis: sed post hoc bellum ipsi Flandrenses cum
rege ^a in pace reformantur.

Circa idem tempus obiit comes Hannonie Johannes 10
in cujus dominium successit Guillelmus ejus filius
junior. cum Johannes ejusdem primogenitus peremp-
tus fuerit in bello de Coutray.

Inde eodem anno post nativitatem Domini tanta
fuit asperitas hyemis quod aqua Hoyulphi in Hoyo 15
currentis constricta frigore torrido congelatur, et
magna fortique glacie diu tegitur, quod nunquam aut
vix antea visum fuerat.

Cf. Hoeseem. Inde anno Domini M^oCCCVI^o, omnes judei in Francia
I. 29. commorantes, precepto regis, uno die, scilicet in festo 20
sancte Marie Magdalene, capiuntur pro quodam crimine
nephando quod egerant ex sacramento altaris, prout
accusati fuerant apud regem, et XX solidis datis pro
capite cujusquam, a regno expelluntur.

Eodem anno, feria quinta post festum beati Martini 25
hyemalis supposita fuerunt interdicto Hoyum, Dyo-
nantum et Sanctus Trudo pro usurariis domesticis et
alienigenis in dictis oppidis contra voluntatem

a cum rege in margine exteriori cod.

episcopi fenerantibus, et per XV dies in eisdem cessatum est a divinis.

Eodem tempore Clementi pape confessum est Templarios in professione sui ordinis Deum negare et
 5 in eadem multam heresim consequi contra fidem catholicam. Papa vero, hoc nephas diabolicum intelligens, veritate summopere prius inquisita et tota perfidia^a professionis ordinis eorum perfecte cognita, mutuo omnibus provinciis mandat omnes Templarios
 10 uno die comprehendi et captos compediri. Unde anno Cf. Hoeseem. l. 29. Domini M^oCCC^oVII^o, feria VI^a ante festum sancti Luce evangeliste, omnes Templarii ubique comprehenduntur ex quibus plurimi in curia Clementis pape et in regno Francie comburuntur. Unde^b versus :

15   Excidium templi nimia pinguedine rempli
               Ad Lilium duo C consocianda doce (1).

Eodem anno, circa divisionem apostolorum, cum lis et
 discordia mota fuisset inter scabinos et communitatem
 Leodiensem, scabini terrore concussi exeunt urbem.
 20 Quamobrem Theobaldus noster episcopus, instinctu scabinorum predictorum, ut apud Vocemmiam^c quosdam communitatis proscriberet, eodem anno, feria
 quinta post assumptionem beate virginis Marie, hoc est
 XVII^a die mensis augusti, magnum exercitum congregavit
 25 gavit contra communitatem Leodiensem cum manu valida ad prelium apud Vocemmiam^c prevenientem^d ut

a perfidia in margine exteriori cod.   *b* Unde versus usque doce in margine exteriori cod.   *c* Vocemmiam cod.   *d* preveniente cod.

(1) Hoeseem, l, 29 (éd. Chapeville, t. II, p. 544) donne l'explication de ces vers léonins chronogrammatiques.

- Cf. Hoeseem. hoc iudicium facere prohiberet episcopo; sed sub
 1. 30. quodam conductu pacis **XL** ex ditioribus et
 valentioribus communitatis episcopo deliberantur et
 captivantur, et sic episcopus cum suo exercitu recessit.
 Post hec episcopus apud Serain le barge de paece Leo- 5
 diensium tractans eos ad invicem concordēs fecit.
- Cf. Hoeseem. Eodem tempore mota est discordia inter Mechli-
 1. 30. nienses et ducem Brabantie Johannem, nominis hujus
 secundum, qui ipsum oppidum feria V^a in cena
 Domini obsidione vallavit. Sed tandem Mechlinienses 10
 bello fatigati cum domino suo pacem fecerunt.
- Cf. Hoeseem. Hiis diebus Theobaldus noster episcopus castrum de
 1. 31. Monviroit existens secus Mosam a parte superiori
 oppidi Dyonensis obsidendo diruit.
- Cf. Hoeseem. Deinceps anno Domini M^oCCC^oVIII^o, Clemens papa apud 15
 1. 29. Lugdunum concilium archiepiscoporum, abbatum
 ac aliorum ecclesiarum episcoporum, prelatorum ex
 omnibus provinciis coadunavit, in quo septimus liber
 decretalium constitutus est; ibidem ordo Templario-
 rum a papa, iudicio omnium prelatorum in concilio 20
 existentium, condempnatur.
- Cf. Hoeseem. Eodem anno, Theobaldus noster cum Hoyensibus
 1. 31. castrum de Agimon obsedit, instinctu domini de Peys
 tune marisealei episcopi quem dominus de Agimon.
 annis preteritis, multis insolenciis gravaverat in 25
 prejudicium beati Lamberti. Tune ab eodem exercitu
 villa de Gyvei, existens in eadem terra, fracta est et
 combusta, et inde, post aliquod ^a spacium temporis,
 dictum castrum de Agimon episcopo redditur.

a aliquot cod.

Cum a tempore Henrici Gelrensis Leodiensis episcopi quo Frisones nolentes habere dominum regnantem super se insurrexerunt in Florentinum comitem eorum, et occiderunt Guillelmum regem
 5 Alemannie ejus fratrem qui hac injuria volebat eos corrigere, rexissent sine domino usque ad presens tempus suam patriam, ecce, circa eundem annum Domini prius inscriptum ingens guerra et discordia
 10 destruit corpore et divitiis alteram, nec est aliquis intermedius de pace tractans inter eos exauditus. Quamobrem vulgus patrie, quibusdam nobilibus sibi adjunctis, videntes desolationem Frisonum, uniti concilio mandaverunt Guillelmo comiti Hannonie ut
 15 mox veniret in Frisiam saizire jura paterna, quia ipsum in eorum dominum reciperent. Quod Guillelmus intelligens gavisus est gaudio magno et illico exercitu equitum immenso Hannoniensium Hollandensium Zelandensium eumulato, navim ascendens
 20 ventis prosperis Frisiam secessit. Qui a Frisonibus prout sibi mandaverant ut dominus eorum cum magna gloria receptus est; contradictores autem qui nolebant habere dominum regnantem super se quosdam vi, quosdam prece, quosdam precio ad suam
 25 concordiam attraxit, creans pacem ubique. Deinceps idem Guillelmus contra Flandrenses qui dominationem Hollandie, Zelandie et Frisie jure hereditario repetebant multa prelia navalia gloriose gessit et usque ad finem perduxit. Et ita Guillelmus comes

predictus dominatum Hollandie, Zelandie et Frisie pacifice possedit.

Cf. Hoeseem. Eodem anno dominice incarnationis predicto, fol. 219
I. 31.

Albertus rex Alemannie in bello occiditur, et eodem anno
Henricus comes Luceburgensis in regem electus, Aquis- 5
gram, in die omnium sanctorum, cum ingenti gloria
coronatur. Ille Henricus omnibus diebus vite sue ut
vir catholicus religiose vivens, horas beate Marie
cotidie tenebat ore suo digne proferendo, ministros
ecclesie sancte benigne venerabatur. 10

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II. p. 351.

[Henrico ° itaque Luxemburgensi comite in regem Aleman-
nie coronato et in Coloniam regresso, ecce comitissa Hayno-
nie accedens ad eum conquesta est de Theobaldo nostro
episcopo qui in sui prejudicium, ut asserebat, tenebat domi-
nium terre de Mirwal, quod Guido quondam Leodiensis 15
electus ex pecunia et nomine Joannis comitis Haynonie, ejus
relieta erat, emerat. Quod Theobaldus episcopus qui praesens
erat intelligens contradixit, dicens quod Guido prefatus electus
non ex pecunia neque ex nomine Joannis praedicti quondam 20
ejus mariti, sed ex thesauro nostro S. Lamberti ac assensu
capituli dietam terram de Mirwal emit. Itaque dieta comitissa
cum nihil ageret coram prefato rege super promissis
Haynoniam recessit. Ejus instinctu et quorundam aliorum],
anno Domini M°CCC°IX°, Guillelmus junior comes Hannonie ^b
magno exercitu Hannoniensium ^c, Francigenarum, Braban- 25
tinorum ^d et Namurensium congregato castrum Thudunii ^e
circa augustum mensem obsedit. Theobaldus vero Leodiensis
episcopus hoc intelligens, ingenti acie congregata ^f et ^g versus
Thudunium ^h directa, ut fortitudinem comitis ⁱ Hannonie ^j vi
armorum fugaret apud Perir castra metatus est; sed ibidem pro 30

a add. ex Chapeav. *b* Haynoniae ejus filius Chap. *c* Haynoniensium
Chap. *d* Brabantum cod. *e* Thudinii anno Domini M°CCC°IX°, Chap.
f cumulata Chap. *g* et inter lineas cod. *h* Thudinii Chap. *i* comitum
Chap. *j* Haynonie Chap.

pace inter eos reformanda ab utraque parte acceptis arbitris ^a, Johan. Pr. idem comes a dicta ob- idione discedens ad propria revertitur; ^{ap. Chapeav.} t. II. p. 351. sed ^b et ^c episcopus ^d cum sua acie recessit Leodium ^e quod ^f postea ^g ex pronuntiatione dictorum arbitratorum in Nivella
 5 non secundum beneplacitum episcopi et capituli Leodiensis prolatur ^h quia castrum de Mirval quod Adolphus ⁱ episcopus Leodiensis diruerat cum tota terra de Mirval est vi arbitrari cogente predicto comiti restituta, ita quod ab episcopo seu capitulo prefatum castrum ut prius erat
 10 reedificetur.

Eodem die ^j quo acies episcopi versus Thudunium ^{Cf. Hoesein.} ibat, videlicet in augusto post assumptionem virginis ^{I 51.} Marie, tanta fuit inundatio aquarum in parrochia sancti Marci in Dyonanto quadam prouptione nym-
 15 borum quod XXIII edes impetu aque corruerunt, XV homines, XI vacce et III equi submerguntur.

Eodem anno eeam per Alemanniam et alibi ^{Cf. Hoesein.} multitudo maxima lascivorum lenonum meretricum ^{I 51.} et aliarum spurciciarum, personarum sapientia et divitiis degentium cruce signatur, dicens pro recuperatione terre sancte Iherusalem velle mare transire. Ex quibus multi oppida castra et villas peragrando
 20 deformia facientes, ut puta in Geldonia, villa ducis Brabantie cum Judeos persequerentur eos in quadam
 25 turri cremando, ibidem a Geldoniensibus quasi CC^{ti}

a arbitris acceptis *Chap.*   *b* Quare idem *Chap.*   *c* et omisit *Chap.*
d episcopus mox *Chap.*   *e* Leodium recessit *Chap.*   *f* omisit *Chap.*   *g* Et postea *Chap.*
h inique prolata, episcopus et capitulum decepti fuerunt quia praefata terra de Myrwal vi arbitrari cogente est praetacto comiti restituta necnon et castrum quod Adolphus episcopus Leodiensis diruerat est ab episcopo et capitulo restructum *Chap.*   *i* Adolphus *cod.*   *j* die *corr.* anno *cod.*

Cf. Hoensem. perimuntur. Cum autem hec turma apud Avinionem
 l. 51. pervenisset quasi ad summam triginta milium, navium
 defectu seu conductu transitus maris, ibidem per-
 cunctatur. Quare plurimi eorum penuria seu angustia
 sitis et fames afflicti conati sunt ad propria redire. 5

Cf. Hoensem. Eodem anno hyems asperrima est facta que eciam
 l. 51. homines immanitate frigoris extinxit. Postea hac
 hyeme ^a est orta nimia aquarum inundatio ex abun-
 dantia ymbrium que in Hoyo, XV° kalendas februarii,
 scilicet dominica in festo Prisce virginis, molen- 10
 dinorum, domorum, edificiorum, pontium et rerum
 multarum sive hominum horribilem stragem fecit,
 ut puta in parrochia sancti Mauri sex personas in
 una domo sub eis prostrata demersit, pontem lapideum
 a parte superiori molendini de Grognar diruit; in 15
 parrochia sancti Remigii quamdam domum cum
 quibusdam personis infra existentibus transfluxit.

Cf. Hoensem. Eodem anno, circa purificationem beate Marie Virginis.
 l. 51. circa horam meridianam fit eclipsis solis.

Cf. Hoensem. Anno Domini M^oCCCX^o mortuus est rex Bohemie relin- 20
 l. 52. quens sibi solam filiam heredem quam Henricus rex
 Alemannie dedit Johanni filio suo primogenito licet
 juniore in uxorem, et ipso coronato corona Bohemie,
 idem Henricus rex cum commendans sub tutela fratris
 sui archiepiscopi Treverensis, eodem anno, circa festum 25
 beati Remigii, Alpes cum valida manu procerum
 nobilium ac ignobilium Alemannorum ad imperium
 tendens pertransit. Inter quos et affuerunt Waleranus
 frater ejusdem Henrici regis, Lupoldus rex Ostrice,
 Ludovicus dux Baioarie, Theobaldus Leodiensis episco- 30
 a hyeme prosecuta cod.

pus, Guido et Henricus fratres comitis Namurensis, Johannes de Agimou frater comitis Loscensis et aliorum Cf. Hocsem. l. 52. infinita multitudo. Itaque Henricus rex Mediolanum perveniens anno prescripto, videlicet in die Regum 5 Mediolani corona Lombardie coronatur.

Eodem tempore, ydibus ^a marcii, inceptum est Cf. Hocsem. l. 52. novum opus ecclesie beate Marie Hoyensis.

Inde anno M^oCCCXI^o, XVIII° die mensis aprilis cum Cf. Hocsem. l. 52. tunc idem dies cecidisset in octava Pasche, rex Henricus 10 motus est a Mediolano dirigens aciem suam versus Brixiam ^b ubi circa festum sancti Servatii pervenit: sed Brixianenses ^c ejus adventum prescientes ipsum recipere recusabant. Obsedit ergo eam. Accidit autem Waleranum regis fratrem montem quemdam 15 prope Brixiam ^d ascendere ut nobilitatem validitudinis totius urbis Brixie ^e plano aspectu posset speculari, et quidam architenens arrecto arcu appetit eum sagitta toxicata, que faciem dicti Walerani transfixit, quam illico extraxit a suo vultu quantitatem tanti vulneris ^f 219 v. parvipendens; unde decidens in lectum obiit circa initium mensis augusti. Inde eodem anno, circa festum omnium sanctorum, Brixianenses ^e ad deditionem positi sunt, ratione annone sibi deficientis ^g, et reddiderunt se et suam civitatem ad libitum regis, quare rex, urbe 25 sibi reddita, fecit muros in circuitu funditus dirui et quosdam majores urbis decollari. Quod audientes ceterae civitates transalpine tremuerunt; quare rex Henricus cum reliquisset Brixiam ^b et inde venisset Papiam, Papienses ipsum cum ingenti honore ut

^a ydus cod.   ^b Brixiam cum littera a superscripta littere i cod.   ^c Braxian-
ses cod.   ^d Braxiam cod.   ^e Braxie cod.   ^f vulneris cod.   ^g |deficiente cod.

Cf. Hocsem
I. 52.

dominum suum receperunt. In qua urbe Papiensi Guido, frater comitis Namurencis, propinquus regis utpote ex ejus amita filius, qui se ad Brixiam ^a expugnandam valvam ejusdem urbis securi excidendo ut gigas rexerat, sed a lapidibus et trabibus super se obrutis lesus, obiit. Inde autem cum rex secederet eodem anno circa nativitatem Domini versus Januam, a Januensibus eum magna gloria receptus est, ubi quievit usque ad Quadragesimam proximo venturam. Inter hoc autem intervallum obiit regina nobilissima 5
Margareta, uxor Henrici regis, filia Johannis primi ducis Brabantie, et sepulta est in ecclesia fratrum Minorum. Rex autem Henricus circa Quadragesimam a Janua exiens secessit versus Pisam, ubi et honorifice receptus quievit in octava Pasche, que tunc fuit 15
secundo die mensis aprilis, anno Domini M^oCCCXII^o. Deinceps exiens a Pisa viam suam versus urbem Romanam dirigit. Quod Robertus rex Syecilie intelligens cum manu valida Romam pervenit ut uia cum Romanis Henricum regem infra urbem Romuleam 20
aditum habere impediret ^b. Tandem cum rex Henricus urbem appropinquaret et viam suam versus portam Latinam dirigeret, rex Robertus hoc percipiens timuit illuc morari cum esset pars invalidior totius urbis, et trans Tyberim per pontem transiens versus Sanctum 25
Petrum cum suis munitionibus confugit, pontes navesque ubique per Tyberim dissipando. Itaque Henricus rex, nemine sibi obstante, per portam Latinam Romam ingreditur, anno prescripto, octavo kalendas

^a Braxiam *cod.*   ^b intueretur *cod.*

aprilis. sed ponte Tyberis invento diruto, circa Cf Hocsem. l. 52.
 Sanctum Johannem Lateranensem castra metatus est.

Deinde vero. in die Penthecostes, que eodem anno
 cecidit XIII° die mensis maii, idem rex Henricus,
 anno quinto regni sui, in ecclesia beati Johannis
 Lateranensis ab archiepiscopo cardinali, a papa Cle-
 mente transmissa, dyademate imperiali. centesimo
 III° loco ab Augusto, est coronatus et sacratus

Tunc^a Ursini^b existentes pro^c parte Romanorum posuerunt
 10 munitiones in sua turri existenti in Tyberi^d versus Johan. Pr. ap. Chapeav. t. II. p. 555.
 Sanctum Johannem Lateranensem et^e erat illi^f turri
 satis^g contiguus quidam^g vicus in quo^h persepe inimici de
 dicta turri divertebant, a quibus gens imperatoris cotidie
 assalta eratⁱ et turbata^j. Accidit autem miliciam Theo-
 15 baldi Leodiensis episcopi armatam, feria III^a post Trinitatem
 que fuit dies decimus post coronationem imperatoris, cum
 vexillis prefati episcopi ad vicum illum proficisci ut contra
 inimicos pugnaret^k, sed tanta vis pugnatorum de dicta turri
 20 ipsis obviam in pugnam^l exivit quod nequaquam vim
 illorum diu ferre potuerunt, quare vi ab eodem vicio sunt
 repulsi. Quod Theobaldus noster episcopus qui adhuc erat in
 castris percipiens, cum jam esset armatus mox equum ascendit,
 et cum solus nemine prestolante^m valida velocitate equi
 potentisⁿ infra^o inimicos transiliisset^p, ibidem ab
 25 equo est prostratus, et heu! a quodam Lombardo vulnere letali
 transfigitur, et six transfixus adhuc vivens in dictam turrim
 deportatur sed eadem nocte obiit.

a omisit Chap.   *b* Ursi cod.   *c* per cod.   *d* Tyberis cod.   *e* omisit
 Chap.   *f* cui Chap.   *g* omisit Chap.   *h* quem Chap.   *i* insultus
 quotidianos patiebatur Chap.   *j* omisit Chap.   *k* pugnarent Chap.   *l* omi-
 sit Chap   *m* expectato Chap.   *n* prae potentis Chap.   *o* intra Chap.
p insiliisset Chap.

Cf. Hoensem.
I. 52.

Cujus morte Henricus intellecta valde tristatur. Dominus autem castri cum esset ex Ursinis ^a et pro parte Romanorum noluit ejus corpus imperatori reddere, attamen fecit eum cum ingenti honore in ecclesia beati Petri sepeliri. Prefuit autem idem episcopus ecclesie Leodiensi X annis, presidentibus sedi apostolice Benedicto XI° necnon et Clemente V°, regnantibus vero Alberto rege Alemannorum atque octavo Henrico imperatore.

Cf. Hoensem.
I. 52.

Mortuo itaque et sepulto Theobaldo Barrensi Leodiensi episcopo, anno gracie M°CCCXII°, die XXIII° mensis maii, prout superius dictum est, vacavit inde nostra sedes, tanto antistite orbata, per XV menses.

Cf. Hoensem.
I. 52.

Post hec Henricus imperator ab urbe Romulea ascendens, venit ad quamdam villam dictam Tyberim, que non multum distat ab Urbe, et ibidem aliquibus diebus quievit. Deinceps, pro corruptione aeris ab intemperato fervore solis, exit a Tyberi, et saizitis pluribus civitatibus in itinere suo inventis, tandem Papiam pervenit.

Cf. Hoensem.
I. 55.

Inde rumor necis Theobaldi Leodiensis episcopi undique evolatus tandem pervenit eciam ad aures nostri capituli, anno Domini predicto, eirea divisionem apostolorum, per quemdam specialem nuntium sibi transmissum. Quod intelligens se tanto presule orbatum condoluit, et prenoscens donum episcopatus in manu pape cecidisse cum episcopus trans Alpes occubuisset, de Arnaldo Blankenehen canonico et pre-

^a Ursis cod.

posito beati Lamberti patrie tutorem fecit ^a. Qui Cf. Hocsem
l. 55. Arnoldus erat vir multum iracundus, nam tutor factus, mox in domo Johannis Harduemon militis, sita in Holonia super Jecoram quosdam homicidas obsedit.

5 Cui vi traditi, unum fecit distrahi equis et inde cum quodam altero decollari, tertio vero invento clerico fecit incarcerari. Quare contra ipsum a quibusdam procurata est in die inventionis prothomartiris Stephani, que est tertia die mensis augusti, consilii
10 totius patrie cum comite Loseensi circumlocutio interesse pro mamburno episcopatus, quod idem comes, nostra sede vacante, suis predecessoribus quondam in possessionem distributum repetebat. capitulo sibi contradicente cum communitate Leo-
15 diensi quam capitulum tunc pro sua parte habebat. Ideoque majores urbis contra communitatem urbis rabie inflammati, abusive consilio, in intempesta nocte immediate sequenti diem ^b circumlocutionis cum
20 ad quasdam casas in quibus carnes vendebantur ignem applicuerunt. Quod vulgus urbis percipiens vociferando currit ad arma et in foro contra majores prefatos se commiscuit in pugnam. Arnoldus vero tutor noster predictus et Walterus ejus consanguineus cano-
25 nicus beati Lamberti cum cereis ardentibus iter suum per ecclesiam beati Lamberti dirigentes, cum manu armata venerunt in auxilium communitatis. Et ecce vix commiscui in pugnam, torticiisque ^c abscisis

^a prefecit *cod.*

^b in intempeste noctis immediate sequentis die *cod.*

^c torticeisque *cod.*

Cf. Hoeseem. et extinctis, illico predictus Walterus ad bases graduum
 1. 53. ecclesie sancti Lamberti versus forum peremptus est.
 Tandem domini non valentes impetum tanti populi
 amplius sustinere iter suum versus Sanctum Martinum
 in monte diverterunt, et in via strata inter Sanctos 5
 Hubertum et Martinum in prefatum tutorem eos
 prosequentem revertentes. eum ibidem peremerunt;
 deinde dicti domini a communitate undique assaliun-
 tur. Tandem ipsi longo certamine fessi, et pavore
 concussi ecclesiam beati Martini pro domo refugii 10
 intraverunt, sed heu! ipsa communitas dicte domui
 Dei beatique Martini minime parens, ipsam cum
 omnibus officinis et omnes majores urbis Leodiensis
 infra latentes quasi ad numerum ducentorum (†) mox
 combussit. Unde versus : 15

Anno milleno trecenteno duodeno
 Mane datur diei vigili festi dominiei,
 Legia turbatur. quia tunc a plebe crematur
 Templum Martini, sic in eo domini.
 Heu! fuit hic functa patrie sapientia euneta. 20

Cf. Hoeseem. Post hec itaque patria absque tutore relicta et
 1. 55. treugis, facta est horribilis guerra quia nobiles Has-
 banorum, una progenies contra alteram, pro suis
 homicidiis multa mala gesserunt.

Cf. Hoeseem. Cum fere omnes civitates Tuscanie et Lombardie 25
 1. 52. se tradidissent Henrico imperatori et sola Florentia

---

(1) D'après Chapeville, t. II, p. 537, note 1, ce nombre de deux cents victimes était relaté, avec d'autres détails, par Jean le Prêtre.

renueret ^a hoc agere, idem imperator, eodem anno Cf. Hocsem. I. 32.
superius inscripto. circa festum nativitatis beate Marie
Virginis. obsedit ipsam Florentiam, in cujus obsidione
stetit per mensem et amplius: sed cum videret se nil
5 proficere, Papiam recessit. Iterum idem imperator
circa festum beati Martini hyemalis secundo obsedit
prefatam Florentiam usque ad octavas beati Andree
apostoli, ubi eciam minime egit; quare ut prius
Papiam remeavit.

10 Inde eodem anno, IX^a die mensis januarii, Henricus
dominus [de ^b] Hermale. miles. apud Fies secessit,
et ibidem quamdam turrin in qua erant inclusi ejus
timore quidam consanguinei Wilhelmi castellani
Waremmie obsedit, ubi ipso die et nocte sequenti
15 stetit: que turris iterum a suis transforata et inde
igni inflammata, hora prima crastine diei, cum ini-
micis infra existentibus corruit, unde quidam eorum.
alii congerie lapidum oppressi. alii igne exusti.
extincti sunt, alii vero Deo auxiliante vivi evaserunt.
20 De quo facto ingens murmur oritur in patria.

Iterum tercio Henricus secedens versus Floren- Cf. Hocsem. I. 32.
tiam anno Domini predicto. circa initium mensis
mareii, ipsam obsedit, in qua perduravit nichil
proficiens usque ad festum Penthecostes, et tunc ob
25 honorem tante solempnitatis ab eadem civitate per
quatuor miliaria elongatus figere imperat sua tentoria,
volens tranquilliori pace celebrare superventure
solempnitatis gaudia, et contritus ac confessus a suis

Cf. Hoesen.
l. 52.

peccatis, per manus unius Jacobini, missa audita, divine
Eucharistie communionem accepit cum ipsum esti-
maret tam actu quam habitu in omni religione esse
perfectum. Sed vir dyabolicus, heu! quod egit! vino et
aqua in calice infusis mixtis veneno, post tanti sacra-
menti perceptionem, eum impoicionavit (1). Quo
hausto mox imperator Henricus ^a sentit totum ejus
corpus esse irretitum magnis frigoribus; quare in
thalamo sue papilionis adventatus dissolutis membris in
lectam decidens, mandat dictum Jacobinum ad se ¹⁰
venire. Cui clam dixit: « O inveterate dierum malorum, fol. 220
ad quid me tuum filium spiritualem veneno impotio-
nasti? Sed est Deus qui te ^b judicet et nunc reddam tibi
bonum pro malo. Et accersito quodam nobili sibi fideli
dixit ei: « Istis Jacobinis e quibus habeo apud Flo- ¹⁵
rentiam aliqua secreta perferre prebe conductum ne a
nostris expolientur. » Quo adimpleto imperator ait
suis fidelibus: « En ego morior ^c. fratres, veneno quo
impotionatus sum. » Qui vero hoc audientes dolore
cordis concussi adducunt sibi magistrum dicentem ²⁰
imperatorem ab hoc veneno per vomitum conva-
lescere. Quod imperator audiens ait: « Absit mihi hanc

^a Henricus mox *cod.*   ^b te *inter linvas cod.*   ^c morio *cod.*

---

(1) D'après une autre version, que défend Muratori, *Annali d'Italia*, t. VIII, pp. 72-73 (éd. Monaco, 1765), Henri de Luxembourg serait mort de la fièvre ou de la peste. Quoi qu'il en soit, l'histoire romanesque de son empoisonnement, bientôt répandue en Italie, aura été rapportée à Liège avec le récit de la mort de Thibaud de Bar, par les compagnons d'armes de ce dernier.

rem facere cum sim pane spirituali nuper refectus ; Cf. Hocsem.
 melius eligo mori. » Henricus itaque imperator anno I. 32.
 secundo sui imperii obiit, anno dominice incarnationis M^oCCC^oXIII^o, feria sexta post Penthecosten que
 5 feria eodem anno cecidit VI° idus junii. Unde
 versus :

Anno milleno C ter I junctis duodeno
 Regi Romano fuit in potu male sano
 Henrico vita ^a privata viro Jacobita
 10 Mortem quod sydus sexto junii ^b subit ydus.

Johan Pr.
 ap. Chapeav.
 t. II, p. 335.

Papienses autem mortem imperatoris audientes, Cf. Hocsem.
 accepto ejus corpore conditoque aromatibus infra I. 52.
 aquilam cupream deauratam ad quamdam cathenam
 in medio ecclesie cathedralis Papiensis suspenderunt.

15 Cum communitas Leodiensis timeret se pro dominis
 ejus urbis quos anno preterito cum ecclesia beati
 Martini combusserat, ne forte novus episcopus,
 fultus amicis superveniens pro tanto facinore oppri-
 mat eam, usa consilio, ut fortior fiat querit ubique
 20 auxilium. Unde pars castellani de Waremmie hoc
 intelligens, cum etiam timeret se pro suis forefactis,
 juncta est in fedus civitati. Communitas similiter
 acquisivit pro sua parte capitulum Leodiensem. Sed
 et pars Henrici domini de Hermales hoc intelligens,
 25ⁿ conjuncta est in fedus cum Hoyensibus, Fossensibus,
 Dyonensibus ac Arnaldo comiti Loseensi.

Cum autem eodem anno graciae videlicet M^oCCCXIII^o Cf. Hocsem.
 11. 1.

a vota Chap.   *b* julii Chap.

Cf. Hoesein. II. 1. esset Avinioni in curia pape vir nobilis, audax et intercepti-
 ens Adolphus ^a frater comitis de Marcha, a summo pontifice Clemente V^o est factus noster episcopus a beato Materno primo Tungrensi LXXV^{us}, ab Agri-
 colao vero primo Trajectensi LXV^{us}, sed a beato Huberto ultimo Trajectensi et primo Leodiensi XLVI^{us}. Quare rumor tanti beneficii accepti ^b post modicum tempus ad nostram pervenit diocesim. Sed idem Adolphus irretitus magnis debitis, in curia pape Avinioni remansit, premittens vires suas capitulo Leodiensi anno domini prescripto in mense septem-
 bri. Quibus vero viribus in mandatis receptis, capitulum comitem de Marcha ejus fratrem mandavit intendens ex ipso facere tutorem nostre patrie. Qui veniens Leodium intellexit Hoyenses eum suis federatis adornatos omni genere armorum ad mandata Dyonensium properare versus Spontin. Is vero mox instinctu capituli post eos secessit, illos rogans versus suum oppidum reverti; sed cum recusarent hoc agere Leodium remeavit. Hoyenses itaque apud Spontin venientes invenerunt castrum jam a Dyonensibus ^c obsessum, sed eum perciperent ipsos ex dieta obsidione minime proficere. consilio usi, in circuitu castris stabularia horrea eum domibus dieti castris pertinentibus combusserunt. nil aliud agentes.

Cf. Hoesein. II. 2. Tunc Namurcenses quibusdam exactionibus quibus minus juste. prout dicebant, Johannes eorum comes eos opprimebat, obsederunt castrum Namurcense in

a Adolphus *cod.*

b accepti idem *cod.*

c jam Dyonense *cod.*

quo inclusi erant uxor dicti comitis cum eorum Cf. Hoesein. 11. 2.
 liberis. Quamobrem idem comes intelligens Hoyenses
 cum suis federatis obsedissee castrum de Spontin ad
 ipsos processit, volens esse de eorum confederatione
 5 sub tali pacto ut illico vadant secum Namureum et
 juvent se de suis oppidanis vindicare. Hoyenses vero
 nequaquam voluerunt hoc agere; sed Arnoldus comes
 Loscensis cum nobilibus Hasbanorum ejus precibus
 inclinatus divertit eum eo Namureum. Hasbani
 10 siquidem venientes ad licias in suburbio retro
 Sanctum Albanum ibidem magnos assaltus fecerunt,
 sed oppidani se et licias suas viriliter defendentes, vi
 et virtute armorum dictas licias penitus relinquere
 fecerunt, itaque nostri confederati recesserunt, nil
 15 aliud agentes. Deinde pax inter dictum comitem
 Johannem et suos oppidanos per quosdam probos
 est reformata. Hoyenses vero eodem die quo et
 nobiles Hasbanorum cum comite Namureensi pro-
 cesserunt, recedentes per quoddam castrum secus
 20 Cennacum quod Ludovicus Polhons, civis Leodiensis,
 erigebat in prejudicium dampnum et gravamen,
 necnon et querimoniam vicinarum villarum illius
 loci, ipsum solo adequaverunt.

Adolphus ^a noster episcopus tunc temporis adhuc Cf. Hoesein. 11. 2.
 25 existens Avinioni in curia Clementis pape, per
 aliquos intermedios Guilhelmo comiti Hannonie super
 Mechliniam accomodavit sex mille libras argenti moneti,
 ex quibus persolvit sua debita in curia predicta;

^a Adolphus *cod.*

Cf. Hoensem.
II. 2.

deinceps recedens, versus Wesfaliam ^a processit. Capitulum vero beati Lamberti hoc intelligens inisit post ipsum quosdam ex suis ^b canonicis qui communitatem Leodiensem pro dominis anno preterito in ecclesia beati Martini combustis dicto episcopo pacaverunt. Qui episcopus dedit communitati litteras quittance et absolutionis tanti delicti, suo sigillo ^c roboratas, sed dicti canonici Hoyenses eum suis confederatis episcopo accusaverunt, eis ^d quicquid potuerunt nocentes. Quare Adolphus ^e episcopus, consilio abusus, pro suo jocundo adventu premisit Leodium mangonalia ^f seu fistibulia sive tribuceta vel arietes aut sues vineas biblias petrarias sive catos versatiles nescio quos, in signum quod intendebat castra, turres et domos fortes nobilium Hasbanorum conjunctorum cum Hoyensibus solo adequare. Postea idem episcopus anno prescripto, in die nativitate Domini, cum magna gloria intravit Leodium, ubi cum magno honore a capitulo et a Leodiensibus receptus est. Deinceps abusus consilio abnuvit ire Hoyum, sed premissis suis custodibus infra castrum de Muha, indixit se cum magno apparatu armorum, feria III^a post epyphaniam Domini, Hasbanos visitare et prosternere castra confederatorum Hoyensium. Confederati vero hoc intelligentes in unum Hoyum conveniunt, et videntes quod episcopus majora facta Leodiensibus remiserat et pro minoribus volebat eos punire, una-

^a Wesfaliam *cod.*,   ^b suis *inter lineas cod.*,   ^c suo consigillo *cod.*,   ^d eos *cod.*
^e Adolphus *cod.*,   ^f mangonalia *cod.*

nimiter dixerunt episcopo obstare. Tunc mandatis Cf. Hocsem. II. 2.
 cum armis passim suis confederatis, pridie diei ab
 episcopo prefixe circa Caponserain Hanefte et Doncere
 castra metati sunt, prestolantes ibidem per triduum
 5 valitudinem episcopi. Sed episcopus carens tanta
 manu valida ut posset eos expugnare quieuit; quod
 confederati percipientes unusquisque recessit ad
 propria. Deinceps episcopus posuit vespiliones et
 satellites in castro de Muha et in turri de Uffeo qui
 10 mereratoribus annonam et mercimoniam deferentibus
 aditum Hoyum ingrediendi et ab eo exeundi impe-
 diebant^a, multa dampna similiter inferentes nobilibus
 Hasbanorum et Condrosiorum cum Hoyensibus con-
 federatis. Sed cum Hoyenses sibi ipsis nec eisdem
 15 pôtuissent commode utrobique subvenire, predicti
 nobiles cum episcopo ignorantibus Hoyensibus, rupta
 confederatione mutuo pacificati sunt, nec in auxilium
 Hoyensium deinceps voluerunt venire, sed et in
 gravamen ipsorum quidam horum cum episcopo
 20 diverterunt. Quare Hoyenses scuta illorum qui sibi
 gravamen inferebant, in quibus erant manus depicte in
 signum confederationis fide prestita manuali mentite in
 spectaculo omnium in muro halle site ante ecclesiam
 beate Marie, versus viam stratam, suspenderunt, et
 25 sic Hoyenses. Dyonenses et Fossenses cum domino
 de Balhous tantummodo in guerra contra episcopum
 sunt relictî. Tunc Hoyenses pro quibusdam vespilio-
 nibus existentibus in Uffeo qui eos opprimebant

^a intuebantur eod.

Uffeum exspoliaverunt et combusserunt, recedentes-
que per Warseies quedam blada que ibidem episcopus
habebat asportaverunt. Inde Hoyenses quosdam
milites et quam plures alios stipendiarios acquisierunt,
qui contra incursus vespilionum discurrebant. 5

Cf. Hoeseu.
H. 5.

Tandem anno Domini M°CCCXIII°, circa nativitatem
sancti Johannis Baptiste, episcopus magnam miliciam
equitum ^a congregavit intendens Hoyenses opprimere.
Quamobrem dominus de Balhou ad mandatum Hoyen-
sium cum magna societate commilitonum et aliorum 10
proborum inductorum in armis Hoyum devenit;
quod episcopus intelligens suam miliciam versus
terram domini de Balhou caute direxit; ipsamque
comburens fixit sua tentoria apud Nalines Tune
Hoyenses equos habentes, cum hoc pervenisset ad 15
eorum noticiam, una cum domino de Balhou adornati
omni genere armorum episcopum insequuntur, et
apud Hansinales castra metati sunt. Episcopus vero
hoc audiens eis mandavit die crastino adversus eos
bellare. Eodem vespere venerunt Dyonenses et 20
quamplures nobiles Hannonie in adiutorium domini de
Balhou et Hoyensium. Episcopus autem audiens
tantam multitudinem armatorum adversum se esse
conglutinatum timuit, et abusus consilio, de die crastino
belli prefixo parvipendens, credens confederatos iner- 25
mes invenire in crepusculo noctis cum suis com-
plicitibus ad eos processit; sed confederati jam a
quodam exploratore prescientes episcopum in eos in

^a equiriorum *cod.*

pugnam venire, mox currentes ad arma, pede in acervo Cf. Hocsem. II. 3.
 conglobati sunt, relinquentes equos garrionibus. Episcopus

siquidem ex adverso veniens invenit eos armatos et
 in unum conglobatos; quare is nulla vi potuit eos

5 infringere, neque intrando in eorum turmam proficere.

Tunc episcopus et sui querentes circumventiones ut
 eos possent ab invicem segregare, cucurrerunt ad

equos et spolia eorum, sed hii hec dissimulantes
 immobiles steterunt. Inter hoc autem diescit, quare

10 episcopus magis timuit videns se non habere valitu-
 dinem eis obstare nec quibat nisi cum magno dedecore

21 v°. fugere; ideo petit eis treugas, sed confederati reeusa-
 bant ipsi dare nisi juraret Hoyensibus et Fossensibus

reddere suam libertatem, necnon et domino de Balhou

15 jura que habebat Fossis verum etiam omnibus in pre-
 senti bello existentibus equos et spolia eadem nocte a

sua complice capta restituere, et confederatos ab
 omnibus illatis preteritis absolvere et quittare. Que

noxi episcopus ^a facere et adimplere tacto suo pectore

20 eis juravit, et post hec treugis datis unusquisque
 remcavit ad propria.

Eodem die hujusmodi belli vespiliones de Muha
 quosdam cives Hoyenses apud Wangiam occiderunt

et alios ceperunt, quod hii qui erant in oppido

25 audientes armati exeuntes, domos quorundam auxi-
 liatorum episcopi combusserunt. Episcopus vero Leo-
 dium regressus fecit pacem ita quod homicidia queque

et combustiones seu dampna que Hoyenses compli-

^a episcopus hoc cod.

Cf. Hocsem. II. 3. eibus episcopi fecissent, episcopus super se sustineret tanquam ad hoc tempus et super hoc Hoyum proederet, et ibi cum consilio proborum de ceteris tractaret. Hoyenses autem omnimode anhelantes ad pacem consenserunt. Episcopus vero veniens Hoyum ab oppidanis honorifice est receptus. 5

Cf. Hocsem. II. 4. Post hec divulgatum est ubique quod duo primates electi sunt in regem Alemannie videlicet Lupoldus dux Ostrice et Ludovicus dux Baioarie qui uno die statuente Aquisgrani diem eorum coronationis quisquis ubicumque potuit partem pro se acquisivit. Noster vero episcopus, dux Brabancie et quamplures alii pro parte ducis Ostrice, rex autem Bohemie Johannes, comites Juliacensis Gelrensis Loseneis et plures alii barones pro parte ducis Baioarie fuerunt. Ludovicus itaque cum magna vi nobilium Lupoldum preveniens Aquisgrani ab archiepiscopo Treverensi coronatur. Interim dux Lupoldus apud Bunnam ab archiepiscopo Coloniensi coronatur. Et sic in Alemannia duo reges coronati sunt; quare guerra magna inter eos pro corona orta est, que deinceps duravit per longum tempus. 10 15 20

Cf. Hocsem. II. 4. Cum autem episcopus Lcodiensiis tunc careret regalibus, apud Frankevorth occulte timore Ludovici regis sibi contrarii cum duabus tantum personis venit ubi prout moris est a iudicibus regalia suscepit. 25

Cf. Hocsem. II. 4. Postea lis et discordia iterum mota est inter episcopum et Hoyenses. Nam Hoyenses repetebant episcopo suam libertatem et dampna facta apud Hansinales que idem episcopus juraverat eis restituere; sed episcopus e contrario dampna sua et suorum fau-

torum que Hoyenses fecerant repetit, insuper et Cf. Hoensem II. 4.
 penam sex milium marcharum quam incurrerant eo
 quod processerant contra dicta Adolphi de Waldech;
 quare monitione preventa auctoritate ipsius post-
 5 modum villa Hoyensis supposita est ecclesiastico inter-
 dicto, eodem anno scilicet M^oCCCXIII^o, in die beati
 Egidii, durans usque in diem beati Thome apostoli
 ante nativitatem Domini quasi per XVI ebdomadas ^a
 et tunc resumpta sunt organa per quosdam inter-
 10 medios de pace tractantes videlicet per dominum
 Johannem Wilhemberch canonicum beati Lamberti
 cum quibusdam aliis probis. Qui dominus Johannes post-
 modum fideliter pro pace laborans non potuit ^b eam
 resarcire; quare iterum eodem anno ab episcopo
 15 villa Hoyensis supposita est ecclesiastico interdieto, in
 profesto beatorum Fabiani et Sebastiani, et stetit per
 XXXI ebdomadas.

Inter hoc autem tempus episcopus ex domino de Cf. Hoensem II. 5.
 Hermale fecit suum mariscaleum. Leodienses vero hoc
 20 intelligentes, timentes ne premerentur a malis preteritis
 quotquot potuerunt attrahebant sibi afforaneos, ex eis
 suos cives facientes, et mandatis Hoyensibus et comite
 Losense cum eis contra episcopum confederantur.
 Deinceps sub quadam conditione pacis, anno Domini Cf. Hoensem II. 4.
 25 M^oCCCXV^o, in die beati Bartholomei apostoli, in Hoyo
 organa resumuntur.

Post hec cum dominus de Peys absque ratione suam Cf. Hoensem II. 5.
 uxorem que erat de progenie illorum de Warfezeies
 repudiaret, querimoniis ejus uxoris dominus de
 Hermale tunc mariscaleus ad mandatum episcopi ~~ferr os~~

^a ebdomadas scilicet *cod.*   ^b poterant *cod.*

Cf. Hocsem. molendini domini de Peys asportavit, quare Leodienses ad querimoniam domini de Peys civis eorum mandaverunt mariscalco predicto ferros molendini civi eorum restituere; qui cum distulisset hoc agere, mandatis Hoyensibus Leodienses castrum de Hermale obsederunt. Dominus vero de Hermale, timens pro suis amicis in suo castro obsessis, plurimos Hoyenses ab Hoyo ad dictum castrum in via cepit, quare sui in suo castro obsessi pro ipsis permittuntur cum suis armis salvisque membris a suo castro exire, et sic castrum de Hermale Leodiensibus deliberatum solo adequatur. Guerra itaque aperta episcopus exivit ab episcopatu, et tenebat se ubi poterat quia cuncte ville sue erant ei quasi contrarie, licet a guerra tenerent se clausas exceptis Leodiensibus et Hoyensibus, sed habebat pro parte sua abbatem Stabulensem et refugium in Brabancio. Post hec in eodem anno, in festo beati Dyonisii, a quibusdam canonicis beati Lamberti assignata est dies apud Fehe pro pace tractanda inter episcopum et Leodienses cum suis confederatis. Qui de pace tractantes pro dictis Adolphi de Waldech (1) remansit pax, nam consilium Hoyense ibidem existens dicebat ea rehabere, vel guerram in perpetuum stare; et inde recedentes ruptisque treugis nocte sequente Hoyenses castrum de Muha obsederunt. Inde post decem dies ad mandatum Hoyensium Leodienses ad

---

(1) Voy. les chartes d'Adolphe de Waldeck du 50 juillet 1502 relatives à Huy. POLAIN et BORMANS, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1re sér., pp. 155-154.

dictam obsidionem cum exercitu copioso venerunt Cf. Hocsem. II. 3.
 adducentes secum duas biblias petrarias, eratque cum
 eis comes Losensis et multi nobiles cum eo; sed post
 tres ebdomadas a prima die obsidionis dicti castr
 omnes confederati nichil agentes recesserunt. Epi-
 scopus autem tunc se tenebat in Brabancia, qui post
 hec posuit in castro de Muha dominum de Lonchien
 qui Hoyenses multum opprimebat; Dominus eciam
 de Hermales cum sua complice tenens in Hamuto ^a
 urgebat Losenses, et quosdam Hasbanos cives Leo-
 dienses comburebat, et aliquis existens in castro de
 Logne queque Leodienses et Hoyenses habebant in
 Condrosio aut predabatur aut comburebat. Dominus
 autem de Landri pro parte episcopi tenens in castro
 Bulloniensi comitatum de Chyigny ratione comitis
 Losensis eorum comitis confederati cum Leodiensi-
 bus debellabat. Nostra itaque patria ubique commota,
 mercatores tam vicini quam proseliti a dictis vespri-
 lionibus cotidie spoliantur. Quod Leodienses et
 Hoyenses percipientes in suis villis fecerunt procla-
 mari quod [si ^b] quicumque posset ex illis [fautoribus
 episcopi ^b] aliquos eis tradere ^c pro milite centum libras et
 pro armigero quinquaginta et pro pedagogo viginti trade-
 retur [capienti ^b]. Cum autem quodam die Leodienses
 confederati bene loricati et armati versus terram de
 Logne profecti fuissent et cum jam capta preda
 reverterentur et ad quandam tabernam divertissent,
 abbas Stabulensis et dominus de Hermale cum manu

a Hamuto cod.   *b* addit. ex Hocsemio.   *c* reddere cod.

valida eos insequentes ex eis plus quam centum occiderunt, preda sua recuperantes.

Cf. Hocsem.
II. 6.

Anno dominice incarnationis superius inscripto videlicet M°CCCXV° circa festum Johannis Baptiste patuit quedam corruptio aeris; quamobrem tante pluvie inundate sunt ex tunc in posterum per longum tempus super faciem terre quod blada per campos existencia tunc temporis satis clara et alia victualia de quibus populus vivere debebat effecta sunt quasi putrida, ex quibus nutrimentis multi homines in suis corporibus magnas invaliditates nutrierunt. Insuper cometa stella que magnam mortalitatem futuram presignat, eodem anno circa initium quadragesime visa est. Unde postmodum anno Domini M°CCCXVI° inter Pascha et augustum per multas partes mundi tanta fames invaluit quod penuria ejus multi ex populo inflati sunt^a, et ratione tante pestilencie famis et invaliditudinis antea tempore pluvioso in pluribus ex populo progenite tanta strages mortalitatis in divitibus sed plus in quadruplum in pauperibus per civitates, castella, oppida, villas et manseolos facta est quod plus quam tertia pars populi interiit. Unde versus :

Vix fuit auditum tempus tante famis ullum
Plebis et interitu veluti^b dedit ante cucullum.

Hocsem.
II. 6.

Nam hoc anno modius siliginis mesure Thenensis²⁵ cujus quinque modii quatuor tantum mesure Leodii adequant decem florenis aureis vendebatur, et tamen granaria bladis plena erant, sed ad loca maritima

^a inflati sunt usque pars populi bis legitur in cod.   ^b velut. i. cod.

ubi major erat caristia portabantur. Anno vero sequenti Hocsem.
II. 6.
 minori unius floreni precio modius vendebatur.

Tandem tam caristia ac mortalitate quam guerris ambe Cf. Hocsem.
II. 7.
 partes et tedio fatigate datisque et acceptis treugis inter
 5 episcopum et Leodienses cum eorum confederatis
 apud Fehe inter eos tractatum est de pace. Et quia
 ambe partes fesse et depaupertate ut dictum est erant,
 quelibet alteram quicquid sibi placeret tantum ut pax fieret
 in carta scribere permittebat, de quo postmodum multa discri-
 10 mina provenerunt. Episcopus eciam asseruit se dicta
 Adolphi prefati libenter reddere Hoyensibus, sed capi-
 tulum Leodiense ea penes sese [tenebat ^a] que nec
 poterant ab ejus manibus evelli. Quod consilium Leo-
 diense [eum ^b] audisset ad capitulum rediit et dixit :
 15 « En palam patet vos canonicos esse culpabiles ex
 homicidiis incendiis predationibus et omnibus malis
 in episcopatu factis; quare importunum est nobis hoc
 nephas amplius pati, sed dicta Adolphi que penes vos
 habetis oportet illico reddere unde tanta mala emersa
 22 ^{v.} sunt vel sedicio a communitate Leodiensi mox in vos
 insurget. » Quod capitulum intelligens terrore sedi-
 tionis concussum mox per quosdam suos canonicos
 prefata dicta episcopo transmisit. Quibus ab episcopo
 Hoyensibus redditis, Hoyenses dederunt XII mille
 25 libras argenti monete, ex quibus comes Hanoniensis
 pro redemptione Mechlinie habuit sex mille et
 episcopus reliquas sex pro dampnis suis. Tunc epi-
 scopus et capitulum consilio totius patrie reddiderunt

a omisit cod., adjiciendum est hoc verbum vel aliquod simile.

b omisit

cod.

comiti Losensi mamburnium episcopatus sede vacante, et ita pax omnino reformatur.

Cf. Hocsem.
II. 7.

Inde anno Domini M^oCCCXVII^o, Clemens papa obiit et Johannes XXII^{us} eodem anno succedit qui sedit annis XVIII cum tribus mensibus et die uno, et cessavit papatus XX diebus. Hic papa VII^m librum decretalium a Clemente suo predecessore factum confirmavit et ordinem Templariorum destituit et confudit. 5

Hocsem.
II. 8.

Eodem anno apud Fexhe tota patria Leodiensi coram episcopo suo illie congregata statuitur quod si quis homicidium fecerit per solum episcopum a patria banniat et ejus mansio comburatur sed ad sua bona sive mobilia sive immobilia nequaquam manus apponat; reverti tamen poterit facta prius pace cum amicis interfecti et cum domino (1). 10 15

Cf. Hocsem.
II. 8.

Circa idem tempus dominus de Faleonemonte Waleranus multum Trajectenses preda igne et gladio opprimebat. Quare ad eorum querimoniam, eorum dux Johannes congregato copioso exercitu Brabantie venit et obsedit Zittart melius et fortius oppidum totius patrie, sed et exercitus totius episcopatus Leodiensis cum suo venit et obsedit castrum de Harle. Qui licet biblias petrarias haberet ad dictum castrum precipitandum saxis, necnon et ejus exercitus multos assaltus ibidem faceret nichil proficiens, ecce nescio quo casu, quidam clam per quamdam fenestram infra 20 25

---

(1) Voy. les articles 5 et 4 de la paix de Fexhe (18 juin 1316).
FOLAIN et BORMANS, *loc. cit.*, pp. 155-156.

cinglias intrantes uno impetu castrum captum clama- Cf. Hoesein.
II. 8.
verunt, captaque turri omnes absque misericordia
in ore gladii devoraverunt ac turris cum muro
funditus ab ipsis solo adequatur. Quod factum plurimi
5 nobiles in Zittart inclusi ab exercitu ducis Brabantie
intelligentes pavore sunt concussi, sed per quosdam
intermedios de pace tractantes salvis corporibus
Zittart cum castro duci redditis repatriantur, sed et
Waleranus prefatus in prisione ducis apud Genappe
10 ductus captivatur.

Anno Domini M^oCCCXVIII^o Ludovicus rex Francie Cf. Hoesein.
II. 7.
et Navarre filius Philippi Francie regis dicti « Formosi » anno
V^o sui regni circa festum sancti Johannis Baptiste obiit
relinquens uxorem suam Clementiam gravidam, que
15 eodem anno pariens genuit filium qui quinto die sue
nativitatis obiit. Tunc Philippus comes Pietavensis
II^{us} filius regis Philippi et frater predicti Ludovici
regis consecratus est in regem Francie, qui biennio
in regno tantum vivens genuit filium et filiam sed
20 ambo infantes ante patrem mortui sunt.

Eodem anno Domini mota est guerra inter Adolphum Cf. Hoesein.
II. 8.
episcopum Leodiensem et comitem Luceburgensem
videlicet Johannem regem Bohemie, quare episcopus
magno equitatu congregato usque ad villam de Marche
25 en Famene cum valida manu properat, et in circuitu
villas adjacentes predans et comburens post triduum
recessit. Luceburgenses vero postmodum Condrosios
invadentes multa incendia in villis eorum fecerunt.
Inde pace reformata inter eos episcopus obligatus

est reddere regi Bohemie quamdam summam pecunie pro suis dampnis.

Cf. Hocsem. Anno Domini M°CCC°XIX° inter Dyonenses et Bovinienses
 II. 9. orta est discordia circa nativitatem Domini. A comite Namurensi bellatores plures Boviniensibus in adiutorium
 transmittuntur, quorum aliqui in armis periti juxta Dyonantum 5
 veniunt quasi vellent cum illis dimicare. Quod Dyonenses percipientes vociferando cum armis et vexillis portam exeuntes dictos Bovinienses se fugere fingentes usque^a Boviniam insecuti sunt. Tunc exeuntes qui 10
 Boviniam missi fuerant Dyonenses fatue sequentes illos incluserunt; pluribus interfectis alii terrore concussi Dyonantum refugerunt. Hac immanitate Dyonenses nimium provocati Leodienses infestare non cessant ab ipsis adiutorium flagitando. Unde anno Domini M°CCC°XX° in aprili 15
 episcopus cum exercitu terram comitis Namurensis intrat ipsam igne cremando.

Tunc propter quamdam summam pecunie reprovissam regi Bohemie dare pro suis dampnis anno preterito ab episcopo factis, quam habere nequibat 20
 idem rex, confederatus est cum comite Namurensi et multa mala scilicet preda homicidia et incendia super episcopatum fecerunt.

Cf. Hocsem. Deinde treuge ad biennium statuuntur. Interim Dyo- fol. 223 r°
 II. 9. nenses turrim erigere fortissimam inceperunt unde machinis 25
 erectis per Boviniam lapides jacere possent, domos oppidi diruendo; sed Bovinienses hac novitate turbati turrim ipsam treugis durantibus impugnare machinis inceperunt ut conatus Dyonensium impedirent. Qua presumptione commotus episcopus anno Domini M°CCC°XXI° infra octavas beati 30
 Johannis Baptiste adjunctis sibi omnium bonarum

a usque in verbo in deleto cod.

villarum episcopatus sui potestatibus XLI diebus Cf. Hocsem. II. 9.
 Boviniam obsidione vallavit, plures interim assaltus
 eidem licet frustra faciendo. Tercia vero die augusti,
 secunda feria, comes Namurensis cum sex milibus terre
 5 sue hominibus Hasbaniam vastaturus intravit, et
 primo apud Herans perveniens eam cum ecclesia
 ejusdem ville flamma delevit. Deinde eodem die
 apud Almonscies pervenientes invenerunt illic domi-
 num Jacobum de Lens cum CL equitibus ab episcopo
 10 pro custodia terre retro dimissis ^b qui pulsatis circumcirca
 campanis omnes villam pro tuitione patrie accurrerunt,
 et adunato parvo respectu adversariorum exercitu
 comitem cum suis occurrunt, et multis ex suis
 interfectis et CC^{tis} quasi captis, reliqui versus Namureum
 15 refugerunt. Altera vero die exercitus noster ab obsi-
 dione Boviniensi nichil agens recessit. Post hec
 treugis datis ab utrisque partibus capti liberantur,
 tali conditione quod finitis in captivitatem redirent,
 sed diete treuge de anno in annum tam prolongate
 20 sunt quod ipsa guerra de semetipsa pacata est.

Eodem anno Domini per Franciam Hannoniam et in Cf. Hocsem. II. 9.
 multis aliis provinciis multi leprosi uno die sunt
 capti et combusti quia fontes rivos et puteos corrupti per
 judeos intoxicasse in christianorum interitum sunt con-
 25 fessi. Sed et omnes judei a regno Francie sunt
 expulsi.

Anno Domini M^oCCC^oXXII^o Cennacenses locum suum Hocsem. II. 10.
 muris et portis ac fossatis in circuitu muniunt.

a dimisso *cod.*

Hoesem.
II. 10

Eodem anno rex Anglie ad procurationem summi sui consilarii Hugonis dicti Despensis Lancestre de Herfort et Clifort comites et CXX^l milites, quorum XXVI vexilla gerebant, et alios septingentos captos punivit capitibus amputatis. Hic rex mirabilis erat, domos et grangias manu propria cooperiendo straminibus maxime delectabatur et viminibus texendo canistra. 5

Eodem anno Karolus rex Francie sua uxore in adulterio deprehensa et adhuc vivente ab ipso repudiata duxit in uxorem filiam Henrici imperatoris, germanam Johannis regis Bohemie. 10

Eodem anno villa dicta Lescluse in Flandria est a Brugensibus igne et ferro deleta propter nimium tributum quod comes Namurensis ejusdem ville dominus ibidem subtrahebat a navibus mercatorum mercimonia deferentibus apud Bruges navigantibus et per Leseluze transeuntibus, quod fiebat prout asserebant in prejudicium et dampnum eorum. 15

Johan Pr.
ap. Chapeav.
t. II.
pp. 578-579.

Eodem anno comes Namurensis cum Brugensibus cum armata milicia ad eos debellandum obviaret mox in pugna ab eis capitur^a in qua^b per aliquod^c tempus^d est detentus. Tandem a quodam milite, ignorantibus Brugensibus liberatur vel, ut alii dicunt, evasit subtiliter per cloacam. 20

Cf. Hoesem.
II. 10.

Anno Domini M^oCCC^oXXIII^o commissum est bellum pro corona imperii inter duos electos scilicet Ludovicum duces Baioarie et Lupoldum duces Ostrice in quo bello cum Ludovicus jam pene defecisset succurrit illi rex Bohemie atque ita pars adversa vincitur et Lupoldus ipse captivatur. Tandem ambo inter se pacificati Lupoldus liberatur et renunciando sue electioni accepit terram 25 30

a captus Chap.   *b* omisit Chap.   *c* aliquot cod.   *d* aliquanto tempore Chap.

de Assai perpetuo possidendam, et Ludovicus coronam Alemannie obtinuit.

Eodem anno uxor Karoli regis Francie soror regis Bohemie in reginam coronatur. Cf. Hoensem. II. 10. Inde anno M^oCCC^oXXIII^o eadem regina absque liberis moritur. Eodem anno idem rex consilio suorum duxit iterum in uxorem filiam patroi sui Ludovici comitis Ebroicensis eujus Ludovici aliam filiam duxerat Johannes dux Brabantie et hoc per dispensationem domini pape cum sint in tertio gradu consanguinitatis.

Eodem anno, XVII° die mensis decembris, hora meridiana, aere sole claro et ventis tranquillo, factus est in Hasbania terre motus sensibilis et visibilis et ^a quasi sonitus tonitruui audibilis.

Eodem anno Ludovicus Baioarie, rex Alemannie, duxit in uxorem filiam Guilhelmi comitis Hollandie et Hannonie, nuptias celebrare volentes Aquisgrani quas rex Bohemie magna cum potentia honorare preparaverat, sed et dux Brabantie non cum minore honore et gloria easdem decorare volebat, fecitque illie sibi preparare hospicia. Quod imperator et comes audientes transtulerunt nuptias apud Coloni-
niam.

Eodem anno Domini prescripto mota est contentio inter Adolphum episcopum Leodiensem et civitatem. Episcopo enim multis debitis involuto cum dominus Johannes de Landris summus ejus consiliarius quadam occasione se ab ejus curia elongaret, iterum castellanus Waremme se jungit episcopo ut prius. Deinde civitas imponit episcopo quod

Hoensem.
II. 11.

non regebat patriam sicut decebat et quod absque lege et iudicio episcopatus vexabatur ab eius iusticiis. Attraxerat autem civitas pro parte sua quasi totam patriam a quibus et eliguntur XX persone super bono statu patrie provisure ^a. Qui considerantes ad invicem cartam quamdam ordinant sigillo episcopi sigillandam, que inter cetera continebat quod sex layci per patriam eligantur coram quibus si quis sentiret per episcopum se gravatum suam proponeret questionem, et quidquid illi dictarent episcopus facere teneretur, per hoc jurisdictionem episcopi enervare cupientes, sed quia episcopus hanc noluit sigillare inter ipsum et civitatem discordia renovatur, et Leodienses totam jurisdictionem episcopi impedire ceperunt villico ne quem in civitate malefactorem caperet inhiibendo et weriscappia suis usibus applicando. Hec et plura alia in prejudicium episcopi faciebant et quod pejus est clerum et libertatem ecclesie in multis opprimebant. Cumque Leodienses ab injuriis non cessarent sed cotidie de malo in pejus procederent, episcopus eodem anno Domini scilicet M°CCC°XXIII° in vigilia beati Thome apostoli propter premissa gravamina sedem officialitatis cum ceteris archidiaconorum curiis transtulit apud Hoyum. Et eodem anno dum in festo beati Mathie matutinum celebraretur officium, in choro projecta reperitur littera sigillo episcopi sigillata, continens quomodo episcopus civitatem et populum pro commissis ecclesiastico supposebat excessibus interdicto; statimque chorus submissa voce divinum officium adimplevit servando deinceps interdictum appellatione civium non obstante.

Anno Domini M°CCC°XXV°, die dominico, in crastino beati Bartholomei apostoli progenies de Warfescies de

Hoesem.
II. 11.

fol. 223 v

5

10

15

20

25

30

Cf. Hoesem.
II. 12.

Berloz et de Warouz contra domum de Awanz in campis Cf. Hocsem. II. 12.
 prope Dammartin ^a et Geneffe infauste pugnarunt;
 de suo genere pluribus strenuis interemptis. Nam Henricus
 dominus de Hermale, Johannes de Landris, Johannes de
 5 Cervo, Lambertus de Harduemon, Johannes Poillains de Wa-
 rouz et Helinus de Latines milites et amplius quasi XL
 ex suis consanguineis de nobilioribus patrie inte-
 rempti sunt, reliqui vero de eorum complice
 fugerunt. Ex parte autem castellani novi militis in
 10 eadem pugna facti, Arnoldus dominus de Jehain miles et
 Butor fratres dicti castellani cum XII ex suis consen-
 taneis ibidem ceciderunt. Attamen pars castellani
 campum obtinuit. Itaque treugis fractis utraque pars
 cecidit in manus episcopi. Pars autem Warfeseies cum
 15 suis coadjutoribus se trahens Hoyum per quosdam
 intermedios episcopo pacificatur. Reliqua vero pars
 isti adversa in civitatem se traxit, quos etiam ne eos
 episcopus castigaret civitas tuebatur. Postmodum vero
 quodam temporis intervallo pars castellani mediantibus
 20 quibusdam pactionibus cum episcopo fecit pacem apud
 Sanctum Trudonem.

ANNO Domini M^oCCC^oXXVI^o cum Eduardus rex Anglie Cf. Hocsem. II. 12.
 detentus esset in heresi astutia cujusdam militis,
 Johanna ejus uxor cum Eduardo ejus filio et quodam
 25 nobili principe fratre sui mariti et quampluribus
 aliis nobilibus mare transiens venit in Franciam, con-
 querens fratri suo Karolo regi de turpi vicio mariti et quod
 indigne regnaret. Quo cognito rex Anglie mittit ad Franciam
 eum thesauro non modico litteras precando ut ipsam capi

^a Dammartiin *cod.*

Cf. Hoeseem
II 12. faciat sibi que remittat. Hinc amicitiam regine regis Anglie preces cum precio precesserunt, juxta illud :

Et precedemus precium si cum prece demus.

Sed ab amico premonita clam regina recessit, nocte dieque peragrans douce in Hannonia se recepit, ubi magnis promissis exercitum congregans, domino Johanne de Bellomonte fratre comitis Hannonie ducente in Angliam navigavit, adjunctis sibi prefatis Anglie potentibus, expugnantes regem qui erat omnibus odiosus; nam cum predicto milite ipse fugiendo captus est et miles ante faciem regis per omnes 5
bonas villas equis distrahitur inde membratim divisus in singulis portis membratim suspenditur. Preterea cum rex ad verum propositum redire recusaret in quodam castro incarcerationis in quo post brevi tempore decessit. Sed adhuc ipso rege vivente 15
filioque ejus instinctu Anglorum coronato predictus Johannes cum suo exercitu iter prospere agens pacifice Hannoniam est reversus, et anno sequenti idem rex filiam comitis Hannonie duxit in uxorem.

Eodem anno Ludovicus comes Flandrie cum 20
magno apparatu armorum in [quibus^a] erat confisus, porta verbis pacificis in dolo patefacta, oppidum de Coutray intravit, et ad forum rerum venalium perveniens, inflammavit; quod oppidani percipientes, omni pavore postposito se defendentes, obstiterunt, sed mox, 25
adventatis Brugensibus, exercitus comitis dissipatus hae illae istae fugiens, relictis quibusdam nobilibus occisis, solus comes Flandrie salva vita receptus, et

Cf. Hoeseem
II. 12

a omisit cod.

apud Brugiam ductus, incarceration, et ibidem per ^{Cf. Hoeseem.} biennium et amplius in captivitate jacuit (1). _{II. 12.}

Eodem anno Ludovicus Baioarie rex Alemannie cum ^{Cf. Hoeseem.} paucis Alpes transiens in civitate Mediolana in die _{II. 12.} Epiphanie cum magna gloria corona Lombardie coronatur.

Cum Adolphus Leodiensis episcopus repeteret quasdam pactiones parti castellani Waremmie pro pace in Sancto Trudone facta et dicta pars tenderet ₁₀ minime adimplere, confederata est civitati. Quod episcopus percipiens fecit de Waltero milite. domino de Mumale, filio domini de Warfescies, suum mariscalcum precipiens ei quod partem castellani astringeret adimplere sibi promissam pactionem. quam ₁₅ partem cum idem mariscalcus super premissis astringeret, civitas commota prefixit diem anno Domini prescripto scilicet feria III^a post purificationem beate Marie Virginis cum armis se interesse, Mumaliam et domum dicti mariscalci dixit solo adequare. Quod ₂₀ episcopus intelligens feria II^a ante diem prefixum magnum exercitum in Lamines Hodege et ^a Hemricourt congregavit, in quo gens comitatus Losensis tam peditum quam equitum cum suo comite interfuit, et cum eodem vespere Leodienses Mumaliam venissent ₂₅ et perpulerum tempus gelu mediante esset, crastino

a et inter lineas cod.

---

(1) Chapeaville, t. II, p. 586, reproduisant ce passage de la Chronique de Gembloux (p. 288, lig. 20 - p. 289, lig. 2) constate que les mêmes faits étaient mentionnés par Jean le Prêtre.

die facto pluvioso cum cepissent terram extra sepes
 ejusdem ville, contra episcopum expectantes prelium,
 terra itaque distemperata geluque remissa^a inventa est
 quod ipsi, cum quasi omnes pedites fuissent, vix
 valerent recte stare, sed per aliquos intermedios sub
 quadam conditione pacis, licet post recessum minime
 fuerit observata, utraque pars nil agens recessit. Et
 sic civitas evasit a magno periculo cum episcopus
 haberet maximam copiam virorum armatorum et
 equitum, et nichil ob hoc civitas gratias egit Deo,
 sed malum in pejus cumulavit, et licet papa relaxasset
 sententiam ab episcopo latam per quatuor menses, et
 abbas sancti Nychasii Remensis utrique parti judex
 a papa datus de pace tractasset, nichil propter hoc ab
 illicitis quievit, sed magis ac magis in malicia crevit et
 in heresi nefaria, compellens religiosas ac Deo devotas
 laycas personas suorum presbiterorum ymmo verius
 goliardorum missis interesse, suos presbiteros cura-
 tores cum non vellent favere suis nefariis expellens a
 civitate, libertatem ecclesie et ecclesiasticas personas
 deprimens. jura episcopi rapiens.

Cum autem anno sequenti videlicet M°CCC°XXVII°
 episcopus pro quibusdam negotiis Fossas tenderet,
 Fossenses seducti astutia Leodiensium portam sue
 ville ante faciem episcopi intrare volentis clausurunt,
 quare episcopus in iram motus eodem anno Domini
 circa augustum mensem misso exercitu pecus Fossen-
 sium fecit predari.

Hoesem.
 II. 12.

Eodem anno die dominico, in vigilia beati Laurentii,

^a remisso *cod.*

licet aer radiasset sole lucente nubes magna in
 Condrosio subito rupta, unde statim in tantum aquarum
 inundatione Hoyulphus crevit, quod fere omnes domos a
 ponte Hoyulphi usque Mosam existentes cum molen-
 5 dinis ac quadam turri fortissima diruit.

Hocsem.
 II. 11.

Eodem [anno ^a] Leodienses dolo cujusdam Petri Andricas
 communitatis magistri seducti [iterum seditionem maximam
 excitarunt ^a]. Non pro libertate patrie, sed quia vel pro
 sanguineo se gerens castellani Waremmie vel alia amicicia
 10 secum contracta idem Petrus partem ejusdem castellani
 fovebat in totum, populum suum exhortans quasi pro
 libertate patrie civitatis destruere inimicos, cum tamen alia non
 esset ejus intentio quam suppeditare inimicos prefati castel-
 lani. Unde ad incendia domorum inimicorum castellani tam
 15 innocentium quam aliorum qui guerram faciebant civitati
 indistincte populum seducebat; ita quod circa festum omnium
 sanctorum eodem anno domum Walteri de Mumalia maris-
 calei in Mumalia combusserunt. Deinde circa festum Thome
 turrim lapideam Arnoldi de Sancto Joanne prope Warnans,
 20 fundamento suffosso, diruerunt, domos vero domini Amelii de
 Warnans, qui tamen episcopo assistebat, quia consanguineus
 erat castellani dimiserunt intactas. Eodem anno circa initium
 adventus Domini cum mariscalcus et dictus Arnoldus de guerris
 adhuc se non intromisissent, quamvis idem Arnoldus foret bal-
 25 livus ^b episcopi terre de Muhaut et alter mariscalcus ejusdem,
 idem ^c mariscalcus de dampno suo commotus, quadam nocte
 socios congregavit, et summo diluculo villam quamdam prope
 Tongris cum Tongrensibus federe Leodiensibus junctam
 spoliavit.

Hocsem
 II. 15

50 Hoc nunciato Tongrensibus cito cum armis exeuntes
 mariscalcum cum suis invadunt, quibus fugientibus maris-
 caleus capitur et Tongris captivatur. Filius vero

Hocsem.
 II. 13.

a onisit cod., add. ex Hocsemio.   *b* balivus cod.   *c* inde cod.

Hoesem. Liberti militis de Vilari, cujus domum eum adhuc esset
 11. 15. innocens a guerra Leodienses diruerant, qua de causa
 is in guerra illis se miscerat, ibidem cum mariscalco
 captus inter manus illorum qui ipsum ceperant a
 suis inimicis perimitur. 5

Hoesem. Hiis temporibus Romani, Tuseulani et Lombardi
 11. 12. concorditer Ludovicum Baioarie^a Aquisgrani Ale-
 mannie et Mediolani Lombardorum coronis coronatum
 in civitatem Romuleam conducentes dyademate impe-
 riali ipsum sublimaverunt eodem anno prescripto in 10
 die beati Silvestri, quem postea papa Johannes XXII^{us} fol. 224
 tanquam hereticum ob hoc condempnavit ipsum regno
 et imperio a patrimoniali suo ducatu Baioarie scripto pri-
 vando. In parte magna tamen regnavit in ejus adhuc
 obedientia XIII episcopi permanere dicuntur. Insuper 15
 virum religiosum de ordine Minorum in papam de
 voluntate Romanorum fecit coronari a quo Transalpina
 ecclesia regeretur.

Hoesem. Eodem anno circa idem tempus Karolus rex Francie
 11. 15. filius Philippi formosi sive pulcherrimi tereius absque 20
 liberis obiit, uxore relicta pregnante, que dum partum
 femineum edidisset (1) successit Karolo Philippus filius
 domini Karoli comitis de Valois fratris Philippi regis formosi
 predicti tanquam heres proximus.

Hoesem. Leodiensis civitas adhuc in suo errore existens sua 25
 11. 14. astutia credit suum presulem ab episcopo destituere.
 Accusatoris mendacii litteras veneno refertas conscribi faciunt

a Baioarie cod.

---

(1) Au dire de Chapeville, t. II, p. 592, la Chronique de Jean le Prêtre et la Chronique de Gembloux s'accordaient à mentionner la descendance féminine de Charles IV.

5 quas nolentes et ignaros quid contineant in testimonium
 veritatis sigillare compellunt, linguas proceces in patrem ut
 aspidis acuentes, quas una cum aliis episcopi litteris in denigra-
 tione ^a honoris ejus pape transmittere proponebant, et electis
 10 quatuor ambasiatoribus videlicet domino Johanne de Lardario
 milite, magistro Andrea advocato et clerico civitatis, Collino de
 Samsone et Wilhelmo Tumassyn datis illis litteris quibus in
 magnis pecuniarum summis civitatem Leodiensem possent
 obligare versus curiam transmiserunt. Qui Quadragesima tunc
 15 instante iter arripiunt, et per Brabantiam ac Flandriam ut
 mercatores potius tortuose vagantes a via recta versus
 Romanam curiam longe ^b aberrarunt ^c ut inimicorum
 insidias evitarent, per Tornacum in terram regis Francie
 pervenerunt. Sed ecce in quodam nemore haud longe ab
 20 oppido Sancti Quintini in Viromandia ^d insidiis positus
 capiuntur. Hujus autem captionis actores fuerunt strenuus ^e
 miles Raso de Cantumerula ^f monoculus ballivus ^g in Condrosio,
 Cono de Lonchyn, Goeswinus de Gothoncourt camerarius
 episcopi, Conrardus ejus coquus et quidam alii consanguinei
 25 mariscaldi captivi. Qui captivos suos per Hannoniam reducentes,
 uno ex eis nescio quo casu pauperiore ceteris in Hannonia
 remanente captivo, ceteros tres in Westfaliam transmiserunt
 separatos ab invicem carceribus mancipando. Hiis Leodienses
 auditis ferina ^h rabie concitati ⁱ concives et coadjutores in
 30 bello Leodii commorantes qui prefatis mariscaldi ^j consan-
 guineis attinebant in compedibus alligarunt.

Sed et amissa pecunia quam suis ambasiatoribus tradide-
 runt et residua publica jam exhausta abjuratam levare statuunt
 firmitatem. Tunc plures canonici et presbyteri timentes penas
 35 incurrere que contra dantes et levantes eandem ab olim pro-
 mulgate fuerunt cum vellent a civitate recedere capiuntur.

a denigrationem *cod.*   *b* longe curiam *cod.*   *c* aberrarint *cod.*   *d* Viro-
 mandiam *cod.*   *e* strenuus *cod.*   *f* Catumerula *cod.*   *g* balivus *cod.*
h ferme *cod.*   *i* concivitati *cod.*   *j* mariscalli *cod.*

Hocsem.
H. 14.

Tunc ecclesie secunde que civitatem fugientes Hoyum venerant pape scribunt litteras que sequuntur :

Psalm. I. 3.

Legia dudum a lege in sui primordio ^a nuncupata, nunc autem ut rebus vocabulum consonet in legis odium nomine commutato, tunc, sicut *lignum plantatum secus decursus* 5

Sap. 4. 3.

vitulamina perniciose degenerans in tantum venenosos palmites propagavit quod jamjam proch dolor, in pampinos [in ^b] inutilem videlicet clerum indigenam virus pestiferum execrabiliter derivavit. Cujus detestanda facinora, tanquam Sanctitati [vestre ^b] manifesta, et longe lateque notoria ne tedium repetita generent ^c, pertransimus, ad nova et haecenus [inaudita ^b] facinora querimoniam convertentes. 10

Sane cum sub spe pacis in ecclesiis nostris satis dubie stetissemus nuper gens perfida spoliis reverendi patris domini nostri Leodiensis episcopi et majoris ecclesie non contenta, malatoutam seu gabellam ^d, que vulgariter firmitas ^e dicitur quamquam scabini, magistri, ceterique rectores, indicare ^f illam perpetuis temporibus abjurarunt, quamquam quilibet canonicus tam majoris quam secundarum ecclesiarum in receptione sua impedire juxta formam statuti super hoc [promulgati ^b] pro posse suo firmavit proprio solempniter juramento, super vino et sale recipiendam universaliter statuerunt. Quibus pauci ecclesiarum canonici de prefate gentis germine procreati, allectis ^g quibusdam extraneis partim violentia partim malicia propria partim metu, emendo vinum et sal sub malatouta predicta dissimulando delictum tacite ymmo expresse facto consentientes, potius in premissis excommunicationis sententiam, virtute statuti communi consensu omnium tam cleri quam canonicorum per bone memorie dominum Johannem de Flandria Leodiensem episcopum promulgati et reatum ^h perjurii dampnabiliter incurrerunt ⁱ. Post quod quamplures 30

^a primordia cod.   ^b omisit cod., add. ex Hocsem.   ^c degenerent cod.
^d gabellam cod.   ^e ferimitas cod.   ^f inducere cod.   ^g allecti cod.
^h reatu cod.   ⁱ incurrendo cod.

clericos et canonicos metu penarum hujusmodi fuge remedium appetentes, comprehensos insidiis, rebus omnibus dicti magistri crudeliter spoliarunt. Quo territi plures canonici in habitu religiosorum exire compulsi sunt ne modo simili caperentur.

5 **F**ecerant namque prefati Belial filii publice proclamari quod quicumque posset ^a capere clericum recedentem, ipso et bonis suis sicut captivi servi libere possit ^b uti. Grangias ecclesiarum civitati vicinas solum propter earum exitum combusserunt. Et quod horribilius est, sub pena capitis inhibuerunt presbi-

10 **T**eris servantibus interdictum ne in festo Penthecostes nuper preterito missas cantare presumerent nisi post festum intenderent continue celebrare; et sic speciale festi privilegium et miseris a jure indultam gratiam blasphemando turpiter abjecerunt. Et licet predecessores nostri propter injurias consimiles

15 **E**t minores migratione, quam pauper civitas utpote vivens de clericis diu sustinere non potest, olim tanquam unico lumine et singulari remedio consueverint se tueri, adeoque in ultimo generali recessu cleri, cujus absentiam civitas diutius ferre non poterat, facta concordia que Pax dicitur Clericorum

20 **R**estitute sunt ecclesie libertati; in qua pace inter cetera statutum de quo supra fit mentio, clerus et populus communiter acceptarunt. **E**t tamen oves morbide gregis nostri que se prefatis inimicis ecclesie conjunxerunt premissa dissimulant et contra denuntiationem sententie quam fecit reverendus

25 **P**ater predictus, quasdam appellationes frivolas conspirantes ad invicem emiserunt; verum quia capellani collegiorum et canonici sancti Materni ^c et parve mense inherere appellationibus hujusmodi noluerunt ex eis quinquaginta duos presbyteros per prefatos inimicos ecclesie mancipari clam carceribus

50 **P**rocurarunt. Et propter premissa facinora reverendus pater predictus capitula nostra, durante discordia, transtulit, sicut de capitulo majoris ecclesie vestra Sanctitas ordinavit. Quo circa Beatitudini vestre flexis genibus supplicamus quatenus

^a possent *cod.*^b possint *cod.*^c Martini *cod.*

Hocsem. ad exilium devotissime filie vestre Leodiensis ecclesie mentis
II. 14. aciem dirigentes prefatis canonicis precipere dignemini, ut inimicos ecclesie deserant et recedant.

Cf. Hocsem. Illis diebus inter comitem Flandrie Ludovicum quem
II. 14. Brugenses ut premissum captivum tenerant et patriam suam
maxima guerra orta est, cum enim ipsum a sua prisione
liberassent sub fide prestita corporali quod eos de se
et de suis inimicis pacificaret vel ad suam prisionem
pristinam rediret. Qui minime hanc pactionem obser-
vans Philippum regem Francie cum multis nobilibus
Flandriam cum armis secum adducens in convalle de
Cassia castra metatus est ^a. Flandrenses vero in monte
de Cassia congregati et ^b cum manu valida de monte
descendentes quosdam bidarios eos opprimentes usque
infra metas papilionum fugaverunt anno Domini
MCCCXXVIII° III° die maii, rege tunc in supremo periculo
existente nisi Guillelmus comes Hannonie succurrisset eidem.
Qui cum sua cohorte circumdando Flamingos fortiter in-
pugnavit quibus mox a ceteris exercitibus pariter undique
circumcinctis omnes fere ibidem percempti sunt usque
ad numerum ut dicitur quasi decem milia, ex Franci-
genis vero circa duo milia ceciderunt. Post hec a
Brugensibus missis legatis regi Francie ad ejus
libitum se obtulerunt, sed obsidibus ab hiis complendis
acceptis rex ad propria remeavit.

Hocsem. Igitur civitas Leodii in sua pertinacia persistens,
II. 14. eodem anno Domini M°CCCXXVIII° feria III° post Penthe-
costem videlicet XXIII^a die mensis maii Leodienses Ton-
grensens et Trudonenses cum aliis sibi confederatis cum
armis et vexillis pariter a Leodio exeunt et apud Feez

a metati sunt cod.   *b* et inter lineas cod.

castrum Egidii de Cervo oppidani Hoyensis qui ipsos non
offenderat funditus diruunt. Et sequenti feria VI^a summo
diluculo magno fastu armis arreptis Hoyum properant
et Wangiam venientes, illie quasdam domos cum tilia
5 loci in quo fit pretorium scabinorum combusserunt.
Deinde suburbia oppidi versus septentrionem in loco qui
Stata^a dicitur impetunt ut in Hoyensium opprobrium
comburant. Sed incole ad propugnacula festinantes, missis
quibusdam ad oppidum pro succursu, interim viriliter se
10 defendunt. Hiis turbati Hoyenses ad arma confluunt et statim
montem versus castrum vetus ad septentrionem occupant,
ut securius ab alto excipiant inimicos. Tunc Raso de Cantu-
merula strenuus^b miles dum cum quindecim armigeris ad
inimicos illuc tenderet, obvios habuit equites triginta Leo-
225 v°. dienses cum peditibus, quibus visis calcaribus equum stimu-
lans hasta levata irruit in eosdem; ex quibus filius unus
castellani Waremmie et quidam alii ceciderunt. Sed Rasonis
equus frenum despiciens, invito sessore^c decurrens inter gar-
ciones Leodienses infauste se precipitat cum magistro, quem
20 ibidem subito peremerunt. Interim se parans episcopus et
ascenso dextrario, ad montem Arbone properat. Cui Conradus
frater ejus subsequitur ceperuntque cum adversariis
fortiter dimicare. Tandem post longum conflictum
duobus ex adversariis videlicet dominis Johanne de Hanef
25 et Amelio de Bovengnistier qui quasi due columpne totum
exercitum sustentabant pugnando viriliter interemptis, ceteri
complices velut lepores auferunt per abdita nemorum
latitando; quos insequentes nostri pedites ut pecora trucidab-
ant; de quibus preter captos usque trecenta sunt numerata
50 cadavera, de nostris dumtaxat quinque peremptis. Videns
autem episcopus motos nostrates ad cedem misericordia
motus: « Satis est, inquit, ad presens, Deus dabit eis forsitan

a Stacta *cod.*   *b* strenuus *cod.*   *c* cessore *cod.*

Hoesem. intellectum ut convertantur et vivant; quamvis enim
 II. 14. erraverint contra me homines mei sunt. » Et ita
 reliqui fuga vitam redemerunt.

Cf. Hoesem. Dum autem sic prostratis hostibus euncta sperarent
 II. 14. pacari, ecce Leodienses in maliciis indurati cum suis 5
 confederatis eodem anno, prima die mensis junii que
 tunc erat vigilia Sacramenti, sexta scilicet die post
 predicta mala que eis evenerant. in introitum de
 Arbone cum armis et vexillis congregati secus
 Waleviam pernoctantes ibidem et circumcirea plures 10
 domos combusserunt. Quod episcopus intelligens
 in diluculo crastine diei scilicet in die Sacramenti cum
 Hoyensibus et magna societate nobilium cum vexillis
 et magno apparatu armorum ab Hoyo exivit et apud
 Arbone^a profectus est. At Leodienses audientes epi- 15
 scopum jam Hoyum egressum, diviso exercitu ad
 repetendum propria singuli revertuntur. Quod presciens
 Conrardus de Marcha frater^b Adolphi episcopi cum
 trecentis equestris milicie per tres leucas celeri cursu ipsos
 persequitur et exercitum Sancti Trudonis in campis repperit 20
 adornatum in exitu Waremmie a latere quo itur
 versus Sanctum Trudonem quo, primo congressu fuga
 lapso, ultra centum gladio ceciderunt, et eirea XXX captis
 ceteri fugientes transvadendo quemdam rivum in predicto
 castro Waremmie proximo se salvarunt. Acceptis igitur 25
 spoliis gens episcopi eodem die Hoyum cum gaudio
 est regressa uno solo ex suis tantum amisso.

Johan. Pr. Eodem anno dux Brabancie Johannes circa initium mensis^c
 ap. Chapeav. t. II. p. 401.

^a Arbone cum signo abbreviationis deleto *cod.*   ^b fratri *cod.*   ^c omisit
 Chap.

augusti ^a castrum Falconis montis ^b per mensem et ^c amplius ^d ineassum ^d obsedit. Circa tempus obsidionis hujus castrum Leodienses

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II, p. 401.

videntes quod suos adversarios in corporibus ledere non
5 valebant ad suarum domorum excidia se convertunt et
plures turres in confinio Hasbanie solo adequarunt ^e (1)
videlicet in villis de Warouz, de Velerouz et de Obor.

Hocsem.
II. 14.

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II, p. 401.

Hocsem.
II. 14.

Insuper castrum de Herres diruerunt et turrim de
Landri combusserunt. Deinde turris de Harduemon ab
10 eis obsessa ipsis redditur et solo adequatur. Et
audientes Philippum regem Francie noviter coronatum qui
dum regina, relicta scilicet Karoli regis defuncti, partum
femineum edidisset in regnum successerat conqueruntur
eidem quod in regno suo episcopus Leodiensis ambaciatores
15 eorum capi fecerat et abduci. Tunc rex episcopo misit litteras
scribens qualiter talem injuriam oculis non poterat conui-
ventibus pertransire, mandans episcopo quod malefactores sibi
captos transmitteret. Cui vice versa episcopo alias res-
cripsit litteras tenorem hunc continentes : Excellentis-
20 simo, etc. Excusationis verba faciliter invenit, cujus mens
objecti criminis est ignara. Litteris regie majestatis non sine
stupore nuper acceptis que super captione quorundam nun-
tiorum civitatis Leodiensis infra limites regni vestri meam
videntur innocentiam suggillare, quia quoad presens respon-
25 sionem plenam non expetunt, regie Serenitati notifico quod ad

a Eodem anno circa initium augusti Johannes Brabantie dux *Chap.* *b* Falconis montis obsedit quasi per *Chap.* *c* omisit *Chap.* *d* amplius illic sedens, nihil egit : Quare Brabantiam remeavit. Circa tempus *Chap.* *e* solo adequarunt plures turres in confinio Hasbanie *Chap.*

---

(1) En terminant cette citation Chapeville, t. II, p. 401 remarque que la notice de Jean le Prêtre était pour le reste conforme à celle d'Hocsem.

Hoesem. diem mihi prefixam comparere sufficienter intendo et me
 II. 14. totaliter ^a super omnibus excusare, quod merito contentari
 debeat ^b Celsitudo regalis.

Hoesem. Videns autem episcopus quod terra sua taliter devastatur,
 II. 15. anxius querit vias quibus adversariorum improbitas retun- 5
 datur, auxilium flagitat amicorum. Et pro suffragio de
 consensu capituli Meehliniam obligat comiti Gelrie pro duo-
 decim millibus florenorum, et diversos nuntios ad consangui-
 neos suos in Alemanniam destinat obtestantes eosdem ut
 prefixo tempore in armis veniant ad succursum. Interim ad 10
 providendum exercitui obligavit se capitulum pro octo mil-
 libus florenorum.

Hoesem. Interim quoque Leodienses omnes bannitos ad civitatem fol. 22
 II. 15. revocant, stipendiarios conducunt, domos illis eanonicorum ad
 inhabitandum assignant, hostia fenestraque pariter combu- 15
 runtur, plumbum canalium, vitree, ferramenta, inventa domo-
 rum suppellectilia rapiuntur, et viridaria destruuntur et
 predatur annona.

Hoesem. Hiis decursis, prefixa die, Gelrie, Juliacensis, de Marea et
 II. 15. de Montibus comites et multi nobiles circa Harle et Alke 20
 castra metantes cum suis exercitibus advenerunt, quibus
 etiam dominus de Cuue et aliqui nobiles de Brabantia se
 junxerunt ad obsidionem Tongrensium se parantes. Quorum
 Leodienses prescientes adventum, in hoc armorum indu- 25
 stria non abusi, anno Domini M^oCCCXXVIII^o, VII° kalendas
 octobris priusquam ^c exercitus nostri se conjungere potuissent,
 exercitum comitis Gelrie animose nimis invadunt, quorum
 Gelrenses sustinere primum impetum non valentes terga ver-
 terunt hostibus fugiendo. Quod cum celeriter episcopo
 nuntiatur quasi furibundus ascenso dextrario vix armis cor- 30
 pori aptatis cum paucis in hostes irruit, quidquid habens
 obviam ^d detruncando. Leodiensibus vero animose diu repu-

^a taliter *Chap.*   ^b condebeat temptari *cod.*   ^c postquam *cod.*   ^d obvium
cod.

gnantibus tandem reversi Gelrenses resumptis animis ceteris
 recenter accrescunt, et facta cede magna Leodiensium et Ton-
 grensium fere oclingentorum virorum exceptis captis,
 multo tamen plures indubie corruissent nisi super-
 3 venientis ^a noctis latibulum ^b fugiendi remedium prebuisset.
 Unde versus de tribus bellis :

Hoesem.
 II 15.

MC ter X bis V tres tu Legia mortua putres (1),
 Aree bona sena tibi maii luce novena,
 Septembri mense sub V luce vix ^c eadis ense.
 10 Cum Tongro flenti, Trudo, luce ruis Saeramenti,
 Que fuit, ut resonas, junii quarto sita ^d nonas.

Superbia Leodiensium cum eorum auxiliis itaque
 diruta episcopus figens circa Tungrim sua tentoria
 dixit ex suis inimicis incontinenti se vindicare et
 15 forefacta patrie corrigere. Et ad mandata episcopi
 adveniente exercitu Hoyensi et banno de Bullione cum ceteris
 quibus poterat episcopus imperare Tungrenses obsidione
 vallavit eum essent pro parte Leodiensium, prout
 patebat; nam non minima quantitas ex eis occisa fuerat
 20 in bello eum Leodiensibus, et adhuc ut superstites
 deleret eos episcopus obsedit. Comes vero Gelrensis
 audiens Hoyenses appropinquare cassis episcopi precibus
 noluit remanere, sed contra jus bellicum in prejudicium et
 contra voluntatem episcopi electos abduxit cetuaginta
 25 captivos, ab illis postmodum thesaurum non modicum
 extorquendo. Tongris itaque obsessa Raso de Greis
 miles, mariscaleus exercitus episcopi factus, per

Hoesem.
 II 15.

a superveniente *cod.*   *b* latibulo *cod.*   *c* vix X *cod.*   *d* sito *cod.*

(1) Pour retrouver la mesure régulière de ces vers léonins il faut transformer le chiffre V en U. *U tres* rime ainsi avec *putres*.

Hasbaniam cum paucis sociis ubi volebat procedebat, villas contrariorum episcopi domos ac turres comburendo, nec erat qui ei resisteret, quia Hasbani omnia relinquentes salva tantum sibi vita ubi poterant fugerunt.

Hocsem,
II 15.

Tunc coram Tungris machine fabricantur quibus parant oppidum expugnare. Sed Tongrenses portas suas intrinsecus terra et lapidibus obturarunt. Hoyenses vero jacebant in castris totaliter ociosi, nolentes insultum facere neque de nocte excubias aliquas agere vice sua.

Principes autem attediati festinantes episcopum quasi constringunt ad pacem. Et tractatu habito apud Hurle, in grosso fit concordia [ita^a] quod ordinatio abbatis Sancti Nychasii rata maneret et Leodienses pro injuriis et dampnis quinquaginta milia librarum Turonensium episcopo repensarent et sic circa octavum diem postquam Tongrim obsederant episcopus recessit obsidione soluta.

Ipsa autem die discessionis a dicta obsidione Dyonenses cum essent pro parte Leodiensium combusserunt in Condrosio circa XI villas cum castro et ecclesia sancte Agathe de Hubines pro Cennacensibus, quorum oppidum gens dietarum villarum contra impetum Dyonensium observabat, qui Cennacenses ideo exosi a Dyonensibus cum nollent se intrmittere de guerra nec eos juvare contra episcopum.

Eodem anno Johaunes dux Brabantie videns quia rex Boemie filius matertere sue negotium protelaret ac de anno in annum differret, nec sententiam ab eo requisitus promulgare vellet quam supra se jam anno Domini M°CCCXXVII° pronuntiandam receperat,

postquam idem dux castrum Falconismontis per IX ebdomadas obsederat, quin ymmo per nuntium ipsum diffidavit, cui et dux silere remandans diffidavit et ipsum. Et transacta hyeme circa initium marcii
 5 congregato exercitu transivit Mosam et obsedit illud firmissimum castrum Falconismontis anno Domini M^oCCCXXIX^o. Quod dum incessabiliter impugnaret illi lassatis viribus et animis fatigati castrum ipsum
 26 v°. dicto duci salvis suis corporibus reddiderunt. Quod
 10 castrum mox dux ne aliquod desiderium revertendi illuc haberetur cum tota villa destruxit eodem anno nona die maii, et receptis homagiis ab habitatoribus ejusdem terre Brabantiam recessit.

Circa idem tempus solvit prefatus dux Bra-
 15 bantie comiti de Montibus summam pecunie quam avus ejus olim repromiserat patri dicti comitis dare pro ducatu Lemburgensi quem ei emerat, quod minime fecit, neque filius ejus, pater dicti ducis. Iste ergo dux fecit quod avus suus strenuus ^a
 20 Johannes primus ad effectum non deduxerat, qui predictum castrum obsederat XI ebdomadis ^b post
 illud famosum et insigne bellum ac triumphum quem ante castrum de Wourone temporibus suis anno Domini M^oCC^oLXXXVIII^o habuerat, in quo, ut illi^c
 25 predictum est, ex parte comitis Gelrie ejus adversarii duo milia et quingenti preter captos ceciderunt, inter quos comes Luceburgensis et Waleranus frater suus simul ceciderunt, comes Gelrie ac archiepiscopus Colo-
 niensis cum multis nobilibus ac aliis cathenis et vinculis

Hoesem.
 l. 16.

^a strenuus *cod.*   ^b ebdomadibus. Ille namque post *cod.*

Hoesem.
l. 16.

quas in perniciem ducis paraverant constringuntur, et solus Waleranus de Falconemonte de principibus fuge compendio liberatur, et dux cum suis captivis ad propria cum gaudio remeavit. Cum vero idem Waleranus qui in bello prefato manus ducis, ut premititur, solus evaserat adhuc eidem 5 rebellaret, circa augustum ipse dux castrum suum Falcomontis obsedit. Sed et Ysabella Flandrie comitissa, soror dudum comitis Luceburgensis in bello sicut premititur contra ducem interfecti, terre dotis sue Namurensis dominum de Falcomonte prefecit ut per hoc ducem gravius infestaret. 10 Qui cum valida manu terram ducis invaderet dominus de Melyn cum gente quam de remanentibus in Brabantia potuit congregare cum domino de Falcomonte congregitur et interficitur ab eodem. Dux vero timens de periculo terre sue rediit obsidione soluta. Demum inter filium comitis Luce- 15 burgensis Henricum qui fuit postmodum imperator et filiam ducis facto matrimonio pax firmatur de quo postmodum procreatur Johannes rex Bohemie de quo supra, etc. Ab illa autem obsidione usque ad istam destructionem fluxerunt anni XL^a et menses septem. 20

Redeamus jam ad propositum. Cum confirmatio pacis ante Tungrim ordinate inter episcopum et Leodienses nimis protelaretur, uno concilio ordinatum est a canonicis omnium ecclesiarum ut oppidum Hoyense sit locus residentie; quare si quis canonicus 25 non maneret in Hoyo, absens esset ab ejus ecclesia. Insuper quod quelibet ecclesia, secundum quod res ei competeret, pro negotiis suis faceret suum capitulum in ecclesia fratrum Minorum. Itaque canonici, ad invicem univoces effecti, cum Leodienses a thesaurariis claves et a grenariis blada ecclesiastica urbis 30

rapuissent, domos canonicorum absentium per claustra violassent, et horrea ecclesiarum per villas campestris concremassent, bona eorum levantes, sua dampna civitati repetebant. Quare, eodem anno, murmur
 5 magnum odio commixtum ortum est inter canonicos et concives. Videntes autem Dyonenses quod Leodienses ita destituti essent quod non poterant sibi necque suis auxiliatoribus subvenire, consilio usi, episcopo mediante summa ^a pecunie quam repromi-
 10 serunt ei dare pacificati sunt; sed et castrum de Hubines cum ecclesia sancte Agathe que cremaverunt suis sumptibus restruuntur. Similiter Tungrenses Trudonenses et Fossenses cum episcopo pacificantur, et ita soli Leodienses relictis sunt in guerra.

15 Eodem anno circa Epyphaniam Domini cum Johannes comes Namurcensis filius Guidonis comitis Flandrie exiret a civitate Parisiensi, ingens infirmitas eum subrepat. Quare morbo cogente mox ipse regressus Parisius decidens in lectum obiit, et Johannes
 20 ejus filius successit in dictum comitatum.

Cum de pace Leodiensi reformanda quidam fideles ex parte episcopi et canonicorum urbis et alii ex parte Leodiensium electi pluries in abbacia Flonensi de pace tractassent, et pax super quibusdam rationi-
 25 bus prolongaretur, tandem pax ab eis hoc modo pronuntiatur. 1° clerus gaudeat in urbe ex sua libertate sicut temporibus antiquis consuevit. 2° Leodienses nullatenus manus apponant ad weriscappia urbis

a summam cod.

cum intersit episcopo ex eis gaudere. 3° amplius
 non fiat communitas seu sedicio in urbe nec aliquis
 temerarius ausus sit pulsare campanam nisi ex licentia
 episcopi. 4° solummodo magistri, scabini, jurati, una
 cum capitulo gubernent urbem; ad justicias autem 5
 episcopi nullus manus apponat nisi gerentes vices
 ejus. 5° presbiteri qui interdicto urbis celebraverunt fol. 22
 sint privati omnibus suis beneficiis ecclesiasticis.
 6° civitas dabit pro sublatis et dampnis restituendis
 episcopo canonicis et nobilibus Hasbanorum existen- 10
 tibus pro parte episcopi usque ad summam LX milium
 librarum cum sex centum libris monete currentis et
 ob hoc episcopus accipiet super se homicidia et
 incendia utriusque partis facta guerra precedente.
 Quam pronuntiationem pacis communitas amaritu- 15
 dine oppressa audiens dixit : « Heu ! civitas in magna
 paupertate lapsa est. Nam ditiores in bello facto
 secus Hurle et Alk capti a suis diviciis omnino
 spoliati sunt. Eciam major pars populi vivebat ex
 canonicis et curiis officialis et archidyaconorum et ex 20
 suis hospiciis pace in urbe regnante. Necessitate ergo
 cogente oportet canonicos et curias redire vel civitas
 quasi vacua populo ex eadem fugiente relinquetur, et
 cum redierint levetur exactio rerum venalium usque
 quo summa tante pecunie sit persoluta, aliter non 25
 potest fieri nichil lueri veri, et quidquid^a lucri partiti^b
 fuimus guerra longo tempore ducta devoravit. » Talis
 est responsio urbis. Episcopus autem et canonici hoc
 audientes dicebant : « Nequaquam hoc posse fieri, quia

a quitquid cod.   b parti cod.

si exactio rerum venalium levaretur ^a in urbe omnes parjuri essemus. Verum cum tempore Henrici Gelrensis Leodiensis episcopi actum et ordinatum ab episcopo et canonicis omnium ecclesiarum fuerit et a papa et a rege Alemannie confirmatum quod deinceps usque in evum exactio rerum venalium in urbe non levaretur preter ex cervisia (1), et ob hoc ex tunc et inde est consuetum jurare novis episcopis et canonicis subvenientibus urbem in sacramento suarum possessionum quod ad hoc se non consentirent ut talis exactio levaretur, alia via queratur, hoc non potest fieri. » Hoc dicebant canonici. Tandem considerantes paupertatem urbis et episcopum irretitum infinitis debitis ratione guerre et obligatum capitulo consentiente, dampna quibusdam nobilibus a Leodiensibus facta cum stetissent cum episcopo in guerra, consilio usi miserunt nuntios versus curiam Romanam qui impetrarent a summo pontifice dispensationem hujusmodi sacramenti. Quare in dicta civitate est concessum levare dictam exactionem rerum venalium usque quo predicta summa pecunie plenarie sit persoluta (2). Itaque pace confirmata ^b (3) canonici regressi sunt in urbem et organa resumpta anno Domini M^oCCCXXX^o, in divisione apostolorum; sed curie officialis et archidya-

Cf. Hocsem.
II. 15.

a levavaretur *cod.*   *b* commirfata *cod.*

(1) Voy. ci-devant, p. 198.

(2) Voy. l'article 6 de la paix de Flone (1er juin 1330), POLAIN et BORMANS, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1re sér., p. 205.

(3) Voy. la paix de Flone, POLAIN et BORMANS, *loc. cit.*, pp. 200-209.

conorum adhuc quibusdam rationibus remanserunt Hoy usque ad solemnitatem omnium sanctorum proximo venturam.

Eodem anno in crastino divisionis apostolorum, quasi hora nona diei artificialis sed naturalis quasi tredecima, fit eclipsis solis (1).

Johannes junior comes Namurensis precibus sui patris morientis inclinatus eodem anno Domini predicto cum Guidone ejus fratre transfretavit, et ambo fratres propter Deum et pro anima patris eorum peregre profecti visitaverunt sepulchrum Domini nostri, et in eodem loco tunc fuerunt novi milites effecti a nobili milite Waltero advocato Hoyensi, qui propter Deum peregre illic cum eis profectus erat

Cf. Hoeseu.
II. 12

Cum Romani in sua civitate statuissent papam ymmo verius antipapam, cum contra jus Johannis pape regeret Transalpinam ecclesiam et ob hoc ab ore Johannis quotidie sedentis in consistorio in Avinione coram cardinalibus idem antipapa cum suis fautoribus anathematisabatur, quod antipapa intelligens cum esset vir satis religiosus multum tristatur, sciens ista que faciebat esse illicita, sed detentus et coactus a Romanis timore mortis hoc agebat. Ideo Johanni pape clam ista nunciavit eum consulens quid ageret, si subiret martirium; papa vero ei rescripsit nequaquam mortem subire, sed cum fuerit

---

(1) Cette éclipse eut lieu le 16 juillet 1330 à 5 heures de l'après-midi (mérid. de Paris). Voy. *L'art de vérifier les dates*, t. I, p. 354.

tempus opportunum ^a quod ex eorum manibus fugere
 posset secure, veniret ad eum quia omnia ei indulgeret.
 Quod antipapa intelligens se sublatus est a Romanis,
 et latitans veniens apud Avinionem, semetipsum in sua
 5 persona Johanni pape presentavit anno dominice
 incarnationis predicto. Inceps capistro circumligato
 collo ejus consistorium intrans, papa et cardinalibus
 illic consedentibus, pedibus dicti pape mox se devolvit
 ei supplicans veniam. Qui papa illico totum factum
 10 ei indulsit absolvens eum ab omni anathemate.

Ludovico eciam Baioarie a Romanis dyademate et
 Lombardis corona coronato cum idem Ludovicus
 invenisset urbes Transalpinas instabiles, videlicet una
 die pro sua parte et altera contra ipsum, timuit cum
 15 minime fultus esset ex nobilibus Alemannie; quare
 eodem anno Domini prescripto clam versus Baioariam
 227 v°. regressus est. Itaque Romani et Lombardi sunt
 destituti ab omnibus que operati fuerant.

Cum in civitate Leodiensi esset quidam pelliparius
 20 dictus Petrus Andricas, homo capitosus et eloquens, cujus Cf. Hocsem
 astutia omnibus aliis postpositis ejus consilio et II. 16.
 judicio tempore litis pendentis inter episcopum et
 Leodienses civitas regebatur, ymmo verius abutebatur,
 hic actu nefario attraxerat in civitate maximam
 25 multitudinem que, Deo et omni jure seu fas post-
 positis, nutu suo parata erat ad delendum quecumque
 valeret, confundens quicquid poterat illos de Warouz,
 cum omnino staret pro illis de Awans, quod patuit
 dicta guerra pendente. Pace eciam reformata justicias

^a oportunum *cod.*

episcopi multum in civitate impediēbat, faciens commotiones seu seditiones contra villicum de nocte civitatem excubantem, cum fortuito aliquem parentele de Awans ultra metam pulsationis campane sibi obviantem caperet, a manibus seu prisione villici vi rapiebat. Quare in hiis commotionibus clerus de novo in civitatem regressus multum se timebat. Inter hec accidit ex ipso conquestum fuisse de treugis fractis. Episcopus vero considerans quod pax non posset leniter in civitate regnare nisi fomes tantarum commotionum fuisset ab eo extirpatus precepit ipsum proseribi. Cum autem quadam die super hiis a justicia episcopi tractaretur nuntiatum est illi, qui furore repletus coacervavit syeharios seu satellites sibi faventes eisque enarravit hujus rei factionem. Qui mox conjurantes in mortem scabinorum existentium ex parentela illorum de Warouz clam capiunt arma. Et ecce res nuntiata scabinis predictis; illico exeunt ex urbe sicuti potuerunt, conquerentes super hiis episcopo. Quo audito episcopus magno exercitu tam de terra sua^b quam suorum consanguineorum et amicorum de Brabantia, Hannonia, Loscensi, Juliacensi, de Montibus quasi ad numerum quatuor milium congregato, venit apud Votemmiā juxta Leodium, ubi coram scabinis ibidem ad judicium adunatis dictum Petrum et secum accusatos numero XXXIX fecit ad judicium evocari, anno Domini M°CCCXXXI°, in crastino sancti Servacii, hoc est XIII^a die maii, tunc III^a feria ante Penthecostem; qui cum ad diem

Hoesem.
II. 16.

^a precepitque *cod.*   ^b de terra terra sua *cod.*

comparere non auderent auditis testibus sententialiter abjudicantur et honore privantur; qui versus Namurcum subito profugerunt postquam in urbe eodem die proclamati fuerant a preconibus ab eodem sole lucente exire.

Hoesem.
II. 16.

8 Unus vero eorum tardans exire ab urbe usque ad diem crastinum obviatus juxta Jumepe a justicia episcopi est captus et equis distractus et appositus supra rotam. [Cetera autem plebs urbis ista videns magis
10 timuit et licet pro talibus et tantis mesta et turbata fuisset et multa dixisset tandem conticuit plus obediens episcopo et ejus
10 justiciis neenon et capitulo Leodiensi quam prius (1).]

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II, p. 407.

Adhec ^a episcopus postquam jam annis sex civitatem exiverat non est reversus ad illam sed extra civitatem ^b omnes tractatus tam cum civibus quam capitulo faciebat.

Hoesem.
II. 16.

15 Quidam armiger dictus Robertus de Glimmes ^c pro quodam forefacto fugiens dominum suum ducem exiens de ^d Brabantia venit apud Sanctum Trudonem, qui in dicto oppido oppidanus
receptus institutus est loco advocati. Cum autem alter vir profugus a Brabantia multum a duce exosus eeciam ^e oppidanus
20 factus in dicto ^f maneret, dux mandavit Roberto si dictum virum ei reddere valeret, quod omne forefactum ratione qua ^g a terra sua exierat quittaret, et ei amicus deinceps efficeretur. Quare cum dictus Robertus dictum hominem clam duei reddidisset
25 mox seditio plebis insurgit in Robertum, sed non audens ipsam

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II.
pp. 410-411

^a adhuc cod.   ^b sed omnes extra civitatem omnes cod.   ^c Glumes Chap.
^d a Chap.   ^e ejus Chap.   ^f in dicto oppido Chap.   ^g ejuj Chap.

---

(1) La note suivante de Chapeaville, t. II, p. 406, justifie l'intercalation à cette place du passage précité de Jean le Prêtre : *De seditioso hoc Andrica, ejus cum confederatis proscriptione et uno ex eis supplicio affecto et rote imposito meminere Chronicum Gemblacense et Johannes Presbyter qui inter alia fructuum executionis his verbis refert : Cetera, etc. (lig. 8 à 11).*

Johan. Pr. prestolari refugit Brabantiam ^a. Trudonenses autem fecerunt
 ap. Chapeav. ipsum Robertum a suis seabinis proscribi; quod Robertus duci
 I. II. est conquestus, qui mandavit seabinis ut proscriptionem in
 pp. 410-411. Robertum factam revocarent; quos ^b recusantes hoc agere dux
 despecte habuit, quare mox favit ipsi Roberto exitus et reditus 5
 Brabantie. Robertus igitur ex refugio ^c Brabantie securus, qui-
 busdam consodalibus ^d secum acceptis, quasi quotidie super
 Trudonenses predatus est eis multa damna faciens. Accidit au-
 tem eum quodam die in circuitu Sancti Trudonis predatus esset
 et predando quosdam oppidanos occidisset, clamor in oppido 10
 factus est, et ecce Trudonenses eum armis et vexillis a sua villa
 exeuntes ipsum Robertum usque villam de Lewis ^e inseculi sunt,
 in qua mox eum sua complice ab oppidanis est receptus. Quod
 Trudonenses percipientes dixerunt hoc factum esse illorum
 de Lewis ^e cum malefactores infra suos muros recepissent. 15
 Quare mox ex suis securibus et ascis licis de Lewis ^e seisis ^g
 in Sanctum Trudonem sunt regressi. Quod factum dux intelli-
 gens mox etiam ^h memorie reducens pacem annis preteritis inter
 Trudonenses et illos de Lewis ^e hoc modo factam quod quicum-
 que ipsorum prius pacem infringeret incidere in penam sex 20
 milium marcharum persolvendarum ⁱ parti adverse que
 pacem teneret, quam penam dux Trudonensibus ^j repetebat; sed
 e converso Trudonenses dicebant illos de Lewis ^e in dictam
 penam incurrisse quia prius pacem infregerant sustinendo fol. 22
 satellites et vespiliones eum spoliis super suos oppidanos 25
 predatis. Requirebant ergo Trudonenses auxilium episcopi et
 bonarum villarum totius episcopatus. Adolphus vero episcopus
 dicens Trudonenses habere jus in causa ^k sustinebat partem
 eorum, parvipendens verba ducis, dicens ipso audiente quod
 Trudonensium rationem ut eorum dominus eum eis defenderet. 30
 Hoc tempore dominus Robertus de Attrabato post regem

Hocsem.
 II. 17.

a fugit in Brabantiam *Chap.*   *b* qui *cod.*, et *Chap.*   *c* refugis *Chap.*
d sodalibus *Chap.*   *e* Liewis *Chap.*   *f* ipsorum *Chap.*   *g* seiscis *Chap.*
h est *cod.*   *i* omisit *Chap.*   *j* a Trudonensibus *Chap.*

Francie totius regni supremus quasdam litteras produxit ^a sigillo comitis Atrabatensis fratris sui in Flandria prius interfecti et regis, ut apparebat prima facie, sigillatas quibus quod seu ex donatione comitis Atrabatensis predicti seu
 5 ex pacto post mortem comitisse idem Robertus deberet in dicto comitatu succedere continebatur ^b. Quibus inspectis a rege, proclamante Roberto, filius dueis Burgundie frater regine Francie et comes Atrabatensis ad iudicium evocatur; et quia nunquam de hoc quidquid auditum fuerat, suspectum hoc ab
 10 omnibus habebatur. At regina pro fratre suo nocturnis apud regem oeciis insistente, rex inducitur ad perserutandum attentius veritatem. Et vocato Roberto coram rege et causarum regionis auditoribus, ab ipso queritur an in iudicio illis litteris uti velit; qui communicato consilio suorum respon-
 15 dit quod eis uti vellet pro talibus quales essent quia ipsas non procuraverat sigillari sed ab alio sibi presentate fuerunt et sic amplius suspicionis materia cumulatur. Tandem examinatione legitima ^c precedente jam dietas litteras iudices pronuntiant esse falsas. Denique ad regis pervenit auditum
 20 quod quedam mulier nobilis et formosa que fuerat magistri Theoderici comitisse Atrabatensis consiliiarii et totius ejus gubernatoris concubina prelibatas litteras fabricasset. Quam cum rex captivasset promisit eidem quod si de hoc facto veritatem diceret, remitteret sibi penam. Tunc illa confessa fuisse
 25 dicitur coram rege quod cum prefatus magister Theodericus qui postmodum fuit episcopus Atrabatensis, multas haberet penes se litteras diversorum contractuum sigillo regis et dieti comitis Atrabatensis in Flandria mortui sigillatas, quibus ingeniose subtractis eadem novis litteris ad voluntatem
 30 jam dieti Roberti confectis ipsa subtilius applicavit. Cum erine namque quodam liquore peruncto sigillum inter ceram secabat et cartam et tunc caude nove littere sigilli partes

^a litteras produxit litteras *cod.*   ^b continentes *cod.*   ^c legitima *cod.*

Hoem. II. 17.

applicans ab una parte liquecens igniculo rejungebat, et ne hoc finxisse videretur subtilitatem hanc pluries coram rege dicitur ostendisse. Tunc idem Robertus ad iudicium evocatur, sed ab amico premonitus dedit fugam et venit Namurcum. Sed comes Namurensis cum hoc a nuntiis regis didicisset non est ausus dictum Robertum ejus avunculum contra regis imperium amplius secum detinere; quare ipse Robertus ad Brabantiam se transtulit apud ducem. Cui cum rex mandasset ne in terra sua ejus reciperet inimicum, dux regis parvipendens mandatum, maxime quia ipse feudarius suus non esset, cognatum suum quem in fide susceperat secum detinuit. Hac occasione annuente rege Francorum rex Boemie, archiepiscopus Coloniensis, episcopus Leodiensis, Comes Gelric, comes Juliaccensis frater archiepiscopi Coloniensis supradicti, comes Barrensis, comes de Eu connestabularius regis Francie, comes Namurensis, comes Losensis, dominus Johannes de Beaumont frater comitis Hannonie, dominus de Faleomonte et plures alii ducem Brabantie unanimiter diffidarunt, cum tamen pene omnes fuissent ipsius ducis propinqui et consanguinei. Nam rex Boemie filius fuit matertere sue, sed et dux Barrensis filius amite sue, archiepiscopus et frater suus comes Juliaccensis et comes Namurensis attinebat sibi in tertio gradu, et ita de aliis nunquam a duce exacerbatis nisi tantum ex illa causa quod dux regem ipsorum dominum offendisset. Qui omnes, excepto archiepiscopo et comite Barrensi, apud Fehe villam episcopi cum bonarum villarum consilio tractatu habito, cum multitudine armatorum Hannutum villam ducis cum quibusdam aliis circumjacentibus combusserunt anno Domini M° CCCXXXII°, IX° kalendas

maii. Deinde usi consilio miserunt apud Sanctum
 Trudonem comitem Suessionis et Guidonem fratrem
 Johannis comitis Namurensis cum exercitu ut
 introitum nostre patrie tuerentur contra impetum
 5 inimicorum; residuus vero eorum exercitus eodem
 die recessit ad propria. Eo tempore Adolphus noster
 episcopus cum prefatis dominis primum intravit urbem
 Leodiensem quam jam lapso septennio non intraverat
 scilicet VI° kalendas maii, dominica in octava Pasche, ubi
 10 a clero et civibus cum magna gloria et honore est
 receptus. Et exercitum a civitate postulans quod petiit
 impetravit.

Hocsem.
 II. 17.

Quarta vero die mensis maii subsequentis prefati principes
 adjuncto sibi Barrensi comite Leodium revertuntur, et
 15 sexta die mensis ejusdem Leodio cum exercitu egressi
 versus Heilecines se direxerunt ubi dux eum sua acie
 se tenebat et fixerunt sua tentoria ita quod quidam
 nostrorum plano aspectu poterant videre exercitum
 228 v°. Brabantinorum; sed fluvius Jacie medius erat inter
 20 eos, de quo omnes pontes diruti erant. Fuerunt autem
 in nostra acie, prout dicebatur, viri ad numerum
 centum milia tam peditum quam equitum et amplius,
 inter quos Johannes Bohemie, Adolphus noster
 episcopus cum reliquis prenominatis principibus et
 25 quingentis militibus et amplius dicuntur affuisse. Et
 licet exercitus ducis fuisset multo majoris quantitatis,
 forte non fultus tantis nobilibus, tamen in suis tento-
 riis quievit nec nostros assaltus est. Sed cum cadente
 jugiter pluvia, equis luto et frigore fatigatis, lente bellatoribus
 30 victualia sequerentur, ecce comes Hannonie ac Hollan-
 die jacens in biga cum infirmaretur venit ad eos

Hocsem.
 II. 17.

tractans de pace; sed cum perciperet quod pax non
 posset fieri in continenti tandem fecit quod pax fuit
 posita in arbitrio regis Francie, et ita treugis datis ac
 ab utraque parte pollicitis, unusquisque nil aliud
 agens remeat ad propria. Eadem vero hora qua de
 pace tractabatur Robertus Atrabatensis se sublatus
 est ab acie ducis ubi erat et profusus secessit alias.
 Exereitu vero regresso mox nostri principes seces-
 serunt Compendium ubi rex tunc erat. Inde usi
 consilio noster episcopus pro se suaque ecclesia et
 Trudonenses necnon et alii tradiderunt regi suas
 petitiones, sperantes cum pax esset in ejus arbitrio
 rehabere plenarie quicquid duci objecerant contra-
 dictorie. Sed duce ad mandatum regis illic adventato
 inter hoc intervallum temporis quod de pace tracta-
 batur rex per aliquos adulatores inductus nichil de
 pace egit, sed causam protelando dixit quod de peti-
 tionibus utriusque partis se informaret et pacem in
 festo sancti Mychaelis archangeli proximo venturo
 pronuntiaret. Treugas autem inter eos prolongabat
 usque ad octavas nativitatis beati Johannis Baptiste
 venturas a anno Domini M°CCCXXXIII°. Itaque
 quisque principum nostrorum redit ad propria, a
 proposito ac spe sua cassatus. Per intervallum autem
 hujus temporis, ratione matrimonii quod rex inten-
 debat facere de filia sua cum filio ducis, idem dux
 pacificatus et multum familiaris effectus est regi.
 Postea confirmatum est matrimonium inter eos, quare

Cf. Hoesem.
 II. 17.

Cf. Hoesem.
 II. 17.

rex consilio abusus iterum distulit pronuntiationem pacis quam debebat proferre de duce a^a prenomi- natis primatibus, magis attendens ad ducem quam ad illos.

3 Inde circa festum omnium sanctorum in episco- patu Leodiensi ratione hujus guerre contra ducem Brabantie necnon pro infinitis debitis de quibus episcopatus erat obligatus pro guerris preteritis, ad petitionem episcopi, consilio ecelesiarum Leodien- 10 sium, militum ac bonarum villarum totius patrie, levata est ingens exactio per omnes villas totius episcopatus, ita quod quelibet villa tam bona quam alia persolvit suum symbolum. De qua quidem pecunia episcopus et capitulum concesserunt Ludo- 15 vico comiti Losensi supra terram de Florines XV mille libras argenti.

Circa idem tempus cum mota esset contentio inter comitem Hannonie et ducem Brabantie pro pena eentum milium librarum in qua dux incurrerat pro 20 eo quod irritum fecerat matrimonium de manu sua facere repromissum et sub pena tante summe pecunie de suo filio cum filia predicti comitis, alterum matrimonii pactum faciens de eodem suo filio cum filia Philippi regis Francie, quam penam idem comes 25 repetebat et dux solvere contradicebat, ideo ipse comes cum prefatis principibus contra ducem confederatur. Quod rex Francie intelligens statuit diem pacis de confederatis contra ducem inter Herkes et

Harlem anno Domini prescripto feria III^a post Letare ubi pax minime viguit. Ideo iterum statuta est alia dies pacis anno Domini M°CCCXXXIII° feria III^a post octavas Pasche Meehlinie, que pax eciam tune fieri non potuit quia rex in hiis duobus diebus pacis presens non interfuit, sed tractatio fiebat per suos nuntios, et ideo iterum statuitur dies pacis apud 5
 Cf. Hoeseem. Cameraacum die XVIII^a maii ubi rex primo dixit quod 10
 II. 17. confederatio facta inter prenomatos principes deinceps sit nulla; inde usque ad nativitatem Domini proximo venturam prolongabat treugas inter eos et interim pronuntiaret dicta pacis.

Hiis diebus Aquisgrani ignis a domo cuiusdam civis transiliens plusquam quingentas domos consumpsit, inter quas domus fratrum Minorum edacibus hujus incendiarii [flammis ^a] devorata est. 15

Eodem mense comes Juliacensis obsedit castrum Montisgaudii, quod cum ita grave esset ut haberi non posset nisi defensores premerentur angustia famis, fecit idem comes in exitu vic castrum plures phalas ligneas ut tueatur ne annona in castrum deferatur; quod Waleranus de Falconemonte dominus dicti castrum intelligens secum quodam die magnam miliciam ut dietas phalas expugnaret duxit, in quarum assaltu ecce quidam architenens arrecto arcu appetit 20
 Waleranum sagitta toxicata, qui frontem dicti Walerani inter oculos et cabillam ^b transfixit; qua mox sagitta a fronte extracta ^c obiit. fol. 229 r

a omisit cod.*b* cabilem cod.*c* extracto cod.

Eodem anno in crastino nativitatis beati **Johannis Baptiste** circa vesperam cum tunc tonitrua et fulgura fierent calore temporis ecce ignis vehemens descendens de celo cecidit super aulam castrum de Falais ac eam
 5 combussit. Inde quibusdam diebus intercalatis fit maxima strages frugum in multis locis a grandine descendente de celo, videlicet in Condrosio, circa Jalam incepta divertens versus Havelangiam extendit per decem leucas et amplius in longitudine et duas in
 10 latitudine; iterum versus Waleuriam exurgens usque oppidum Fossense descendit ubi restant quinque leuce. Et ita consumpsit dicta strages quidquid residui frugum, in dictis locis in quibus cucurrit, est minime inventum. Iterum versus Maderias non tantum fruges
 15 dicta strages devoravit sed et villas quasdam campestres secundum fluvium Mose diruens quosdam homines et quamplures pecudes submersit.

Cf. Ann.
Fossenses,
1335.

Eodem anno in die beati Augustini circa vespas ignis transiliens a domo cujusdam mulieris totum
 20 oppidum Fossense infra muros cum domo episcopi combussit, exceptis capella ejusdem domus episcopi et ecclesia sancti Foillani cum claustro tam ecclesie quam canonicorum. Sed capitulum scola et due domus tantummodo duorum canonicorum hoc incendio comburuntur.
 25

Cf. Ann.
Fossenses,
1335.

Eodem anno Domini predicto in festo beati Michaelis archangeli Parisius, ubi tunc congregata esset maxima multitudo primatum et nobilium ab archiepiscopo Remensi ad mandatum Johannis pape

inelinati precibus Philippi regis Francie qui hoc fieri sibi mandaverat, facta est predicatio crucis, ad ejus predicationem idem rex et primates quamplures et nobiles cruce signati sunt.

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II.
pp. 415-414.

Circa idem tempus cum Mechlinienses plus faverent duci 5
Brabantie quam episcopo Leodiensi qui in eadem pertinacia
permanserant ab Henrico Gelrensi episcopo usque ad hoc
tempus ita quod in omnibus causis sive bonis sive malis quas
episcopus habebat agere contra ducem semper erant^a pro parte
ducis, et cum nec adulationibus neque promissis vellent ad 10
verum propositum reverti, quin semper inciderent in labem
infidelitatis, Adolphus episcopus et capitulum Leodiense con-
siderantes si Mechlinia esset a duce separata quod dux non
haberet tantum posse resistere contra Leodienses si sua
industria aliquo tempore^b valeret^c contra eos insurgere, quare 15
vendiderunt dictum dominium Mechlinie comiti Flandrie
centum mille florenis^d auri signatis^e signaculo agui. Insuper
cum advocatia ejusdem ville devenisset filie comitis Gelrensis
ratione cujusdam matrimonii nec possent ex ea pro duce gau-
dere, dictam advocatiam etiam dicto comiti vendidit. Vendita 20
itaque Mechlinia cum ejus^f advocatia eodem anno Domini^f
predicto circa festum beati Remigii comes Flandrie recepit
eam^g in feudum ab episcopo et ecclesia beati Lamberti cum
duobus castellariis videlicet Grimon et quodam alio adjacente
ultra Mechliniam secus mare que sui predecessores comites 25
prout illic recognovit tenuerant^h ab antiquo tempore a beato
Lamberto in feudum. Quod Mechlinienses egre ferentes cum
nollent se tradere dominio comitis Flandrie acquisierunt ducem
et bonas villas Brabantie pro sua parte, quare nuntios seu
justicias Mechlinie a dicto comite transmissos cives a sua villa 30

^a erat Chap.   ^b aliqua tempora Chap.   ^c valerent Chap.   ^d florenos
cod.   ^e signatos cod.   ^f omisit Chap.   ^g jam Chap.   ^h tenuerunt
Chap.

expulerunt. Qua de causa, eodem anno Domini^a predicto^a, circa adventum Domini, Johannes rex Boemie, archiepiscopus Coloniensis, episcopus Leodiensis, comites videlicet Flandrie, Suessionis, Namurensis, Hannoniensis, Lossensis, Gelrensis, Juliaensis, dominus de Falcone monte et alii quamplures convenerunt Valencenas^b et tactis sacrosanctis simul juraverunt se pro posse Brabantie duci^c nocituros, nec parem unum^d sine altero unquam facturos.

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II.
pp. 413-414.

Cum vero incarnatio Domini ab antiquis temporibus in diocesi Leodiensi semper renovaretur et transmutaretur quolibet anno in vigilia Pasche, tunc Leodii ordinatum est et constitutum quod deinceps renovaretur in nativitate Domini, cum computus et ritus universarum provinciarum totius christianitatis quolibet anno eodem die eam renovare doceant, et ita inde scriberetur in cartis: *Datum anno a nativitate Domini M^oCCC^o, etc.*, ut sit differentia inter ritum antiquum et novum, velut mox est ordinatum (1).

Cf. Hocsem.
II. 17.

Anno igitur a nativitate Domini M^oCCCXXXIII^o circa Epiphaniam Domini per certos nuntios prenominati principes diffisi sunt ducem Brabantie, et dux eos. Quo facto postea brevi tempore comes Flandrie intrans cum manu valida in terram ducis quasdam villas igne combussit. Quod factum dux intelligens, omnes villas quas dictus comes habebat trans Bruxellam intra^e duas aquas (2) igne et ferro delevit usque Alustum et Teneramundam. Illis diebus rex Boemie terram Lemburgensem invasit, comburens in ea nonnullas villas. Sed et ballivus

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II.
pp. 418-420.

a omisit Chap.   *b* Valencenis Chap.   *c* ducem cod.   *d* unus cod.
e inter Chap.

(1) Cf. E. DE MARNEFFE, *Styles et Indictions suivis dans les anciens documents liégeois*, pp. 10 et suiv. Bruxelles, 1896.

(2) Ces rivières sont la Senne et la Dendre.

Johan. Pr. Condrosii ad mandatum episcopi ad quasdam villas de terra
 ap. Chapeau. Lemburgensi secus Nadren existentes, videlicet ad Capellam et
 l. 11. ad aliam secus eam, cum magna societate nobilium secessit.
 pp. 418-420.

Comes similiter Juliaensis obsedit castrum de Rode. Episcopus
 Leodiensis tunc in Sancto Trudone posuit suas munitiones ex
 quibus et alibi, anno Domini predicto, XX° die mensis januarii,
 scilicet ipso die sanctorum Fabiani et Sebastiani, accepta mili-
 cia, ipso abeunte, directa [est^e] apud Landres in Brabantia, que
 cum non esset munita defensoribus eadem die est a nostris
 assalta, capta et depredata ac combusta, hominibus aliquibus
 captis, reliqui fugerunt. Quedam eciam^b milicia ad numerum
 quingentorum a comite Flandrensi transmissa, in Brabantiam
 [venit^e] ut incendia et homicidia faceret, sed occurrente illis duce
 Barrensi cum suis, adjunctis sibi nonnullis Brabantionibus, illic
 infauste pugnatum est. Tandem Flandrensibus dorsa vertenti-
 bus quedam pars eorum occiditur, quedam capitur et reliqua
 fugatur. Et ita quilibet principum simul in partibus suis quibus
 Brabantiam attingebant juxta condictum depredationes et
 incendia agebant, ut dux tot adversitatibus sibi in tam diversis
 locis obviare non posset. Interea ergo comite Juliaensi castrum
 de Rode cum suis obsidione vallante machinisque coartante,
 eustodes castrum coacti sunt spondere reddere sibi castrum post
 mensem nisi dux infra^d hunc terminum dissolveret obsidio-
 nem. Cum vero dux ad diem sibi prefixam cum ingenti comitatu
 tam peditum quam equitum ornato omni genere armorum per
 Trajectum Mosam transit, succurrere volens castro suo, castra-
 que metatus in monte Galopie loco fortissimo, dominum de
 Steyne, capitaneum castrum de Zittart quod armis contra
 dominum de Valkenboreh dux acquisiverat, ad se vocat Plebs
 vero castrum antiquo domino favens et timens obsidionem partis
 adverse, revertenti capitaneo claudit portas. Missis itaque dux
 nuntiis invitat illos ut exeant, et omnes querelas quas multis
 annis contra eum movissent illo die terminaret^e. Sed adver-

a omiserunt *cod.*, et *Chap.*   *b* omisit *Chap.*   *c* omisit *cod.*, *add. ex Chap.*
d intra *Chap.*   *e* enumeraret *Chap.*

sarii oblatam a duce pugnam in planis caute repudiant, man-
dantes eidem si posset veniat et ipsos, ut suis promiserat, ab
obsidione repellat; qui magnis fossis se in circuito cinxerant,
inter quos cum comite Juliacensi predicto erant rex Boemie,
5 exercitus archiepiscopi Coloniensis, comites Gelrie, Losensis,
Suessionis, Namurensis cum Guidone et Philippo ejus fratri-
bus et heredes Falconis montis. Dum vero dux audisset hanc
responsonem indignatus est valde, et die sequenti, hoc est XI°
die marcii, pro tunc feria VI^a, propria repetit, terram comitis
10 Losensis concremando ac ingentem ex ea predam secum
abducendo; castrum ergo Rodense comiti Juliacensi traditur.
In crastinum principes Trajectum obsederunt. Episcopus enim
Trajectensibus^a infestus erat ex eo quod ducem pacifice transire
permiserant^b et armatum, sed per aliquos intermedios episcopo
15 pacificati sunt, quare exercitus episcopi, sexto die postea die
obsidionis, ad propria recedit. Inter hoc autem intervallum
temporis quo nostri sedebant ante Trajectum venerunt nuntii
regis Francie, videlicet rex Navarre, comes de Stampes, ambo
consanguinei ipsius ducis, comes quoque de Alisoen ad confe-
20 deratos pro treugis petendis inter eos et dictum^c ducem. Qui
polliciti sunt usque ad festum beati Johannis Baptiste proximo
venturum, conditione tali ut^d omnia in eo statu manerent
quo tunc erant. Inde^e vero confederati ad mandatum regis
Francie circa festum beati Johannis Baptiste secesserunt apud
25 Cameracum, ubi rex cum esset presens tractavit de pace inter
eos et ducem. Que pax fuit reformata pecunia mediante quam
dux coram rege se obligavit persolvere regi Boemie, episcopo
Leodiensi et comiti Juliacensi; ita **eciam**^f quod comitis Hanno-
nie filius Guilielmus in matrimonio conjungeretur Johanne filie
30 ducis Brabancie; item filius comitis Juliacensis duceret alteram
filiam ejusdem; filia comitis Gelrie in maritum haberet Henri-
cum filium prenominati ducis. Ibi **eciam**^f reddidit dux comiti

Johan Pr.
ap. Chapeav.
t. II.
pp 418-420.

^a Trajectensis Chap.   ^b permiserat Chap.   ^c dominum Chap.   ^d ut
scilicet cod.   ^e Interea Chap.   ^f omisit Chap.

Johan. Pr. Juliacensi et heredi Falconismontis hereditates quas eis abstu-
 ap. Chapeav. lerat, et ob hoc rex Boemie Heires ^a, episcopus Leodiensis
 t. II. turrim de Hannuto, comes Juliacensis Rocde et quoddam aliud
 pp. 418-420. castrum quod vi sazierat ^b reddiderunt duci. Rex autem
 Francie de Mechlinia illic ^c nil egit, sed in ore suo adhuc fol. 250 r
 pacem retinuit.

Cf. Hocsem. Cum a die qua bellum fuit apud Dommartin usque
 II. 21. ad presens tempus treuge utriusque partis sumptibus
 episcopi et capituli late fuissent, nec utraque paren-
 tela euraret ad pacem diverti, et ob hoc capitulum 10
 desiderans ex tantis sumptibus exonerari considerat
 episcopum esse irretitum juramento confederatis et
 e converso, quare ipsi tenentur armis contra quoscum-
 que ipsum adjuvare, et ideo fultus tantorum adju- 15
 torio posset vi compellere diverti parentelas ad
 pacem; insuper ad habendam pacem securiorem in
 patria necesse esset uti lege salica qua Franci utun-
 tur; itaque ab episcopo et capitulo ordinata pace
 parentelarum et lege salica sigillo regis Francie
 munita, et consilio bonarum villarum ac nobilium 20
 patric, anno Domini predicto, feria III^a post Lamberti,
 scilicet die XX^a septembris Leodii in capitulo deman-
 datorum ^d, pronuntiatur hoc modo: Lex Francorum ex
 nunc et inde in nostro episcopatu teneatur (1). De

a Heeres Chap. *b* saisiverat Chap. *c* omisit Chap. *d* demandatis cod.

---

(1) Il semble qu'en se réclmant de la loi salique on cherchât à introduire dans la coutume liégeoise, au préjudice des privilèges de la noblesse, le droit de confiscation générale des biens de l'homicide. Voy. p. 525, 16-18 et p. 527, 13-14; Cf. THONISSEN, *L'organisation judiciaire, le droit pénal et la procédure pénale de la loi salique*, 2e éd., pp. 257-261.

emendis forefactorum ordinandis sint capti ex Leodio Cf. Hocsem. II 21.
 et Hoyo et Dyonanto homines nullius suspicionis, et
 denumeratis ipsis forefactis malefactorum ^a ordina-
 bunt emendas cuilibet malefactori secundum fore-
 5 factum, nulli parentes. « Et super hoc, ait episcopus,
 pronuntiamus pacem inter vos nunc esse firmam,
 scientes quod treuge super hiis amplius non erunt
 inter vos late, et videbimus quis hanc pacem infrin-
 get; et qui vult hiis ordinationibus contrarius esse
 10 exeat exula patria sine spe redeundi. » Quod audientes
 parentele utriusque partis confracte sunt corde; at-
 tamen quidam ceperunt murmurare dicentes nequa-
 quam ista possent fieri, et super omnes Walterus de
 Mumalia pro una parte et Theodericus dominus de
 15 Sarain pro parte altera ambo ista contradicebant. Dixit
 autem Walterus: « Si lex Francorum sit in nostra
 patria, illa que nunc sunt nostra brevi tempore nostra
 non erunt, et redacti erimus in magnam servitutem.
 Et quod Leodienses, Hoyenses et Dyonenses sunt
 20 ordinaturi emendas de morte amicorum nostrorum,
 absit hoc fieri. » Mox ipse conversus ad partem sibi
 adversam dixit: « In nostra guerra amisi duos fratres,
 faciamus pacem inter nos, malo indulgere mortem
 eorum quam sit destructa patria nostra occasione
 25 nostre guerre. Simus unicordes, quia si istam legem
 fieri patiamur, destruemur. » Qui omnes dixerunt:
 « Inter nos faciamus pacem, simus unicordes. » Tunc
 omnes exierunt ex capitulo et diverterunt ad unam
 partem claustrum, et inter se tractantes de pace, primo

^a mortefactorum cod.

pollicita est una pars contra alteram treugas tribus annis: deinceps de emendis faciendis elegerunt sex homines ex una parte et sex ex altera. et sic pax inter eos reformata est Quod cum nunciassent episcopo et capitulo gavisi sunt corde, reddentes gratias Christo. 5

Hoesem.
II. 18.

Eodem anno Domini obiit Johannes papa, et Jacobus dictus cardinalis albus, episcopus et frater ordinis Cisterciensis, in papam est electus, in vigilia beati Thome apostoli. Qui anno a nativitate Domini M°CCCXXXV°, sexto idus januarii, est coronatus Avinioni in ecclesia Predicatorum et Benedictus XII^{us} vocatus. 10

Hiis diebus Johannes comes Namurensis cum ejus duobus fratribus, videlicet Guidone et Philippo et cum ingenti societate nobilium propter Dominum et salutem anime sue secessit Pruseiam supra Sarra- 15
cenos, in qua quidem peregrinatione redeundo in quodam pago Alemannie obiit (1) et Guido ejus frater Namureum rediens in comitatum successit.

Johan. Pr.
ap. Chapeav.
t. II.
pp. 428-429.

Inde^a eodem anno Domini predicto in die magne Quadragesime duodecim homines electi ex utraque parentela secedentes 20
Leodium intraverunt in^b Sanctum Laurentium ut inter se ordinarent de emendis. Ex qua abbatia polliciti sunt non exire nisi forte causa necessitatis secedant Leodium, usquequo emende essent ab eis^c ordinate secundum forefactum quod quisque eis ostenderet. Qui illie stantes usque ad Pascha 25
ordinaverunt pacem, et feria III^a post Quasimodo mandatis parentelis utriusque partis Leodii coram se et episcopo necnon

a In Chap.   *b* omisit Chap.   *c* emende ab eis essent cod.

---

(1) Jean II fut enterré au monastère de Spanheim (Prov.-Rhén.).
GALLIOT, *Histoire ... de la ville et province de Namur*, t. II, p. 18,
donne son épitaphe.

consilio patrie in prato episcopi hoc modo pronuntiaverunt (1): Johan Pr. ap. Chapeav. t. II. pp. 428-429.
 scilicet quod fieret ecclesia ubi celebrarent duodecim presbiteri pro remedio animarum occisorum et utraque parentela persolveret ^a VII mille libras unde dicta ecclesia edificaretur

3 et fructus et redditus diete ecclesie pro dietis presbiteris emerentur. Insuper capitulum beati Lamberti repromisit dare
 1. 250 v. centum modios spelte hereditarios pro tredecimo presbitero et hic esset quasi superior aliorum. Lex ordinata ab episcopo et consilio totius patrie, qua ^b deinceps uti precipitur, fuit eciam
 10 hoc modo tunc ^a tenenda pronuntiata: Occisor hominum si teneatur occidatur; sin autem, sit exul a patria si noseat factum, et si neget et possit super ipsum bonis testibus probari proseribatur. Dominus comburet domum homicide sed ad spolianda bona ipsius nequaquam manus apponat. Mutulator ^c
 15 membrorum si capiatur ^d eodem membro quo mutulaverit personam mutulabitur ^e. Nec tanti malefactores poterunt habere pacem cum domino nisi prius satisfactum fuerit leso. Malefactor solus maneat in guerra, amicos vero ejus in pace ex ipsa guerra esse pronuntiamus.

20 Anno a nativitate Domini M^oCCCXXXVI^o, in vigilia sanctorum Fabiani et Sebastiani martirum, Ludovicus comes Losensis Johan Pr. ap. Chapeav. t. II. p. 157. obiit sine liberis. Cum vero tempore ^g Hugonis de Petraponte Leodiensis episcopi, anno Domini M^oCCH^o vel circiter, orta fuisset contentio inter Henricum ducem Brabantie et Ludovicum comitem Losensem propter trecentum Sancti Trudonis ad
 25 episcopum Metensem tunc pertinentem, quem ^h dietus dux levare et usurpare volebat sed dietus comes defendebat quia advocatus Sancti Trudonis et loco ⁱ prefati episcopi appositus jura

a omisit Chap. *b* que Chap. *c* mutilator Chap. *d* rapiatur Chap.
e mutilabitur Chap. *f* de Loz Chap. *g* temporis cod. *h* quod cod.
i mamburnus Chap.

---

(1) Voy. la paix des douze lignages (16 mai 1555) POLAIN et BORMANS, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège, 1re sér.*, pp. 225-235.

Johan Pr.
ap. Chap. v.
t. II, p. 457.

dicti oppidi et episcopi observabat; unde a dicto^a duce guerra oppressus et interceptus ita ut dux vellet ipsum ex suo comitatu fugare et exhereditare; quare prefatus Ludovicus comes Losensis angustia cordis tactus se traxit Leodium ad Hugonem episcopum et capitulum, et omnia castra sua scilicet Los^b,⁵ Montiniacum, Brustemian, Calmont^c, Hasselt et omnem^d comitatum Losensem atque terram quam in partibus Hasbanie libere tenebat sancto Lamberto tradidit, et super altare ipsius, vidente clero et populo, presentibus Hugone episcopo et duce Ardenne Henrico atque Alberto comite de Muha legitima reportavit^e 10 donatione (1). Deinceps consilio sui capituli usus dictum comitatum in feudum seu hominium ipsi Ludovico reddidit conditione tali interjecta et observata quod si eveniret ipsum comitem seu aliquem alium ejus successorum aliquo tempore futurum absque herede legitimo decedere, quod prefatus comitatus Losensis devolveretur ad ecclesiam Leodiensem, et ex tunc et inde fieret propria hereditas beati^f Lamberti, ut Leodium vel Hoyum. Quod homagium vel^g condiciones predictas fecerunt episcopus et capitulum Leodiense postmodum per regem Alemannie seu imperatorem confirmari, quod patet per litteras 20 signatas sigillo auri quas capitulum habet penes se (2). Mortuo ergo isto ultimo Ludovico episcopus Adolphus et capitulum Leodiense ejus mortem intelligentes predictis rationibus dictum comitatum sazierunt. Quod dominus de Heynsberch^h primogenitus filius ex primogenita sorore prefati Ludovici comitis 25 Losensis mortui percipiens cum manu valida Hasselt intravit,

a predicto Chap.   b Loz Chap.   c Canon cod.   d demum Chap.
e reparavit Chap.   f sancti Chap.   g et Chap.   h Heymberch Chap.

(1) Voy. l'acte passé le 22 juin 1205 entre Hugues de Pierrepont, le Chapitre et le comte de Looz. BORMANS et SCHOOLMEESTERS, *Cartulaire de l'église Saint-Lambert*, t. I, pp. 450-452.

(2) Cet acte de confirmation est perdu, si toutefois il a jamais existé.

et dixit quod dictum comitatum possideret post ejus avunculum Johan. Pr. ap. Chapeav. t. II, p. 457.
 ut propinquus. Quod capitulum intelligens contradixit, etc. ^a.

Tunc confirmatum fuit a papa forum Mechlinie
 quod episcopus Leodiensis et capitulum Leodiense
 5 fecerunt comiti Flandrie (1), que confirmatio ostensa
 est regi Francie.

Eodem anno Domini prescripto obiit Guido comes
 Namurensis absque liberis et in ecclesia beati
 Albani est sepultus; cui ejus frater Philippus successit
 10 in comitatum.

Anno Domini M^oCCCXXXVII^o dictus Philippus comes Cf. Hoeseem. II. 23.
 Namurensis cum quinquaginta vel circiter nobilibus
 actu se ^b junioribus, quasi propter Deum peregrinaturi
 Iherusalem, mare transierunt. Qui in via tam lascivam
 15 vitam duxerunt ^c quod ipse Philippus cum XXXVI
 et amplius ex eis mortui sunt. Guillelmus vero frater
 dicti Philippi successit in comitatum.

Eodem anno Domini mota est discordia inter Cf. Hoeseem. II. 23.
 canonicos sancti Hadelini et dominum Cellensem.
 20 Nam dictus dominus libertatem eorum ecclesie defrauda-
 dabat et predictos canonicos ultra modum oppri-
 mebat. Cum vero ecclesia sancti Hadelini Cellensis
 esset una ex abbatiiis sancti Lamberti Leodiensis dicti
 canonici, consilio usi, feretrum eum corpore sancti
 25 Hadelini clam suscipientes ipsum Leodium transtu-

^a etc. *cod. et Chap.*   ^b actu se *cod*; forsan legendum est aetate.   ^c du-
 centes *cod.*

---

(1) La dernière quittance délivrée à Louis, comte de Flandre, par l'église de Liège est datée du 12 mai 1357. Voy. BORMANS et SCHOOLMEESTERS, *Cartulaire de l'église Saint-Lambert*, t. III, p. 310.

Cf. Hoeseem.
II. 24

lerunt, in ecclesia sancti Lamberti collocantes. Quare Adolphus noster episcopus et capitulum Leodiense inter se super hoc consilium habuerunt quid agerent. Tandem adinvicem concordati sunt quod dictum feretrum sancti Hadelini cum canonicis predictis 5 transmitterent apud Visetum. Quod et factum est, et tunc ibi facta est ecclesia canonicorum sancti Martini. fol. 23
Tunc temporis Visetum novis muris et turribus secus ripam Mose ab episcopo et ecclesia Leodiensi vallabatur. 10

Cum Ludovicus, Philippus et Carolus, tres fratres filii Philippi formosi, successive unus post alium reges Francie decessissent absque liberis, Eduardus rex Anglie, filius Johanne sororis predictorum trium fra- 15 trum, considerans quod corona dicti regni Francie competebat ei jure hereditario, cum esset sanguine proximior prefatis regibus quam comes Avalensis^a, filius avunculi dictorum trium regum, qui pocebatur in sui prejudicium corona dicti regni Francorum, usus 20 consilio, eum esset amicitia conjunctus Ludovico Bawarie ratione uxorum ipsorum amborum, cum essent sorores et filie comitis Hannonie, fratris junioris predicti, ipsum Ludovicum Bawarie et Johannem ducem Brabantie consanguineum dicti Eduardi, comites vide- 25 licet Suessionis, Gelrensem, Juliacensem, dominum Falconismontis et quamplures alios principes et nobiles regni Alemannie attraxit pro sua parte. Quare diem prefixerunt apud Valenciniam super hiis illic

^a Analensi cod.

inter se locuturi. Ad quam diem prefixam a Ludovico Bawarie et rege Anglie legationibus premissis, reliqui principes presentes fuerunt. Qui ibidem inter se confederati juraverunt vi armorum coronam regni Francie cum rege Anglie Philippo Avalensi ^a repetere. Deinde descendit rex Anglie apud Coloniam ubi Ludovicus Bawarie et quamplures principes Alemannie interfuerunt, quem Ludovicus prefatus ibidem constituit procuratorem tam regni Alemannie quam Germanie, mandans principibus ut tam obediant dicto regi Anglie quam sibi. Etiam ibidem anno Domini M^oCCCXXXVIII fecit Ludovicus Bawarie de comitatu Gelrensi ducatum, de comitatu Juliacensi marchiam et de terra Falconismontis comitatum.

Cf. Hocsem.
II. 25.

Anno Domini M^oCCCXXXIX^o episcopus et capitulum in civitate Leodiensi statuerunt ut quolibet anno in octava sancti Lamberti nundine fiant in sua civitate Leodiensi quod forum vocatur.

Cf. Hocsem.
II. 25.

Tunc temporis cum rex Anglie anno Domini XL° cum suo exercitu veniret versus Flandriam cum magna multitudine navium, ab ammiraldo maris una cum Januensibus bello navali invaditur, qui primo multos ex suis perdidit, tandem victor belli existens, ceciderunt ex parte sibi adversa circa

Cf. Hocsem.
II. 25.

^a Analensi cod.

---

(1) L'existence de cette relation liégeoise des événements dont on va lire le récit, s'explique par la présence d'Adolphe de La Mark et de ses troupes dans l'armée de Philippe de Valois. Cf. FROISSART, *Chroniques*, livr. I, c. 124-126 éd. S. Luce, t. II, pp. 54-62).

XX milia hominum (1). Deinde rex Anglie cum multitudine suarum navium portum subiens maris secus litus Flandrie divertit Gandavum cum federatus esset cum Flandrensibus. Et illic mandans principes sibi confederatos, Tornacum cum ingenti milicia circa 5 octavas beatorum apostolorum Petri et Pauli obsederunt. Qui ante Tornacum quasi XI ebdomadas sedentes minime profecerunt, nisi quod illic sederunt in obprobrium regis Francie, nec fuit qui eos invaderet. Quod simile factum a christianis nunquam 10 fuit auditum in regno Francie. Attamen Philippus rex Francie exercitum infinite^a quantitatis congregans proeh pudor! non contra inimicos ut eos debellaret et fugaret a regno suo direxit, sed transiens per pontem Bovinie castrametatus est in loco fortissimo, vallato in 15 circuitu paludibus, distante ab acie regis Anglie quasi per duo miliaria; sed aditus unius exercitus contra alterum erat gravis ad pertranseundum propter paludes ubi non patet via plana nisi per solum pontem Bovinie. Distat etiam hic locus ab Insula villa 20 Flandrie quasi per miliarium. Erant autem in exercitu regis Francie quatuor reges, sex duces, XXX comites, archiepiscopi, episcopi, abbates et alii prelati usque ad novem. In quorum principum milicia fuerunt XII milia militum et octo [centum^b] exceptis aliis nobilibus et ignobilibus tam equitum quam peditum de quibus non erat numerus. Nomina autem regum sunt

a infinite cod.   *b* omisit cod.

---

(1) VOY. GAILLARD, *Rivalité de la France et de l'Angleterre*, t. II, p. 555 sqq.

hee : rex Francie. rex Boemie. rex Navarrie. rex Scho-
 cie; nomina ducum : dux Burgundie, dux Britannie,
 dux Normannie, dux Borbonie, dux Lotharingie supe-
 rioris dux Athenarum ^a et dalphinus Vienne; nomina
 5 comitum comes Flandrie. comes Fidis, comes Ermi-
 nacensis, comes Sabaudie ^b, comes Comingie, comes
 Barrensis, comes Blesensis, comes Vendocini ^c, comes
 Sancerrie ^d, comes Authisiodorensis ^e, comes Bolonie,
 comes Montisfortis, comes de Dommartien. comes Alen-
 10 coniensis ^f. comes de Tonnoire ^g, comes Porsensis ^h,
 comes Narbonne, comes de Douz ⁱ, comes Guinensis,
 comes de Hercour, comes Rouseinensis ^j, comes Sal-
 mis in Samoie, comes Magni Prati ^k, comes Drusensis,
 15 51 vo. comes Salebrugensis, comes Rodelle ^l, comes Belli-
 15 montis. comes d'Estampes ^l, comes Guinensis ^m et vice-
 comes de Tuarch. Nomina aliorum prelatorum : archi-
 episcopus Remensis, episcopus Leodiensis, episcopus
 Metensis et episcopus Belvacensis, abbas Corbie et
 abbas Insule. Nomina autem primatum regis Anglie
 20 partis adverse sunt hee : Ludovicens Bavarie ejus
 filius fuit loco ejus, dux Brabantie, comes Hannonie,
 comes Gelrie, comes Juliaensis, comes Suessionis,
 comes de Montibus, comes de Marcha, comes
 de Cleves, comes de Polhus ⁱ, comes Vole ⁱ, comes
 25 Silvestri. comes Losensis, dominus de Faleonemonte
 et quamplures alii milites. Stetit autem ibidem

a Athenis *cod.*   b Salvonie *cod.*   c Vendonie *cod.*   d Zazornie *cod.*
 e Authisiodorensis *cod.*   f Aletensis *cod.*   g Tenoir *cod.*   h Prosensis *cod.*
 i Nomen istud scriptura adeo deturpatum apparet ut vix agnoscere queas.
 j Rouseinensis *cod.*   k magni Pratis *cod.*   l de Stampes *cod.*   m comes
 Guinensis jam citatus linea undecima.

exercitus regis Francie per mensem vel circiter, nil agens. Tandem rex Boemie et ^a comitissa quondam Hollandie, Guilhelmi comitis mater ac Philippi regis soror regisque Eduardi soerus se interponentes, mandaverunt ad quemdam locum ducem Brabancie, et cum quibusdam aliis principibus ex utraque parte simul colloquentes, sub quadam spe pacis future treuge ab utroque rege pollicite sunt usque ad nativitatem beati Johannis Baptiste proxime venturam. Et sic exercitus amborum regum anno Domini

Hoeseu.
II. 27.

prescripto, XXV^a die septembris. recessit ad propria Anno Domini M^oCCCXLI^o, XXV^a die aprilis, obiit dominus Benedictus XII^{us}, et electus est per viam Sancti Spiritus Petrus Rogerus, prius abbas niger, post archiepiscopus Rothomagensis, deinde sanctorum Nerei et Achillei presbyter cardinalis, VII° die mensis sequentis dictus Clemens VI^{us} et consecratur in die Penthecostes.

Cf. Hoeseu.
II. 27.

Eodem anno in vigilia Sacramenti ignis vehemens casu a qua iam domo transiliens ecclesiam beati Rumoldi martiris et quamplures alias ecclesias cum halla et majori parte domorum Mechlinie et etiam quasdam naves in portu ardore incendii destruxit; edacibus vero ejus incendii [flammis ^b] infinita corporum tam virorum quam mulierum necnon et puerorum utriusque sexus extincta sunt.

Hoeseu.
II. 27.

Eodem anno decessit Godefridus unigenitus filius domini de Heynsbereh, adolescens, [nepos ^c] ex sorore nostri episcopi; in ejus favorem comitatum Losensem ad suam ecclesiam pertinentem non curare prosequi dicebatur. Quo sic defuncto requiritur episcopus ut vel nunc quod dudum perfunctorie

a a cod.   *b* omisit cod.   *c* omiserunt cod. et Chap.-

ceperat efficacius reassumat; verba tunc, verba nunc pulera respondit.

Ex tunc inter episcopum et communitatem Hoyensis oppidi, anno Domini M^oCCCXLIII^o, magna dissensio est
 5 orta. Nam cum olim grossus Turonensis sex denarios Leodienses valisset, et Leodienses [denarii ^a] per episcopum Hugonem de Cabilone [in tantum diminuti fuissent in fabrica pausative quod grossus Turonensis ad diminutos XVI ascendisset ^a], iterum conquestus fuit populus qui in solutione
 10 census grossum pro sex denariis solvere cogebatur, juxta jura extra : *De censibus* [c. ^b] *Olim et c. Cum canonicis* ^b (1). Ordinatium per patriam extitit quod grossus ad censum pro octo denariis solveretur, sicut adhuc hodie communiter observatur. Hoyenses, stulta et animosa communitas, a XXX annis citra, moneta
 15 iterum diminuta ^c et grosso usque [ad ^a] XVIII denarios ascendente, dum in Hoyo nostrum capitulum exularet, pro XVIII [denariis ^a] censualibus nisi grossum solvere voluerunt, quod duravit annis XVII! pacifice usque modo. Quare episcopus per scabinos Leodienses processus facere inchoavit ad judicandum plurimos ex eisdem. Et cum dies appropinquaret
 20 ad abjudicandum XLIII electos de ditioribus plebis, non tamen plus delinquentibus, Hoyenses L viros per duces [sub ^a] conductu ^d in Brabantia destinarunt [et ^a] sunt pacti dare ducei XL^m seudatorum et se contra episcopum servituros ac sustinere
 25 quod castrum Hoyense muniret, quod nunquam ab aliquo pati a centum annis citra episcopum voluerunt. Quare inter episcopum et Hoyenses cum duce magna guerra movetur ^e.

a omisit cod., add. ex Hocsemi). *b* De censibus olim et c cum canonicis cod. *c* contra monetam iteram diminutam cod. *d* conductum cod. *e* In fine folii 231 v°, relictum est vacuum decem linearum spatium.

(1) Voy. la décrétale de Grégoire IX. *De Censibus*, §§ 20 et 26. *Corpus juris canonici*. (Éd. Friedberg. *Pars secunda*, pp. 630 et 634.)

Hoesem.
II. 51.

Anno Domini M°CCCXLV°, in vigilia beati Mathie apostoli, fol. 252
Englebertus prepositus Leodiensis, filius comitis de Marcha
fratris episcopi defuncti ex filia domini de Wesemelle,
ad preces regis Francie per papam Clementem sextum
episcopus eligitur et in curia Avinionis consecratur. 5
Qui XII^a die aprilis Leodium veniens tenuit festum solempne.

Hoesem.
II. 51.

Eodem anno Guilhelmus comes Hollandie et Hanno-
nie cum sub nomine invadendi Frisones emisset victualia
ad Ultrajectenses et sagittas, ipsos improvisos obsedit cum
maxima comitiva armatorum; feria quarta octava die junii, 10
ipsos diffidaverat et obsedit eos feria sexta sequenti, et per sex
ebdomadas impugnavit. Post hec considerans civitatem muni-
tam pro biennio, compositionem iniit cum eis. Sed iterum
eodem anno, in mense septembri, circa festum nativitat-
is beate Marie virginis, idem comes alteram miliciam 15
congregavit quam navigio direxit versus Frisiam.
Cujus adventum cum Frisones prescirent, ipsi ornati
omni genere armorum dictum comitem cum sua
milicia prestolati sunt, littus maris excubantes. Quare
quameito dictus comes et sui adjutores ad terram de 20
navibus descendissent, dicti Frisones eos invaserunt,
dicto comiti minime parentes qui ibidem cecidit
mortuus et quamplures nobiles ex sua parte cum
eo. Reliqui vero qui potuerunt in naves intrare, navi-
gio se fuge commiserunt. Cujus corpus fuit traditum 25
eccelesiastice sepulture in quadam abbacia in Frisia
existente, ubi quamplures sui predecessores domini
Frisie habebant sepulturam ecclesiasticam (1).

---

(1) Voy. J. VAN MALDERGHEM, *La bataille de Slaveren* (26 sep-
tembre 1545). Bruxelles, 1869.

Eodem anno, quinto die octobris, [in Leodio ^a] expositis vexillis, contra Hoyenses exercitus proclamatur. Tandem fit concordia, et supra banniti ad preces ecclesiarum sunt reversi; quo mediante populo gratiam concesserunt quod ad biennium solverent ^b florenum pro octo, scilicet census antiqui debeant liberari (1), et sic, in festo nativitatis Domini, episcopus in castro Hoyensi solempne festum tenuit, qui precedente festo quatuor temporum fuerat in episcopum consecratus.

Hocsem.
II. 52.

Hiis diebus, scilicet anno Domini M^oCCCXLVI^o, abbas sancti Nichasii Remensis venit Leodium legatus a curia Romana, ad hoc ut tractaret de reformatione pacis [et] comitatum Losensem secundum iudicium capituli, militum, et bonarum villarum nostre patrie et comitatus Losensis tribueret illi cui major pars capituli et patrie se concordaret, et super hoc electi fuerunt quidam canonici beati Lamberti, quidam milites et quidam scabini Leodienses. Qui bona fide polliciti sunt de dicta pace tractare et jura beati Lamberti de dicto comitatu observare. Qui apud Hasselt congregati dictum comitatum Losensem domino de Heynsberch et suis heredibus reddiderunt, presente Engleberto nostro episcopo; quem mox recepit in feudum (2). Quam pacem dictus legatus laudavit et confirmavit, et

Hocsem
II. 52.

^a omisit cod., add. ex Hocsemio.   ^b solvendo cod. et Chap.   ^c omisit cod.

(1) Cf. FISEN, *Historiarum ecclesie Leodiensis partes due* (éd. Liège, 1696), 2e pars, p. 405.

(2) Voy. l'aete de Thierry, sire de Heinsberg, daté de Frères le 18 juin 1546. POLAIN et BORMANS, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1re sér., p. 276.

Hocsem. dictum dominum Theodericum de Heynsberch absolvit,
II. 32. et organa in dicto comitatu restituit.

Hocsem. Eodem anno, circa [medium^a] mensis julii, episcopus inten-
II. 33. dens se de Leodiensibus vindicare, assignata die certa Leo-
diensibus^b, per episcopum in loco dicto Votem, ubi scabini
quando in Leodio judicare non audebant consueverant pro
tribunali sedere, [citati sunt^a], propter quod exeuntes Hoyenses
puleras mansiones quorundam scabinorum et canonicorum
Leodiensium, quos favere scabinis suspicabantur, funditus
diruerunt, et revertentes ad propria ut ad comparandum dicto
die armati cum Leodiensibus se pararent. Interim Leodienses
omnes eorum scabinos, uno excepto, domino videlicet
Hubino Bareit qui cum ipsis remanserat, bannierunt. Deinde
secundo die ante prefinitum diem locum predictum
occupaverunt, et ibidem tota nocte et die sequenti mane, vide-
licet XIX^a die julii, exercitus episcopi validus ipsos invasit, et
cum multos procuratores presbyteros et clericos interfecissent
de Leodiensibus^c, pariter resistentibus fortiter armatis Leo-
diensibus et Hoyensibus, tandem exercitus episcopi victus
recessit, de suis nobilibus multis interfectis, inter quos
dominus de Falconemonte interemptus est.

Gf. Hocsem. Hiis diebus, videlicet XXVI^d die mensis augusti,
II. 33. actum est bellum apud Cresci^e inter regem Francorum
ex una parte et regem Anglie ex altera (1). In quo quidem
bello ex parte regis Francie ceciderunt mortui Johan-
nes rex Boemie, rex Majoricarum^f, dux Lotharingie supe-
rioris, comites Flandrie, Alenconiensis^g frater regis

a omisit cod., add. ex Hocsemio.   *b* circa Leodium cod.   *c* Leodiensibus dictum locum cod.   *d* XXVII cod.   *e* Cresti cod.   *f* Maolei cod.   *g* Alenconiensis cod.

(1) Voy. FROISSART, *Chroniques*, liv. I, c. 274-287 (éd. S. Luce, t. III, pp. 168-191).

Francie, Blesensis ^a Salmis in Samoye ^b, Blacemberensis ^c,
 Sancerriensis ^d. Anthonius de Gorni ^e, de Harcour ^f, et
 de Amale, et cum ipsis mille et quingenti cum XLV
 32 v°. nobilibus, quorum tunicalia cum eorum armis inventa
 5 sunt, exceptis aliis quorum non est numerus; quare
 rex Francie cum maxima confusione confugit Ambia-
 nis. Rex vero Anglie victor existens secessit apud Kalas
 quam obsedit. Dicitur autem rex Francie habuisse secum
 CL milia equitum armorum, pars adversa tria milia tantum
 10 preter ^g sagittarios infinitos qui telis suis majorem numerum
 occiderunt.

Hoesem.
 II. 53.

Hoesem.
 II. 53.

Eodem anno, III^a die septembris, castrum de Clermont
 quod episcopus Adolphus acquisivit et valde bene repara-
 verat, per Leodienses et Hoyenses obsidione vallatur, et
 15 venientibus adjutoribus suis Dyonensibus, cum diebus
 XV obsidissent, custodes castri salva vita dedicionem fecerunt,
 castrumque destruitur solotenus.

Hoesem.
 II. 54.

Deinde castrum Humale obsederunt, quod cum aliquam-
 diu ^h mangonalibus oppugnassent, tandem intrinseci salva vita
 20 circa XL numero se captivos hostibus tradiderunt, qui statim
 domum ipsam funditus diruerunt, adductis secum captivis.

Hoesem.
 II. 54

Anno Domini M^oCCCXLVII^o, mense aprili circa finem, nuntii
 regis Francie venerunt de pace tractaturi, sed infecto negotio
 recesserunt.

Hoesem.
 II. 54.

25 Eodem anno, III^a die maii, quidam ⁱ de terra de Dolehem
 et de Falconemonte de mane combusserunt Miremort, et
 interfecerunt circa CXX improvisos.

Hoesem.
 II. 54.

Eodem anno, circa medium mensis junii, Leodienses exi-
 verunt obsessuri Argenteal quod ceperunt, salvis corpo-
 30 ribus eorum ^j qui intus erant, quorum numerus erat

Hoesem.
 II. 54.

a Blasensis *cod.*   *b* Salmie in Samoye *cod.*   *c* Nomen istud adeo
 scriptura deturpatum apparet ut vix agnoscere queas.   *d* Zazeriensis *cod.*
e Anthonie de Gorni *cod.*   *f* Hacour *cod.*   *g* propter *cod.*   *h* quamdiu
cod.   *i* quiquidam *cod.*   *j* suis *cod.*

Hocsem.
II. 34.

circeiter centum, et castrum funditus everterunt, et sic pro tunc cessavit theloneum quod a tribus annis citra dominus castri de novo instituerat capiendum Postea iverunt ante castrum de Herkenteel (1) quod eciam tandem obtinuerunt et funditus diruerunt. Tunc ad preces episcopi venerunt dux Brabantie et comites Gelric et Losensis et obsederunt ^a castrum de Walevia.

Hocsem.
II. 34.

At Leodienses Hoyenses et Dyonenses hoc audientes moverunt exercitum versus Waleviam, circa partes illas castra metantes, [et ^b] sabbato sequenti mane hostes invadunt, et interfectis quatuor militibus et aliquot aliis, pars Leodensium et primo equites fuga lapsi [sunt ^c], ceteri qui poterant aufugerunt. Tunc dux combussit Waleviam, Waremiam et Meefz cum ecclesia, et ceteras domus fortes episcopatus in confinio Brabantie. Oppidum Sancti Trudonis duci se tradidit ac sibi fidelitatem [fecit ^b] tanquam superiori advocato, et per totam septimanam huc et illuc quilibet de parte episcopi contra ipsius voluntatem inimicorum domos per Hasbaniam combusserunt. Eadem septimana Leodienses duodecim personis electis potestatem dederunt pacem faciendi cum episcopo, sicut fecerunt (2), ita quod quasi omnibus renuntiaverunt pro quibus guerra fuerat inchoata, et Leodienses pro se et suis adjutoribus omnibus qui contribuierunt CXL milia scudatorum aureorum episcopo solvere promiserunt, liberatis captivis hinc et inde in quantum erant in episcopi

a obsiderunt cod.   *b* omisit cod., *a*ld. ex Hocsem.   *c* omiserunt cod. et Chap.

(1) Le chroniqueur se répète sans s'en douter. Il croit à l'existence de deux localités distinctes, *Herkenteel* et *Argenteal*, faute d'avoir identifié ces formes germanique et romane du nom d'Argenteau.

(2) Voy. la paix de Waroux (28 juillet 1347) promulguée par Englebert de La Marek. POLAIN et BORMANS, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 4re sér., pp. 279-282.

potestate Leodienses vero servient duci Brabancie cum VIe peditibus XL diebus quando fuerint requisiti in eorum expensis. Et ista pax fuit Leodii sequenti sabbato post bellum de sero publice proclamata. Sic communitas Leodiensis que per
 5 annum et diem victrix fuerat, in profesto Marie Magdalene Dei iudicio victa fuit.

Hocsem.
 II. 54.

Eodem anno, in novembri, fuit magna discordia et periculosa de censibus solvendis. Vulgus volebat solvere pro denario bone monete nisi tres denarios communis pagamenti; clerus volebat plus, et respondebat laycis quod ipsi possent tantum facere, quod Leodium
 10 ammodo non esset civitas, et quod perderent sedem episcopalem. Tandem ipse episcopus Leodiensis habuit totam villam et populum ante se in palacio, et tam
 15 humiliter et dulciter locutus fuit quod omnes acquieverunt in hoc quod pro uno denario bone monete solverentur quatuor denarii communis pagamenti in civitate et circa civitatem infra banni leucam. Et hoc fuit sigillatum per episcopum et debet durare per centum
 20 annos, unde fuit magnum gaudium. Ipse eciam episcopus promisit se facturum bonam monetam ne clerici perderent census suos. Fecit ergo fieri novam monetam, scilicet denarios valentes duos solidos qui dicebantur^a burgenses, qui custoditi postea valuerunt
 25 sex solidis (1).

Cf Radulph.
 de R. 2.

Hiis diebus fuit tempus multum earum quia terra

Cf Radulph.
 de R. 2.

^a dicebant *cod.*

---

(1) Cf. J. DE CHESTRET DE HANEFFE, *Numismatique de la principauté de Liège et de ses dépendances*, pp. 158-159 et pièces justificatives 5 et 6, p. 390.

Cf. Radulph. non obtulit fructus suos sicut consueverat, unde
de R. 2. modius spelte vendebatur VII^a libris qui tunc valebant
quinque florenos vel circa. Ista caristia duravit pluri-
bus annis, licet non tanta semper esset.

fol. 233

Cf. Radulph. Anno Domini M^oCCCXLIX^o congregavit Karolus de
de R. 5 Bohemie electus Romanorum multos amicos, et venit
eum suis in mense julii Aquisgranum, ubi occurrit ei
episcopus Leodiensis cum pulcro comitatu, et Aquenses
aperuerunt ei portas, et sic fuit ibi cum uxore coro-
natus in pace, et Mediolani et Rome alias habuit 10
coronas sine sanguinis effusione.

Cf. Radulph. Eodem anno, circa festum Johannis Baptiste, occa-
de R. 5 sione mortalitatis que regnavit in multis locis, vene-
runt de partibus inferioribus in Leodium quidam
flagellatores, qui exuebant vestes suas et calciamenta, 15
et pudendis honeste velatis, ante et retro verberabant
se in scapulis et in tergo flagellis corrigiatis cum
aculeis ferreis usque ad effusionem sanguinis; unde
videntes compungebantur ad penitenciam, et multi
de diversis partibus et locis, tam divites quam pau- 20
peres, nobiles et ignobiles, fecerunt illam penitenciam,
peregrinantes et cantantes Deo cantilenas XL diebus
vel XXX. Unde venerunt multa bona, quia multi
remittebant odia magna et rancores, quia oportebat
eos confiteri et accipere corpus Christi. Tandem 25
dicebatur quod sanabant egros et faciebant miracula.
Unde papa Clemens sextus informatus prohibuit sub

pena excommunicationis ne illa penitencia amplius publice fieret (1).

Anno Domini M^oCCCLI^o mortalitas episcopatum Leodiensem intravit, et primo fuit in Amanio juxta
 5 Hoyum dure, deinde cepit in Leodio. In Anglia, sicut intellexi, scribebant super folium edere vel caulis hunc
 versum Psalmiste ^a: *Castigans castigavit me Dominus et morti non tradidit me*, et ponebant super
 10 tibus istis aliqui sanati sunt ^b ex hoc versu sic scripto et imposito. Plures eciam laycorum moriebantur quam clericorum. Unde layei murmurabant dicentes, quod facerent ^c sibi radi coronas.

Cf. Radulph. de R. 3.

Psalm. CXVII. 18.

In diebus illis cecidit magna plaga et pestilencia
 15 super judeos, occasione mortalitatis, quia christiani dicebant quod ipsi judei corruperant et intoxicaverant puteos et fontes, intoxicando et projiciendo in
 eos virulenta et venena, unde moriebantur. Et ideo fuerunt multi judei combusti in Brabancia et in aliis
 20 partibus.

Cf. Radulph. de R. 3.

Anno Domini M^oCCCLII^o, in adventu Domini, circa
 festum sancti Andree apostoli, obiit papa Clemens VI^{us}
 natione Lemovicensis, qui multum dilexit amicos suos

Cf. Radulph. de R. 3.

^a Psalmisti cod.   ^b sanate sunt cod.   ^c faceret cod.

---

(1) Voy. P. FREDERICQ, *De secten der Geeselaars en der Dansers in de Nederlanden tijdens de XIV^{de} eeuw*. Mémoires de l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, in-4°, t. LIII, pp. 8 et 34.

caruales et promovit eos. Huic successit Innocentius sextus.

Cf. Radulph.
de R. 5.

Anno Domini M°CCCLV° obiit Johannes dux Brabancie qui bene rexit patriam suam quamdiu vixit. In^a habitu monachi Cisterciensis obiit, et in eodem habitu fuit honorifice sepultus in Villario monasterio ordinis Cisterciensis, ubi jacet sub magna et nobili tumba (1). Et quia omnes tres filii ejus, scilicet Johannes, Henricus et Godefridus, jam ante patrem obierant, dominus Wencelinus, frater Karoli regis Boemie et imperatoris, qui habebat Johannam filiam ejus seniore[m] et tenebat ducatum de Lucemboreh, intravit ducatum Brabancie et cepit eum^b regere.

Anno Domini M°CCCLVI° orta est magna guerra inter ipsum Wencelinum ducem et comitem Flandrie, qui habebat Margaretam alteram filiam ducis Brabancie et ex ea genuerat unam filiam; ita quod comes Flandrie obsedit Antwerpiam et cepit eam.

Cf. Radulph.
de R. 4.

Eodem anno, circa initium mensis augusti, congregaverunt unus contra alium. scilicet dux Brabancie Wencelinus contra Ludovicum comitem Flandrie, maximum exercitum, et cum pax non posset fieri, una die congressi sunt. Sed quidam miles ex parte ipsius ducis, qui portabat unum ex principalibus vexillis

a in inter lineas cod.   *b* eam cod.

---

(1) F.-C. BUTKENS, *Trophées... du duché de Brabant*, t. 1, p. 445 (éd. La Haye, 1724), donne une gravure de ce monument.

exercitus ipsius, permisit cadere vexillum quod porta-^{Cf. Radulph.}
 bat, et exclamavit « Fugiamus, fugiamus, nos sumus ^{de R. 4.}
 disconfisi ». Et sic fugerunt omnes. Ipse eciam domi-
 nus Wencelinus licet multum invite fugit de acie cum
 dampno suorum. Cui fugienti Bruxellenses et Lovanienses
 clauserunt portas suas, et aperuerunt^a comiti Flandrie.
 Dux vero fugit ad Iseam^b (4), et inde ivit ad fratrem suum.
 In illo tempore accidit quod Johannes rex Francie cum
 maximo exercitu persequens filium regis Anglie Eduardi,
 principem de Gals, qui erat cum exercitu parvo in Francia,
 victus est ab eo cum suo exercitu in medio patrie sue
 juxta Pietavis. Et captus fuit ibi, in crastino sancti Lamberti,
 ipse rex Francie Johannes et unus de filiis suis, Philippus
 le^c Hardi, nimis audax, et multi principes et nobiles qui
 erant cum eo, et ducti fuerunt omnes ab ipso filio regis
 Anglie in captivitatem. Comes ergo Flandrie cum intrasset
 Bruxellam et alias bonas villas Brabantie et accepisset
 fidelitatem ab ipsis tanquam dominus et dux ipsorum,
 posuissetque officiales et judices in Brabantia, putans
 esse securus de ipsis Brabantinis recessit ab eis, et ivit
 Parisius ad condolendum et confortandum ducem
 Normannie et delphinum Vienne, seniore filium regis
 Francie Johannis qui erat captus cum filio suo Philippo
 et principibus suis aliisque nobilibus

a aperperuerunt *cod.*   *b* Adistrum *cod.*   *c* de *cod.*

---

(4) La bataille eut lieu à Scheut, près d'Anderlecht; Wenceslas avait une résidence à Over-Yssehe, à trois lieues de Bruxelles.

Cf. Radulph. a principe de Gals, primogenito regis Anglie, in bello
 de R. 4. juxta Pictavis. Brabantini vero, specialiter illi de bonis
 villis, audientes quod comes Flandrie elongatus esset
 ab eis, penituerunt quod acceptaverint eum in ducem,
 miseruntque pacifice ad dominam Johannam de 5
 Brabantia et ad dominum Wencelinum ejus mari-
 tum. si possent reverti in Brabantia ipsi eis^a aperirent
 portas. Hee audientes ducissa^b et dominus Wence-
 linus multum gavisii sunt, et quam cito potuerunt
 intraverunt Brabantiam, et venerunt Lovanium ubi 10
 dominus Wencelinus fuit receptus tanquam dominus
 et posuit officiales suos et judices per totam Braban-
 tiam, deposuitque illos quos comes Flandrie posuerat.
 Tandem, mediante comite Hollandie et Hannonie 15
 Wilhelmo. filio Ludovici Bavarie. qui se gesserat pro
 imperatore, fuit pax facta inter ipsum dominum
 Wencelinum et comitem Flandrie, ita quod predictus
 dominus Wencelinus teneret ducatum Brabantie quam- 20
 diu uxor sua, filia ducis defuncti, viveret, exceptis^c Mechlinia
 quam pater comitis Flandrie emerat ab episcopo Leodiensi
 et ejus capitulo, et Antwerpia quam ipse comes Flandrie
 vi armorum lucratus fuerat. Et post obitum uxoris
 predicti domini Wencelini ducis Brabantie tota Brabantia
 debebat pacifice reverti ad comitem Flandrie et filiam ejus 25
 Margaretam quam genuerat de Margareta altera filia ducis
 Johannis ultimo defuncti. Acta sunt hee anno Domini
 M°CCCLVII° in junio (1).

Radulph.
 de R. 4.

a ei *cod.*   *b* ducissa *cod.*   *c* excepta *cod.*

---

(1) Voy. D'YNTERI *Chronicon*, lib. VI, c. XI (édit. de Ram, t. III, p. 53).

Anno sequenti predictus comes Hollandie incurrit furiam et cecidit in amenciam, in qua jacuit inelusus apud Keynoit ^a usque ad diem mortis sue per annos XXX et amplius, et Albertus frater suus interim
5 gubernavit patrias suas et populum.

Anno Domini M^oCCCLX^o fuit maxima mortalitas Hoy, ita quod media pars hominum ibi mortua fuit ex epydimia que tunc regnabat in mundo.

Anno Domini M^oCCCLXI^o Theodericus dominus de Cf. Radulph. de R. 5.
10 Heynsberch et comes tandem Losensis obiit excommunicatus, quia obligavit se tantum in curia romana, que tunc erat in Avinione, pro comitatu Losensi habendo, quod non potuit persolvere; unde cum corpus ejus fuisset delatum in Erkenrode, ubi antecessores ejus
15 jacebant, abbatissa et conventus noluerunt eum recipere ad sepulturam. Quapropter relatum fuit corpus ejus in Hasselt ad Augustinenses, qui eum sepe-
lierunt extra cimiterium in loco honesto donec Enghelbertus, episcopus Leodiensis, cujus amitani
20 habuerat in uxorem, mandavit eis quod ipsum levent et ponerent in loco sacro tanquam absolutum. Iste comes, quia non habebat heredem nec fratrem, nepotem suum dominum Dalembroec reliquit heredem, et legavit ei comitatum de Los et terram de Heynsberch.

25 Audita autem morte istius comitis Losensis Enghelbertus de Marcha episcopus Leodiensis ivit versus Los et Hasselt, qui libenter acceperunt eum ut dominum suum; sed dominus [de ^b] Dalembroec, miles potens et Cf. Radulph. de R. 5.

Cf. Radulph.
de R. 5.

dives, jam occupaverat et tenebat castrum de Stochem, majus fortalicium totius comitatus Losensis, et Eke et Brede ac totam inferiorem partem^a ejusdem comitatus. Episcopus ergo rediit Leodium ad capitulum suum, et convocavit legistas et jurisperitos, dixitque eis quod bene considerarent si haberet jus ad comitatum Losensem postquam comes decesserat sine herede, quia, si haberet jus, retineret eum pro ecclesia sua vel moreretur. Tunc patria tota convocata habito consilio consenserunt omnes, suum auxilium promittentes, et ipso die Sacramenti idem episcopus portavit ad processionem venerabile sacramentum in Sancto Lamberto coram omni populo, et post prandium ascendit equum leviter armatus cum pulera societate bene armata, et leta facie ac bono animo exivit Leodium tendens versus Stochem^b, deinde tota patria, steteruntque ibi XXVI vel XXVII diebus in toto exercitu. Tandem custodes castri inter se discordantes reddiderunt ipsum domino Leodiensi, salvis corporibus suis et armis, et recesserunt. Episcopus autem saisivit ipsum castrum, et fecit in eo poni vexillum suum, dormivitque in eo prima nocte. Et antequam recederet de loco illo fecit quandam concordiam cum domino de Dalembroec ita quod ille debebat renuntiare nomini comitis Losensis quod scribebat in litteris suis. Munito castro episcopus ivit versus Eke et Brede qui aperuerunt ei portas, et intravit villas illas in paece, posuitque justiciarios suos ibi in partibus illis et sic rediit Leodium.

a patriam *cod.*   *b* Stockhem *cod.*

Anno Domini M^oCCCLXIII^o venit mortalitas dura Cf. Radulph. de R. 5.
 Leodium, et cepit ad pontem Amaricordis quia dure
 grassabatur in terra de Lemborch Unde quidam
 infirmi allati in currus ad pontem Amaricordis suo
 5 anhelitu et visu inficiebant alios. Et sic regnavit illo
 anno Leodii et in parvis villis Hasbanie, nec cessavit
 donec venit magnum gelu, quod incepit in medio
 januarii anni LXIIIⁱ et duravit fere usque ad finem
 marcii Tam longum et durum fuit illud quod arbores
 10 specialiter nuces et vinee, fuerunt ingelate, et sicce
 postea remanserunt.

Eodem anno circa festum Remigii obiit papa Inno- Cf. Radulph. de R. 6.
 centius VI^{us}. Cardinales vero non potuerunt consentire
 in hoc quod aliquis ipsorum esset, sed tandem
 15 elegerunt in papam abbatem sancti Victoris juxta
 Marsiliam qui vocabatur Grimardus. Justus homo
 erat et bonus jurista, ita quod in Avinione vocabatur
 lucerna juris, et erat tunc legatus in Ytaliam. Et
 quando audivit a nuncio electionem suam respondit:
 20 « Benedictus Dominus qui dat omnibus affluenter et
 nemini impropert ». Urbanus dici voluit in consecra-
 tione sua, et fuit dictus Urbanus V^{us}. Scientes et
 nobiles dilexit; noluit quod aliquis haberet plura
 beneficia quam duo competentia nisi haberet gradum
 25 in aliqua scientia.

Dominus autem [de ^a] Dalembroec et [de ^b] Heyns- Cf. Radulph. de R. 6.
 bereh videns quod perdiderat Stockhem et Ecke et
 Brede cum appendiciis suis, et quod non posset resis-

Cf. Radulph.
de R. 6.

tere episcopo Leodiensi patrieque sue, querelam suam
et quidquid juris habebat vel habere poterat in comitatu
Losensi vendidit magno precio domino Arnolde de
Rumyns, et acceptis florenis dedit ei super hoc litteras
bonas bene sigillatas. Quo audito episcopus Leodiensis 5
mandavit patriam suam et conquestus fuit qualiter
dominus de Rumyns fecerat ei despectum, emendo
contra ipsum causam domini de Dalembroec de comi-
tatu Losensi; unde rogabat omnem patriam suam ut
vellet ei in hoc assistere. Cui responderunt omnes 10
quod remanerent secum. Dominus ergo Wilhelmus de
Hamalia filius sororis predicti domini de Rumyns ivit
versus imperatorem Karolum regem Boemie, et fecit
tantum quod episcopus Leodiensis fuit citatus
coram imperatore ad comparandum Episcopus vero 15
videns quod non haberet pacem de comitatu Losensi
nisi iret ad imperatorem, [splendido LX equitum comitatu
ad Cesarem profectus a Coloniensibus, Trevirensibus, Mogun-
tinsibus, tandemque ab ipso imperatore Prage honorifice
excipitur ^a]. Tandem imperator dedit sententiam quod 20
dominus Leodiensis permaneat in possessione donec
ipse imperator venerit trans vel citra Renum et
habuerit ibi secum electores imperii.

Cf. Radulph.
de R. 6.

Eodem anno domicellus de Mareba filius fratris
domini Leodiensis Enghelberti, cui Clemens VI^{us} dede- 25
rat episcopatum Monasteriensem et postea archi-
episcopatum Coloniensem, renunciavit eidem archi-
episcopatu, quia papa dederat ei tempus infra quod

a add. ex Radulph. de Rivo ad supplendam lacunam cod.

debebat ordinari sacerdos. Ipse vero nolebat esse Cf. Radulph de R. 6.
 presbiter sed tendebat esse comes Clivensis, sicut fuit
 postea Enghelbertus autem episcopus Leodiensis
 avunculus ejus bene sciebat intentionem ejus, et
 5 ideo ierat jam versus Avinionem propter hoc, et
 reliquerat ibi procuratores pro se ut haberet archi-
 episcopatum Coloniensem postquam nepos ejus nole-
 bat eum retinere. Cum igitur habuisset bullas suas
 mandavit magistros bonarum [villarum^a] episcopatus
 10 Leodiensis, et per officialem suum denunciavit eis cum
 lacrimis qualiter dominus papa miserat ei archi-
 episcopatum^b Coloniensem. Ipse diligebat patriam,
 ammodo volebat esse amicus eorum, et sic valedicens
 eis dicessit.

15 Dominus autem de Rumyns hec audiens, et consi- Cf. Radulph de R. 6.
 derans quod tunc erat tempus pro ipso ad intran-
 dum comitatum Losensem cum patria esset sine domino,
 mandavit multas gentes armorum quas congregatas^c
 pariter secum duxit versus Herkes, que est de bonis
 20 villis comitatus Losensis. Quibus illi suas aperuerunt
 portas, promittentes ei fidelitatem. Hoc audito factus
 est rumor magnus Leodii, et magistri convocaverunt
 totum populum communitatis in palacio, ubi fecerunt
 25 dominum de Rupeforti mamburnum patrie donec
 veniret alter episcopus, et exiverunt una cum Hoyen-
 sibus versus comitatum Losensem. Dominus autem
 de Rumynes audiens bonas villas exisse, remisit
 omnes quos mandaverat et illos de Hereke quittavit

^a omisit cod.

^b archiepiscopatu cod.

^c quos congregatos cod.

Cf. Radulph. de R. 6. de fidelitate quam ei promiserant, quia bene videbat quod non posset eos defendere ac tenere contra adversarios. Et Leodienses antequam reverterentur in domos suas fecerunt comburi domum domini de Hamalia quam fecerat reedificari loco castr⁵ sui destructi, quia habebat in uxorem sororem domini de Rumynes. Postea rediit unusquisque in domum suam et dominus Enghelbertus de Marcha ivit Coloni⁵am ubi receptus fuit solempniter in archiepiscopum.

Cf. Radulph. de R. 7. Johannes de Erkel, filius domini de Erkel ex filia 10 comitis de Verneborch, ordinatur a domino papa in curia Avinionis LXXVII^{us} a episcopus Leodiensis. Hic prius fuit episcopus Trajectensis inferioris, sed propter quamdam discordiam quam contra suum capitulum habebat transfertur ad ecclesiam Leodiensem, 15 anno Domini prescripto videlicet M°CCCLXIII°, et intravit civitatem Leodiensem cum gaudio eodem anno, penultima die jubi. in qua prefuit circiter XV annis. Iste fuit notabilis, clericus sapiens et astutus belligator. 20

Cf. Radulph. de R. 7. Cumque quotidie Leodii existens audiret querelas de dampnis que patria patiebatur a domino de Rumynes, specialiter de castro ejus, quia Leodienses dicebant quod nunquam haberent pacem donec esset destructum, episcopus hec videns ait magistris et 25 rectoribus civitatis Leodiensis quod prepararent se ad obsidionem ejusdem castr⁵i, quia in brevi episcopus Leodiensis esset dominus de Rumynes et comes

Losensis. Ipse eciam emit vina pro se et suis et alia providit sibi necessaria. Et anno Domini M^oCCCLXVI^o, in vigilia sancti Laurentii, fuit pulsata banni campana et exiit dominus Johannes de Erkel cum Leodiensibus bene armatis ^a versus Rumynes, dominusque Lambertus de Upey, miles tunc famosus et felix in armis, portavit standiale sancti Lamberti. Alie eciam bone ville et banni omnes, Hasbanienses omnes, secuti sunt, et pariter convenerunt ad obsidionem ejusdem castri. Sed antequam nocerent castro fuit tractatum de pace inter Herke et Halen, ubi dominus de Rumynes fuit presens cum domino de Hamalia sororio suo et aliis amicis suis ex una parte, et magistri bonarum villarum ex alia parte, ibique fuit promissum domino de Rumines, si vellet renuntiare comitatui Losensi et ammodo aperire castrum suum domino episcopo Leodiensi et patrie quotiens indigerent, quod ipse esset senescalcus ejusdem comitatus omnibus diebus vite sue, et haberet XL^{ia} milia scudatorum semel solvendorum, et duo vel tria milia antiquorum scudatorum hereditarie possidenda juxta domum suam. Hoc audito dominus de Hamalia habuit concilium cum amicis suis ibi presentibus, voluitque quod ipse et amici sui haberent illa XL^{ia} milia scudatorum pro dampnis suis. Cui respondit dominus de Rumynes : « Quid tunc habebō? Ego non faciam, et sic nichil habebitis, nec ego. » Et ita recesserunt omnes infecto negotio. Illi de Sancto

Cf. Radulph.
de R. 7.

^a armatus cod.

Cf. Radolph.
de R. 7.

Trudone plus odiebant castrum de Rumynes quam ceteri quia plus nocuerat eis cum ipsi essent propinquiores, et ideo projecerunt primum lapidem. Perseveravit autem exercitus Leodiensis cum aliis apud Rumynes per IX ebdomadas. Nona vero ebdomada, infra octavas beati Dyonisii, hii qui erant in castro cum non possent amplius durare reddiderunt castrum et se ipsos captivos. Erant autem omnes simul LXXX, qui ducti fuerunt in Muba et steterunt ibi donec fuerunt redempti. Acies autem non recessit de Rumynes donec muri castri fuerunt funditus diruti. Post hec reversi sunt unusquisque ad propria. Post destructionem castri de Rumynes uxor domini de Rumynes recessit in Flandriam unde venerat, quia soror naturalis erat comitis Flandrie, tantamque tristitiam de destructione domus sue habuit quod parum supervixit.

Cf. Radolph.
de R. 7.

Ipsa mortua dominus de Rumynes maritus suus habuit magnam discordiam contra comitem Flandrie de bonis ejus, et tot dampna habuit ex omni parte quod tandem misit ad episcopum Leodiensem et capitulum si vellent eum misericorditer recipere ipse veniret ante eos, et renunciaret guerre quam habebat contra eos. Anno igitur Domini ^a M°CCCLXVII° venit dominus de Rumynes cum domino de Hamalia sororio suo et quibusdam aliis amicis suis in capitulum sancti Lamberti, ubi erat dominus episcopus presens et plures canonici ejusdem ecclesie, et abbates, et alii

prelati ecclesie ad hoc specialiter vocati. In quorum Cf. Radulph, de R. 7.
 omnium presentia predictus dominus de Rumynes
 fecit afferri plures litteras, testamenta et instrumenta
 publica que habebat de comitatu Losensi, que omnia
 5 fuerunt ibi lecta coram omnibus. Ipsis omnibus et
 omni juri^o quod habebat in comitatu Losensi vel habere
 poterat prefatus dominus de Rumynes renunciavit
 cum fletu et gemitu, cunctis audientibus, et promisit
 quod si inveniret adhuc aliquas litteras, afferret eis.
 10 Hoc facto dominus Leodiensis et capitulum ejus
 habuerunt tale consilium inter se quod dederunt tria
 milia florenorum ipsi domino de Rumynes ac domino
 de Hamalia sororio suo cum filio suo domino
 Wilhelmo annuatim solvenda, quamdiu viverent
 15 solummodo. Et sic comitatus Losensis remansit libere
 et pacifice annexus episcopatu Leodiensi. Dominus
 autem de Rumynes qui volebat eum habere et
 dominus de Hamalia qui adhuc tendebat pro filio
 suo et amici ipsorum remanserunt ita obligati quod
 20 nunquam reversi sunt ad statum pristinum.

Anno Domini M^oCCCLXIX^o, in vigilia ascensionis Domini, Cf. Ann. S. Jacobi. 1369.
 fuit magnus ignis in monasterio sancti Jacobi in
 Insula Leodii, et combussit refectorium et partem de
 dormitorio et de hospicio abbatis, et fecit ibi dampnum
 25 plusquam III^r milium florenorum. Et anno LXX°,
 ultima die marcii, fuit ignis apud Predicatores Leodii,
 et combussit duas cameras supra barbitonsoriam
 eorum, et vestiariam et cellas usque ad dormitorium
 ipsorum fratrum.

Cf. Radulph. de R. 7. Eodem anno, in adventu Domini, obiit Urbanus V^{us} papa in Avinione, qui recenter erat reversus de Roma quo duxerat secum cardinales et reposuerat ibi curiam invitis cardinalibus. Quidam dixerunt quod fuit ei ministratum venenum ut moreretur, sed nescio si verum fuerit (1); post mortem claruit miraculis multis (2). 5

Cf. Radulph. de R. 7. Anno Domini M°CCCLXXI° fuit electus et consecratus Gregorius XI^{us} in papam post nativitatem Domini; cardinalis erat et nepos Clementis sexti. 10

Cf. Radulph. de R. 8. Eodem anno, ipso die Thimotei et Symphoriani martirum, fuit bellum juxta Juliacum inter dominum Weneelinum ducem Brabancie ex una parte et ducem Juliacensem ex altera parte. Dux Brabancie dominus Weneelinus, frater Karoli quarti tunc imperatoris, volens vindicare quemdam despectum quem sibi fecerat dux Juliacensis, convocavit et mandavit omnes nobiles patrie sue ac episcopatus Leodiensis, comitatus Namurensis et multos alios amicos suos, comitem scilicet Sancti Pauli, Petrum de Barro, duos fratres comitis Namurensis, scilicet dominum Robertum valentem militem et multum audacem in armis cum fratre suo domino Ludovico et filio fratris sui comitis, 15 20

---

(1) Les biographes d'Urbain V, Aymeric, abbé de Moissac, l'anonyme, Werner de Liège et Pierre de Herentals ne mentionnent pas la cause de sa mort. Voy. BALUZE, *Vite pap. Avinion*, t. I, pp. 598, 412, 416, 424.

(2) Cf. BALUZE, *loc. cit. Notae ad vitas paparum Avinionensium*, pp. 1054-1055.

Guilhelmo, qui tunc factus fuit novus miles, preposi-^{Cf. Radulph.}
 situm Ardenne ac florem totius christianitatis quan-^{de R. 8.}
 tum ad partes istas que venit secum. Dux vero
 5 Juliacensis habuit secum ducem Gelrie, comitem de
 Monte et florem totius Alemannie, et sic venit cum
 impetu et invasit aciem ducis Brabancie, ubi demum
 post diutinum conflictum (1), interfectis ex parte
 ducis Brabancie pluribus, Petrus de Barro, dominus de
 Seranio et aliqui eorum fuerunt capti. Oblatus fuit
 10 equus duci Brabancie ut fugeret, sed noluit; tandem
 fuit violenter projectus super equum et eductus tan-
 quam captivus Juliacum. Inde fuit ductus in fortissi-
 mum castrum quod vocatur Nydeke, ubi stetit per
 annum et amplius. Dux vero Gelrie Eduardus in ipso
 15 conflictu deponens galeam suam ad respirandum,
 sagittatus fuit a quodam in facie, a quo postea infra
 triduum expiravit. Hic Eduardus Reynoldum fratrem
 suum seniore se tenebat captivum. Dominus Rober-
 tus de Namurco qui tunc erat multum famosus in
 20 armis et frater ejus dominus Ludovicus ac dominus
 Lambertus de Upey cum Hasbaniensibus habebant
 aciem seorsum; quasi dedignantibus alios, audientes quod
 dux perdiderat exercitum suum et jam captivus duce-
 batur Juliacum, reddiderunt se captivos sine bello.
 25 Unde postea habuerunt maximum dedecus et damp-
 num, et precipue Robertus et Lambertus predicti.

a habebat cod.

---

(1) Voy. DYNTERI *Chronicon*, liv. VI, c. 50. (Éd. de Ram, t. III, pp. 60-61).

Cf. Radulph.
de R. 8

Anno Domini M°CCCLXXII° venit Karolus imperator frater
domini Weneclini ducis Brabancie Aquis, malens fol. 25
habere fratrem suum eum pace potius quam per
violentiam, et ideo mandavit ducem Juliaensem
per ducem Albertum ibi tunc presentem. Qui cum 5
venisset apud imperatorem, dixit imperator quod non
tractaret de aliqua pace nisi videret fratrem suum
[ducem °] Brabancie quem ille tenebat captivum. Tunc
jussit illum adduci Aquis ante ipsum imperatorem
fratrem suum; qui fecit ibi pacem inter ipsos (1), 10
liberato duce a captivitate gratis, nullo precio
mediante, presentibus imperatrice, ducissa Brabancie,
episcopo Leodiensi, et pluribus aliis dominis.

Anno LXXIII° voluit episcopus Leodiensis dominus
Johannes de Erkel reducere seabinos Thudunenses 15
vel quosdam bannitos infra Thudunum per manum
fortem. Quod audientes Thudunenses exierunt contra
ipsum cum armis et vexillis. Ex hoc fuit episcopus
multum iratus contra ipsos, et retinuit diu postea
rancorem ita quod magistri bonarum villarum et 20
canonici sancti Lamberti non poterant facere pacem.
Illa discordia longo tempore duravit.

Cf. Radulph.
de R. 8.

Anno LXXIII°, quarta die mensis januarii, inundavit Mosa
in tantum quod accessit ad majus altare Predicatorum
Leodiensium et precepavit vias et plateas Leodii. Cum 25
vero intrasset criptam monasterii sancti Jacobi Leo-
diensis, que fuit dedicata in honore beati Andree
apostoli, custos ejusdem monasterii accendens lam-

a omisit cod.

---

(1) Voy. DYNTERI *Chronicon*, liv. VI, cc. 54-57.

padem olei, que ibi solebat cotidie ardere, dixit jocose cum risu : « Sancte Andrea, si vultis quod lampas vestra ardeat custodiatis eam, quia ego non revertar amplius ad accendendum donec aqua recesserit. Et factum est ut lampas ipsa, que solebat sepe extinguī die ac nocte, arderet per quinque aut quatuor dies sine extinctione. Hęc plures admirantes habuerunt pro miraculo; unde fama exiit, et venerunt multi ad videndum eandem lampadem.

Cf. Radulph.
de R. 8.

Eodem anno. XI° et XII° [die ^a] ejusdem mensis januarii, fuit Mosa adhuc major satis ita quod navicula ducebantur^b per ecclesiam Sancti Pauli Leodii, et ascendit ad magnum altare Predicatorum ad altitudinem pedis. Et modius spelte tunc vendebatur LX solidis.

Eodem anno (1), in festo divisionis apostolorum, venerunt quidam dansatores promiscui sexus tam viri quam femine primo Aquis ad dedicationem ejusdem ecclesie Domine nostre, unde saltabant alte ante altare et recedebant super pedes suos; unde videntes eos terre- bantur. Inde venerunt Trajectum, receperuntque plures Trajectenses egritudinem illam. Postea venerunt Harstallium ad ecclesiam beate Marie Virginis, ubi aliqui fuerunt sanati et reliquerunt ibi tuellas suas (2) unde eingeantur in signum curationis sue ad honorem

Cf. Radulph.
de R. 9.

a omisit cod.   *b* ducebatur cod.

(1) Voy. P. FREDERICQ, *loc. cit. De secte der dansers in 1374*, p. 48 sqq., et l'édition de ce fragment (pp. 559, 15-564, 28), *Ibid.*, pp. 59-62.

(2) Voy. DUCANGE, *Glossarium medię et infimę latinitalis*, v^o Toa- cula, Toella, Tuella, t. VI, p. 598. (Éd. Firmin Didot, Paris, 1845.)

Cf. Radulph.
de R. 9.

Domine nostre. Circa festum exaltationis sancte Crucis venerunt ad Sanctum Leonardum prope Leodium, inde Leodium, et quotidie multiplicabantur, unde multi terrebantur. In festo sancti Severini, cum dedicatio esset ecclesie^a Sancte Crucis Leodii, quidam scolaris servitor altaris cepit in vesperis ludere cum thuribulo; unde domini ridebant putantes eum esse ebrium. Post vesperas autem exiens ecclesiam cepit fortiter dansare et saltare. Quod videntes clerici ecclesie tulerunt eum in claustrum Sancte Crucis; ibi veniens ad eum quidam juvenis capellanus dixit ei quod diceret: *Pater noster*. Qui noluit dicere. « Die, inquit, *Credo*. » « Credo, ait ille, in diabolum. » Ad hec iratus capellanus juravit dicens: « Si haberem, nequam^b, stolam et exorcismum, ego adjurarem eum. » Vix poterat teneri a pluribus, sed allato libro baptismi ubi in principio scriptus est exorcismus et stola^c, cepit eum capellanus adjurare. Quo adjurato aliquantulo dixit ille scolaris: « Ecce nequam^d recedit eum parva toga et calceis^e rostratis (1). » « Die tunc, inquit capellanus, *Credo et Pater noster*. » Qui utrumque perfecte dixit, et sic primus fuit hoc modo curatus. Sed cotidie multiplicabantur ubique, et nudatis capitibus portabant sarta quedam super capita sua dicebantque sepius saltando: *Frilis* (2). Et ibant ad ecclesias ante altaria et ymagines,

^a omisit Fredericq.   ^b inquam cod., inquit Fred.   ^c stolam Fred.
^d inquam cod., inquiet Fred.   ^e ce calceis cod.

(1) Voy. DUCANGE, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, t. V, p. 805 v°, *Rostra calceorum*.

(2) Voy. P. FREDERICQ, *loc. cit.*, pp. 49, 60.

specialiter sanete Marie, et dansabant ac saltabant ibi. Cf. Radulph. de R. 9.

Obsessi erant a demonibus, et quando spiritus descen-
debat in erura eorum, non poterant continere a dansa-
tione et saltu; quando autem ascendebat in parvum
5 ventrem, tunc torquebantur dure, et ideo habebant
tuellas et parvos baculos unde stringebant se circa
umbilicum fortiter. et trudebant vel faciebant se trudi
256 r° pugnīs in ventre parvo. et sic cessabat dolor eorum
aliquantulum. projiciebantque a longe baculos suos et
10 habebant terribilem aspectum. In principio quando
videbant aliquam personam habentem vestem rubeam
volebant eam dilaniare vel verberare, et quando vide-
bant rostrum habentem in calceis suis querebant
seindere. Ymmo. quod plus est, quidam eorum existens
15 in ecclesia majori Leodii vidit in spiritu maligno et
presensit quemdam habentem calceos rostratos ante-
quam ascendisset gradus ejusdem ecclesie. et occurrit
ei intranti ecclesiam ad seindendam rostra sua.
Propter hoc fuit prohibitum Leodii in ministerio
20 sutorum fieri calceos cum rostris. Uno mane, ante
festum omnium sanctorum, fuerunt multi eorum con-
gregati apud Harstallium, ibique habuerunt tale
consilium inter se quod in die omnium sanctorum
venirent omnes pariter ad ecclesiam Sancti Lamberti
25 Leodiensis et occiderent omnes canonicos, presbiteros
et clericos, confringerentque omnia que invenirent,
sed Deus aliter disposuit. Nam cum quidam capel-
lanus, ymmo canonicus mense majoris ecclesie Leo-

Cf. Radulph.
de R. 9.

diensis, qui dicebatur magister Symon Loues (1) post
matutinas ante festum omnium sanctorum more solito
intrasset capellam nostre Domine in claustro Sancti
Lamberti ad salutandum beatam Virginem Mariam et
orandum, ecce plures dansatores intraverunt eandem 3
capellam dansantes et saltantes^a fere usque super altare.
Quo viso capellanus ille expavit, ita quod capilli capiti
ejus inhorruerunt se levantes quod sentirent presen-
tiam demonis, dixitque mulieri custodienti capellam :
« Habetisne aliquam stolam? » Cui illa respondit : 10
« Habeo ». « Detis, ait, michi. » Accipiensque stolam
dixit illi qui videbatur esse principalis inter illos dan-
satores : « Accedite, magister, vos luctabimini contra
fortiorem vobis. » Hec dicens projecit stolam in collum
ejus et cepit legere Evangelium sancti Johannis : 15

Joannes 1. 1. *In principio erat Verbum*, etc. super caput ejus, quod ille
pacifice accepit et audivit, et sic cessavit a dansatione
fuitque illico sanatus. Hoc sic curato idem fecit aliis
sociis suis circiter novem qui omnes recesserunt sani
et incolumes. Nunciatum fuit hoc dominis Sancti 20
Lamberti in ecclesia. Qui accurrentes interrogaverunt
ipsum capellanum si teneret hoc esse^b miraculum.
Quibus ille respondit : « Vos estis meliores clerici quam
ego sum et bene videtis quid sit : si sit^c miraculum
vos ipsi judicate. » Tunc domini fecerunt triplicari et 25

^a saltes cod.   ^b esse inter lineas cod.   ^c sit inter lineas cod.

---

(1) Ce Simon Loues, que Radulphe de Rive appelle Frederic Loues, n'est pas un membre connu du Chapitre.

pulsari campanas tota die, et audientes hoc multi Cf. Radulph, de R. 9.
 accurrerunt ad videndum quid ibi fieret. Postquam
 hoc fuit ibi divulgatum accurrerunt illuc de diversis
 partibus et locis tam viri quam mulieres; alii addu-
 5 cebantur ab amicis, alii autem violenter trahebantur
 ut sanarentur. Ille vero capellanus sanabat quotquot
 poterat. Videntes alii capellani et specialiter rector
 ejusdem capelle scilicet nostre Domine neonon et
 duo canonici ejusdem majoris ecclesie qualiter sanabat
 10 eos, ceperunt dicere et facere sicut ille, legendo et
 dicendo exorcismum qui est scriptus ante baptismum
 et Evangelia convenientia, scilicet sancti Johannis: *In*
principio erat Verbum, etc. faciebantque egros et egras Joannes I. 1.
 dicere: *Et Verbum caro factum est et habitavit in*
 15 *nobis*; alia etiam Evangelia legebant eis, scilicet Ascen-
 sionis: *Recumbentibus*, etc., ubi legitur in fine (1): Marc XVI 14.
Mortuos suscite, leprosos mundate^a, demones ejicite Matth. X. 8.
 et similia. Tandem habuerunt adjurationes sancti Am-
 brosii (2) et Hilarii (3) unde utebantur ibi et in Sancto
 20 Bartholomeo et in aliis locis. Plures tamen qui non
 poterant sanari in Sancto Bartholomeo et alibi, sana-
 bantur in illa capella nostre Domine, in claustro majoris
 ecclesie, forte propter honorem nostre Domine vel

a mundas Fred.

(1) Le chroniqueur fusionne ici deux passages des évangiles de saint Marc et de saint Mathieu.

(2) Voy. MIGNE, *Patrol. Lat.*, t. XVII, col. 1019-1020; cf. *Rituale sive Parochiale Leodiense* (Liège 1701), pp. 266, 274-278.

(3) C'est sur la foi d'une attribution erronée, ce semble, que le chroniqueur mentionne les adjurations de saint Hilaire. On ne connaît pas de formules d'exorcisme de cet écrivain.

Cf. Radulph.
de R. 9.

propter reliquias ibi presentes. Et sic fuerunt sanati
credo plus quam tria milia, quidam levius quidam
difficilius Quando non poterant cito sanari, ponebatur
corpus Domini super capita eorum vel monstrabatur
eis nude per manus sacerdotum, ponebaturque stola in
colla ipsorum, dabaturque eis aqua benedicta ad biben- 5
dum, et confitebantur ibi peccata sua sacerdotibus, et
sic exhibant spiritus immundi de corporibus eorum. Et
aliqui etiam suffocabantur a demonibus et cadebant
mortui in illa capella nostre Domine ante altare. 10
Sacerdotes etiam eos^a exorcisantes dicebant: « Exi, Spiritus
immonde, da honorem Deo vero, da honorem Spiritui
sancto. Exi, maledicte, dampnate! » et hec dicentes
ponebant digitos, scilicet pollicem et indicem^b, in ora
ipsorum profunde usque ad guttur. nec poterant eos 15
mordere, et in aures eorum dicebant: « *Effeta^c* quod
est adaperire, et insufflabant in facies eorum quasi exsuf-
flantes virtutem inimici. Pauci tamen clericorum ac divi-
tum habuerunt illam egritudinem. Quidam capella- 20
norum interrogavit obsessum dicens: « Quare
intrastis corpora talium personarum et non divitum aut
clericorum? » Demon respondit: « Clerici et presbiteri
dicunt tot bona verba et tot orationes quod non possu-
mus intrare corpora ipsorum; si vero fuisset expectatum
per quindenam vel mensem nos intrassemus corpora 25
divitum et postea principum, et sic per eos destruxisse-
mus clerum. » Hec dixit demon apud Sanctum Bartho-
lomeum^d in ecclesia, audientibus adhuc XL personis.

Cf. Radulph.
de R. 10.

Eodem anno, ante festum sancti Lamberti, quatuor

a eis *Fred.*   b iudicem *Fred.*   c effecta *Fred.*   d Batholomeum *Fred.*

5

10

15

fol. 236

20

25

amici Johannis de Erkel episcopi Leodiensis volentes
 capere magistrum Thudunensem, dictum Hartis, quia
 procurabat negocia Thudunensibus contra ipsum
 episcopum et erat homo eloquens, cum nollet se reddere
 5 captivum occiderunt eum. Audita ejus morte episco-
 pus intelligens communitates patrie ex hoc multum
 iratas et hoc ei imponi, cum tunc esset apud Sera-
 neum secessit in comitatu Losensi; deinde ivit
 Trajectum et mansit ibi. Thudunenses vero turbati de
 10 morte magistri sui tulerunt corpus ejus primo Dyo-
 nantum ^a ad monstrandum populo, postea Hoyum, inde
 Leodium eciam usque ad pontem Amaricordis ubi
 multi bibentes erant. Unde populus inflammatus
 contra episcopum convenit omnis pariter in palacium
 15 ubi corpus defuncti monstrabatur vulneratum,
 feceruntque sibi mamburnum dominum Walterum de
 Rupeforti. Audiens hec dominus Wencelinus dux Bra-
 banciae venit Leodium et eciam dominus de Agimont ad
 tractandum de pace, feceruntque mentionem ^b de qui-
 20 busdam XXII^{bus} ordinandis qui deberent ^c habere
 potestatem corrigendi omnes officiales episcopi et
 super omnes judices patrie. Sed dux Brabanciae
 rediens Leodium secunda vice, cum scivisset inten-
 tionem episcopi, recessit infecto negotio. Tandem
 25 facta est pax per aliquos medios (1). In prima ergo
 conditione pacis ipse episcopus promisit reddere posses-
 sionem castri de Stockhem in quod dolose intrave-

Cf. Radulph.
de R. 10.

^a Dionantum primo *cod.*   ^b mensionem *cod.*   ^c debrerent *cod.*

(1) Voy. la première paix des Vingt-deux. POLAIN et BORMANS,
Recueil des ordonnances de la principauté de Liège, 1re sér.,
 pp. 328-331.

Cf. Radulph. de R. 10. rat, et in ipso castro et in Muha et in aliis fortaliciis patrie debebant poni castellani habentes bona sua infra patriam, qui ea servarent in nomine ipsius episcopi et capituli ac totius patrie ita quod non possent ammodo nocere patrie. Debebant eciam 5 ordinari XXII° qui haberent potestatem corrigendi omnes officiales ministros ipsius episcopi et super omnes iudices patrie. Illi eciam quatuor qui occiderant magistrum Thudunensem debebant esse banniti extra patriam, ammodo donec satisfacerent amicis ejus ac 10 Thudinensibus. Sub hac pace reversus est dominus Johannes Erkel Leodium, multum dolens postea quod consenserat tali paci, et merito, quia dederat alienis robur suum. Unde videbat se turpiter deceptum et eciam amici ejus carnales hoc ei improperabant. 15

Cf. Radulph. de R. 11. Eodem anno, circa diem sancti Huberti, XXII° ordinati et electi ceperunt corrigere et emendare multas injurias quas fecerant officiales ac ministri episcopi, sed volebant cognoscere de omnibus, et eciam de personis ecclesiasticis. Unde veniens ante eos quidam oppida- 20 nus Sancti Trudonis, nomine Hermannus Winselaers, conquestus fuit de ipso episcopo, quod extorserat ab eo XVII° scudatos aureos pro quodam casu de quo antecessor ejus quittaverat eum. Et habebat ^a litteram sigillatam de ipsomet episcopo Johanne de Erkel quod 25 erat immunis de illa culpa. Episcopus sigillaverat ei litteram propter suum honorem servandum quod ammodo esset liber a reatu illius culpe. Circa idem tempus, scilicet anno Domini M°CCCLXXV°, aliqui XXII^{um} cum mandassent episcopo quod responderet

^a habebant *cod.*

de illo casu vel se excusaret et ipse dedignaretur eis
 respondere, judicaverunt de illa summa pecunie, quam
 predictus Hermannus repetebat, quod videbatur eis
 quod dominus episcopus tenebatur ei restituere,
 et voluit communitas quod ad hoc eogeretur, sed
 post multos tractatus ex hoc episcopus in palacio ante
 populum eunctis audientibus respondit quod ipsemet
 acceperat pecuniam illam et XXII° non habebant
 potestatem judicandi supra personam suam, et ante-
 quam redderet pecuniam illam exiret patriam nun-
 quam reversurus, et sic iratus et turbatus recessit
 versus Trajectum, et in brevi relicta patria sine mam-
 burno ivit Avinionem ad Gregorium papam, qui eum
 recepit et audivit de querelis suis benigne ac favora-
 biliter. Dominus autem papa commisit causam suam
 cardinali Florentino qui processit adversus communita-
 tes Leodienses dure, misitque sententiam excommu-
 nicationis ad ipsos et interdicti ut ecclesie cessarent
 a divinis. Hoc cognito et consilio super hoc habito
 domini Sancti Lamberti mandaverunt magistros civi-
 tatis Leodiensis, dixeruntque quod non displiceret eis
 quia oportebat eos cessare a cantu. Et sic cessaverunt
 ipsi et ceterae ecclesie in die sancti Egidii, et servave-
 runt interdictum ita striete sicut fuit unquam serva-
 tum, quia nec in die natalis Domini, nec Pasche, nec in
 aliis solempnitatibus a jure concessis, ut patet libro VI°
 canonico (1), *Alma mater*, cantaverunt. Eciam fecerunt

Cf. Radulph.
de R. 11.

(1) Voy. Corpus juris canonici. *Decretalium*, lib. VI, part. V, tit. XI. de *Sententia excommunic.*, c. 24. (Éd. Friedberg, t. II, p. 1106.)

Cf. Radulph.
de R. 11.

mamburnum dominum Walterum de Rupeforti et capitulum Sancti Lamberti scripsit contra episcopum. Tandem dominus papa misit abbatem Sancti Bavonis de Gandavo ad faciendum pacem et absolvendum ab excommunicatione et interdicto. Hiis diebus, ante quadagesimam, anno LXXVI°, venit abbas Sancti Bavonis, magister in sacra theologia, Tungris ad faciendam concordiam, et convenerunt ibidem ambe partes, sed non poterant concordare. 5

Cf. Radulph.
de R. 11.

Antequam teneretur dies pacis Tungris intraverunt Hoyenses castrum de Muba, quia dominus Hubinus de Fanchons, quem episcopus fecerat ibi castellanum, habebat bona sua Hoi et amicos suos, qui remanserant pro ipso erga Hoyenses, quod fideliter servaret castrum ne aliquis intraret qui posset eis nocere. Sed semper timebant castrum illud quia fecerat eis pluries dampnum et penam. Unde quadam vice inflammati ascenderunt montem et venerunt usque ad portam volentes intrare violenter. Dominus autem Hubinus castellanus mandavit dominos Sancti Lamberti et magistros Leodienses, qui cum venissent illuc non potuerunt eos pacare quin vellent omnino intrare. Tandem, licet invite, permisit intrare de quolibet ministerio aliquos qui debebant illud custodire donec pax fieret. Iterum ergo canonici Sancti Lamberti qui remanserant Leodii et magistri civitatis miserunt Trajecti dominum Jacobum de Landris et Johannem de Profundo rivo, clericum civitatis, virum sapientem et eloquentem qui supplicavit humiliter 10 15 20 25

episcopo quatenus acciperet pacem quia [si ^a] non cito fieret pax Hoyenses destruerent castrum de Muha qui erat pulcherrima et fortissima domus, nec fieret talis pro centum milibus florenis. Episcopus autem noluit eos
 5 audire sed mandavit comitem de Vernemboreh, dominum de Erkel nepotem suum, et plures alios Alemanos, quibus dedit potestatem comburendi et diripiendi patriam suam. Illi vero cotidie equitabant super patriam, nunc huc, nunc illuc, et revertebantur Trajectum. Quadam vice ipse episcopus cum suis intravit dolose Bredam et combussit eam igni. Timens etiam obsideri in Trajecto fecit comburi parrochiam Sancti Petri et omnes domos que erant extra muros. Audientes hec ^b Hoyenses combusserunt etiam castrum
 15 episcopi de Muha, ymmo verius Leodienses destruxerunt, quia nisi consensissent eis non fuissent ausi destruere; insuper sigillaverunt eis quod si ammmodo cogentur ad reedificationem ipsi adjuverent eos. Destruerunt etiam muros ejus, quod multis
 20 displicuit sapientibus etiam de Hoyo et Leodio, quia poterat eis prodesse contra Namureenses et Brabantinos. Cotidie quasi exhibat pars episcopi de Trajecto et equitabat super patriam suam; dicebat tamen episcopus illis ^c qui exhibant quod minus mali et
 25 dampni facerent quam possent, et sic faciebant, quia pejores domos aliquando comburebant; et pro certo si voluissent ipsi combussissent usque ad portas civitatis Leodiensis. Quare ^d mamburnus et complices

Cf. Radulph.
de R. 11

a omisit cod.

b hec etiam cod.

c illis episcopus cod.

d Quia cod.

Gf. Radulph.
de R. 11.

ejus de Leodio habuerunt consilium inter se ut peterent subsidium ab ecclesiis et abbatibus ad tenendum stipendiarios contra episcopum, quia nobiles civitatis volebant ei obedire. Ecclesie vero habito consilio super hoc excusaverunt se quod non possent nec auderent ne inciderent in excommunicationem. Henricus autem de Freras de ministerio frunitorum, qui erat unus de durioribus contra clerum, respondit decano Sancti Petri quod sive esset jus sive injuria ipsi solverent. Hoc etiam dixit magister Reynerus de Bierzes, qui tunc erat magister pro communitate, in capitulo Sancti Lamberti, in presencia omnium ecclesiarum, quod oportebat eos dare sive per fas sive per nephas. Et habito consilio remandaverunt omnes ecclesias in capitulum Sancti Lamberti. Quibus ibi congregatis incluserunt omnes pariter et dixerunt quod nunquam inde exirent nisi canonici Sancti Lamberti darent eis quingentos duplices florenos et quelibet de secundariis ecclesiis ducentos duplices aureos. Canonici hoc videntes diu steterunt ibi antequam vellent eis aliquid promittere, sed tandem coacti promiserunt eis domini Sancti Lamberti quod ante solis occasum darent eis trecentos duplices aureos et quelibet de secundariis ecclesiis centum, de reliquo dilationem accipientes, et sic dimiserunt eos exire. Hoc autem extorserunt ab eis Leodienses injuste, quia assecuraverant dominos Sancti Lamberti in principio guerre, nec invenitur unquam facta fuisse tanta violentia ecclesiis sicut fecerunt tunc Leodii. Nec etiam alie bone ville fecerunt similiter suis canonicis

7 vº. et religiosis. ymmo Hoyenses sustinuerunt abbatem de
Alna contra Leodienses ne aliquid^a eis daret quia erat
oppidanus eorum. Postea venerunt magistri Leo-
dienses ad Sanctum Jacobum petentes ducentos duplices
3 aureos et dixerunt abbati et fratribus qui cum eo
erant nisi solverent ante solis occasum quod in cras-
tino duplicarentur et post triplicarentur. Abbas vero et
fratres qui cum eo erant timentes spoliari et depredari
dederunt eis obsidem ad solvendum duplices, facientes
10 ibi protestationem coram notario presente quod invite
et violenter eis hoc dabant et tempore congruo vellent
repetere. Inde ierunt ad Pulchrum Reditum et extor-
serunt ab abbate centum duplices et ab abbate Sancti
Egidii centum vel quinquaginta. Abbas vero Sancti
15 Laurentii et monachi vacuaverunt domum suam ita
quod nichil ibi nisi campanas invenerunt, nec aliquid
dare eis voluerunt. In junio ierunt aliqui de con-
silio Leodiensi ad ducem Brabancie tractaturi ut ipse
dux non sustineret episcopum in Trajecto. Quod per-
20 cipientes hii qui erant ibi ex parte episcopi dixerunt^b
Leodiensibus quod levius forte haberent pacem ad
dominum suum quam intentionem suam adducere,
positaque est dicta ac tractandum de pace apud Tra-
jectum prope Enchast^c (1), ibique ordinatum quod XXIIº
25 non iudicarent super personas ecclesiasticas nec de
bonis eorum, et episcopus debebat habere pro dampnis

^a aliquis cod.   ^b diexerunt cod.   ^c Ethast cod.

---

(1) Voy. la paix de Caster (14 juin 1576) POLAIN et BORMANS, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1re sér., pp. 556-557.

Cf. Radulph.
de R. 11.

suīs XVI milia florenorum et super hoc debebat facere reddi captivos libere et eos ab omni sententia excommunicationis et interdicti absolvi. Nec fuit mentio^a facta de Hermanno Winselaer pro quo guerra ceperat. Super hoc cito reversus est episcopus Leodium cum magno gaudio circa festum sancti Johannis Baptiste et eadem die fecit aperiri legem ad judicandum. Episcopus vero reconciliavit sibi^b primo Leodienses in ecclesia Sancti Lamberti manifeste cum fletu, et postea Hoyenses in ecclesia Nostre Domine, dicens se penitere de guerra inter eos habita.

Wilhelm.
de Voltem.
p. 97.

Anno Domini M°CCCLXXVIII° (1), XXVII^a die marci, obiit Rome papa Gregorius XI^{us}. Quo mortuo Romani venientes cum armis fregerunt conclavem ubi cardinales erant conclusi ad eligendum novum papam, volentes habere papam romanum, et verberaverunt cardinales. Sed cardinales volentes eos sedare dixerunt eis. « Eecce cardinalem Sancti Petri (2), accipiatis eum. » Qui acceperunt eum et posuerunt super cathedram sancti Petri intronisantes eum et petentes ab eo benedictionem. Quibus pro benedictione dabat maledictionem, dicens : « Maledictio Petri et Pauli veniat super vos, vos

a mensio *cod.*   *b* se *cod.*

---

(1) Dom U. Berlière, de l'abbaye de Maredsous, a découvert et publié quelques fragments de l'œuvre perdue de GUILLAUME DE VOTTEM : *Chronicon de schismate Urbani papae et Petri de Luna*. Voy. Compte rendu des séances de la Comm. roy. d'histoire, 5e sér., t. IV, pp. 95-106.

(2) François Tibaldeschi, cardinal de Saint-Pierre. Voy. sur son intronisation NOEL VALOIS, *La France et le grand schisme d'Occident*, t. I, p. 55.

estis mala gens, ego nec sum nec esse volo papa ». Hoc audientes Romani regressi ad cardinales dixerunt quod eligerent eis papam Ytalicum vel eos occiderent. Reclusi ergo cardinales in conclavem
 5 elegerunt per viam sancti Spiritus archiepiscopum Barrensem in papam, virum justum et bonum, non amantem symoniam quamdiu fuit cancellarius pape, et dicebatur Bartholomeus, sed in consecratione sua voluit appellari Urbanus sextus. Ipso consecrato cardinales intelligentes quod vellet eos restringere fugerunt extra
 10 Romam, dicentes quod non tenerent eum pro papa, quia metu corporis eum elegerant.

Wilhelm.
de Votem.
p. 98.

Eodem anno, prima die julii, obiit dominus Johannes de Erkel episcopus Leodiensis et elegit sepulturam
 15 suam in majori ecclesia Trajecti inferioris ubi fuerat prius episcopus, et ideo fuit corpus ejus illuc translatum, et exequie ejus Leodii satis simpliciter et cito facte.

Cf. Radulph.
de R. 11.

Mortuo igitur et sepulto domino Johanne de Erkel
 20 episcopo Leodiensi, magistri civitatis suggesserunt et supplicaverunt capitulo ut eligerent novum episcopum. Canonici ergo convocati et congregati volentes ad electionem procedere, promiserunt et protestationem bonam fecerunt ante notarium publicum quod
 25 si quis eorum haberet electionem et papa nollet eum confirmare sed mitteret eis alium, quod ille electus cederet electioni sue et obediret pape. Sub hac conditione elegerunt per viam sancti Spiritus Eustacium dictum Piersan de Rupeforti concanonicum suum in episcopum, et miserunt electionem suam Romam

Cf. Radulph.
de R. 13.

Cf. Radulph.
de R. 15.

ad papam Urbanum sextum; sed noluit confirmare, ymmo dedit episcopatum Leodiensem domino Arnolde de Hoern, episcopo Trajecti inferioris. Piersandus vero electus procuravit interim se ab archiepiscopo Coloniensi confirmari, deinde ivit primo versus Dyonantum ubi fuit receptus solempniter tanquam episcopus ^a et fecit juramenta solempnia, sicut antecessores sui facere consueverunt.

Cf. Radulph.
de R. 14.

Eodem anno, infra octavas sancti Dionisii, venerunt quidam raptores de Transmosa ^b nocte circa Tungris ad predandum. Quod cum scirent Tungrenses, occurrerunt post eos usque Petersem. Domina vero de Petersem, filia domini de Heerge, fecit eis fieri offas ad edendum. Cumque principales Tungrenses recederent bene contenti et aliqui pedites adhuc ibi remanerent, dominus de Petersem mandavit clam aliquos amicos suos de Trajecto qui cito venientes cum armis invaserunt eos et occiderunt tres ex ipsis. Tungrenses igitur venerunt Leodium et conquesti fuerunt ex hoc magistris. Convocato populo civitatis in palacio et superveniente electo Piersando, promiserunt omnes quod in crastino illuc irent. sicut fecerunt et mandaverunt alias bonas villas. Dominus de Petersem hoc intelligens misit Leodium quod pro illis tribus mortuis solveret tres peregrinationes, ultra mare et ad Sanctum Jacobum et Rupem Amatoris et veniret in captivitatem cum duodecim de genere suo donec satisfaceret patrie. Sed Leodienses noluerunt aliquam

^a episcopum *cod.*   ^b Transmosam *cod.*

pacem recipere nisi prius esset satisfactum Tungris Cf. Radulph. de R. 14.
 fueruntque primi ante castrum, sed neminem
 intus invenerunt. Habito igitur consilio, cum alie
 bone ville illuc venissent, destruxerunt illud quia
 5 nocuerat eis in obsidione de Stockhem et refugium
 erat raptorum Muros habebat ita latos et duros quod
 infra triduum vix potuit dirui.

Interea cardinales qui erant Fundis elegerunt in papam Wilhelm. de Votem. p. 103.
 Gibbinensem, quia potentior ceteris erat, cum esset consan-
 10 guineus regis Francie, ad deponendum alium papam, scilicet
 Urbanum sextum. Qui fuit consecratus VIII^a die novem-
 bris ejusdem anni et fuit vocatus Clemens VII^{us}.

Huic rex Francie Karolus favebat.

Imperator Karolus adhesit primo pape Urbano VI° quamdiu Wilhelm. de Votem. p. 100.
 15 vixit, cum Boemia patria sua, et universitas Pragi^a, tota Ytalia,
 Anglia, Flaudria cum domino suo comite, Brabancia et artiste
 Parisius ac theologi et juriste et quotquot erant sanioris
 conscientie favebant primo pape electo, scilicet Urbano VI°
 tanquam vero pape.

20 Ipse sepius obtulit fieri concilium generale ad determinan- p. 100.
 dum si deberet remanere papa vel non.

Si debebat remanere de jure, ipse volebat esse, si non, p. 100.
 volebat alteri cedere si posset.

25 Sed altera pars nolebat quia timebat perdere quod per vim p. 100.
 intendeat habere.

Sub hoc scismate diu languit sedes apostolica et Johann. XIX, 23, et Litt. Eduard. r. ad Card.
 tunica Domini inconsutilis^b quam milites crucifigentes
 Iherusalem reliquerant integram, a filiis ecclesie sic

^a Pradi *Berliere*.   ^b inconsutulis *cod*.

turpiter scindebatur, in scandalum christianitatis totius.

Cf. Radulph.
de R. 14.

Eodem anno, infra octavas sancti Martini, venit dominus Weneelinus dux Brabancie Trajectum cum armis fortiter et intravit, fecitque XXIII principales ex hiis qui confederati erant cum Leodiensibus banniri extra Trajectum. Qui venerunt Leodium et nuntiaverunt magistris et toti communitati violentiam quam dux eis fecerat. Magistri vero et electus, scilicet Persandus, miserunt ad ducem, et fuit statuta dies in qua debebant convenire ex utraque parte Nivellam ad colloquium. Interim dux Juliacensis et postea archiepiscopus Coloniensis cum potestate magna venerunt Trajectum in auxilium ducis Brabancie. Proponebant enim illi domini comburere et destruere patriam episcopatus Leodiensis. Cumque magistri et aliqui milites et principales civitatis ivissent Nivellam ad colloquendum cum duce vel consilio suo dux non venit nec misit ad illam diem colloquii. Persandus autem cum magistri jam recessissent, venit sero ad dominum de Seranio et dominum Egidium Chabot (1) et Rasonem de Warouz (2) qui illuc ierant ad tractandum de pace, dixitque eis quod oportebat eum ire Trajectum ad loquendum duci et si quis eum amaret ipsum sequeretur. Dominus autem de Seranio et alii responderunt ei quod pro Deo servaret honorem

---

(1) Voy. C. DE BORMAN, *Les échevins de la souveraine justice de Liège*, t. I, p. 219.

(2) Voy. C. DE BORMAN, *op. cit.*, p. 224.

suum; ipsi habebant bona sua in patria, nec auferent Cf. Radulph, de R. 14.
 dimittere patriam ne perderent bona sua. Sed ipse
 percussit equum calcariis et fecit sonare minas suas
 et sic recessit properans Trajectum. Cumque intrasset
 5 Trajectum dux Brabancie venit ei obviam et conduxit
 eum usque ad Sanctum Anthonium ubi accepit hos-
 picium. In crastino dux Brabancie et Juliacensis et
 postea archiepiscopus Coloniensis et illi de Schon-
 vorst miserunt diffidentiam magistris civitatis Leo-
 10 diensis. Magistri ergo irati ex hoc quod electus
 eorum Persandus reliquerat eos et iverat eum inimi-
 cis eorum ^a combusserunt vexillum ejus ad peronem
 in medio fori. in despectum ejus, post diem sancte
 Elizabeth, habitoque consilio cum capitulo manda-
 15 verunt episcopum Trajecti inferioris ut cito veniret
 ad custodiendum patriam suam, quia intellexerant
 quod primus papa Urbanus VI^{us} dedit ei episcopatum
 Leodiensem. Domini eciam capituli conturbati ex hoc
 quod electus eorum Piersandus reliquerat eos in
 20 tanto periculo, adhererunt fideliter magistris et com-
 munitati totius patrie, dixeruntque eis quod se et
 patriam defenderent et ipsi fideliter eos adjuvarent
 in quantum possent. Interim cum dux Brabancie et
 25 alii domini misissent diffidencias ad magistros Leo-
 dienses in die sancte Cecilie ejusdem anni predicti,
 in crastino. scilicet in die sancti Clementis, exierunt
 38 v°. de Trajecto mane cum tribus milibus equis et armis
 et combusserunt Millen. Inde venerunt versus Jecoram

^a eorum nec aliquis eis vel capitulo renuntiabat *cod.*

Cf. Radulph. de R. 14. et combusserunt aliquas villas campestras. Tandem post longuas guerras. videns dux Brabancie quod parum proficeret Trajectum exiens reversus est per comitatum Losensem in Brabancia, petens auxilium a Brabantinis. Concilio ergo convocato in Bruxella 5 unus respondit pro tota patria quod dux non inceperat illam guerram ex consilio ipsorum. Leodienses erant eis confederati nec adhuc fecerant unde fedus eorum debebat frangi; dux invaserat eos et ipsi defenderant se; unde non intendebant propter hoc exercere 10 guerram contra eos.

Cf. Radulph. de R. 14. Eodem anno, circa festum sancti Andree, obiit imperator Karolus, frater ejusdem Wencelini ducis Brabancie, qui adherebat Urbano VI° pape, et fecit per eum confirmari filium suum regem Alemannie. 15 Unde multum perdidit idem papa in morte ejus, quia potens erat ad sustinendum eum contra omnes.

Cf. Radulph. de R. 14. Post festum vero sancte Lucie virginis venit episcopus Trajecti inferioris Leodium, cui occurrerunt et adduxerunt eum magistri civitatis Leodiensis 20 et plures canonici Sancti Lamberti, venitque ut

Cf. Radulph. de R. 15. mamburnus patrie, non ut episcopus, quia noluit cedere episcopatu Trajecti inferioris donec esset securus de episcopatu Leodiensi, propter scisma quod tunc erat in ecclesia, donec concordatum esset et determinatum 25 quis finaliter remaneret papa. Et cum aliquantulum mansisset Leodium. postea ivit Hoyum ac Dyonantum et ad ceteras bonas villas patrie que receperunt eum cum pace et magno honore. Cumque sic fuisset

receptus et sigillatus mamburnus patrie, relicto fratre suo seniore, milite. Leodii loco sui, accepit licenciam eundi per spacium duorum mensium. Cf. Radulph. de R. 14.

Anno Domini M^oCCCLXXIX^o, circa principium februarii. domicellus de Rodemake de terra Luceboreh^a congregavit magnam miliciam et duxit eam in terram Bullionis, que est de episcopatu Leodiensi, ad quasdam villas campestris quas et succendit igni, duxitque ex ipsis magnam predam et fecit ibi magnum dampnum. Quod cum nunciatum esset Leodii convocato populo in palacio et super hoc habito consilio. frater mamburni locum ejus tenens misit illic gentes armorum, inter quos fuerunt dominus Theodericus de Moilant^b (1) et dominus Baretus (2). ambo valentes milites, Johannes de Cornu scabinus Leodiensis (3) cum pluribus aliis qui combusserunt et destruxerunt super ipsum dominium^c de Rodemake quidquid potuerunt invenire extra fortalicia. Cf. Radulph. de R. 15.

Tertia die aprilis sequentis^d reversus est episcopus Ultrajectensis Leodium, et mansit ibi aliquantulum tanquam mamburnus donec esset determinatum quis remaneret papa finaliter. Cumque mansisset Leodii per tres ebdomadas, accepta licencia a magistris et

a Luceborch cod.   b Morlant cod.   c dominum cod.   d sequenti cod.

(1) Voy. C. DE BORMAN, *op. cit.*, p. 212.

(2) Probablement Fastré Baré, seigneur de Voroux, qui vendit sa terre à Raes de Waroux en 1580. Voy. J. DE HEMRICOURT, *Le miroir des nobles de la Hesbaye* (éd. A. Vasse), p. 154.

(3) Jean del Coir (1569 à 1586). Voy. C. DE BORMAN, *op. cit.*, p. 218.

civitate^a relictoque fratre suo locosui rediit Ultrajectum ad faciendum pacem de ducatu Gelrie inter filium ducis Juliacensis et comitem de Blouse (1). Ibi stetit diu usque ad XII^m diem junii. Unde populus, specialiter Hoyenses et Dyonenses, murmuraverunt et precipue ex hoc quod sine ipsis dederat treugas domino de Rodemake ejus eastrum volebant destruere. Sed quia hoc fecerat ex consensu magistrorum, dissimularunt.

Cf. Radulph.
de l. 15.

Eodem anno per magistros civitatis Leodiensis et per capitulum, ex voluntate omnium ministeriorum et consensu totius patrie, fuit inceptus pons apud Visetum supra Mosam et perfectus eodem anno cum magnis expensis, ut si quis vellet invadere illos qui morabantur Viseti cito possent habere succursum per pontem a Leodiensibus et vicinis suis.

Hiis diebus, in junio, cepit murmurare communis populus Leodiensis ac aliarum bonarum villarum patrie ex hoc quod mamburnus eorum, episcopus Ultrajectensis, tamdiu tardabat Ultrajecti, dicentes quod ipse levabat bona episcopatus Leodiensis et Ultrajecti nec aliquid faciebat. Magistri ergo civitatis et frater ejus Leodii residens remandaverunt eum pluries quod ipse reverteretur, alioquin facerent alium

a civitatis cod.

---

(1) Jean de Châtillon, comte de Blois, disputait la possession du duché de Gueldre à Guillaume de Juliers; Arnoul de Horn tenait le parti du comte de Blois.

mamburnum. Ipse vero remisit eis litteras excusationis quod multum fuerat et adhuc erat occupatus pro magnis et arduis negotiis pro quibusdam castris de ducatu Gelrie que tenebat pro comite de Blouse
 5 contra filium ducis Juliaensis. Sed cum ipse episcopus Ultrajectensis inisset^b fieri pacem inter ambas partes ita quod ducatus Gelrie remaneret ammodo filio ducis Juliaensis qui erat filius sororis ducis Gelrie ultimo defuncti et fratris ejus qui in bello
 10 inter Aquis et Juliaecum contra ducem Brabancie telo percussus mortuus est, episcopus Ultrajectensis noluit reddere illa castra que tenebat nisi pro magno thesauro. Acceptis vero multis milibus florenis tandem reddidit illa castra. Et cum solvisset inde debita
 15 sua, in festo Sacramenti, portavit sacramentum in pontificalibus Ultrajecti valedicens populo; ibi post prandium equum ascendit et festinus reversus est Leodium XII° die mensis junii. Magistri autem civitatis Leodiensis et aliarum bonarum villarum tunc
 20 erant apud Halen ad parlamentum contra consilium ducis Brabancie, ubi diu steterunt antequam possent aliquid facere. Tandem venerunt ad quamdam viam concordie sic quod unum dampnum iret pro alio de dampnis ante treugas, sed qui fuerant dampnificati
 25 post treugas restituerentur, et comes Flandrie de predictis determinaret (1).

a de inter lineas cod.   *b* inisset cod.

---

(1) Voy. le traité conelu entre Herke et Halen le 15 juin 1579. SCHOONBROODT, *Inventaire analytique et chronologique des chartes du Chapitre de Saint Lambert à Liège*, p. 254, n. 854.

Circa idem tempus XVIII° augusti die allate fuerunt tres littere ex parte domini Wencelini, filii Karoli^a imperatoris ultime defuncti in imperatorem electi; una mittebatur ad mamburnum, altera ad capitulum, tertia ad magistros civitatis, quateus ipsi 5 mitterent duos de singulis consiliis qui haberent potestatem sibi commissam Franckevort, ad considerandum et determinandum quid facerent una cum ceteris prelatis et electoribus de duobus summis pontificibus (1). Ad illam diem misit mamburnus pro se. 10 capitulum duos de canonicis suis, magistri vero civitatis quemdam cruceiferum, scilicet priorem conventus Hoyensis^b, qui detulit secum litteras excusationis et intentionis eorum, quia non audebant^c bene mittere illuc cives suos cum via non esset bene tuta propter 15 raptores. In die sancti Mathei evangeliste venerunt Leodium nova de parlamento Franckefordiensis (2). Ille enim cruceifer, prior conventus Hoyensis, quem illuc miserant magistri civitatis pro se, remisit eis litteras quod imperator et electores imperii, archiepiscopi, episcopi 20 et omnes principes Almannie in hoc consenserant finaliter quod adhererent Urbano VI° pape primo electo tanquam vero pape et vicario Christi.

Wilhelm.
de Votem.
p. 100.

a Karolis *cod.*   *b* Huyensis *cod.*   *c* audebat *cod.*

(1) Cf. la lettre de Frédéric III, archevêque de Cologne, au magistrat de Liège (25 juillet 1579). WEIZSÄCKER, *Deutsche Reichstagsakten*, t. I, p. 252.

(2) Voy. les actes de cette diète (septembre 1579) ap. WEIZSÄCKER, *Ibid.*, t. I, pp. 257-270.

Circa idem tempus, in crastino sancti Severini, domi-
 nus Arnoldus de Hoerne, filius domini de Cleves et ex
 parte matris ex nobili sanguine ducum Brabancie.
 intravit cum domino de Diest, sororio suo, et aliis
 5 dominis amicis suis bene ducentis equitibus Leotium,
 ubi cum magno honore receptus fuit tanquam
 eorum episcopus, et postea III^a die ivit Hoyum, ubi
 similiter receptus est cum gaudio, et sic in aliis
 oppidis.

Cf. Radulph.
 de R. 15.

10 Anno Domini M^oCCCLXXX^o habuit discordiam
 comes Flandrie Ludovicus contra communitates patrie
 sue pro libertatibus quibusdam quas volebant habere,
 specialiter illi de Gandavo. Unde fuerunt interfecti
 plures in principio ex parte comitis, et illi de Gandavo
 15 destruxerunt pulchram domum et fortem quam comes
 fecerat edificari (1), sed cum facta fuisset de hiis que-
 dam pax per Philippum qui dicebatur audax (2), qui
 habebat filiam ejusdem comitis in uxorem et erat
 dux Burgundie fraterque regis Francie, predictus
 20 comes noluit tenere pacem illam, quare communitates
 Flandrie mandaverunt ei ut rediret in terram suam
 alioquin sibi facerent mamburnum.

---

(1) Le chroniqueur fait allusion à l'incendie du château de Wondelghem détruit par les Gantois le 8 septembre 1579. Voy. FROISSART, *Chroniques*, liv. II, c. 112 (éd. S. Luce, t. IX, pp. 182-185).

(2) Les conférences pour la paix s'ouvrirent à Tournay en novembre à l'intervention de Philippe, duc de Bourgogne. Louis II, comte de Flandre, ratifia le traité à Lille. Cf. FROISSART, *Chroniques*, liv. II, c. 121 (éd. S. Luce, t. IX, pp. 200-204).

Cf. Radulph.
de R. 16.

Circa idem tempus, XX^a die maii, Wencelinus rex Boemie juvenis, patre suo imperatore Karolo adhuc vivente jam coronatus Aquis in regem Alemannie et electus postea in imperatorem Romanorum, venit Aquisgrani cum cardinali Ravenne legato domini Urbani VIⁱ pape et cum multis aliis nobilibus, et coronatus est ibi in imperatorem.

Cf. Radulph.
de R. 16.

Hiis diebus, post assumptionem nostre Domine, misit filius domini de Rodemacke litteras diffidencie ad episcopum, et super hoc congregavit complices plures in cunco uno, venitque in primo sompno noctis ad villam Bullonii furtive, et clam truso igne in uno latere, cum tota villa ad hoc excitata concurrisset, ivit ante portam castris, et bombardam quam attulerant trahentes, primo ictu fregerunt primam portam castris, secundo ictu fregerunt rastrum et quamdam trabem, feceruntque foramen in muro. Quo a custodibus castris obstructo, ac ab uno de superius magno lapide misso et eo quodam milite occiso, ceteri hoc videntes retraxerunt se a castro, et tandem totam villam spoliantes que ditissima erat, dispersis ac fugientibus omnibus inhabitantibus eam prout poterant, cumque tota nocte ibi stetissent vastantes illud oppidum spoliis et incendiis, mane, ante solis ortum, cum multis spoliis duobusque captivis, quinque de suis interfectis, recesserunt. Bullonienses sic spoliati et combusti mandaverunt episcopo Leodiensi Arnolfo de Hoerne qualiter perdidierant sua; de dampno non curabant dummodo haberent vindictam

de suis inimicis qui hec eis fecerant. Episcopus congregata patria primo venit ad castrum domini de Rodemake, cujus custodes videntes Leodienses se parantes ad obsidionem, relicto castro fugerunt.

Cf. Radulph. de R. 15.

Leodienses vero, premisso nuncio, certi quod nemo ibi erat intraverunt castrum illud, et destruxerunt muros ejus. Pulchrum et forte castrum erat et dicebatur « Ceepir » (1). Quo penitus destructo, iverunt ad aliud castrum quod dicebatur « Lupi » (2), sed ipsis illuc venientibus omnes qui intus erant timore ipsorum fugerunt; destruxerunt etiam illud castrum sine aliquo impedimento.

Eodem anno, XVI^a die septembris, obiit Karolus rex Francie. Post cujus obitum frater ejus dux Andegavensis^a rexit regnum Francie tanquam mamburnus, quia Karolus filius regis adhuc erat nimis juvenis, donec veniret ad etatem legitimam^b, festinavitque ejicere Anglicos de regno, quos frater ejus rex

Cf. Radulph. de R. 16.

^a Andegavis cod.   ^b legitimam cod.

(1) C'était le château de Chassepierre, près de Florenville.

(2) C'était le château de Louppy, au duché de Bar. Il appartenait alors au frère du sire de Rodemackern, Gérard de Haraucourt. Voy. RADULPHE DE RIVO, c. 15 (éd. Chapeav., t. III, p. 44) et C. ZANTFLIET *Chronicon* (éd. Martene et Durand, *Amplissima collectio*, t. V, p. 517). La chatellenie de Louppy (aujourd'hui Louppi-les-deux-Châteaux, dép. de la Meuse) fut incorporée au duché de Bar en 1575. Voy. V. SERVAIS, *Annales historiques du Barrois*, t. I, p. 485, pièce justificative n° 145.

patiebatur destruere patriam nec volebat quod aliquis expugnaret eos, nescio quomodo poterat hoc pati.

Cf. Radulph.
de R. 16.

Per idem tempus fuit magna guerra in Flandria, et comes sedit diu contra Gandavum (1), habebatque secum in auxilium Brugenses et quasi totam Flandriam cum multis aliis stipendiariis nobilibus ac dominis. Qui sepe faciebant insultus, et dimicabant unus contra alium. Una eciam vice exiverunt de Gandavo plures unius ministerii, forte VI vel VII milia, quibus comes cum suis occurrens interfecit eos (2). Gandenses autem propter obsidionem comitis nunquam clausurunt portas suas, sed erant aperte ad accipiendum quemcumque audentem intrare. Et licet ipsi plures perdidissent, comes tamen multo plures amisit. Tandem cum utraque pars esset fatigata et hyems appropinquaret, circa festum sancti Martini elegit quelibet pars XVI homines pro se ad componendum pacem, et sic fuit quedam pax tandem concordata (3), sed non diu duravit.

Cf. Radulph.
de R. 16.

Eodem tempore fuit in Villario monasterio Brabancie cisterciensis ordinis quidam abbas, dictus Martinus, qui

(1) Louis II, comte de Flandre, assiégea Gand le 2 septembre 1380. Voy. FROISSART, *Chroniques*, liv. II, c. 197 (éd. S. Luce, t. X, p. 59).

(2) Cf. FROISSART, *Chroniques*, liv. II, cc. 199 et 203 (éd. S. Luce, t. X, pp. 62-68 et 70).

(3) Cette paix, que Froissart ne mentionne pas, fut proclamée le 11 novembre 1380. Voy. S. Luce, Introduction aux *Chroniques de Froissart*, t. X, p. xvi, note 7.

fuerat missus Parisius ad scholas et tantum profecerat quod erat bacellarius in theologia. Cum autem conventus elegisset eum in abbatem, ad- hererebat ducisse ac duci Brabancie aliisque dominis
 5 nec curabat de paupere conventu, ymmo aufererat fratribus suis necessaria, et ea que antecessores sui dederant subtrahebat. Unde conventus plu- rics conquestus fuit patribus abbatibus in visitationibus suis sed ipsis nichil proderat
 10 quia ipse excusabat se, et unus dominus supportabat alium, ita quod parum valent visitationes, ymmo generant aliquando odia et rancores et murmurationes. Quadam vice frater unus infirmus mandavit extra " butirum, quia forte non poterat [comedere ^b] alleea,
 15 quem videns abbas fecit portari in domum suam, de quo frater ille tristis conquestus fuit conventui. Irati ergo fratres venerunt ad abbatem, improperantes ei duricias et defectus quos eis faciebat. Et tandem juve- nes verberaverunt eum, truseruntque in carcerem
 20 violenter, et tenuerunt eum ibi donec petiit veniam ab eis, et promisit eis se omnia redditurum. Cum autem abbas fuisset extra carcerem venit Leodium ad episcopum, et tantum fecit quod ipse episcopus et abbas cysterciensis iverunt Villarum,
 25 factaque visitatione octo juvenes qui eum incar- ceraverant posuerunt in carcerem. Cumque esset magna discordia inter ipsum abbatem et conventum

Cf. Radulph.
de R. 16.

a intelligendum est jussit afferri sibi de foris. b adjiciendum est hoc verbum vel aliquod simile.

tandem magnus ballivus Brabancie venit Villarium cum magno consilio ad concordandum eos, et cum ibi pariter omnes essent congregati, predictus abbas dixit palam coram omnibus : « Ego, inquit, precor Dominam nostram de Villario et sanctum Nycholaum ut demonstrent ^a aliquod signum evidens in eo qui habet injuriam. » Vix verba finierat, et ecce *manus Domini super eum*. Immediate enim os ejus versum est retrorsum, et cepit rugire sicut brutum animal, versusque fuit in furiam, et sic obiit pessima morte. Quod feliciter accidit pro conventu, quia nisi fuisset ballivus presens cum multis impositum fuisset conventui quod hoc fecisset (1).

Eodem anno fuit coronatus Remis Karolus filius Karoli regis Francie in regem, licet adhuc esset juvenis XIII^m annorum, quarto die novembris (2) et hoc

a demonstrat *cod.*

---

(1) La Chronique des abbés de Villers (éd. MARTENE et DURAND, *Thesaurus anecdotorum*, t. III, p. 1504) ne fait pas mention de l'inconduite et de la mort tragique de l'abbé Martin de Huy; mais, par contre, et sans laisser ignorer l'hostilité qu'il rencontra, elle apprécie hautement ses qualités d'administrateur. Selon les chroniques manuscrites de Villers conservées à la Bibliothèque royale (n° 7776-81, fol. 105 v° et n° 16584, fol. 27 v°), qui donnent son épitaphe, ses restes furent déposés sous la salle du Chapitre. Les chroniqueurs brabançons n'ont eu aucune connaissance des désordres dont l'abbaye de Villers fut le théâtre sous l'abbé Martin.

(2) Voy. FROISSART, *Chroniques*, liv. II, c. 175 (éd. S. Luce t. X, p. 9) et *Chronique du religieux de Saint-Denis*, liv. I, c. 5 (éd. Bellaguet, t. I, pp. 25 et suiv.).

contra voluntatem ducis Andegavensis sui patris qui
 hoc volebat differri usque ad XXIII^m annum ut posset
 interim regere principatum sed non fuit auditus in
 hoc (1). Cum ergo fuisset coronatus Remis rediit Pari-
 5 sius. ubi fuit receptus cum magna gloria (2) remisitque
 omnes exactiones quas pater suus et antecessores ejus
 faciebant et extorquebant a populo (3), et specialiter
 gabellam salis, et voluit totum regnum suum esse ita
 10 liberum sicut fuit temporibus sancti Ludovici regis
 ut Francia merito diceretur et esset libera, a Franco-
 sic dicta. Unde totus populus regraciabatur ei et exul-
 tabat, et orabant omnes pro eo, promisitque ei popu-
 lus. si indigeret pro guerris, quod tantum et amplius
 sibi gratis darent. Hoc tamen postea dicebatur fecisse
 15 ex mandato et testamento patris sui. Hec ergo cum
 remisisset populo, quam cito fuit coronatus in regem
 post obitum patris sui, ex quorundam consilio voluit
 revocare postea; sed populus regni sui nolebat hoc
 pati, unde fuit aliqua discordia inter eos (4).

20 Anno Domini M^oCCCLXXXI^o, in principio, renovata Cf. Radulph.
de R. 17.
 est guerra in Flandria quia non sufficiebat comiti pax

(1) Voy. *Istorie et croniques de Flandres* (éd. Kervyn de Lettenhove, t. II, p. 196).

(2) Voy. *Chronique du religieux de Saint-Denis*, liv. I, c. 4, t. I, p. 54.

(3) Voy. *Ibid.*, liv. I, c. 6 (ét. I, p. 44) et FROISSART, *Chroniques*, liv. II, c. 175 (éd. S. Luce, t. X, p. 11).

(4) Voy. *Chronique du religieux de Saint-Denis*, liv. III, c. 1 (t. I, p. 128 sqq.).

quam fecerat cum Gandensibus. et ideo multiplicata sunt mala in terra (1). Demum cum comes Flandrie perdidisset dominum d'Enginis^a nepotem suum, qui erat pulcher juvenis et nobilis expectans ducatum Atheniensem, quem Gandenses, cum ecurrisset post aliquos volens eos occidere, prostraverunt et occiderunt (2), comes igitur turbatus quia perdiderat jam tot nobiles et valentes homines, remisit ac licentiavit omnes nobiles ac gentes armorum quos convocaverat^b contra Gandensès ut redirent omnes ad propria. Et quia non poterat Gandenses vincere gladio, cogitavit eos vincere fame ac defectu victualium. Misit ergo in ducatu Brabancie specialiter Bruxellam et Lovanium et in Hannoniam ad ducem Albertum per nuncios et litteras, rogans ut nemo eis mitteret ad edendum et vivendum ut omnes fame morentur

a Denginis *cod.*   *b* convocaverant *cod.*

---

(1) Le chroniqueur consacre quelques notices aux luttes flamandes contemporaines. On ne s'étonnera pas de trouver sous sa plume une narration originale, sinon toujours exacte, de ces événements de Flandre si l'on se rappelle les relations de sympathie qu'entretenaient à ce moment les cités de Liège et de Gand. Cf. RADULPHE DE RIVO, *Gest. pontif. Leod.*, cc. 16 et 17 (Chapeville, t. III, pp. 46, 48) et FROISSART, *Chroniques*, liv. II, cc. 265 et 281 (éd. Luce, t. X, pp. 204 et 258).

(2) Gauthier d'Enghien, dernier duc titulaire d'Athènes, fut tué devant les murs de Gand. Voy. FROISSART, *Chroniques*, liv. II, c. 250 (éd. Luce, t. X, p. 142 sqq.).

vel se redderent voluntati ejus (1). Et si quis ei non
 favebat in hoc ei obediens reputabat inimicum, et eis
 non volebat quod aliquid liberaretur de mercimonia in
 Brugis ubi specialiter morabatur, nec audebat^a hinc
 5 exire timens ne elauderentur ei porte, quia ibi non
 erant omnes unanimes ymmo plura ministeria erant
 corde [cum^b] Gandensibus, sicut postea patuit. Gan-
 denses vero intelligentes quod non haberent pacem per
 aliquam viam nisi omnes fame morerentur vel atro-
 10 ciori morte, convenerunt in unum ad videndum quid
 facerent. quia jam victualia incipiebant deficere. Inito
 ergo consilio dixit Philippus d'Atrevel^c capitaneus
 eorum (2) : « Oportet, inquit, nos omnes fame mori
 vel ponere nos in voluntate comitis, vel ire Brugis ad
 15 temptandum si possemus pugnare contra eos. » Hoc
 audito, quia bene cognoscebant feritatem ac duriciam
 cordis domini sui comitis, clamaverunt voce magna :
 « Nos, inquam, volumus ire versus Brugis ad commit-
 tendum prelium contra hostes nostros quia malumus
 20 mori gladio quam fame. » Exierunt ergo de Gandavo
 circiter sex milia, viri animati ad committendum se

Cf. Radulph.
de R. 17.

a audebant *cod.*   *b* omisit *cod.*   *c* Datrevel *cod.*

---

(1) Voy. FROISSART, *Chroniques*, liv. II, c. 251 (éd. S. Luce, t. X, p. 145).

(2) FROISSART, *Chroniques*, liv. II, cc. 269-282 (éd. S. Luce, t. X, pp. 212-241) rapporte ce discours de Philippe van Artevelde et la suite des événements dont on va lire le récit.

Cf. Radulph
de R. 17.

periculo certaminis pro liberatione populi sui et appropinquaverunt Brugis occulte tamen et latenter, tercia die maii, in inventione sanete Crucis. Brugenses mane fecerunt processionem solempnem, portantes sanguinem Domini nostri Jhesu Christi in vase precioso per circuitum ville sue, sicut moris est ibidem, et postea iverunt ad prandium. Post cibum, cum sederent in tabernis et essent inebriati nunciatum est eis quod Gandenses adessent parati ad prelium. Surrexerunt ergo cum impetu, clamantes : « Ad arma ! » ; pulsatur campana, non voluerunt egredi sine comite. Comes armatus cum toto exercitu exivit portas Brugis tendens ad hostes suos. Cum autem aliquantulum elongati essent a villa sua occurrerunt eis Gandenses et commiserunt bellum. In primo congressu perdidderunt Gandenses, sed post invaluerunt, fortiter pugnantes. Parva ministeria Brugensium, qui gravabantur a majoribus et comite exactionibus propter guerram nec audebant ex hoc loqui, videntes audaciam Gandensium in prelio clamaverunt in theutonico : « Amici Gandensibus ! » verteruntque manus suas contra comitem et majora ministeria, pereutientes eos a dextris et a sinistris. Comes hoc videns tergum vertit fugiens cum suis versus Brugis. Gandenses vero persequiebantur eos interficientes usque ad noctem, intraveruntque portas cum eis. Et cum comes ordinasset acies suas in medio fori Brugis ad bellandum contra eos, Gandenses clamaverunt voce magna : « Tres ville concordēs ! ». Quo audito omnes ex parte

comitis fugerunt et ipsemet comes fugit in domum
 cujusdam pauperis mulieris, ubi latuit donec sub
 habitu egeni evasit. Ita capta fuit Brugis a Gandensibus, et omnes majores ville qui adherebant comiti
 5 subjugati, bonaque ipsorum direpta; minora vero
 ministeria que se verterant cum Gandensibus remanserunt cum suis illesa. Ibi erat infinitus thesaurus
 et maxime divicie mercatorum propter portum maris.
 Ibi solent convenire mercimonie XVII regnorum quas
 10 Gandenses lucrati sunt et fecerunt super currus
 transferri in Gandavum. Capitaneus autem Gandavi,
 Philippus d'Atrevel^a, petiit a Gandensibus ut sibi
 daretur thesaurus comitis, qui libenter ei tradiderunt;
 ipsum tamen recepit per certum numerum et coram
 15 testibus sub manu notarii publici, sigillumque suum,
 et stultum quemdam Goffinum nomine, de Leodio
 natum, remisit ei in comitatum d'Artuos^b quo fugerat
 et morabatur. Audientes vicini Brugensium quanta
 Gandenses eis fecissent et quomodo eos spoliassent, illi
 20 de Slusa et [de ^c] aliquibus aliis bonis villis fecerunt
 cum eis pacem(1). Philippus vero d'Atrevel capitaneus
 Gandensis postea fecit plures de majoribus Brugensium
 decollari quia intellexit quod volebant insurgere
 contra cum.

Cf. Radulph.
 de R. 17.

^a Datrevel *cod.*   ^b Dartuos *cod.*   ^c omisit *cod.*

---

(1) Voy. FROISSART, *Chroniques*, liv. II, c. 279 (éd. S. Luce, t. X, pp. 255-256).

Hiis diebus, scilicet anno Domini LXXXII°, XXI^a die maii post meridiem, quasi una hora ante vespas, fuit terre motus major tam in Flandria, Francia et fol. 240
Brahancia quam in episcopatu Leodiensi, ita quod edificia terre mota sunt et contremuerunt, lapides 5
eciam de caminis ceciderunt in pluribus locis. Hiis diebus fuit tempus bene dispositum ad epidimia, quia pluviosum fuit et crudum. Nec fuit estas calida et siccata, sicut debet esse naturaliter, sed frigida, ventosa 10
et humida. Unde post festum sancti Johannis Baptiste et circa augustum fuit magna mortalitas hominum in pluribus locis. Apud Blisiam tune obierunt bene nongente persone, plusquam media pars totius ville. In fine augusti et principio septembris tune apparuit 15
quedam cometa in occidente post solis occasum cum parvo radio (1). Et postea invaluit mortalitas Dyonanti, Namurei, Hoi, Leodii, Tungris, Trajecti, Aquis, Treveris, et in finibus eorum ita magna, quod Namurei bene tria milia obierunt.

Eodem anno, in mense novembri, cum Gandenses 20
diu sedissent et adhuc sederent circa Oudenare (2), comes Flandrie adduxit secum in Flandriam regem Francie, ducem Burgundie et alios multos dominos ac nobiles cum maximo exercitu specialiter Britonum

---

(1) Cf. KERVYN DE LETTENHOVE, *Istorie et croniques de Flandres*, t. II, p. 526.

(2) Voy. FROISSART, *Chroniques* (éd. Kervyn de Lettenhove, t. X, p. 84 sqq.).

3. et aliorum comitum (1). Quo audito Philippus
 d'Atrevel^a relicta sede d'Oudenare^b bene munita elegit
 XII milia hominum de exercitu meliorum et processit
 eis obviam ad quemdam locum fortem ubi oportebat
 5 eos transire. Ibi steterunt diu supra pedes suos ;
 Britones quasi eos deridentes enrebant ante eos sal-
 tantes et mittentes jacula et sagittas in eos Cumque
 considerassent omnes esse fessos accesserunt ad eos
 et invaserunt eos. Quidam eciam milites specialiter
 10 dominus Reynerus de Schonvorst et dominus de
 Guinis^c cum multis lanceis venerunt retro ipsos et sic
 eos incluserunt. Ibi ceciderunt multi mortui ex utra-
 que parte sed et de illis XII milibus Gandensibus
 pauci evaserunt. Et ipse Philippus d'Atrevel^a capita-
 15 neus eorum fuit extinctus et portatus ante comitem
 Flandrie et postea ad regem Francie ducemque Bur-
 gundie (2). Audientes qui remanserant circa Oudenare
 quod socii et concives eorum sic erant mortui relicta
 sede recesserunt versus Gandavum. Post illam eedem
 20 Gandensium Brugenses qui violenter et invite suber-
 rant Gandensibus reddiderunt se libenter ut puta-
 batur comiti (3). Iprensens exierunt ad bellum contra

a Datrevel *cod.*   *b* Doudenare *cod.*   *c* Guens *cod.*

---

(1) Voy. *Istore et croniques de Flandres* (éd. Kervyn de Lettenhove, t. II, pp. 248-249).

(2) Voy. FROISSART, *Chroniques* (éd. Kervyn de Lettenhove, t. X, p. 174).

(3) Voy. FROISSART, *loc. cit.*, p. 178 sqq.

comitem sed ipsis victis exercitus comitis sequens fugientes intravit cum ipsis oppidum violenter et sic fuit villa illa fortis et magna de Ipris lucrata. Et reliqua patria sive libenter sive violenter se reddidit comiti excepto Gandavo. Multi etiam qui morabantur in villulis exterius audientes que facta fuerant et timentes seviciam ^a comitis et Britonum fugerunt in Gandavum et sic repleverunt villam quod non apparuit ^b eos de suis perdidisse. Animati ergo Gandenses contra comitem licet perdidissent capitaneum suum cum multis aliis ^c resumpto spiritu adhuc remanebant in voluntate sua, sed et quadam vice dum Britones vagarentur per Flandriam et discurrerent specialiter circa Gandavum, Gandenses exierunt cum exercitu suo contra eos et interfecerunt eos et multos nobiles tam de ipsis quam de Flandria et Francie et aliis partibus qui erant pro parte comitis. Hoc factum audiens rex Francie et videns quod nondum esset finis guerre subtraxit se, sed antequam recederet de Flandria succendit Curtracum igni quia dum ibi hospitaretur intellexit quod illic in bello quidam rex Francie contra comitem Flandrie multos nobiles perdiderat qui fuerunt ibi submersi et occisi a Flammingis (1) et sic recessit. Erat autem rex iste Karolus per intervalla temporum multum debilis sensu nec compos mentis

^a sevicia *cod.*   ^b apperuit *cod.*   ^c aliis sed *cod.*

---

(1) Voy. FROISSART, *loc. cit.*, pp. 186-188.

sue, subegitque communitates suas et humiliavit Parisius, et in tota Francia anno Domini LXXXIII° in tantum, ut non solum requisivit gabellam et antiquas exactiones à populo quas remiserat post obitum patris sui, sed etiam omnia arma quibus communis populus poterat se defendere fecit auferri et portari in silvam sancti Vincencii juxta Parisius (1), ubi rex habebat fortissimum castrum (2).

Sub eodem tempore et anno, post natalem Domini, Cf. Radulph. de R. 18. quando potuerunt fieri matrimonia, duo juvenes nupserunt juxta monasterium Sancti Laurentii extra muros Leodienses. Cumque sponsa debebat redire ad missam post primam ebdomadam, secundum morem civitatis, cum isset cubitum vespere cum marito suo inventi sunt mane in lecto suo ambo mortui.

Circa idem tempus, in medio septembris, fuit oppidum de Oudenare captum a Gandensibus et destructum per quemdam militem Alemannie valde valentem (3), qui dedit consilium Gandensibus quomodo caperent predictum oppidum.

Eodem anno, ipso die conceptionis beate Marie Virginis, obiit dominus Wencelinus dux Brabancie maritus Johanne duxisse.

(1) Le chroniqueur appelle par erreur le *nemus Vicenarum*, la forêt de Vincennes, *silva sancti Vincentii*.

(2) Voy. FROISSART, *loc. cit.*, pp. 197-198.

(3) Ce *miles Alemannie* n'est autre que le Gantois François Aekerman qui s'empara d'Audenarde à la tête de ses concitoyens. La ville ne fut pas détruite. Voy. FROISSART, *loc. cit.*, pp. 256-261.

Anno Domini M°CCCLXXXIII°, penultima die
 januarii, obiit comes Flandrie in maxima penuria
 propter guerram quam habebat [cum^a] Gandensibus
 precipue^b et contra patriam suam. Quo mortuo dux
 Burgundie Philippus, dictus nimis audax, qui habebat
 filiam ejus Margaretam in uxorem, relevavit comita-
 tum Flandrie de rege Francie, et tractans de pace cum
 Gandensibus dedit treugas usque ad festum sancti
 Remigii.

Eodem anno, sicut famabatur, fecit ducissa Bra-
 bancie coqui panes de optimo frumento in quadrage-
 sima ante diem bone veneris (1) ut daretur pauperibus
 pro anima mariti sui domini Wencelini ducis: qui
 cum positi fuissent diligenter in clibanum ad coquen-
 dum et extracti, inventi sunt ita nigri sicut carbones,
 nec aliquam habebant speciem vel saporem panis.

Anno Domini M°CCCLXXXV°, in augusto, obses-
 sum est castrum domini de Rivesede^c (2) a dominis^d
 Coloniensi, Treverensi, duce Juliacensi et ab Aquen-
 sibus et etiam a domino Leodiensi quia ipse capiebat
 super omnes eciam super episcopatum Leodiensem.
 Perseverantibus dominis in obsidione, tandem castrum
 fuit redditum in manu locumtenentis regis Alemannie

a omisit cod.   *b* et precipue et cod.   *c* Ruisede cod.   *d* domino cod.

(1) Le vendredi saint.

(2) C'est le château de Reifferscheid, au sud de Schleiden (prov. Rhén.).

et aliorum dominorum obsidentium sub quibusdam
condicionibus et quod captivi debebant exire liberi ex
utraque parte (1).

Eodem anno, in mensibus ^a novembri et decembri
fuit tantum de pace tractatum inter ducem Burgundie
Philippum qui habebat in uxorem filiam comitis
Flandrie nuper defuncti et Gandenses, quod tandem
fuit pax facta (2) ita quod ipse dux non debebat esse
comes Flandrie sed Johannes filius ejus debebat
esse comes Flandrie, et uti et regi consilio Ganden-
sium et hominum illius patrie, salvis libertatibus
eorum. Heu ! nimis tarde fuit pax illa facta quia
jam plus quam centum milia hominum interfecti
fuerant ex guerra illa. Et multi divites ante pauperes
erant effecti, ita quod oportuit exire patriam et
mendicare panem ac victum suum per alias pro-
vincias.

Anno Domini M^oCCCLXXXVI^o in fine augusti,
accidit Leodii tam magnus casus quam unquam ^b antea
acciderat a fundatione ipsius civitatis. Erat quidam
juvenis homo Leodii satis generosus et dives qui voca-
batur Egidius de Lavatorio, unde traxerat originem,
cujus una soror habebat jam secundum militem in

^a mense *cod.*   ^b unquam *cod.*

(1) Voy. ENNEN, *Geschichte der stadt Köln*, t. II, p. 746.

(2) Voy. cette paix datée de Tournay 18 décembre 1585 ap.
FROISSART, *Chroniques* (éd. Kervyn de Lettenhove), t. X, pp. 427-438.

matrimonio de majoribus totius patrie, altera habebat sapientem valentem ac generosum armigerum in maritum, scabinum ejusdem civitatis (1). Hic ergo Egidius cum habuisset litem ante scabinos Leodienses contra parvum villicum pro quadam hereditate, licet haberet inter scabinos sororium suum, tamen habuit iudicium contra se. Unde offensus contra scabinos cepit cogitare qualiter se posset vindicare de ipsis. Conquerabatur ergo de ipsis ubicumque poterat et conquerentibus de ipsis favebat. Accendebatque contra eos magistros et majores totius civitatis qualiter pervertebant iudicia propter munera; nec aliquis poterat habere jus nisi emeret, et qui plus dabat ille iudicium habebat pro se. Specialiter quedam vidua tunc dederat scabinis centum florenos vel amplius pro quadam hereditate; una vice habuit iudicium pro se, altera vice perdidit causam suam. Unde cepit clamare si sic perderet florenos suos! Dictum vero fuit ei quod nisi taceret ipsa pejus valeret. Multa talia tunc temporis fiebant ante scabinos Leodienses, qui auderet dicere aut scribere; sed ego timeo detractionem, parens eorum verecundie ac honori. Dominus Raso de Hacuria qui erat senior inter scabinos (2) bene dixerat domino episcopo quod abutebatur lege quia quidam erat ante paucos annos factus scabinus de

---

(1) Raes de Waroux, écuyer. Voy. C. DE BORMAN, *Les échevins de la souveraine justice de Liège*, t. I, p. 224.

(2) Voy. C. DE BORMAN, *op. cit.*, p. 208.

plebe communi, filius ejusdam camporis, Johannes de Bierses dictus(1); hic volebat habere judicia sicut ei placebat, vellent nollent alii scabini, et quod erat pejus et horribilius, ipsi scabini Leodienses quando reddituri
 5 erant judicia, ipsi secundum novellam legem (2) faciebant ambas partes jurare quod nihil per se vel per alios dederant, et tamen bene sciebant vel putabant contrarium, et sic faciebant perjurare multos. Ipsi autem qui sic jurabant quando reprehendebantur de par-
 10 jurio respondebant ^a quod aliter perdidissent ^b bona sua. Deus autem non potuit nec voluit amplius tales injurias pati contra gloriam suam et hominum salutem. Igitur, cum quadam vice tota civitas ante festum
 15 sancti Bartholomei congregata esset in palacio, presente domino episcopo Arnolde de Hoerne, predictus Egidius de Lavatorio ascendit quamdam fenestram palacii et nudato capite coram omni populo ait :
 « Bone gentes, ego non invenio aliquem qui velit dicere verbum meum. et ideo rogo vos ut velitis me
 20 audire. Ego habui litem coram scabinis Leodiensibus et perdidici causam meam. Illa etiam vidua perdidit florenos suos et causam suam » et exposuit coram omni

^a respondebat *cod.*   ^b perdidisset *cod.*

(1) Voy. C. DE BORMAN, *op. cit.*, p. 250.

(2) Voy. la Loi Nouvelle (12 décembre 1555), art. 40. POLAIN et BORMANS, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 1re sér., p. 296.

populo qualiter acciderat. « Nee est aliquis habens litem eorum nisi det eis duas partes cause sue quin perdet eam, et hoc obligo caput meum et quatuor milia librarum nisi probavero esse verum. Ecce, inquit, Raso de Warinis (1) qui habet sororem meam, quando ^a primo accepit in uxorem filiam domini de Chabo vix habebat C modios ^b spelte hereditarie, modo habet II^m et V^c. Unde veniunt sibi tot nisi pro scabinatu? Bone gentes, hoc pendet ante vos omnes nisi ponatur remedium » Hoc audito episcopus cepit ridere, et communis populus murmurare contra scabinos, unusquisque dicens ad proximum suum : « Ita fecerunt michi. » Scabini vero hoc percipientes fuerunt toti confusi. Habito igitur concilio. omnes pariter remanserunt cum ipso Egidio et assecraverunt eum quod nichil fieret ei a scabinis. Et super hoc ivit cum bono conductu ad omnes bonas villas patrie ad informandum eas. Que eciam informate pariter remanserunt cum eo contra scabinos, et sic postea venerunt consilia ipsorum Leodium tanquam ad matrem et caput earum, ad discernendum quid super hoc esset faciendum. Congregata ergo tota patria Leodiensi dominus episcopus bene voluisset quod scabini ejus relinquerentur judicio, sed patria noluit tantum confidere in eo. Placuit tamen patrie quod ipse dominus

^a quando eam *cod.*   ^b modium *cod.*

---

(1) Voy. C. DE BORMAN, *op. cit.*, p. 224.

poneret quatuor viros pro se, et de quolibet ministerio Leodiensi et de aliis bonis villis deputarentur aliqui, ad quorum arbitrium scabini cogèrentur ad restitutionem injuriarum quas fecerant, ita tamen quod judicia ipsorum remanerent sine revocatione, sed ipsi de bonis suis redderent hiis quibus injuste abstrulerant. Ad hoc primo consensus episcopus (1) sed postea penituit eum quamvis bone ville non vellent revocare. Fuerunt tamen tunc XIII scabini Leodienses privati scabinatu et depositi, quod raro fuerat ante visum, nec remansit ex ipsis XIII nisi solus, scilicet dominus Wilhelmus Prose de Melins (2). Ille erat justus miles nec receperat munera sicut alii, et ideo solus remansit. Ceteri vero fuerunt privati et taxati, unus ad quingentos florenos, alter ad quadringentos, [alii^a] ad minus secundum quod inventi fuerunt minus rei. Interim dominus episcopus posuit alios scabinos quod raro ante fuerat visum. Eodem anno determinaverunt deputati omnes querelas factas adversus veteres scabinos depositos, et taxaverunt quemlibet ad quantum teneretur et statim proclamatum ad peronem. Unus tamen eorum qui dicebatur Johannes de Bierses quia nimis forefecerat fuit

^a omisit cod.

---

(1) Voy. l'ordonnance d'enquête datée du 2 septembre 1586. C. DE BORMAN, *op. cit.*, pièce justificative 17, p. 472-474.

(2) IDEM., *op. cit.*, p. 215.

bannitus centum annis et uno die sine revocatione. Dominus eciam episcopus voluit habere emendam de ipsis omnibus quia vendiderant legem (1).

Anno Domini M^oCCCLXXXVII^o, circa medium marcii, venit quedam pestis super cunetum populum in episcopatu Leodiensi, Coloniensi, comitatu Losensi et Namurensi, tussis scilicet et raucitas, unde piures mortui sunt. Et pauci evaserunt quin haberent ex infirmitate aliquid. Quidam tamen citius sanabantur aliis eruentando per nares vel alio modo (2).

Iiis diebus quidam miles de Alemannia cum CC.C circiter complicibus intravit terram Stabulensem armata manu et venit ante diem ad villam quandam que dicitur Liernour, ubi collegit predam. Sed viri illius ville circiter ducenti surgentes sine armis eueurrerunt ad quamdam aquam ubi erant hostes transituri ut eriperent predam. Quod cum precepissent hostes prevenerunt eos ad illum transitum et descendantibus pluribus eorum de equis suis invaserunt eos et occiderunt ex ipsis Lⁱⁱ viros et ceperunt XXXVI. Alii vero fugerunt et evaserunt sicut potuerunt. De ipsis autem hostibus remanserunt ibi tres mortui, sed ipse dominus qui alios adduxerat antequam annus esset elapsus obiit morte pessima, quia in rabiem cecidit, sicut retulerunt famuli ejus qui

---

(1) Cf. ZANTFLIET *Chronicon* (ap. Martene et Durand, *Veterum scriptorum... amplissima collectio*, t. V, pp. 529-551).

(2) Cf. ZANTFLIET, *op. cit.*, p. 551.

anno sequenti venerunt ad monasterium Stabulensem petentes veniam et promittentes quod aminodo non nocerent terre sancti Remaeli (1).

Anno Domini M^oCCCLXXXVIII^o, in marcio et circa, habuerunt plures ulcera in corporibus suis sicut preterito anno habuerunt reumata ^a.

Et sexta die maii post vespervas eccidit tonitrus supra campanile fratrum Predicatorum Leodii, contrivitque ligna in eo et totam cooperturam schalhiarum. Et descendit in ecclesiam ad crucem et crucifixum, et confregit eos in plures partes, eciam ymaginem nostre Domine in ciborio. Unde multi mirati sunt quod Deus hoc passus fuit in ymagine sua et pie Matris sue, sed plus fuit quod proprium corpus permisit crucifigi. Gladium eciam ymaginis sancte Katherine intulit, relicta ymagine, et omnes vitreas valde pulchras confregit, laminam eciam lampadis eujusdam defuncti militis abstraxit, magnum dampnum ibi fecit.

Circa finem aprilis ejusdem anni ierunt quidam mercatores de Sancto Trudone et de Trajecto ad forum in Frankevoert. Quod sciens quidam armiger, scilicet Ludovicus de Rivesede (2), cepit eos IX de Sancto Trudone et septem de Trajecto cum suis florenis multis,

a reuma cod.

(1) Cf. ZANTFLIET, *op. cit.*, p. 552.

(2) Louis de Reifferscheid, sire d'Hackenbroich (prov. rhén.).

et duxit eos in captivitatem. Hoc audito illi de Sancto Trudone exierunt pariter in armis cum illis de comitatu Losensi, et ierunt ad quamdam domum quam dominus episcopus violenter abstulerat predicto Ludovico et dederat^a eam nepoti suo; propter quod predictus Ludovicus ceperat mercatores, quia bene monstraverat per litteras coram capitulo quia illa domus erat dos uxoris sue, et si dominus episcopus voluisset ei restituere dampna sua, non recepisset super patriam. Ille vero qui tenebat domum illam videns quod non posset eam tenere contra Sancti-Trudonenses et suos adjutores évacuavit eam, et postea succendit eam igni. Sancti-Trudonenses autem licet se retraxerint de domo illa tamen dixerunt quod nunquam reverterentur in tabernacula sua nisi rehaberent captivos suos. Hoc intelligentes Leodienses et Hoyenses exierunt IX^a die maii cum episcopo et maximo exercitu et ierunt usque Gulpen ubi manserunt duobus diebus. Ibi misit ad eos dux Juliacensis dominum de Seledé et aliquos dominos de Juneis qui tractaverunt de pace. Sed cum non possent concordare recesserunt de loco illo et ierunt bene sex vel septem leucas usque in terram domini de Heynsberch qui habebat in uxorem sororem ducis Juliacensis ubi fecerunt non parvum dampnum, succedentes illuc quoddam castrum, sublatis prius inde spoliis. Tandem predictus dominus de Seledé et domini de Juneis tantum tractaverunt de

^a dederunt *cod.*

pace quod ipsam habuerunt, ita videlicet quod dux redderet dampnum quod duo mercatores vini de Leodio hoc anno [habuerant ^a] qui fuerant depredati in patria sua et redempti et eciam dampnum ultimo
 5 captorum pro quibus exierant omnes (1).

Eodem anno, circa finem maii illi de Bruxella et de ceteris villis Brabancie ierunt versus Graves, obsederuntque villam et castrum. Multum populum habebant sed non erant unanimis, quia populus communis non
 10 confidebat in nobilibus, et nobiles non voluissent quod bene accidisset eis. Causa vero obsidionis erat quia dominus de Cuick ^b debebat tenere illam villam de duessa Brabancie in feudum, et ipse reservaverat eam de duce Gelrie quia receperat sororem ejus natu-
 15 ralem in uxorem. Igitur Brabantini ceperunt facere pontem supra Mosam qui currebat satis prope inter ipsos et terram Gelrie. Dux collegit multos suorum et venit ante pontem cum multis sagittariis et bombardis ita quod oportuit artifices pontis cessare. Cum ergo
 20 stetissent ibi jam per totam mensem junii sine effectu murmurabant inter se dicentes : « Quid facimus hic? » Dominus Raso de Linteren cum multis aliis nobilibus qui erant in acie Brabancie, volentes placere multitudini que ibi erat, collegerunt multas lanceas
 25 cum peditibus et dimiserunt aciem ut transirent

a omisit cod.   *b* Cunck cod.

---

(1) Cf. ZANTFLIET, *op. cit.*, p. 335.

Mosam ad quedam vada et intrarent terram Gelrie. Igitur cum plures equites jam transissent non expectaverunt alios sequaces qui transibant in navibus, sed ceperunt inordinate et vage discurrere hue et illuc. Dux vero Gelrie cum suis qui latebat in quodam nemore hoc percipiens exiit cum impetu obviam et invasit eos. Quod videntes adversarii fugerunt, et sic ibi multi mortui fuerunt et in Mosa submersi et in terra interfecti et alii capti. Dominus de Lintris fol. 242 fortiter ibi se defendit, et tandem fuit captus, et 10 dominus de Jacia cum multis aliis. Et breviter plurima pars eorum qui descenderunt capta fuit aut mortua (1).

Anno Domini M°CCCLXXXIX° populus Sancti Trudonis habens discordiam contra abbatem et episcopum (2) videns quod non posset se defendere litteris per a et b, quia jam erat interdictus per sententiam latam ab archiepiscopo Coloniensi, eiecit conventum de claustro suo violenter, deinde exiit cum armis et dextruxit puleram domum abbatis satis prope sitam que dicebatur « Nova curia » ubi fecit maximum dampnum ipsi abbati. Alias etiam domos que erant scabinorum suorum destruxit, sed et volebat adhuc meliorem domum abbatis destruere inter Diest et Hasselt sitam nisi illi de Hasselt mandassent quod invenissent eos 25

---

(1) Cf. DE DYSTER, *Chronica nobilissimorum ducum Lotharingiae et Brabantiae*, libr. VI, c. 52 et 55. (Éd. de Ram, t. III, pp. 109, 115.)

(2) Cf. ZANTFLIET, *op. cit.*, p. 555.

paratos ad bellum contra ipsos. Magistri vero civitatis Leodiensis illuc perrexerunt, et impetraverunt inducias XV dierum. Super hec fuit mandata tota patria ad consulendum et videndum quod ex hiis posset fieri, sed cum consilium totius patrie convenisset Leodium, V^a die marcii, dominus Arnoldus episcopus egrotabat usque ad mortem, ita quod nichil quasi fuit determinatum. Post hec, circa mediam noctem, IX die marcii (1), obiit reverendus dominus Arnoldus de Hoerne episcopus Leodiensis circa etatis sue annum L, nondum in episcopatu Leodiensi completis annis X. Ipse studuerat Parisius in juventute sua ita quod erat magister in artibus et bacularius in jure. Homo subtilissimus erat naturaliter. bonus sagittarius. bonus cytharista et in pluribus instrumentis musicis expertus, eloquens, faeundus et letus. Hic corpus suum voluit sepeliri juxta parentes suos in quadam abbacia dominarum quam fundaverant antecessores sui in terra de Hoerne (2). Viscera autem sua fuerunt sepulta apud Carthusienses juxta Leodium, ubi habebat magnam gratiam.

Mortuo domino de Hoerne Leodiensi episcopo,

(1) CHAPEVILLE, t. III, p. 67, n. 4, conteste la justesse de cette date par la remarque suivante : *Die 8 martii legendum, non 9, ut legit Chronicon Gemblacense...; lapis sepulture ejus suppositus disertis verbis habet obiisse mensis martii die octava ut mihi nuper monasterium virginum de Keserbos visitanti videre licuit.*

(2) Ses restes furent inhumés à l'abbaye de Keysers-bosch, au comté de Hornes.

ejus exequie fuerunt solempniter facte in erastino
 in majori ecclesia Leodiensi, deinde bone ville patrie
 venerunt ad capitulum supplicantes ut haberent
 domicellum de Perweis in mamburnum donec habe-
 rent novum episcopum, quod capitulum concessit eis. 5
 Capitulum vero posuit diem electionis novi episcopi
 in erastino annunciationis beate Marie virginis. Cum
 igitur multi domini venissent Leodium ad diem elec-
 tionis aspirantes ad episcopatum, capitulum pariter
 ad hoc congregatum elegit per viam sancti Spiritus 10
 domicellum Theodericum, fratrem comitum de Cleves
 et de Marka. Quo facto capitulum et magistri civitatis
 miserunt nuncios eum litteris ad dominum papam
 supplicantes ut eorum postulationem confirmaret.
 Post hec. in erastino nativitatis sancti Johannis Bap- 15
 tiste, fuerunt littere lecte in capitulo sancti Lamberti
 quod dominus papa Urbanus sextus confirmaverat pos-
 tulationem Theoderici prefati in episcopum Leodien-
 sem (1), sed ipse Theodericus misit consilium suum
 eum quodam preposito et litteris credibilibus ad capi- 20
 tulum Leodiense quod volebat fieri presbiter, et sic
 renunciavit episcopatu. unde multi mirabantur. Qui-
 dam dixerunt quod ipse interfuerat pluribus miliciis
 vel bellis ubi fuerant plures occisi, unde tenebat se
 irregularem. Alii dicebant quod ipse aspirabat ad 25
 comitatum de Marka sicut frater suus renunciavit

---

(1) Voy. NOEL VALOIS, *La France et le grand schisme d'Occident*, t. II, p. 298, n. 5.

episcopatuⁱ Monasteriensi et archiepiscopatuⁱ Colo-
 niensi ut esset comes Clevensis. Et pro certo, licet
 multi reputaverint eos fecisse stulticiam, michi videretur
 quod bene fecerunt. quia ipsi satis erant divites
 8 nec volebant forte vivere continenter et caste. sicut
 decet episcopum, et *melius est nubere quam uri* (1). 1. Cor. VII. 9.

Eodem anno, in crastino nativitatis beate Marie
 semper virginis. mane, venit bastardus vel domicellus
 de Heynsberch infra treugas quas habebat ad episco-
 10 patum Leodiensem cum multis tam equitibus quam
 peditibus plusquam quingentis ad quasdam villas
 trans Mosam versus Causter et Aspre ubi dominus
 Balduinus de Monjardin^a habebat bona, licet essent de
 episcopatu, et duas spoliavit et succendit igni, inter-
 15 fectis sex viris. Quo audito illi de Viseto et Hacuria et
 aliis villis propinquis accurrerunt volentes vicinos
 suos juvare, ita quod fuerunt ibi congregati tam de
 Viseto quam de aliis villis quasi IV^c. Sed cum vidissent
 se non posse tot hostibus resistere, qui potuerunt
 20 fugere evaserunt; alios vero circa ducentos captiva-
 verunt, inter quos fuerunt duo magistri Viseti. Quod
 cum nunciatum esset Leodii, civitas fuit ^b super
 hoc ^c in palacio congregata, et habito consilio man-
 25 daverunt totam patriam. Convenientibus universis
 consiliis patrie Leodiensis, super hoc negotio fuit
 concordatum quod exirent omnes ad recuperandos

^a Mongardin cod.   ^b fuit inter lineas cod.   ^c fuit super hoc fuit cod.

(1) Cf. ZANTFLIET, *op. cit.*, pp. 535-536.

captivos suos de Viseto et aliis vicinis eorum. Interea
 domini majoris ecclesie tractaverunt tantum de pace
 quod domicellus de Heynsberch redderet captivos
 sub hac conditione quod reverterentur in captivita- 5
 tem infra festum sancti Andree nisi interim concor-
 darent; sed non placuit communitati quia jam erant
 provisi ad exeundum, et post festum sancti Andree
 pejus esset exire propter hyemem quam modo.
 Exierunt ergo parati ad prelium cum tota patria ac
 Trajectensibus cum toto comitatu Losensi et obse- 10
 derunt villam et castrum de Heynsberch in principio
 octobris. At illi de Heinsberch resistebant fortiter
 trahentes bombardas^a et alia instrumenta ita quod
 occiderunt nonnullos de Leodio et aliis. Quadam
 vice circa prandium fuit clamatum in acie Leo- 15
 diensi quod Hoyenses lucrati erant quamdam portam;
 surrexerunt igitur et ipsi cum vexillis suis et fece-
 runt magnum insultum ad portam castrum sine
 instrumentis necessariis ad insultum faciendum. Illi
 vero de castro et oppido traxerunt fortiter contra 20
 eos sagittis et bombardis plumbatis ita quod occi-
 derunt ibi quinque viros et plures vulneraverunt. Et
 cum vidissent quod nichil proficerent retraxerunt se.
 Magnam stulticiam fecerunt tunc Leodienses, quia
 et si nullus prohibuisset eos non potuissent intrasse. 25
 Videntes ergo magistri civitatis et majores quod non
 sic ibi proficerent miserunt ad duces Gelrie et Julia-
 censis, rogantes eos tractari de pace. Qui tantum

^a bombardos *cod.*

tractaverunt quod domicellus de Heynsberch debebat remittere omnes captivos infra quinque dies, et infra festum sancti Johannis debebat fieri pax inter eos de injuriis illatis. Leodienses vero debebant ibi remanere donec pax esset sigillata et captivi restituti. Sed quidam truserunt ignem in logiis et habitationibus eorum ita quod mamburnus perdidit ibi plura dolia vini que non potuerunt liberari propter impetum ignis; multi etiam alii reliquerunt arma sua et res suas, et sic recesserunt omnes cum maxima confusione, infecto negotio, post quindenam eorum egressionis, adhuc centum et amplius de ipsis ibi occisis. Unde multum penituit eos post suam reversionem quia improperabatur eis quod fecerant turpem et verecundum equitatum (1).

Hoc anno tam dure gelavit ante festum omnium sanctorum et diu post, sicut unquam visum fuerat ante. Aque etiam fuerunt hoc anno ante nativitatem Domini tam parve sicut unquam fuerant vise.

In eodem tempore Sancti-Trudonenses destruxerunt puleram domum quam habebat abbas versus Diest et duo molendina ubi fecerunt ei maximum dampnum.

Eodem anno, V^a die octobris, obiit Rome papa Urbanus VI^{us}. Quo mortuo libenter vidisset rex Francie et omnes adherentes antipape scilicet secundo electo quod cardinales Romani non eligerent alium

---

(1) Cf. ZANTFLIET, *op. cit.*, pp 556-557.

papam sed acquiescerent pape Avinionis, scilicet Clementi VII°, ut cessaret seisma ecclesie de cetero tam scandalosum. Sed XI cardinales Romani in die animarum elegerunt unanimiter in papam cardinalem Neapolitanum, etatis circiter XXXVI annorum, hominem generosum, quem consecrantes et coronantes vocaverunt Bonifacium (1). Qui post coronationem suam immediate absolvit quatuor cardinales quos antecessor ejus privaverat et tenebat captivos, restituitque eos in suo statu et gradu, et fecit alios quinque novos cardinales, et sic habuit XX cardinales secum Quorum consensu dedit episcopatum Leodiensem Johanni filio ducis Bavarie (2) Alberti qui erat comes Hannonie, Hollandie et Zelandie et fortis amicis et potentibus. Unde plures patrie Leodiensis timebant eum : episcopatum eciam Cameracensem dedit filio comitis de Monte.

Hiis diebus, scilicet anno Domini M^oCCCXC^o, in fine aprilis, pluit in Hasbania versus Waleviam et Borle sic ut apparuit ^a super folia arborum pepla mulierum et vestimenta hominum.

Eodem anno in maio quedam mulier in Hasbania versus Laminiam peperit puellam habentem duo

a intelligendum est : ad protegendum arbores necesse fuit extendi super folia, etc.

(1) Voy. NOEL VALOIS, *La France et le grand schisme d'Occident*, t. II, p. 159.

(2) IDEM, *op. cit.*, p. 298, n. 5.

capita, quorum una facies alteram respiciebat, et quatuor pedes.

Anno eodem, post nativitatem sancti Johannis Baptiste, cepit preparari palacium episcopi pro adventu
 5 novi domini episcopi misitque comes Hollandie et Hannonie Albertus preparationem maximam Leodii boum, mutonum, avium, pullorum, specierum et omnium que poterant esse necessaria ad solempniter festivandum omnes qui venirent ad receptionem filii
 243 vº. sui junioris Johannis in episcopum Leodiensem.

Igitur Johannes de Bavaria predictus X^a die mensis julii, dominica, intravit Leodium medius inter patrem suum ducem Bavarie Albertum et fratrem suum comitem d'Ostrevant ^a cum multis principibus nobi-
 15 libusque dominis. Ibi fuerunt presentes duo filii comitis Namurencis, scilicet dominus Wilhelmus et Johannes, ambo milites, cum patruo ipsorum domino Roberto et plures alii domini qui venerunt cum magno gaudio. Sed cum intrassent palacium tanta fuit
 20 ibi multitudo populi quod licet ibi essent fercula diversa, multum curiose preparata, tamen perdita fuerunt quia nec dominis potuerunt pacifice ministrari nec aliis, ymmo violenter rapiebantur de manibus serviencium et fores eciam palacii fuerunt fracte.
 25 Unde dux Albertus pater ipsius episcopi dicitur jurasse vespere iratus quod ipse maluisset perdidisse XX milia florenorum quam unquam ^b fecerat mentionem ^c de episcopatu Leodiensi pro filio suo, quia

^a Oestreva *cod.*   ^b unquam *cod.*   ^c mensionem *cod.*

Leodienses erant gentes sine ratione. De quibus postea fuerunt aliqui submersi pacifice^a, et unus pulcher homo, filius ejusdam investiti, fuit truncatus dextera manu in foro coram omni populo et haemitus centum annis extra patriam ad terrorem ceterorum et vindictam (1). 5

Eodem tempore obiit in julio abbas Sancti Trudonis qui habuerat magnam discordiam contra populum ville sue qui fecerat ei maximum dampnum. Quo mortuo fuit electus satis cito quidam juvenis monachus XXII annorum, nondum ordinatus presbiter, quia bone voluntatis erat et satis generosus. Dominus enim de Lintris et de Duras et plures alii valentes erant propinqui sui, et ideo fuit electus eciam de consensu ville Sancti Trudonis ut per eum pax fieret inter ambas partes (2). 10 15

Eodem tempore, ultima die julii ejusdem anni, peperit quedam mulier de Ugreis juxta Mosam satis prope Leodium infantem mortuum. Quod cum percipissent mulieres que ibi convenerant voverunt eum Domine nostre de Seranio. Cumque tulissent puerum in ecclesiam Seranii et posuissent eum super altare beate Marie revixit et cepit clamare, quod pro magno miraculo habitum est. 20

a intelligendum est secreta.

---

(1) Cf. ZANTFLIET, *op. cit.*, p. 558.

(2) IDEM, *op. cit.*, p. 558.

In diebus illis fuit magna mortalitas hominum Rome et eciam Metis, specialiter supra Leodium. Dominus enim papa propter brevitatem vite humane reduserat quinquagesimum annum indulgentiarum
 5 ad XXXIII annos (1). Unde propter indulgentias multi peregrini et clerici hoc anno ierunt Romam (2). Et nescio si ex eorruptione aeris vel occulto Dei
 10 iudicio propter multitudinem populi illuc convenientis fuit tunc tempus ibi earum in victualibus specialiter in pane, et magna mortalitas hominum ita
 quod plusquam CCC^a milia hominum ibi obierunt, ut famabatur. Ymmo eciam dominus papa Bonifacius fuit percussus illa infirmitate, sed per misericordiam
 Dei evasit et fugit usque Griet^a.

15 Eodem eciam anno Domini mandaverunt christiani qui morantur ultra mare contra barbaros auxilium a regibus Francie, Anglie, Hyspanie et aliis dominis quia non poterant^b resistere ipsis barbaris, et aliquando
 20 veniebant usque Veneciam, depredantes omnia. Hoc audito rex Francie cum adhuc esset juvenis et animosus voluit immediate succurrere ipsis, sed dux Borbonii avunculus ejus et custos ejus corporis respon-

^a Nomen istud scriptura adeo deturpatum apparet ut vix agnoscere queas.
^b poterat cod.

(1) Ce nouveau cycle jubilaire de 55 ans, fut établi le 8 avril 1589 par Urbain VI, qui fixa à l'année suivante la date du prochain jubilé. Voy. GOBELINI PERSONÆ, *Cosmodromium*, aetate VI, c. 81 (ap. Meibom, *Rev. Germ. tom. III*, t. I, p. 511).

(2) Voy. BARONIUS, *Annales Ecclesiastici*, t. XXVI, p. 497.

dit quod remaneret et esset in pace quia ipse bene iret illuc pro ipso. Accepit igitur secum dominum de Kucis, d'Angyns et multos alios nobiles et transfretavit. Reges eciam Hispanie et Anglie cum multis nobilibus miserunt naves plenas militibus et armigeris in auxilium eorum. Commiserunt igitur bellum contra barbaros et ipsos in primo congressu vicerunt. Sed cum fessi et vulnerati redissent ad tentoria sua et putarent esse in pace subito supervenerunt eis tot milia barbarorum quod perdidit, ut dicitur, bene octingentos milites, exceptis aliis (1).

Sabbato post festum sancte Lucie ejusdem anni recepit ordines acolitatus et subdyaconatus dominus Johannes de Bavaria electus Leodiensis, et eciam quidam juvenis electus in abbatem Sancti Trudonis, in palacio convocatis ibidem aliquibus abbatibus et prelati ecclesiarum.

Anno Domini M°CCCXCI°, in medio septembris, domicellus de Rivesede misit diffidenciam terre abbacie Stabulensis propter quosdam hostes suos qui transierant per patriam ipsius et sustentati ibi fuerant. Principales ergo ville illius terre, scilicet Stabulaus et Malmundarium, cum starent supra custodiam suam, venit predictus domicellus cum ducentis circiter lanceis et centum peditibus Malmundarium, et peccit ducentos florenos vel igni traderet villam. Quod cum

---

(1) Voy. *Chronique du Religieux de Saint-Denis*, l. XI, c. 2, t. I, p. 649, et FROISSART, *Chroniques* (éd. Kervyn de Lettenhove, t. XIV, p. 151 sqq.).

nollent dare illi qui erant ibi tradidit igni ^a pulchriorem partem totius ville, scilicet domos que erant circa forum et duos vel tres vicos ejus. Bellaverunt tamen illi de villa contra alios et vulneraverunt ac occiderunt aliquos ex ipsis, sed cum non possent resistere fugerunt in silvam propinquam quia monachi clauserunt ecclesiam timentes eam succendi (1).

In diebus illis tenebat archiepiscopus Coloniensis captivum comitem de Cleves quem ceperat in quodam bello. Comes igitur de Marka et domicellus Theodericus, fratres ejus, congregaverunt magnam miliciam et intraverunt terram Coloniensem parati ad bellum contra archiepiscopum, sed cum archiepiscopus non veniret contra ipsos vastaverunt patriam ejus circa Coloniā usque Bonnam igne et rapinis (2).

Per idem tempus residebat Leodii quidam episcopus Aneonitanus (3), homo religiosus et bonus clericus, cui Bonifacius papa romanus misit quamdam bullam quod quicumque habuerant voluntatem eundi Romam ad indulgencias anno preterito sicut ordinaverat antecessor suus Urbanus sextus et non potuerant propter guerras vel propter infirmitatem aut propter aliud legitimum ^b impedimentum, easdem indulgencias haberent in civitate Leodiensi, dum tamen essent vere

^a illi cod.   ^b legitimum cod.

(1) Cf. ZANTFLIET, *op. cit.*, p. 559.

(2) Voy. ENNEN, *Geschichte der Stadt Köln*, t. II, p. 768.

(3) Guillaume della Vigna, trésorier d'Urban VI et évêque d'Ancone. Voy. sur sa mission au diocèse de Liège, NOËL VALOIS, *La France et le grand schisme d'Occident*, t. II, p. 240, n. 1.

contriti et bene confessi, et irent^a ad quatuor ecclesias
 Leodienses mitterentque Romam oblationes pro
 expensis suis quas fecissent in via Rome. Hoc audito
 multe persone utriusque sexus specialiter de Flandria
 et de ducatu Brabancie cum magna devotione venie- 5
 bant Leodium ad indulgencias, eciam monachi et
 moniales domineque claustrales. In ecclesia sanete
 Crucis Leodii sedebant plures presbiteri scientes
 gallicum et theutonicum qui audiebant confessiones
 omnium volentium confiteri. Dominus vero episcopus 10
 bis in die, scilicet ante prandium et hora vesperarum
 ascendebat superius ubi legitur Evangelium, et dabat
 plenam remissionem omnium peccatorum ibi presen-
 tibus aliquando quinque^b vel sex milibus personis
 una die, specialiter in fine, ante natale Domini, quando 15
 debebat cessare, dicebatque ipsis quod erant absoluti
 ab omnibus peccatis suis sed orarent pro pace et
 unitate ecclesie. Et licet alieni multi illuc^c venirent
 tamen populus Leodiensis et precipue clerici non
 curabant, ymmo deridebant vel saltem dissimulabant 20
 nolentes turbare vel impedire devocionem aliorum.

Anno Domini M^oCCCXCII^o cecidit ictus tonitru
 super turrim sancti Johannis Evangeliste Leodii et
 discooperuit tectum mirabiliter. Eodem die eciam
 cecidit apud Carthusienses extra civitatem fecitque ibi 25
 dampnum. Et in crastino assumptionis beate Marie
 ejusdem anni, hora misse^d; cecidit cum maximo
 sonitu super turren monasterii sancti Jacobi in Insula

^a iret cod.
 interiori cod.

^b aliquando quinque bis legitur in cod.
 d missa cod.

^c illuc in margine

Leodii. Unam^a discooperuit, alterius murum confregit. descenditque super tectum refectorii illud perforans et picturas parietis distinguens in pluribus locis, relictis tamen ymaginibus; vitreas eciam ibi confregit aliquas, et unum lapidem extraxit de quodam muro. Mirabilia ibi fecit et magnum dampnum.

Eodem anno miles quidam de Britannia intravit Parisius cum pluribus complicibus subtus bene armatis et vulneravit dure senescaleum Francie ita quod reliquit eum quasi mortuum, et rediit libere in Britanniam unde venerat (1). Rex igitur ex hoc multum turbatus cogitabat congregato exercitu ire contra ducem Britannie ad vindicandum talem despectum sibi factum. Postea dum rex ipse equitaret leniter in campis cum suis, manum qua tenebat frenum equi sui posuit ad os suum et continuo versus in furiam occidit quemdam armigerum juxta se et quemdam alium juvenem sedentem super caballum ceciditque in terram quasi amens. Quod percipientes sui tulerunt eum in quamdam abbaiciam donec ad se rediit, duxeruntque eum ad ecclesias sanctorum unde sperabant eum convalere, et ad Sanctum Hubertum in Ardenna misit rex centum francos (2).

^a Unum cod.

---

(1) Le chroniqueur mentionne ici l'attentat commis par Pierre de Craon sur Olivier de Clisson, connétable de France. Voy. *Chronique du religieux de Saint-Denis*, l. III, c. 4-5, t. II, pp. 2-15, et FROISSART, *Chroniques* (éd. Kervyn de Lettenhove, t. XV, p. 4).

(2) Voy. *Chronique du religieux de Saint-Denis*, l. III, c. 5 et 6, t. III, pp. 16-25, et FROISSART, *Chroniques* (éd. Kervyn de Lettenhove, *loc. cit.*, p. 55).

In die sancti Leonardi ejusdem anni accidit Leodii flebilis casus. Duo fratres Dellek erant canonici majoris ecclesie (1). Unus eorum erat archidiaconus Hannonie et bonus clericus multumque liberalis. Pariter morabantur, et tenebant bonum hospicium largamque mensam quia bene habebant, sicut intellexi, quolibet anno III^m florenos. Domina ducissa Brabancie erat amita ipsorum. Cum igitur post prandium ille dominus Wilhelmus archidyaconus pulerior frater ivisset in palacium episeopi ad sagittandum cum aliis, quidam frater eorum naturalis qui eis serviebat, incaute traxit ad signum prefixum; archidiaconus vero cum staret prope signum videns sagittam venientem incurvavit se, sed sagitta penetrans nates ejus pertransiit versus eor. Quod cum sensisset dixit ei qui traxerat : « Tu occidisti me, sed vade cito, accipe meliorem equum quem habemus et fuge cito ne capiaris et interfieiaris mecum; ego indulgeo tibi mortem meam. Ille igitur ascendens equum quam cita potuit fugit. Vulneratus autem archidyaconus cum duceretur in quamdam domum in palacio, defecit spiritus ejus. Confessus tamen fuit et dixit plura verba et sic obiit. Et in erastino fuit sepultus in ecclesia majori in quadam capella.

Deinde anno Domini M^oCCCXCIII^o, in erastino epiphanie Domini, fuerunt facte exequie predieti

---

(1) Philippe et Guillaume de Leka. Voy. DE THEUX DE MONTJARDIN, *Le Chapitre de Saint-Lambert*, t. II, pp. 156 et 159.

Wilhelmi Dellek in ecclesia majori Leodii multum
solempniter, primo vigiliæ et in crastino missa.
Ibi convenerunt omnes ecclesie civitatis, conventus
monasterii sancti Jacobi et sancti Laurentii, electus
5 Leodiensis et tres alii episcopi religiosi, XIX abbates,
nescio quot abbatisse, LXXV milites, XVI nobiles
domine extraneæ exceptis nobilibus et majoribus totius
civitatis. Nunquam vise fuerunt Leodii tam magne
exequie.

10 Circa finem marcii ejusdem anni XCIII, in crastino
annunciationis dominicæ, venit comes Morsensis cum
multis complicibus, sicut ferebatur bene septingentis
lanceis versus Visetum et nisi fuissent ibi premuniti
ipsi exissent ad eos et villa fuisset capta et omnes
15 fuissent mortui vel capti. Cum igitur vidissent hostes
quod non exirent ad eos, descenderunt versus Tra-
jectum comburendo aliquas villas campestris. Trajec-
tenses autem exierunt ad eos incaute unus ante alium.
Illi vero ruteri ^a (1) irruerunt subito in eos et occi-
20 derunt II^c et totidem ceperunt. Unus de magistris
dicior fuit ibi captus et plures fuerunt vulnerati (2).

Tunc fuit eciam occisus magister Sancti Trudonis
qui dicebatur Meus ^b a quibusdam puto amicis abba-
tis. Quo facto venit alter magister Leodium qui voca-

a rutheri *cod.*   *b* Mews *cod.*

---

(1) *Ruterus*, équivalent de *ritterus*, cavalier, est le mot germanique latinisé qui a donné naissance au mot français *reître*. Voy. DUCANGE (éd. Didot, t. V, p. 825).

(2) Voy. ZANTFLIET, *loc. cit.*, p. 541.

batur Laurentius et monstravit corpus ejus in palacio ad inflammandum populum contra abbatem. Dominus episcopus excusavit se quod non fecerat hoc fieri. Sed de quolibet ministerio fuerunt missi illuc aliqui viri qui cum Sancti-Trudonensibus combusserunt aliquas turres abbatis et curiam eciam matris ejus, licet esset bona et devota domina, unde fecerunt eis maximum dampnum. Postea fuit satis cito pax quedam facta inter abbatem et villam Sancti Trudonis (1) ita quod episcopus debebat habere X^m florenorum et abbacia VI^m que perdiderat plus quam C^m. Nono die [junii^a] ejusdem anni, scilicet XCIIIⁱ, reversi sunt monachi Sancti Trudonis in claustrum suum cum suis amicis eos reducentibus circiter II° equis, et in crastino intravit dominus Leodiensis cum abbate Sancti Trudonis in villa cum multis nobilibus et aliis (2).

Eodem anno post Pascha Domini fuit diu tractatum de pace inter regem Francie et regem Anglie versus Boloniam supra mare et Sanctum Omerum et Calesiam (3). Tandem tantum tractaverunt quod in festo Sacramenti fuit concordia et pax facta inter eos, Deo

a omisit col.; add. ex Zantfliet.

---

(1) Voy. E. BACHA, *Catalogue des actes de Jean de Bavière*, charte du 17 mai 1393. *Bulletin de la Société d'art et d'histoire*, t. XII, pp. 55-56.

(2) Cf. ZANTFLIET, *loc. cit.*, p. 542.

(3) Voy. *Chronique du religieux de Saint-Denis*, l. XIV, c. 2, t. II, p. 75.

auxiliante, comederuntque ambo reges cum magna solemnitate et gaudio multorum (1).

Eodem ^a anno in decembri obiit dux Juliacensis qui ceperat in bello Juliacensi ducem Brabancie Wencelinum cum multis aliis nobilibus (2). Quo mortuo filius ejus junior favente sibi matre sua et quibusdam aliis nobilibus et potentibus saizivit fortalicia quedam patrie ut esset dux loco patris sui. Sed frater ejus senior qui jam erat dux Gelrie noluit hoc pati, ymmo
10 acceptavit ambos ducatus dixitque fratri suo quod ipse satisfaceret ei per consilium amicorum suorum.

Anno Domini M^oCCCXCIII^o, circa finem maii, convenerunt Aquisgrani archiepiscopus Coloniensis cum comite Morsensi sororio suo qui tenebat bene II°
15 Trajectenses captivos, et electus Leodiensis Johannes de Bavaria cum magistris Leodiensibus et Trajectensibus ad tractandum de pace inter ipsos. Ibi ergo fere steterunt per ebbomadam integram antequam possent concordare, quia comes Morsensis se tenebat
20 nimis fortem propter captivos quos habebat. Johannes vero de Bavaria, electus Leodiensis, quia juvenis erat parum loquebatur. Ibi tamen dure fuit locutum ^b.
245 r°. Tandem fuit tantum tractatum quod Trajectenses pro captivis suis darent XVI^m florenorum comiti Morsensi

a Eadem *cod.*   *b* locutus *cod.*

---

(1) Les chroniques contemporaines ne mentionnent pas de rencontre des deux rois à ce moment.

(2) Voy. ci-dessus p. 557.

pro redemptione captivorum suorum, et archiepiscopus Coloniensis pro amore pacis, licet jam sua patria propter hoc combusta fuisset, daret III^m sororio suo comiti Morsensi qui petebat XXX^m, et sic fuit ibi tandem pax facta (1).

Eodem anno, VII° die junii, cecidit Trajecti turris Sancti Johannis juxta ecclesiam Sancti Servacii que erat multum alta et gracilis, pendebatque in ea campana horarum.

In diebus illis dicebatur quod rex Hungarie tenebat in vineulis regem Alemannie fratrem suum carnalem propter diversitatem suam, quia erat nimis mirabilis (2).

Eodem anno, in medio septembris, in vigilia sancti Lamberti, obiit subito papa Avinionis. Quo mortuo rex Francie mandavit cardinalibus ne procederent ad electionem alterius pape sine ipso (3); sed tamen cardinales elegerunt papam cardinalem de Luna^a (4), qui multum desideraverat pacem ecclesie.

Hoc anno habebatur magna spes de vineis; quia hyems preterita fuerat longa, parum profecerant in maturitate. Cum igitur in octobri debuissent profi-

a Vola cod.

(1) Cf. ZANTFLIET, *loc. cit.*, p. 545.

(2) Le chroniqueur fait allusion à l'emprisonnement de l'extravagant Weneelas VI par son demi-frère Sigismond, roi de Hongrie.

(3) La *Chronique du religieux de Saint-Denis*, l. XV, c. 6, t. II, p. 491, donne le texte de cette lettre de Charles VI aux cardinaux d'Avignon.

(4) Pierre de Luna, devenu pape sous le nom de Benoit XIII.

cere, subito post festum Dyonisii venit durum frigus et gelavit ita quod uve^a non potuerunt ultra maturari nec proficere, et sic oportuit ante maturitatem perfectam vindemiam fieri. Fuit tamen magna abundancia vini hoc anno licet vina fuerint dura, ita quod unum dolium bene vendebatur XV libras, et propter defectum aliqui ymmo plures ponebant vina sua in cupis. Quarta eciam vini dabatur pro solido, scilicet XII denariis pro meliori foro quam cervicia^b vel hupa^c.
 10 A XL^{ta} annis et ultra ut puto non fuit tanta vini abundancia et adhuc fuisset major nisi gelasset.

Anno Domini M^oCCCXCV^o fiebant processiones a clero et populo, cantabanturque speciales misse pro pace ecclesie in episcopatu Leodiensi. Cumque post
 15 secundarias ecclesias monachi Sancti Jacobi prius habuissent processiones ante monachos Sancti Laurentii, indignati abbas et monachi Sancti Laurentii secunda vice non venerunt ad specialem missam Sancti Jacobi ubi fuerunt presentes ecclesie ceterae et ordines,
 20 sed dixerunt quod ipsi erant seniores, quod falsum est. quia licet eorum ecclesia prius fuisset incepta tamen in monasterio Sancti Jacobi prius fuit abbas et conventus, sicut patet in pluribus cronicis (1).

a une *cod.*   *b* servicia *cod.*   *c* hoppa *cod.*

---

(1) La remarque du chroniqueur est juste. Lorsque le savant Olbert, abbé de Gembloux, prit la direction du monastère de Saint-Jacques (1018) l'abbaye de Saint-Laurent, commencée par l'évêque Éracle (959-971), n'était pas encore achevée. Cf. Gilles d'Orval, l. II, c. 61 et 70 (Mon. Germ. histor. SS., t. XXV, pp. 65 et 67).

Igitur cum communitas Leodiensis magnam faceret injuriam domino suo, quia ipsi Leodienses prohibebant scabinos facere legem et officialem proferre sententias et volebant quod revocaret sententias juste prolatas de quibus non debebant se intromittere, cum igitur appellasset ad annulum palatii quosdam et magistri civitatis ei restitissent et ei abstulissent campanam banni, dixit coram populo in palatio quod conquereretur ex hoc amicis suis, et sic recessit a patria fecitque efferri omnia que habebat in palatio Leodiensi et in castro Hoyensi et ivit in Diest, ibique posuit curiam suam cum officiali et sigillo; sed magistri fecerunt proclamari quod nemo illuc iret ad litigandum. Cum igitur Johannes de Bavaria dominus Leodiensis discessisset a civitate nec invenisset aliquam de bonis villis nec eciam de vicinis dominis qui vellent eum sustinere in armis contra patriam suam, dominus Henrius de Perweis miles inclitus, custos castelli de Stockhem, saizivit Ecke oppidum forte et bene muratum cum socero suo domino de Seledede cum pluribus aliis armigeris ut ipse dominus Leodiensis haberet ibi recursum suum si oporteret eum bellum movere contra patriam suam (1).

Hiis diebus cum illi de Viseto nichil timerent propter pacem factam cum domino Leodiensi et patria sua (2), ultima die januarii ante solis ortum mane

---

(1) Cf. ZANTFLIET, *op. cit.*, pp. 544-545.

(2) Voy. E. BACHA, *Catalogue des actes de Jean de Bavière, loc. cit.*, n. 26, p. 58.

venerunt IIe vel circiter raptores de Alemannia et per
 posticum quidam eorum versus Mosam intraverunt
 dolose villam, malleisque ferreis fregerunt ostia
 domorum quas elegerant, raptisque bonis eorum et
 5 domibus incensis fugerunt. Ibi scolasticus homo
 valens et dives fuit specialiter depredatus ac domus
 ejus combusta cum XV^a vel circiter domibus, nullus
 tamen ex ipsis fuit interfectus quia fugiebant et abs-
 condebant se ubi poterant. Dicebaturque communi-
 10 ter quod advocatus Coloniensis cum suis complicitibus
 fecerant hunc equitatum. Cumque magistri civitatis
 5 v°. dixissent domino Leodiensi quod sibi factus fuisset
 magnus despectus respondit^b quod si nollent hoc
 vindicari, ipse non dimitteret inultum, et quod essent
 15 sibi boni et ipse esset eis bonus dominus (1).

Circa finem vero februarii cum communitas esset
 congregata pro negociis patrie, dominus Balduinus de
 Montejardino dixit coram omnibus quod domini
 capituli Sancti Lamberti promiserunt ei IV^m floreno-
 20 rum si posset facere quod pax esset inter electum et
 patriam, et cum pax esset facta (2) ipsi nolebant ei
 solvere quod promiserant. Communitas autem licet
 non haberet potestatem super capitulum, tamen judi-
 cavit^c quod ad hoc cogereetur. Domini vero capituli

a XVI numero 1 *deleto cod.*   *b* ostendit *cod.*   *c* indicavit *cod.*

(1) Voy. ZANTFLIET, *op. cit.*, pp. 545-546.

(2) Voy. ci-dessus, p. 428, n. 2.

excusaverunt se sed non fuerunt exauditi. Cum igitur penultima die februarii pariter essent cum proposito mane congregati in suo capitulo, magistri civitatis cum suis malignis sibi faventibus seu adherentibus coneluserunt eos et tenuerunt eos violenter sine cibo et potu usque ad mediam noctem. Quo facto tota ecclesia statim cessavit a cantu et lectura. Et merito, quia nunquam fuerat factus tantus despectus dominis capituli Sancti Lamberti, cum sint domini et trefunsarii totius patrie Leodiensis. Tandem ministri eorum quidam milites patrie remanserunt pro ipsi tali pacto quod promiserunt se reversuros eras omnes pariter in capitulum, et sic reversi sunt in hospicia sua post duodecimam horam noctis. In crastino reversi sunt omnes eciam qui fuerant absentes in capitulum, ubi fuit concordatum quod predictus dominus Balduinus haberet tunc mille florenos et postea III^m, et super hoc suum cantum receperunt (1).

Eodem anno dux Albertus et filius ejus comes d'Ostrevant^a rogaverunt plures dominos ut irent secum contra Frisones quia faciebant ei injurias multas nec volebant ei obedire. Insuper eciam interfecerunt antecessorem suum Wilhelmum comitem Hannonie. Comes igitur Namurensis et de Salinis in die sancti Laurentii descenderunt post vespervas per aquam

a Ostreva cod.

(1) Cf. ZANTLIET, *op. cit.*, p. 545.

Mose cum XXXVI vel amplius navibus onustis hominibus et armis cum victualibus suis. In die autem sancti Egidii venerunt nova in palacium ad dominum Leodiensem quod Frisones perdiderant primum bellum; nescio qualiter et quid postea evenit (1).

In diebus illis dux Gelrie obsedit castrum de Schonvorst ubi illi de castro emittebant bombardas que multum longe audiebantur. In fine septembris, die sancti Mychaelis, fecerunt maximum insultum qui sedebant circa castrum de Schonvorst obsessis, qui cum fortiter se defendissent et non possent amplius resistere, in crastino, scilicet ultima die septembris, reddiderunt castrum salvis suis corporibus et armis, et sic libere exierunt. Plures tamen ex ipsis fuerunt vulnerati et mortui. Igitur cum exissent de castro dux Gelrie et Juliacensis tam cito illud saizivit et posuit ibi munitionem de manu sua, fecitque reparari diruta et obsedit adhuc aliud fortalicium quod tenebat predictus dominus de Schonvorst in terra sua (2).

Eodem tempore reversi sunt de Frisia qui fuerant cum duce Alberto. Quorum primus comes Sancti Pauli de navibus acceperat terram et inde dominus de Perweis cum suis; sed Frisones nudis pedibus et male armati mox occurerrunt eis antequam possent

---

(1) Voy. FROISSART, *Chroniques* (éd. Kervyn de Lettenhove, t. XV, pp. 276-293).

(2) Cf. ZANTFLIET, *op. cit.*, p. 547.

attingere ad litus. Anglici vero et Januenses arcibus
 suis et sagittis vulneraverunt et interfecerunt plures
 ex ipsis in conflictu, ita quod cito fugerunt. Postea
 convenit cum ipsis maxima multitudo in quodam
 prato juxta litus maris ubi dum fortiter decertassent
 ceciderunt ex ipsis IV^m et fugientes reliquerunt duas
 bonas villas quas intravit exercitus ducis Alberti.
 Dum ibi starent venit illuc episcopus Ultrajectensis
 bis vel ter ad tractandum de pace, sed cum eos non
 posset concordare ad partes [suas^b] recessit. Tandem
 clamatum fuit a precone quod quilibet ad sua
 rediret, nescio sub qua pace vel conditione.

Anno Domini M^oCCCXCVII^o, rex Ungarie mandavit
 regibus Francie, Anglie et aliis principibus christia-
 nis ut mitterent ei auxilium contra Turcos quia
 premebant eum nimis nec poterat eis resistere (1).
 Venerunt ergo in auxilium ejus de Francia filius ducis
 Burgundie, dominus de Cucis cum multis militibus et
 nobilibus, frater naturalis quondam comitis Flandrie
 inter ceteros nobilior mente et corpore, filius ducis
 de Barro cum suis et plures Alemanni domini. Cum
 igitur venissent ad ipsum regem commiserunt prelia
 multa contra Turchos ita quod expulerunt omnes a
 finibus suis, ymmo eciam super ipsos terram acqui-
 sierunt, ut puto. Tandem cum essent in quadam

a eos non inter lineas cod.   *b* omisit cod.

---

(1) Voy. *Chronique du religieux de Saint-Denis*, l. XVII, cc. 5, 25-27, t. II, pp. 425, 485-517, et FROISSART, *Chroniques* (éd. Kervyn de Lettenhove, t. XV, pp. 216-221, 521-550).

bona villa rex Ungarie perceperit quod Soldanus mandaverat exercitum contra ipsos. Dixit ergo Francis et aliis dominis qui convenerant ad subveniendum ei quod ipse et populus ejus nimis fatigati essent ^a nec vellet modo conflagere eum eis. « Robusti enim erant et bene armati, sed expectarent donec videretur ei bonum. » Ipsis ergo sedentibus venit clamor ad ipsos quod senescalcus regis jam pugnabat in campis contra illos. Quo audito omnes pariter consurrexerunt inermes ad pugnam, rex vero dixit quod expectarent quia bene resisteret eis. Bene sciebat quod prius consueverant mittere debiles et ultimo robustos. Franci vero responderunt quod ipsi volebant habere primum bellum quia multi erant et Deus adjuvaret eos. Cum ergo pararent se ad pugnam, erat quidam miles stipendiarius juxta Soldanum christianus de sanguine Francie qui videns vexilla Francorum a longe micancia dixit Soldano quod ipse solveret ei stipendia sua et daret ei licenciam abeundi, quia non haberet cor pugnandi contra genus suum nec eciam armaret se contra ipsum. Soldanus ergo licenciavit eum et solvit ei quod debebat. Commisso bello nescio quo Dei judicio fideles trueidati sunt et victi ab infidelibus ita quod de centum et quinquaginta milibus pauci remanserunt, quin fuerunt plures occisi et aliqui capti. Cum autem ventum esset ad filium ducis Burgundie, ducis de Barro et ad dominum de Cucis et alios nobiliores exercitus christiano-

^a essent inter lineas cod.

rum, ille miles qui militaverat Soldano accessit ad ipsum supplicans humiliter ut parceret tam nobilibus christianis qui possent redimi maximo thesauro. Soldanus autem interrogavit eum si haberet aliquem regem. Ille vero respondit quod non, sed erant regales et nobiliores totius christianitatis. Pepercit ergo eis et fecit eos duci multum longe a partibus illis; tandem plures fuerunt redempti magna ^a summa pecunie.

Eodem anno post nativitatem sancti Johannis Baptiste misit dux Gelrie quosdam exploratores ad Buseumducis (1) ut videret si posset illud habere sicut lucratus fuerat Graviam satis prope sitam, sed cum fuissent deprehensi plures eorum fuerunt decapitati. Quo cognito dux Gelrie cepit eos impugnare manifeste, tradiditque igni multas villas campestris et mansiones circa Buseumducis. Ducissa vero Brabantie hec audiens venit personaliter cum multo comitatu ad Buseumducis fecitque vindictam de illis qui favebant ipsi duci Gelrie, et illa villa in pace et bona voluntate relicta rediit in Brabanciam, congregavitque maximum exercitum tam nobilium quam ignobilium. Hec audiens dux Gelrie recessit in patriam suam; ducissa tamen non quievit sed mandavit magistris civitatis Leodiensis ut liceret ei ^b transire per patriam suam salvis salvandis ad comburendum

a magna inter lineas cod.   *b* eis cod.

---

(1) Voy. DE DYNTER *Chronicon*, l. VI, c. 60-67 (éd. de Ram, t. III, pp. 121-140) et *De Brabantsche ycesten of Rymkronyk van Braband*, c. LXXXIX, et suiv. (éd. Willems, t. II, p. 558 sqq.).

ducatum Juliacensem. Magistri Leodienses hec
 audientes concesserunt ei ^a iter patrie sue ymmo pro-
 miserunt ei ^a quod omnes juvarent eam contra
 predictum ducem quia sepe molestaverat eos. Et ipsi
 5 bene volebant renovare antiquas amicitias et fedus
 quod antiquitus habuerunt inter se bone ville duca-
 tus Brabancie et Leodiensis patrie (1). Sicque reno-
 vato federe antiquo inter se Leodienses produxerunt
 vexilla sua extra et fecerunt proclamari aciem ad
 10 exeundum tempore oportuno. In principio septem-
 bris omnes bone ville Brabancie exierunt cum armis
 et fustibus bene ordinate et munite nobilibus et viris
 armorum qui ducebant eas multum prudenter et
 caute, transieruntque Trajectum cum multis curri-
 15 bus et intraverunt ducatum Juliacensem combu-
 rentes et vastantes patriam illam; sed quia tantus
 populus non poterat habere victum sufficientem pro
 se et equis suis non potuerunt ibi diu remanere,
 ymmo oportuit eos duobus diebus vel tribus vivere
 20 de fructibus arborum. Recesserunt ergo omnes in die
 sancti Lamberti, sed domina Johanna ducissa Bra-
 bancie remansit Trajecti cum domino de Perweis ^b
 quem constituerat loco ducis in tota Brabancia,
 mandavitque magistris Leodiensibus quod si vellent in

a eis cod.   *b* Paerweis cod.

---

(1) Voy. E. ВАСНА, *Catalogue des actes de Jean de Bavière*, loc. cit., n. 58. L'acte passé entre les alliés le 6 février 1598, a été daté en style liégeois. C'est à tort que les éditeurs qui le croyaient daté en style brabançon, l'ont reporté à l'année 1599. Cf. DE DYNTER, loc. cit. (éd. de Ram, t. III, p. 155).

crastino exirent et actus suos facerent quia commu-
 nitates sue recesserant propter defectum victualium.
 Hoc audito magistri fecerunt proclamari villam in
 palacio, et presente domino Leodiensi et capitulo
 magister Johannes dictus Licos (1) exposuit commu-
 nitati ibi presenti qualiter Brabantini recesserant et
 quod melius erat remanere quam exire propter tempus
 instans. Cui concessit dominus Leodiensis, capitu-
 lum et X ministeria tanquam meliori consilio, sed
 alia ministeria responderunt quod ipsi jam fecerant
 provisiones suas et volebant exire. Dominus vero et
 magistri dixerunt quod si non vellent acquiescere,
 ipsi fideliter exirent cum eis facerentque quidquid
 boni possent dummodo permetterent se duci et guber-
 nari. In crastino igitur sancti Lamberti pulsata
 campana banni exierunt post cibum transieruntque
 Visetum per pontem prima die et postea processerunt
 versus terram Gelrie comburentes villas et vastantes
 patriam. Nunquam tamen ibi steterunt in pace quin
 viderunt satis prope ipsos duces Gelrie cum tribus
 milibus hominibus bene armatis aliquando conjune-
 tim aliquando divisim ad invadendum eos si fuissent
 ausi. Et licet non auderent congredi propter timorem
 comitum, tamen semper tendebant ^a ad caudas et cur-
 rus pluresque fuerunt interfecti ex utraque parte sed
 specialiter magister civitatis qui vocabatur Johannes
 Licos cum haberet fortem equum, quem miserat ei

a tendebat *cod.*

(1) Jean Lecoq, cinq fois bourgmestre de Liège.

domina de Morameis quia erat de suo consilio, nec posset eum bene tenere cum vellet transire per quemdam pontem, ipse caballus expavit et magister nescio quomodo cecidit in aquam et ibi fuit submersus. In illa acie plures fuerunt mortui et currus capti ab hostibus. Undecima vero die reversi sunt in domos suas multum vexati, succensis igni XXXII villis campestribus. Dominus tamen Leodiensis et alii nobiles fideliter astiterunt communitati. Sed quidam de Viseto dictus Baselos in reditu male duxit eos ita quod fere fuerunt submersi.

Anno Domini M^oCCCXCVIII^o sciens dominus Gelrie dominum Perweis esse Leodii qui erat senescalcus comitatus Losensis fecit comburi sex bonas villas campestris et nemo restitit ei ^a quia erant quasi omnes sine pastore. Eodem tempore post medium junii congregavit idem dominus Wilhelmus dux Gelrie III° lanceas cum episcopo Ultrajectensi cum multis peditibus ad transeundum vada sub Stockhem, et intravit dux ipse in propria persona ante solis ortum comitatum Losensem et incendit plures villas inter Tongris et Trajectum. Multis bonis et sapientibus displicuit initium hujus guerre, quia licet dux Gelrie et antecessores ejus multociens nocuissent patrie Leodiensi tamen ad presens non habebant causam incipiendi tantam guerram, cum ducissa Brabantie, que optimum habebat jus, contra ipsum incessisset^b qui injuste abstulerat sibi Graviam et si valuisset adhuc ei abstulisset Buseumducis. Magistri vero et

a eis cod.   *b* incessisset in margine exteriori cod.

rectores civitatis propter aurum et argentum quod
 acceperant a domino de Schonvorst ineeperunt istam
 guerram. Igitur XIX^a die junii exierunt Leodienses
 eum armis et vexillis ieruntque versus Visetum et
 villas propinquas expectantes alios. Cum ergo essent 5
 omnes pariter, scilicet Leodienses, Hoienses, Dyonenses
 et alie communitates, pertransierunt Visetum tenden-
 tes versus Gulpen ubi debebant invenire Brabantinos
 eum Walramo comite sancti ^a Pauli qui transierat
 per Trajectum. Ducissa eciam Brabancie sequebatur 10
 personaliter acies suas, que habebat satis plures gentes
 quam Leodienses et erant omnes unanimes. Cumque
 fuisset clamatum in acie Brabancie et Leodiensi quod
 omnes Gelrenses occiderent nec aliquos reservarent
 ad vitam antequam appropinquarent Nove-Civitati (1) 15
 ad leueam, nobiles qui erant ibi presentes timebant.
 Leodienses cum ceteris succenderunt eam igni cum
 omnibus domibus et destruxerunt eam in die sancti
 Johannis Baptiste et postea intraverunt Leodienses
 et alie bone ville ita quod fuit equata terre in plu- 20
 ribus locis. Ibi fuit maxima multitudo populi congre-
 gata ex utraque patria ita quod ibi dicebantur bene
 fuisse CCC^m hominum (2). Post destructionem illius
 ville accesserunt ad Ruremundam et obsederunt eam,
 eisque supervenit comes Sancti Pauli in fine junii. 25

a sancti bis legitur in cod.

(1) Nieuwstadt, à une lieue et demie de Sittard.

(2) Ce chiffre invraisemblable est dû à une erreur du scribe. Il faut lire apparemment III^m.

In ipsa vero villa de Ruremunda erant III^m hominum parati ad defensionem inter quos fuerunt plures Anglici qui mittebant fortiter sagittas contra obsidentes et viriliter se defendebant. Plures tamen de acie Leodiensi qui ierant ad pastum equorum quadam vice interfecti sunt; plures eciam currus qui veniebant de comitatu Losensi fuerunt capti ab hostibus. Ducissa vero Brabancie residebat Trajecti quamdiu fuit Ruremunda obsessa. Et dux Gelrie cupiebat habere pacem cum Leodiensibus, sed ipsi nolebant habere pacem sine Brabantinis. Tandem cum stetissent per quatuor ebdomadas ibi et essent tediati. comes Sancti Pauli quem miserat^a dux Burgundie Philippus le.^b Hardy cum trecentis lanceis in auxilium ducisse Brabancie dixit Leodiensibus quod perdebat ibi tempus; ipse cum suis volebat devastare patriam Gelrie, sicut fecit. Cum ergo recessisset ab obsidione Leodienses inito consilio acceperunt treugas trium annorum et pacem cum duce Gelrie ita quod incendia ex utraque parte irent pro incendiis et captivi essent liberi. Sub ista concordia reversi sunt Leodienses cum aliis bonis villis in sua loca absque scitu Brabantinorum XXXI^a die ab exitu suo. Post hec Brabantini recesserunt eciam ipsi ab obsidione pervagantes terram Juliaensem et cuncta extra munitiones reperta devastantes.

Postquam Hoyenses reversi sunt ab obsidione de Ruremunda in oppidum suum fuit ibi magna morta-

^a miserant *cod.*   ^b de *cod.*

litas et adhuc major Namurei precipue juvenecularum mulierum nubilium; infra tres dies moriebantur, ex occasione aliquando XL aliquando L in una die et nocte, et quinque in una domo; pauci autem viri moriebantur. In fine octobris, circa festum omnium sanctorum, cepit Hoi cessare mortalitas, jam ibi mortuis V^m personis; Leodii quoque obierunt sex curati cum pluribus juveneculis.

Anno Domini M°CCCXCIX°, in principio junii, venerunt Leodium ex parte regis Francie (1) duo magni clerici quorum unus vocabatur magister Petrus Pleus seu Caputium, de Leodio natus, canonicus Parisiensis et Tornacensis, alter erat uxoratus et bonus clericus, magnum officium habens apud regem. Cumque igitur venissent Leodium narraverunt magistris et consilio civitatis qualiter rex miserat eos pro pace ecclesie et quod ipse cum magnis expensis ab universitate Parisiensi et aliis melioribus clericis investigare jussit quomodo posset melius terminari scisma duorum paparum, in quibus conclusum fuit quod non posset melius terminari nisi ambo deponerentur et neutralitas per totam christianitatem fieret. Hoc audito magistri et eciam plures alii libenter dissimulassent, sed ipsi scientes quod communitates regnarent in ista patria institerunt^a tantum quod omnes bone ville fuerunt convocate ante diem sancti Barnabe.

^a insteterunt *cod.*

(1) Voy. ZANTFLIET, *op. cit.*, p. 584.

In ipso igitur die sancti Barnabe cum omnes convenissent in palacium Leodiense ipse magister dictus Pleus ascendit ad fenestram palacii dixitque causam pro qua rex Francie miserat eos, scilicet pro pace ecclesie et quomodo tota christianitas erat in magno periculo salutis animarum pro ambitione duorum paparum qui turbabant totam christianitatem. Magnum et longum sermonem ibi fecit et fuit bene exauditus. Post longum tractatum magistri civitatis sigillaverunt pro communitate quod remaneret cum rege Francie in absentia domini sui episcopi qui tunc erat in Frisia. Post reditum domini ecclesie fuerunt congregatae ad feriam sextam post nativitatem nostre Domine in magnum capitulum. In primis cepit loqui magister Lambertus Grigoirs pro domino dicens: « *Rogate que ad pacem sunt.* Archiepiscopus, inquit, Coloniensis rescripsit domino meo quo ipse servat neutralitatem nec aliter poterit finiri istud seisma paparum. » Hoc audito capitulum majoris ecclesie et omnes secundarie ecclesie cum ceteris prelati et aliis ecclesiis consenserunt in hoc quod neutralitas teneretur in tota dyocesi Leodiensi, sicut populus communis jam sigillaverat (1).

Psalm. 126.
6.

Eodem anno electores imperii Wencelinum regem [Boemie^a] ac Romanorum, qui Karolo quarto patri suo in imperio successerat, ab imperiali dignitate deponunt

a omisit cod.

---

(1) VOY. E. BACHA, *Catalogue des actes de Jean de Bavière*, loc. cit., n. 49 et 50.

et Rupertum de Bavaria regem Edelberge^a (1) in regem Romanorum elegerunt (2). Et statim Aquisgranum veniens accepit illic primam imperii coronam. Sed cum vellet ire Romam ut ibidem aliud susciperet dyadema prohibitus est a dominis Ytalie qui primo regi magis favebant et ita stante seismate in ecclesia Dei de duobus summis pontificibus supererevit aliud seisma inter duos cesares, quia rex Boemie se adhuc regem Romanorum scribebat.

Eodem anno cum convenissent apud Ravestein ambe partes videlicet ducis Gelrie ac ducisse Brabantie illie post longum colloquium mature de pace tractantes tandem eam fecerunt (3).

Anno Domini M°CCCC° resurrexerunt flagellatores specialiter Trajecti, quos rex Francie mandavit reprimi^b, veneruntque usque Visetum, sed dominus de Perweis occurrit eis et fecit eos ibi poni in vinculis Cum autem vellent intrare Tongris repulsi sunt et clause fuerunt eis porte. Trajecti eciam fuit magna discordia propter eos quia meliores totius oppidi^c nolebant eos, quedam vero ministeria scilicet fullonum et aliorum parvulorum ministeriorum volebant eos. Unde proclamaverunt magistros ipsorum

a Hilsbergie cod.   *b* reprimi (?) *Fredericq.*   *c* opidi cod.

(1) Heidelberg était la capitale des états de ce Rupert 1er, comte palatin du Rhin.

(2) Wenceslas fut déposé le 24 août 1400. Voy. WEIZSÄCKER, *Deutsche Reichstagsakten*, t. III, p. 254. C'est donc à tort que le chroniqueur relate sa déposition en 1399.

(3) Voy. DE DYNTER *Chronicon*, l. VI, c. 68, éd. de Ram, t. III, p. 140.

extra oppidum ipsorum et multos bonos cives adherentes [et^a], fecerunt alios magistros. Et cum dominus Leodiensis vellet intrare Trajectum clausurunt ei portas; unde multi eorum postea fuerunt vocati ad annulum^b palatii.

Eodem eciam tempore cum domicellus de Montegaudii eduxisset predam de terra Stabulensi, Stabulenses et omnes de terra illa congregati pariter cum gladiis et fustibus intraverunt terram illius domicelli et eduxerunt magnam predam. Cum igitur revertentur cum pace domicellus ille mandavit eis bellum habens secum in adiutorium clam domicellum de Heynsberch. Convenientibus ergo in unum omnibus ad pugnam cum Stabulensibus [cum^c] melius se defenderent unus ex ipsis clamavit: « Fugiamus, fugiamus! » et sic fuerunt ibi plures occisi de terra Stabulensi et alii capti. Ille vero qui clamavit: « Fugiamus! » nunquam postea fuit ausus remanere in illa patria.

Anno Domini M^oCCCCI^o in profesto sancti Sebastiani fuit facta concordia inter Leodienses et Trajectenses in palacio Leodiensi cum magno gaudio plurium, quia Trajectenses habebant defectum hularum lignorum bladorum et ceterorum necessariorum; Leodienses vero carebant sale, piscibus, nec poterant habere pecuniam de mercimoniis suis et sic erat illa discordia nimis dampnosa (1).

a omisit cod.; adherentes et *Fred.*   *b* anulum cod.   *c* omisit cod.

(1) Voy. E. BACHA, *Catalogue des actes de Jean de Bavière*, loc. cit., n. 58.

Eodem anno in festo exaltationis sancte Crucis obiit prepositus Sancti Leonardi nonus Johannes de Porta, sciens et valens homo, licet parvus esset corpore magnanimus tamen erat mente, monachus Sancti Jacobi in Insula Leodii. Et in octava sancti Lamberti cum abbas ejusdem monasterii dixisset missam pro quodam cive in ecclesia nostre Domine, cum sero isset cubitum subito incidit in agoniam, et laborans tota nocte in extremis mane obiit, et quatuor fratres postea infra IX dies, ita quod pariter fuerunt exequie de ipso abbate et quatuor fratribus. Cumque venissent amici monasterii ad exequias, antequam corpus abbatis traditum esset sepulture, intraverunt capitulum ad eligendum novum abbatem, cumque prior nominasset unum ut sibi videbatur bonum in abbatem, ille refutavit ei dixit quod ipse cederet loco antequam acceptaret. Postea fuerunt tres nominati ad electionem, sed cum omnes refutassent tandem prior respondit: « Si vultis michi consentire adhuc, ego eligam. » Cui respondit qui prius fuerat electus « Eligatis, domine prior, ego consentiam ^a vobis ». Prior ergo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti elegit dominum Johannem dictum Sordeleh elemosinarium abbaeie. Cui consentit primo electus et ceteri timentes dissentionem. Ipse vero electus immediate flexis genibus usque ad terram precabatur sibi indulgeri; sed conventus mox incepit « Te Deum laudamus » et cum ductus fuisset in chorum ante altare majus et positus in stallo abbatis

^a consenciam *cod.*

adhuc non acquiescebat donec prior dixit ei quod oportebat quod aliquis esset abbas, et quod ipse non posset facere omnia solus sed alii adjuvarent eum. Hoc audito tandem consensit electus in electionem. Quod

5 [eum ^a] relatum fuisset domino Leodiensi tantum fuit edificatus, responditque « Ecce, in Sancto Trudone cum recenter abbas esset defunctus plures tendebant ^b ad illam dignitatem; in Sancto autem Jacobo vix potuit inveniri qui vellet acceptare; ipsi sunt boni homines. »

10 Ex hoc fuerunt multi bene edificati hec audientes, et ecce, ut predictum est, infra IX dies quatuor fratres ejusdem monasterii [obierunt ^c] et postea infra paucos dies alii sex fratres qui regebant totum monasterium de quibus etiam fuerunt pariter facte exequie, et postea

15 adhuc obierunt duo fratres multum necessarii. Et sic infra duos menses ibi vel circiter defunctus est abbas cum XII fratribus, quod nunquam ante visum fuerat, de quo multi mirabantur.

Eodem anno, scilicet M^oCCCI^o obierunt bene Leodii

20 et in banni leuca XII^m, apud Gemeppiam et in circuito

8ro. V^c, in Veteri Vineto bene media pars villule, in Ardenna apud Sanctum Hubertum plures monachi obierunt. Sed in aliis religionibus Leodii pauci vel nulli obierunt, nisi in Sancto Jacobo.

25 Anno Domini M^oCCCCII^o cum rex Francie infirmaretur. . . . .

a omisit cod.   *b* tendebat cod.   *c* adjiciendum est hoc verbum vel aliquod simile.

Fragments de la Chronique de Jean le Prêtre
publiés par Chapeville.

I. — Chapev., t. II, p. 126.

Anno Domini MCLXXIII^o, XVII° kalendas julii precibus Cf. Aeg. Aur. III, 40.
canonicorum Hoyensium corpus beati Domitiani epi-
scopi et confessoris honorabiliter a d. Radulpho
5 Leodiensi episcopo praesentibus quamplurimis
personis religiosis transfertur, et in loculo argenteo
deaurato decenter locatur. Tunc meritis sancti
facta sunt ibi multa miracula.

Translatio autem corporis beati Mengoldi martyris Cf. V. Mengold. 24.
10 comitis Hoyensis, inde annis quibusdam revolutis,
eadem die facta est, et corpore ejus posito ab eodem
episcopo in locello argenteo ab ecclesia ejusdem
sancti Mengoldi ad ecclesiam beatae Mariae virginis
cum maximo honore transfertur.

15 II. — Chapev., t. II, p. 193.

Die (1) natalis Domini dum episcopus Albertus curiam G. abb. fol. 50 v°.
teneret Leodii, quidam ebrius surgens a ^a mensa imagini
sculptae in palatio obtulit carnes cum veru percutiens faciem
ejus cum catino ^b dicens, aliis epulantibus : « Quid hic stas
20 jejunos ? » Statim veru versum oculum illudentis eruit.

a e Chron.   *b* cacinno G. abb.

---

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique p. 144, 15-19.

III. — *Chapeau.*, t. II, pp. 274-275.

Cum mihi Joanni praesbitero auctori quarti libri gestorum pontificum Leodiensium (1) affectus devolutus esset audire et legere vitas sanctorum et super hoc me supplicante a quibusdam personis religiosis ecclesiasticis quandoque mihi de vitis sanctorum quamplurima volumina concessa fuissent, accidit quod inter ea liber gestorum pontificum quem dominus Ægidius Aureavallis monachus Cysterciensis ediderat in manus meas cecidit, in quo quidem libro quidam alter quam dictus Ægidius etiam Aureavallis monachus et ex urbe Legia natus conscripserat metricè gesta Henrici Geldrensis Leodiensis episcopi (2). Quae cum legissem ecce mox meus animus ad hoc evolutus est quod dicta metra in historiam redigerem, et una cum ipso nuda dicta gesta dictorum pontificum conscriberem.

IV. — *Chapeau.*, t. II, pp. 281-282.

Heu! (5) fomes livoris et superbiae — unde infinita mala postmodum emersa sunt — tunc exorta est a laicis contra clerum in civitate Leodiensi pro quodam

Cf. Hocsem.
I. 3.

(1) Jean le Prêtre se déclare ici le continuateur d'Heriger, d'Anselme et de Gilles d'Orval dont les œuvres formaient, à ses yeux, les trois premiers livres de l'histoire liégeoise.

(2) Ce moine d'Orval, natif de Liège, et auteur d'une vie métrique d'Henri de Gueldre, n'est connu que par cette mention de Jean le Prêtre.

(5) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique pp. 178, 16-179, 11.

famulo Henrici canonici Sancte Crucis cum iuvando suum Cf. Hoese-
1. 5.
magistrum laesisset quendam laicum ietu pestilli,
qui unus est ex illis baculis inhibitis in lege Leodiensi
dicente : « *Si quis laedat aliquem ex cultello, reus*

5 *percussor ex a lege forensi percutiatur b (1). »*

Quare scabini servum canonici proscripserunt, quod
fuit in praejudicium canonicorum cum lex fuisset eis
quondam data ab imperatore Henrico quarto sub
chyrographo munito et corroborato suo sigillo,

10 *dicens c : Canonici reprehendant et corrigant fore-*
facta servorum suorum ne potestas laicalis eis
manum apponat (2). Querimoniis ergo super his

factis a canonicis ad Guilhelmum d regem Alemanniae
amore Henrici nostri electi consanguinei, ut puta ejus

15 materterae filii, reddidit servo canonici libertatem,

litteratorie mandans scabinis ut incongruum iudicium
ab eis in servum canonici factum revocarent. In quos,

cum recusarent mandatum regis adimplere sententia
a canonicis lata est, necnon et ecclesiae parochiales

20 Leodienses suppositae sunt ecclesiastico interdicto.

V. — **Chapeau, t. II, p. 282.**

Tandem (3) vero tumultu pacato mox electus exit ab Cf. Hoese-
1. 3.
urbe comminans omnibus qui tumultum excitave-
rant e. Insuper et canonici sequuti sunt cum quorum

a ex omisit Chron. b puniatur Chron. c dicente Chron. d Wilhel-
mum Chron. e incitaverant Chron.

(1) Voy. ci-dessus, p. 178, note 1.

(2) Voy. ci-dessus, p. 179, note 1.

(3) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique p. 180,
17-24 et p. 181, 9-22.

Cf. Hocsem. 1. 5. instinctu ab electo sententia lata est in cives et tota civitas supposita est ecclesiastico interdicto. Sed post pusillum tempus, pace inter eos reformata, scabini obligati sunt in perpetuum ecclesie sancti ^a Lamberti quolibet anno, in festo sancti ^a Martini ad persolvendum octo annas ^b vini (1).

Post reditum vero canonicorum scabini timentes ne electus propter eorum forefacta diruat suas domos, cum tunc esset mos in civitate prosterni aedes malefactorum, quare et ut ipsi ^c fortiores fiant contra canonicos prius communitate acquisita pro sua parte, elegerunt in civitate idolum quendam Henricum de Dionanto nomine, quem magistrum super populum constituerunt ut eum compellat libertatem servare urbis, cogentes ^d ipsum Henricum jurare eandem libertatem firmiter servare ^e et defendere populum contra eorum electum et alios ^f quoscumque. Insuper statuerunt fieri in civitate vicenas, ordinando ut quaeque vicena esset subdita sub quodam ductore ut per hoc si necesse esset plebs posset citius coadunari et in hostes bella movere. Hoc scabini ad conculcandum clerum faciebant; sed retortum est in caput eorum (2).

^a beati Chron.   ^b aymas Chron.   ^c ipsi etiam Chron.   ^d cohercetes Chron.   ^e tenere Chron.   ^f alios etiam Chron.

(1) Voy. ci-dessus, p. 180, note 1.

(2) *Hactenus Johannes Presbyter*, dit Chapeville qui n'a pas publié les dernières lignes de cette notice de Jean le Prêtre. Voy. ci-dessus, p. 181, 25-25.

VI. — *Chapeav.*, t. II, p. 310.

Ursmari (1) festi gens Cennaci memor esto
 Anno milleno bis centum septuadeno
 Sex quoque, portasti mala, nam succensa fuisti.

VII. — *Chapeav.*, t. II, p. 317.

Eodem anno Johannes noster episcopus universis abba-
 Statut. Synod. Joann. episc.
 tibus, abbatissis, prioribus, praepositis, archidiaconis, decanis,
 conventibus, capitulis ac ecclesiarum rectoribus, et
 praelatis clericis ac aliis suae civitatis ac diocesis
 10 coram se et capitulo Leodiensi convocatis, fecit syno-
 dum generalem dicens (2) : « Nos auctoritate pontificali
 malitiis obviare et libertati ecclesiae et ecclesiasticarum
 personarum civitatis et diocesis nostrae Leodiensis providere
 in quantum poterimus cupientes hac ^a generali synodo de
 15 consilio et voluntate capituli nostrae ^b majoris ecclesiae
 Leodiensis constitutiones synodales nostrorum praedecessorum
 una cum nostris constitutionibus, quas in presenti synodo
 statuimus [ipsas antecessorum ^c] nostrorum constitutiones
 synodales, quas in ipsam compilationem nostram redigi-
 20 mus ^d resecatis aliis superfluis approbamus et ratificamus.

a ac *Chapeav.*   *b* nostri *Chapeav.*   *c* *ald. ex Statut;* statuimus et
 constitutionibus nostrorum *Chapeav.*   *d* *redegimus Raikem.*

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique p. 219, 6-8.

(2) Les statuts synodaux de Jean de Flandre ont été imprimés maintes fois. Nous renvoyons à l'édition de Raikem et Polain, *Coutumes du pays de Liège*, t. I, pp. 417 et suiv.

et una cum nostris constitutionibus præcipimus inviolabiliter observari. Tunc statuta synodalia illic facta et in libellis redacta disseminata sunt per nostram diocesim ecclesiasticis personis, videlicet archidiaconis, decanis, et curatis ecclesiarum.

VIII. — *Chapeau.*, t. II, p. 318.

Vulgatum ^a (1) est a multis quod Luxemburgensis ^b cum suis fratribus instinctu comitissæ Namurcensis eorum sororis et novercæ ejusdem Joannis episcopi, eum imprisonarunt ^c quia forte idem episcopus in auribus suæ novercæ prefatæ aliquod nefas ab ipsa perpetratum reprehenderat, quare animo irato suis fratribus conquesta fuerat.

IX. — *Chapeau.*, t. II, p. 320.

In fundamentis hujus structuræ inventa est quædam moneta habens imaginem Anthonii Pii quondam imperatoris et superscriptiones in hunc modum. Erat caput in medio nummi optime factum, et in circuito capitis scriptum : *Anthonius piissimus Imperator.*

Hic Caesar, prout invenitur in antiquis chronicis scriptum, anno dominicæ incarnationis CXLVIII scilicet anno decimo ipsius imperii veniens ad partes Gallie Belgi-

a divulgatum *Chron.*   *b* comes Luceburgensis *Chron.*   *c* imprisonaverunt *Chron.*

---

(1) Un morceau de ce fragment (lig. 6-9) se retrouve ci-dessus dans la chronique p. 226, 24-24.

cae super Mosam, tandem pervenit Hoyum, videlicet anno
 quadragesimo septimo a conversione Hoyensium ab
 idolatria ad Christum, cum vidisset situm oppidi et rupis
 admirabilis concepit animo, ut dictum oppidum ampliaret,
 5 castrumque super rupem construeret. De quibus oppido et
 castro papa Gregorius X^{us} dixisse fertur, quod in toto mundo
 tam bonum castrum cum tam bono oppido vel tam bonum
 oppidum cum tam bono castro non posset reperiri.

X. — *Chapeav., t. II, p. 322.*

10 In permutationem hanc existimabant sibi injuriam Cf. Hocsem.
I. 17.
 factam quia in abbacia Cornelii montis habuerant
 quasdam exactiones et hospitalitates de consuetudine.

XI. — *Chapeav., t. II, p. 330.*

Cum (1) dux ^a Brabantiae in praejudicium episcopi Cf. Hocsem.
I. 22.
 15 beatique ^b Lamberti, [totum dominium Trajecti tene-
 ret et super hoc Hugo noster episcopus] duci
 Joanni ^d querimoniam faceret ^e ex utraque parte
 compromissum est in arbitros quorum sententia super
 his ^f ita pronuntiatur (2) : Totum oppidum Trajecti
 20 et Wyek cum suis ^g suburbiis sint in dominio ducis,
 exceptis duabus parochiis, tam in spiritualibus quam

a Cum Johannes secundus dux *Chron.*   *b* et beati *Chron.*   *c* omisit
Chapeav., add. ex Chron.   *d* Johanni quaestionem et partibus beati Lamberti
 querimoniam *Chron.*   *e* ageret *Chron.*   *f* hiis *Chron.*   *g* eorum *Chron.*

(1) Un morceau de ce fragment (pp. 455, 44-454, 10) se retrouve
 ci-dessus dans la chronique p. 237, 10-23.

(2) Le texte de cette sentence arbitrale est perdu, hormis cet
 extrait. Cf. DARIS, *Histoire du diocèse et de la principauté de Liège*
pendant le XIIIe et le XIVe siècle, p. 298, note 1.

in temporalibus, videlicet Sancta Maria ubi olim nostra sedes fuit posita, necnon et Sanctus Petrus existens in suburbio Trajectensi, qui quondam fuit haereditas sancti^a Lamberti sibi permanente^b ex parte suorum parentum. Item omnis alienigena id est non progenitus^c in episcopio, in quacumque parte Trajecti maneat dux semper habet ipsum corrigere. Similiter omnis in episcopio natus ubicumque in Trajecto seu Wyck moretur ejus correctio pertinet ad episcopum^d. Mulier in episcopio progenita si nupta sit cum viro alienigena in quacumque parte Trajecti seu Wyck commoretur semper sit cum suis liberis sub correctione episcopi, vir autem ejus sit sub ducis protectione : et similiter mulier aliena nuptui data viro in episcopio progenito, ubicumque in Trajecto maneat semper sit cum suis liberis sub ducis correctione, vir autem ejus sit ab episcopo corrigendus.

XII. — *Chapen.*, t. II. p. 332.

Cum parentela de Awans multas insolentias fecisset temporibus praeteritis, nostra sede vacante, super illos de Warous et de Selaisin, ut puta segetes eorum conculcasset, trabibus in transverso segetum ab equis distractis, nec adhuc tantum curabant episcopo Hugoni obedire, ut amore sui darent eis aliquas treugas, domino de Awans procurante, prout communiter dicebatur, anno Domini MCCXCVII tempore paschali, cum multi nobiles hujusmodi parentelae

^b beati *Chron.*   ^b proventa *Chron.*   ^c alienigena non progenitus *Chron.*
^d episcopo *Chron.*

essent in castro de Awans, ibidem agentes munitiones suas contra inimicos; Hugo noster episcopus, instinctu capituli Leodiensis, cum ad hoc exercitum magnum congregasset, dictum castrum obsedit; sed cum in dicto castro tunc essent cum domino de Awans probi milites videlicet Nicolaus dominus de Falais, Razo dominus de Werfeseiz, Walterus ejus avunculus dominus de Momalia Persandyo dominus de Heneffia, Theodoricus ejus frater dominus castri de Serain Lodovicus de Borslet dictus Buthares dominus Clari- montis, et quamplures alii, quorum consilio de pae erga episcopum tractatum est. Qua reformata, dominus de Awans et quamplures alii milites in emendis episcopo faciendis deportaverunt sellas equo- rum suorum super sua capita ab ecclesia sancti Martini in monte, populo spectante, usque ad Sanctum Lambertum sub corona.

Cf. Hocsem.
l. 25.

XIII. — *Chapeau*, t. II, pp. 334-336.

Eodem tempore (1) mota est discordia inter conservatores drappariae Hoyensis et communitatem instinctu textorum ejusdem oppidi, pro quorum parte dicta communitas erat. Quare dictis conservatoribus cum suis fautoribus confoederatis cum scabinis et aliis majoribus hujus^a villae in hospitali sub castro una die consiliis utrarumque partium pro colloca-
tione^b

Cf. Hocsem.
l. 24.

^a hujusmodi *Chron.*   ^b colloca-*tion*e *Chron.*

---

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique pp. 242, 17-244, 4, et pp. 244, 13-245, 27.

Cf. Hocsem.
1. 24.

quadam existentibus, accidit quod ab invicem^a cum
 seditione magna sunt separati eurrentes ad arma.
 Ægidius vero le Chockiers^b tunc villicus et scabinus
 Hoyensis, acceptis secum quamplurimis armatis per
 oppidum secedit ut dictam seditionem commotam
 pacaret prout asserebat et per subtus castrum ad por-
 tam de Spontim^c cognominatam perveniens, obvium
 habuit latorem vexilli panificum quem vulnerando
 stravit, vexillum dissipans cum suis monitis domum
 cum vexillo ire^d recusaverit. Deinceps per pontem^e ad
 pontem^f Domitiani revertens^g, de signifero textorum
 sua jussa parvipendente idem fecit. Quod communi-
 tas percipiens contra in seditionem vertitur clamando:
 « Ad villicum, ad villicum qui nostros male tractat. »
 Villicus vero respiciens ex adverso multos^h cum
 magno tumultu et vexillo armatos properantes quasi
 contra ipsum pugnaturos et timens cum sua complice
 disparuit, fugiens istae illae. Tunc communitas
 quasdam domos suorum adversariorum violando
 spoliavit.

Cf. Hocsem.
1. 24.

Itaque ergo dissentione seu contentione mota
 inter majores imoⁱ verius ditiores totius villae et
 reliquum vulgus, scabini cum ipsis omnibus cum
 Leodiensibus confederati cum eorum uxoribus familiis
 et mobilibus ac suppellectilibus, anno Domini MCCXCIX in
 mense julio^j, ab oppido Hoyensi exeunt Leodium

a quod invicem *Chron.*   *b* li Chockiers *Chron.*   *c* Spontyn *Chron.*
d reverti *Chron.*   *e* per pontem Gau *Chron.*   *f* fontem *Chron.*   *g* diver-
 tens *Chron.*   *h* ex adverso percipit multos cum *Chron.*   *i* ymmo *Chron.*
j julii *Chron.*

divertentes, ubi per biennium manserunt. Hugo Cf. Hoeseem. I. 24.
 vero episcopus communitati consentiens, in oppido
 praefato alios scabinos fecit, et quicquid potuit civitati
 sibi rebellanti, eum communitate praenominata sibi
 5 opitulante, resistit, spondens proceribus nostris marceis
 dare magnam summam pecuniae ut sibi ferrent auxi-
 lium contra Leodienses, obligando super hoc eis
 castra villas et bona Sancti ^a Lamberti in vadimonium
 ut puta comiti Hannoniae castrum Thudini ^b, duci
 10 Brabantiae Hugardiam et Bavenchiniam comitibus
 vero Namurensi et Lossensi ^c singulis eorum singula
 bona beati Lamberti obligata sunt capitulo Leodiensi
 contradicente. Vastabat ergo unaquaeque partium
 videlicet majores Hoyenses in civitate Leodiensi
 15 existentes et communitas oppidi Hoyensis una multo-
 ties ^d bona alterius, atque praedata est. Habebat
 episcopus ^e suis stipendiis bernarios et bidarios duo
 tela portantes qui cum quibusdam communitatis
 Hoyensis villas beati Lamberti scilicet Bluretum ^f
 20 et Pucey praedati fuissent, quosdam homines peri-
 mendo quae res postmodum episcopo multum nocuit
 in sua depositione in curia romana (1).

In anno Domini MCCC^o, die secunda decembris ^g quidam ^h

a beati Chron. *b* Thuduni Chron. *c* Lossensi Chron. *d* multotiens
 Chron. *e* habebat etiam episcopus Chron. *f* Blaretum Chron. *g* In
 anno Domini MCCC^o, die secunda decembris *omisit* Chron. *h* Eodem die
 quasi eadem hora qua dicta pontis pila corruit quidam Chron.

---

(1) Voy. ci-dessus, p. 242, note 1.

Cf. Hocsem. 1. 24. majores Hoyensium ab urbe supra montem de Arbone adventati, asinarios Hoyum blada apportantes spoliaverunt ^a, sacculos bladi repletos per medium scindentes ^b Tunc inelamato ad arma, ecce stipendiarii in magna villa manentes veloci cursu equorum accurrerunt, sed invento ponte ^c diruto nequaquam ultra transire tentaverunt ^d, quare praedicti Hoyenses cum suis spoliis, sine impedimento Leodium sunt regressi.

In ^e eodem anno ^f in diluculo diei communitas Hoyensis cum manu valida armatorum ab Hoyoxiens castrum Clarimontis eodem die oppugnando cepit, paucos in eo inveniens contradictores: castro vero capto spoliato et aliquantum ^g inflammato dominum castri secus Hoyum in captivitatem adduxit. Hoc Leodienses intelligentes quam citius potuerunt praefatam communitatem cum armis et vexillis insequuti, majoribus Hoyensibus cursu veloci equorum eos praecedentibus. Communitas vero Hoyensis hoc paenitus ignorans et nil infortunii in suo regressu aestimans cum majori parte oppidum intrasset, ecce subito pars adversa Leodiensium juxta novam villam secus Thitanciam silvam exiens cum valida manu, uno impetu in postremos communitatis irruit. Tunc ceciderunt mortui de communitate triginta duo viri praeter vulneratos et captos de Leodiensibus vero tantum sex. Ab inde commotus est

^a spoliaverunt Chron.
^d temptati sunt Chron.
^g aliquantulum Chron.

^b scindendo Chron.   ^c ponte omisit Chron.
^e inde Chron.   ^f anno, VII° idus marci Chron.

fere totus episcopatus contra communitatem Hoyen- Cf. Hocsem.
sem et episcopum ac uno consilio usi ad papam nuncios I. 24.
dirigunt de episcopo ^a conquerendo, ostendentes
papae vestes ^b sanguine perfusas illorum de Blureto ^c
5 et Pucey cum essent homines speciales ecclesiae beati
Lamberti, quos stipendiarii episcopi peremerant ^d
neenon et episcopus castra villas et bona beati Lam-
berti proceribus nostris marceiscis pro ingenti summa
pecuniae in vadimonium contulerat et ut residuum
10 patriae nostri proceres ^e destruerent : Unde Hugo
episcopus ad mandatum Bonifacii papae eitatus est
personaliter ^f qui cum in ejus praesentiam ^g venisset
a Leodiensi ^h episcopo privatur et deponitur anno
Domini MCCC^o anno ⁱ sexto sui pontificatus ^j residente
15 in urbe Romulea papa Bonifacio octavo, quarto vero ^k
regni Alberti regis Alemanniae. Sed cum dietus papa
postmodum intellexisset quod praefatus Hugo non
suis culpis, imo ^l obstare volens furori et tyrannidi
nostrae patriae saltem deliquisset cum esset vir nobilis
20 et boni testimonii contulit ei archiepiscopatum Bisun-
tinensem.

a de ipso Chron.   *b* camisias scissas et infusas sanguine illorum Chron.
c Blureto Chron.   *d* perimerant Chron.   *e* ipsi Chron.   *f* personaliter
coram nobis Chron.   *g* praesencia Chron.   *h* Leodiensibus Chapeav.
i anno scilicet Chron.   *j* pontificii Chron.   *k* quarto vero anno Chron.
l ymmo Chron.

XIV. — *Chapeav., t. II, p. 340.*

Cf. Hoeseem.
I. 28. Adolphus ^a (1) cum persecutus fuisset ^b Lombardos
causa faenerationis eorum, ipsum multum habebant
odio, quare, ut dicitur, veneno intoxicatus est ^c.

XV. — *Chapeav., t. II, p. 351.*

5

Henrico (2) itaque Luxemburgensi comite in regem
Alemanniae coronato et in Coloniā regresso, ecce
comitissa Haynoniae accedens ad eum conquesta est
de Theobaldo nostro episcopo, qui in sui prejudicium,
ut asserebat, tenebat dominium terrae de Mirwal 10
quod Guido quondam Leodiensis electus ex pecunia
et nomine Joannis comitis Haynoniae ejus relicta
erat, emerat; quod Theobaldus episcopus qui presens
erat intelligens contradixit dicens quod Guido praefa-
tus electus non ex pecunia neque ex nomine Joannis 15
praedieti quondam ejus mariti sed ex thesauro nostro
S. Lamberti ac assensu capituli dictam terram de
Mirwal emit. Itaque dicta comitissa cum nihil ageret

^a qui *Chron.*   ^b esset *Chron.*   ^c dicitur, ab eis impotionatus est veneno
Chron.

---

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique
p. 249, 1-5.

(2) Un moreau de ce fragment (p. 461, 5-20) se retrouve ci-dessus
dans la chronique, pp. 256, 24-257, 10.

coram praefato rege super promissis Haynoniam recessit : Ejus instinetu et quorundam aliorum Guilhelmus junior comes Haynoniae ^a ejus filius ^b Cf. Hoensem. 1. 51. magno exercitu Haynoniensium ^c, Franeigenarum, 5 Brabantinorum et Namurensium congregato, castrum Tudinii ^d anno Domini MCCCIX^o ^e circa augustum mensem obsedit; Theobaldus vero Leodiensis episcopus hoc intelligens ingenti acie cumulata ^f et versus Tudinium ^g directa ut fortitudinem comitum ^h Haynoniae ^a vi 10 armorum fugaret apud Perir castra metatus est, sed ibidem pro pace inter eos reformanda ab utraque parte arbitris acceptis, idem comes a dieta obsidione discedens ad propria revertitur. Quare idem episcopus ⁱ mox cum sua acie Leodium recessit. Et postea ^j 15 ex pronunciatione dictorum arbitratorum in Nivella ^k inique prolata episcopus et capitulum decepti fuerunt quia praefata terra de Myrwal vi arbitrari cogente est praetaeto comiti restituta neenon et castrum quod Adolphus episcopus Leodiensis diruerat 20 est ab episcopo et capitulo restructum.

a Hannonie Chron. *b* ejus filius *omisit* Chron. *c* Hannoniensium Chron. *d* Thudunii Chron. *e* anno Domini MCCCIX^o *omisit* Chron. *f* congregata Chron. *g* Thudunium Chron. *h* comitis Chron. *i* sed et episcopus Chron. *j* Quod postea Chron. *k* Nivella non secundum beneplacitum episcopi et capituli Leodiensis prolatur quia castrum de Mirval quod Adolphus episcopus Leodiensis diruerat cum tota terra de Mirval est vi arbitrari cogente predicto comiti restituta, ita quod ab episcopo seu capitulo praefatum castrum ut prius erat reedificetur Chron.

XVI. — *Chapeau*, t. II, p. 355.

Cf. *Hoessem.*
I, 32.

Ursini ^a (1) existentes pro parte Romanorum posuerunt munitiones in sua turri ^b cui contiguus erat vicus ^c in quem ^d persaepe inimici de dicta turri divertebant a quibus gens imperatoris insultus quotidianos patiebatur ^e. Accidit autem militiam Theobaldi Leodiensis episcopi armatam feria tertia post Trinitatem quae fuit dies decimus post coronationem imperatoris cum vexillis praefati episcopi ad vicum illum profiseisci ut contra inimicos pugnarent ^f sed ¹⁰ tanta vis pugnatorum de dicta turri ipsis obviam ^g exivit quod nequaquam vim illorum diu ferre potuerunt quare vi ab eodem vico sunt repulsi. Quod Theobaldus noster episcopus qui adhuc erat in castris percipiens cum jam esset armatus mox equum ¹⁵ ascendit et cum solus nemine expectato ^h valida velocitate equi praepotentis ⁱ intra ^j inimicos insiliisset ^k, ibidem ab equo est prostratus, et heu, a quodam

a Tunc Ursini *Chron.*   *b* turri existenti in Tyberi versus Sanctum Johannem Lateranensem et erat illi turri satis contiguus *Chron.*   *c* quidam vicus *Chron.*   *d* in quo *Chron.*   *e* imperatoris cotidie assalta erat et turbata *Chron.*   *f* pugnaret *Chron.*   *g* obviam in pugnam *Chron.*   *h* prestolante *Chron.*   *i* potentis *Chron.*   *j* infra *Chron.*   *k* transiliisset *Chron.*

---

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique p. 261, 9-27.

Lombardo vulnere lethali transfigitur et sic transfixus adliuc in dictam turrin deportatur sed eadem nocte obiit.

XVII. — *Chapeav.*, t. II, p. 355.

5 Anno (1) milleno. C. ter. I. junctis duodeno
Regi Romano fuit in potu male sano
Henrico vita ^a privata viro Jacobita
Mortem quod sydus sexto Julii ^b subit idus.

XVII. — *Chapeav.*, t. II, p. 378.

10 Eodem anno (2) scilicet MCCCXXII^o ^c comes Namurensis Cf. Hocsem.
II. 10.
cum Brugensibus cum armata militia ad eos debellan-
dum obviaret, mox in pugna ab eis captus ^d aliquanto
tempore est detentus. Tandem a quodam milite igno-
rantibus Brugensibus liberatur vel, ut alii dicunt,
15 evasit subtiliter per cloacam.

XVIII. — *Chapeav.*, t. II, p. 379.

Eodem anno scilicet MCCCXXIV^o in die sacramenti
in ecelesia B. Mariae Hoyensis nova miracula a Deo
coruscata sunt cuidam mulieri sedenti juxta feretrum
20 beatæ Marie positum in choro ante ejus altare ut in
solemnitate corporis Christi in processione eodem die

a vota *Chapeav.*   *b* junii *Chron.*   *c* scilicet MCCCXXII^o *omisit Chron.*
d capitur in qua per aliquod tempus est detentus *Chron.*

---

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique
p. 267, 7-10.

(2) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique
p. 284, 19-23.

deportaretur : Nam ipsa mulier curva secedens et gibbosa existens per biennium et amplius quicquid comedebat non descendebat ad secessum sed per os suum evomebat, sanata est eadem hora. Inde re divulgata caeci, claudi, paralytici, surdi, gutturosi, et infirmi sanantur, mortui suscitantur et liberantur captivi. 5

XIX. — *Chapeav*, t. II, p. 401.

Cf. Hocsem. Eodem anno (1) circa initium ^a augusti Johannes Brabantie dux castrum Falconis montis obsedit quasi per mensem ^b [et ^c] amplius illic sedens, nihil egit; quare 10 Brabantiam remeavit. Circa tempus obsidionis hujus castri Leodienses solo adequarunt plures turres in confinio Hasbaniae ^d.

XX. — *Chapeav*, t. II, p. 407.

Cf. Hocsem. Caetera autem plebs urbis ista videns magis timuit 15 et licet pro talibus et tantis mesta et turbata fuisset et multa dixisset, tandem contieuit, plus obediens episcopo et ejus justitiis, neonon et capitulo Leodiensi quam prius (2).

^a initium mensis *Chron.*   ^b Falconismontis per mensem et amplius in eassum obsedit. Circa tempus *Chron.*   ^c omisit *Chapeav*, add. ex *Chron.*   ^d Leodienses plures turres in confinio Hasbanie solo adequarunt *Chron.*

---

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique pp. 298, 28-299, 3 et 299, 6.

(2) Voy. ci-dessus, p. 511, 8-11, et note 1.

XXI. — *Chapeav.*, t. II, pp. 410-411.

Quidam (1) armiger dictus Robertus de Glumes ^a Cf. Hocsem.
 pro quodam forefacto fugiens dominum suum ducem ^b II. 17.
 exiens a ^b Brabantia venit apud Sanctum Trudonem
 5 qui in dicto oppido oppidanus receptus, institutus est
 loco advocati. Cum autem alter vir profugus a Bra-
 bantia multum a duce exosus ejus oppidanus ^c factus in
 dicto oppido maneret ^d dux mandavit Roberto si dic-
 10 tum virum ei reddere valeret quod omne forefactum
 ratione ejus ^e a terra sua exierat, quittaret et ei
 amicus deinceps efficeretur. Quare cum dictus Rober-
 tus dictum hominem clam duci reddidisset fecit dux
 sibi amputari caput. Quo audito in Sancto Trudone mox
 15 seditio plebis insurgit in Robertum, sed non audens
 ipsam praestolari fugit in Brabantiam ^f. Trudonenses
 autem fecerunt ipsum Robertum a suis scabinis
 proscribi. Quod Robertus duci est conquestus, qui
 mandavit scabinis ut proscriptionem in Robertum
 factam revocarent et recusantes ^g hoc agere dux des-
 20 pecte habuit. Quare mox favit ipsi Roberto exitus et

a Glimmes *Chron.*   *b* de *Chron.*   *c* exosus eciam oppidanus *Chron.*
d in dicto maneret *Chron.*   *e* ratione qua *Chron.*   *f* refugit Brabantiam
Chron.   *g* quos recusantes *Chron.*

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique,
 pp. 511, 15-512, 30.

Cf. Hocsem. II. 17. **reditus Brabantiae. Robertus igitur ex refugis^a Brabantiae securus, quibusdam sodalibus^b secum acceptis, quasi quotidie super Trudonenses praedatus est eis multa damna faciens. Accidit autem cum quodam die in circuitu Sancti Trudonis praedatus esset et praedando quosdam oppidanos occidisset clamor in oppido factus est, et ecce Trudonenses cum armis et vexillis a sua villa exeuntes, ipsum Robertum usque villam de Liewis^c insecuti sunt in qua mox cum sua complice ab oppidanis est receptus. Quod Trudonenses percipientes dixerunt hoc factum esse ipsorum^d de Liewis cum malefactores infra suos muros recepissent. Quare mox ex suis securibus et ascis licis de Liewis seiscis^e in Sanctum Trudonem sunt regressi. Quod factum dux intelligens mox etiam memoriae reducens, pacem annis praeteritis inter Trudonenses et illos de Liewis hoc modo factam, quod quicumque ipsorum prius pacem infringeret, incideret in poenam sex milium marcharum^f parti adversae quae pacem teneret quam paenam dux a^g Trudonensibus repetebat sed e converso Trudonenses dicebant illos de Liewis in dictam poenam incurrisse quia prius pacem infregerant sustinendo satellites et vespiliones cum spoliis super suos oppidanos praedatis. Requirebant ergo Trudonenses auxilium episcopi et bonarum villarum totius**

a refugio *Chron.*   *b* consodalibus *Chron.*   *c* Lewis *Chron.*   *d* illorum *Chron.*   *e* seiscis *Chron.*   *f* marcharum persolvendarum *Chron.*   *g* a *omisit Chron.*

episcopatus Adolphus vero episcopus dicens Trudo- Cf. Hoeseu.
II. 17.
nenses habere jus sustinebat partem eorum parvi-
pendens verba ducis, dicens ipso audiente quod
Trudonensium rationem, ut eorum dominus eum eis
5 defenderet.

XXII. — *Chapeav.*, t. II, pp. 413-414.

Circa idem tempus (1) cum Mechlinienses plus fave- Cf. Hoeseu.
II. 18.
rent duci Brabantiae quam episcopo Leodiensi qui in
eadem pertinacia permanserant ab Henrico Gelrensi
10 episcopo usque ad hoc tempus, ita quod in omnibus
causis sive bonis sive malis quas episcopus habebat
agere contra ducem, semper erant " pro parte ducis ; et
cum nec adulationibus neque promissis vellent ad
verum propositum reverti, quin semper inciderent
15 in labem infidelitatis, Adolphus episcopus et capitulum
Leodiense considerantes si Mechlinia esset a duce
separata, quod dux non haberet tantum posse
resistere contra Leodienses si sua industria aliquo
tempore ^b valerent ^c contra eos insurgere, quare vendi-
20 derunt dictum dominium Mechliniae comiti Flandriae
centum mille florenis auri signatis signaculo agni.
Insuper cum advocatia ejusdem villae devenisset
filiae comitis Gelrensis ratione ejusdam matrimonii

a erat *Chapeav.*   *b* aliqua tempora *Chapeav.*   *c* valeret *Chron.*

---

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique,
pp. 520, v-521, 8.

Cf. Hoeseem.
II. 18.

nec possent ex ea pro duce gaudere dietam advocatiam etiam dicto comiti vendidit: Vendita itaque Mechlinia cum advocatia eodem anno praedicto ^a circa festum beati Remigii comes Flandriae recepit jam in feudum ab episcopo et ecclesia beati Lamberti cum duobus castellariis videlicet Grimon et quodam alio adiacente ultra Mechliniam secus mare quae sui praecessores comites prout ille recognovit tenuerunt ^b ab antiquo tempore a beato Lamberto in feudum. Quod Mechlinienses egre ferentes cum nollent se tradere Dominio comitis Flandriae, acquisierunt ducem et bonas villas Brabantiae pro sua parte: Quare nuncios seu justitias Mechliniae a dicto comite transmissos, eives a sua villa expulerunt. Qua de causa eodem anno ^c circa adventum Domini Joannes rex Bohemiae, archiepiscopus Coloniensis episcopus Leodiensis, comites Flandriae, Suessionis, Namurensis, Hannoniensis, Lössensis, Gelrensis, Juliae D. de Falcomonte et alii quamplures convenerunt Valencenis ^d et tactis sacrosanctis simul juraverunt se pro posse Brabantiae duci nocituros, nec pacem unum sine altero unquam facturos.

^a eodem anno Domini praedicto *Chron.*   ^b tenuerant *Chron.*   ^c anno Domini praedicto *Chron.*   ^d Valencenas *Chron.*

XXIII. — *Chapeav.*, t. II, pp. 418-420.

Anno (1) igitur a nativitate Domini MCCCXXXIV^o circa Cf. Hoesem.
II. 19.
epiphaniam Domini per certos nuncios praenominati
principes diffisi sunt ducem Brabantiae et dux eos. Quo
5 facto postea brevi tempore comes Flandriae intrans
cum manu valida in terram ducis quasdam villas
igne combussit. Quod factum dux intelligens omnes
villas quas dictus comes habebat trans Bruxellam
inter^a duas aquas (2) igne et ferro delevit usque
10 Alustum et Teneramundam. His diebus rex Boemiae
terram Lymburgensem invasit comburens in ea non-
nullas villas.

Sed et baillivus Condrosii ad mandatum episcopi
ad quasdam villas de terra Lemburgensi secus
15 Nadren existentes, videlicet ad Capellam et ad aliam
secus eam cum magna societate nobilium secessit.
Comes similiter Juliaensis obsedit castrum de Rode.

Episcopus Leodiensis tunc in Sancto Trudone
posuit suas munitiones ex quibus et alibi anno
20 Domini praedicto XX^a die mensis januarii, scilicet ipso
die sanctorum Fabiani et Sebastiani accepta militia
ipso abeunte directa [est^b] apud Landres in Brabantia,

a intra *Chron.*   *b* omisit *Chapeav.*

---

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique,
pp. 521, 49-524, 6.

(2) Voy. ci-dessus, p. 521, note 2.

Cf. Hoeseu. quae cum non esset munita defensoribus, eadem die
 II. 19. est a nostris assalta, capta et depraedata ac combusta,
 hominibus aliquibus captis, reliqui fugerunt.

Quaedam ^a militia ad numerum quingentorum a comite Flandrensi transmissa in Brabantiam venit ut incendia et homicidia faceret, sed occurrente illis duce Barrensi cum suis, adjunctis sibi nonnullis Brabantionibus illic infaste pugnatum est. Tandem Flandrensibus dorsa vertentibus quaedam pars eorum occiditur, quaedam capitur et reliqua fugatur. Et ita quilibet principum simul in partibus suis quibus Brabantiam attingebant juxta condictum depraedationes et incendia agebant, ut dux tot adversitatibus sibi in tam diversis locis obviare non posset.

Cf. Hoeseu. Interea ergo comite Juliaciensi castrum de Rode cum
 II. 19. suis obsidione vallante, machinisque coeretante custodes castrum coacti sunt spondere reddere sibi castrum post mensem, nisi dux intra ^b hunc terminum dissolveret obsidionem. Cum vero dux ad diem sibi praefixam cum ingenti comitatu tam peditum quam equitum ornato omni genere armorum per Trajectum Mosam transit, succurrere volens castro suo castraque metatus in monte Galopiae loco fortissimo Dominum de Steyne capitaneum castrum de Zittart, quod armis contra dominum de Walkenboreh dux acquisiverat, ad se vocat. Plebs vero castrum, antiquo domino favens, et timens obsidionem partis adversae revertenti capitaneo claudit portas. Missis itaque dux nunciis invitat eos ut exeant, et omnes querelas quas multis annis contra eum movissent, illo

^a quaedam etiam militia Chron.   ^b infra Chron.

die enumeraret^a, sed adversarii oblatam a duce pugnam in planis caute repudiant mandantes eidem si posset veniat, et ipsos, ut suis promiserat, ab obsidione repellat, qui magnis

Cf. Hocsem.
II. 19.

5 Juliacensi praedicto erant rex Boemiae, exercitus archiepiscopi Coloniensis, comites Gelriae, Lossensis, Suessionis, Namurensis, cum Guidone et Philippo eius fratribus et haeredes Falconimontis.

10 Dum vero dux audisset hanc responsionem indignatus est valde, et die sequenti hoc est undecimo die martii, pro tunc feria sexta propria repetit terram comitis Lossensis concremando, ac ingentem ex ea praedam secum abducendo, castrum ergo Rodense comiti Juliacensi traditur.

Cf. Hocsem.
II. 19.

15 In crastinum principes Trajectum obsederunt, episcopus enim Trajectensibus^b infestus erat, ex eo quod duces pacifice transire permiserant^c et armatum, sed per aliquos intermedios episcopo pacificati sunt, quare exercitus episcopi sexto die post a die obsidionis ad propria recedit.

20 Inter hoc autem intervallum temporis quo nostri sedebant ante Trajectum venerunt nuntii regis Franciae videlicet rex Navarrae, comes de Stampes, ambo consanguinei ipsius ducis, comes quoque de Alisoen ad confederatos pro treugis petendis inter eos et dominum^d ducem. Qui polliciti sunt usque ad festum beati Joannis Baptistae proximo venturum conditione tali ut omnia in eo statu manerent quo tunc erant.

Interea^e vero confederati ad mandatum regis

^a terminaret *Chron.*
dictum ducem *Chron.*

^b Trajectensis *Chap.*
^e inde *Chron.*

^c permiserat *Chap.*

^d et

Cf. Hocsem. Franciae circa festum beati Joannis Baptistae seces-
 11. 19. serunt apud Cameracum ubi rex cum esset praesens
 tractavit de pace inter eos et ducem.

Quae pax fuit reformata pecunia mediante quam
 dux coram rege se obligavit persolvere regi Boemiae 5
 episcopo Leodiensi et comiti Juliaensi. Ita quod comitis
 Hannoniae filius **Guilhelmus** in matrimonio conjun-
 geretur Joannae filiae ducis Brabantiae. Item filius
 comitis Juliaensis duceret alteram filiam ejusdem 10
 filia comitis Gelriae in maritum haberet Henricum
 filium praenominati ducis. Ibi ^a reddidit dux comiti
 Juliaensi et haeredi Falconismontis haereditates quas
 eis abstulerat et ob hoc rex Boemiae Heeres ^b episco-
 pus Leodiensis turrin de Hanuto, comes Juliaensis
 Roede et quoddam aliud castrum quod vi saesiverat ^c 15
 reddiderunt duci. Rex autem Franciae de Mechlinia ^d
 nil egit sed in ore suo adhuc pacifice retinuit.

XXIV. — **Chapeav., t. II, pp. 428-429.**

Cf. Hocsem. In ^e (1) eodem anno Domini praedicto in die magnae
 11. 21. quadragesimae, duodecim homines electi ex utraque 20
 parentela secedentes Leodium intraverunt Sanctum
 Laurentium ^f ut inter se ordinarent de emendis. Ex

a ibi etiam *Chron.*   *b* Heeres *Chron.*   *c* saesiverat *Chron.*   *d* Mechlinia
 illic *Chron.*   *e* inde *Chron.*   *f* in Sanctum Laurentium *Chron.*

---

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique,
 pp. 526, 19-527, 12.

qua abbatia polliciti sunt non exire, nisi forte causa necessitatis secedant Leodium, usquequo emendae ab eis essent ordinatae secundum forefactum quod quisque eis ostenderet. Qui illic stantes usque ad
 5 pascha, ordinaverunt pacem et feria III^a post *Quasi-*
modo, mandatis parentelis utriusque partis Leodii
 coram se et episcopo necnon consilio patriae in
 prato episcopi hoc modo pronunciaverunt scilicet
 quod fieret ecclesia ubi celebrarent duodecim
 10 presbyteri pro remedio animarum occisorum
 et utraque parentela [persolveret ^a] septem
 mille libras unde dicta ecclesia aedificaretur et
 fructus et redditus dietae ecclesiae pro dictis
 presbyteris emerentur. Insuper capitulum beati
 15 Lamberti repromisit dare centum modios speltae
 hereditarios pro XIII° praesbytero et hic esset
 quasi superior aliorum. Lex ordinata ab episcopo
 et consilio totius patriae, quae ^b deinceps, uti praeci-
 pitur fuit etiam hoc modo ^c tenenda pronunciata :
 20 Occisor hominum si teneatur occidatur : sin
 autem sit exul a patria, et si noseat factum, et
 si neget et possit super ipsum bonis testibus
 probari, proseribatur. Dominus comburet domum
 homicidae sed ad spolianda bona ipsius nequa-
 25 quam manus apponat. Mutilator ^d membrorum si
 rapiatur ^e eodem membro quo mutulaverit ^f per-
 sonam mutilabatur ^g. Nec tanti malefactores pote-
 runt habere pacem cum domino nisi prius

Cf.
Sent. arbit.
2-4.

6-9.

a omisit *Chapeav*; *add. ex. Chron.*   *b* qua *Chron.*   *c* modo tunc *Chron.*
d mutilator *Chron.*   *e* capiatur *Chron.*   *f* mutulaverat *Chapeav.*   *g* mutu-
 labitur *Chron.*

Sent. arbit. satisfactum fuerit laeso. Malefactor solus maneat ^a
 6-9. in guerra, amicos vero ejus in pace ex ipsa guerra
 esse pronunciamus.

XXV. — *Chapeav., t. II, pp. 437-438.*

Cf. Hocsem. Anno (1) a nativitate Domini millesimo trecentesimo trige- 5
 11. 22. simo sexto in vigilia SS. Fabiani et Sebastiani martyrum
 Ludovicus comes de Loz ^b obiit sine liberis. Cum vero
 tempore Hugonis de Petraponte Leodiensis episcopi
 Aeg. Aur. anno Domini MCCII^o vel circiter orta fuisset contentio
 III. 76. inter Henricum ducem Brabantiae et Lodovicum 10
 comitem Lossensem propter trecentum Sancti Trudonis ad
 episcopum Metensem tunc pertinentem quem dictus dux
 levare et usurpare volebat sed dictus comes defen-
 debat quia advocatus Sancti Trudonis et mambur-
 nus ^c praefati episcopi appositus jura dicti oppidi et 15
 episcopi observabat, unde a predicto ^d duce guerra
 oppressus et interceptus, ita ut dux vellet ipsum ex
 suo comitatu fugare et exhaereditare. Quare prae-
 fatus Ludovicus comes Lossensis, angustia cordis tactus,
 se traxit Leodium ad Hugonem episcopum et capi- 20
 tulum et omnia castra sua scilicet Loz, Montiniacum
 Brusteman, Calmont, Hasselt et demum ^e comitatum
 Lossensem atque terram quam in partibus Hasbaniae

^a manet *Chapeav.*   ^b *Losensis Chron.*   ^c loco *Chron.*   ^d dicto
Chron.   ^e et omnem *Chron.*

---

(1) Ce fragment se retrouve ci-dessus dans la chronique,
 pp. 527, 20-529, 2.

libere tenebat Sancto Lamberto tradidit et super altare
 ipsius vidente clero et populo, praesentibus Hugone episcopo
 et duce Ardennae Henrico atque Alberto comite de Muha
 legitima reportavit ^a donatione (1). Deinceps consilio sui
 5 capituli usus dictum comitatum in feudum seu homi-
 nium ipsi Lodovico reddidit, conditione tali inter-
 jecta et observata quod si eveniret ipsum comitem
 seu aliquem alium ejus successorum aliquo tempore
 in futurum absque haerede legitimo decedere quod
 10 praefatus comitatus Lossensis devolveretur ad eccle-
 siam Leodiensem et ex tunc et inde fieret propria
 hereditas sancti ^b Lamberti ut Leodium vel Hoyum.
 Quod homagium et ^c conditiones predictas fecerunt
 episcopus et capitulum Leodiense postmodum per
 15 regem Alemanniae seu imperatorem confirmari, quod
 patet per literas signatas sigillo auri, quas capitulum
 habet penes se (2). Mortuo ergo isto ultimo Lodovico
 episcopus Adolphus et capitulum Leodiense ejus mor-
 tem intelligentes, predictis rationibus dictum comi-
 20 tatum sazierunt. Quod Dominus de Heymberch ^d
 primogenitus filius ex primogenita sorore praefati
 Lodovici comitis Lossensis mortui percipiens cum
 manu valida Hasselt intravit et dixit quod dictum
 comitatum possideret post ejus avunculum, ut pro-
 25 pinquus : quod capitulum intelligens contradixit, etc. ^e.

Aeg. Aur.
III. 76.Cf. Hoesem.
II. 22.

a reparavit *Chapeav.* *b* beati *Chron.* *c* vel *Chron.* *d* Heynsberch *Chron.*
e etc. *Chapeav. et Chron.*

(1) Voy. ci-dessus, p. 528, note 1.

(2) Voy. ci-dessus, p. 528, note 2.

TABLE.

A

ABBACUCH, martyr, 16, 12.
 AEDON, juge d'Israël, 6, 14.
 ABDON, martyr, 14, 22.
 ABIBON (S^t), 28, 28.
 ABRAHAM, patriarche, 2, 27.
 ABSIMARE TIBERE, empereur d'Orient,
 61, 3.
 ACHAÏE, prince d'-. V. Guillaume Ier
 de Villehardouin.
Achon, Achre. V. Saint-Jean d'Acre.
 (ACKERMAN FRANÇOIS), Gantois, 397, 18.
 (ADALBÉRON), évêque de Metz, 96, 3.
 ADALHARD, père des SS^{es} Harlinde et
 Relinde, 70, 3.
 ADAM, 1, 22.
Addewinus. V. Baudoin, arche-
 vêque de Cologne.
 ADÈLE, sœur de Louis IV, roi de
 France, 90, 6.
 ADÈLE, fille de Robert, roi de France,
 femme de Baudoin V, comte de
 Flandre, nommée à tort *Ala*,
 104, 21; 112, 15.
 ADÉODAT, pape, 58, 14.
 ADÉODAT, fils de S. Augustin, 28, 13.
 (ADHÉMAR DE MONTEIL), évêque de
 Metz, 555, 18.
 (ADOLPHE Ier D'ALTENA), archevêque
 de Cologne, 145.

(ADOLPHE II DE LA MARCK), arche-
 vêque de Cologne, 550, 24; 411, 2.
 ADOLPHE Ier DE WALDECK, évêque de
 Liège, 222, 19; 246, 2; 248; 249,
 12; 275, 3; 276, 21.
 ADOLPHE II DE LA MARCK, évêque de
 Liège, 242, 8; 257, 6; 268; 269;
 270, 10; 274; 281, 21; 285, 25;
 289, 7; 512, 27; 514, 11; 515;
 520, 12; 521, 3; 522, 4; 525, 27;
 524; 528, 22; 550, 2; 555, 17;
 559, 13.
 ADOLPHE DE NASSAU, empereur, 250,
 27; 251, 9; 252, 14; 240, 10.
 (ADOLPHE VI), comte de Berg, nommé
Aigulphus, 175, 21.
 (ADOLPHE VII), comte de Berg, 227,
 10; 228, 25; 229, 3.
 (ADOLPHE VIII), comte de Berg, 500,
 20; 505, 15; 510, 22; 555, 25.
 (ADOLPHE Ier), comte de Cleves, 419, 9.
 (ADOLPHE II), comte de la Marck,
 555, 25.
 (ADOLPHE III), comte de la Marck,
 419; 10.
 ADRIEN I, pape, 75.
 ADRIEN II, pape, 85, 13.
 ADRIEN III, pape, 86, 19.
 ADRIEN IV, pape, 155.
 ADRIEN V, pape, 220; 225, 1.
 ADRIEN, missionnaire, 58, 7.
 ADRIEN, empereur romain, 9, 26; 10.

- Aegidius Auraevallis*. V. Gilles d'Orval.
- AFRIQUE, 50, 4; 82, 25.
- AGAPIT I, pape, 58, 10.
- AGAPIT II, pape, 96, 18.
- AGATHE (S^c), 14, 22.
- AGILFRID, évêque de Liège, 75; 76; 91, 18.
- AGIMONT, château, 254, 29; le sire d' -; V. Jean.
- AGNÈS (S^c), 19, 6.
- AGNICOLA, évêque de Maestricht, 54; 55, 1; 268, 4.
- AGRIPPA, roi, personnage fictif, 1, 9. *Agrippina*. V. Cologne.
- Aigulphus*. V. Adolphe VI, comte de Berg.
- (AIMON), comte de Savoie, 555, 6.
- (AYMERI), frère de St Guillaume de Gellone, 79, 19.
- AIX-LA-CHAPELLE, (*Aquisgranum*, *Aquae*), 78, 22; 84; 98, 11; 115, 27; 128, 21; 151, 5; 154, 26; 157, 14; 158, 5; 145, 7; 149, 27; 155; 162, 14; 165, 22; 172, 27; 175, 13; 209, 1; 220; 251, 1; 240, 12; 256, 5; 274; 285, 17; 292, 7; 518, 13; 538; 594, 18; 425, 15; 442, 2; Aixois; 172, 18; 175; 547, 8; 598, 19; église Sainte-Marie, 101, 1; 165, 21.
- Ala*. V. Adèle, Mathilde.
- (ALARO), sire de Pesche, 275, 27; 276.
- ALARIC, roi des Wisigoths, 55, 7.
- ALBÉRON 1er DE LOUVAIN, évêque de Liège, 127; 128; 129.
- ALBÉRON II DE CHINY, évêque de Liège, 150, 16; 151; 152; 155, 1.
- ALBERT, archevêque de Salzbourg, 156, 28.
- ALBERT 1er DE LOUVAIN (S^c), évêque de Liège, 141; 142.
- ALBERT II DE CUYCK, évêque de Liège, 145; 144, 45; 145; 146.
- ALBERT (DE RHETEL), prévôt de Saint-Lambert à Liège, 141; 145, 5.
- ALBERT, clerc d'Henri, chanoine de Saint-Lambert à Liège, 171, 26.
- ALBERT 1er D'AUTRICHE, empereur, 240, 11; 245, 23; 249, 45; 256, 4; 262, 8.
- ALBERT D'ALSACE, duc de la Lorraine Mosellane, 115, 14.
- ALBERT, comte de Dagsbourg (*Darborch*), et de Moha, (*Muha*, *Muhaut*), 156, 10; 147, 18; 150, 27; 151; 528, 10.
- ALBERT, duc de Bavière, comte de Hainaut et de Hollande, 547, 4; 558, 5; 590, 4; 414, 15; 415, 450, 19; 451, 22; 452, 7.
- ALBERT III, comte de Namur, 114; 119, 25; 120, 125, 1.
- ALBERT, frère de Guillaume, comte de Huy, 90, 16.
- ALBIGEOIS, 150, 18.
- ALBUTIUS, père de St-Remacle, évêque de Liège, 55, 16.
- ALDEGONDE (S^c), fondatrice de l'abbaye de Maubeuge, 49, 13; 51, 7; 56, 6.
- ALDETRUDE (S^c), fille de S^c-Walde-trude, 51, 18.
- ALENÇON, comte d' -; V. Charles II de Valois.
- ALEXANDRE I, pape, 10.
- ALEXANDRE II, pape, 117, 25.

- ALEXANDRE III, pape, 155; 156, 1; 158.
- ALEXANDRE IV, pape, 175; 196, 27; 209, 16; 215, 16
- ALEXANDRE, archidiacre et trésorier de Saint-Lambert, à Liège, 126; 127; 128, 1.
- ALEXANDRE, abbé de Neufmoustier, 150, 16.
- ALEXANDRE, empereur romain, 15, 6
- ALEXANDRIE, 4, 5; 17, 24; 19, 9
- ALEXIS IV, LE JEUNE, empereur d'Orient, 148, 26.
- Alisoen*. V. Alençon.
- ALKEN (*Alk, Alke*), 500, 20; 506, 18
- ALLEMAGNE (*Alemannia, Alemaniam, Allemannia*), 91, 7; 92; 96, 15; 155, 9; 157, 15; 224, 15; 257, 17; 274, 19; 292, 7; 500, 9; 557, 5; 404, 11; 452, 21. Allemauds, 258, 27.
- ALLEMANIE, 72, 4; 85, 25; 87, 10; Allamans, 55, 22; 66, 4.
- ALMACHIUS, préfet de Rome, 15, 11.
- Almaricus*. V. Amalaric.
- Almonseies*. V. Lamontzée.
- Alna*. V. Aulne.
- ALOST, *Alustum*, 521, 25.
- ALPAÏDE, 61; 62, 29; 64, 27; 65, 15.
- ALPES, 7, 13; 69, 13; 75, 19; 240, 3; 258, 26; 262, 27; 289, 4.
- Altera Ecclesia*. V. Autre-Église.
- AMALARIC, roi des Wisigoths, 55, 8.
- (AMALRIC III), vicomte de Narbonne, 555, 11.
- Amale*. V. Aumale
- AMAND (S^t), évêque de Liège, 48; 49, 5; 50, 25; 52; 55, 15; 54, 6; 56, 17.
- AMAY (*Amanium*), 8, 3; 60, 8;
- 70, 28; 545, 4; abbaye et église Saint-Georges, dénommée ensuite église Saint-Ode, 60, 9; 68; 70, 29; 95, 10.
- AMBERLOUX (*Amberlacus fiscus*), 80, 29.
- Ambianis*. V. Amiens.
- AMBLÈVE, 184, 25.
- Ambra*, nom contrové, 80, 28.
- AMBROISE (S^t), 24, 28; 27, 31; 28, 25; 565, 18.
- AMELIUS DE BOVENISTIER (*Boven-gnistier*), 297, 25
- AMELIUS DE WARNANT, 291, 21.
- AMIENS (*Ambianis*), 24, 4; 27, 7; 51, 1; 149, 9; 559, 6.
- ANACLET, pape, personnage fictif, 5, 19; 8, 1; 10, 27.
- ANASTASE (S^t), pape, 28, 14.
- ANASTASE II, pape, 54, 24.
- ANASTASE III, pape, 92, 9.
- ANASTASE IV, pape, 154, 22.
- ANASTASE Ier, empereur d'Orient, 55, 7; 54, 1; 55, 10.
- ANASTASE II, empereur d'Orient, 66, 19; 68, 15.
- ANCHIN (*Aquicinctum*), abbaye, 52, 26.
- Andaginum*. V. Saint-Hubert.
- Andegavi*. V. Angers.
- ANDENNE (*Andana, Andanum, Andania, territorium Andanense, Andenense*), 59; 116, 11; 154; abbaye, 59, 10; église Saint-Étienne, 64, 18; 116, 15.
- ANDRÉ (S^t), apôtre, 558, 27; 559, 2.
- (ANDRÉ DE LUXEMBOURG), évêque de Cambrai, fils de Gui de Luxem-

- bourg, appelé à tort fils du comte de Berg, 414.
- ANDRÉ, clerc de la cité de Liège, 295, 6.
- ANDRÉ II, roi de Hongrie, 161, 6.
- ANDRICAS. V. Pierre Andricas.
- ANGERS (*Andegari*), 70, 22.
- Angyus*. V. Enghien.
- ANGLETERRE (*Anglia*), 12, 22; 58, 8; 95, 27; 112, 18; 155, 27; 208, 27; 288; 515, 5; 575, 16. Anglais, 585, 18; 452, 1; 459, 3.
- ANGLIN, abbé de Stavelot, 69, 19.
- ANHÉE, château, 250, 9; 251, 4;
- ANICET (S^t), pape, 12, 4.
- ANJOU, duc d'-. V. Louis Ier.
- ANNE (S^c), 20, 32; 21, 1.
- ANS (*Ans*), 94, 22.
- ANSBERT, duc des Francs, 41; 45, 13.
- ANSELME DE RIBEMONT (*de Riboldimonte*), 121, 28.
- ANSFRID, comte de Huy et de Louvain, 78; 90, 14; 104, 8.
- ANSIGISE, fils de St Arnoul, duc des Francs, duc de Chevremont, 50, 4; 51, 21; 58; 60, 3; 61, 9.
- ANTEROS, pape, 15, 25.
- ANTHEIT, 191, 49.
- ANTIOCHE, 4, 4; 122, 4; 140, 14.
- ANTOINE (S^t), patriarche des Cénobites, 22, 22.
- ANTOINE DE PADOUÉ (S^t), 161, 22.
- ANTOINE *de Gorni*, 559, 2.
- ANTONIN LE PIEUX, empereur romain, 11, 18; 229, 452.
- ANVERS (*Antwerpia*), 118, 9; 544, 18; 546, 21.
- APRICUS, duc, frère d'Alpaïde, 61, 26.
- APULIE, 120, 8; 144; 175, 12; 211; 225, 1.
- AQUILIN, évêque de Cologne, 15, 28.
- Aquicinctum*. V. Anchin.
- AQUIN (*Aquinum*), 116, 29.
- AQUITAINE, 2, 12; 45, 12; 48, 9; 55, 15; 65, 8; 67, 23; 72, 12; 87, 17; duché d' - ; 45, 22.
- ARABES, 125, 11.
- ARAGON, roi d'-. V. Jacques Ier.
- Arbone Mons*. V. Nierbonne.
- ARCADIUS, empereur d'Orient, 28.
- ARGENTEAU (*Argenteal, Herkenteel*), château, 559, 29; 540, 4.
- Argentina diocesis* V. Strasbourg.
- (ARIADNÉ), femme de Zénon et d'Anastase Ier, empereurs d'Orient, appelée *Augusta*, 55.
- ARKEI, sire d' - ; V. Jean XI.
- ARLIS (*Arelate*), 71, 8.
- ARMAGNAC, comte d' - ; V. Jean Ier.
- ARNOUL (S^t), évêque de Metz, 45; 50; 51, 25; 58, 18.
- ARNOUL, patriarche de Jérusalem, 122.
- ARNOUL II, archevêque de Trèves, 175, 18.
- ARNOUL, évêque de Semigalle en Courlande, suffragant d'Henri de Gueldre, 171, 22; 195; 197, 3.
- ARNOUL DE BLANKENHEIM, chanoine, prévôt de Saint-Lambert à Liège, 262, 28; 265.
- ARNOUL DE SAINT-JEAN-SART, bailli de la terre de Moha, 291.
- ARNOUL DE HORNES, évêque d'Utrecht et évêque de Liège, 574, 5; 577, 15; 578, 19; 579, 20; 581, 11; 598, 20; 401, 15; 409.

- ARNOUL 1er, empereur, 85, 18; 87; 88; 89, 5; 90; 91, 5.
- ARNOUL, duc de Bavière, 97, 26.
- ARNOUL III, comte de Flandre, 118; 119.
- ARNOUL I, comte de Looz, 106, 26.
- (ARNOUL V), comte de Looz, 172, 15; 189, 18; 190, 28; 195, 15; 206, 5; appelé à tort *Louis*, 175, 27.
- ARNOUL VI, comte de Looz, 222, 4; 245, 26; 265, 10; 267, 26; 269, 7; 274, 14; 275, 25; 277.
- ARNOUL DE HARDUEMONT, 250.
- ARNOUL, sire de Jehay, 287, 10.
- ARNOUL, sire de Rummen (*de Rumyns, Rumynes*), 550; 551, 15; 552, 6; 555, 12; 554; 555.
- (ARNOUL) DE PESCHE, 254, 25.
- ARNOUL DE RUMIGNY (*de Ruminaco*) 106.
- ARNOUL DE STEINE, capitaine du château de Sittard, 522, 28.
- ARNOUL, père de S. Arnoul, évêque de Metz, 45, 15.
- ARNOUL, fils de Carloman roi de Bavière, 84, 5.
- ARRAS (*Attrabatum*), 116, 20; évêque d'-, V. Thierry de Herisson.
- ARRIUS, hérésiarque, 22, 27;
- ARTHEMIA, sœur de Herculeus, empereur. 18, 26.
- Arthemius*. V. Anastase II, empereur d'Orient.
- ARTOIS (*Artuos*), comté d'-, 595, 17; comte d'--; V. Eudes IV, Robert II.
- ASCALON, 154, 21.
- ASIE, 6.
- Aspre*, V. Eysden.
- Assai*, V. Hesse.
- Astenot*, V. Esneux.
- ASTOLPHE, roi des Lombards, 73, 16; 74, 18.
- ATHANARIC, roi d'Espagne, 42, 5.
- ATHANASR (S^t), évêque d'Alexandrie, appelé à tort *évêque d'Antioche*, 25, 4.
- ATHÈNES, duché d'-, 590, 5; ducs d'--; V. Gauthier II de Brienne, Gauthier III d'Enghien.
- ATHINIA, roi des Sarrasins, 71, 6.
- ATTILA, roi des Huns, 50, 22; 51, 14.
- Attrabatum*. V. Arras.
- AUBERT (S^t), évêque de Cambrai, 55, 7.
- AUBIN (S^t), 114, 21.
- AUBIN (S^t), évêque d'Angers, 70, 12.
- AUDAX, fils de Marius et de Marthe, martyr, 16, 12.
- AUDENARDE (*Oudenare*), 594, 21; 595; 597, 17.
- Audoenus*. V. Ouen (S^t).
- Augiense monasterium*. V. Reichenau
- Augusta*. V. Ariadné.
- AUGUSTE, empereur romain, 1.
- AUGUSTIN (S^t), 24, 26; 28, 12; 50, 8; règle de -; 125, 5; 174, 3.
- AULNE (*Alua*), abbaye Sainte-Marie et Saint-Pierre, 55, 9; 95, 13; 155, 21. Abbé d'--; V. Jean de Barbençon.
- AUMALE, comte d'--; V. Jean d'Harcourt.
- Aurelinum, Aureliani*. V. Orléans.
- AURÉLIEN, empereur romain, 16.
- AUSTRASIE (*Austria, Francigena, Karlingia*), 57, 28; 61, 10; 63, 2; 66, 16; 72, 4; 96, 15. Austrasiens : 46, 10; 56, 9.
- AUSTREGISILE (S^t), évêque de Bourges, 57, 5.
- Austria inferior*. V. Brabant.

- AUTRE - ÉGLISE** (*Altera ecclesia*) (Brab.), église St-Marie, 7, 14
- AUXERRE** (*Autisiodorum*), 81, 23.
Comte d'-. V. Jean II
- AVIGNON** (*Avinio, Avennio*), 71, 5;
258, 1; 268; 269, 25; 508, 20;
526, 10; 556, 5; 547, 12; 551, 5;
558, 2; 567, 15; 426, 15; église
des frères Prêcheurs, 526, 10.
- AVIT**, évêque de Cologne, 11, 10.
- AWANS**, château, 241, 12; le sire d', -;
241; le maire d' -, 179, 12; les d' -,
241; 287, 1; 509, 28; 510, 4.
- AWIRS** (*Awiria, Awyricum*), 62, 1;
église Sainte-Marie, 107, 4.
- AYOTH**, juge en Israël, 6, 10.
- B**
- Babel**. V. Barbeaux.
- Baconia silva** pour *Buchonia silva*,
71, 25.
- BAELEN** (*Balhou*), le sire de-. V. Jean.
(BAJAZET), sultan des Turcs, 455,
454, 1.
- BALDERIC Ier**, évêque de Liège, 98,
99, 5.
- BALDERIC II**, évêque de Liège, 106;
107; 108, 5; 112, 29; 115, 12.
- BÂLE** (*Basilea*), 5, 2.
- Balhou**. V. Baelen.
- BAMBERG**, évêque de-. V. Eckbert de
Mérán.
- BAR**, Comtes de-. V. Édouard Ier,
Henri III, Henri IV, Renaud Ier,
Renaud II, Thibaud Ier, Thi-
baud II.
- BARBEAUX** (*Babel*), abbaye, 158, 15.
- BARÉ** (Fastré), 579, 11.
- BARI** (*Barris*), 120, 19.
- BAR-LE-DUC** (*villa Barri-ducis, Bar-
rum*), 112, 3; 255, 22. Barrois,
250, 6.
- BARTHELEMY** (S^t), reliques, 117, 4.
- BASCHIN**, chevalier, 158, 22.
- BASCLOS**, Visétois, 457, 10.
- Basilea**. V. Bâle.
- BASILE-LE-GRAND** (S^t), 27, 8.
- BASIN**, roi des Thuringiens, 52, 9.
- BASIN**, comte de Huy, 78, 3.
- BASINE**, femme de Basin roi des
Thuringiens, 52, 10.
- BATHILOE** (S^c), 58, 1.
- Batua**. V. Bétuwe (La).
- BAUDOIN** (*Addewinus*), archevêque
de Cologne, 59, 27.
- BAUDOIN II DE COURTENAY**, empe-
reur de Constantinople, marquis
de Namur, appelé à tort *Philippe*,
165, 14. — Sa femme V. Marie.
- (**BAUDOIN Ier DE LUXEMBOURG**), ar-
chevêque de Trèves, 258, 25;
274, 17.
- BAUDOIN Ier**, roi de Jérusalem,
125, 7; 124, 17; 125, 25; 149;
155, 19; 157, 1.
- BAUDOIN II**, roi de Jérusalem,
125, 25; 128, 11; 129, 26.
- BAUDOIN III**, roi de Jérusalem,
152, 1; 154, 20.
- BAUDOIN IV**, roi de Jérusalem,
158, 21.
- BAUDOIN V**, roi de Jérusalem,
158, 25.
- BAUDOIN Ier**, bras de fer, comte de
Flandre, 84, 29
- BAUDOIN V**, comte de Flandre,
114, 13. 115, 26; 116; 118, 15.
- BAUDOIN VI**, comte de Flandre, 104,
21; 112, 16; 116; 118, 15; 145, 25.

- BAUDOIN IX, comite de Flandre, 146, 17; 148, 15; 158, 1.
- BAUDOIN II, comite de Hainaut, 118.
- BAUDOIN V, comite de Hainaut, 159, 51; 140; 141, 11; 142, 25; 145.
- BAUDOIN DE MONTJARDIN, 411, 15; 429, 17; 450, 17.
- Bavenchinia*. V. Beauvechain.
- BAVIÈRE (*Bavaria*, *Bawaria*, *Bavaria*), 77, 25; 88, 25; 115, 25; 309, 16; duché de-, 292, 15.
- BEAUFORT (*Bellifortis*), château, 216, 17; les de -, 216, 5
- BEAUMONT (*Bellusmons*, *Belmont*), château, 155, 5. Comtes de -; V. Jean, Robert d'Artois
- BEAUREPART (*Pulcher Reditus*), abbaye, 571, 12.
- BEAUVAIS (*Belvacum*), 51, 1. évêque de -; V. Jean de Marigny.
- BEAUVECHAIN (*Bavencinia*, *Baven-cinnia*, *Bavenchinia*, *Bavechinia*), 189, 24; 205, 27; 211, 15; 245, 25.
- BEDA LE VÉNÉRABLE, 7, 24; 70, 1.
- BEGGHE (S^r), 49; 50, 15; 51, 27; 58; 59, 9; 60, 3; 61, 9; 64; 81, 2.
- BELA, frère d'Attila, 50.
- Belisia*. Voir Munster-Bilsen
- Bellifortis*. V. Beaufort.
- Bellusmons*. V. Beaumont.
- Belmont*. V. Beaumont.
- BELUS, père de Ninus, 2.
- Belvacum*. V. Beauvais.
- Benefacta civitas*. V. Huy.
- BÉNÉVENT (*Beneventum*), 22, 16; pays de-, 85, 25.
- BENIGNE (S^t), 86, 28
- BENOIT (S^t), 56, 21; 45, 2; 85, 24.
- BENOIT I, pape, 42, 2.
- BENOIT II, pape, 60, 19.
- BENOIT III, pape, 85, 10.
- BENOIT IV, pape, 88, 18.
- BENOIT V, pape, 99, 1.
- BENOIT VI, pape, 100, 11.
- BENOIT VII, pape, 102, 10.
- BENOIT VIII, pape, 107, 22; 110, 2
- BENOIT IX, pape, 111, 12.
- BENOIT X, pape, 117, 21.
- BENOIT XI, pape, 248, 25; 249; 262, 7.
- BENOIT XII, pape, 526, 11; 554, 15
- BENOIT XIII, pape, 426.
- Berbaticus pagus*. V. Herbauges.
- BÉRENGER, abbé de Saint-Hubert, 69, 24.
- BÉRENGER, roi d'Italie, personnage fictif, 89, 25.
- BÉRENGER I, roi d'Italie, empereur, appelé à tort *Bérenger II*, 92, 15.
- BÉRENGER II, roi d'Italie, appelé à tort *Bérenger IV*, 95, 28.
- BÉRENGER III, roi d'Italie, personnage fictif, 94, 28.
- BERG, comtes de-. V. Adolphe VI, Adolphe VII et Adolphe VIII.
- BERLOZ, les de-, 287, 1.
- BERNARD (S^t), abbé de Clairvaux, 150, 4; 152, 11; 155; 154.
- BERRE, riv. (*Birra*), 71, 7.
- BIRTEM (*Berthehem*), 159, 12.
- BERTHILIE (S^c), 51, 11.
- (BERTHOLD IV), duc de Zaehringen, appelé à tort *duc de Thuringe*, 157, 17; 145, 5.
- BERTHOLD DE MALINES, 229, 3; 251, 19; 252, 17
- BERTHUIS (S^t), fondateur de l'abbaye de Malonne, 55, 9.

- BERTRADE, femme de Pepin le Bref, surnommée *Berthe*, 75, 31.
- BERTRIEL (*Bertrian*), prieuré Sainte-Marie de-, 104, 5.
- BISACON (*Bysoncium*), 156, 1; archevêché de-, 245, 27.
- BETHLÈEM, 2, 4.
- BLUWE (La) (*Batua*), 86, 7.
- BIERSET (*Bierses*), 195, 6.
- Birra*, V. Berre.
- B turicum*, V. Bourges.
- BLANCHE, reine de France, mère de Louis IX, 176, 9.
- BLERET (*Blaretum*), 244, 2; 245, 13.
- Bhsia*, V. Munster Bilsen.
- BLITHILDE, fille de Clotaire Ier, roi des Francs, femme d'Ansbert, duc des Francs, 41, 14; 45, 11.
- BLOIS (*Blouse*) comtes de-; V. Jean de Châtillon, Etienne, Gui de Châtillon, Louis Ier.
- BODILON, 59, 11.
- BOËCE, 56, 19.
- BOËMOND, duc d'Apulie, 121, 26.
- BOGGIS, duc des Francs d'Aquitaine, appelé à tort *Boggus*, 41, 17; 45; 50, 4; 51, 26; 60, 5; 67, 25.
- BOËME, 105, 2; 258, 25; 575, 15; rois de-, V. Jean de Luxembourg, Spitignée Ier.
- BOIS-LE-DEC (*Boxum*, *Buscumducis*), 451, 457, 29; prieuré Saint-Symphorien, 104, 4.
- BOLSEE (*Bolezeies*), 241, 28.
- BONIFACE (S^t), 75, 10.
- BONIFACE Ier, pape, 29, 6.
- BONIFACE II, pape, 57, 17.
- BONIFACE III, pape, 45, 6.
- BONIFACE IV, pape, 45, 8; 80, 14.
- BONIFACE V, pape, 46, 3.
- BONIFACE VI, pape, 87, 50.
- BONIFACE VII, pape, 102, 10.
- BONIFACE VIII, pape, 254; 255, 9; 245, 246, 5; 248, 24; 249, 14.
- BONIFACE IX, pape, 414, 7; 417, 12; 419, 18.
- BONN (*Banna*, *Bonna*), 5, 28; 274, 18; 419, 15.
- BORLEZ (*Borle*), 414, 20.
- BORN (*Borne*), château, 155, 6.
- BORDEAUX (*Burdegalis*), 255, 6; 251, 26.
- BOSON, 83, 14.
- BOSON, archidiaque de Liège et abbé de Huy, 115, 5.
- BOUCHARD II D'AVESNES, évêque de Metz, 250, 5; 255, 12.
- BOUCHARD D'AVESNES, chanoine de Saint-Lambert, à Liège, 166; 167; 175, 28.
- BOUCHARD DE HAINAUT, chanoine de Saint-Lambert, à Liège, 225.
- (BOUCHARD VI), comte de Vendôme, 555, 7.
- BOUILLON (*Bullio*, *Bulhon*), 151, 10; château, 121, 9; 151; terre de-, 597, 7; forêts de -, 226, 14.
- BOULOGNE, comtes de-; V. Philippe, Renaud de Dommartin.
- BOULOGNE-SUR-MER (*Bolonia supra mare*), 424, 19.
- BOURBON, ducs de-; V. Louis Ier, Louis II.
- BOURGES (*Bituricum*), diocèse de-; 55, 15.
- BOÛRGOGNE (*Burgundia*), 72, 5; 158, 13; ducs de-, V. Eudes IV, Jean sans Peur.

- BOUVIGNE (*Bovina*), 169, 5; 225, 8; 282; 285, Bouvignois, 282.
- BOUVINES (*Bovina*), 552.
- BOVON DE WAHA (*Wahaur*), châtelain de Mirwart, 122, 25.
- BRABANT (*Brabancia, Brabantia, Brabancium, inferior Austria* dénommé ensuite *Brabantia*), 49; 58, 21; 91; 151, 29; 154, 15; 204, 14; 212, 15; 250, 20; 276, 17; 277, 6; 295, 10; 500, 22; 505, 15; 504, 12; 510, 22; 511; 512, 6; 514, 8; 555, 23; 540, 15; 545, 19; 544, 12; 545; 546, 7; 575, 16; 578, 4; 590, 15; 594, 4; 407; 420, 5; 454, 20; 455, Brabançons. 152; 154; 206, 29; 254; 246, 27; 250; 256, 26; 522, 11; 546, 2; 569, 22; 578, 5; 407, 15; 456, 7; 459, le grand bailli du-; 588, 1.
- BRÉE (*Breda, Brede*), 548, 5, 549, 28, 569, 11.
- BRESCIA (*Brixia*), 259; 260, 3; Brescians, 259.
- BRETAGNE (*Britania*), 19, 15; Bretons, 594, 24; 595, 6; 596; duc de-. V. Charles de Blois.
- BRICTIES (S⁹), évêque de Tours, 50, 10.
- Britinium*, 114, 25.
- BROGNE (*Bronium*), abbaye Saint-Pierre, 91, 27; oratoire, 92, 1.
- BRUGES (*Brugia, Brugis*), 118, 22; 246, 21; 289, 1; 591; 592; 595; Brugeois, 259, 14; 246; 284; 296; 5; 586, 5; 595; 595, 20.
- BRUNHAUT, fille d'Athanaric, femme de Sigebert, 42.
- BRUNENGERUNZ (*Brunegerag* pour *Brunegerauz*), comté de-, 122, 28.
- BRUNON I (S⁹), archevêque de Cologne, 46, 20; 97, 100, 1.
- BRUNON, comte, 124, 4.
- BRUNON, V. Werner.
- BRUSTHEM (*Brustemia*), 147, 16; 528, 6.
- BRUXELLES (*Bruxella*), 105, 8; 152, 12; 521, 21; 545, 18; 578, 5; 590, 15; 407, 6. Bruxellois, 545, 5.
- Bunna*. V. Bonn.
- Burdegalis*. V. Bordeaux.
- Buscum Ducis*. V. Bois-le-duc.
- BUTGENBACH (*Buthenbach*), le seigneur de-, 164, 2.
- Bysantium*. V. Constantinople.
- Bysoncium*. V. Besançon.
- BYWALD (*Bywart*), forêt, 56, 25.

C

- CALABRE, 225, 2.
- CALAIS (*Kalae, Calesia*) 559, 7; 424, 19.
- CALIXTE (S⁹), pape, 15, 2.
- CALIXTE II, pape, 126.
- Calmont*. V. Colmont.
- Calvusmons*. V. Colmont.
- CAMBRAI (*Cameracum*) 29, 18; 518, 8; 525, 23; évêché de-, 414, 16; évêques de-. V. André de Luxembourg, Guillaume de Hainaut.
- Campania*. V. Champagne.
- CANDIDE, évêque à Maestricht, 27, 22.
- Capella*. V. La Chapelle.
- CAPPADOCE, 28, 2.
- Caprimons, Capremons*. V. Chèvremont.
- CARACALLA, empereur romain, 12, 29.
- Carath*. V. Cheratte.
- CARIBERT, roi de Paris, 41, 11; 42, 17.

- CARIBERT II, frère consanguin de Dagobert Ier, 49, 1.
- Caristacum*. V. Quiersy-sur-Oise.
- CARLOMAN, père de Pépin de Landen, 49, 15.
- CARLOMAN, fils de Charles Martel 70; 71, 28; 72; 73; 74.
- CARLOMAN, fils de Pépin le Bref, 73 28.
- CARLOMAN Ier, roi de Bavière, fils de Louis le Germanique, 84, 4; 90, 6; appelé à tort *Charles*, 83, 16.
- Carophium*. V. Charoux.
- CARUS, empereur romain, appelé à tort *Gavus*, 16 27; 17, 16.
- CASANE (*Kasana*), île, 32, 18.
- CASSEL (*Cassia*), 296.
- CASTER (*Enchost, Mons Castri prope Trajectum, Causter*), 129, 2; 371, 24; 411, 12.
- Castrilocus*. V. Mons
- CATHERINE (S^{te}), 17, 23; 19, 10; 403, 16.
- Causter*. V. Caster.
- CÉCILE (S^{te}), 15, 10.
- Cecipir*. V. Chassepierre.
- CÉLESTIN (S^t), pape, 29.
- CÉLESTIN II, pape, 152, 3.
- CÉLESTIN III, pape, 140, 17; 143, 16.
- CÉLESTIN IV, pape, 166, 1.
- CÉLESTIN V, pape, 254.
- Cellense monasterium*, V. Saint-Ghislain.
- CELLES LEZ-DINANT (*Cella*), abbaye Sainte-Marie et Saint-Hadelin, 93, 13; 329, 22. Chanoines de Saint-Hadelin, 329, 19; le sire de-, 329, 19.
- Cennacum*. V. Ciney.
- Cesaraugusta*. V. Sarragosse.
- CHABOT, le sire de-. V. Jacques Chabot.
- CHAMPAGNE (*Campania*), 86, 4; comte de-. V. Eudes II.
- CHAPON - SERAING (*Caponserain*), 271, 3.
- Charibertus*. V. Caribert.
- CHARLEMAGNE, 53, 9; 74, 29; 75; 76; 77; 78; 81, 10; 86, 23; 88, 30; 105; 158, 4.
- CHARLES LE GROS, empereur, 83, 87.
- CHARLES IV, empereur, 342, 2; 344, 10; 350, 3; 356, 15; 358, 1; 378, 13; 441, 23.
- CHARLES IV DE LUXEMBOURG, empereur, 350, 3.
- CHARLES, roi de Bavière. V. CARLOMAN Ier.
- (CHARLES III), roi d'Espagne, 417, 17; 418, 4.
- CHARLES MARTEL, 31, 29; 61, 27; 64, 63; 66, 69, 71, 72.
- CHARLES (II) LE CHAUVÉ, roi de France, 79, 23; 81; 82; 83, 30; 84; 83, 9.
- CHARLES (III) LE SIMPLE, roi de France, 90, 27; 92, 30; 95; 96, 5.
- CHARLES (IV) LE BEL, roi de France, 284, 8; 287, 27; 292; 299, 12; 350, 11. Sa femme V. Marie.
- CHARLES (V) LE SAGE, roi de France, 343, 23; 373; 383, 43; 388, 15.
- CHARLES (VI) LE BIEN-AIMÉ, roi de France, 383, 16; 388, 14; 393, 16; 396; 398, 7; 413, 23; 417; 421, 14; 424, 18; 426, 16; 432, 14; 441, 11; 445, 23. Sa femme. V. Jeanne.
- CHARLES Ier, roi de Sicile, comte d'Anjou et de Provence, 182, 2; 211; 224.
- (CHARLES DE BLOIS), duc de Bretagne, 353, 2.

- CHARLES DE FRANCE, duc de Lotbier et de Brabant, 94, 4; 103, 18; 105, 4; 108, 18
- (CHARLES II DE VALOIS), comte d'Alençon, 525, 19; 555, 9; 558, 27.
- (CHARLES DE TRIE), comte de Damartin, 555, 9
- (CHARLES), comte d'Étampes, 525, 18.
- CHARLES, comte de Provence, 182, 2; 211.
- CHARLES, comte de Valois, 529, 22; 240, 2; 292, 25.
- CHARLES DE VALOIS, fils de Philippe le Hardi, roi de France, 224, 16.
- CHAROUX (*Carophium*) abbaye Saint-Sauveur, 84, 15.
- CHASSEPIERRE (*Cecpir*), château, 585, 8.
- CHAUSSÉE BRUNEHAUT (*Via strata Brunchildis*), en Hesbaye, 251, 12.
- CHAUSSÉE ROYALE (*Via regia*), à Maestricht, 6, 1.
- CHELLES (*Kale*), abbaye Sainte-Marie, 58, 2
- CHERATTE (*Carath*), 8, 4.
- Cherenges*. V. Zaehriugen.
- CRÈVREMONT (*Capremons, Caprimons*), château, 58, 29; 100; église Saints Cosme et Damien, 101, 5; oratoire Saint-Denis, 101, 4; église Saint-Jean l'Évangéliste, 101, 2; église Sainte-Marie, 100, 50.
- CHILDEBERT Ier, fils de Clovis Ier, roi de Paris, 55, 22; 56; 58; 40, 29.
- CHILDEBERT II, fils de Sigebert Ier, roi de Metz ou d'Austrasie, appelé *roi de Reims*, 42, 44, 28.
- CHILDEBERT III, fils de Thierry III, roi de Neustrie et de Bourgogne, 61; 63, 51; 64, 11; 68, 24; confondu avec Thierry IV de Chelles, 66, 25.
- CHILDÉRIC Ier, roi de France, 51, 26; 52, 7; 55, 1.
- CHILDÉRIC II, fils de Clovis II, roi d'Austrasie, 56, 8; 57; 59, 11
- CHILDÉRIC III, fils de Chulperic II, roi de Neustrie, de Bourgogne et d'Austrasie, appelé à tort *fils de Thierry IV*, 71, 16; 75, 1.
- CHILPÉRIC Ier, fils de Clotaire Ier, roi de Paris et de Soissons, 41; 42; 45, 4; 44, 18.
- CHILPERIC II, fils de Childeric II, roi de Neustrie, 69.
- CHILPERIC, roi de Bourgogne, 55, 19.
- (CHILTRUDE), fille de Charles Martel, 72, 6.
- CHINY (*Skinate, Chygnny*), église Saint-Pierre, 69, 18; comté de-, 277, 15.
- CHOSROËS II, roi des Perses Sassanides, 45, 50; 46, 5.
- CHRISTOPHE, pape, 89, 10.
- CHYPRE, roi de- V. Henri Ier.
- CINEY (*Cennacum, Cynei*), 9; 217, 29; 218; 219, 6; 269, 20; église Sainte-Marie, 9, 11; 95, 12; 219, 2; Cinesiens, 285, 27; 502.
- CLAIRLIEU (*Clarus locus*), convent des croisiers près de Huy, 162, 4; 174, 10
- CLAIRVAUX (*Claravallis*), abbaye Notre-Dame, 125, 11; autel Saint-André, 169, 12.
- Claravallis* V. Clairveaux.
- Claruslocus*. V. Clairlieu.
- Clarusmons*. V. Clermont.
- CLAUDE Ier, empereur romain, 2, 6.

- CLAUDE II**, le Gothique, empereur romain, 16, 10.
CLÉMENCE, femme de Louis X, roi de France, 281, 14.
CLÉMENT I (S^t), pape, 5; 7, 7; 10, 26.
CLÉMENT II, pape, appelé à tort *Clément III*, 114.
CLÉMENT III, antipape, 120, 7.
CLÉMENT III, pape, 159, 50; 140.
CLÉMENT IV, pape, 211; 212. 27; 215, 17.
CLÉMENT V, pape, 252, 1; 255, 3; 254, 15; 261, 6; 262, 7; 268, 3; 269, 25; 280.
CLÉMENT VI, pape, 554, 16; 556, 4; 542, 27; 545, 22; 556, 10.
CLÉMENT VII, de Genève, pape, 575; 414, 2.
CLERMONT LEZ-NANDRIN (*Clarusmons Clermont*), château, 121, 20; 244, 24; 559, 12.
CLET, pape, 4, 24; 10, 26.
CLÈVES, comtes de-. V. Adolphe Ier, Thierry VIII.
CLIFFORD, le comte de-, 284, 3.
CLODION, roi des Francs, 29.
CLODOALD, fils de Clodomir, roi d'Orléans, 56, 26.
CLODOMIR, roi d'Orléans, 55, 24; 56, 22; 58.
Clodoveus. V. Clovis.
CLODULPHE (S^t), évêque de Metz, 51, 16; 58, 19.
CLOTAIRE I, fils de Clovis, roi de Soissons, 56, 23; 41, 2.
CLOTAIRE II, fils de Chilperic, roi de Paris et de Soissons, 41, 20; 45; 44, 17; 46; 49. Sa femme. V. Haldetrude.
CLOTAIRE, roi, creature de Charles-Martel, 68, 28.
CLOTILDE, femme de Clovis, 55, 18; 40, 26.
CLOVIS Ier, roi des Francs, 27, 20; 51; 52; 55; 54; 57, 28; 58; 45, 15.
CLOVIS II, fils de Dagobert Ier, roi de Neustrie et de Bourgogne, 52, 22; 55, 8; 54, 1; 56, 9; 57, 21.
CLOVIS III, fils de Thierry III, 61; 65, 50.
CLUNY (*Cluniacum*), abbaye, 90.
COKARS, partisan d'Henri de Dinant, 200.
COLLIN DE SAMSON, 295, 6.
COLMONT (*Calrusmons, Calmout*), château, 127, 26; 528, 6.
COLOGNE (*Colonia Agrippina*), 59, 28; 46, 22; 69, 26; 76, 12; 84, 22; 100, 2; 155, 13; 142, 16; 145, 7; 146, 29; 158; 166, 6; 220, 20; 226, 1; 228; 256, 12; 285, 22; 551, 6. Eglise Sainte-Marie, 69, 27. Abbaye de Saint-Pantaléon, 97, 19. Archevêché de-, 67, 13; 78, 12; 404, 6; 411, 1; Avoué de-, 129, 10. Colonnais, 559, 18. Archevêques. V. Adolphe Ier d'Altena, Adolphe II de la Marek, Conrad, Frédéric de Frioul, Frédéric III de Saerwerden, Henri von Virneburg, Philippe de Heinsberg, Renaud de Dassel, Siegfried de Westeburg, Walram de Juliers.
COLOMBAN (S^t), règle de-, 104, 1.
COMMINGES, comte de-. V. Pierre Raymond II.
COMMODE, empereur romain, 12, 6.
COMPIÈGNE (*Compendium*), 84, 16; 259, 12; 516, 9.

- CONDROZ** (*Condrosium*), 217, 25.
 277, 13; 291, 2; 502, 20; 519, 7;
 Condrusiens, 271, 15. Bailli du-,
 216, s. 522, 1.
- CONON**, pape, 60, 23.
 (CONON II DE FALKENSTEIN), arche-
 vêque de Trèves, 598, 19.
- CONON DE LONGIN**, 295, 18.
- CONON**, comte de Montaigu, 121, 24.
- CONRAD**, cardinal évêque de Porto,
 légat, 157; 159, 10.
- CONRAD (Ier DE HOCHSTADT)**, arche-
 vêque de Cologne, 175, 17; 209.
- CONRAD Ier**, roi de Germanie, 91, 6;
 92, 19.
- CONRAD II**, le Salique, empereur,
 109, 27; 110, 13; 112.
- CONRAD III**, empereur, 155; 154, 24;
 appelé à tort *Conrad II*, 151, 12.
- CONRAD IV**, empereur, 175, 18.
- CONRAD II**, dit Conradin, roi de
 Sicile, 211, 14.
- CONRAD**, duc de Basse Lorraine et
 de Bouillon, fils de Werner, comte
 de Spire, appelé à tort *fils de*
Brunon, 97, 12.
- CONRAD** (de Fritzlär, comte de Fran-
 conie), père de Conrad Ier, roi
 de Germanie, 91, 6.
- CONRAD DE LA MARCK**, 297, 21;
 298, 18.
- CONRAD** (von Lichtenau), chroni-
 queur, 1, 19.
- CONRAD**, maître d'hôtel, 295, 19.
- CONSTANCE**, fille de Guillaume Tail-
 lefer, comte de Toulouse, femme
 de Robert II, roi de France,
 104, 24
- CONSTANCE**, fille de Roger, roi de
 Sicile, femme d'Henri VI, empe-
 reur, 144.
- CONSTANCE CHLORE**, empereur ro-
 main, 18, 29; 19, 2; 25, 13
- CONSTANCE II**, empereur romain,
 25.
- CONSTANT II**, empereur d'Orient,
 50, 8; 55, 6; 58.
- CONSTANTIN**, pape, 64, 14.
- CONSTANTIN**, pseudo-pape, 74, 22.
- CONSTANTIN**, empereur romain, 19;
 20, 13; 22, 20; 25.
- CONSTANTIN III**, dit Pogonat, empe-
 reur d'Orient, 58, 11; 60, 14.
- CONSTANTIN IV**, dit Copronyme,
 empereur d'Orient, 71, 75.
- CONSTANTIN V**, empereur d'Orient,
 appelé à tort *Constantin VI*,
 76, 16
- CONSTANTINOPLE** (*Constantinopolis*
Bysantium), 20, 7; 28, 2; 42, 27;
 84, 10; 155, 29; 148, 27; 149; 156,
 27; 259, 23; 240, 5.
- Coradinus*. V. Malek-al-Moadham-
 Scharferdin
- CORBIE** (*Corbia*, *Corbeje*), 58, 1;
 118, 29. Abbé de-. V. Hugues IV
 de Vers.
- CORNEILLE** (St), pape, 14, 24; 114, 19.
- CORNIFICUS**, 1, 12.
- CORNILLON** (*Mons Cornelii*), 124, 12.
 Abbaye 455, 11.
- Cosdroe*. V. Chosroès II
- COSME** (St), martyr, 17, 26.
- COSTE**, roi, père de St^e Catherine,
 19, 10.
- COUCY**, sire de-. V. Enguerrand VII.
- COURTRAY** (*Cartracum*, *Coutray*),
 246, 29; 252, 13; 288, 23; 596, 20.

COUVIN (*Covinum*), château, 121, 20.
 CRÉCY (*Crescy*), 558, 23.
 CROISIENS, ordre des-, 174, 2.
 CUNÉGONDE, fille de Gothelon 1er,
 duc de Lothier, 115, 26.
 CUNIBERT (S^t), archevêque de Colo-
 logne, 55, 21; 57, 18.
 CUUC. V. CUYCK.
 CUYCK (*Cuuc*), le sire de-, 500, 22
 V. Wenemar.
 CYLINIE, mère de St Remy, 50, 17.
 CYPRIEN (S^t), évêque de Carthage,
 15, 10.
 CYRIACQUE (S^t), martyr, 18, 26.
 CYRIACQUE, pseudo-pape, 14.

D

DACIE (*Dacia*), 50, 25; 90, 51.
 DAELHEM (*Dolehem*), 559, 25.
 DAGOBERT 1er, 45, 10; 46, 15; 47, 21;
 49; 50; 52, 22; 55; 56, 8.
 DAGOBERT II, 55.
 DAGOBERT III, fils de Childebert III,
 appelé à tort *fils de Thierry III*,
 61, 68.
 DALEMBROEC, le sire de-. V. Gode-
 froid.
 DAMASE II, pape, 115, 3.
 DAMIEN, martyr, 17, 26.
 DAMIETTE (*Damiata*), 156, 14; 174;
 250; église Sainte-Marie, 174, 28.
 DAMMARTIN, comte de-. V. Charles
 de Trie.
 Dammartin. V. Dommartin.
 DANIEL, prophète, 1, 25.
 DANOIS, 86, 9.
 DANUBE, fl., 66, 4.

Dardania. V. Samothrace.
 DAVE (*Davles*), 225, 7.
 DAVID, roi des Juifs, 2, 1.
 (DAVID II), roi d'Écosse, 555, 1.
 DÉCE, empereur romain, 14; 15;
 16, 8.
 DEADRE (La), rivière, 521 note.
 DENIS (S^t) l'Aréopagite, 5, 9.
Deodatus V. Adeodat.
Desiderius. V. Didier.
 DESIGNATUS, évêque de Maestricht,
 55.
 DEUSDEDIT (S^t), pape, 45, 28.
 DIII (*Das*), église Saint-Remy,
 114, 28.
 DIDIER, roi des Lombards, 75, 17.
 DIEST (*Diest*), 408, 24; 415, 22;
 428, 11.
 DINANT (*Dyonantum*, *oppidum*
Dyonense), 8; 40; 111, 5; 159, 14;
 164; 169, 6; 186, 1; 188 9; 218;
 252, 26; 254, 14; 525, 2; 565, 10;
 574, 6; 578, 27. Château de -,
 112, 1. Chapelle Saint-Benoît,
 112, 2. Église de Saint-Étienne,
 appelée ensuite Saint-Memnius,
 8, 20; 114, 30. Église Saint-Marc,
 257, 14. Église Sainte-Marie, 8, 18,
 45, 17; (et Saint-Perpete), 95, 14;
 159, 15. Église Saint-Remy, 202;
 14. Église Saint-Vincent, 45, 15.
 Dinantais, 155; 186, 7; 189, 6;
 194; 197, 7; 267, 26; 268; 271, 25;
 272, 26; 282; 502; 505, 6; 525, 19;
 559, 15; 540, 8; 580, 5; 458, 6.
 DIOCLÉTIEN, empereur romain, 17, 18.
 DODON, meurtrier de S. Lambert,
 61; 62; 64, 27.
Dolehem. V. Daelhem.

DOMINIQUE (S^e), 137.
 DOMITIEN (S^e), évêque de Maestricht, 58; 59; 447, 3.
 DOMITIEN, empereur romain, 4, 26; 5, 10; 10, 28.
Dommartin. V. Dammartin.
 DOMMARTIN (*Dommartin*, *Dammartin*), 287, 2; 524, 7.
 DONCEEL (*Doncere*), 271, 3.
 DONUS Ier, pape, 58, 16.
Dozi, tour de-, 172, 11.
 DRAGO. V. Drogon.
 DREUX, comte de-. V. Pierre
 DROGON, évêque de Metz, appelé à tort *Drago*, 81, 11.
Dudica. V. Luitgarde.
 DURAND, évêque de Liège, 105, 23; 108, 29; 109; 110, 4.
 DURAS, château, 155, 5. Comtes de- V. Gisbert, Godefroid, Othon.
Dus. V. Dhni.
 DYNOTUS, roi de Cornwall, 15, 29.

E

EBRÉGESILE, évêque de Maestricht, 45, 46.
Ebrigijs. V. Ebrégesile.
 EBROÏN, 57, 59.
 ÉCLUSE (L'), (*Slusa*, *Lescluse*), 284; 595, 20.
 ÉCOLIERS, ordre des -, 156, 3; 162, 19.
 ÉCOSSE, roi d'-. V. David II.
 ÉDOUARD Ier (IV), roi d'Angleterre, 255; 259, 1.
 ÉDOUARD II (V), roi d'Angleterre, 259, 18; 284, 1; 287, 22.
 ÉDOUARD III (VI), roi d'Angleterre,

287, 24; 550, 14; 551; 552, 1; 554, 4; 558, 24; 559 Sa femme V. Philippe.
 ÉDOUARD, prince de Galles, fils d'Édouard III, 546, 1.
 (ÉDOUARD Ier), duc de Bar, 514; 515, 14; 522, 13.
 (ÉDOUARD), duc de Gueldre, 557; 581, 9.
 (EGENON), comte d'Urach, duc de Zaehringen, 157, 14.
Egesippus. V. Hégésippe.
 ÉGYPTE, 125, 11.
 EKKEHARD, chroniqueur, 4, 26.
 ÉLAGABALE, empereur romain, 15, 4.
 ELBERT, chanoine de Saint-Lambert à Liège, 215, 25.
Elegia, château du diocèse de Strasbourg, 5, 8.
 (ÉLÉONORE), femme d'Henri III, duc de Bar, 255, 18.
 ELEUTHER (S^e), pape, 12.
 ELIE (S^e), franciscain, 168, 2.
 ELIUD, fils d'Hysmeria, 21, 4.
 ÉLIZABETH (S^{te}), mère de S. Jean-Baptiste, 21, 3.
 ÉLIZABETH (S^{te}) de Hongrie, 161, 6.
 (ÉLIZABETH), femme de Jean de Luxembourg, roi de Bohême, 258, 21.
Elna. V. Saint-Amand.
 ELOI (S^e), évêque de Noyon, 55, 11; 58, 6.
 ELOQUIUS, fondateur du monastère de Waulsort, 55, 10.
 Emael (*Hamale*), église Sainte-Marie, 65, 5.
Emericus. V. Aymeri.
 EMILIE (L'), 24, 29.

- EMILIE, empereur romain, appelé à tort *Emilius*, 14, 29.
- EMINES, église Saint-Lambert, 113, 1.
- (EMMA), fille de Charles le Simple, femme de Raoul duc de Bourgogne, 95, 20.
- EMYN, fils d'Eliud, 21, 4.
- Enchast.* V. Caster.
- Enghien*, le sire d'-. V. Louis.
- ENGELBERT DE BERG, archevêque de Cologne, 138, 17.
- ENGELBERT DE LA MARCK, évêque de Liège, archevêque de Cologne, 556, 1; 557, 21; 544, 15; 547; 559; 551, 5.
- (ENGELBERT II), comte de la Marck, 268; 556, 2.
- (ENGELBERT III), comte de la Marck, 410, 12.
- (ENGERRAND VII), sire de Coucy appelé à tort *sire de Guines*, 595, 11.
- ERACLE, évêque de Liège, 99, 100, 427 note.
- Erkel.* V. Arkel.
- ERLUINUS, abbé de Saint-Laurent à Liège, 111, 25.
- ERMENGARDE, femme de Louis le débonnaire, 79.
- ERMENGARDE, fille d'Othon V, comte de Clèves, femme de Jean XI, sire d'Arkel, confondue avec Mathilde de Wienebourg, sa belle-mère, 552, 10.
- ERMENGARDE, V. Lutgarde.
- Erminacum.* V. Armagnac.
- ERONENGOLD, frère de Walcand, évêque de Liège, 80, 21.
- ESCAUT (*Scaldus*), 52, 18.
- ESNEUX (*Astenoit*), 155, 5.
- ESPAGNE (*Hispania, Hispania*), 50, 4; 55, 25; 66, 24; 75, 50; 82, 23.
- Roi d'-. V. Charles III.
- ETAMPES, comtes d'-. V. Charles, Louis II.
- Ethereus.* V. Ethelred.
- ETHELRED, prince anglais, époux de sainte Ursule, personnage fictif, 15, 29.
- ÉTIENNE (S^t), prothomartyr, 25, 26; 91, 25; reliques, 28, 27.
- ÉTIENNE Ier (S^t), pape, 15, 9.
- ÉTIENNE II, pape, 75, 11.
- ÉTIENNE III, pape, 75, 10.
- ÉTIENNE III. V. Silvestre III.
- ÉTIENNE IV, pape, 79, 5.
- ÉTIENNE V, pape, 86, 29.
- ÉTIENNE VI, pape, 88, 1.
- ÉTIENNE VII, pape, 94, 26.
- ÉTIENNE VIII, pape, 95, 30.
- ÉTIENNE IX, pape, 114, 23; 117, 16.
- ÉTIENNE, évêque de Liège, 91; 92; 94, 6; 95, 2.
- (ÉTIENNE DE BAR), évêque de Metz, 129, 13.
- ÉTIENNE, comte de Boulogne, roi d'Angleterre, 150.
- ÉTIENNE, comte de Blois, 121, 23; 150, 25.
- EU, comte d'-. V. Raoul IV de Brienne.
- EUCHER (S^t), évêque de Trèves, 2, 8; 5, 22; 4; 11, 1.
- EUCHER, évêque de Maestricht, 57, 58.
- EUCHER, évêque d'Orléans, 72, 16.
- EUBES, roi de France, 87; 88, 11; 95, 4.
- (EUBES IV), duc de Bourgogne, 555, 2.

(Eudes IV), comte d'Artois, 515, 8.
 (Eudes II), comte de Champagne, 112, 4.
 Eugène Ier (S^t), pape, 54, 19.
 Eugène II, pape, 80, 7.
 Eugène III, pape, 152, 155.
 Eugène (S^t), martyr, évêque de Tolède, appelé à tort *évêque de Toulouse*, 91, 28.
 Europe, 6, 20; 25, 25.
 Eusèbe (S^t), pape, 19, 7.
 Eusèbe (S^t), évêque de Césarée, 25, 10.
 Eusèbe, père de S. Jérôme, 25, 22.
 Eustache. V. Persand de Rochefort.
 Eutychien (S^t), pape, 16, 7.
 Évariste (S^t), pape, 9, 23; 10, 27.
 Evemare (S^t), martyr, reliques, 99, 28.

F

Fabien, pape, 4.
Falcomons. V. Fauquemont.
 Falcon, évêque de Maestricht, 57, 58, 4.
 Fallais (*Falais*), château, 216, 20; 519, 4.
 Farabert, abbé de Prüm, évêque de Liège, 97.
 Fauquemont (*Falcomons*), château, 121, 11; 299, 1; 505; 504, 6. Terre de-; 250; 559, 26. Sires de-. V. Thierry III, Waleran Ier et Waleran II.
Feez. V. Fize-Fontaine.
Fehe. V. Fexhe.
 Felicius, prêtre, 74, 14.
 Félicien (S^t), martyr, 17, 27.
 Feliciusue, martyr, 15, 22.

Félix et Nabor (S^{ts}), martyrs, 157, 4.
 Félix Ier (S^t), pape, 16, 6.
 Félix IV, pape, 57, 8.
 Félix, hérésiarque, 76, 21.
 (Ferrand), comte de Flandre et de Hainaut, 154, 19; 155, 8.
 Fedillien (S^t), de Fosses, 45, 21; 56, 11.
 Fexhe (*Fehe*), 279, 6; 280, 10; 514, 28.
Fides. V. Foix.
Fies. V. Fize le Marsal.
 Fize-Fontaine (*Feez*), 296, 50.
 Fize-le-Marsal (*Fies*), 265, 11.
 Flandre, 84, 26; 118, 27; 155, 27; 158; 177; 182, 1; 204, 17; 205, 4; 284, 12; 295, 10; 515, 2; 551, 20; 552, 5; 554, 14; 575, 16; 420, 4. Comté de-, 84, 28; 167; 176, 2; 586, 5; 589, 24; 594; 596; 598, 7. Flamands, 157, 51; 177, 13; 178; 181, 27; 182, 5; 202, 21; 205, 6; 246, 29; 252; 296, 18; 522, 15.
 Flone, abbaye, 505, 23. Église Saint-Mathieu, 120, 24.
 Floreffe, abbaye, 129, 16; 156, 26.
Florekinus. V. Guillaume II, comte de Hollande.
 Florence, 264, 26; 265; 266.
 Florennes (*Florinae*, *Florines*), 106, 9; 107, 28; 116, 11. Abbaye, 106, 50. Église Saint-Gengulphe, 106, 1. Terre de-, 517, 15.
 Florent V, comte de Hollande, 202, 29; 255, 5.
 Florent, grand prévôt de Hollande, appelé à tort *comte de Hollande*, *marquis de Zelande* et *prince de Frise*, 177; 182, 17; 205, 22.

- FLORENTIN (S^t), évêque de Tongres, 16, 18; 17, 5; 26, 8.
- FLORIAN, empereur romain, 16, 29.
- FLORIBERT (S^t), évêque de Liège, 67, 18; 68; 70.
- Florinae*. V. Florennes.
- FOIX, comte de-. V. Gaston II.
- FONDI (*Fundi*), 575, 8.
- FONTENAY (*Fontiniacum*) 81, 23.
- FORAMNANUS, fondateur de l'abbaye d'Hostières, 55, 10.
- FORMOSE, pape, 87.
- FOSSES (*Fossae*). 111, 5; 247; 248.
- Église Saint-Feuillien, 102, 2. Prévoté de-, 89, 23. Fossécens, 155; 247; 248; 267, 25; 271, 25.
- FOULQUES, roi de Jérusalem, 129, 27; 151, 28.
- FRANCO, fils d'Hector, 2; 16, 17, 589, 10.
- FRANCE (*Francia*), 52, 22; 61, 8; 77, 26; 79, 28; 145, 29; 155, 10; 166, 7; 224, 13; 240, 9; 252, 19; 255, 14; 287; 585, 15; 589, 10; 594, 5; 597, 2. Francs, Français, 6, 21; 25, 7; 27, 13; 29; 55; 55; 41; 49, 16; 61, 11; 64, 25; 66; 69, 2; 75, 23; 77, 17; 87, 15; 224, 15; 259, 14; 246, 26; 252, 5; 256, 25; 524; 525, 16; 455.
- FRANCFORT (*Franckevort*), 405, 22.
- FRANÇOIS (S^t) d'Assises, 150, 20; 158, 28; 159, 19.
- FRANCON, évêque de Liège, 85; 86, 6; 89; 91, 11; 95, 2.
- FREDEGAUD (S^t), 48, 25.
- FREDEGUNDE, femme de Chilperic, roi de Soissons, 41, 19; 45, 5.
- FRÉDÉRIC III, comte de Saewerden, archevêque de Cologne, 574, 4; 576, 13; 577, 8; 598, 19; 408, 18; 419, 8; 425, 13; 426, 1; 441, 1.
- (FRÉDÉRIC DE FRILOU), archevêque de Cologne, 126, 13.
- FRÉDÉRIC DE NAMUR, évêque de Liège, 126, 127.
- (FRÉDÉRIC III, VON BLANKENHEIM), évêque d'Utrecht, 452, 8; 457, 18.
- FRÉDÉRIC Ier, empereur, 154; 155; 156; 157; 158; 140, 13.
- FRÉDÉRIC II, empereur, 144, 50; 145; 150, 22; 154, 25; 155, 24; 156, 25; 159, 5; 162, 27; 165; 167, 26; 168; 169, 22; 172, 19; 175; 174, 1; 175; 224, 7. Sa femme. V. Isabelle.
- FRÉDÉRIC III, duc d'Autriche, empereur, appelé à tort *Lupoldus rex Ostrice*, 258, 29; 274; 284.
- FRÉDÉRIC, roi de Sicile, 224.
- FRÉDÉRIC DE HOHENSTAUFEN, père de Conrad III, empereur, appelé à tort *Leopoldus*, 151, 2.
- FRÉDÉRIC, comte d'Issembourg (*Isenborch*), 158, 17.
- FRÉDÉRIC, duc de Souabe, 154, 26.
- FRÉDÉRIC, comte de Toul, 118, 13; 119, 16.
- FRÈRES PRÊCHEURS, ordre des -, 150, 19; 156, 2.
- FRISE, 118, 26; 255; 256, 1; 556; 451. Frisous, 182, 16; 197, 27; 255; 556; 450, 21; 451.
- FULCIRE, évêque de Liège, 72; 75, 5.
- FULCIN, chevalier, 120, 26.
- FULDA, 92, 17.
- FUMAL, église Saint-Hubert, 110, 5.
- Fura* V. Tervueren.
- FURSY (S^t), 55, 3.

G

- GALBA, empereur romain, 4, 10.
 GALERIUS, empereur romain, 18, 29; 19, 1
 GALICE, 154, 24.
 GALLIEN, empereur romain, 15.
 GALLUS, empereur romain, 14, 27; 25
 GALLUS, 61,
 GALOPPE, 522, 27. V. Gulpen.
 GAMALIEL (S.), 28, 27.
 GAND (*Gandavum*), 49, 5; 552, 5; 585; 586, 4; 591, 20; 595, 19; 596; abbaye Saint-Bavon, 55, 1; abbaye Saint-Pierre, 55, 1; Gandtois, 586, 10; 590; 591; 592; 595; 594, 20; 595, 13; 597; 598, 3; 599, 7.
 GARCIAS, roi de Galice, 117, 2.
Garinus V. Gerin.
 GASCOGNE (*Gasconia*, *Wasconia*), 52, 21; 71, 3; 255, 7.
 (GASTON II), comte de Foix, 555, 5.
 GAULE, 2; 6, 5; 16, 22, 25, 16; 26, 1; 51, 1; 41, 14; 48, 21; 64, 19; 74, 8; 82, 24; 85, 7; 89, 14; 168, 5. Gaule Belgique, 2; 11, 21; 229, 19; 452, 22. Gaule chevelue, 2, 11. Gaule cisalpine (*togata*), 2, 13. Gaulois, 7, 25; 51, 26.
 (GAUTHIER D'ENGHIEU), duc d'Athènes, 590, 5.
 (GAUTHIER II DE BRIENNE), duc d'Athènes, 555, 4.
Gavus. V. Carus.
 GAZA, 590, 5.
 GEER, riv. (*Ierra*, *Jecora*, *Geire*), 114, 27; 155, 19; 212, 1; 577, 98.
 GEILA, femme de Guillaume, comte de Huy, 90.
 GÉLASE I (S.), pape, 55.
 GÉLASE II, pape, 125, 28.
Geldonia. V. Jodoigne.
 GEMBOUX (*Gemblacum*), 158, 30, abbaye de S. Pierre, 92, 5; 98; 102, 3; 107, 17.
Gemeppia. V. Jemeppe.
 GENAPPE, 281, 9.
 GÈNES (*Janua*), 260. Génois, 260, 8, 551, 22; 452, 1.
Geneffe. V. Jeneffe.
 GENEVIÈVE (S^{te}), 52, 1.
 GENSERIC, roi des Vandales, 50, 3.
 GEORGES (S^t), martyr, 17, 27.
 GÉRARD (S^t), fondateur de l'abbaye de Brogne, 9, 17; 91.
 GÉRARD, évêque de Cambrai, 106.
 GÉRARD, abbé d'Aulne, 155, 22.
 (GÉRARD DE BIERSET), chantre de Saint-Lambert à Liège, 184; 187, 10.
 GÉRARD IV, comte de Gueldre, 151, 29; appelé à tort *Othon*, 152, 20.
 (GÉRARD VI), comte de Juliers, 274, 14.
 GÉRARD, comte de LOOZ, 157, 21.
 GÉRARD DE BERLOZ, 184, 18.
 GÉRARD DE HÉRON (*Herans*), chevalier, 184; 185; 201, 28; 202.
 GERBERGE, femme de Lambert Ier, comte de Louvain, 107, 9.
 GERBERGE, fille d'Henri, roi de Saxe, 94, 1; 105, 7.
 GERBERT, philosophe, 104, 25.
 GERIN, frère de saint Léger, 59, 25.
 GERLAND, abbé de Floresse, 156, 29.
 GERMAIN (S^t), évêque d'Auxerre, 50, 12.
 GERMANIE, 27, 15; 82, 15; 84, 2; 85, 25; 105, 1; 166, 7.

- GERMARIJA, femme d'Adalhard, noble, 70, 4.
- GERTRUDE (S^{te}), fille de Pepin et d'Hite, 49, 25; 50; 51; 56; 58; 155, 7.
- GERTRUDE, fille d'Albert, comte de Moha et de Waleffe, 151, 13; 162, 25.
- GÉRONsART (*Gerundisartum*), 150, 9.
- GERVAIS et PROTais (S^{ts}), 27, 31.
- GHISLAIN (S^t), confondu avec St Hadelin, 54, 11.
- GIEZI, familier du prophète Élisée, 146, 9.
- GILLES (S^t), 66, 21.
- (GILLES), doyen de Saint-Lambert à Liège, 187, 11; 200, 20.
- GILLES CHABOT, échevin de Liège, 576, 21.
- GILLES DE CERF (*de Cervo*), hutois, 297, 1.
- GILLES DE LAVOIR (*de Lavatorio*), 599, 22; 400, 3; 401, 16; 402, 15.
- GILLES DE CHOCKIER (*li Chockiers*), mayeur et échevin de Huy, 242, 25.
- GILLES D'ORVAL, 448, 9.
- GISÈLE, femme de Conrad II, empereur, 112, 12.
- GISÈLE, mère de S. Mengold, 90, 7.
- GISLEBERT, duc de Lorraine, appelé *duc de Bouillon*, 94, 11.
- GISLBERT, comte de Duras, 126, 22.
- GIVET (*Gyvet*), 251, 27.
- GLONS-SUR-GEER (*Gleons, Glons, super Terram, super Jecoram*), 114; 155, 19.
- (GODEFROID), archidiaque, doyen de Saint-Servais à Maestricht, 185, 25; 196, 14; 197, 2; 206, 5.
- GODEFROID III, duc de Lothier et de Brabant, 103, 6; 107, 24.
- GODEFROID IV, duc de Lothier et de Brabant, 115; 114; 115, 5.
- GODEFROID V, duc de Lothier et de Brabant, 118, 9.
- GODEFROID VI, de Bouillon (*de Boilloen*), duc de Lothier et de Brabant, 28; 118, 11; 119; 121; 122; 125; 124, 6; 125, 4.
- GODEFROID VII, comte de Louvain, duc de Lothier et de Brabant, 122, 29; 125, 17; 126, 21; 127.
- GODEFROID VIII, duc de Lothier et de Brabant, 150, 17; 156, 8. Sa femme. V. Lutgarde.
- GODEFROID IX, duc de Lothier et de Brabant, 158, 50; 141, 3.
- GODEFROID, comte de Duras, 116, 15.
- (GODEFROID), comte d'Harcourt, 555, 12.
- GODEFROID, comte de Namur, 126; 129, 18.
- GODEFROID, comte de Verdun, 105, 21.
- GODEFROID, sire de Dalembroeck et de Heynsberg, 517; 548, 21; 549, 26; 550.
- GODEFROID D'ARDENNES, père de Godefroid III, duc de Lothier et de Brabant, 103, 7.
- GODEFROID DE FLORENNES, 106, 29.
- GODEFROID, fils de Jean III, duc de Brabant, 544, 9.
- GODEFROID, fils de Thierry de Heinsberg, 554, 26.
- GODEFROID, fils d'Arnoul de Rumiigny, 106, 5.
- GODESCALC, prévôt de Saint-Lambert à Liège, 107, 5; 109, 1.

- GOESNES (*Gonnes*), 216, 15.
 GOFFIN, Liégeois, 595, 16.
 GONDULPHE, évêque de Maestricht, 45, 28; 44.
 GONDUINUS, meurtrier d'Ansigise, 58.
Gonnes. V. Goesnes.
 GONTRAN, roi d'Orléans et de Bourgogne, 41, 22; 44, 15.
 GONTRAN, fils de Clodomir, roi d'Orléans, 56, 25.
 GONTRAN, mime, 128, 27.
 GORDIEN, empereur romain, 14, 5.
 GORZE, abbaye, 92, 7.
 GOSWIN DE FAUQUEMONT, 126, 26.
 GOSWIN DE GOSSONCOURT (*Gothoncourt*), 295, 18.
 GOTBELON 1er, duc de Lothier et d'Ardenne, 112, 3; 115, 24.
 GOTES, 28, 25.
 GRAMMONT (*Grimon*), 520, 24.
Grandina, partie de la Gaule, 64, 20.
Grandini, 65, 1.
 GRAND-PRÉ, comte de-. V. Jean II.
 GRATIEN, empereur romain, 25, 27.
 GRAVES (*Gravia*), 407; 450, 24; 457, 28.
 GRAVIÈRE (*Graveria*), 162, 18.
 GRÈCE, 158, 2. Grecs, 6, 15; 149, 2.
 GRÉGOIRE LE GRAND (S^t), pape, 42, 26; 45, 18; 116, 7.
 GRÉGOIRE II, pape, 68, 15.
 GRÉGOIRE III, pape, 69, 15.
 GRÉGOIRE IV, pape, surnommé à tort *Léon IV*, 80, 11.
 GRÉGOIRE VI, pape, 115, 20.
 GRÉGOIRE VII, pape, 105, 12; 119, 9.
 GRÉGOIRE VIII, pape, 159, 29.
 GRÉGOIRE IX, pape, 159; 165, 16; 166, 1; 229, 19.
 GRÉGOIRE X, pape, 212, 28; 214, 19; 215; 220, 4; 222, 29; 455, 6.
 GREGOIRE XI, pape, 556, 9; 567, 13; 572, 13.
Gribecensis, 200, 20.
Griet, 417, 14.
 GRIFFARD, partisan d'Henri de Dinant, 205, 4.
 GRIMOALD, 49, 24; 50, 16; 55, 25; 54, 22; 61, 22; 65; 66, 8.
 GRIPPON, fils de Charles Martel, 71, 29; 72.
 GROGNAR, moulin à Huy, 258, 15.
 GUELDRE (*Geltria*), 580, 2; 581; 456, 18 Gueldrois, 204, 26; 501, 4; 407, 47; 408, 1; 458, 14. Ducs de-. V. Édouard, Gérard IV.
 GUI, cardinal-évêque de Palestrine, légat, 146, 28; 147, 25; 149, 2.
 GUI, suffragant d'Henri III de Châlons, évêque de Liège, 256, 21.
 GUI DE HAINAUT, élu de Liège, 251; 252; 254, 15; 255, 8; 256.
 GUI, chanoine de Saint-Lambert à Liège, 184, 47.
 (GUI DE CHATILLON), comte de Blois, 555, 7.
 GUI DE DAMPIERRE, comte de Flandre, 175, 25; 176, 28; 204, 24; 205, 15; 213; 214, 5; 216, 24; 225, 9; 250, 10; 251, 16; 258, 41; 259; 505, 17.
 (GUI DE RICHEBOURG), comte de Zélande, 259, 4.
 GUI II, marquis de Namur, 260, 2; 508, 9; 515, 2; 525, 6; 526; 529, 7. Sa femme. V. Isabelle.
 GUIBERT (S^t), fondateur du monastère de Gembloux, 92, 4; 98, 23; 124, 24.

- GUIBERT, archevêque de Ravenne, 120, 5; 121, 3.
 GUILLAUME DE GELLONE (S^o), 79, 19; son frère, V. Aimery.
 GUILLAUME, cardinal-évêque de Sainte-Sabine, 175.
 GUILLAUME, archevêque de Reims, 158, 14.
 GUILLAUME, archevêque de Sens, 95, 26.
 (GUILLAUME DELLA VIGNA), évêque d'Ancône, 419, 16; 420, 10.
 (GUILLAUME DE HAINAUT), évêque de Cambrai, 255, 13.
 GUILLAUME DE MALINES, évêque d'Utrecht, 255, 10.
 GUILLAUME BERTHOUT, élu de Liège, 251.
 GUILLAUME III D'AERDINGEN, abbé de Saint-Trond, 416, 10; 424.
 GUILLAUME DE JULIERS, chanoine et archidiacre de Liège, 252, 7.
 GUILLAUME DE LEKA, chanoine de Saint-Lambert à Liège, 422; 425, 1.
 (GUILLAUME DE VILLEHARDOUIN), prince d'Achaïe, 174, 12.
 GUILLAUME Ier LE CONQUÉRANT, roi d'Angleterre, 112, 17.
 GUILLAUME II, roi d'Angleterre, 112, 19.
 GUILLAUME Ier, duc d'Aquitaine, appelé à tort *prince de Bourgogne*, 90, 25.
 GUILLAUME Ier DE JULIERS, duc de Gueldre, 580, 5; 581; 407, 14; 408, 5; 412, 27; 451; 454; 456, 20; 457; 459.
 (GUILLAUME II), comte de Berg, 557, 4.
 GUILLAUME Ier, comte de Hainaut, 252, 11; 255; 256, 24; 269, 26; 279, 25; 285, 16; 294, 17; 515, 30; 517, 18; 521, 4. Sa femme. V. Jeanne de Valois.
 GUILLAUME II, comte de Hainaut, 525, 28; 555, 21; 554, 3.
 GUILLAUME III, comte de Hainaut, 546, 11; 547, 1; 415, 14; 450, 23.
 (GUILLAUME IV), comte de Hainaut, 450, 19; 405, 12; 415, 14.
 GUILLAUME II, comte de Hollande, roi des Romains, 169; 172; 175; 177; 179, 5; 182, 15; 196, 27; 208; 209, 22; 215, 19; 255.
 GUILLAUME, comte de Hollande. V. Jean Ier.
 GUILLAUME, comte de Huy, appelé à tort *comte de Hainaut*, 90, 16.
 GUILLAUME IV, comte de Juliers, 175, 26; 189, 18; 190, 28; 191; 194, 1; 200, 25; 220, 20.
 GUILLAUME V, duc de Juliers, 500, 19; 514; 518, 17; 521, 5; 522; 525; 524; 550, 25; 555, 22.
 GUILLAUME VI, duc de Juliers, 510, 25; 556; 557; 576, 12; 577, 7; 406; 412, 27; 425, 3. Sa femme. V. Marie.
 (GUILLAUME VII), duc de Juliers, 425, 9.
 GUILLAUME Ier, marquis de Namur, 529, 16; 556, 21; 415, 16.
 GUILLAUME II, marquis de Namur, 557, 4; 415, 16; 454, 12.
 GUILLAUME, châtelain de Waremme, 265, 13.
 GUILLAUME DE DAMPIERRE, 166, 19; 475; 177, 1; 204, 21.

GUILLAUME DE DAMPIERRE, fils du précédent, 167, 8; 175, 21.

GUILLAUME DE HAMAL, fils de Jean, sire de Hamal, 550; 552; 555, 14.

GUILLAUME PROSE DE MELINS, échecviii de Liège, 405, 12.

GUILLAUME TUMASSYN, 295, 7

GUINES, comte de- V. Raoul II, Enquertrand VII.

GULPEN (Galoppe), 406, 18.

GUNTBAR DE MEISSEN, archevêque de Salzbourg, 405, 21.

H

HABUNDUS (S^t), 16, 5.

HACCOURT (*Hacuria*), 411, 15.

HADÉLIN (S^t), 54, 11; 550, 5 CODFODU avec S. Ghislain, 55, 11.

HAËLEN (*Halen*), 555, 11; 581, 20; appelé à tort *Harlem*, 518, 1.

HAINAUT (*Hannonia*), 98, 18; 107, 25; 127, 21; 155, 9; 167; 176; 204, 25; 255, 27; 288, 5; 295, 20; 510, 22; 590, 11. Hennuyers, 457, 31; 182, 4; 204, 23; 246, 26; 255, 18; 256, 25.

(HAKEN BAMBILLAH) calife fatimite, 408, 5.

(HALDETRUDE), femme de Clotaire II, roi de Soissons, 45, 9.

HAMAL-SOUS-RUSSON (*Humale*), château, 559, 18.

Hamale. V. Emael.

Hambrai. V. Hombroux.

HANEFFE, 271, 5.

Hanon. V. Hasnon.

HANNUT (*Hannutum*, *Hannuit*), 154, 12; 251, 5; 277, 9; 514, 29; 524, 5.

HANRET (*Horrencium allodium*), 407, 20.

HANSINELLE (*Hansinales*), 272, 18; 274, 28.

HARCOURT, comte d'- V. Godefroid et Jean d'Harcourt, comte d'Aumale.

HARDUEMONT (*Hardueilmon*), la tour d'-, 299, 9.

HAERAN, château, appelé à tort *Harle*, 280, 25.

Harle. V. Haeran.

Harlem. V. Haelen.

HARLINDE ET RELINDE (SS^{tes}), 70, 5; 89, 19.

HARTGAR, évêque de Liège, 82, 1; 85, 14.

Hasbania. V. Hesbaye.

HASNON (*Hannon*), abbaye, 52, 26.

HASSELT, 528; 557, 19; 547, 27; 498.

HASTIÈRE, abbaye, 55, 11.

HAVELANGE (*Havelangia*, *Havlange*), 155, 5; 519, 8.

HECTOR, héros grec, 6, 18.

HEERS (*Heires*, *Herres*, à tort *Heerge*), château, 299, 8; 524, 2; le sire de-, 574, 15.

HEGESIPPE, historiographe, 1, 18; 12, 5.

Heires. V. Heers.

HEINBERG, 412. Le sire de-, V. Jean.

HÉLÈNE (S^{te}), 20, 5.

Helecines, *Heilecines*. V. Heylissem.

Helias. V. Elie.

HELIN DE LATINNE, chevalier, 287, 6.

Helya. V. Jérusalem.

Hemricourt. V. Remicourt.

HENRI, cardinal-évêque d'Albano, légat, 140, 5.

- (HENRI VON VIERNEBURG), archevêque de Cologne, 274, 18.
- (HENRI DE DREUX), archevêque de Reims, 160, 9.
- HENRI 1er DE VERDUN, évêque de Liège, 118, 119, 120, 121.
- HENRI II DE LEYEN, évêque de Liège, 155; 154, 7; 156, 15.
- HENRI III DE GUELDRÉ, évêque de Liège, 169, 28; 170; 172, 8; 175, 19; 175, 7; 179, 5; 188; 189; 193, 21; 206; 209; 210; 211; 215, 25; 214; 215; 217, 10; 219, 18; 221, 20; 222, 8; 225, 13; 233, 1; 307, 2; 320, 7.
- (HENRI II DE BOLAND), abbé de Stavelot, 276, 16; 277, 28.
- HENRI, chanoine de Saint-Lambert à Liège, 171, 25; 184, 7; 187, 11.
- HENRI, chanoine de Sainte-Croix à Liège, 178, 18.
- HENRI (DE JAUCHE), archidiacre, 146, 14.
- HENRI 1er, empereur d'Orient, 145, 27; 148, 13; 149, 21; 155, 19; 156, 6; 157, 1.
- HENRI 1er, empereur, 92; 95, 21; 105, 4.
- HENRI II, empereur, 104; 107; 108; 109; appelé à tort *fils d'Otton de Souabe*, 109, 28.
- HENRI III, empereur, 112; 114; 115; 116.
- HENRI IV, empereur, 116, 26; 117; 118, 5; 120; 121, 4; 123; 124; 146, 19; 178, 25; appelé à tort *Henri III*, 125, 1.
- HENRI V, empereur, 125, 21; 124; 125; 127, 18; 128, 19; 151, 3.
- HENRI VI, empereur, 137, 12; 140, 18; 144; 153, 21.
- HENRI VII, empereur, 232; 236; 238; 259; 260, 13; 261, 4; 262; 264, 26; 263, 21; 266, 7; 267; 284, 10; 504, 16; appelé à tort *Henri VIII*, 262, 9. Sa femme. V. Marguerite.
- HENRI 1er, roi d'Angleterre, 112, 20; 150.
- (HENRI 1er), roi de Chypre, 174.
- HENRI 1er, roi de France, 104; 111, 8; 112, 15; 117, 18.
- HENRI 1er, duc de Brabant, 124, 8; 125, 14; 141; 142, 23; 146, 22; 147, 13; 150, 24; 151; 152, 20; 155, 13; 155; 327, 24.
- HENRI II, duc de Brabant, 165, 5; 169, 21; 170, 1.
- HENRI III, duc de Brabant, 175, 23; 189; 190; 202, 22; 205; 205, 25.
- HENRI III, duc de Limbourg, 153, 29; 153, 12; 157, 4; 328, 10.
- HENRI IV, duc de Limbourg, appelé à tort *Valeran*, 159, 22.
- HENRI III, comte de Bar, 255, 17. Sa femme. V. Eléonore.
- (HENRI IV), comte de Bar, 353, 7.
- HENRI, comte de Dagsbourg et de Moha, surnommé *Hugues*, 152, 14; 156, 5.
- HENRI, comte de Lodden, 259, 1.
- HENRI LE VIEUX, comte de Louvain, 107, 31.
- HENRI II, comte de Luxembourg, 154, 8; 156, 28; 157, 19; 158, 19.
- HENRI III, comte de Luxembourg, 207; 208, 11; 215.
- HENRI IV, comte de Luxembourg, 226, 22; 227; 228; 505, 27; 504, 8.

- HENRI, fils de Frédéric II, empereur, 165, 1; 164
- HENRI, fils de Jean III, duc de Brabant, 525, 52
- (HENRI), fils de Robert, comte de Bar, 452, 20; 455, 27.
- HENRI DE FREEREN (*de Freris*, à tort *de Freras*), 570, 7.
- HENRI, sire de Hermalle, 265, 11; 267, 24; 275; 276, 6; 277; 287, 4.
- HENRI, sire de Perwez, 428, 18; 451, 23; 455, 22; 457, 15; 442, 16.
- HENRI DE DINANT, 182; 185; 184; 185, 20; 186, 6; 187, 14; 188; 192; 195, 15; 194; 195, 19; 200; 201; 202.
- HERACLEONAS, empereur d'Orient, 50, 8; 55, 5.
- HERACLIUS, empereur d'Orient, 46, 6; 50, 6; 55.
- HERACLIUS CONSTANTIN, empereur d'Orient, 55; 54, 3.
- HERACLIUS, général romain, 27, 14.
Herans V. Heron
- HERBAUGES (*Herbaticus pagus*), appelé à tort *Berbaticus pagus*, 48, 10.
- HERBERT, comte de Troyes, 96.
- HERCK-LA-VILLE (*Herkes*, *Herke*), 551; 555, 11.
- HEREFORD, le comte de-, 284, 2.
Hercour. V. Harcourt.
- HÉRIBERT (S^t), archevêque de Cologne, 110, 15.
- HÉRIBERT II, comte de Vermandois et de Troyes, 95, 10; 96, 1.
- HERKENRODE, 547, 14.
- HERMALLE, château, 276.
- HERMANN 1er, archevêque de Cologne, 91, 16.
- HERMANN, archidiacre et abbé de Liège, 115, 10.
- HERMANN DE SALM, chanoine de Saint-Lambert, à Liège, 185, 20.
- HERMANN WINSELAER, 566, 21; 567, 5; 572, 4.
- HERODE, roi des Juifs, 1, 23; 165, 28.
- HERON (*Herans*), 285, 6.
Herres. V. Heers.
- HERSTAL (*Harstadium*), 146, 20; église Sainte-Marie, 559, 21; 561, 22.
- HESBAYE (*Hasbania*), 49, 16; 155, 2; 250, 21; 251, 10; 285, 5; 285, 13; 299, 6; 502, 1; 528, 7; 540, 48; 549, 6; 414 Hesbignons, 191, 10; 242, 1; 264, 22; 269; 270; 271, 13; 277, 10; 502, 5; 506, 10; 555, 8; 557, 21; le bailli de-, 216, 19.
- HESSE (*Assai*), 285, 1.
- HEYLISEM (*Helecines*, *Heilecines*, *Heilechines*), 212, 5; 222, 8; 515, 16.
- HEYMO, évêque de Verdun, 105, 23; 107, 7; 110, 11.
- Hibernia*. V. Irlande.
- HILAIRE (S^t), pape, 52, 14.
- HILAIRE (S^t), évêque de Poitiers, 24, 7; 66, 26; 565, 19.
- Hildebertus*. V. Childebert.
- HILDEBRAND. V. Gregoire VII.
- HILDUIN, compétiteur de Richaire, évêque de Liège, 94, 10.
- Hilpericus* V. Chilperic.
- HIPPOLYTE (S^t), 15.
- HIPPONE, 50, 6.
- HODEIGE, 289, 21.
- HOGNOUL (*Holegnoulez*), 242, 7.
Hoium. V. Huy.
- HOLLAIN (*Hollain*), 115, 2.
- HOLLANDE, 146, 21; 150, 24; 151, 29;

- 255, 27; 256, 4; Hollandais, 177, 10; 204, 25; 258; 255, 18.
- HOLLOGNE-SUR-GEUR (*Holonia super Jecoram*), 251, 11; 265, 4.
- HOMBROUX (*Hambruif*), 94, 25.
- Hougarde. V. Hougærde.
- HONGRIE, 88, 23; Hongrois, 88, 20; 89; 92; 96, 12; roi de-. V. Sigismond.
- HONORIUS Ier, pape, 46, 7.
- HONORIUS II, pape, 128, 17.
- HONORIUS III, pape, 153; 159, 5.
- HONORIUS, empereur romain, 28.
- HONORIUS D'AUTUN, historiographe, 1, 8.
- HORION, 17, 12.
- HORMISDAS, pape, 55, 12; 56, 4.
- Horrencium allodium*. V. Hanret.
- Horrestis*. V. Oreste.
- HOUFALIZE, 162, 20.
- HOUGÆRDE (*Hugardia, Hugaridia, Hongarde, Hungardis*), 107; 189, 23; 205, 26; 211, 15; 221, 25.
- HOYOUN (*Hoyulphus*), 7, 27; 221, 11; 252, 15; 291.
- HOZEMONT, château, 252, 3; 242, 5.
- HUBERT (S^t), évêque de Maestricht, 40, 8; 62; 65; 65; 67, 4; 68, 9; 70; 80, 20; 101, 7; 268, 6.
- HUBIN DE FANSON, châtelain de Moha, 568.
- HUBIN DE SAINT-MARTIN, échevin de Huy, 257, 2.
- HUBIN BARÉ, 558, 13.
- HUBINNE, château, 502, 21; 505, 11; église Sainte-Agathe, 55, 6; 502, 21; 505, 11.
- HUGUES Ier, évêque de Liège, 96; 97.
- HUGUES II DE PIERREPONT, évêque de Liège, 146; 147; 149, 12; 150; 151; 154, 23; 158, 7; 159, 22; 160, 4; 171, 29; 197, 24; 527, 22; 528.
- HUGUES III DE CHALONS, évêque de Liège, 222, 21; 255; 256, 22; 240, 13; 241; 242; 245, 18; 245, 13; 246, 1.
- HUGUES, roi des Angles, 90, 9.
- HUGUES LE GRAND, roi de France, 88, 12; 105, 30; 104, 17.
- HUGUES, roi d'Italie, 97.
- HUGUES Ier, comte de Rhetel (*de Reitesta*), 125, 26.
- HUGUES, comte de Dagsbourg (*Daborth*), 116, 1.
- HUGUES, frère d'Albert, comte de Moha et de Dagsbourg, 156, 11.
- HUGUES DE BOVES (*de Bovis*), 155, 13.
- HUGUES LE DESPENSER, 284, 2.
- (HUBERT II), dauphin de Vienne, 555, 4.
- HUNS, 25, 25; 50, 28; 51; 55, 22; 41, 21.
- Hurle. V. Oreye.
- Hussinbur, 242, 6.
- (HUGUES IV DE VERS), abbé de Corbie, 555, 18.
- HUY (*Hoiium, Hoyum, Hoy, Civitas Benefacta*), 7; 8, 15; 11; 59; 47, 4; 104; 111, 5; 116, 17; 127, 6; 145; 150, 13; 151, 1; 152; 155, 11; 158, 22; 162; 166, 6; 174, 6; 186, 1; 187, 21; 189, 10; 190; 191; 195, 27; 194, 23; 209; 217, 14; 219, 14; 221, 14; 225, 28; 226, 5; 229, 20; 250; 255, 16; 255, 26; 257, 7; 242; 245; 244; 252, 26; 271, 11; 272, 11; 274, 25; 275; 276; 286, 22; 287, 15; 294, 1; 297, 3; 298; 504; 508, 2; 525; 528, 18; 547, 7; 565, 14; 568,

12; 569, 20; 440; 455, 1. Hutois, 126, 31; 127, 7; 147, 6; 155, 16; 186; 187, 27; 188; 189; 190; 194, 7; 197, 7; 245, 28; 244; 246; 248, 14; 254, 22; 267, 23; 268; 269; 270; 271; 272; 275; 274; 275; 276; 277; 279; 501, 22; 502, 8; 555; 557, 2; 558, 19; 559, 14; 540, 8; 551, 23; 568, 11; 569; 571, 1; 572, 10; 580, 5; 406, 17; 412, 16; 458, 6; 459, 27; Château de Huy, 47; 48, 1; 126, 31; 145, 16; 159, 23; 194, 12; 229, 11; 256, 23; 557, 7; 428, 11. Comté de Huy, 78, 2; 90, 14; 104. Église des SS^{ts} Cosme et Damien, 46, 50; 47, 4; 48, 1. Église des Frères de la Croix, 226, 5. Paroisse Saint-Étienne, 210, 27. Église Saint-Jacques, 162, 45. Église des Frères-Mineurs, 504, 29. Église Sainte-Marie et Saint-Domilien, 7, 29; 54, 22; 59, 23; 68, 10; 78, 1; 95, 11; 115, 6; 119, 13; 120, 29; 259, 7; 271, 24; 572, 10; 447, 14; 465, 17. Paroisse Saint-Maur, 258, 9. Église Saint-Mengold, 221, 15; 447, 13. Paroisse Saint-Remy, 258, 16. Prieuré Saint-Victor, 104, 7. Fontaine de Domitien, 245, 4. Pont *Gau*, 245, 4. Cloche dite *de la Paix*, 194, 10. Tour, appelée *Damiette*, 194, 11. Hôpital, 210, 26; hôpital Saint-Quirin, 225, 10. V. Grognar.

HYGIN (S^t). pape, 11, 29.

Hyltricus. V Childeric.

Hyrcharius. V Hartgar.

HYSMERIA, mère de Ste-Élisabeth, 21.

I

IDE (S^t), de Bouillon, 118, 12.

IDEBURGE. V. Ilte.

IGNACE THÉOPHORE (S^t), évêque d'Antioche, 5, 21.

ILE (I^l) (*Insula*), quartier à Liège, 105, 50; 162, 8.

INNOCENT I, pape, 28, 18.

INNOCENT II, pape, 129; 150, 11; 151, 4.

INNOCENT III, pape, 144, 24; 145; 149, 26; 150; 155, 50.

INNOCENT IV, pape, 167, 25; 168; 172, 25; 175; 175, 12; 215, 46.

INNOCENT V, pape, 220; 225, 1.

INNOCENT VI, pape 544, 1; 549, 12.

Insula. V. Ile (I^l).

Insula. V. Lille.

Insule abbas, 555, 20.

IRÈNE, femme de Léon IV, empereur d'Orient, 76; 77, 1.

IRÉNÉE (S^t), 16, 5.

IRLANDE (*Hybernia*), 29, 21; 45, 20; 55, 5; 150, 27.

(ISABELLE), femme de Frédéric II, empereur, 162, 27.

(ISABELLE), fille de Philippe le Bel, roi de France, appelée à tort *Jeanne*, 259; 287; 550, 14.

(ISABELLE), femme de Gui II, marquis de Namur, 226, 23; 504, 7.

ISÈRE (*Ysara*), 71, 10.

ISRAEL, 6.

ITALIE, 5, 2; 75; 77, 23; 85, 28; 85, 26; 92, 24; 94, 28; 97, 23; 102, 13; 105, 2; 116, 28; 120, 5; 157, 8; 575, 15.

ITTE, femme de Pepin de Landen,
appelée aussi *Ideburge*, 48, 27;
49, 25; 50, 26; 51, 3; 55, 1; 56.

J

Jacia. V. Jauche.

Jacobini. V. Liège, abbaye de Saint-Jacques.

JACQUES (S^t), le majeur, 117, 3.

JACQUES (S^t), le mineur, évêque de Jérusalem, 4, 2.

(JACQUES) COLONNA, cardinal de Ste-Marie *in Via lata*, 254, 12.

(JACQUES Ier), roi d'Aragon, 210, 7.

(JACQUES II), roi de Majorque, mis à tort au nombre des morts de Crécy, 558, 26.

(JACQUES) CHABOT, 402, 7.

JACQUES DE LANGDRIES (*Landris*), 568, 27.

JACQUES DE LENS, 285, 9.

JACQUES DE SAINT-MARTIN, échevin de Liège, 191, 26.

JALLET SOUS-GOESNES (*Jalain*), 216, 5.
Janua. V. Gênes.

JAUCHE (La) riv. (*Jacia*), 315, 19.

JAUCHE, le sire de-, 408, 11.

JEAN-BAPTISTE (S^t), 18, 12; 21, 3;
149, 8; 525, 21; tête de-, 28, 1;
74, 12.

JEAN CHRYSOSTOME (S^t), 28, 19.

JEAN L'ÉVANGÉLISTE (S^t), 5; 117, 4.

JEAN ET PAUL (SS), 24, 16.

JEAN I, pape, 56, 14.

JEAN II, pape, 57, 25.

JEAN III, pape, 41, 21.

JEAN IV, pape, 49, 9.

JEAN V, pape, 60, 21.

JEAN VI, pape, 64, 3.

JEAN VII, pape, 64, 5.

JEAN VIII, pape, 85, 31; 85.

JEAN IX, pape, 88, 16.

JEAN X, pape, 92, 15; 94, 10.

JEAN XI, pape appelé à tort *Jean X*,
94, 50.

JEAN XII, pape, appelé à tort *Jean XI*,
96; 98, 28.

JEAN XIII, pape, 99, 29.

JEAN XIV, pape, 102, 19.

JEAN XV, pape, 102, 21.

JEAN XVII, pape, appelé à tort
Jean XVI, 105, 22.

JEAN XVI¹, pape, appelé à tort
Jean XVII, 105, 24.

JEAN XIX, pape, appelé à tort
Jean XVIII, 110.

JEAN XXI, pape, 220; 221; 225, 1.

JEAN XXII, pape, 280, 4; 508; 509,
5; 519, 29; 526, 16.

(JEAN DE VIENNE), archevêque de
Reims, 555, 17.

(JEAN DE MARIGNY), évêque de Beauvais, 555, 18.

JEAN L'AGNEAU (S^t), évêque de Maestricht, 46; 47, 5; 49, 6.

JEAN II D'EPPE, évêque de Liège,
48, 4; 160; 161; 162, 17; 165;
164; 165, 1; 171, 19; 174, 8; 197, 25.

JEAN III D'ENGHIEN (*de Anginis*),
évêque de Liège, 215, 22; 219, 20;
222, 28; 225, 4; 249, 7.

JEAN IV DE FLANDRE, évêque de
Liège, 225; 225, 9; 226; 228;
229, 10; 250, 9; 251; 294, 31; 451, 6.

JEAN V D'ARKEL (*Erkel*), évêque de
Liège, 552; 555, 4; 558; 565, 1;
566; 575, 19.

JEAN VI DE BAVIÈRE, 414, 12; 415;
418, 14; 425, 4; 424; 425; 428, 14;

- 429, 12; 451, 3; 456; 457, 8; 445, 2; 445, 5.
- (JEAN DE CONDÉ), prévôt de Saint-Lambert à Liège, 184; 187, 30.
- JEAN, chanoine de Saint-Lambert à Liège, 184, 7; 195, 5.
- JEAN DE WILLEMBRENGES (*Willemberch*), chanoine de Saint-Lambert à Liège, 275.
- (JEAN DE BARBENSON), abbé d'Aulne, 571, 2.
- (JEAN III), abbé de Saint-Bavon, 568.
- JEAN, dit SORDELET, abbé de Saint-Jacques à Liège, 444, 25.
- JEAN DE LA PORTE, prévôt de Saint-Léonard, moine de Saint-Jacques à Liège, 444, 2.
- JEAN DE PARFONDRY (*de Profundo rivo*), clerc de la Cité, 568, 28.
- JEAN-LE-PRÊTRE, 448, 2.
- JEAN DE LUXEMBOURG, roi de Bohême, 258, 22; 282; 502, 27; 515, 20; 504, 18; 514; 515; 521; 525; 524, 2; 555, 1; 554, 2; 558, 25. Sa femme V. Elizabeth.
- (JEAN II) duc de Normandie, roi de France, 555, 5; 545, 8.
- (JEAN SANS PEUR), duc de Bourgogne, comte de Flandre, 599, 9; 452, 17; 455, 27.
- JEAN I, duc de Brabant, 216, 20; 227, 12; 228; 255, 19; 260, 11; 504.
- JEAN II, duc de Brabant, 255; 257; 245, 23; 249, 15; 254, 8. Sa femme V. Marguerite.
- JEAN III, duc de Brabant, 274, 12; 280, 1; 285; 298, 28; 502, 26; 505, 12; 514, 19; 517, 18; 520, 5; 521; 550, 24; 555, 21; 540, 6; 541, 1; 544, 3.
- JEAN I, marquis de Namur, 245, 26; 268, 27; 269; 282; 285, 4; 284; 505, 16; 514; 515.
- JEAN II, marquis de Namur, 505, 19; 508, 7; 514, 5; 521, 4; 525, 6; 526, 12.
- JEAN III, marquis de Namur, 415, 17.
- (JEAN I), comte d'Armagnac, 555, 5.
- (JEAN) D'HARCOURT, comte d'Anmale, distingué à tort d'un comte d'Anmale fictif, 559, 3.
- (JEAN DE CHATILLOX), comte de Blois (*Blouse*), 580, 3; 581, 4.
- JEAN D'AVESNES, comte de Hainant, 167; 175, 26; 175, 27; 176; 177, 4; 181, 26; 182, 5; 202, 19; 204; 205; 208, 7; 209, 6; 215; 225, 5; 255, 12; 258; 245, 24; 252, 10; 256, 16.
- JEAN I, comte de Hollande, appelé à tort *Guillaume*, 258, 6.
- (JEAN II), comte de Grand-Pré, 555, 15.
- (JEAN V), comte de Roucy, 555, 12.
- (JEAN), comte de Sarrebruck, 555, 11.
- JEAN (DE HAINAUT), sire de Beaumont, comte de Soissons, 288, 6; 514, 18; 515, 2; 521, 4; 525, 6; 550, 25.
- (JEAN II), comte de Tonnerre et comte d'Auxerre, distingué à tort d'un comte d'Auxerre fictif, 555, 8, 10.
- JEAN DE LOOZ, seigneur d'Agimont, 254, 29; 259, 2.
- (JEAN), sire d'Agimont, 565, 18.
- (JEAN XI), sire d'Arkel, 552, 10.
- JEAN, sire de Baelen (*Balthous*), 271, 26; 272; 275, 14.
- (JEAN), sire de Cuyck, 407, 12.
- JEAN D'AVESNES, père de Jean d'Avesnes, comte de Hainant, 245; 258, 21.
- JEAN DE BAR, 249, 28; 250, 15

- (JEAN), sire de Hamal, 555; 554; 555.
- (JEAN), sire de Heynsberg, 406, 24; 411, 9; 412; 415, 1.
- (JEAN) sire de Pietersem, 574, 16.
- (JEAN), sire de Rodemachern, 579, 5; 580, 7; 585, 5.
- (JEAN), sire de Wesemael, 556, 5.
- (JEAN DE BEAUMONT), 555, 14.
- JEAN DE BIERSET, échevin de Liège, 401, 1; 405, 25.
- JEAN DE CERF (*de Ceruo*), chevalier, 287, 5.
- JEAN DE CHALONS, chevalier, 242, 2.
- JEAN DEL COIR (*de Cornu*), échevin de Liège, 579, 15.
- JEAN DE GOESNES (*Gonnes*), 216.
- JEAN OE HANEFFE, 297, 24.
- JEAN D'HARDUEMONT, chevalier, 250, 22; 265, 5.
- JEAN D'HARCHIES (*dictus Hartis*), bourgmestre de Thuin, 565, 2.
- JEAN DE LANGDRIES (*Landri, Landris*), 277, 14; 285, 27; 287, 4.
- JEAN DE LARDIER (*De Lardario*), 295, 5.
- JEAN LECOQ, bourgmestre de Liège, 456.
- (JEAN) DE MONTFORT, 555, 9.
- JEAN POLAIN DE WAROUX, 287.
- JEAN, fils de Jean III, duc de Brabant, 544, 8.
- JEAN, fils de Jean d'Avesnes, comte de Hainaut, 252, 12.
- (JEANNE), femme de Charles IV, roi de France, 285, 7.
- (JEANNE), duchesse de Brabant, 407, 13; 422, 17; 454, 16; 455, 21; 457, 26; 459, 8.
- JEANNE, fille de Beauvain IX, comte de Flandre, 166, 8.
- JEANNE, fille de Jean III, duc de Brabant, femme de Guillaume de Hainaut et de Wenceslas de Luxembourg, 525, 30; 544, 11; 546; 558, 12; 587, 4; 597, 22; 598, 10.
- (JEANNE DE VALOIS), femme de Guillaume I, comte de Hainaut, 554, 2.
- JEANNE. V. Isabelle.
- Jecora*. V. Geer.
- JEHAY (*Jehain*), 287, 10.
- JEROME (S^t), 25, 22; 24, 23; 29, 29.
- Jerra*. V. Geer
- JÉRUSALEM (*Jherusalem, Syon, Helya*), 4, 15; 9, 29; 20, 3; 45, 30; 74, 15; 108, 4; 125; 136, 15; 167, 21; 214, 21; 257, 21; 575, 28. Église Saint-Sépulchre, 122, 21; 125, 5. Tour de David, 156, 18; 165, 27
- JENEPE (*Gemeppia*), 445, 20.
- JENEFFE, 287, 2.
- JÉSUS-CHRIST, 2, 3; 19, 17; 20; 25, 1; 45, 14; 125, 5.
- JODOIGNE (*Geldonia*), 257, 23; Jodonnais, 257, 25.
- JONAS, évêque d'Orléans, 80, 22.
- Joppillia*. V. Jupille.
- JORDANUS, de l'ordre des Frères prêcheurs, 164, 5.
- JOSSE (S^t), 54, 26.
- JOVIEN, empereur romain, 24, 20.
- JUDAS, 2, 4.
- JUDITH, femme de Louis le Débonnaire, 79, 21.
- (JUEL DE MATHEFELON), archevêque de Reims, 172, 8.
- JUIFS, 2, 1; 4, 2.

- JULES (S^t), pape, 24, 1.
 JULES CESAR, 1, 5; 5, 5; 6, 31; 7, 25.
 JULIERS (*Juliacum*), 556, 12; 557.
 duché de - 455.
 JULIEN L'APOSTAT, empereur romain,
 25; 24.
 JUPILLE (*Juppilia*, *Jopillia*, *Oppi-
 lia*), 8, 4; 61, 28; 107, 6
 JUSTIN, prêtre, 15, 50; 16, 4.
 JUSTIN LE VIEUX, empereur d'Orient,
 56, 6.
 JUSTIN II, LE JEUNE, empereur
 d'Orient, 40, 10; 41, 27; 48, 11.
 JUSTINE, mère de Valentinien, em-
 pereur d'Orient, 27, 9
 JUSTINIEN, empereur d'Orient, 58,
 16; 40, 9.
 JUSTINIEN II, RRINOTMÈTE, empe-
 reur d'Orient, 60, 15; 64, 15
- K**
- Kale*. V. Chelles.
Kalae. V. Calais.
 (KALIF - ASCRAF), sultan d'Égypte,
 250, 18.
Kasana. V. Casane.
 KHARISMIENS (*Medi*), 167, 21
- L**
- LA CRAPELLE (*Capella*), 522, 2
 LA MARCK, comtes de-. V. Adolphe
 II, Adolphe III, Engelbert, II,
 Engelbert III.
 LAMBERT (S^t), évêque de Liège, 40,
 24; 54, 11; 55, 24; 57, 7; 59, 28;
 60; 61; 62; 65; 67; 91; 92, 3;
 94, 12; 121; 151; 146, 25; 147, 17;
 151; 155, 24; 154, 5; 159, 12;
 529, 25; 557.
 LAMBERT, comte de Clermont, 121,
 25.
 LAMBERT Ier, comte de Louvain,
 87, 28; 105, 9; 107.
 LAMBERT II, comte de Louvain,
 115, 9.
 LAMBERT, comte de Montaign, 126,
 25; 127, 4.
 LAMBERT DE HARDOUEN, 287, 5.
 LAMBERT D'OUPEYE (*Upey*), 555, 6;
 557, 21.
 LAMBERT, chevalier, 120, 25.
 LAMBERT GRÉGOIRE, 441, 15.
 LAMINNE (*Lamines*, *Laminia*), 289,
 21; 414, 25.
 LAMONTZÉE (*Almonseies*), 285, 8.
 LANCASTRE, comte de-. V. Thomas.
 LANDELIN (S^t), 555, 7.
 LANDEN (*Landines*, *Landres*), 147,
 20; 154, 15; 522, 8
 LANDOALD (S^t), 552.
 LANDON, pape, 92, 11.
 LANDRADE (S^{te}), 60, 12.
 LANDRIC, amant de Frédégonde, 45.
 LANGDRIES (*Landri*), la tour de-,
 299, 9; le sire de-, 277, 14.
 LAON (*Laudunum*), 95, 28.
 LAURENT (S^t) 15, 26; reliques, 117,
 4; 145, 15.
 LAURENT, bourgmestre de Saint-
 Trond, 424, 1.
 LARISSE (*Laris*), lieu dit, 150, 29.
 LATINNE, 250; 251, 5.
Laudunum V. Laon.
 LÉAU (*Lewis*), 154, 15; 162, 20; 512.
 LEEPE (*Leeffa*), le pont de -, 169, 3.
 LÉGER (S^t), évêque d'Autun, 59.
 LEGIA, riv., 94, 19
 LÉON I (S^t), pape, 50.
 LÉON II, pape, 60, 17.

- LÉON III, pape, personnage fictif, 64, 1.
 LÉON III (S.), pape, 76, 27; 77, 8; 78, 16.
 LÉON IV, pape, 82, 17.
 LÉON V, pape, 89, 3.
 LÉON VI, pape, 94, 24.
 LÉON VII, pape, appelé à tort *Léon VIII*, 95, 24.
 LÉON VIII, pape, appelé à tort *Léon IX*, 98, 27.
 LÉON IX, pape, 115, 28; 116, 6.
 LÉON I, empereur d'Orient, 52, 5.
 LÉON III, l'Isaurien, empereur d'Orient, 68; 71, 18.
 LÉONARD (St.), 59, 6.
 LÉONARD, légat d'Alexandre IV, 196, 20.
 LÉONARD, boucher liégeois, 257, 1.
 LÉONCE, empereur d'Orient, 60, 28.
Leopoldus. V. Frédéric de Hohen-shauffen.
 LES ESTINNES (*Lipturæ*), 72, 26.
 LESO, prêtre, 129, 1.
 LÉTARD DE LONGWY, comte, 112, 11.
 LEUDESIUS, maire de Thierry III, 59.
Lewis. V. Léau
 LIBERT (St.), pape, 24, 9
 LIBERT, chevalier de Villers, 292, 1.
 LIÈGE (*Legia*, *Leodium*), 11, 5; 40; 57; 62, 5; 66, 9; 67; 70, 11; 75, 4; 80, 20; 89, 13; 96, 20; 99, 18; 106, 12; 107, 6; 108, 22; 110, 50; 114, 4; 124; 125; 128, 5; 150, 1; 151; 155, 14; 156, 20; 157, 8; 140, 6; 141, 21; 144; 145, 25; 146, 29; 147; 151; 152; 155; 154; 157, 16; 158, 22; 161; 162; 165, 5; 178, 18; 182, 6; 188, 18; 196, 28; 197; 198, 5; 200, 27; 202, 18; 222, 16; 226, 18; 250, 15; 255, 24; 246, 5; 250, 15; 251; 257, 3; 268; 270; 275, 20; 278, 28; 295, 25; 294, 3; 296; 501, 7; 515; 521, 11; 524, 22; 525, 1; 526, 21; 528; 557; 558, 6; 541; 542, 14; 543, 3; 548; 549; 552; 555; 558, 25; 560, 3; 561, 19; 565; 566, 12; 569, 20; 570; 572, 5; 575, 17; 576, 7; 578; 579; 580, 23; 581; 582, 16; 594, 17; 599; 402, 20; 406, 16; 410, 8; 411, 22; 416, 19; 417, 2; 419; 421, 1; 422, 1; 425; 454, 14; 440; 445, 19. Liégeois, 152, 17; 154, 2; 184; 185; 187, 4; 188, 20; 189, 6; 190; 191, 4; 245; 244; 245, 9; 254, 3; 270; 275, 19; 276; 277; 282; 286; 290, 24; 291, 6; 292, 2; 501; 702, 19; 504; 505; 509; 525, 19; 558; 559; 540; 541; 552, 3; 555, 5; 569; 570, 26; 571, 2; 572, 8; 578, 7; 580; 585; 400, 20; 412, 24; 415, 4. Chapitre Saint-Lambert, 159, 14; 165, 27; 180, 14; 186, 16; 189; 190, 5; 241, 13; 249, 26; 295, 27; 550, 1; 554, 26; 568, 2; 570; 578, 21; 429, 19; 450, 9. Église Saint-Barthélemy, 107, 2; 110, 20; 115, 22; 565; 564, 27. Église SS.-Clément et Trond, 159, 21; Église SS.-Cosme-et-Damien, 40, 22; 57, 11; 62, 10. Église Sainte-Croix, 101; 110, 16; 115, 21; 560, 5; 420, 8. Église Saint-Denis, 101, 21; 151, 16. Église Saint-Gilles-en-Publémont, 128, 15; 150, 14; 151, 15; 571, 14; Église Saint-Hubert, 189, 1; 264, 6. Abbaye Saint-Jacques, 107, 21; 108; 114, 17; 198, 7; 199, 15; 555, 22; 558, 16; 571, 4; 420, 18; 425, 4; 427; 445 14. Bénédictins

- de Saint-Jacques (*Jacobini*), 188, 16; 199, 9. Église Saint-Jacques-le-Mineur, 117, 7. Église Saint-Jean-en-Ile, 101; 105, 29; 106; 162, 9; 420, 15. Église Saint-Lambert, 67; 70, 16; 71, 1; 92, 19; (Sainte-Marie et -), 95, 8; 101; 106, 14; 112, 15; 127, 11; 150, 2; 155, 16; 157, 10. (Sainte-Marie et -), 159, 14; 142, 20; 175, 7; 180, 14; 181, 5; 182, 20; 195, 24; 255, 1; 241, 25; 249, 8; 265, 26; 264, 2; 550, 1; 548, 13; 561, 13; 562, 3; 565, 22; 568; 572, 9; 410, 2; 425, 1. Abbaye Saint-Laurent, 99, 26; 108; 109, 14; 110, 28; 111; 144, 12; 191, 8; 526, 21; 571, 3; 597, 11; 425, 4; 427. Église Saint-Léonard, 560, 2. Cloître Sainte-Marie, 101, 19; 165, 21; 222, 17; 244, 7; 249, 7. Cloître et église Saint-Martin, 100, 18; 101, 11; 210, 11. Église Saint-Nicolas, 110, 17; 241, 24; 264; 267, 17; 270, 5. Cloître et église Saint-Paul-en-Ile, 99, 23; 101; 249, 5; 559, 12. Église Saint-Pierre, 65, 23; 67; 70; 94; 96, 21; 159, 20; 570, 9. Église Saint-Servais, 94, 19; 128, 3. Église Sainte-Walburge, 69, 28. Chartreux, 409, 20; 420, 25. Écolâtres, 188, 27; 199, 10. Frères mineurs, 188, 26; 199, 9. Frères prêcheurs, 555, 26; 558, 24; 559, 13; 405, 8. Palais, 428, 10; 451, 3; 441, 2. Pont d'Amersœur, 549; 565, 12. Quartier dit *Cocke*, 144, 9. Le mayeur de-, 190, 16. V. Ile (l').
- LIERNÉUX (*Liernour*), 404, 14.
- LIERS, 107, 1.
- LIETARD, comte de Iluy, 90, 13.
- Ligeris*. V. Loire.
- LILLE (*Insula*), 158, 14; 259, 8; 552, 20.
- LIGNY, sire de-. V. Waleran
- LIMBOURG (*Lemborch*), 521, 26; 522, 2; 549, 3; duché de-, 505.
- LINOUX (*Limocium*), 174, 14.
- LIX (Sⁱ), pape, 4.
- Lipturæ*. V. Les Estinnes.
- (LITHUANIENS), appelé *Sarrazini*, 526, 15.
- LIUTPRAND, roi des Lombards, 68, 50.
- LOBBES (*Lobiae*), 98, 4; abbaye, 55, 9; 61, 15; 89, 23.
- Lodomeris*, *Lodomirus*. V. Clodomir.
- LOGNE, chateau et terre de-, 277.
- LOIRE (*Ligeris*), 2, 13; 64, 20.
- LOMBARDIE, 120, 3; 259, 5; 264, 25; 289, 5. Lombards, 69; 75; 292; 509, 17.
- LOMBARDS, banquiers, 249, 1.
- LONGIX (*Lonchien*), 241, 28; le sire de-, 277, 7.
- LOOZ (*Los*), 157, 25; 528, 5; 547, 26. Comté de-, 289, 22; 510, 23; 554, 28; 557; 547, 12; 550, 3; 555, 16; 554, 17; 555, 565, 8; 404, 6; 406, 2; 412, 10; 457, 21; 459, 7. Lossains, 154, 2; 277, 10. Église SS^{ts} Pierre, Paul et Onulpe, 115, 12. Comtes de-. V. Arnoul I, Arnoul V, Arnoul VI, Gerard.
- LORRAINE, duc de-. V. Raoul.
- LOTHAIRE I, empereur, 79; 80; 81; 82; 85, 9.
- LOTHAIRE II, empereur, 128, 20; 150. Sa femme V. Richilde.
- LOTHAIRE, roi d'Italie, 95, 26.
- LOTHAIRE, roi des Francs, personnage fictif, 68, 28; 69, 1.

- LOTHAIRE**, roi de France, appelé à tort, *roi de Francoie*, 94, 3; 102.
LOTHAIRE DE HOCHSTADEN, 141, 19; 142.
Lotharius. V. Clotaire.
LOTHIER (*Lotharingia, Lothoringia, Lotthringia, Lottringia; regnum, ducatum Lottariense*), duché de-, 82, 10; 84, 8; 95, 2; 110, 19; 116, 1; 124, 7; 125, 16; 155, 27; 146, 20; 255, 25.
LOUIS LE DÉBONNAIRE, empereur, 78, 27; 79; 80; 81, 7; 90.
LOUIS LE GERMANIQUE, 79, 20; 81; 82, 4; 84, 3; 90.
LOUIS II, empereur, 82, 16; 85.
LOUIS III, empereur, 88, 27; 89, 7; 91.
LOUIS V, de Bavière, empereur, 258, 50; 274; 284; 285; 289, 3; 292, 7; 509; 550; 551; 555, 20; 546, 15.
LOUIS II, le Bègue, roi de France, 85; 86, 11.
LOUIS III, roi de France, 86, 11.
LOUIS IV, roi de France, 95; 96; 97, 15; 105, 4.
LOUIS V, roi de France, 102, 28; 105, 1.
LOUIS VI, roi de France, 150, 20.
LOUIS VII, roi de France, 150, 21; 155, 24; 154, 4; 156, 2; 158.
LOUIS VIII, roi de France, 144, 1; 155, 1; 157, 9; 158; 174, 11; 175, 3; 182, 3.
LOUIS IX, roi de France, 158, 50; 204, 28; 205, 15; 209, 29; 210, 6; 212; 281, 11; 589, 9.
LOUIS X, roi de France, 281, 11; 550, 11.
LOUIS, roi de Saxe, fils de Louis le Germanique, 85, 21.
LOUIS, fils de Louis IX, roi de France, 209, 29
LOUIS, fils de Jean 1er, marquis de Namur, 556, 25; 557
(LOUIS 1er), duc d'Anjou, 585, 14; 589, 1.
(LOUIS 1er), duc de Bourbon, 555, 3.
(LOUIS II), duc de Bourbon, 417, 21.
(LOUIS 1er DE CHATILLON), comte de Blois, 559, 1.
(LOUIS II), comte d'Étampes, 555, 15.
LOUIS DE FRANCE, comte d'Evreux, 285, 7.
LOUIS 1er, comte de Flandre, 288, 20; 296, 4; 521; 522, 12; 555, 5; 558, 26.
LOUIS II, comte de Flandre, 544; 545, 17; 546, 3; 554; 581, 25; 585, 11; 586, 4; 590, 2; 594, 22; 595, 15; 598, 2. Sa femme. V. Marguerite.
LOUIS, comte de Looz. V. Arnoul V.
LOUIS II, comte de Looz, 147; 151, 19; 155, 17; 156, 11; 527, 21; 528, 12.
LOUIS IV, comte de Looz, 514, 17; 517, 18; 527, 1; 528, 22.
(LOUIS II), comte de Sancerre, 555, 8; 559, 2.
LOUIS DE BORSLET, dit **BUTHARES**, sire de Clermont, 241, 19.
(LOUIS), sire d'Enghien, 418, 3.
LOUIS DE REIFFERSCHIED (*Rivesede*), 405, 25; 406, 6.
LOUIS, fils de Philippe III le Hardi, 550, 11.
LOUIS, fils de Jean 1er, marquis de Namur, 556, 25; 557.
LOUIS, maieur de Liège, 170, 21.

LOUIS POLBONS, citain de Liège, 269, 20.
LOUPPY (*Lupi*), 585, 9.
LOUVAIN (*Lovanium*), 86, 25; 105, 8; 154, 4; 165, 9; 251, 8; 546, 10; 590, 14. Église Saint-Pierre, 115, 9; 125, 22; 165, 9; 254, 28. Louvanistes, 146, 25; 151, 20; 545, 5
LIC (Sⁱ), évangéliste, 4, 4.
LUCIE (S^e), 19, 19.
LUCINE (S^e), 14, 25.
LUCIUS I (Sⁱ), pape, 13, 7.
LUCIUS II, pape, 152, 5.
LUCIUS III, pape, 158, 17; 159, 3.
LUCIUS VERUS, empereur romain, 12, 1
LUCIUS, roi d'Angleterre, 12, 22.
Ludovicus. V. Clovis.
LULLE (Sⁱ), archevêque de Mayence, 74, 11.
LUPO, moine de Saint-Trond, 119, 18.
Lupoldus. V. Frédéric III, duc d'Autriche.
LUSTIN (*Lustinum*), 89, 20.
LUTGARDE, épouse de Godefroid VIII, duc de Lothier appelé à tort *Ermengarde*, 156, 7.
LUITGARDE, sœur d'Otton II. empereur, appelée *Dudica*, 109, 29
LUTUS, fondateur de Lutèce (Paris), 2, 15.
LUXEMBOURG, terre et duché de-, 544, 12; 579, 5.
LUXEUIL (*Luxovium*), 57, 27; 59, 16.
LYON (*Lugdunum*), 168; 174, 1; 214; 251, 27; 254, 16; église Saint-Jean, 168, 9; église Saint-Juste près de Lyon, 251, 28.

M

MACRIN, empereur romain, 12, 32.
MADALBERTE (S^c), 51, 18.
Maderie. V. Mezière.
MÆSEYCK (*Eka, Eke, Erke*). 548; 549, 27. Églises Sainte-Marie, Saintes Harlinde et Relinde, 70, 4; 89, 19; 95, 9; 548; 549, 27; 428, 19.
MAESTRICHT (*Trajectum, urbs trajectensis inferior*), 5, 30; 25; 26; 27, 23; 51; 54, 17; 55, 15; 40, 6; 46, 16; 47; 52, 1; 55, 27; 60, 1; 61, 1; 129, 2; 151, 23; 146, 22; 151, 20; 165, 8; 186, 26; 221, 19; 254, 17; 255; 257; 250, 4; 522, 25; 523; 559, 20; 565, 9; 567, 12; 569; 571; 574, 17; 576; 577; 578, 3; 594, 17; 405; 425, 17; 426, 6; 455; 457, 22; 459, 8; 442; 442; 445, 3; 454; église, évêché de-, 27, 4; 54, 13; 55, 2; 56, 10; 57; 59, 3; 45, 24; 47, 6; 48, 22; 52, 7; 55, 16; 61; 62; église Saint-Antoine, 577, 6; église Notre-Dame, 40, 6; 257, 18; paroisse Saint-Pierre, 257, 19; 569, 12; église Saint-Servais, 40, 4; doyen de- V. Godefroid; tour Saint-Jean, 426, 7; église des SS.-Sauveur-et-Pierre, 6, 2; Maestrichtois, 58, 21; 40, 2; 44; 559, 21; 425, 17; 425; 445.
MAGDEBOURG, église Saint-Maurice, 100, 6.
Magincia. V. Mayence.
MAHOMET, 45, 25.
Majoricarum rex. V. Jacques II, roi de Majorque.

- Malagnia*. V. Marlagne.
- (MALEK-AL-MOADHAM-SCHAFREDDIN),
appellé *Coradin*, sultan de Damas. 156, 16.
- (MALEK-EL-ADEL-SEIFFEDDIN-ABOUBECK), dit Saphadin, sultan de Damas, 156, 16.
- (MALEK-ES-SALEH-ISMAIL), sultan de Damas, 165, 29.
- MALINES (*Mechlinia*, *Mechliniae*), 189, 23; 205, 26; 211; 269, 27; 279, 26; 500, 7; 518, 4; 520; 524, 1; 529, 3; 546, 19; église Sainte-Marie et Saint-Rombaud, 95, 47. Malinois, 254; 520.
- MALMEDY (*Malmundarium*), 54, 24; 418.
- MALONNE, abbaye (*cenobium Maloniense*), 55, 40.
- (MANASSES III), comte de Rhetel, 141, 15.
- MANFRED, roi de Sicile, 210, 21; 211, 8.
- MANTOUE, 85, 4.
- MARBOURG (*Harburch*), 165, 15.
- MARC (S^t), l'évangéliste, 4, 3.
- MARC (S^t), pape, 25, 30.
- MARC ANTOINE, 1, 6.
- MARCEL (S^t), pape, 18; 26, 8.
- MARCELLIN (S^t), pape, 17, 21.
- MARCELLUS, évêque de Tongres, 12; 13; 14.
- MARCHE-EN-FAMENNE, 281, 24.
- MARCHIENNE - AU - PONT (*Marcines*), abbaye, 52, 26.
- MARCIEN, empereur d'Orient, 50, 18; 51, 9.
- MARCOMIR, duc des Francs, 25, 8; 29, 1.
- MARGUERITE, femme d'Heuri VII de Luxembourg, empereur, 252, 26; 260, 12; 504, 26.
- MARGUERITE, femme de Louis IX, roi de France, 209, 29.
- MARGUERITE, femme de Philippe le Hardi duc de Bourgogne, 546, 25; 598, 6; 599, 6.
- MARGUERITE, femme de Jean II, duc de Brabant, 255, 2.
- MARGUERITE, fille de Jean III, duc de Brabant, femme de Louis de Mâle, comte de Flandre, 544; 546, 25.
- MARGUERITE, femme de Baudouin V comte de Hainaut, 141, 4.
- MARGUERITE II, de Constantinople, comtesse de Flandre, 166; 167; 175; 176; 177, 6; 202, 16; 204, 19; 214, 5.
- MARGUERITE DE COURTENAY, marquise de Namur, 159, 2.
- (MARGUERITE), fille de Renaud II, comte de Gueldre, 520, 18.
- MARIANUS SCOTUS, 45, 2.
- MARIE (S^c), 2, 3; 21; 71, 25; 152, 30.
- MARIE (S^c) D'OIGNIES, 151, 22.
- MARIE, femme de Philippe II, Auguste, roi de France, 145, 29.
- (MARIE), femme de Charles IV le Bel, roi de France, 284, 10; 285, 5.
- MARIE, fille d'Heuri 1er, duc de Brabant, 155, 5.
- MARIE, femme de Baudouin de Courtenay, marquis de Namur, 207, 14; 259, 24.
- (MARIE), femme de Guillaume VI duc de Juliers, 425, 6.
- MARIN, pape, appellé à tort *Martin*, 85, 27.

- MARIUS, martyr, 16, 12
- MARLAGNE, forêt (*salvus Malagnie*), 92, 2.
- MARNE (l.a) (*Materna*), riv., 86, 3.
- MARNEFFE, 217, 16.
- MARSEILLE (*Marsilia*), 71, 4.
- MARTHE, martyre, femme de Marius, 16, 12.
- MARTIN (S^t) DE TOURS, 20, 25; 22; 25, 20; 25, 1; 26, 28; 28, 9; 52, 24; 99.
- MARTIN (S^t), pape, 49, 15; 52.
- MARTIN III, pape, appelé à tort *Martin II*, 96, 16.
- MARTIN IV, pape, 225; 224, 12; appelé à tort *Nicolas IV*, 251, 9.
- MARTIN II, pape, personnage fictif, 105, 14.
- MARTIN (S^t), évêque de Tongres, 17, 8; 18, 5; 24, 4; 26, 9.
- MARTIN DE HUY, abbé de Villers, 586, 21.
- MARTINE, femme d'Héraclius, empereur d'Orient, 55, 5.
- Materna*. V. Marne.
- MATERNE (S^t), évêque de Trèves, de Tongres et de Cologne, 2; 5; 4, 50; 5; 6, 5; 7; 8; 9; 10; 11; 25, 15; 26, 17; 165, 19; 170, 4; 215, 24; 219, 5; 255, 16; 268, 1.
- (MATHILDE), fille de Baudouin V, comte de Flandre, appelée à tort *Ala*, 112, 16.
- (MATHILDE DE WIENEBOURG). V. Ermengarde.
- MATRONE, mère de S Remacle, 55, 16.
- MAUBEUGE (*Monasterium Malbodiense*), abbaye de -, 51.
- MAUR (S^t), 58, 5; 41, 25.
- MAURICE, empereur d'Orient, 45.
- MAURICE, échevin de Liège, 190, 17.
- MAXENTIUS, usurpateur romain, fils de Maximien, 18, 13; 19.
- MAXIME, empereur romain, 15.
- MAXIMIN, évêque de Tongres, 18; 26, 9.
- MAXIMIEN, empereur romain, 17; 18; 19, 16.
- MAYENCE (*Maguntia, Maguncia*), 15; 6; 64, 24; 114, 24; 116, 4; 145, 14. Mayençais, 550, 18. Archevêques de -. V. Sigfried II von Eppstein, Sigfried III.
- Medi*. V. Kharismiens.
- MEEFFE (*Meffia, Meffe, Meefz*), 219; 540, 15; église SS. Marie et Séver, 95, 12.
- MEHAIGNE (*Mehaigne*), riv., 217, 18.
- MELCHIADE, pape, 20, 5.
- MELIN, le sire de-, 504, 12.
- MEMMIUS (S^t), évêque de Châlons-sur-Marne, 8; 9.
- MENGOLD (S^t), martyr, comte de Huy, 85, 19; 90; 447, 9.
- MÉRAN, ECKBERT DE, évêque de Bamberg, 150, 2.
- MERCURE (S^t), 24, 19
- MEKOVÉE, roi des Francs, 50, 14.
- METROPOLUS, évêque de Tongres, 15; 15, 12; 26, 8.
- METZ (*Metis*), 55, 25; 178, 11; 417, 2. Diocèse de-, 94, 16; 159, 13. Église Saint-Arnoul, 81, 12. Evêques de-. V. Adalberon; Adhemar de Monteil; Drogon; Étienne de Bar, Wala.
- MEURS (*Comes Morsensis*), le comte de -, 425, 11; 425; 426.
- MEUS, bourgmestre de Saint-Trond, 425, 25.

- MEUSE** (*Mosa*), 2, 24; 7; 8; 9, 4; 11, 21; 62, 16; 97, 12; 101, 19; 110, 50; 124, 1; 154, 15; 146, 20; 152, 27; 164, 10; 202; 221, 18; 291, 4; 519, 16; 522, 26; 550, 9; 558, 25; 559, 11; 407, 16; 408; 451, 1
MÉZIÈRES (*Maceriae*, à tort *Maderiae*), 519, 14.
MICHEL (S^t), 55, 16
MICHEL CÉROPALATE, empereur d'Orient, 79, 5.
MILAN (*Mediolanum*), 156; 157, 2; 259; 289, 4; 292, 8; 542, 10
MILLEN (*Millen*), 577, 28.
MILMORT (*Miremort*), 559, 26.
MINDEN, évêché de -, 78, 10.
MINEURS, ordre des Frères-, 156, 2.
MIRWART (*Mirvail*, *Mirval*, *Mirwal*, *Monviroit*), château, 111, 10; 117, 11; 119, 26; 122, 25; 248, 25; 254, 15; 256; 257, 6; terre de -, 257, 7
MYRE (*Mirrea civitas*), 120, 18.
MOHA (*Muha*, *Muhaut*), château, 151; 152, 18; 190; 191, 12; 270, 21; 271, 9; 275, 22; 276, 25; 277, 7; 554, 9; 566, 1; 568, 11; terre de -, 291, 25; 569, 15.
MOMALLE (*Mumalia*), 289; 291, 18; le sire de-. V. Walter.
Monasteriensis episcopatus. V. MUISTER.
Monasterium supra Sambriam. V. Moustier-sur-Sambre.
MONS (*Mons Castrî*, *Castrilocus*), 105, 15; 116, 10; église, abbaye, 51; 118; 127, 21; comté de -, 107, 26.
Mons Castrî. V. Caster.
Mons Castrî. V. Mons.
Mons Corneliî. V. Cornillon.
Mons Gaudii. V. Montjoie.
Mons Jovis. V. Montjoie.
Mons Pessulanus. V. Montpellier.
Mons Regalis. V. Royaumont
MONTAËKEN (*Montiniæ*, *Montiniacum*, *Montegnae*), 147, 16; 155, 18; 528, 6.
MONTFORT, château, 214, 12. V. Jean de Montfort.
MONTJOIE (*Mons Gaudii*, *Mons Jovis*), château, 164, 1; 518, 18; le damoiseau de -, 445, 6.
MONTPELLIER (*Mons Pessulanus*), 146, 28.
MONULPHE (S^t), 59; 40; 45, 22.
MORÉE, le prince de -, 255, 14.
MORIALMÉ (*Morealmeir*, *Moramais*), le châtelain de -, 109, 2; la dame de -, 457, 1.
Morsensis comes. V. Meurs.
Mosacum. V. Mouzay.
MOSELLE, riv., 2; 5, 28.
Moso. V. MOUZON.
MOUZAY (*Mosacum*), 121, 12.
MOUSTIER-SUR-SAMBRE (*Monasterium supra Sambriam*), 48, 24.
MOUZON (*Moso*), 172.
Mumalia. V. Momalle.
Mumolus, episcopus Ozindensis, 52, 24.
MUNSTER, diocèse de -, 78, 10; 411, 1.
 Evêque de -. V. Otton von der Lippe.
MUNSTER-BILSEN (*Blisia*, *Belizia*, *Belisia*), abbaye, 60, 15; 157, 26; 594, 12.

N

- NABOR ET FÉLIX (SS), martyrs, 157, 4.
Nadren. V. Nandrin.
- NALINNES, 272, 14
- NAM, divinité, 8.
- NAM-MECHE, divinité, 9, 5-6.
- NAMECHE, 9, 6-7. Prieuré S Étienne, 9; 104, 6. Église S. Marie, 9, 8.
- NAMUR (*Namutum*, *Namnutum*, *Namurcum*), 8; 114, 17; 214, 6; 250; 269; 285, 14; 311, 2; 394; 440, 1; Namurois, 207, 12; 256, 26; 268, 26; 369, 21; château, 208, 6; 215, 8; 268, 28; église des SS -Aubain-et-Pierre, 114; 149; 269, 11; 329, 9; église Ste-Marie, 9, 1; 93, 11; 149, 19; 202, 2; comté, terre de-, 48, 23; 208, 12; 223, 7; 336, 19; 404, 7
- NANDRIN (*Nadren*), 322, 2.
- NAPLES (*Neapolis*), 173, 13.
- NARBONNE, vicomte de-. V. Amalric III.
- NAVARRÉ, roi de-. V. Philippe d'Evreux.
- NAVITUS (S^t), évêque de Tongres, 11; 12: 26, 8.
- NÉRON, empereur romain, 3, 29; 4; 10, 4
- NERVA, empereur romain, 3, 11; 10, 28.
- NESPERIA (*Perir*), 236, 30.
- NEUFMOUSTIER (*Novum-monasterium*), abbaye, 130, 13; 160, 27; église du S.-Sépulcre et de S.-Jean-Baptiste, 123; 129.
- NEUREUTH (*Nouroit*), alleu, 94, 16.
- NICAISE (S^t), évêque de Reims, 31, 3.
- NICODÈME (S^t), 28, 27.
- NICOLAS (S^t), 21, 8; 24, 6; 388, 3; reliques, 120, 19.
- NICOLAS I, pape, 85, 11.
- NICOLAS II, pape, 117, 22;
- NICOLAS III, pape, 221; 223, 1.
- NICOLAS IV. V. Martin IV.
- NICOLAS, sire de Fallais, 241, 16.
- NICOLAS, citain de Huy, 256, 28.
- NIDECKEN (*Nyndeke*), château, 337; 13.
- NIERBONNE (*Mons Arbone*), 244, 16.
- NIEUVSTADT (*Nova civitas*), 438, 13.
- NINUS, fils de Belus, mari de Semiramis, 2.
- NITHARD, évêque de Liège, 111, 24; 112, 23; 115, 13.
- NITHARD, costre de Saint-Lambert à Liège, 101, 21.
- NIVELLES, 133, 6; 237, 1; 376; monastère, 31, 3; 65, 1; église Ste-Gertrude, 113, 30.
- NORBERT (S^t), 127, 13; 130, 6.
- NORMANDIE (*Normannia*, appelée d'abord *Neustria*, 90, 30; 91; 134, 28; Normands, 82, 26; 85, 7; 86; 87; 89; 90; 91, 3; 94, 13; 93, 3; 116, 29; duc de-. V. Jean II.
- NORWÈGE, 90, 31.
- NOTGER, évêque de Liège, 98, 3; 100; 101; 102; 103, 26; 104; 103; 106; 112, 28.
- Nouroit*. V. Neureuth.
- Nova civitas*. V. Nieuwstadt.
- NOVILLE-LES-BOIS (*Novilhe*), 114, 29.
- Novum-monasterium*. V. Neufmoustier.
- NOYON, abbaye, 33, 12.
- Nyndeke*. V. Nidecken.

O

- OBORNE (*Obor*), 299, 7.
 OCTAVE, 1; 6, 30; 10, 11.
Octavia. V. Tongres.
 OCTAVIE, sœur de Jules César, 6, 31.
 OCTAVIEN, cardinal de Ste-Cécile, 155.
 ODE (Ste), d'Amay, appelée à tort
sœur de Dagobert, 45; 50, 8;
 51, 25; 60, 5; 67, 22; 68, 4; 70, 27;
 reliques, 121, 17.
 ODILE (Ste), reliques, 226, 2.
 ODILON (S), abbé de Cluny, 105, 27.
 ODILON, duc de Bavière, 72, 6.
Odo. V. Eudes.
Otolricus. V. Udalric.
 ODOX (S^t), abbé de Cluny, 90, 25.
 OGIVE, mère de Louis IV, roi de
 France, 95, 13.
 OGNIES, 151, 22.
 OLBERT, abbé de Gembloux, 427,
 note.
 (OLIVIER DE CLISSON), connétable de
 France, 421.
 OMAL (*Oumalia*), 251, 11.
 ONZE-MILLE-VIERGES, 15, 28; 226, 4.
Oppilia. V. Jupille.
 ORCHIMONT (*Ortimont*), 155, 6.
Ord-go. V. Odilon, duc de Bavière.
 ORESTE, patriarche de Jérusalem,
 108, 5.
 OREVE (*Hurle*), 500, 20; 502, 12;
 506, 18.
 ORIGÈNE, 12, 26; 14, 11.
 ORLEANS (*Aurelianum, Aurelianū*),
 16, 25; 51, 12; 54, 12; 55, 25; 58, 20;
 72, 18; 104, 19.
 ORP (*Orpion*), église Ste-Marie et
 St-Lambert, 65, 1.
Ortimont. V. Orchimont.
- Ortina*, 152, 28.
 ORVAL, abbaye, 127, 13.
 OSNABRÜCK, évêché, 78, 11.
 OSTREVAULT, comte d'-. V. Guil-
 laum IV, comte de Hainaut.
 OSWALD (S^t), roi du Northumber-
 land, 50, 11; 90, 10.
 OSWI, roi de Mercie, 56, 13.
 OTBERT, évêque de Liège, 120, 30;
 121; 122; 126.
 OTION, cardinal-évêque de Porto,
 légat, 160, 10.
 (OTTOX VON DER LIEPE), évêque de
 Munster, 175, 19.
 OTTOX, doyen de Saint-Paul, à Liège,
 157, 20.
 OTTON Ier, empereur, 95, 22; 97, 3;
 98, 11; 99, 2; 100; 105, 4;
 OTTON II, empereur, 98, 11; 100;
 102; 109, 29. Sa femme. V. Théo-
 phanie.
 OTTON III, empereur, 102; 105; 104.
 OTTON IV, empereur, 145; 146, 15;
 149, 29; 150; 151, 25; 152; 154, 27;
 155; 156, 22.
 OTTON, duc de Lothier, 103, 5.
 (OTTOX). comte de Duras et de Liu-
 ded, 416, 13.
 OTTON II, comte de Gueldre, 159, 25.
 OTTON III, le boiteux, comte de
 Gueldre, 169, 29; 175, 24; 186, 21;
 189, 19; 190, 28; 205, 1.
 OTTON DE SOUABE, 109, 28.
 (OTTOX DE WITTELSBACH), 150, 2.
 OTTON. V. Gérard IV, duc de Guel-
 dre.
Oudenare. V. Audenarde.
 OUXEN (S^t), 55, 12.
 OUFFET (*Uffeum, Uffey*), 155, 6;
 271; 272, 1; tour, 152, 28.

OUGRÉE (*Ugreis*). 416, 18.

Oumalia. V. Omal.

OURTHE (*Urta*), 111, 1.

OUTRE-MEUSE (*Transmosa*). pays d',
574, 10.

OVER-ISSCHE (*Isca*), 545, 7.

OVIDE, poète, 1, 15.

P

PANNERDEN (*Pannardum*), alleu, 106,
25.

PANNONIE, 50, 25; 88, 21; 155, 27.

Papia. V. Pavie.

PAPIAS, 117, 1.

PARIS (*Lutecia*, *Parisius*), 2; 50, 29;
55; 78, 4; 87; 91; 102, 8; 212, 25;
225, 29; 505; 519, 27; 545, 22;
587, 1; 589, 4; 409, 12; université
de -, 440, 17.

PASCAL I (St), pape, 79, 15; 81, 16.

PASCAL II, pape, 125, 21; 158, 7

PATRICE (St), 28, 3; 29, 21; 150, 27.

PAUL (St), 5; 4, 8; 572, 29.

PAUL ET JEAN (SS.), 24, 16.

PAVIE (*Papia*, *Papyra*), 68, 31; 75,
19; 85, 2; 97; 259, 29; 260, 1; 262,
20; 265; 267, 14. Pavésans, 259,
29; 267, 11.

Peis. V. Pesche.

PÉLAGE I, pape, 41, 6.

PÉLAGE II, pape, 42.

PENDA, roi de Mercie, 56, 14.

PEPIN DE LANDEN, 49; 50; 51; 55,
26; 56, 17; 66.

PEPIN DE HERSTAL, 51, 28; 58, 20;
60, 2; 61; 64; 65, 15; 66, 8; 69, 17;
81, 2; 92, 1.

PEPIN LE BREF, 66, 18; 70, 16; 71, 28;
72; 75, 3; 74, 1; 105, 6.

PEPIN, fils naturel de Charlemagne,
76, 19.

PEPIN II, roi d'Aquitaine, 79, 20;
81, 22; 82, 12.

Perir. V. Nesperia.

PÉRONNE, 95, 30; 155, 12.

PERPÉT (St), évêque de Tours, 52, 26.

PERPETE, évêque de Maestricht,
44, 24; 45, 12.

PERSAND, sire de Haneffe (*de He-
neffia*), 241, 18.

PERSAND (DE ROCHEFORT), 576, 10;
577, 11.

PERTINAX, empereur romain, 12, 18.

PESCHE (*Peys*, *Peis*), sires de -. V.
Alard; Arnoul. *Hic de Peis*,
200, 20.

PRARAMOND, évêque de Cologne, 59,
28; 170, 4.

PRARAMOND, roi des Francs, 29, 2.

PHILIPPE (St), apôtre, 5, 24.

PHILIPPE (DE HEINSBERG), archevêque
de Cologne, 157, 14.

(PHILIPPE-LA-COQUE), abbé de Saint-
Nicaise de Reims, 290, 15; 502,
15; 557.

(PHILIPPE DE LEKA), chanoine de
Saint-Lambert à Liège, 422.

(PHILIPPE DE HAINAUT), femme
d'Édouard III, roi d'Angleterre,
550, 22.

(PHILIPPE), mère de Guillaume I,
comte de Hainaut, 256, 12.

PHILIPPE, empereur romain, 14.

PHILIPPE, fils du précédent, 14, 9.

PHILIPPE, surnommé *Bardane*, em-
pereur d'Orient, 66, 6.

PHILIPPE, empereur de Constanti-
nople. V. Baudouin II de Cour-
tenay.

- PHILIPPE DE SOUARE, empereur, 146.
 PHILIPPE I, roi de France, 118, 29;
 124, 20.
 PHILIPPE II, Auguste, roi de France,
 158; 140, 25; 145, 50; 154, 29;
 155, 41; 157, 8.
 PHILIPPE III LE HARDI, roi de France,
 210, 6; 212; 220, 2; 224.
 PHILIPPE IV LE BEL, roi de France,
 210, 7; 224; 259; 252; 281; 292;
 350, 12.
 PHILIPPE V LE LONG, roi de France,
 281, 16; 350, 41.
 PHILIPPE VI DE VALOIS, roi de France,
 292, 22; 296, 10; 299, 11; 317, 24;
 320, 1; 325, 48; 324, 4; 350; 351;
 352, 41; 356, 4; 358; 359.
 (PHILIPPE D'EVREUX), roi de Navarre,
 325, 18; 355, 1.
 PHILIPPE LE HARDI, duc de Bour-
 gogne, 345, 25; 385, 47; 394, 25;
 395, 17; 398, 5; 399, 5; 459, 15.
 PHILIPPE I, marquis de Namur,
 145, 26; 147, 24; 149; 153, 19.
 PHILIPPE II DE COURTENAI, marquis
 de Namur, 156; 159.
 PHILIPPE III, marquis de Namur,
 325, 6; 326, 12; 329.
 (PHILIPPE), comte d'Auvergne et de
 Boulogne, 355, 8.
 PHILIPPE d'Alsace, comte de Flandre,
 140, 50; 141.
 PHILIPPE VAN ARTEVELDE, 391; 395;
 395, 2.
 PHILTANUS, roi d'Irlande, 45, 20.
 PHOCAS, empereur d'Orient, 45.
 PIE I (S^t), pape, 11, 50.
 PIERRE (S^t), 2; 5; 4; 6; 10; 25; 27, 5;
 29, 28; 48, 21; 65, 41; 372, 22.
 PIERRE D'ALBANO, légat, 198, 19.
 PIERRE CAPUCCI, cardinal de St-Geor-
 ges au Velabre, légat, 169, 170,
 171, 24; 172, 23; 175, 16; 186, 24.
 (PIERRE CORSINI), évêque de Flo-
 rence, cardinal de Saint-Laurent,
 367, 16.
 PIERRE ROGER, archevêque de
 Rouen. V. Clément VI.
 PIERRE PLEUS OU CAPUCCI, chanoine
 de Paris et de Tournay, 440, 41.
 PIERRE L'HERMITE, 122, 4; 125, 2.
 PIERRE DE COURTENAY, empereur de
 Constantinople, 155, 20; 156, 7.
 PIERRE Ier D'ARAGON, roi de Sicile,
 224.
 (PIERRE RAYMOND II), comte de
 Comminges, 355, 6.
 (PIERRE), comte de Dreux, 355, 15.
 PIERRE ANDRICAS, 291; 309, 20; 310,
 25.
 PIERRE DE BAR, frère de Thibaut de
 Bar, 230, 14.
 PIERRE DE BAR, 356, 20; 357, 8.
 PIERRE COMESTOR, historiographe,
 458, 18.
 (PIERRE DE CRAON), 421.
 PIERRE TÉREBURSE, 205, 3.
 PIERREPONT, le sire de-. V. Renaud.
 PIETERSEM, le sire de-. V. Jean.
 PILGRIM, archevêque de Cologne,
 111, 15.
 PIRARD, évêque de Liège, 81; 82, 2.
 PISE, 260.
 PLECIUDE, 61, 20; 65, 20; 66, 8;
 69, 17; 81, 1.
 PLINE LE JEUNE, 6, 5.
 POITIERS (*Pictavis*), 345, 12, 346, 2.
 PONTEN (S^t), pape, 15, 18; 14, 3.

POPPON, abbé de Stavelot, 108, 25;
111, 28.
PORCIEN, le comte de-, 553, 10.
POUCET (*Puchey*), 244, 2; 245, 15
PRAGUE (*Praga*, à tort *Pragus*),
575, 15.
PRIAM, roi de Troie, 6.
PRIAM, duc des Francs, 25, 7; 27, 15.
PRIME (S^u), 17, 26.
PRINCIPEN DE CÉSAREE, grammairien,
57, 19.
PROBUS, empereur romain, 17, 3.
PROTAIS (S^u), 27, 31.
PROVENCE (*Provincia*), 66, 22; 72, 3.
PRUSSE, 526, 15.
Puchey. V. Poucet.
Pulcher Reditus. V. Beaurepart.
PUPIENUS, usurpateur romain, 15, 21

Q

QUATRE-COLORNNÉS (LES), 17, 26-27
QUESNOY (LE) (*Keynoit*), 517, 3
QUIERSY-SUR-OISE (*Carisiacum*), 71,
11
QUINTIN, général romain, 27.
QUIRIACUS (S^u), évêque de Jérusalem,
24, 14
QUIRILLE, évêque de Tongres, 57.
QUIRINUS, préfet de Rome, 10, 4.

R

RAES, sire de Beaufort, 216; 221, 4.
RAES, sire de Warfusée (*de Werfeseiz*), 241, 16.
RAES DE CHANTEMERLE (*de Cantumerula*), bailli du Coudroz, 295,
17; 297, 12.
RAES DE GREZ (*Greis*), 501, 26.

RAES DE HACCOURT, échevin de Liège,
400, 22.
RAES DE LINDEN (*de Liuteren*, *de
Lintris*), 407, 22; 408, 9.
RAES DE WAROUX (*de Waroux*, *de
Warinis*), échevin de Liège, 576,
22; 402, 5.
RAGENULPHE (S^{te}), 50, 12.
RAGINFROI, lieutenant de Chilpe-
ric II, 65, 25; 66; 69, 7; 72.
(RAYMOND III), comte de Tripoli, 158,
28.
RAOUL DE ZAEHRINGEN, évêque de
Liège, 157; 159, 6; 140; 447, 4.
RAOUL (DE TOROTE), évêque de
Verdun, 165, 17
RAOUL, duc de Bourgogne, 95.
(RAOUL), duc de Lorraine, 555, 5;
558, 26.
RAOUL, comte de Cambrai, 96.
(RAOUL IV DE BRIENNE), comte d'Eu,
514, 16.
(RAOUL II), comte de Guines, 555, 11
et 15.
RAOUL, chevalier, fondateur de
l'abbaye de Floffe, 120, 25.
RATHIER, évêque de Liège, 97; 98.
RAVESTEIN (*Ravestein*), 442, 10.
RAYMOND, religieux, 159, 8
REGINARD, évêque de Liège, 110, 9;
111; 115, 1; 117, 8.
RÉGNIER 1er, comte de Hainaut,
87, 26; 88, 4.
RÉGNIER II, comte de Hainaut, 87, 27.
RÉGNIER III, comte de Hainaut,
98, 17; 105; appelé à tort *Reinier
au long col*, 97, 15
RÉGNIER IV, comte de Hainaut, 105,
20.
RÉGNIER V, comte de Hainaut, 107, 27.

- REICHENAU, abbaye (*monasterium Augiense*), 87, 42.
- REIFFERSCHIED (*Ricesede*), château, 598, 18; le damoiseau de -, 418, 19.
- RELINDE (S^e). V. Harlinde.
- REIMS, 30; 33, 24; 100, 1; 126, 18; 158, 13; 142; 212, 26; 388, 11; 389, 4. Église Ste-Marie, 31, 4; 34; 172, 43. Archevêque de -. V. Jubel de Mathefelon.
- RENIER, prieur de Beaufays, 161, 15.
- RENIER, orfèvre lutois, 131, 5.
- RENIER, avoué de Hesbaye, 126, 22.
- RENIER DE BIERSET, bourgmestre de Liège, 370, 40.
- RENIER CICADA, 205, 4.
- RENIER DE SCHOONVORST. V. Renaud. *Reilesta* V. Rhetel.
- REMACLE (S.), évêque de Maestricht, 33; 34; 33; 70, 24; 403, 3.
- REMICOURT (*Henricourt*), 289, 21.
- REMY (S^t), 27, 20; 30, 16; 31, 24; 32; 33, 27; 34; 39.
- REMY (S^t), évêque de Rouen, 71, 20.
- RENAUD (DE DASSEL), archevêque de Cologne, 136, 26; 157, 1.
- (RENAUD IV), duc de Juliers, 423, 6.
- RENAUD I, comte de Bar, 131, 9; 132, 18.
- (RENAUD DE DOMMARTIN), comte de Boulogne, 133.
- (RENAUD I), comte de Gueldre, 227; 228; 274, 14; 303, 23.
- (RENAUD II), comte de Gueldre, 300; 301, 24; 314, 13; 320, 18; 321, 4; 323, 5; 330; 333, 22. Sa fille. V. Marguerite.
- RENAUD III, duc de Gueldre, 340, 6; 337, 17; 381, 9.
- (RENAUD), sire de Fauquemont, appelé à tort *Wateran*, 280, 17; 281, 9; 318, 22.
- RENAUD, sire de Pierrepont, frère de Thibaut II de Bar, 178, 7.
- RENAUD DE SCHOONVORST, appelé à tort *Renier*, 393, 10; 431, 19; 438, 2.
- RENDEUX (*Rendarch*), 219, 29.
- Renerus, Reynerus, Raynerus*. V. Régnier, Renier.
- RESIGNATUS, évêque de Tongres, 33, 29; 36.
- RETHEL, comtes de -. V. Hugues Ier, Manasses III.
- RHIN (*Renum*), 30, 29; 103, 31; 137, 28; 228; 330, 22.
- RHONE (*Rodano*), 2, 13.
- RICHAIRE, abbé de Prüm et de Stavelot, évêque de Liège, 94, 93; 96, 19.
- RICHARD, évêque de Verdun, 114, 10.
- RICHARD, comte de Cornouailles, empereur, 208, 24; 209, 12; 225, 5.
- RICHARD I, roi d'Angleterre, 140, 23; 149, 23.
- (RICHARD II), roi d'Angleterre, 417, 17; 418, 4; 424, 18; 432, 14.
- RICHARD II, duc de Normandie, 103, 15.
- RICHER DE BRIE, évêque de Verdun, 121, 13.
- (RICHILDE), femme de Lothaire II, empereur, 150, 4.
- RICHILDE, comtesse de Hainaut, 118; 119.
- RIGAUD, sire de Fallais, 216.
- RIOLUS, 61, 16.
- Rivesede*. V. Reifferscheid.
- RIVOGNE (*Rivonia*), 114, 13.
- ROBERMONT, abbaye, 161, 11; 169, 8.

- ROBERT DE TOROTE, évêque de Liège, 163, 17; 169; 171, 29; 197, 25.
- ROBERT, prévôt de Saint-Lambert, à Liège, 101, 24.
- ROBERT DE COURTENAY, empereur d'Orient, 156, 26
- ROBERT I, roi de France, 88, 11; 95.
- ROBERT II, roi de France, 104; 111, 6.
- ROBERT LE SAGE, roi de Naples, appelé à tort *roi de Sicile*, 260, 18.
- ROBERT LE VIEUX, duc de Bourgogne, 104, 20.
- ROBERT, duc de Calabre, 224, 29.
- ROBERT LE DIABLE, duc de Normandie, 111, 17; 112, 20
- (ROBERT II), comte d'Artois, 246, 28; 313, 2.
- ROBERT D'ARTOIS, comte de Beaumont, petit-neveu de Robert II, comte d'Artois, appelé à tort son frère, 312, 31; 313; 314; 316, 6.
- ROBERT I LE FRISON, comte de Flandre, 118, 24; 119, 6.
- (ROBERT II), comte de Flandre, 121, 24.
- (ROBERT D'ARTEL), comte de Virneburg, 369, 6.
- ROBERT DE FAINE (*Ferme*), 217, 27; 219, 27.
- ROBERT, fils de Jean I, marquis de Namur, 336, 21; 337; 413, 18
- ROBERT DE GLIMES, 311; 312; 313; 314.
- ROC AMADOUR (*Rupes Amatoris*), 374, 26.
- ROCHEFORT, le sire de-, V. Walter.
- Rode, Roede*. V. Rolduc.
- RODEMACHERN (*Rodemake*), château, 379, 17; 383, 3; le sire de-. V. Jean.
- RODOLPH, frère d'Ilte, 33, 1.
- RODOLPHE DE HABSBURG, empereur, 220, 10; 223, 3; 250, 26; 251, 9.
- ROLDUC (*Rode, Roede*), château de-, 322; 323, 11; 324, 3; église de-, 121, 19.
- Rohlon*. V. Rouillon-sur-Meuse.
- ROLLOX, duc de Normandie, 88, 3; 90, 26.
- ROME, 1, 29; 3, 7; 10, 4; 18, 14; 19; 24, 28; 23, 18; 28, 23; 62, 23; 63, 9; 77, 13; 78, 4; 83, 31; 84, 18; 83, 4; 99, 3; 110, 24; 116, 29; 131, 11; 132; 142, 4; 143; 146, 16; 150, 6; 156, 8; 166, 13; 167, 27; 211, 7; 223, 12; 240; 242, 10; 243; 246, 5; 251; 260; 262; 292, 9; 342, 10; 356, 2; 373, 30; 413, 24; 417; 419, 19; 420; 422, 4. Romains, 1, 3; 19, 24; 41, 16; 83; 83, 11; 292; 308, 24; 372, 13; 373, 2. Église Saint-Jean de Latran, 261. Église Saint-Laurent, 156. 9 Église Saint-Pierre, 48, 18; 116, 6; 260, 25. Église Saint-Pierre-aux-Liens, 10, 7. Porte Latine, 260. Palais de Latran, 124, 27.
- ROTHOLD, comte de le Perche (*de Pertico*), 121, 27.
- ROUCY, comte de-. V. Jean V.
- ROUEN (*Rotomagum*), monastère, 33, 12.
- ROUILLON-SUR-MEUSE (*Rohlon*), couvent de Saint-Martin, 223, 5.
- ROYAUMONT (*Mons Regalis*), abbaye, 210, 2.
- Rulandus*. V. Alexandre III.

RUMMEN (*Rumynes*), 555; 554; château, 554.
 RUPERT I, comte palatin du Rhin, 442, 1.
Rupes amatoris. V. Roc Amadour.
Rupes fortis. V. Rochefort.
 RUREMONDE (*Ruremunda*, *Ruremont*), 225, 11; 458, 21; 459.
 RUSSON (*Ruthis*), 99, 28.

S

SABINIEN, pape, 45, 4.
 SAINT-AMAND (*Elna*), 55, 1.
 SAINT-BAYON, l'abbé de -. V. Jean III.
 SAINT-DENIS, abbaye, 54, 1; 57, 26; 74, 12; 74, 27; 86, 15.
 SAINT-GUISLAIN (*Celense monasterium*), abbaye, 55, 14.
 SAINT-GILLES, le comte de -, 121, 25.
 SAINT-HUBERT (*Andaginum*, *villa Andaginensis*, *Sanctus Hubertus*), 80, 26; abbaye de -, 81, 4; 115, 25; 421, 28; 445, 22; *pagus*, 69, 20.
 SAINT-JACQUES DE COMPOSTELLE, 162, 1; 171, 20; 574, 26.
 SAINT-JEAN-D'ACRE (*Acho*, *Achre*), 140; 250.
 SAINT-JEAN-SART, 291.
 SAINT-NICAISE, l'abbé de -. V. Philippe-la-Coque.
 SAINT-OMER, 424, 19.
 SAINT-POL, le comte de -. V. Walefall.
 SAINT-QUENTIN, en Vermandois (*Sanctus Quintinus in Viromandia*), 295, 15.
 SAINT-TROUD (*Sanctus Trudo*), 119,

17; 129, 14; 147; 186, 2; 197, 17; 202, 25; 205, 26; 206; 207; 252, 27; 287, 21; 289, 9; 298; 501, 10; 511; 512; 515, 1; 522, 3; 527; 540, 15; 408, 14; 424. Saintromaires, 186; 187, 1; 189, 6; 190, 29; 191, 3; 197; 205; 206, 19; 505, 13; 512; 516, 11; 555, 28; 554, 1; 405; 406; 415, 20; 416, 15; 424, 1; autel SS. Quintin et Remy à l'abbaye de -, 54, 18; abbes de -. V. Guillaume III d'Aerdinghen, Zachée de Frankenhoven.
 SAINT-VICTOR, près Marseille, abbaye, 549, 15.
 SAINTE-WALBURGE, château à Liège, 201; 215.
 SALADIN, sultan de Damas, 159, 21; 140, 27.
Salebrugensis comes. V. Sarrebrück.
 SALERNE, 120, 8.
 SALINS, comte de -, 450, 24.
 SALLM-SALLM (*Salmis in Samoye, in Sanoie*), le comte de -, 555, 12; 559, 1.
 SAMBRE, 55, 9
Samio V. Suido
 SAMOTHRAÏE, île de- (*Dardania*), 6, 9.
 SANCERRE, comte de-. Voir Louis II.
 SAPHADIN, sultan d'Égypte, 156, 16.
Saphadinus V. Malek-el-Adel Seiffeddin Aboubeer.
 SARRAGOSSE (*Cesaraugusta*), 75, 30.
 SARRASINS (*Aganeri, Hysmaheltae*), 22, 14; 45, 26; 66, 24; 77, 28; 156, 19; 250; 526, 15.
Sarrazini. V. Lithuanicus
 SARREBRÜCK, comte de -. V. Jean.
 SART (*Sartium*), lieu dit, 157, 21.
Satanacum. V. Stenay.

- SAVOIE, comte de -. V. Aïmon.
- SAXE (*Saxonía*), 72; 100, 4; 102, 13.
SAXONS, 55, 22; 76, 23
- Scaldus*. V. Escaut.
- Scans*. V. Sussen.
- SCHLEIDEN (*Sclede*), le sire de-, 406; 428, 20.
- Scholares*. V. Écoliers.
- SCHOONVORST, château, 451. Habitants de -, 577, 8.
- Schotia*. V. Écosse.
- Sclede*. V. Schleiden.
- SCLESSIN (*Sclacis, Sclaisin, Sclacin*), 184, 22; les de -, 241.
- SEDECIAS, juif, 85, 4.
- SEINE, 64, 19; 86, 8.
- SEMIRAMIS, femme de Ninus, 2, 17.
- SENNE, la - (riv.), 521, note.
- SEPT-DORMANTS, les -, 14, 23
- SERAING-SUR-MEUSE (*Seraneum, Serain-le-barge, Sarain*), 254, 5; 565, 7; 416. Le sire de -, 537, 9; 576. V. Thierry.
- Sercinium, vicus Hasbanie*, 72, 19
- SERGE I, pape, 60; 62, 25; 65; 64, 1.
- SERGE II, pape, 82, 7.
- SERGE III, pape, 89, 27.
- SERGE IV, pape, 104, 27.
- SERVAIS (S^t), évêque de Tongres, 7, 1; 20; 21, 22; 25; 26; 27; 51; 54, 21; 40, 20; 44; 80, 28; 94, 20
- SEVERIN, pape, 48, 28.
- SEVERIN (S.), archevêque de Cologne, 15, 16.
- SEVERIN, évêque de Tongres, 15; 16; 26, 8.
- SIBYLLE, sœur de Beaudouin IV, roi de Jérusalem, 158, 26.
- SICILE, 22, 11; 144, 29; 175, 19; 211; 225, 2.
- SIGFRIED (DE WESTERBURG), archevêque de Cologne, 228, 4; 505, 28.
(SIGFRIED II VON EPPSTEIN), archevêque de Mayence, 155, 25.
- SIGFRIED III, archevêque de Mayence, 175, 17.
- SIGERERT I, roi de Metz, appelé *roi de Reims*, 41; 42.
- SIGEBERT II, roi d'Austrasie, 54, 21; 55, 16. 56, 7.
- (SIGISMOND), roi de Hongrie, 426; 452, 15; 455, 1.
- SILVÈRE, pape, 58, 12.
- SILVESTRE (S.), 19, 50; 20; 25.
- SILVESTRE II, pape, 105, 16.
- SILVESTRE III, antipape, appelé à tort *Étienne III*, 115, 18.
Silvestri comes, 555, 25.
- SILVIN, fils de Plectrude, 61, 25; 69, 19.
- SIMON DE LIMBOURG, évêque de Liège, 142; 145, 12.
- SIMON, chanoine de Saint-Lambert à Liège, 184, 8.
- SIMON, doyen de Metz et de Liège, 122, 26.
- SIMON LOUES, chanoine de Saint-Lambert à Liège, 561, 1
- SISINIUS, pape, 64, 7
- Sitio Alexandrinus I*, 12.
- SITTARD (*Zittart*), 280, 21; 281, 5; 522, 28.
- SIUNTROG, troyen, 6, 10
- SIXTE I (S^t), pape, 10.
- SIXTE II (S^t), pape, 15; 16.
- SIXTE III (S^t), pape, 29, 25.
- Skinate*. V. Chiuy.
- Slusa*. V. Escluse (1°).
- SOISSONS (*Suessio, urbs Suessionica*), 75, 10; 74, 29; 95. Église Ste-Geneviève, 95, 6.

- Soissons, comte de-. V. Jean de Hainaut
Soldanus. V. Bajazet.
Soldanus Egiptiorum. V. Hakem Bamrillah.
 SOLIÈRES (*Solires*), 161, 9.
 SOMME (*Somena*), 29, 19
 SOTER (S'), pape, 12, 5
 SOUABE (*Suevia*), 100, 20.
 SPIRE, 56, 25; 116, 25; 155, 13.
 SPITIGNÉE I, roi de Bohême, 92, 25.
 SPONTIN, 268, 21; château de-, 269, 3; porte de-, 245, 1.
Stampes. V. Étampes.
Starasius. V. Tarasius.
 STATTE (*Stata*), 240, 46; 297, 7.
 STAVELOT (*Stabulus*), abbaye, 54, 24; 55; 405, 1; 418, 20. Terre de -, 404, 12; 445. Stavelotains, 445, 7.
 Oratoire S. Martin, dénommé ensuite église S. Remacle, 53, 25.
 Église SS. Pierre et Remacle, 111, 27. Abbé de-. V. Henri II de Boland.
 STENAY (*Satanacum*), 121, 12.
Stephanus. V. Étienne.
 STEPPES, 155, 24; 154.
 STOCKEM (*Stockhem*), 548; 549, 27; 575; 457, 19. Château de-, 565, 27; 428, 19.
 STRASBOURG (*Argentina diocesis*), 5, 8.
Suessio. V. Soissons.
 SÜEVES, 66, 4.
Suevia. V. Souabe.
 SUNICHILDE, 66, 5.
 SUNNO, duc de France, appelé *Samio*, 29, 1
 SULPICE (S'), évêque de Bourges, 55, 49
 SULPICE, évêque de Tongres, 56.
 SUSSEN (*Scans*), château, 155, 4.
 SUTRI (*Sutrium*), 126, 16.
 SYMMAQUE, pape, 54.
 SYRACUSE, 19, 20.
 SYRICE (S.), pape, 27, 28.
- T**
- TACITE, empereur romain, 16.
 TANCRÈDE, neveu de Boemond, duc d'Apulie, 121, 26.
 TARASINS, patriarche, 76, 10.
 TARSE, 17, 4.
 TAXANDRIE, 60, 4.
Tectis. V. Theux
 TÉLESPHORE (S.), pape, 11, 46.
 TEMPLIERS, ordre des-, 255; 254, 19.
 TERMONDE (*Teneramunda*), 521, 26.
 TERVUEREN (*Fura*), 70, 10.
Thenae. V. Tirtlemont.
 THÉODARD (S'), évêque de Liège, 54, 10; 55; 56, 19; 57.
 THÉODEBERT, roi de Metz, appelé *roi de Reims*, 59, 10.
 THÉODORE I, pape, 49, 11
 THÉODORE II, pape, 88, 10.
 THEODORE, archevêque, missionnaire en Angleterre, 58, 7.
 THÉODORIC II, roi des Wisigoths, 51, 13; 56.
 THÉODOSE LE GRAND, empereur d'Orient, 27; 28, 1.
 THÉODOSE LE JEUNE, empereur d'Orient, 28, 7; 29.
 THÉODOSE III, empereur d'Orient, 68.
 THÉODUIN, cardinal, légat, 151, 4.
 THÉODUIN, évêque de Liège, 115, 25; 117; 119, 11.

- THÉODULPHE**, abbé de Fleury, évêque d'Orléans, 79, 15.
THÉOPRANIE, femme d'Othon II, empereur, 104, 14
THEUX (*Tectis*), 165, 28.
THIBAUD (Sⁱ), 117, 27.
THIBAUD DE BAR, évêque de Liège, 249; 251, 17; 255; 254; 256, 13; 258, 50; 261; 262.
THIBAUD, roi de Metz, appelé *roi de Reims*, 59, 11; 40, 28.
THIBAUD, fils de Clodomir, roi d'Orléans, 56, 24.
(THIBAUD I), comte de Bar, 152, 27.
(THIBAUD II), comte de Bar, 178, 6; 250, 6; 240, 5.
THIERRY (DE HERISSON), évêque d'Aras, 515.
THIERRY, abbé de Saint-Jacques à Liège, 160, 28.
THIERRY, roi de Metz, appelé *roi de Reims*, 55, 24; 57, 27.
THIERRY II, roi de Bourgogne et d'Austrasie, appelé *roi de Reims*, 44, 28; 46, 12.
THIERRY III, roi de Neustrie et de Bourgogne, 57; 59; 61, 5.
THIERRY IV DE CRELLES, roi de Neustrie, de Bourgogne et d'Austrasie, fils de Dagobert III, 71, 15; appelé à tort *Childebert et fils de Lothaire*, 66, 25; 69.
(THIERRY VIII), comte de Clèves, 555, 24
THIERRY DE HEINSBERG, comte de LOOZ, 528, 24; 555, 25; 554, 27; 557, 20; 558; 540, 6; 547, 9.
(THIERRY III), sire de Fauquemont, 514, 19; 521, 5; 524, 1; 550, 26; 555, 25; 558, 21.
THIERRY I, sire de Seraing, 241, 18.
THIERRY II, sire de Seraing, 525, 11.
THIERRY DE LA MARCK, 410; 419, 14.
THIERRY DE MOULANT, échevin de Liège, 579, 14.
THOMAS (Sⁱ), de Cantorbery, 157, 28.
(THOMAS), comte de Lancastre, 284, 2.
THOMAS DE COUCY (*de Chuti*), 121, 28.
THORN (*Turnis, Turni*), comté de-, 65, 5; abbaye de-, 104, 9.
Thoringia. V. Thuringe
THOUARS (*Tuarch*), vicomte de-, 555, 15
THUIN (*Thudunum, Thudunium*), 116, 15; 256, 29; 257, 11; 558, 16.
 Château, 101, 29; 245, 25; 256, 26.
 Église St-Marie et St-Théodard, 95, 16. Thudiois, 558; 565, 9; 566, 11.
THURINGE (*Thoringia, Turingia*), 29, 16; 72, 5; 74, 10. V. Zaehringen.
THYMOTHÉE (S), apôtre, 5, 8
(TIBALDESCHI, François), 572, 17.
TIBERE, empereur romain, 1, 28
TIBERE II, empereur d'Orient, 42, 22.
TIBRE (LE), 260, 261.
TIBUR (*Tyberis*), 262.
TIBANGE (*Thytancia, Tylancia*), 47, 10; 216, 11; 245, 6.
TIRLEMONT (*Thenae*), mesure de-, 278, 25.
TITUS, empereur romain, 4, 25.
TONGRIS (*Tungris, Tongris, Octavia*), 6; 7; 11, 9; 15, 13; 14; 16; 18; 20, 25; 21; 23, 25; 26; 51; 59; 44, 4; 157, 22; 155, 4; 291; 501; 504, 22; 568; 574, 10; 575, 1; 457, 22; 442, 18. Église Notre-Dame, 7; 20, 18; 44, 5; 155, 7. Tongrois,

- 155; 291; 296, 28; 501, 2; 502, 7; 503, 12; 574.
- TONNERRE, comte de -. V. Jean II.
- TOSCAGNE (*Tuscania*), 264, 28.
- TOURNAY (*Tornacum*), 5, 28; 115, 8; 116, 19; 552.
- TOURS (*Turonica civitas, Turonis*), 48, 14; 99, 11 Eglise S-Martin, 48, 14.
- TRAJAN, empereur romain, 5; 7; 8, 4; 9, 26; 10, 28.
- Trausmosa*. V. Outre-Meuse.
- TREBERUS, fils de Ninus, 2, 17.
- Trecae*. V. Troyes.
- TRÈVES (*Treberis, Treveris, Treverorum civitas*), 2; 5; 5, 21; 11; 27, 15; 594, 18; Trévirien, 2, 21; 5, 3; 20, 27; 550, 18. Église de-, 4; 11, 7 Archevêques de -. V. Baudouin I de Luxembourg, Conon II de Falkenstein.
- TRINITÉ, ordre de la -, 156, 2.
- TRIPOLI, comte de -. V. Raimond III.
- TROIE (*Troja*), 6. Troyens, 6, 29.
- TROND (St), 54, 11.
- TROYES (*Trecae*), 85, 10.
- TROYLUS, fils de Priam, 6, 19.
- Trumonia*, ville du diocèse de Cologne, 46, 18.
- Tuarch*. V. Thouars.
- TUNIS, 212.
- Turni*. V. Thorn.
- Turonica civitas*. V. Tours.
- TURCS, 6, 21; 174; 452.
- TURCUS, fils de Troylus, 6.
- Tuscania*. V. Toscagne.
- TUSCULUM, habitants de -, 292, 6.
- TYBURCE, martyr, 15, 10.
- TYR, 128, 15.
- U**
- UDALRIC, duc de Bohême, 112, 13.
- UDELIN, boucher liégeois, 159, 6.
- Uffeum, Uffey*. V. Ouffet
- Ugreis*. V. Ougrée.
- ULBERT (St), martyr, personnage fictif, 107, 5.
- ULTAN (St), 45, 21; 55, 5.
- URBAIN (St), pape, 15, 8; 160, 2.
- URBAIN II, pape, 120, 20.
- URBAIN III, pape, 159,
- URBAIN IV, pape, 209, 17; 210; 211, 2; 215, 17.
- URBAIN V, 549; 556, 1.
- URBAIN VI, pape, 575, 9; 574, 1; 575; 577, 17; 410, 17; 415, 25; 419, 21.
- URSICINUS, évêque de Maestricht, 55
- URSINS, 261, 9; 262, 2.
- URSMER (St), abbé de Lobbes, 61, 14; appelé à tort évêque de Lobbes, 98, 8
- URSULE (Se), 15, 50.
- Urta*. V. Ourthe.
- UTRECHT (*Ultrajectum, Trajectum inferius*), 580; 581, 16; église de -, 575, 13 Utrechois, 556, 9; évêché de -, 578, 23; évêque. V. Frédéric III von Blankenheim.
- V**
- VAL-BENOIT (*Vallis Benedicta, Sartinum*), 157, 22; 161, 12.
- VALENCIENNES (*Valencenae, Valenciana, Valencinia*), 105, 14; 176; 202, 16; 204, 22; 205, 16; 521, 6; 550, 23 Valenciennois, 176.
- VAL-NOÛRE-DAME (*Vallis beate Marie*), 151, 2.

- VAL-SAINTE-LAMBERT (*Vallis S. Lambertii*), 147, 5; 159, 25; 160, 22; 161, 3; 164, 26.
 VALENTIN (S^t), de Terui, 18, 25.
 VALENTIN, pape, appelé à tort *Valentin I*, 80, 9.
 VALENTIN, évêque de Tongres, 18, 23; 20, 16; 26, 9.
 VALENTIN, prêtre, 16, 15.
 VALENTINIEN I, empereur romain, 24, 21; 27, 6; 29, 10; 50, 19.
 VALÈRE (S.), évêque de Trèves, 2, 9; 4.
 VALÉRIEN, martyr, 15, 10.
 VALÉRIEN empereur romain, 15.
Valerius. V. Wala.
 VALKENBURG (*Valkenborch*), le sire de-, 522, 29.
Vallis beate Marie. V. Val-Notre-Dame.
 VANDALES, 50, 5.
 VEDAST (S.), évêque d'Arras, 41, 27.
 VELAINÉ (*Veloinis*), 114, 31.
 VELROUX (*Veleroux*), 299, 7.
 VENDOME, comte de-. V. Bonchard VI.
 VENISE (*Venetis*, *Venecia*), 148, 18; 417, 19.
 VERDUN (*Virdunum*), église Sainte-Marie, 118, 10; 121, 12. Comté de-, 114, 11.
 VERNEMBURG, comte de-. V. Robert d'Arkel, Ermengarde.
 VÉRONE, 97, 25.
 VESPASIEN, empereur romain, 4.
Vetus Pictavis, 72, 2.
Vetus Vinetum. V. Vivegnis.
 VICTOR (S^t), pape, 12, 27.
 VICTOR II, pape, 116, 22.
 VICTOR III, pape, 120, 16.
 VICENCE (*Vincencia*), 117, 27.
 VIENNE, dauphin de-. V. Humbert II.
 VIÈRVES (*Virves*), château, 155, 5.
 VIEUX-JONCS (*Junci*), église Sainte-Marie, 155, 28; les sires de-, 406.
 VIGILE, pape, 59, 4.
 VILLERS (*Villarium*), abbaye, 161, 4; 544, 6; 586, 20; 587, 24; 588.
 VILlich (*villa Villica*), 106, 1.
 VINALMONT (*Vinamont*, *Vinamou*), 150, 29; 191, 19.
Vincencia. V. Vicence.
 VINCENNES (forêt de), appelée à tort *forêt de S. Vincent*, 597, 7.
 VINCENT (S^t), comte de Mons, 51.
 VINCIAC (*Vinciaccum campum*), 69, 6.
Vinea N. Domine. V. Vivegnis.
Virves. V. Vièrves.
 VISÉ (*Visetum*), 125, 28; 124, 1; 550; 580; 411; 425, 13; 428, 24; 456, 17. Eglise des chanoines de S. Martin, 550, 7.
Visetus, citain de Liège, 179, 26; 180, 12.
 VISIGOTHS, 51, 15.
 VITALIEN, 56, 5.
 VITERBE, palais de-, 215, 1.
 VIVEGNIS (*Vetus Vinetum*, *Vinea Nostre Domine*), 161, 15; 445, 21.
 Voltem (*Votemmia*, *Votem*), 191, 25; 205, 10; 255; 510, 21; 558, 5.
 Vulfoald, duc des Francs, 61, 10.

W

- WAHL, fl, 86, 7.
 WAIFRE, duc d'Aquitaine, 72, 12; 74, 25.
 WALA, évêque de Metz, appelé à tort *Valerius*, 86, 1.

- WALCAND, évêque de Liège, 78; 80; 81, 5.
 WALCOURT (*Walcuria*), 519, 10.
 WALDETRUDE (S^{te}), sœur d'Aldegonde, 49, 18; 51.
 WALEFFES (les) (*Walevia*), 155, 2; 298, 10; 540; 414, 19; château, 540, 7.
 WALERAN II, comte de Limbourg, appelé à tort frère de Guillaume, comte de Namur, 126, 25.
 WALERAN III, duc de Limbourg, 157, 5; 159, 21.
 WALERAN IV, duc de Limbourg, 175, 25; 227, 1; appelé à tort comte de *Luxembourg*, 169, 2.
 WALERAN, duc de Limbourg. V. Henri IV.
 (WALERAN), comte de Saint-Pol. 451, 22; 458, 23; 459.
 WALERAN I, sire de Fauquemont, 165.
 WALLERAN II, sire de Fauquemont, 220, 18; 228, 5.
 WALERAN DE FAUQUEMONT. V. Renaud.
 WALERAN, sire de Ligny, 505, 27.
 WALERAN, fils de Henri IV, comte de Luxembourg, 258, 28; 259.
 WALIN, prieur du Val-Benoit, 157, 25.
 (WALRAM DE JULIERS), archevêque de Cologne, 514, 14; 521, 2; 525, 5.
 WALTER (DE BRUNSHORNE), chanoine de Liège, 265, 21; 264, 1.
 WALTER, sire de Momalle, 244, 17; 289; 291, 17; 525, 13.
 WALTER DE PUERS (*de Pures*), 207, 21.
 WALTER DE ROCHFORT, 551, 24; 565, 16; 568, 1.
 WALTER, avoué de Iluy, 508, 13.
Waltiodorensis cenobium. V. Waulsort.
 WANZE (*Wangia*, *Wangiac*), 152, 15; 156, 12; 150, 29; 242, 9; 275, 25; 297, 4.
 WAREMME (*Waremmia*, *Waremme*, *Waremia*), 147, 22; 189, 11; château, 194, 8; châtelain, 267, 20; 285, 28; 289, 8; 297, 17.
 WARFESÉE (*Warfeseies*, *Warfeseies*); les -, 275, 23; 286, 30; 287, 14, le sire de -, 289, 12.
 WARNANT, 217.
 WARNERUS (Sⁱ), 226, 8.
 WAROUX, 299, 7; les de -, 241; 287, 1; 509, 27; 510, 17.
 WARZÉE (*Warseies*), 272, 2.
Wasconia. V. Gascogne.
 WAULSORT (*cenobium Waltiodorensis*), abbaye, 55, 10; 96, 11.
 WAVRE (*Waveris*), 94, 18.
 WAZON, évêque de Liège, 105, 25; 112; 115; 114; 115.
 WELPHE, duc de Bavière, personnage fictif, 79, 21.
 WENCESLAS VI, empereur, 426; 441, 24.
 (WENCESLAS IV), roi de Bohême et de Pologne, 258, 20.
 WENCESLAS, duc de Luxembourg et duc de Brabant, 544; 545, 4; 546; 556; 557; 558, 2; 565, 17; 571, 18; 576; 577; 578; 581, 21; 587, 4; 597, 22; 598, 15; 425, 4. Sa femme. V. Jeanne.
 (WENEMAN), sire de Cuyck, 407, 12.
 WENZON, abbé de Florennes, 112, 27.
 WERNER, comte de Spire et de Worms, appelé à tort *Brunon*, 97, 15.

Werron, Wouronc. V. Woeringen.

WESSEMAEL, le sire de-. V. Jean.

WESTPHALIE, 270, 1; 295, 22.

Wicbach. V. Wittelsbach.

WILLIBROD (S.), 60, 29.

WITTELSBACH, marquis de-. V. Otton.

WOERINGEN (*Werron, Wouronc*),
227, 28; 252, 29; 505, 23

WOLBODON, évêque de Liège, 108;
109, 6.

Wulfaldus. V. Vulfoald.

WORMS (*Wormasia*, appelé à tort
Warmasia), 64, 22.

WYCK, 257; 250, 3; 251, 1; 454.

X

XANTUS, 6, 12.

Y

YPRES (*Ipris*), 596, 3; Yprois,
595, 22.

Ysara. V. Isère.

Z

ZACHARIE, pape, 71, 22; 75, 5.

(ZACHÉE DE FRANKENHOVEN), abbé de
S. Trond, 416, 7; 418, 15.

ZAEHRINGEN (*Cherenges*), ducs de -.
V. Berthold IV. Egenon.

ZELANDE, 117; 205, 21; 255, 27;
256, 1. Zélandais, 258; 255, 19.

Comte de -. V. Gui de Richebourg.

ZÉNON, empereur d'Orient, 52, 27;
55.

ZÉPHIRIN (S), pape, 12, 28.

Ziltre, 165, 21.

Zittard. V. Sittard.

ZOZIME (S^t), pape, 29, 4.

ERRATA.

Page 5, note *a*, au lieu de : *usque annis X et XI*, lisez : *usque annis A et IX*.

Page 57, note *b*, au lieu de : *hisce duobus litteris*, lisez : *hisce duobus litteris*.

Page 58, 7, au lieu de : *Sigeb. 688*, lisez : *668*.

Page 117, 22, au lieu de : *Nyhalaus*, lisez : *Nycholaus*.

Page 157, 18, au lieu de : *quam imperator Pincerne fieri jusserat*, lisez : *quam imperator pincerne fieri jusserat*.

Page 158, 20, au lieu de : *Media via*, lisez : *Media Vita*.

Page 253, 12, au lieu de : *de prefato Guidone fratris Johannis*, lisez : *de prefato Guidone fratre Johannis*, cod. *fratris*.

Page 247, 17, au lieu de : *Ac civitate cogente*, lisez : *Necessitate cogente*. Cf p 506, 21.

Page 250, 26, au lieu de : *jam in Latines captis, relinquentes*, lisez : *jam in Latines captis relinquentes*.

Page 256, notes *e* et *h*, au lieu de : *Thudinii*, lisez : *Tudinii*.

Page 259, 6. Supprimez : Cf Hocsem, I, 52.

Page 267, 20, au lieu de : *pars castellani de Waremmie*, lisez : *pars castellani de Waremmia*, cod. *Waremmie*.

Page 286, 19, au lieu de : *PER HOC JURISDICTIONEM EPISCOPI ENERVARE CUPIENTES*, lisez : *PER HOC JURISDICTIONEM EPISCOPI ENERVARE CUPIENTES*.

Page 291, 1, au lieu de : *Hocsem II, 11*, lisez : *II, 12*.

Page 526, 6, au lieu de : *Hocsem II, 18*, lisez : *II, 19*.

Page 482 : Bar, comtes de-, supprimez *Renaud II*.

Page 496, au lieu de : *Ghislain (S.), 54, 11*, lisez : *55, 11*.

Page 511, au lieu de : *Magincia*, lisez : *Maguncia*.

DH   Bacha, Eugène
801   La chronique liégeoise de
L56B3   1402

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
